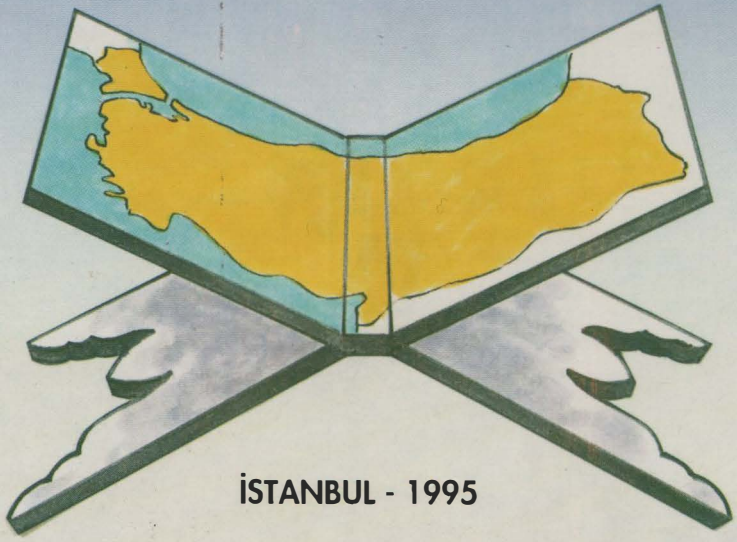
İLHAN ARSEL

Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları

DİN ADAMLARI

İSTANBUL - 1995

İlhan ARSEL

TOPLUMSAL GERİLİKLERİMİZİN SORUMLULARI
DİN ADAMLARI

İSTANBUL 1995

Birinci Baskı -1977 - Ankara Doğan Yayınevi
İkinci Baskı - İSTANBUL 1995

Yayıncı: İlhan ARSEL (Özel Yayın)

Baskı : **Dilek Ofset**

"Eğer onlara (hoca kılıklı sahte din âlimlerine) karşı benim şahsımdan bir şey anlamak isterseniz, derim ki ben şahsen onların düşmanıyım. Onların menfi istikâmette atacakları bir (adım), yalnız benim şahsi imanıma değil, yalnız benim gayeme değil, o adım benim milletimin... kalbine havale edilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle hemfikir arkadaşlarımın yapacağı şey, mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir."

(Atatürk)

"Aklın, o büyük sihirbazı hüneri önünde,
Yok olacak, gerçek dışı ne varsa inandım"

(Tevfik Fikret)

"Din adamı'nın kafasına, yer yüzünde en son kalan kilisenin en son taşı düştüğü an insanlık (uygarlık) en yüksek gelişme noktasına erişmiş olacaktır"

(Emil Zola)

Sayıları bilinmez nice Turan Dursun'lar var bu toplumda. Din adamı olmakla beraber kendilerini şeriât zihniyetinin çok üstüne çıkarabilmişler ve çıkarabilmek için de insanlık sevgisi denizi'ne salabilmişlerdir. Atatürkçülüğün ve Atatürk devrimlerinin kurtarıcı tılsımına sarılabilmişlerdir. Tanrı ve 'peygamber' emirleridir diye kendilerine belletilen esasların AKIL rehberliğine yol vermesi ve müspet ahlâk verileriyle yer değiştirmesi gereğine inanabilmişlerdir. Bugünkü şeriâtçı ortam içerisinde ve Atatürk devrimleri ve uygarlık düşmanı din adamları arasında kendilerini 'din adamı' kılığında görmezler ve gerçeği söylemek gerekirse bu unvanla çağırılmayı da istemezler. Bu kitap, başta Turan Dursun olmak üzere, onlara armağan edilmiştir.

İlhan Arsel

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

İki Sorumlu: "Din Adamı" ve "Aydın" 6

Din Adamı'nın Toplumumuza Bellettiği Çağdışı "Din" Anlayışı Konusunda 58

Kişi'yi Akılcılıktan ve Düşünme Gücünden Yoksun Kılıcı Şeriât Düzeni'nin Sürdürücüsü Olarak Din Adamı 75

Din Adamı İnsanlarımızı, Şeriât'ın "Duâ" ve "İbâdet" Konusundaki Verileriyle Eğitirken, Yaratıcı Güç'ten Yoksun, Mütevekkil, Kendine Güvensiz, Benliğine Yabancı Niteliklerde Kılar 106

Din Adamı İnsanlarımızı, Şeriât'ın Resim, Heykeltraşçılık, Musiki, Şi'ir gibi San'at Konularındaki Yasaklariyle Fikren ve Ruhen Gelişemez Durumda Tutar 111

Din Adamlarını Görüş Ayrılıklarına Sürükleyen Sorunlar İnsan Aklını Durdurmağa Yeterli Şeylerdir 132

Şeriât'ın Çelişmeli ve Tutarsız Hükümleriyle Körletilen Zekâlar: Din Adamı'nın Olumsuz Rolü 139

Din Adamı İnsanlarımızı "Dünyevî" (Akılcı) Nitelikteki Ahlâk Anlayışı İle Değil Fakat "Uhrevî" (Dinsel) Nitelikteki Şeriât Ahlâkı İle Yetiştirir 152

Kadın'ı "Aklen ve Dinen Dûn" Nitelikte Göstermek ve Her Hususta Küçültmek Sûretiyle Toplumsal Geriliklerimize Neden Olan Şeriât Düzeni'nin Uygulayıcısı Olarak Din Adamı 189

Şeriât Verileriyle Halkımızı Bâtıl İnanışlar İçerisinde Yoğuran Din Adamı 203

Din Adamı İnsanlarımızı Şeriât Öyküleriyle Uyutarak Akıl Dışılıklara İnanan Kişiler Durumunda Tutar 244

Din Adamı İnsanlarımızı Rü'yâ Tâbirleriyle İş Görmeğe Alıştırır 259

Din Adam İnsanlarımızı Hoşgörüsüz, Acımasız Kindar Ruhla Yetiştirir 263

Türk'ü "Türk'e" ve "Türk" ile İlgili Her Şeye Karşı Yabancı, Hattâ Düşman Yapan Şeriât Emirlerinin İnsafsız Uygulayıcısı Olarak Din Adamı! 301

İlarımızı, Farklı Din ve İnançtakilere Karşı Düşman ve Hoşgörü'den Yoksun Kılan Şeriât Verilerinin Belleticisi Olarak Din Adamı 323

Din adamı'nın İnsanlarımıza Bellettiği Tanrı Anlayışı Olumsuz Nitelikte Olup, Tanrı'nın "Yüceliği" Fikriyle Bağdaşmaz 340

Din Adamı'nın Şeriât Verilerine Dayalı Olarak Bellettiği "Korkutucu" ve "Keyfî" Tanrı Anlayışının, İnsanlarımızın Karakterleri ve Yaşantıları Üzerindeki Olumsuz Sonuçları: 383

Halkımızı "Yoksulluk", "Kader" ve "Sabır Denemesi" Felsefesiyle Zavallı Kılan Din Adamı 394

İktidar ve Varlık Bakımından Güçlü Olan'ın Destekçisi ve Koruyucusu Olarak Din Adamı 410

Atatürk'ün Binbir Güçlükle Din Adamı'ndan Kurtardığı Toplumu, Yeniden Din Adamı'nın Pençesine Terkeden Zihniyet 425

Ulusların Mutluluğu Din Adamı'nın Pençesinden Kurtulmakla Mümkün; Din Adamı'nın Kötülükleri Son Bulacaktır Mutlaka Bir Gün! 449

Dipnotlar 451

G i r i ş

Din hocalarının bolluğu ile tanınan Konya'ya yapmış olduğu gezilerinden birinde **Atatürk,** yanında bazı yabancı elçiler bulunduğu halde Kent'in görülmeğe değer yerlerini gezer. Bu arada sarıklı bazı hoca'lar kendisinden medrese'leri de ziyâret etmesini isterler. Her ne kadar din adamlarından pek hoşlanmaz olmakla beraber, nezâketsizlik olmasın için teklifi kabul eder. Kendisini, yanındakilerle birlikte, medrese olduğu söylenen bir yere götürürler. Burası kapısız, bacasız bir yerdir. *"Hani kapı, nerede?* " diye sorar. Kapı yerine demir parmaklı bir yeri gösterirler ve:*"Medreşe'ye köpek girmesin diye parmaklık yaptırdık"* derler. Sanki köpeklerin girmesini önlemek için daha akıllıca yapılacak başka bir şey yokmuş gibi!

Demir parmaklığın üstünden atlayıp, yanındaki yabancı misafirlerle birlikte, içeriye girer. Bir de görür ki başı sarıklı bir tabur adam, başlarında müftü ve Konya'nın tekmil Ulemâsı olmak üzere sıraya dizilmiş, beklemekteler. Hepsine ayni şekilde nezâket gösterir. Onun bu nezâketini fırsat bilen müftü efendi, hocalar lehine bazı imtiyazlar koparmak maksadiyle konuşmağa girişir. Medrese öğrencilerinin askerlik hizmetinden afv'edilmelerini ister ve: *"Efendim, bizim öğrencileri askere alıyorlar, ve askerde bulunan öğrencinin tâdesine izin vermiyorlar. Bir kaç def'a hükümete yazdık. Cevap vermediler. Emir buyurunuz* (da bu hallere bir son verilsin) ... " der.

Böyle bir konunun yabancı elçiler önünde ele alınıp tartışılması halinde müftünün ve oradaki diğer din mensuplarının muhtemelen rencide olabileceklerini düşünen Atatürk: *"Peki, icabına bakarım"* diyerek konuşmayı kısa keser. Fakat müftü efendi direnir: *"Hayır şimdi emir veriniz. Askerlik dairesi başkanı Paşamız buradadır; Vali'miz buradadır"* der.

Atatürk yine nezâketini muhafaza ederek: *"Nazarı dikkate alırız"*

der. Fakat müftü efendi: *"Efendim şimdi karar veriniz"* demekte israrlıdır. Müftünün bu küstah ve rahatsız edici tutumuna karşı Atatürk'ün tepkisini kendi ağzından dinleyelim: ***"O zaman vaziyyeti tetkik ettim. Müftü efendi, hocaların her kes üzerinde müessir olduğunu ispat için bana hûkmediyordu. Gayet yüksek sesle hocalara dedim ki -'Bir sürü asker firarisi toplanmışsınız. Bütün medreselerde sizin gibi insanların yekununu toplasak Karahisar (şehrini) istirdat ederdik. Memleketi kurtarmak mı, yoksa sizlerin burada oturmanıza karar kılmak mı? Hangisi daha önemli?- '...".***

Kuşkusuz ki olay Konya'da büyük tepkiler yaratır, zira din Uleması hakârete uğramıştır. Ancak ne var ki Konya ahalisi, bu olaydan fevkalade mutlu olmuşcasına, Atatürk'e bağlılığını bildirir. Bazıları yanına yaklaşarak: *"Efendim çok teşekkür ederiz, biz hocalara karşı çok itibar ediyorduk. Sebebi de buraya gelen her büyük adam, onların elini öpmüştür. Biz de zannediyorduk ki onların elini öpmek bir şereftir. Yoksa biz bunların ne kadar (kötü)* [1] *adamlar olduklarını şimdi anladık"* derler. Söylemeye gerek yoktur ki bu şekilde konuşurlarken anımsatmak istedikleri şey "Evi baca, köyü hoca yıkar" ya da "Ölü evinde yaş, imam evinde aş" ya da "Allah Haziran'da yılan'dan Ramazan'da imam'dan korusun" ya da "Oğlunu seven hoca'ya, kızını seven koca'ya vermez" şeklinde olmak üzere halk dilinde yerleşmiş olan tekerlemelerdi.

Atatürk yukardaki olayı 1923 tarihli bir konuşmasında anlatmıştır, ve anlatırken de kendi ifadesiyle "Din hocaları'nın bu memlekette ne kadar kıymetsiz olduklarını ve milletin hoca'lardan ne kadar nefret ettiğini" kanıtlamak istediğini açıklamıştır[2] . Düşündüğü o olmuştur ki Türk halkı ve Türk köylüsü, din adamları sınıfından korkmuştur, yılmıştır; daha doğrusu korkutulmuş ve yüz yıllar boyunca hocalara önem verme zorunluğunda tutulmuştur.

Bundan dolayıdır ki Atatürk, yeni "lâik" Türkiye Cumhuriyeti 'nin başkanı olarak her fırsatta halk'a: **"(Din hocalarına) önem verirseniz ve hele onlardan korktuğunuzu ihsas ederseniz, gerçekten sizi korkuturlar"** diyerek uyarıda bulunmağa çalışmıştır. Din adamlarının gücü'nün, şeriât'ı hiç kimseye tartıştırmayıp din öğretimini kendi tekellerinde tutma ustalığında yattığını çok iyi bildiği içindir ki, eğer bu hükümler açıkca eleştirilecek ve akıl süzgecinden geçirilecek olursa, onların sahte saltanatına son verilebileceğini hesap etmiştir. Bu ne-

denledir ki konu'nun gazete, kitab ve sair yollarla ele alınmasını ve tartışılmasını istemiştir.

Anımsamakta yarar vardır ki İslâm tarihi içerisinde insan varlığının haysiyeti ve insanlık sevgisi adına din adamlarına karşı ilk gerçek savaşı açan ve halkı bu sınıfın pençesinden ve sömürüsünden kurtarmağa çalışan tek kişi **Atatürk** olmuştur. Nasıl ki Batı dünyası aydınları, ve özellikle 1789 Fransız İhtilâli liderleri ruhban sınıfını al-aşağı ederek **Akıl Çağı**'nı getirebilmiş iseler, Atatürk de bir başka yoldan, fakat tek başına aynı sonucu Türk toplumu için düşünmüştür. Laik Cumhuriyet'i kurduğu andan itibaren din adamları sınıfını artık millete zarar veremez ve daha doğrusu Türk halkını etkileyemez hale sokmak istemiştir. Aslında din adamlarını o, her nerede olurlarsa olsunlar, dünya işlerine karıştıkları oranda, insanlığın felâket kaynağı olarak görmüştür. Bu yüzden din adamlarını sevmez ve sevmediğini açıkca söylemekten çekinmezdi. Hele halkta onlara karşı mevcud olduğunu bildiği korkuyu giderebilmek maksadiyle şöyle derdi: **"Eğer (din adamlarına) karşı benim şahsımdan bir şey anlamak isterse niz, derim ki ben şahsen onların düşmanıyım. Onların menfi istikamette atacakları bir hatfe** (adım), **yalnız benim şahsi imanıma değil, yalnız benim gayeme değil, o adım benim milletimin hayatı ile...,o adım milletimin kalbine havale edilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle hem fikir arkadaşlarımın yapacağı şey, mutlaka o adımı atanı tepelemektir. Sizlere bunun da fevkinde bir söz söyliyeyim: farz-ı muhal bunu temin edecek kanunlar olmasa, bunu temin edecek Meclis olmasa, öyle menfi adımlar atanlar karşısında her kes çekilse ve ben kendi başıma yalnız kalsam, yine tepelerim"**[3].

Bu konuşmayı Atatürk, 1923 yılı'nın Şubat'ında yapmıştır. Bu tarihten az sonra, 16 Mart 1923 günü Adana'da şunu söyler:

"Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz...görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harab eden fenalıklar, hep din kisvesi altındaki küfür ve melanet'ten gelmiştir. Onlar (Din adamları) her türlü hareketi din'le karıştırırlar". [4]

Bu gayretlerinin sonucu olarak getirdiği laik'lik sistemi, Türk insanını, sarıklı hocaların sahte "rehberliğinden" kurtarıp akıl rehberliğine ve böylece fikir ve düşünce özgürlüğüne yöneltmiştir. Yaşadığı dö-

nem boyunca insan beyni'nin, din adamı'nın değil fakat akıl adamı'nın elinde ve şeriât eğitimiyle değil fakat laik usullerle yoğurulmasını sağlamıştır. Bu sayededir ki Türkiye'yi diğer bütün müslüman ülkeler içerisinde en çağdaş, en ileri, en uygar duruma sokacak bir kuşak yaratmıştır.

Ancak ne var ki kendini aydın sanan bizler, Atatürk'ün yerleştirdiği bu güzel ilke'yi bilmezlikten gelmiş, ve din adamı'nın karşısına akılcı usullerle dikilme geleneğini sürdürememişizdir. Sürdürmek şöyle dursun ve fakat onun ölümünden az sonra hortlamaya başlayan ve giderek yoğunlaşan şeriât saldırganlıklarına aldırmamış ve daha doğrusu bu saldırganlıklar karşısında susmuş oturmuşuzdur. Bu susmuşluğumuz bugün artık Türkiye'yi *Hümeyni* özlemindeki din adamlarının pençesine terketmiştir. Oy peşinde koşan siyasetçilerimiz ise, biz aydınların bu ihanetimizi, sırf kendi hasis çıkarları uğruna, biraz daha pekiştirircesine kendilerine rehber edinmişlerdir. Öylesine ki, kişilerin günlük yaşamlarının düzenlenmesini din adamı'nın çağ dışı zihniyetine terketmek bir yana ve fakat Devlet çarkının işleyişini, örneğin halktan vergi toplanması ya da doğa'nın korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi işlerini bile, cami'lerde va'az verecek imamların ustalığına bırakmışlardır. Örneğin 1991 yılı Mart ayında T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı, vergi konusunda en iyi vaaz'da bulunacak olan imam'a on milyon liralık ödül verileceğini ilân etmiştir. 1994 yılının Aralık ayında bir Bakan Türkiye'nin her köşesine yayılan imamlardan çevre bilincinin oluşturulması için yararlanılacağını bildirmiştir[5].

Öte yandan seçim başarısı umudları da din adamlarının tarafgir davranışlarına dayatılmıştır. Örneğin 1991 yılı seçimlerinde "köktenci" bir partinin Kayseri'den yedi milletvekili çıkarmasını, imamların bu parti lehine propaganda yapması nedeninde arayan bir parti İl Başkanı şöyle diyor: "Valiliğe dilekçe verip şikâyette bulunduk. Devlet memurları, özellikle imamlar Refah Partisi için yoğun propaganda yaptı. Seçim günü bile, sandığa giden seçmenleri etkilediler."[6]

Ne hazin bir tecellidir ki 1945'lerden itibaren Demokrat Parti'nin peşine takılarak din adamının gölgesine sığınmış olan siyâsîler dahi bugün artık din adamından medet ummanın, sadece ülke bakımından değil fakat kendi öz çıkarları bakımından, nasıl bir felâket yaratacağını anlamağa başlamışlardır. Kendilerine taraftar görünen din adamları-

nın, nasıl bir kaypaklıkla muhalif partilere destek olabileceklerini görür olmuşlardır.

Eğer bu gidişi durdurucu yolları aramaz, ve saplandığımız atâlet ve umursamazlıktan sıyrılıp halkı din adamının tasallutundan kurtaramazsak ve eğer politikacılarımızı, bilgisizlikten ve hele o iğrenç bencilliklerinden uzaklaştıramazsak, İran modeli "teokrasi" felaketine hazırlanmamız, ya da daha büyük bir ihtimal ile, miad'ını doldurmuş milletler kafilesine katılıp yok olmamız muhakkaktır. Din hocalarının, ya da din kuruluşları'nın tüm yaşantılarımıza baskı yaratmalarına ve çağdaş değer ölçülerimize meydan okumalarına, ve çağdışı zihniyet ve verilerle toplumu yoğurmalarına ve kısacası memlekete sahip çıkmalarına biraz daha göz yumacak olursak her şey bitmiş demektir.

Biz aydınlara düşen şey, din adamı'nın ve genellikle şeriâtcı'nın kara zihniyetine karşı cesaretle dikilmek, "şeriât emridir" diye halkın beynine yerleştirdikleri her şeyi akıl ölçeğinden geçirip eleştirmek, halkı özgür düşünce'nin ve akılcılığın nîmetlerine eriştirmek, böylece sarıklı hoca'ların (özellikle "Doçent", "Profesör" unvanlı "Üniversite molla'larının"[7]) saltanat heveslerine son vermek ve daha doğrusu Atatürk'ün vaktiyle söylediklerini ve hele:"(Din hocalarına) **önem verirseniz ve hele onlardan korktuğunuzu ihsas ederseniz, gerçekten sizi korkuturlar"** şeklindeki sözlerini izlemektir.

İki Sorumlu:

"Din Adamı" ve "Aydın"

Toplum olarak fikir-düşünce gelişmesi ve vicdan bilinçlenmesi gibi nîmetlerden yoksun kalmışlığımızın başlıca iki sorumlusu vardır: **Din adamı** ve **Aydın**!.

İlk sorumluluk din adamı'nın omuzlarındadır, çünkü gerçek aydın'ın yetişmesine o engel olmuştur. İnsan beyninin işler hâle girmesinden en ziyâde ürken bir sınıf olarak din adamları, aklın özgürlüğe kavuşmasına ve akılcı düşüncenin oluşmasına karşı çıkabilmek için şeytân'ın bile bulamayacağı kurnazlıkları ve kötülükleri düşünebilir olmuşlardır.

Ancak ne var ki din adamı'nın, toplumumuz bakımından felâket yaratan tutum ve davranışları özel bir eleştiri konusu yapılmamış, tüm sorumluluk "aydın" diye tanımlanan sınıfla birlikte "memur" sınıfında aranmıştır. Nitekim 1921 tarihli **Anayasa**'nın hazırlığı sırasında bir temsilci, Türk toplumunun geri kalmışlığı nedenlerine değinirken şöyle diyordu: *"Efendiler, bugün dünyânın pek az yeri vardır ki, bizim üzerinde yaşadığımız zulumdide topraklar kadar harabiye düçâr olsun. Çin'e gitseniz, Afrika'ya gitseniz, ancak (vahşi milletlerin) oturduğu topraklardan gayrı hiç bir toprak bulamazsınız ki bu memleket kadar külliik harabe baykuş yuvası olsun... Nüfusumuz azalmış, yolumuz kalmamış, orman yok, insanlar (sağlıktan yoksun) bir hâle gelmiş. Bütün bunları bir* (sözcükte, bir kötü yönetim sözcüğü ile özetleyebilirsiniz). *Bundan kimi mes'ul edeceğiz, efendiler? Bundan münevver* (aydın) *sınıf da mes'uldür, memurin sınıfı da".*

Konuşmacıya göre aydın sınıf sorumlu idi çünkü ülkeyi dilediği yola sürükleyemiyordu ve üstelik memleketi de anlayamıyordu; ancak ne var ki aydın sınıf miktarca az idi. Fakat asıl sorumlu olan memur sınıfı idi. Millete asıl kötülüğü yapan, halkın cehaletinden yararlanan,

ve onu sömüren bu sınıf idi. Konuşmacının bu sözleri doğrultusunda olmak üzere bir başka üye : *"Biliyorsunuz ki bu memleketin öteden beri bir hastalığı vardır, bu hastalık şu idâre hastalığıdır"* dedikten sonra **Tanzimat** ve **Meşrûtiyet** dönemlerinin halk ile ilgisiz, halk ile temas etmez bir memurin sınıfı yarattığını, bu sınıfın halkı hor gördüğünü, köylünün üzerinde kendilerinin "bir hakkı amiriyet sahibi" olduklarını belirterek şöyle diyordu: "*...Münevver sınıf münevver azlığiyle ve memleketi anlayamaması ile ne kadar kabahatli ise, memurin sınıfı da kendilerini bu memleketin sırtından geçinmek suretiyle, amiri müekkil suretiyle hareket ederek çok hatâ etmişlerdir... Köylüye gelince, daima işittiğine* (güvensizlik) *hasıl ederek,* (güvensizliği) *kendisince asıl telâkki ederek, dur bakalım sonu ne olacak, diyerek boynunu bükmüş, cesur ve mütevekkil beklemiştir...*"[8].

Bu sözlerde büyük bir gerçek yattığı muhakkak fakat ne var ki kullanılan deyimlerde yetersizlik var. Çünkü **"münevver"** (aydın) diye bilinen sınıf aslında **"Ulema"** sınıfı olup toplumun şeriât ilke'leri doğrultusunda yönetilmesini sağlardı; fakat genellikle **gerici** bir ruhla sağlardı. Bu sınıfı oluşturanlar "din adamı" niteliğinde "ilâhiyatcılar" olup şeriât'ın belletilmesinde ve uygulanmasında iş görürlerdi. Geçimlerini devletten sağladıkları için siyasal iktidar tarafından denetilmekle beraber şeriât'ın bekçisi rolünü üstlenmiş olarak çoğu kez hükûmeti diledikleri yönde etkilerlerdi. Öte yandan "Din görevlileri" olarak "İmam" ya da "müezzin" vb... gibi unvanlarla iş gören ikinci derecedeki din adamları, genellikle düşük kertede kimselerden seçilirdi.

Aslında din adamlarının "üst" ya da "alt" derecede olanları, hepsi de akılcılıktan yoksun idiler. Fakat halk ile doğrudan doğruya ilişki halinde bulunan, ve halkı yetiştirme durumunda bulunanlar, örneğin imamlar vb..., fikren ve ruhen daha da aşağı kertede kimselerdi. Halkın geri bırakılmışlığındaki sorumluluğun büyük kısmı onların omuzunda yatmıştır.

Ancak ne var ki tüm şeriât ülkelerinde din adamlarını eleştiri konusu yapma geleneği doğmadığı için halkı fikren ve ruhen geliştirmek mümkün olmamıştır.

I) "Din adamları sınıfı" konusunda.

Napolyon Bonapart hiç bir dine inanmayan ve fakat siyâset icâbı inanırmış gibi görünen devlet adamlarından biridir. Kendisini "İmparator" ilân ettikten sonra bu kurnazlığını biraz daha ustalıkla kullanır olmuştur. Papalığa ve Kilise'ye düşman olduğu hâlde sırf iktidarına güç katabilmek ve Katolik kilisesi'ni kendisine bağlayabilmek için 1801 yılında Papa ile **Concordat** imzalamıştır. İmzaladıktan sonra din büyüklerinden biriyle konuşurken: *"Biliyor musunuz ki ben dilersem Kiliseyi yok edebilirim"* diye şaka yapmak ister. Kendisini dinleyen bu din adamı şöyle karşılık verir: *"İmparator! (şunu bilin ki) Bu işi din adamları bile yapamadı"* [9].

Bu yanıtın anlatmak istediği şey din adamlarının kötülüklerinin sınırsızlığıdır; şu bakımdan ki yukardaki yanıtı veren kişi Napolyon'a: "Din adamı'nın yapamadığı kötülüğü hiç kimse yapamaz" demek istemiştir. Batı dünyası din adamı'nın kötülüklerine karşı yüzyıllarca (özellikle 17 ve 18.ci yüzyılar boyunca) savaşım verebildiği içindir ki akıl çağına çıkabilmiş, uygarlıga erişebilmiştir. Örneğin **Akıl Çağı**'nın temellerini pekiştiren 1789 Fransız İhtilali, din adamlarının tüm olarak saf dışı bırakılmalarını sağlayan bir eylem olarak önem taşır.

İslâm dünyası için ise böyle bir savaşım söz konusu olmamıştır; olmadığı içindir ki müslüman halklar bugün, yeryüzünün en geri ülkeleri olarak kalmışlardır; bunlardan biri de biziz. Geri kalmışlığımızın sorumluluğu, hem **"aydın"** dediğimiz (fakat gerçekte aydın olmayan) sınıfın ve hem de **din adamları**'nın sırtındadır.

A) İslâm'da "Ruhbanlık" (Din adamları sınıfı) olup olmadığı konusunda.

İslâm'da **"Din adamları sınıfı"** diye bir sınıf olmamak gerektiğini öne sürenler çoktur. İddiâ'larını da genellikle **"Lâ ruhbaniyet-ül fil islâm"** ("İslâm'da ruhbanlık yoktur") şeklindeki hadîs hükümlerine dayatırlar. Onlara göre İslâm'da sadece ilâhiyat'la uğraşanlar vardır, fakat bunlar Hıristiyanlıktaki din adamlariyle kıyaslanmamalıdırlar. İlâhiyat'la uğraşanlar din hükümlerini ve kurallarını inceleyen ve öğreten kimselerdir; fakat bunlar "din adamları sınıfı" diye bir sınıf oluşturmazlar.

Yine onlara göre İslâm dininin uygulanması için din adamına gerek yoktur. Dinî törenlerde imam'ların ve hatiplerin bulunması koşul değildir; cemaatten her hangi biri, erkek olmak kaydiyle, imamlık yapabilir; her müslüman kendi ibadetini kendisi düzenleyebilir. Yeni doğan çocuğa adının konması, ya da daha sonra din eğitimi verilmesi âilenin de yapabileceği işlerdendir[10].

Bu yukardaki iddiâlara şunu da eklerler ki Kur'ân'da **"din adamları sınıfı"** diye bir şeyden söz edilmiş değildir, sadece **"İmamlık"** (imama) konusu hükme bağlanmıştır ve bununla "rehberlik" ya da "önderlik" sorunları düzenlenmek istenmiştir. Derler ki ***İsrâ*** Sûresi'nde, genel olarak, **"peygamberlerin"** imamlığından (Bkz. 17 İsrâ 71), ve ***Yâ-Sîn*** sûresi 'nde **"Tanrı emirlerini sergileyenlerden"** (Bkz. 36 Yâ-Sîn 17), ***Bakara*** Sûresi'nde İbrahim'in **"rehber ve önder"** olarak imamlığından (Bkz. 2 Bakara 124), ve ***Furkan*** Sûresi'nde **"örnek kişilerin"** imamlığından (Bkz. 25 Furkan 74) bahis vardır (Bkz. 47 Ahkâf 12, ve ayrıca bkz. 15 Hıcr 80 ve d.).

Yine derler ki ***Yâ-Sîn*** Sûresi 'nde **"Sizden bir ücret istemeyenlere uyun"** (K. 36 Yâ-Sîn 21) diye yazılıdır ki namaz adabına vakıf olanların namaz kıldırırken bu görevi ücretsiz olarak yerine getirmelerini âmirdir.

Daha başka bir deyimle Kur'ân'ın yedi yerinde geçen **imam** sözcüğü, onlara göre "örnek" ya da "önder" kişi anlamını içerir. Bundan dolayıdır ki Sunn'î mezhebi bakımından, namaz kurallarını (namazın âdab ve erkânını) yeterince bilen her müslüman kişiyi **"imam"** diye çağırmak mümkün sayılmıştır. Hattâ cemâat'ın, din hakkında bilgiye sahib olmak kaydiyle her hangi bir kimseye, ücret karşılığında bu işi gördürebileceği, ve imam'ın görevinin namazdaki "imâmet" süresince geçerli olabileceği kabul edilmiştir.

Öte yandan Sunn'î'ler **"imam"** deyimini bir de ünlü islâm bilginleri ya da mezheb kurucuları için kullanır olmuşlardır. Şi'î'lere gelince onlar bu deyime biraz daha geniş anlam ve uygulama olasılığı tanımışlardır.

İslâm'da din adamları sınıfı diye bir sınıfın olmadığını ileri sürenler, Hiristiyanlıkta ve diğer dinlerde "Takdis" ya da "Günâh çıkarmak" ya da "Cennet'e girmek için ruhsat almak" ya da buna benzer ayin ve

işlerin papazlar, patrikler, piskopazlar vb... tarafından yapıldığını fakat İslâm'da bu tür eylem ve işlerin karşılığı bulunmadığını belirterek görüşlerini pekiştirmek isterler.

Oysa ki din adamı demek sadece bu işlerle uğraşmak demek değildir. Bunun yanında kişileri ve halkı din inanışı içerisinde tutan, din verileriyle uğraşan ve bunları okutan, "Tanrı'ya ve Peygambere itaat" sağlayıcı din yükümlerinin benimsenmesine çalışan kimselerin meydana getirdiği bir sınıf vardır ki **"din adamları sınıfı"** diye bilinir ve islâm'da böyle bir sınıf dâima var olagelmiştr. Muhammed bizzat kendisi **"müezzinlik"** görevini din görevi olmak üzere yerleştirmiştir. Müezzin'in görevi halkı ibâdete çağırmak, gelmeyenleri dayakla zorlamaktır.

Kendisini Tanrı'nın halifesi (Halifât resûl Allah) olarak kabul ettiren Muhammed, "halifelik" unvanının kendisinden sonrakiler tarafından kullanılması hususunda Kur'ân'a bir şey koymuş değildir. Her ne kadar "Halife" sözcüğü Kur'ân'da yer almakla beraber bu sözcüğün, Muhammed'in halefi olacak olan kimselere özgü sayılması gerektiğine dair bir kayıt yoktur. Bundan dolayıdır ki ilk halifeler **"amir al mü'minin"** diye çağırılmışlardır. Bununla beraber Muhammed'in ölümünden sonra İslâm toplumunun imâm'ı (yâni en yüksek başkanı) olarak iş görenler "Halife" niteliğini almışlardır. **"Halife"** sözcüğünün unvan olarak Osman hakkında ve daha sonra Abbâsî'ler ile onlardan sonraki hükümdarlar zamanında kullamıldığı söylenir. İslâm demek hem dünyevî ve hem de uhrevî işlerin tümü demek olduğundan halifeler en yüksek dini lider olarak kalmışlardır, dednir.

Müftülük ya da **Şeyhülislâmlık** gibi görevlere gelince, bunlar 10cu yüzyılda ortaya çıkan "şeref" unvanlarından olmuş ve "Ulema'ya" özgü kalmıştır. Denilebilir ki bütün bu unvanlar din ve dünyâ işlerinin ayniyetinden doğma şeylerdir ki meşrûiyetini Kur'ân'dan almıştır.

Şu bakımdan ki Kur'ân, kendilerine "bilgi" verilmemiş olanların Kur'ân'ı ve din hükümlerini anlayacak yeterlikte olmadıklarına değinirken, onlara bu hükümleri anlatabilecek kimselerin Tanrı tarafından yaratıldıklarını anlatır. Bilindiği gibi Kur'ân'ın bir çok yerinde Tanrı'nın "renkleri ceşit çeşit meyvalar" çıkardığı, dağlardan geçen değişik renklerde "ve simsiyah yollar" yaptığı, insanlar ve hayvanlar ara-

sından yine böyle türlü renkte olanlar yarattığı ve insanlar arasında bazılarına **"furkan"** verdiği yazılıdır (Bk.z K. 21 Enviyâ 48). **"Furkân"** verilen bu kimseler arasında İbrahim, Mûsa ve Harun vb... gibi kimseler olduğu açıklanmıştır (K. 21 Enbiya 48, 51). *Bakara* Sûresi'nde Tanrı'nın, İbrahim'e hitaben: "**Seni, insanlara imam** (önder) **yapacağım"** dediği, İbrahim'in de **"Soyumdan gelenleri de yap"** diye dilekte bulunduğu yazılıdır (K. 2 Bakara 124). Muhammed kendisinin de tıpkı İbrahim ve digerleri gibi bu yetenekle gönderildiği söylemekten geri kalmamıştır.

"Furkân" sözcüğü "iyi" ve "doğru" olanı, "kötü" ve "yanlış" olandan ayırma yeteneği demek olduğuna göre din sorunları konusunda yetkili bir sınıf yaratılmış demektir. Bunlar öyle kişilerdir ki, kendilerine "bilgi" verilmemiş olanları "İslâmî" gerçeklerle aydınlatmak için görevlendirilmişlerdir. Bilgice yetersiz kılınmış olan kimselerin Tanrı'dan, kendilerine aydınlatıcı kişiler vermesini dilenmeleri gerekir. Nitekim Kur'ân'ın bir çok yerinde: **"...öyle kişilerdir ki onlar- Rabbimiz ...gözlerimizi aydınlatacak kişiler ihsan et bize- derler"** (Furkan Sûresi'ne bakınız) şeklinde hükümler yer almıştır.

Bundan başka bir de âyet'lerden bir kısmının "apaçık" ve bir kısmının ise "çeşitli anlamlara geldiği" ya da "anlaşılması mümkün görülmeyen âyet'ler" olduğu ve bunların ancak Tanrı ve "İlimde yüksek paye'ye erişenler" tarafından yorumlanabileceği bildirilmiştir. İmrân Sûresi'nde şöyle yazılı: **"(Kur'ân'ın) bir kısmı apaçık âyetlerdir ve bunlar kitabın temelidir. Diğer kısmiyse çeşitli manalara benzerlik gösterir âyetlerdir. Yüreklerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve onları tevil etmek için manaları açık olmayan âyetlere uyarlar. Halbuki onların tevilini ancak Allah bilir. Bilgide şüpheleri olmayacak kadar kuvvvetli olanlarsa derler ki- Biz inandık ona, hepsi de Rabbimizdendir. Bunu aklı tam olanlardan başkası düşünemez"** (K. 3 al-i İmrân 7). Din adamı'nın söylemesinden anlaşılan o'dur ki Tanrı bir kısım âyet'leri, sadece kendisi ve ilimde kuvvetli olanlar anlasın diye "çeşitli anlamlara" gelecek şekilde hazırlamıştır. Aklı tam olmayanlar bunları anlayamazlar.

Öte yandan İbn Kudama gibi fıkıhçılar, *Enbiyâ* Sûresi'nin **"Bilmiyorsanız Kitaplılara (ehlu'z- zikr) sorun"** (K. 21 Enbiyâ 7) şeklindeki âyeti'ne dayanarak, din sorunlarının Ulema'ya ve din adamlarına

sorulması görüşünü savunmuşlardır. Bundan dolayıdır ki islâm ülkelerinde **"Din adamları"** deyimi (en geniş şekliyle anlaşıldığı şekliyle), bu işleri gören imtiyazlı bir sınıfın simgesi olagelmiştir.

İslâm'ın, din ve dünyâ işlerini birbirinden ayırmayıp her ikisini tek kaynaktan çıkma emirlerle düzenlediği ve öte yandan Muhammed'in bıraktığı hükümlerin, "bilen" kişilerce açıklığa kavuşturulması gerektiği hesaba katılacak olursa, halkın inanç ve imanını güçlendirmeğe memur bir sınıfın varlığının doğal sayılması zorunluktur. Bu sınıfın yardımı olmadan müslüman kişilerin İslâmî verileri öğrenip bilmeleri, ve buna göre yaşamlarını düzenlemeleri mümkün değildir. Şu bakımdan ki Muhammed'in Kur'ân olarak ya da Kur'ân olmayarak getirdiği hükümleri (yâni Hadîs-Sünnet verilerini), değil halktan kişilerin fakat "Ulema" diye bilinen sınıfın dahi anlaması ve açıklığa kavuşturması çoğu zaman mümkün olamamıştır. Her ne kadar Kur'ân'da, âyet'lerin her kes tarafından anlaşılabilmesi için **"açık"** ve **"seçik"** olmak üzere gönderildiği bildirilmekle beraber çoğu âyet'lerin hiçte böyle olmayıp anlaşılamayacak nitelikte bulunduğu bir gerçektir. Ayet'ler arasındaki çelişmeler bir yana fakat her hangi bir âyet'in anlamı ya da içerdiği deyimlerin ne olduğu konusunda bile 1400 yıl boyunca çözümlenememiş hususlar vardır. Konuya ilerde ayrıca değinecek olmakla beraber sayısız örneklerden biri olmak üzere belirtelim ki **Kehf** Sûresi'nde uzun uzun anlatılan **"mağara uyurları"** ile ilgili kıssa'nın içeriği ve özellikle bu kıssa'da yer alan **"rakîm"** sözcüğünün (K. 17 Kehf 9) ne olduğu konusunda bugüne kadar kesin bir sonuca varılamamıştır.

Şunu da eklemek yanlış olmayacaktır ki İslâm'da din sorunlariyle uğraşan sınıf, müslüman kişilerin günlük yaşamının her yönünü olduğu kadar toplum ve Devlet yaşamını da şeriât'a göre şekillendirmek hususunda yetkili sayılmıştır. Devlet'in iç ve dış siyâseti ve özellikle savaş ilânı konusu bile Şeyh-ül İslâm'ın fetvasına dayatılmıştır. Örneğin halkın kahve içebilmesi için Padişah'ın izni Ebûssu'ûd Efendi'nin, matbaa'nın kurulması Abdullah Efendi'nin, *Nizâm-ı Cedid* denen askerî örgütün kuruluşu ise Es'ad Efendi'nin fetvalarına dayatılmıştır. Öte yandan 1516 yılında Mısır'a karşı *Ali Cemâli Efendi*'nin ve 1570 yılında da Venedik'e karşı *Ebûssu'ûd Efendi*'nin vermiş oldukları fetvalar gereğince savaş açılmıştır.

Sanılmasın ki İslâm'daki din adamları sınıfı, eylem , işlem ve hele

kötülük bakımından Hıristiyanlıktaki (ya da Yahudi'likteki) din adamları sınıfından pek farklı olmuştur. Aradaki fark olsa olsa örgütlenmektedir. Şunu söylemek mümkündür ki nasıl ki Hıristiyanlıkta din adamı (papaz, patrik, papa vb...) "yorum" yolu ile iş görebilmiş ise müslümanlıkta da din adamı (ister "halife" olsun, ister "imam" olsun, ister, "Şehy-ül İslâm" ya da "ulema" vb... olsun) aynı şekilde iş görmüş, aynı olumsuzluklara neden olmuştur.

Unutmamak gerekir ki İslâm'da **Halife**, bütün müslümanlar üzerinde hem dünyevî ve hem de ruhanî iktidara sahip olan kimse olmuştur; **Şeyh-ül İslâm** ise halife'nin ruhanî iktidarının temsilcisi olarak iş görmüştür. Bu nitelik içerisinde, başta Ulema olmak üzere bütün din adamlarının başı (reisi) sayılmış ve bir **sınıf ruhu** oluşturmuştur. İslâm ülkelerini gerilikler içerisinde tutmuş olan şeylerin başında işte bu **ruh** gelir. Osmanlı devleti'nin tarihten silinmesinin sorumluluğunu, başta Seyh-ül İslâm'lık kuruluşu olmak üzere din adamları sınıfının "mürtecî" ruhluluğunda aramak yanlış olmaz.

Anımsatalım ki Hırisitiyanlıkta, dünyevî ve ruhanî iktidarların birbirlerinden ayrı sayılması nedeniyle, başta Papa olmak üzere din adamları sınıfı, esas itibariyle sadece ruhanî iktidarı kullanabildikleri halde İslâm'da halifeler her iki iktidarı ellerinde toplamış olarak iş görmüşledir. Böyle olunca sonuç kişilerin ve toplumun çok daha aleyhine olmuştur. Çünkü Hıristiyan ülkelerde dünyevî iktidar ile ruhanî iktidar, zaman zaman birbirleriyle rekabet halinde bulunmuşlar ve bu rekabet'ten, sonuç olarak, kişi hakları ve bu hakların güvencesi doğmuştur. Oysa ki İslâm ülkelerinde böyle bir rekabet söz konusu olmadığı için sonuç kişilerin ve toplumun aleyhine oluşmuştur.

Bu itibarla İslâm'daki din adamlarının rolünü, Hıristiyan'lıktaki papaz'lardan, patriklerden, papa'lardan farklı göstermenin ve örneğin: "İslâm'ı yorumlamak için din adamı'nın ağzının içine bakmak, bir hoca'nın iki dudağı arasından çıkacak sözü beklemek müslümanlığın özünü hiçe saymakla eşdegerdir" şeklinde konuşmanın gerçeği yansıtan bir yönü yoktur.

Bütün sorun "akıl" ile ibrâm olunmuş insan varlığını hangi kılıkta ve nitelikte olursa olsun **din adamı**'nın pençesinden kurtarmaktır. Batı dünyası bu işi yapabildiği ve kendi insanını "akıl çağı'na" çıkarabildiği içindir ki uygarlaşmıştır. İslâm dünyâsı ise din adamı'nın saltanatı-

na son veremediği ve halk yığınlarını laik'lik ilkesine sürükleyemediği içindir ki karanlıklarda kalmıştır.

Atatürk sayesinde din adam'ından kurtulup biraz olsun uygarlaşabilen Türkiyemiz, şimdi yine din adamlarına teslim edilmek üzeredir. Daha şimdiden bu efendiler, kızlarımızın bekâretlerinin araştırılmasına, hanım memurlarımızın yırtmaçlarının kaldırılmasına, neş'elenmemizin dozunun ayarlanmasına, kocasına itaat etmeyen kadınlarımızın Cehennemi boylayacaklarına, ve daha nice benzerî hususlara varıncaya kadar her türlü yaşantılarımızı şeriât'a oturtma yolundadırlar: tıpkı (Atatürk dönemi hariç) bin yıl boyunca yaptıkları gibi

B) İslâm'ın geri kalmış olması sorumluluğu'nun Din adamları sınıfı'na âit bulunduğuna inananlar:

İslâm'da din adamları diye bir sınıf olmamak gerektiğini ve İslâm dini'nin din adamları yüzünden olumsuz niteliğe sokulduğunu ve islâm halklarının onlar yüzünden geri bırakıldığını söyleyenler vardır. Ancak ne var ki bunlar, asıl olumsuzluğun şeriât'ın kendisinden doğma olduğunu düşünmezler. Gerçek o'dur ki din adamının suçu bu olumsuzluğu gidermeyip, aksine pekiştirerek sürdürmek olmuştur. Bunu yaparlarken de insan beynini dumura uğratmak, işlemez duruma sokmak, farklı inançtakilere karşı düşman yapmak ve daha doğrusu **insan'ın insana sevgisini yok kılmak** için ne mümkünse yapmışlardır.

Oysa ki Batı dünyasının din adamları ve düşünürleri arasında, dinin özündeki olumsuzlukları gidermek, hattâ "Tanrı sözü" diye bilinen sözleri değiştirip insan varlığını fikren, ruhen ve maddeten (ekonomik bakımdan) geliştirmek, böylece Tanrı'yı sevgi kaynağı haline getirmek için ölümü göze alanlar çıkmıştır . İlerdeki bölümlerde bu tür örneklere değineceğiz[11].

C) İnsan beynini işlemez hâle getirmede din adam'larının sorumluluğu.

Tarih boyunca din adamlarının, çoğu zaman diğer bazı sınıflarla (özellikle "İktidar'larla") işbirliği halinde, halk yığınlarına zararlı oldukları bilinen bir gerçektir. Bununla beraber Batı dünyâsında, geçmiş

yüz yılllar itibariyle her türlü tehlikeyi göze alarak bu kötülüklere karşı direnenler ve asıl önemlisi insan beynini işlemezlikten kurtarıp yaratıcı kerteye yükseltmek isteyenler çıktığı halde, İslâm dünyâsında, en ünlü ve en geniş görüşlü sanılan din adamları dahi, tüm caba'larını "Ne yapalım da şu insan aklını ve zekâsını düşünemez, ve yaratıcı şekilde iş göremez hâle sokalım; ne yapalım da Tanrının himmet edip bilgi verdiği kimseler dışındaki insanları, yani halk yığınlarını, gökten inme kurallara göre yaşamağa alıştıralım" sorununa yöneltmişlerdir. Bunu yaparlarken de Tanrı'nın keyfî olarak bazı kimselere "anlayış" ve "idrâk" gücü verdiğini, ilim denen şeyin Tanrı vergisi olup kendilerinin de bu "bilgi" ile nîmetlendirildiklerini, ve halkı cehaletten kurtarmanın mümkün olmadığını ve esasen kurtarmaya da gerek bulunmadığını söylemekten geri kalmamışlardır. Bütün endişeleri halkın fikren uyanıp kendilerine kafa tutması olmuştur. Konuyu **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımızda ele aldığımiz için burada fazla durmayacağız.

Oysa ki Batı dünyâsı, her ne kadar bin beşyüzyıllık bir karanlık çağ yaşamış olmakla berâber, eninde sonunda aklın üstünlüğüne inanan ve dini bile akıl süzgecinden geçirmeye çalışan zihniyeti oluşturabilmiş, insan varlığını hayvanlıktan kurtarıcı formülleri bulabilmiştir. 17.üzyıl düşünürlerinden *A. de Montechrétien*, ki ünlü bir Fransız ekonomisti idi, şöyle derdi:: *"Hiç bir hayvan insan denilen yaratık kadar budala doğmaz. Ancak ne var ki insan, az zaman içinde büyük işler görebilecek kerteye yükselebilir..."*[12] . Bununla demek isterdi ki böylesine ebleh, beceriksiz ve budala şekilde doğan insanoğlu, eğer gökten inme verilerle(yâni "kutsal" diye bilinen Kitap'larla) değil de **özgür akıl** ve **özgür düşünce** yolu ile yetiştirilecek olursa hayvanlıktan çıkar; aksi taktirde maymun'dan daha ileri bir noktaya ulaşamaz.

Anımsayalım ki bin beş yüz yılı bulan karanlık çağ boyunca Batı'da, akılcılığa düşman ve din hükümleri dışında gerçek kabul etmeyen, iman üstünlüğünü akıl rehberliğine tercih eden bir zihniyet egemen olmuştur. Her türlü gerçeğin "Kutsal" kitap'ta (İncil'de) bulunduğunu ve başkaca bir yerde gerçek aramanın doğru olmadığını savunan bu zihniyet, Hıristiyanlığın gelişinden az sonra, 3.cü yüzyılda din adamı'nın, sırtını devlet'e dayamış olarak, akılcı bilim adamı'na üstünlük sağlamasiyle ortaya çıkmış ve bilindiği gibi 1500 yıla yakın bir süre boyunca insanlığı karanlık bir çag'da bırakmıştır.

Fakat yine de bu karanlık çağ boyunca eski Yunan akılcılığını (özellikle **Aristo** gibi akıl temsilcilerinin görüşlerini) canlandırmak ve böylece aklın üstünlüğünü geçerli kılmak isteyenler çok olmuş ve bunlar, bu eski Yunan kaynaklarına islâm bilginleri sayesinde kavuşmuş oldukları halde, onların yapmadıkları bir şeyi yapabilmişlerdir ki o da **aklın** üstünlüğü ve rehberliği formülünü işlerliğe koymaktır. Bunu yaparlarken Hiristiyanlığı akılcı felsefe teknesinde yoğurabilmişlerdir.

Batı'yı eski Yunan'a ve özellikle Aristo'ya kavuşturan islâm bilginleri ise, şeriât'ı akla oturtacak yerde aklı şeriât'ın akıl dışılıklarına uydurmağa çalışmışlardır: din adamlarının baskısı yüzünden.

Bilindiği gibi Bağdad'ta, Abbasî'ler döneminde ve özellikle **al-Memûn** ve daha sonra **Harun Reşid** zamanında eski Yunan yapıtlarının Arapca'ya çevrilmesi sayesinde İslâm uygarlığı diye bir gelişme kendini gösterir. Fakat bu gelişme düşünce özgürlüğünü sağlayabilecek felsefe alanında değil, diğer bilim alanlarında olup genellikle eski Yunan üstadlarının görüşlerinin tekrarı tarzındadır. Eski Yunan'ın akılcı felsefesinin dın alanına sokulamayışı, İslâm'ın savunucusu kesilen din adamı'nın direnmesindendir.

Oya ki Batılı aydın'ın ve Batılı din adamının özellikleri arasında akılcılıga yönelmişlik vardır. Insan aklını ve vicdanını, bilinçsiz ve akla ters düşen din anlayışından kurtarıcı girişimlerde bulunmak vardır. Örneğin **Raymon** adındaki bir papaz tarafından 17.yüzyılda Toledo'da kurulan bir bilim okulu, Yunan kaynaklarını Batı'ya kazandırmada iş görürken akılcı felsefenin Hıristiyanlığa sızmasından çekinmemiş, aksine bunu teşvik etmiştir [13].

Batı dünyâsının insanı ile şeriât dünyâsının insanı arasında ki büyük fark bu noktada düğümlenir. Batılı insan akıl ve zekâ'yı **dogma'cılıktan** ve **iskolasticilik'ten** arınmış bir eğitimle yetişir olmuştur. Şeriât insanı ise, her davranışı, her yaşantısı itibariyle gökten indiği söylenen emirlerle şekillendirilmiştir. Aklını sadece bu emirleri bellemek için kullanma alışkanlığına itilmiştir. Daha başka bir de yimle bu emirleri eleştirmek, yermek, tartışmak, gibi bir geleneğe yöneltilmemiştir.

Bundan dolayıdır ki islâm ülkelerinde, Batı'dakinin tersine olarak, **ilâhî hukuk** ya da **dinsel ahlâk** yanında, gerçek anlamda akıl ürünü

bir hukuk düzeni ve müspet ahlâk anlayışı doğmamıştır. Her ne kadar **"Icma-ı ümmed"** ya da **"Kıyas-ı fukaha"** denilen ve güyâ akılcı usullerle yerleştiği sanılan kurallardan söz edilirse de bunları gerçek anlamda özgür irade ürünü şeyler olarak kabul etmek mümkün değildir ; çünkü Kur'ân'da yer alan hükümleri, örneğin "hülle" ya da "kadına dayak" ya da "kölelik" vb.... gibi Kur'ân'da yer alan kuruluşları bu usûl'lerle ortadan kaldırmak ya da değiştirmek mümkün değildir. Oysa ki şeriât hukuna ve şeriât ahlâkına yatkın düşen bu kuruluşlar ne akılcı hukuk ve ne de akılcı ahlak anlayışiyle bağdaşır şeylerdir.

Oysa ki Batı'da, **İlâhî hukuk** ve **dinsel ahlak** yanında, kaynağını eski Yunan ve Roma yapıtlarında ve daha doğrusu akılcılıkta bulan **dünyevî hukuk** ve **müspet ahlâk** anlayışı var olmuştur. Bu iki farklı kaynaktan çıkma hukuk ve ahlâk anlayışı, bu iki düzen, hem birbirlerini etkilemiş ve hem de birbirleriyle rekabet halinde iş görmüşlerdir. Bu rekabet nedeniyle din adamları kendi kendilerine bir çeki düzen verme zorunluğunda kalmışlardır.

Öte yandan kişiler ve aydın çevreler, akıl ürünü verileri keşfeder oldukca, "İlâhî" hukuk'un ve dinsel ahlâk'ın akla ve mantığa ve vicdana ters yönlerine ve uygulamalarına karşı direniş bilincine erişmişlerdir. Orta Çağ'da din adamlarını en fazla ürküten şey bu olmuştur. Ve işte bu yüzdendir ki eski Yunan ve Roma düşünürlerinin, dinsel hukuka oranla çok makûl ve insancıl bir görüşlülük içerisinde işlemiş oldukları zengin bir hukuk ve ahlâk bilincinin yerleşmesi ve yaygınlaşması sonucunda Klise ve din adamları devamlı bir gelişim içerisinde bulunmuşlardır.

Oysa ki İslâm ülkelerinde dinsel düzene rakib bir hukuk ve ahlâk düzeni ortaya çıkamadığı için kişi ve toplum yasamlarına sadece din, ve din adamı egemen olmuştur. Her ne kadar Osmanlı Devleti yaşamlarında Türk'ün eski geleneklerinin canlanması olarak akıl ürünü kanunlar uygulanmış sanılırsa da bunlar şeriât çemberini koparacak nitelikte şeyler olmamıştır. Sadece hükümdarların çıkarları doğrultusunda ve yine de din kılığında ortaya çıkmış şeyler olmuştur: Yeniçeri kuruluşunun oluşumunda olduğu gibi.

Eğer "Ulema'mız" ve dîn adamlarımız Batı'lı aydın ve din adamları'nın yaptıklarına benzer bir yol tutabilselerdi, ya da hiç değilse Türk'ün akılcı geleneklerini yaşatabilselerdi bu millete muhtemelen

bazı hizmetlerde bulunmuş olurlardı. Ya da eğer **Kaderiye** ve **Mü'tezile** mensuplarının düşünceleri doğrultusunda olmak üzere **"iman"** ile **"şüphe"** arası bir durumu koruyabilseler ve böylece Kur'ân'ın **"mahlûk"** (yaratılmış) olduğu fikrini işleyebilseler, ya da bu Kitab'ın Arapça'dan gayrı dil'lerde yaratılabileceğini benimseyebilseler ve nihâyet Türk'ün islâm öncesi akılcılığını ve dikhakcılığını ve kadını yücelten hasletlerini vb..., şeriât verilerine karşı dikilebilselerdi, mensup bulundukları topluma yararlı olmuş olurlardı. Ne yazık ki bunu yapabilecek bilgiye ve tiynete sahip çıkamamışlardır. **Mu'tezile** okulu düşünürleri arasında Kur'ân"ın Tanrı sözü şeklinde inmediğini ve hattâ "mucizevî" nitelikte bir şey olmadığını ve Arap'tan başka milletlerin dahi (örneğin Habeş'lerin, Acem'lerin, Hazer'lerin, Türklerin vs) pek âlâ Kur'ân'a benzer ve hattâ Kur'ân'dan çok daha üstün güzellikte bir yapıt ortaya çıkarabileceklerini savunanlar olmuş ve fakat bizim aydınlarımızın ve din adamlarımızın bundan haberleri bile olmamıştır. Onların bilgisizlikleri ve cesaretsizlikleri yüzünden Türk milleti yüzyıllar boyunca şeriât'in kurbanı olup gitmiş ve kendi kendini bitirmiştir. Aynı bilgisizlik bugün dahi sürüp gitmekte ve **Atatürk**'ün şeriât bataklığından kurtardığı bu millet yine ayni bataklığa sürüklenmektedir.

II) Din adamlarına Karşı Savaşım Görevi.

Matbaa'nın keşfi üzerine Papa'ya yazdığı mektubunda İngiltere Kıralı **Henry VIII**'nin ünlü Başpapazı Cardinal *Wolsey* (1471-1530) şöyle diyordu: "Matbaanın keşfedilmesiyle kitab yayınlarının çoğaldığı ve eğitim ve öğrenimin geliştiği doğrudur; fakat ayni zamanda (fikir ve görüş) ayrılıklarının oluştuğu da bir gerçektir. (Bunun sonucu olmak üzere) kişiler, Klise'nin yerleştirdiği îman ve akîdeler konusunda düşünmeğe ve sorular sormağa başlamışlardır. Din kitaplarını okuyor, anlıyor ve ve kendi anladıkları dilde ibâdet ediyorlar. Bu (nedenle) kendi kendilerine, din adamlarına artık gerek bulunup bulunmadığı sorusunu sormaları söz konusudur. Eğer her kes kendi bildiği dilde ve kendi anladığı şekilde Tanrı'ya ibâdet etmeğe kalkacak olursa... böyle bir durum bizim mensup bulunduğumuz din adamları sınıfı'nın çok zararına olur. Din esaslarının din adamlarından gayrı hiç kimse tarafından bilinmemesi koşul olmalıdır...".

Evet bütün devirler boyunca ve bütün toplumlarda din adamının en büyük korkusu, en büyük kuşkusu, dinsel sır'ların halk tarafından bilinmesi ve anlaşılması ve tartışılması ihtimali olmuştur. Bundan dolayıdır ki hiç bir zaman halkın okumasını ve fikren aydınlanmasını ve daha doğrusu düşünme gücüne kavuşmasını istememişlerdir. Bu nedenledir ki kendilerinden başka hiç kimsenin din sorunlarına burnunu sokmasına, soru sormasına ya da din diye insanlara sokuşturulan şeyleri eleştiri konusu yapılmasına olanak bırakmamışlardır. Bütün korkularının matbaa'nın keşfi sonucunda başlarına gelebileceğini hissettikleri içindir ki, daha ilk anlardan itibaren fikir özgürlüğünü önleyici her melâneti, her cinâyeti mübah görmüşlerdir. Orta Çağ'da **"Enkizisyon"** dönemi diye bilinen dönem, işte bu şeytanca düşüncenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu yukardaki zihniyetin Batı'daki temsilcilerinden olarak *Wolsey* ve benzerleri ne idiyse, islâm ülkelerinde de **İmam Gazzalî** ya da **İbn Teymiyye** ve benzerleri o olmuştur, hem de daha matbaa'nın kesfinden çok önce! Şu farkla ki Batı'da halkı cahil tutmak isteyen zihniyetin karşısında bir takım güçler (örneğin akılcı düşüncenin önderleri ve hattâ bazı din adamları) iş görürken, islâm dünyasında, aksine hiç bir direniş kendisini göstermemiştir. Göstermek şöyle dursun ve fakat toplumu belli yönlerde sürükleyecek nitelikteki güçler (örneğin iktidar mensupları, ya da Ulema) hep birlikte halkı cehalet içerisinde tutmanın yollarını beraberce aramışlardır.

Batı'da matbaa'nın keşfi, halkı cahil tutmak isteyen din adamları için felâket çanlarının çalınması demek sayılır. Nitekim halkı cehaletten kurtarmak isteyen bir avuç aydın, matbaa sayesinde korkunç bir güç kazanmıştır. Din adamının elinde fikren ve hattâ bedenen köle haline getirilmiş olan insanları aydınlatmak, ve onlara din diye kabul ettirilen fakat aslında akla ve ahlâka aykırı şeylerin din sayılamayacağını anlatmak, bu güç sayesinde olasılık kazanmıştır. Din adamları içerisinde dahi, din adamının kötülüklerine karşı savaşanlar çıkmıştır. Bunlar din adamlarını, toplum ve insanlık ve uygarlık bakımından en büyük bir tehlike, en büyük bir felâket kaynağı olarak tanımlamışlar, ve kendileri için en kutsal, en asîl görevin, onlara karşı savaş açmak olduğuna inanmışlardır. Özellikle 18.yüzyıldan sonra Batılı aydın için en büyük mutluluk, halkı din adamının etkisinden ve baskısından kurtarmak, fikir özgürlüğüne ulaştırmak, haysiyetli yaşamlara kavuştur-

mak olmuştur. Bu savaşımda yazarlar, düşünürler, siyasetciler, şâirler ve bazı dinciler, hep birlikte, ve hemen aynı formüllerle, aynı lânetlemeler ve tehditlerle yan yana yer almışlardır. Örneğin *Shelley* (1792-1822) gibi şâirler: *"Sanma ki müstebidler, ya da kanlı îman savunucusu din adamları ebediyetler boyunca egemen olacaklardır"* diye haykırırken, *Guizot* gibi ünlü siyaset adamları: *"Klise (ve din adamları) her zaman için despotizmin yanında hizmet almışlardır"* diye halkı ikâz etmişler, ya da Emil Zola gibi ünlü yazarlar: *"Din adamının başına yeryüzünde en son kalan Klise'nin en son taşı düştüğü an, insanlık en yüksek gelişme noktasına erişmiş olacaktır"* diye müjdeler vermişlerdir.

Bu listeyi uzatmak mümkün. Bunu ayrı bir konu olarak **"Aydın ve 'Aydın' ! "** adlı kitabımızda işledik; şunu sergilemek istedik ki Batı dünyâsı bugünkü gelişmesini, din adamı'nın saltanatına ve olumsuzluklarına son vermekle, onu dünyâ işlerinin dışına itip imtiyazlarını ve yetkilerini yok etmekle sağlamıştır. İnsanlık tarihinin en önemli aşamaları ve her alandaki başarıları insan aklının din adamı'nın baskısından kurtarılmış olduğu şu son yüzyıllar içerisinde kendisini göstermiştir. Sosyal ve teknik aşama ve ekonomik şahlanma bakımından yer yüzünün en gelişmiş ülkeleri olarak ön sıraları işgal edenler, diğer bir çok nedenler yanında, bir de din adamını devletin "beslemesi" ve "destekcisi" durumundan çıkaranlar olmuştur. Bu sonucun alınmasında baş rolü oynayanlar akılcı düşünce yönlüsü aydınlar olmuştur.

Her şeyin tersini yapmak bizim ötedenberi geleneğimiz olduğu için, **Atatürk** sayesinde mucîze kabilinden kurtulmuş olduğumuz köhne zihniyeti ve usûlleri, onun ölümünden sonra canlandırmak için elimizden geleni yapmışızdır. Üstelik de, islâm'ın dahi öngörmediği söylenen din adamları sınıfının örgütlenmesine ve din adamlarına olmadık yetkiler verilmesine, onların devletin tüm kademelerinde yerleşmelerine önayak olmuşuzdur. Geçmiş yüzyıllar boyunca din adamından gelme müsibetleri ve felâketleri unutmuş, onu yeniden bu milletin başına musallat etmişizdir ve hem de bu kez eline sıkıştırdığımız diplomalarla , halkı daha da insafsız ve acımasız şekilde sömürecek ve ezecek ve her şeye boyun eğdirecek kertelere eriştirerek.

Şunu gözardı etmişizdir ki, geçmiş bin yıl boyunca bu millete en büyük kötülüğü, en büyük düşmanlığı yapanlar, genellikle din adamla-

rı arasından çıkmıştır. Onlar kadar korkunç ikinci büyük düşman ise "aydın" diye bildiğimiz ve başımıza taç ettiğimiz sınıflardır. Bugüne kadar ülkemizde bu iki düşmanı eleştiri konusu yapan yapıtlara pek rastlanmamıştır. Oysa ki Batı'da, hemen her ülkede, din adamı'nın kendi toplumuna yaptığı kötülükleri dile getiren nice kitaplar yazılmıştır. İşte bu boşluğu doldurmak ve halkımıza, bütün geriliklerin ve ilkelliklerin nedenlerinin sorumlusu olan bu iki sınıfı tanıtmak, ve sayıları az da olsa gerçek anlamda aydın niteliğine sahip kimselere savaşım hevesi ve cesâreti vermek amaciyle bu konulara eğilmek koşuldur.

Elinizdeki kitap bu amaç ve bu düşünce ile yazılmış olup din adamı'nın olumsuzluklarını, suçluluklarını ve insanlarımızı uçurumlara sürükleyen duygusuzluklarını ortaya vurmak için yayınlanmıştır. Bunu yaparken din adamları içerisinde gerçek anlamda faziletli ve dürüst ve asîl ruhlu ve insancıl nitelikte olanları yetişmemiştir ya da yoktur demek istemiyoruz; kuşkusuz ki vardır. **Turan Dursun** gibi fikren ve ahlâken emsalsiz bir insan bunun en güzel bir kanıtıdır. Fakat sayıları pek az örneklere bakarak yersiz bir iyimserliğe yönelmekte anlam bulunmadığı, ve bu nedenle "din adamı" sorunlarını en titiz yöntemlerle ele almak ve en sert şekilde eleştirmek gerektiği aşikârdır. İnancımız o'dur ki bir gün gelecek, sayıları böylesine az olanlar çoğalacak, yeni yeni **Turan Dursun**'lar yetişecek ve şeriât ilkelliklerine son verme gereğine inanmış olarak onlar, bu topluma olumlu bir şeyler kazandırma bilinciyle iş göreceklerdir.

III) Din Adamı'na Karşı Savaşabilmek İçin Her Şeyden Önce Şeriât'ın İç yüzünü Bilmek ve Şeriât Verilerini eleştirmek Gerek:

Size birisi *"Horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allah'ın fazl-ü kereminden isteyiniz! Zirâ horozlar melek görmüşlerdir (de öyle ötmüşler)dir"* dese ve *"Merkeb şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allâhu Teâlâ'yı anın..."* diye eklese ne yaparsınız? Muhtemelen söyliyenin suratına şaşkın şaşkın bakar ve terbiyeniz dâiresinde kendisine bu şaşkınlığınızı yansıtırsınız. Yine bu kişi size: *"Esnemek şeytandandır... biriniz esneyip (ha) diye ağzını ayırınca onun gafletine şeytan güler)* " dese, ya da *"Ölü ile cinsî münasebette*

bulunan oruçlu kişi kaza orucu tutmalıdır; ölüye cinsel tecâvüz tam bir cinsel işlem olmadığı için ... bu fiilin yapıcısına zinâ cezası değil de ta'zir cezâsı uygulanır" dese, ya da *"Oruçlu olduğu halde uyuyan bir kadına eşinin uyandırmadan (cinsî) münasebette bulunması (kazayı gerektirir)"* dese, ya da *"Her işinizi tek sayılara göre yapın, su içerken üç yudumda için, def-i hâcet'ten (abdest 'ten) sonra tek sayıda (genellikle üç) taş ile altınızı temizleyin (Çünkü Tanrı tek'tir)"* dese ya da *"Sinek idrâk sahibi olup yemek/içecek içine düştüğünde önce günâh (hastalık) kanadını batırır, sevab (şifa) kanadını dışarda bırakır; bu nedenle dışarda kalan kanadı iyicene batırırsanız sevab (şifa) ağır basar ve hastalığa uğramazsınız "* dese ve bu minval üzere gitse ne yaparsınız? Kuşkusuz ki bu kişi'nin bâtıl inançlara saplı ve yarım akıllı birisi olduğunu düşünerek sabrınızı denetlemeye çalışır ve en azından güler geçersiniz.

Bu aynı kişi size: *"Başka din'den olanlar sapıktırlar... müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* dese, ya da *"Babalarınızı ve kardeşlerinizi - eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa- dost edinmeyin"* dese, ya da *"Tanrı kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah, inanmayanları küfür bataklığında bırakır!"* dese ya da *(Tanrı'nın ve peygamberinin emrini yerine getirenlere) memeleri yeni sertleşmiş yaşıt kızlar(la dolu Cennetler var)"* dese, ya da bu minvâl üzere gitse ne yaparsınız? Mutlaka tepki gösterir, hiç değilse "Olmaz böyle şey" dersiniz.

Ve nihâyet karşınızdaki kişi size, bu yukardaki verilerin şeriât hükümleri olduğunu ve hepsinin de **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarından alındığını bildirse, bu kez biraz daha şaşırmış olarak onu yalancılıkla, hattâ zındıklıkla suçlamaya kalkarsınız, çünkü akla, mantığa ve vicdana ters düşen bu gibi şeyleri Tanrı'nın "yüceliği" fikriyle bağdaştıramazsınız, meğer ki aksini düşünecek kadar akılcılıktan yoksun, kültürsüz ve bağnaz olasınız.

Aklı ve vicdanı rahatsız eden veriler veya eylemler karşısında tepki göstermek, kuşkusuz ki bir uygarlık sorunudur, velev ki bu veriler "Kutsal" diye bilinen din kitaplarında yer alsın ve bu eylemler kendilerini "Peygamber" diye ilân etmiş kimselerden sadır olsun. Milletlerin uygarlık derecesi, bu tepkiyi gösterebilen insanların sayısına göre

belirleşir. Uygar dünya bu kerteye erişmiş aydınlar ve düşünürler sayesindedir ki karanlık çağı yırtıp **Akıl Çağı**'na çıkabilmiştir. Çıkabilmek için de kutsal diye bilinen Kitap'ları (İncil, Tevrat vs) hallaç pamuğu atar gibi gibi eleştirmiş, peygamber diye bilinen kişilerin olumsuz davranışlarını kıyasıya yermiş ve bunları yapabilmek için "din elden gidiyor" hezeyanlarını ezmiş, din duygularının incitme endişelerini bertaraf etmiş, böylece halk yığınlarını din tartışmasına tahammül edebilir kerteye yükseltebilmiştir. Yükseltebildiği içindir ki kendisini dinin olumsuz yönlerinden ve din adamının kötülüklerinden kurtarabilmiştir.

Oysa ki bizim mensup bulunduğumuz şeriât dünyâsında bu doğrultuda bir gelişme görülmez. Denilebilir ki hiç bir yerde ve hiç bir dönemde halk yığınları, "Din verileri eleştirilirse din duyguları sarsılır, toplum çöker" bahanesiyle, İslâm halkları kadar kandırılmamış, din uykusuna yatırılmamış, din adamlarının sömürüsüne bırakılmamıştır. Bundan dolayıdır ki bu halklar, bugün hâlâ, aklı işlemez hâle getiren bu tür verilerle yoğurulurlar; yine bundan dolayıdır ki yer yüzünün her bakımdan en geri kalmış, bahtsız halkarındandırlar.

Bizim için de durum budur; nitekim biraz yukarda belirttiğim hükümler Diyânet İşleri Başkanlığı'nın resmî yayımlarından ve Kur'ân ve hadîs kaynaklarından aynen alınmış olup sayısız denecek kadar çok örneklerden sadece bir demettir. Bunlar ve nice benzerleri halkımıza "şeriât" diye belletilir ki varlığından çoğu aydınlarımızın haberleri bile yoktur. Olmadığı içindir ki şeriâtçılar, meydanı boş bulmuşcasına, olmadık kandırmalarla, at oynatırlar, aydınlarımız ise bu kandırmalara karşı söyleyecek şey bulamazlar. Örneğin şeriâtçı bize "İslâm'da zorlama yoktur" der ve bizi, şeriât'ın hoşgörü dini olduğuna inandırmak ister. Oysa ki söylediği yalandır, çünkü "zorlama yoktur" hükmünün dinsel hoşgörü ile ilgisi yoktur. Bu hüküm özgürlükçü bir hoşgörü ortamı sağlamak için değil fakat ibâdet sırasında kolaylık yaratmak için öngörülmüştür: müslüman kişi kendisini zorlamasın da dinin emrettiklerini kolaylıkla görebilsin diye. Örneğin sıcakların arttığı mevsimde namaz kılmak zor olacağı için, öğle namazını serinliğe bırakmak mümkün kılınmıştır. Bunu sağlayan hüküm şöyledir: *"Sıcak şiddetlendiği vakitte salat(-ı Zuhru) serinlige bırakınız. Zirâ sıcağın şiddeti Cehennem'in kaynamasındandır..."* . Yine bunun gibi abdest almayı kolaylaştırmak maksadiyle Kur'ân şöyle der: *"Ey îman edenler... su*

bulamazsanız yeryüzünde temiz bir şeyle (toprak, taş vs) teyemmüm edin. Onunla yüzlerinizi, ellerinizi sıvayın. Allah size zorluk ve darlık vermek istemez. ... " (K. 5 Mâide 6). Yine aynı şekilde, namaz sırasında mü'min kişi'ye, tükürüğünü ağzında tutmak, saklamak zorunda kalmasın diye, sol yanına ya da ceketinin içine tükürme olasılığı tanınmıştır. Buna benzer daha nice örnekler vardır ki hep "Din'de zorlama olmaz" hükmünün uygulaması olarak ortadadır ve bu hükmün hoşgörü ile ilgisi bulunmadığını kanıtlamağa yeter.

Buna karşılık şeriât hükümleri arasında, hoşgörü ögesine yer verilmediğini kanıtlar niceleri vardır ki bunlar arasında: *"İslâm'dan gayrı din ve inançta bulunanların sapık ve Cehennemlik"* olduklarına, akraba bile olsalar farklı inançtakilerle ilişki kurmanın "kâfirlik" sayılacağına, İslâm'dan çıkanların (mürted'lerin) ya da "müşriklerin" öldürülmeleri gerektiğine, ya da *"Ehl-i kitabın"* (Yahudilerin ve Hıristiyanların) İslâm'ı kabul etmemelerinin cezası olarak "Cizye" (kafa parası) ödemeye mahkum kılındıklarına (cizye ödemedikleri ve İslâm'ı da kabul etmedikleri taktirde öldürülmeleri gerektiğine) dâir (ve benzerî) nice hükümler ve uygulamalar vardır. Diğer dinlerde olduğu gibi İslâm'da da hoşgörü ögesi'nin bulunmadığını anlamak için bu hükümlere ve uygulamalata göz atmak yeterlidir.

Yine bunun gibi şeriâtçı bize İslâm'ın kadın haklarına saygılı olduğunu söyler ve örneğin: *"İslâm'da 14 asır önce ilân edilen kadın hakları bugün hâlâ ulaşılamamış bir yüceliktedir"* diyerek gözümüzün içine baka baka yalan söyler; biz aydınlar ise, kalkıpta ona şeriâtın kadını aşağılatan hükümlerini sergileyemeyiz, çünkü bilmeyiz. Örneğin kadın'ı "aklen ve dînen dûn nitelikte, şahadet ve miras bakımından erkeğin yarı değerinde, karakterce kötü, dayak atılmağa layik, ya da Cehennemdekilerin çoğunluğunu oluşturan vs..." yaratık şeklinde tanımlayan şeriât verilerini gösteremeyiz; *"İnne keydekûnne azîm"* ("siz kadınların düzeni-fitnesi büyüktür) şeklindeki âyet'i, ya da benzerî hükümleri şeriâtçı'nın yüzüne vurup. "Yüce olduğunu söylediğin Tanrı hiç böyle şey söyler mi?" diyemeyiz, çünkü şeriât'in iç yüzünü bilmeyiz. Bilsek bile ve örneğin kadının dövülmesini öngören hükümleri öne sürsek ve "Buna ne dersin?" desek bile şeriâtçı, *"Kadın dövülecek fakat acıtmadan, kanatmadan dövülecektir; kadına hakâret olsun diye değil onu yola getirmek, âile yuvasını kurtarmak için dövecektir"* şeklinde, şeytana bile papuç attıran bir kurnazlıkla ya da tam bir çağ dışılıkla mantık yürütecektir.

Bu örnekleri insan yaşamının her yönü itibariyle çoğaltmak mümkün. Fakat şunu hemen ekleyelim ki şeriâtçı'ların ve özellikle din adamları'nın en ziyâde endişe eder oldukları şey şeriât verilerinin eleştirilmesi, akıl kıstasına vurularak sergilenmesi ve tartışma masasına getirilmesidir. Bunu yapmağa kalkanları dinsizlikle, İslâm'a hakâret etmekle suçlamayı meslek edinmişlerdir. Bütün amaçları şeriât'ın köhne hükümlerini, "aydın" engeli ile karşılaşmadan, halka kör inançlar şeklinde benimsetip saltanatlarını sürdürmektir. Aydın'larımızın, şeriât konularındaki bilgisizliklerinden ve cesaretsizliklerinden doğma suskunlukları ve bir de Hükûmet'in acz içerisinde bulunuşu şeriâtçı'yı sınırsız bir başarı olasılığına kavuşturmuş ve işte son olarak **Sivas** vahşetini yaratmıştır. Ne hazindir ki bu vahşeti: "Halkın dini duyguları incitildi, halk tahrik edildi, tahrik edenler sorumlu tutulmalıdır" şeklindeki sloganlarla özürlü göstermeğe çalışan kara bir zihniyet egemen olmuştur yöneticilerimize.

İnsanlarımızı din konularının eleştirilmesine tahammül edebilecek olgunluğa getirebilmek ve özgür düşünce kertesine yükseltebilmek için şeriât'ı tartışmaktan ve şeriâtçı'nın yalanlarıyla savaşmaktan başka çözüm yoktur. Eğer akılcı değer ölçülerini geçerli kılmaz, şeriât verilerini eleştiri konusu yapmaz ve kendimizi "din eleştirilirse dinî duygular incinir" kandırmalarından kurtarmazsak, insan beynini işlemez hâle getiren sisteme katlanmak, böylece ikinci sınıf milletler kertesinde kalmak, pek muhtemelen sonunda yok olmak, kaçınılmaz bir kader olur bizim için.

IV) Şeriât'ın içyüzü'nün sergilenmesi halinde din adamlarının sahte saltanatı mutlaka sona erecektir:

Biraz önce değindiğimiz gibi din adamının en büyük endişesi, halkın fikren gelişmesi ve düşünme gücüne erişmesi ve bu sayede din verilerini akıl terazisine vurup tartışmaya girişmesidir. Söylemeye gerek yoktur ki halk yığınlarının bu kerteye yükselebilmeleri, ancak aydın sınıfların cabalariyle mümkündür. Batı'da, hiristiyanlığın devlet dini oluşu ile birlikte yerleşen ve 1500 yıl boyunca süren "Karanlık Çağ", Batılı aydın'ın halk yığınlarını fikren geliştirip düşünme gücüne sahip kılabilmesi sayesinde son bulmuştur. İslâm dünyâsı halklarının bir türlü bu kerteye erişememeleri ise, aydın bilinen sınıfların cesaretsizli-

ğinden ya da şeriât hakkında bilgiye sahip bulunmamasındandır. "Aydın" sınıfın "cesaretsizlik" ve "yetersizlik" içerisinde yoğurulması ise din adamının melânetinden doğmuştur. Çünkü yüzyıllar boyunca din adamları, bir yandan "ölüm" fetvalariyle ve diger yandan sınırsız yalanlar ya da saklamalarla, aydın sınıfları tam bir atâlet içerisinde tutmuşlardır. Kuşkusuz ki sorumluluğun asıl kökeni aydının kendi kendisiyle ihânet içerisinde bulunmasından ve daha doğrusu akılcılık ve insan sevgisi gibi ögelere yabancı kalışındandır. Fakat bu dahi din adamından gelme etkenlerle alışkanlık halini almıştır.

Durum bugün de aynidir; bugün de din adamları, aydın say dığımız sınıfları, hem korku içerisinde tutmak ve hem de şeriât konularındaki bilgisiz bırakmak hususunda kararlıdırlar. Özellikle bu ikinci taktiği uygulamakta son derece ustadırlar, çünkü halka din diye bellettikleri şeylerin sergilenmesi halinde foyalarını meydana çıkacağını anlamışlardır. İstedikleri şey şeriât hükümlerini, aydın kişilerin ve zinde güçlerin haberi olmadan halka ve köylüye ve hattâ bazı aklı başında kişilere, kurnaz yalanlarla yutturmaktır. Gazete ya da televiz yon ve radyo ve sair yayım araçlariyle topluma hitab ederlerken şeriât'ın akla ve mantığa sığmaz verilerini ters yüz edip olumlu imiş gibi tanıtmağa çalışırlar.

Cami'lerdeki konuşmalariyle, ya da bizlerin pek okumadığımız nice yayınlariyle de halkı ve köylüyü, şeriât'ın çağ dışı ve akla ters esaslarını belletmekten usanmazlar. Örneğin bizlere şeriât'ın "Din'de zorlama yoktur" hükmüne dayalı olduğunu, "hoşgörü" esasına yer verdiğini ve başka hiç bir din'de olmadığı kadar geniş bir inanç ve düşünce özgürlüğünü öngördüğünü, ırk ve din farkı gözetmediğini, insanlar arası sevgi ve saygı duygularına dayalı bulunduğunu söylerler. Ancak ne var ki bizlerin farkında olamayacağımız şekilde cahil halk yığınlarına hoşgörüsüzlüğün ve özgürlüksüzlüğün malzemesi olan şeriât hükümlerini belletirler . Bunlar arasında: *"İslâm'dan gayrı gerçek din yoktur; islâm'dan başka bir dine yönelenler sapıktırlar"* ya da *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* ya da *"Ey inananlar! Babalarınızı, kardeşlerinizi -eğer küfrü imana tercih ederlerse, - dost edinmeyin"* , ya da *"Kitab ehlinden (Yahudiler ve Hiristiyanlar'dan) ...hak dini (islâm'ı) din edinmeyenlerle boyunlarını büküp keni elleriyle cizye verene kadar savaşın"* şeklinde ve daha buna benzer nice hükümler vardır. Bu

hükümleri pekiştirmek üzere Muhammed'in, islâmı yaymak için giriştiği savaşları (ki sayıları 27 ya da 29 'dur) çete saldırılarını (ki sayıları 45 olduğu söylenir) hikaye ederler. Ederken de "Din'de zorlama olmaz" şeklindeki hükümlerin din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili olmayıp ibâdet'i kolaylaştırma ile ilgili bulunduğu gerçegini gizlerler.

Bizlere Şeriât'ın kadına deger verdiğini, hak ve özgürlük getirdiğini söylerler ve örnek olmak üzere "anaların ayakları altından Cennetler geçer" şeklinde hükümler bulunduğunu belirtirler. Oysa bizlerin pek farkında olamayacağımız şekilde cahil halk yığınlarına, kadınların aklen ve dînen dün yaratıldıklarını Kur'ân ve hadîs hükumlerine dayalı olarak kanıtlamaga çalışırlar ve örneğin *"Cehennemin çoğunluğunu kadınlar oluşturur"* ya da *"Namaz kılanın önünden eşek, köpek, kadın geçerse namaz bozulur"* şeklinde ya da buna benzer daha nice aşağılatıcı hükümleri öğretirler; bu arada çok karılı evlilik gibi, ya da "Hülle" gibi, ya da "Talak" gibi, ya da "kadına dayak" gibi, insan şahsiyetinin haysiyetiyle bağdaşmayan olumsuz verileri sergilerler.

Bizlere şeriât dini'nin bâtıl i'tikâdlere ve hurafelere asla yer vermediğini, putperestliği yok ettiğini bildirirler. Fakat bizlerin haberimiz olmadan halk yığınlarına Kâ'bedeki "Kara taşı" öpmenin ya da şeytânları taşlamanın, iki tepe arasında yedi kez koşuşmanın kerâmetinden tutunuz da Muhammed'in bizzat uyguladığı "tükürüklü ve tükürüksüz üfürükçülük" usullerine, "sağ'ın sol'a fazlı'na", tek sayıların kutsallığına, def-i hâcet'ten sonra temizlenirken tek sayıda kerpiç ya da taş kullanmanın dinsel gereğine benzer nice şeyleri şeriât verileri olarak öğretirler.

Bizlere şeriât dinini'nin en son ve en "mükemmel" ve "Tek Tanrı" fikrini en fazla yücelten bir din olduğunu söylerler. Fakat halk yığınlarını eğitirlerken "Yüce" diye gösterdikleri bu Tanrı'nın dilediğinin defterini sağ'dan ve dilediğininkini sol'dan verdiğini, dilediğini "Müslüman" ve dilediğini "kâfir" olarak iki ayrı kategoride yaratıp yer yüzünü "Dar-ül İslâm" ve "Dar-ül harb" diye birbirine karşı savaştırdığını söylemekten tutunuz da, müslüman kullarına Cennet'lerde "Memeleri yeni sertleşmiş kızlar, kara gözlü hûrîler" sağlamayı üstlendiğine dâir cinsiyetle ilgili hükümlere varıncaya kadar Tanrı fikriyle uzlaşmaz ne varsa her şeyi "şeriât" diye ortaya dökerler. Bununla da yetinmezler ve fakat güyâ müslüman kişilere Tanrı saygısı aşılamak

üzere *"Kazâ-yı hâcet bitince üç taşı necâset bulunan yere sürün, döndürün, ve kullanacağınız taş sayısının tek olmasına dikkat edin, çünkü Tanrı tek'dir"* şeklindeki (ve buna benzer daha nice) hükümleri belletirler.

Bizlere Şeriât dini "akılcı" bir din'dir, akla ve vicdana aykırı şeylere yer vermez derler ve fakat halk yığınlarına "Oruçlu olduğu halde uyuyan bir kadına, eşinin uyandırmadan cinsî münasebette bulunması; ya da hayvan ile ya da ölü ile cinsî temasta bulunmak kaza orucu gerektirir; az tuz yemek, ya da inzâl vuku bulmadan öpmek veya okşamaktan sonra orucum bozuldu zanniyle yemek yemek, içmek, orucu bozup hem kaza ve hem kefâreti gerektirir" şeklindeki emirleri Muhammed'in hadîs'leri diye belletirler. Belletirken de insan beynini, bütün bu akıl dışılıklar bir yana, fakat bir de az tuz yemek suretiyle orucunu bozan kişinin, "ölü" ile cinsî münasebette bulunan kişiye nazaran daha ağır bir günah işlemiş sayılacağı şeklindeki gerçek din anlayışı ile bağdaşmaz inanışlarla yıkarlar.

Bu listeyi uzatmak mümkün; ilerdeki sayfalarda bunlardan bir kısmına ayrıca değineceğiz. Fakat şimdilik işâret etmek istediğimiz şudur ki din adamlarının halk yığınlarına bellettikleri bu tür olumsuz veriler "aydın'larımızın" bilgisine pek erişmez. Erişse de şeriâtçılar, her türlü yalana ve kandırmalara başvurarak "aydınların" endişelerini bertaraf kurnazlığında rakipsizdirler. Bunun böyle olduğunu kanıtlayan örnekleri çeşitli yayınlarımızda belirttiğimiz gibi bu kitabımızın ilerdeki bölümlerinde de ayrıca belirteceğiz. Fakat şimdilik şuracıkta ilginç şu örnekle yetinelim: Kur'ân'da *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar (müslüman yapar), kimi de saptırmak (kâfir yapmak) isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar.. Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır.."* (6 En'âm 125) şeklindeki âyet'ler yanında inanmayanların Cehenneme atılacaklarına dâir pek çok âyet'ler yer almıştır.

Söylemeğe gerek yoktur ki dilediği kişiyi müslüman yapan, ve dilediğini de yapmayıp kâfir kılan bir Tanrı'nın, müslüman yapmadıklarını Cehennem ateşine atacağını bildirmesi akla ve mantığa aykırı ve çelişkili bir şeydir. Bu tür çelişmeli sözlerin Tanrı'nın ağzından çıkması düşünülemez. Fakat ne var ki din adamları, bir yandan şeriât'ın akıl ve mantık dini olduğunu, ve din seçmede kişilere özgürlük tanıdığını

ileri sürerlerken diğer yandan da bu yukardaki hükümlerde "çelişki" olmadığını, çelişkinin ancak bizim düşünce tarzımızda bulunduğunu iddiâ ederler. Oysa ki yukardaki hükmü Muhammed, bir türlü müslüman yapamadığı amucası *Ebû Tâlib* 'in ölümü vesilesiyle koymuştur. O zamana kadar müslüman olmanın kişileri Cennet'e götüreceğini söyleyerek taraftar kazanmak isterken, Ebû Tâlib gibi kendisine babalık etmiş olan bir kimsenin "kâfir" olarak ölmesi üzerine etrafta " Bu nasıl peygamberdir ki kendi amucasını bile müslüman yapamaz?" şeklinde düşünmelerini önlemek maksadiyle müslüman olup olmamanın Tanrı'ya âit bir iş olduğunu anlatmak istemiş, böylece sorumluluğu Tanrı'ya yükleme yolunu seçmiştir. Medine'ye geçtikten sonra Yahudileri müslüman yapmak isteyipte başarılı olamayınca yine ayni taktiğe başvurmuş ve *"Tanrı dilediğini müslüman yapar; Yahudileri müslüman yapmak istemedi"* şeklinde konuşup işin içinden çıkmıştır.

Buna benzer daha nice örnekler vardır ki din adamlarının yalanlarını ve kurnazlıklarını ortaya vurmağa yeter. Onların bu olumsuzluklarına son verebilmek için şeriât'ın özünü iyi bilmek şarttır. Aydınlarımızın bu memlekete yapabilecekleri en büyük hizmet, halka şeriât diye belletilen ve fakat insan zekâsını çürütücü verileri bu inceleme ışığında sergilemektir. Bunu yapmakla 1000 yıl boyunca bu milleti gerilikler içerisinde tutan din adamlarının saltanatına en büyük darbeyi vurmuş ve halk yığınlarını akılcı düşünce kertesine ulaştırmış olacaklardır.

Bunu yapabilmek için Batı dünyâsı'nın fikirsel gelişme tarihini incelemeleri ve Batı'lı aydınların din adamlarına karşı yüzyıllar boyunca nasıl bir savaşım verdiklerini öğrenmeleri yararlı olacaktır. İnsan varlığını, insan düşüncesini, insan vicdanını ve nihayet insan kaderini din adamının pençesinden kurtarmak hususunda Batı'nın giriştiği ve hâlâ da bitiremediği savaşım, onlar için ibret verici bir ders olacaktır. Her ne kadar konuyu **Aydın ve 'Aydın'** adlı kitabımızda ele almış olmakla beraber, ilerdeki bolümlerde yeri geldikce bu hususlara değineceğiz. Fakat şimdilik şunu anımsamakla işe başlayalım ki Millet olarak din adamından çok çekmişizdir. Bütün geriliklerimizin ilk sorumlusu olarak karşımızda onlar vardır.

V) Bitmeyen Tehlike:

Kılıç yolu ile Müslüman edildiği tarihten bu yana, yâni aşağı yukarı bin yılı aşkın bir süre boyunca, Türk'e karşı şeriâtçı'dan ve din adamı'ndan daha zararlı, daha sinsi, daha korkunç bir başka tehlike, bir başka belâ, bir başka düşman çıkmamıştır. Bu düşmanlık o dorukta olmuştur ki **Hafız Hamdi Çelebi** gibi kişiler, hizmetkârı bulundukları padişahlara:

"Padişahım Türk'ü öldür, baban olsa da; O iyilik madeni yüce peygamber -'Türk'ü öldürünüz, kanı helâldir'- demiştir"

şeklindeki sözleri rahatlıkla söyliyebilmişlerdir.

Ne acı bir gerçektir ki din adamları, genellikle bilgisiz, yetersiz ve gerici, daima istibdat'tan yana olmuşlar ve memleketi bir müsibetten bir diğerine sürüklemekten geri kalmamışlardır. Cehâlet ve yetersizliklerinin acısını'da halkın uyanmasına ve gelişmesine çelme takmakla çıkarmışlardır. Cumhuriyet dönemine gelinceye dek Türk'ün haysiyet yıkıcı bir yönetim altında tutulmasının ve insan hak ve özgürlüklerinden yoksun kılınmasının başlıca sorumlularından olmuşlardır. Osmanlı hükümdarlarının pek çoğu, her türlü kötülüge fetva veren ve iktidarın her türlü haksızlıklarına kanat geren din adamları sayesindedir ki bu toplumu, tarihte eşine az rastlanır bir keyfilik ve mutlaklık rejimiyle ve kendi hasis çıkarları doğrultusunda yönetebilmişlerdir.

Türk'ün "millî'lik" bilincinden habersiz ve hoşgörü'den nasipsiz kalması, güzel dilini ve geleneklerini unutması, kendine özgü dinamik ve yaratıcı nitelikteki akılcılığını kenara atması, kadını yüceltmek gibi emsalsiz meziyetlerinden yoksun bırakılması vb.., hep din adamının cehaletinin ve "ümmetcilik" yalanlarına sarılmasının sakıncalı bir sonucu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun bütün dönemlerinde her türlü yeniliğe, her türlü ilerlemeye ayak diremekten ve hangi alanda olursa olsun gericilige bayraktarlık etmekten asla usanmamışlardır. Batı'nın uygarlık tırmanmalarına ve sınırsız fikir aşamalarına yabancı bırakılmamızın nedenleri de din adamının karanlık zihniyetinde aranmalıdır. Onun çehaleti ve melâneti o kerteyi bulmuştur ki devletin bekâsı için hayatî nitelik taşıyan yenikliklere girişilmekte daima güçlük duyulmuştur. Askerlik alanında ağır yenilgiler ve haysiyet yıkıcı hezi-

metler sonucu ordu'yu ve donanmayı Batı'nın keşfettiği ve kullandığı silâlarla donatmak gerektiği zamanlar dahi bütün bu girişimler, din adamı'nın olumsuz davranışlariyle baltalanmıştır. Bütün bu hâllerde bir çok yenilikleri bu din adamlarına "yenilik" adı verilmeyen usullerle kabul ettirmek mümkün olabilmiştir. Bu direnmelere zaman zaman ara verir gibi görünmüşlerse bunu, mensup oldukları toplumun çıkarları ve gelişmesi amaciyle değil fakat sadece islâm'ın "kâfirlere karşı cihâd" parolasının uygulanması düşüncesiyle yapmışlardır. 16.Yüzyılın başlarında, donanmayı güçlendirmek üzere Batı'nın yeni tekniğini benimsemek ve örneğin ele geçen bir Venedik savaş gemisini, tekne ve silâh yapısı bakımından taklid etmek isteyen uzmanların ve bu uzmanları destekleyen Padişah'ın karşısına ilk dikilenler din adamlarıdır. Böyle bir işe girişmenin "gâvur" 'dan yeni bir şey öğrenmek olacağı safsatalariyle Padişah'ı "günâh" işlemekten alıkoymuşlardır! Bu direnmelerine ancak Ulema'dan bazılarının, bin bir kurnazlıkla din verilerine dayatır oldukları gerekçelerle engel olunabilmiştir. Ulema "Kâfirlere" karşı cihâd'ın başarılı olabilmesi için "gâvur'dan" savaş tekniği alınmasının günâh sayılmayacağına dâir fetva vermiş ve verirken de bu şeriât kuralının sadece askerî hususlarda uygulanmayabileceğini açıklamıştır[14].

Yine tekrarlayalım ki Osmanlı Devleti'nin gerek karada ve gerek denizlerde zayıf düşmesinin tek nedenini din adamı'nın gericiliğinde aramak gerekir. Bilindiği gibi Osmanlı'nın denizlerde zayıf düşmesi, uçurumlara sürüklenmesinin başlangıcı sayılır. Batı dünyası, denizlerde güçlenmenin önemini çok önceleri anlamış ve bu sayede büyük devlet olma olanağının var bulunduğunu keşfetmiştir. Osmanlı filosunun Çeşme'de yok edilmesi Batı'yı denizcilikte ilerlemenin gereksinimi bilincine sürüklemiştir. Batılı siyâset uzmanları ve yazarlar, denizlerde güçlü olunduğu taktirde Hıristiyan ülkelerin Türklere karşı daima başarılar elde edebileceğini söyliyerek kendi ülkelerinin yöneticilerini denizlerde güçlü olmağa çağırmışlardır[15]. Oysa ki bizim her şeyde "uzman" din adamımız, "gâvur'u" taklid olur diye yeni teknikle gemi yapımına karşı bile direnmiştir.

Yine bunun gibi, yenilgiden yenilgiye sürüklenen ordu'yu Batı tekniği ile yeni bir düzene sokmak isteyen **Mahmud II**, askerî alanda yenilik ("ıslahat") yapıyormuş kanısı'nı yaratmadan ve hattâ "ıslahat" de-

yimini dahi kullanmadan ve sadece Kanunî Sultan Süleyman'ın askerlik düzenini geri getiriyormuş gibi görünerek iş görmege çalışmıştır. Ancak bu yoldandır ki "yenilik" düşmanı din adamını ürkütmeden bir şeyler yapma olanağını bulmuştur. Yaparken de Batı'dan yararlanma yoluna gitmeyeceğini bildirmiştir. Ordu'nun ıslahı cabalarına karşı din adamı'nın direnmesini ancak bu yalanlarla kırabileceğini düşünmüştür.

Askeri konular dışında kalan hususlarda ise din adamı'nın olumsuz tutumu, çok daha katı, çok daha zararlı, çok daha insafsız olmuştur. Şu bakımdan ki, kim ki olumlu, hoşgörülü ya da biraz olsun insancıl bir davranışa yönelmiştir, o mutlaka din adamı'nın kurbanı olmuştur. Nice örneklerden bir kaçiyle yetinelim:

Dürüstlüğü ve dirâyeti ile tanınmış olan **Kara Mustafa Paşa** (1615-1648), bir tarihte Bursa Kadısı Hoca-zâde Mes'ud Efendi'yi, Dîvân-i humâyû'na haber vermeden kilise yıktırdı diye, görevinden uzaklaştırır. Hoca efendi kilise'yi şeriât verilerine dayalı olarak yıktırmıştır, çünkü şeriât'a göre mevcut bir kiliseyi yenilemek, hattâ tamir etmek yasaktır. Bu olay üzerine Bursa eşrafından bazıları, Kara Mustafa Paşa'nın kararını yermek maksadiyle, üç kilise'yi tahrip ederler. Haberi alan Kara Mustafa Paşa, derhal suçluları yakalatıp huzuruna getirtir ve onlara ihtarda bulunduktan sonra yıkılan kiliselerin yeniden yapılmasını emreder. Böylece müslümanlarla, müslüman olmayan yurttaşlar arasında hak eşitliği bulunduğunu kanıtlamış olur. Bu arada Devlet'in malî ve iktisadî zorluklarını gidermeğe çalışırken Erzurum beylerbeyi Nasûh Paşazâde Hüseyin Paşa'nın isyanını bastırmak gibi başarılarda bulunmuştur. Ancak ne var ki Paşa'nın bu ve buna benzer diğer yararlı davranışlarından dolayı bâzı kimseler yakınmağa başlarlar, çünkü kişisel çıkarları zarara uğramıştır. Bu kişilerin başında **Cinci Hoca** ve **Şeyhülislâm Yahya Efendi** gibi ya da o tıynet'te melânet temsicileri vardır. **Cinci Hoca** denilen kişi Zafranbolu'lu Hüseyin Efendi olup Silâhdar Yusuf Paşa döneminde zamanın en etkili fakat en kindar ve en mel'ün "ricâlinden" olmuştur. Padişahı Kara Mustafa Paşa aleyhine çevirebilmek için her şeyi yapmıştır. **Şeyhülislâm Yahya Efendi**'ye gelince, o da, melânet açısından, Cinci Hoca'yı aratmayan din adamlarından biridir. Kara Mustafa Paşa'nın Sultan İbrahim'e verdiği haklı fakat sert bir cevabı vesilesiyle idâm fermanını vermekten kaçınmamıştır. Olay şudur: Bir Divan toplantısı sırasında Sultan İbrahim'in aklına,

kethüda kadına odun verdirmek gibi basit bir fikir gelir ve adam göndererek Kara Mustafa Paşa'yı huzuruna çağırtır. Paşa o sırada devletin önemli bir sorunu ile meşgûldur. Padişah'ın huzuruna çıkıpta ondan kethüda kadına odun verilmesi konusunda emir alınca fena hâlde alınır ve böylesine basit bir iş için huzura çağırılacak yerde devletin önemli sorunları için çağırılmış olmayı tercih ettiğini imâ eder şekilde konuşur. Seyhülislâm Yahya Efendi hemen fırsatı yakalamış olarak Padişah'ı kışkırtmak ister ve hangi sorun'un önemli olduğuna ancak padişah'ın karar verebileceğini belirtir. Kara Mustafa Paşa'nın idamı hakkında ferman çıkarılmasına da öncü olur[16].

Bir başka örnek şu: 19.cu yüzyılın sonlarına dogru, 1886 yılında Mekke Şerifi Refik, eskiden beri husumet besler bulunduğu Hicaz valisi Osman Paşa'yı Padişah'a şikâyet eder ve akabinde de Medîne'ye göç eder. Husûmetin sebebi, Osman Paşa 'nın Türk çıkarları doğrultusunda iş görmek istemesidir. Padişah Şerif'e karşı pek bir şey yapamayacağını bildiği için Paşa'yı başka bir vilâyete ta yin eder[17].

Yine ayni şekilde *Reşit Paşa*'nın çeşitli "ıslahat" girişimleri ve bu arada ticâret mahkemeleri kurulması yolundaki gayretleri, din adamlarınca şeriât'a aykırı görülmüş ve kendisi de "gâvurlukla" suçlandırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yeniliğe karşı direnenlerin başında Yeniçerili'nin geldiği doğrudur. Fakat Yeniçerili'yi gerici ve yenilik düşmanı yapan güç din adamında gelmedir. Kötülüğün maşası din adamıdır, şu bakımdan ki halk yığınlarını Cami'de, her yenilik vesilesiyle "Din elden gidiyor" yaygarasiyle yoğuran, çoğu zaman ayaklandıran o olmuştur.

1807'lerde Yeniçerili'lerin kazan kaldırmaları sonucu olarak memleketin ne hale girdiği herkesçe bilinir. Yeniçeri kuruluşunun devlet ve memleket bakımından ne büyük bir felâket kaynağı olduğu daha o tarihlerde anlaşılmıştır. Ve işte böyle bir durumda dahi Yeniçerili'yi destekleyen, hattâ kışkırtanlar ve Padişah tarafından yapılmak istenen yenilikleri "dinsizlik" olarak tanımlayanlar din adamları olmuştur. Her ne kadar istisna kabilinden bir iki isim bulunmakla beraber[18], genel olarak kendi çıkarlarının, mensup bulundukları devletin ve milletin bekâsında olduğunu dahi göremeyecek kadar gerici bu din adamları **Nizam-ı Cedîd** adı altında yeni bir askerî örgüt kurulmasını, ordu'ya

yeni silahlar alınmasını, yeni teknik ve yeni "talim ve terbiye" usullerinin getirilmesini, ve bütün bunları mümkün kılmak maksadiyle *Hüccet-i Seriye* imzasını, İslâm dini'ne aykırı bulmuşlardır. Bunlar arasında ünlü Şeyhülislâm Mehmet Ataullah ve onun ünlü hocası Mehmed Munib, ve İstanbul kadısı Murad Zâde Mehmed Murad ve bir çok molla'lar vardı[19].

İstanbulda oluşan 1801 ve daha donra 1807 tarihli gericilik olaylarının asıl sorumluları medrese eğitimi ile yetiştirilenlerdir. Bunların yobazlıkları ve softalıkları görülmemiş bir şeydi. Devleti, yabancı devletler indinde küçük düşürtücü davranışlardan asla çekinmezlerdi. 1801 yılında Hükûmetin misafiri olarak Süleymaniye cami'ini eşiyle birlikte ziyâret eden Rus sefiri'ne, sırf bir kadınla sokağa çıkmıştır diye, taş ve sopa ile saldıran bu yobazlar, reformların en büyük düşmanları olarak iş görmüşlerdir[20].

1830 yılı Ramazanında halkı bazı yeniliklere karşı kışkırtan, ve o sıralarda kazan kaldırmış bulunan Yeniçerili'ye destek kılanlar hep din adamlarıdır[21]. Daha sonraları, Abdülhamid I' in reform kılığındaki bazı girişimlerine karşı din adamı'nın direnmelerini Mustafa Nuri Paşa' nın **"Netaic-ül Vukuât"** adlı kitabından okuyunuz[22]. Alemdar Mustafa Paşa'nın reformlarını yok etmek için din yobazının yaptıklarını Ahmed Asım Efendi'nin **"Tarih-i Asım"** 'ından[23] ya da Ahmed Cevdet Efendi'nin **"Tarih-i Cevdet"** 'inden [24] izleyiniz: içiniz parçalanır.

Bu vesile ile ekleyelim ki din adamları, siyâsî mekanizma içerisinde kendilerine dâima yardımcı olacak kişileri bulup hasımlarını ya da rakiplerini ezme fırsatını yaratabilmişlerdir: tâ ki Atatürk dönemi başlayana kadar.

Din adamının bağnazlığı ve Türk'e düşmanlığı o kerteyi bulmuştur ki, bazı yeniliklerin memlekete girmesine, ya bu yeniliklerin sadece "Gayr-ı müslim"'lerin tekelinde kalması ya da bunların "yenilik" kılığına bürünmemiş bulunması koşulu ile izin vermiştir. Çoğu zaman bu izni **İngiliz Mustafa** diye çağırılan İskoç asıllı *Campell*, ya da **Humbaracı Ahmed** diye çağırılan Macar asıllı *Baron de Tott* ya da Kalvinist bir macar âilesinin oglu olan **İbrahim Müteferrika** gibi, yabancı asıllı uzmanların ılımlı girişimleri üzerine vermiştir. Örneğin Avrupa tarzında topcu birliklerinin kurulması, ya da "Hendesehane" 'nin açılması ve matematik egitim merkezlerinin kabul edilmesi, ya da 1730

tarihlerinde "Türk-Müslüman" matbaasının kurulması ve buna benzer şeyler hep yabancı asıllı ve aydın görüşlü kimseler sayesinde gerçekleştirilebilmiştir.

Kimbilir kendi ülkelerinde uğradıkları bazı haksızlıklara tepki olmak üzere islâm'a giren, ya da "devşirme" yolu ile müslüman edilen ve uzmanlıkları nedeniyle Osmanlı devletinde belli mevkilere getirilen bu kişiler olmasa, memleket o sayısı pek az yeniliklere bile sahib olamazdı!

Şunu söylemek gerekir ki din adamlarımız, memleketin Türk'ten gayrı unsurlarının yararına olabilecek bazı yeniliklere göz yummuşlar, ve fakat yumarlarken Türk'ün bu yeniliklerden yararlanması ihtimalini bertaraf maksadiyle her tedbiri almışlardır. Matbaanın kabulu bunun ilginç örneklerinden biridir.

Anımsayalım ki matbaa memleketimize, sanıldığı gibi 1730'larda değil fakat çok daha önce 15.yüzyılın sonlarına doğru, yani İstanbul'un **Fatih Mehmed** tarafından fethinden kırk yıl sonra, 1493 yılında girmiştir, ve din adamının verdiği fetva ile girmiştir. Fakat ne var ki din adamı bu izni, devlet'in temel ögesi olan Türkler için ya da Türk'ün yararına olmak üzere vermiş değildir. Bu izni, devletin müslüman olmayan azınlığı için vermiştir ve verirken de Türk halkının bundan yararlanma olanağını kesin şekilde yok etmiştir; bakınız nasıl:

İspanya'dan göç ederek Osmanlı ülkesine sığınan Yahudiler, zamanın Padişahı **Beyazıd II** 'tan matbaa kurma izni diledikleri zaman bu dilekleri, din adamlarımızın öngördükleri şu koşullar altında kabul edilmiştir: 1) Matbaa kurma hakkı sadece Yahudilere münhasır kalacaktır ve onlardan başka hiç kimse bu işe kalkışamayacaktır; 2) Bu matbaa'larda türkçe ve arapça hiç bir şey basılmayacak, yayınlanmayacaktır.

İşte ancak bu koşullar altındadır ki matbaanın memleketimize sokulmasına izin verilmiştir; izin tarihi 1493' dir. Bunu diğer "gayr-ı müslim" azınlığın (Ermeni, Rum, vs...) istekleri izlemiştir. Ermeni'ler 1567 yılında, yine ayni koşullar altında, matbaa kurma izni edinmişlerdir. Matbaanın Türk'ler tarafından kurulması ve türkçe ve arapça yayımın başlaması 1727 tarihine tesadüf eder ki **İbrahim Müteferrika** 'nın azimli çalışmaları sayesinde gerçekleşmiştir. Bu aydın ve öz-

gür düşünceli kişi "Türk" ya da "müslüman" asıl'lı değildir: Avrupa'da dinsel özgürlüğü ve fikirsel hoşgörüyü ilk kez oluşturan *Erdel* ülkesi halkındandır. Gençliğinde, papaz olmak üzere ilâhiyat tahsili yaptığı sırada, *"Thököly"* ayaklanması vesilesiyle 1692 yılında türk askerlerinin eline geçmiş ve köle olarak İstanbul'a getirilerek esir pazarında birisine satılmış, daha sonra müslümanlığı kabûl edince durumu değişmiş ve **Damat İbrahim Paşa** ve Fransa'da eğitim gördüğü söylenen **Said Efendi** gibi kimselerin ilgi ve takdirini kazanmıştır. Bundan yararlanmak suretiyledir ki kendisine vatan edindiği yerler halkını geliştirmek hevesiyle matbaa işine girişmek ister. Fakat matbaa'nın din adamı yüzünden kurulamayacağını çok iyi bildiğinden izin isteme dilekçesinde din konuları dışında yayım yapacağını belirtir. Bin bir güçlükle bu izni alır.

Demek oluyor ki din adamı Türk unsuruna matbaa kurma izni'ni, matbaanın memlekete sokulmasından 250 yıl sonra vermiştir; yâni Türk'ün fikirsel gelişmesini, daha ilk adımda 250 yıl geciktirmiştir. Fakat bu izni verirken dahi dinî konularda hiç bir yazının basılmamasını, sadece din alanı dışında kalan şeylerin basılmasını şart kımıştır.

Kültür yaşamlarımızın Batı dünyası ile uçurum teşkil edecek şekilde düşük kalmasının başlıca nedeni olan bu olay, din adamının bu memlekete ve bu millete yaptığı kötülüklerin en korkunçlarındandır. Fakat bundan da daha korkunç bir düşmanlığı olmuştur ki o da Türk'ün varlığına kastetmiş olmaktır. Çok gerilere gitmege gerek yok, daha dün denebilecek bir tarihte, 1920'lerde, yabancı işgalleri altında inleyen bu milleti kurtarmak ve millî egemenliğine kavuşturmak için uğraşan **Atatürk** gibi eşsiz bir insanı "Katli câizdir" fetvalariyle yok etmeğe çalışan **Dürrizâde** 'ler, ya da benzerleri birer din adamı değil miydi? Yine bu molla'lar sınıfı değil miydi ki Atatürk'ün, millete egemenliğini kazandırmak maksadiyle hilâfet'in kaldırılması yönünde giriştiği cabalara karşı saf kurmuşlardır. Ve eğer mümkün olsa bu molla'lar hilâfet aleyhinde söz edenleri diri diri yakmaga hazırdılar. Ancak ne var ki ülkeyi ve milleti yabancı işgallerinden kurtaran Atatürk'ün güçlü tutumu karşısında yapabilecekleri pek bir şey yoktu. Atatürk, onların anlayacağı bir dil ile şöyle konuşmuştur: **"Bahis konusu olan şey millete saltanatını, egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız sorunu değildir. Sorun zaten 'emrivaki' olmuş bir ger-**

çeği belirtmekten ibarettir Bu behemahal olacaktır. Burada toplanmış olanlar, Meclis ve herkes meseleyi olağan görürse, fikrimce, uygun olur. Aksi takdirde, gerçek yine usûlü dâiresinde ifâde olunacaktır. Fakat ihtimal bazı kafalar kesilecektir".[25]

Bu din adamları içerisinde bir tek insan çıkıpta halifeliğin aslında temelsiz ve hattâ İslâm'a aykırı (ya da hiç olmazsa kaldırılabilir) olduğu fikrini öne sürmemiştir. Ne ilginçtir ki Türk din adamları hilâfetin kaldırılamaz olduğunu savunurlarken, Türk olmayan din adamlarından bazıları, örneğin **El-Ezher Üniversitesi** hoca'larından **Ali Abdürrazik**, tâ Mısır'lardan, Atatürk'ün bu cabalarını alkışlamakta idi. 1925 yılında yayınladığı **Al-İslâm ve Usûl al-Hükm**[26] adlı kitabında, TBMM tarafından hilâfetin kaldırılması kararının hukuka ve İslâm'a uygun olduğu görüşünü savunmuştur. Şunu anlatmıştır ki hilâfet kuruluşu hakkında ne Kur'ân'da ve ne de hadîs'lerde hüküm vardır. Yazar şöyle der: "**Ne uhrevî ve ne de dünyevî yaşantılarımız bakımından hilâfet kuruluşuna gerek yoktur. Hattâ şunu söyliyebilirim ki hilâfet kuruluşu, İslâm için dâima bir müsibet olmuş, müslümanlar bakımından da dâima kötülük ve yolsuzluk kaynağı işini görmüştür**"[27].

Ona göre halifelik, iktidar sahibini dâima keyfîliğe, adâletsizliğe zorlamış, dâima despotizm'e sürüklemiştir. Şöyle der: "**Bu unvanın ne tür ihtiraslara sebeb olduğuna ve ona malik olanların nasıl bir kıskançlıkla hareket ettiklerine tanık olduk. Ne zaman ki sınırsız bir ihtiras, sınırsız bir hased duygusu ile birleşir ve ne zaman ki bu iki hırs zorlayıcı güç ile desteklenir, bunun sonucu olarak ortaya zulm'den başka bir şey çıkmaz ve kılıç'tan gayrı bir kanun iş görmez**"

İslâm tarihi boyunca halifeliğe sahib olmak için işlenen cinâyetleri sıralayan yazar, hiç bir halife'nin, kendi yetkilerini gün ışığına çıkaracak fikirsel ve bilimsel araştırmalara izin vermediğini belirtir. İslâm'da siyasal bilimlerin gelişmemiş olmasını buna dayatır ve söyle ekler: "*Halife'ler, kendi iktidarlarının temelini sarsabilecek olduğunu sandıkları, ya da bunu uzaktan da olsa bir tehlike teşkil eder kabul ettikleri araştırmaların (velev ki bu araştırmalar bilimsel nitelikte olsun) en büyük düşmanı kesilmişlerdir. Bu tutum ortaya halifelerin bilim özgürlüğüne karşı olumsuz ve her fırsatta bilim kuruluşlarını yok*

etmege yönelik davranışlarını çıkarmıştır. Şu bilinen bir gerçektir ki Siyasal Bilim, iktidar'lar bakımından en tehlikeli sayılan bilim dallarından biridir, çünkü ortaya çeşitli hükûmet sistemlerini ve bu sistemlerin özelliklerini vurur. Bundan dolayıdır ki hükümdarlar için bu ilimlere karşı savaş açmak ve halkın bu ilimlerden yararlanmasını (dolayısiyle aydınlanmasını) önlemek bir zorunluk olmuştur...Yine bundan dolayıdır ki siyasal bilimler alanında İslâm ülkelerinde fikirsel ilerleme görülmemiştir"[28]

Düşününüz ki Mısır'lı din adamı bu satırları 1925 yıllarında yazmıştır. Amacı İslâm ülkelerinde din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını sağlayabilecek zemini hazırlamaktır. Her ne kadar bu görüşleri nedeniyle El-Ezher Üniversite'sinden atılmış olmakla beraber laik düşünce yapısındaki insanların yetişmesini sağlamak bakımından görevini yapmıştır

Bizim din adamlarımız ise bu tür bir davranışa o zamanlar değil fakat bugün dahi sahib çıkamamışlardır: çünkü amaçları laikliği yok kılmaktır.

A) Geçmişten Bugünlere:

1071 yılının Ağustos'unda Malazgirt meydan savaşında yenik düşen ve esir alınan Bizans İmparatoru **Romanos Diogenes,** Selçuk Padişahı **Alparslan** 'ın huzuruna getirilirken Ordu'nun baş imamlarından bir hoca, esir İmparator'a yumruk sallar ve hakâret makamında suratına tükrük atar. Bunu gören Alp Arslan, hoca efendiye, bu davranışının çirkinliğini anlatırken nedenini sorar. Aldığı cevap şudur: *"Gâvuru tâhkir için yaptım Sultanım"*. Bunu söylerken hoca efendi, kuşkusuz ki kendisini bu ruh yapısında yoğuran şeriât'ın sözcülüğünü yapmıştır, çünkü bilindiği gibi şeriât, islâm'dan gayrı bir dine yönelik olanların "sapık" olduklarını (örneğin bkz. Kur'ân: 3 İmrân 85), ve Yahudilerin ve Hiristiyanların "Allah'tan bir gazaba uğradıklarını" ve Tanrı'nın onlara "alçaklık" damgasını vurduğunu (K. 3 İmran 112) ya da onlara karşı, islâmı kabul edene ya da "cizye" verene kadar kılıçla savaşmak gerektiğini (K. 9 Tevbe 29), ya da buna benzer daha nice verilerden oluşmuştur.

Ancak ne var ki Türk'ün tarihinde üstün bir mevki işgal etmiş bu

son derece mert ve yetenekli Türk Sultanı **Alp Arslan**, hoca efendinin bu ilkel tutumuna karşı şu ikazda bulunur: *"Hangi din'den olursa olsun tutsaklara hakâret değil merhamet gerekir"*.

Yine bilindiği gibi kısa bir süre sonra Alp Arslan esir imparatoru serbest bırakacak ve hattâ onu, kendi özel muhafızlarının himayesi altında ülkesine gönderecektir. Alp Arslan 'ın sözlerindeki inceliği ve bu sözlerin altında yatan insancıl degerleri ve insana saygı kavramını hoca efendinin anlamasına olanak yoktur ve daha nice yüzyıllar boyunca da olamayacaktır.

Malazgirt meydan savaşı'nın cereyan ettiği yıl 1071'dir. Şimdi atlayınız yüzyılları ve unutunuz aradaki devirler boyunca din adamı'nın Türk'e karşı yaptığı kötülüklerin sayısını ve çeşitlerini ve geliniz yirminci yüzyılın ilk yarısı ortalarına. Daha doğrusu Türk'ü dışa ve içe karşı kölelik'ten, haysiyetsizlik'ten, sefalet'ten, miskinlik'ten, müptezellik'ten kurtarmak için canını dişine takmış **"Mustafa Kemal"** 'lerin ölüm kalım mücadelesi verdiği kurtuluş savaşlarına! Okuyunuz Seyhül İslâm Dürrizade es-Seyyid Abdullah adını taşıyan ve Devlet'in en yüksek mevkilerinden birini işgal eden din adamının Türk'ün idamına alkış tutan o utanç verici fetvasını .Vatan ve millet hâini olan Vahdettin tarafından *Hatt-ı hümayün* şeklinde yayınlanan bu fetva'da, **Mustafa Kemal** ile birlikte düşmana karşı savaşmaya koyulan kimselerin "kâfir" ve "kâtli câiz" ve "Cehennemlik" oldukları belirtilmekle kalınmamış ve fakat bir de ayrıca, Anadolu'yu işgâl'den kurtarmak ve köyünü ve âilesini ve her şeyini düşmandan geri almak için dövüşen ve dövüşürken canını veren Türklerin "şehid" sayılmayacakları ve Cennet'e kavuşamayacakları ilân edilmiştir.

Söylemeye gerek yoktur ki böyle bir fetva'yı verebilmek için canavar ruhlu olmak gerekir, çünkü kendi toprağını, kendi karısını, kendi yavrusunu, kendi sevdiklerini ve nihayet kendi canını kurtarmak amaciyle ölümü göze almış insanlara "şehid sayılmayacaksın" demek, onları inançlarında, umudlarında ve kader bağladıkları uhrevî âlemin hazırlıklarında çok daha önceden ve hem de çok daha insafsızca ve gaddarca öldürmek demektir.

Ne hazindir ki Arap ülkelerinde şeriât'ı uygarlık düzeyine uydurma kıpırdanmaları, pek belirsiz şekilde de olsa, kendisini hissettirirken ve oralarda **Atatürk**'ün topluma kazandırdığı uygar yaşamlar ür-

kek denemelerle benimsenmek istenirken bizim din adamlarımızdan bir çoğu, bugün dahi hâlâ geçmişin ve gericiliğin özlemi içerisinde ve hâlâ şeriât'ın ilkelliklerinden kendilerini kurtaramayarak, bir yandan **Abdülhamid** ya da **Vahdettin** gibi özgürlük ve insanlık düşmanı ve vatan haini Padişah'lara kulluk kölelik yapma hazırlığında ve diğer yandan da vatan kurtaran **Atatürk**'leri dinsizlikle, "deccâl'lıkla", "vatan'a ihânet'le" suçlama cabasındadırlar. İçlerinde "Profesör" ya da "Doçent" unvanlı olupta Atatürk düşmanlarına hayranlık duyanlar ve bu hayranlığı açıklamakta gurur bulanlar vardır. Daha geçenlerde bunlardan biri , Atatürk devrimlerinin düşmanı olan *İzzetbegoviç* gibi yabancı bir devlet adamı'nı alkışlayıp yüceltmekte ve şöyle demekteydi: *"İzzetbegoviç'i imanda gönüldaşım, ıstırapta yürektaşım, bilim ve düşüncede meslektaşım olarak selamlıyorum. Zulüm ve kahırlara, cesaret ve onurla direndiği için onu, saygı ve hayranlıkla selamlıyorum"*[29]. Böylesine büyük bir hayranlıkla selamladığı *İzetbegoviç* denen kişi ise, Bosnalı müslümanların lideri olup **"İslâmcı Deklarasyon"** adlı kitabın yazarıdır[30]. Bu kitabında Türk'ün bin yıllık dinsel yapısını özetlerken Osmanlı dönemini yüceltip Atatürk dönemini ve devrimlerini "barbarlık", "felâket" ve "ihânet" şeklinde gösterir. Osmanlı dönemini övmesine şaşmamak gerekir çünkü bilindiği gibi 1389 yılında Sırplara karşı Kosova zaferini kazandıktan ve Bosna'yı kuşattıktan az bir süre sonra Osmanlılar, 1415 yılında, *"Bogomils"* diye bilinen ve Sırplarla dinsel rekabet halinde bulunan Hıristiyan topluma (ki Sırpların kardeşleridirler), müslüman olmaları kaydiyle güvenlik ve koruma sağlamışlardır. Bu câzib teklif gereğince İslâm dini'ni kabul eden Boşnak'lar, imtiyazlı ve üstün duruma kavuşup dinsel rakipleri olan kardeşlerine hükmeder olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğunu bu nedenlerle böylesine öven İzzetbegoviç, aynı zamanda Atatürk'ün ve Atatürk devrimlerinin katıksız bir düşmanıdır. Buna da şaşmamak gerekir çünkü para ve silah yardımı gördüğü İslâm ülkelerine yaranmak ihtiyacındadır. Bu ihtiyaç içerisinde İslâm ideolojisine bağlı ve Pan-İslamist doğrultuda imiş gibi görünür ve örneğin her müslüman toplumun, iç ve dış ilişkilerinde İslâm'a uygunluk gereğine değinirken panislamizm'i bütün İslâm ülkeleri (ve bu arada Bosna-Hersek) için dış politika ölçeği yapar. Ancak ne var ki lideri bulunduğu Bosna-Hersekli Müslümanların, "müslümanlığın" ne olduğundan habersiz bulundukları göz önünde tutulacak olursa bu sözlerindeki samimiyet-

sizlik açık ve seçiktir. Esasen bu bilgisiz ve beceriksiz siyâsetinin sonucu olaraktır ki Bosnalı müslümanları kayıplara uğratmıştır.

Öte yandan, her ne kadar **Atatürk**'ün getirdiği laik'lik ilkesine düşmanlık gösterirse de kendi uyguladığı yönetimin laiklikten başka bir şey olmadığını bilmezlikten gelir. Yine bunun gibi her ne kadar Atatürk'ün, Türk toplumu için Arapça yazı yerine Latince alfabe'yi kabul etmesini "ihânet" olarak damgalarsa da kendisi, kendi toplumuna Arap alfabesini getirmeyi aklından geçirmez, geçirmemiştir de. Fakat dediğimiz gibi başta İran olmak üzere bazı İslâm ülkelerini (ve bizim şeriâtçılarımızı) hoşnud edip yardım koparmak için Atatürk'ü kötülemek ve Atatürk devrimlerini yermek ihtiyacındadır; fakat bu işi pek bilgisizce yapar. Ona göre Osmanlı İmparatorlu'ğu dünya'ya hükmeden bir devlet olduğu hâlde Atatürk Türkiyesi, Atatürk'ün getirdiği reformlar yüzünden, üçüncü sınıf bir ülke olmuştur, çünkü bu reformlar İslâmî doğrultuda şeyler değildir. Oysa ki Osmanlı İmparatorluğu, beşyüz yıllık yaşamının son üç yüz yıllık dönemini, sırf şeriâtçılık yüzünden, üçüncü sınıf bir devlet olmaktan da aşağı, "Avrupa'nın hasta adamı" olarak geçirmiştir. Atatürk Türkiye'si ise, şeriâtı terketmek ve akılcı reformlara yönelmek sayesinde müslüman ülkelerin en önüne geçmiştir. Buna karşılık müslüman ülkeler, akılcılığa sırt çevirmek nedeniyle, akıllı milletlerin ayakları altında ezilmişler ve çoğu kez onlara el açıp dilenmişlerdir. İzzetbegoviç bunu da herkesten iyi bildiği halde bilmezlikten gelir.

Öte yandan *İzzetbegovic*'e göre Atatürk reformları ve bu reformlardan çıkma kanunlar, güyâ Türk milletinin kendi kendine ihâneti niteliğinde şeylerdir: alfabe devrimi bir ihânettir; dil devrimi Türkiye'yi barbarlığın kıyısına getirir nitelikte bir başka ihânettir, vs... Bu itibarla Türkiye için yapılacak şey Atatürk'ü unutmak, Atatürk devrimlerini yok kılmaktır.

Görülüyor ki *İzzetbegoviç* efendi, bizim kendi takunyalı şeriâtçılarımıza taş çıkartacak kadar koyu bir Atatürk ve "Atatürk Tükiyesi düşmanı" olarak karşımızdadır. Ve ne hazindir ki bu kişi'yi bizim şeriâtçılarımız alkışlarla yücelik tahtına oturtmak yarışındadırlar. Biraz önce sözünü ettiğimiz Universite "molla'sı" bunlardan biridir. Ancak ne var ki Atatürk Türkiyesinin koyu bir düşmanı olan İzzetbegoviç'i "saygı ve hayranlıkla" selamlarken nasıl bir gaflet içerisinde bulunu-

yor ise, "imanda gönüldaşım" diye "Kur'ân düşüncesinin yüksek boyutlu bir düşünce adamı" olarak tanımladığı İzzetbegovic'in Kur'ân'a ne kerte yabancı bulunduğunu ve bu yabancılığını özellikle **"İslam Between East and West"** (Doğu ile Batı Arasında İslamiyet) adlı kitabında ne kerte ortaya vurduğunu da bilmez görünmüştür.

Söylemeye gerek yoktur Boşnaklara karşı Sırp saldırılarını özürlü bulmak gibi bir düşünce kimsenin aklından geçmez. Zulme ya da saldırıya uğrayan her topluma yardım bir insanlık görevidir. Bu itibarla Boşnaklara yardım sorunu, sadece müslüman olmaları nedeniyle değil fakat asıl **insan** olmaları nedeniyle ele alınmak gereken bir sorundur. Liderleri Atatürk düşmanı olsa da böyle yapmak gerekir, çünkü insan'dırlar. Fakat bunu yaparken unutmamak gerekir ki, bizi kurtuluşa çıkaran, yeryüzünde bağımsız ve haysiyetli bir yaşam şansına kavuşturan, ve getirdiği devrimlerle yer yüzünün bütün müslüman ülkelerinin önünde kılan **Atatürk**'e ve dolayısiyle ulusal benliğimize saldırıda bulunan kişi'yi Boşnakların lideri'dir diye mutlaka yüceltmek gerekmez. Ama bunu şeriâtçı'nın anlamasına olanak yoktur, çünkü onun değer ölçüsü şeriât'tır.

*

Evet bir zamanlar nasıl ki matbaa'yı "gâvur" icâdı'dır diye bu memlekete sokmayıp Türk'ün fikirsel gelişmesini baltaladılarsa; nasıl ki askerlikle ilgili alanlarda dahi "Bir müslüman bin kâfire bedeldir" safsatalariyle her yeniliği önleyip, gelişen teknik ve bilgi ile mücehhez "düşman" karşısında haysiyet kırıcı yenilgilere sebeb oldularsa; nasıl ki arapca'yı "Tanrı dili" (farsca'yı da yedeği) bilip baş tacı yaptılar ve Türkçe'yi tenezzül edilmez bir dil haline indirdiler ve böylece güzel dilimizi kısırlaştırdılarsa; nasıl ki medrese zihniyetini ve hele beyni çürüten ezber sistemini eğitimin temeli yapıp Türk'ün islâm'ı kabulden önceki "akılcı düşün" geleneğini yok kıldılar ve kafasını Arap'ın *"Biz kendimizi aklımıza göre değil Tanrı ve peygamber emirlerine göre yöneten bir ümmetiz"* formülüne uydurmak sûretiyle işlemez hâle soktularsa; ve nihâyet tek tümce ile nasıl ki bin yıl boyunca Türk'e, Türk'ün en azgın düşmanlarından da daha insafsız, daha yıkıcı, daha kırıcı kötülüklerde bulundularsa, bugün de pek çoğu Atatürk devrimlerine karşı ayni yok edici ruhla iş görmektedirler.

Bu ülkede şeriât dinini, onu benimseyenler bakımından dahi, bir

işkence makinesi haline getiren ve kişilerin bu yeryüzü dünyasında mutluluk ve refah ve gelişmeleri amaciyle değil fakat tersine ilkel'likleri, müptezellik'leri ve sefillik'leri yönünde işler bilen, kuşkusuz ki onlardır. Sabahın olmayacak saatlerinde canhıraş hoparlör gürültüleriyle ezân okutarak, ya da Ramazan'da gece karanlığında davul çaldırarak insanlarımızı yataktan fırlatıp hasta ya da sinirli eden ya da hastaları canından bezdirtenler; ya da yabancı dil öğrenmenin, sinemaya gitmenin, kızlı erkekli bir arada eğlenmenin, dans etmenin, radyo dinlemenin vb... günâh olduğunu söyleyenler; "Hülle gerektir" diyerek âile ocağına incir dikenler; "Hayvanla, ve ölü insanla cinsî münasebette bulunmak orucu bozar kaza'yı gerektirir" diyenler; sineğin bir kanadında günâh diğerinde sevab bulunduğunu ve bu nedenle yemek içine düşen sineğin dışarda kalan kanadını yemeğe batırmak gerektiğini öğretenler; fâre'nin deve sütü içmeyip koyun sütü içer olduğunu söyliyenler; "Kadın aklen ve dînen dûn'dur" diye, ya da "dayak gerektir" diye kadını küçültenler ya da saymakla bitmeyecek kadar çok bu tür şeyleri şeriât ilmidir diye "bilimsel" bir titizlikle insanlarımıza belletenler, hep din adamlarıdır: hem de yüksek tahsil diplomasına ve "Doçent" ve "Profesör" gibi çeşitli unvanlara sahib olarak bu işleri görmekteler!

Câiz değildir diye ibâdeti Türkçe yaptırtmayan, ezânı Türkçe okutmayan, ve başta Medenî Kanun olmak üzere bu ülkeyi uygarlık kertesine yükselten Atatürk kanunlarını çöl kanunlariyle değiştirmeye niyetli bu kişiler Türk toplumunun kaderini yine ellerine geçirmişe benzerler. "Çöl kanunu" deyimine her nedense büyük bir alınganlık gösterip bunu "hakâret" olarak kabul ederlerken şeriât kanunlarının, özellikle Arap'ın çöl yaşamlarına ve koşullarına göre hazırlanmış olduğunu ve çöl insanının kanunlarına "çöl kanunu" demek kadar olağan bir şey bulunmadığını, ve şeriât dini bakımından bu deyimi "hakâretamiz" saymakla asıl hakâreti kendilerinin yaptıklarını dahi düşünmezler. İlerdeki sayfalarda din diye insanlarımıza belletilen bu kanunlarının akılcılığa ve çağdaşlığa ve uygarlık anlayışına ne kadar ters düştüğünü örnekleriyle özetleyeceğiz.

Ve yine göreceğiz ki bir yandan din adamları, okumuşu ve okumamışı dahil, birbirleriyle yarışırcasına câmi'lerde ve her yerde Atatürk devrimlerine ve lâik Cumhuriyet'e saldırmakla, küfürler savurmakla,

milleti bölücü ve kana kışkırtıcı konuşmalar ve protesto namazları kıldırmakla kanunsuzluğun temsilciliğini yaparlarken, diğer taraftan halktan kişiler, aldıkları din eğitimin etkisiyle, kan dava'larından tutunuzda kadın yüzünden adam boğazlamalara, ya da oruç tutmayanı dayaklamağa, ya da Sivas olayında olduğu gibi, özgür düşünce insanlarını yakmaga, tabancalamağa, varıncaya kadar her türlü cinâyeti, ve utanç verici her türlü bayağılıkları benimsemekten geri kalmazlar. Öte yandan bütün bu ilkelliklerin önlenmesi için "çağdaş düşünceli" ve "bilgili" niteliklerle yetiştiğini sandığımız ve ellerine yüksek tahsil diplomaları vererek "Doçent", "Profesör" unvanlariyle donattığımız ve Devlet'in önemli mevkilerine oturttuğumuz din adamları, karanlık çağ dönemine yaraşır nitelikteki hükümleri, büyük bir ustalıkla geçerli kılma cabasındadırlar. 1961'den bu yana tanık olduğumuz olayların ortaya vurduğu gerçek şudur ki Din Okulları'nı bitirmiş olan ve sayıları her yıl korkunç şekilde artan kişiler arasında uygar düşünceye, uygar yaşamlara ve Atatürk devrimlerine düşman olanlar, hesap edilmeyecek kadar çoktur. Anayasamızın lâiklik ilkesinden söz eden Devlet Başkanı'na, Kur'ân hükümlerine sarılarak *"Şeriâtcılar Mezarına tükürecekler... artık (senin gibi) lâiklerin namazını kılmayacaklar"* diye saldıranlar, ya da "Şarap fabrikasında çalışmak günâhtır" diye fetva vererek âile geçindiren insanlarımızın aç ve işsiz kalmasına, ya da "Müslüman olmayan erkeklerle evlenmek dinsizliktir" diyerek mutlu yuvaları yıkmaga, ya da *"Kadınların Devlet başkanlığı, kadılık ya da yargıçlık ya da kaymakamlık vs gibi yönetim işlerinde görev almalarını şeriât dini yasaklamıştır"* diyerek bu ülkeyi utanç duvarı gerilerine atanlar, ya da Arap şeyh'lerinin Türk'ün haysiyetiyle oynamasına baş eğenler hep bu diplomalı ve çoğu kez "Profesör" unvanlı din adamlarıdır ki geçmişteki din yobazına taş çıkartacak bir cüret ve küstahlık davranışına yönelmekte hiç sakınca görmezler. Eskiden olduğu gibi bugün de din adamının amacı toplumumuzu şeriât cenderesine sokmaktır: Türk'ün giyimi kuşamı, yemesi içmesi, gezmesi eğlenmesi, sevmesi, düşünmesi, iş görmesi, yâni yaşantısının her bir yönünü o çağdışı ölçülere göre ayarlamaktır. İlerdeki sayfalarda bunun böyle olduğunu T.C. Devleti'nin yayınlariyle ortaya vurup belgeleyeceğiz. Bu belgeler ve örnekler sizleri şaşkınlıktan şaşkınlığa, üzüntüden üzüntüye sürükleyecektir. Kuşkusuz ki bunları sergilerken amacımız, okuyucuyu kahredici duygulara götürmek değil fakat düşündürebil-

mektir. Çünkü düşünebilmek, ilkelliklerden ve geriliklerden sıyrılıp insanca ve haysiyetli şekilde yaşam koşullarına kavuşmanın ilk adımı'dır.

B) Din adamı'nın olumlu sandığımız davranışları konusunda

Yüzyıllar boyunca din adamı'nın olumsuzluklarına öylesine alışmış ve uygarlık dışı davranışlarından öylesine yılmış, ve birazcık olsun bunun dışında bir tutum içerisinde bulunmasına öylesine özlem duyar olmuşuzdur ki, en basit vesilelerle olumlu sayılabilecek davranışlarını abartmalı alkışlarla karşılamaktan kendimizi alamaz olmuşuzdur. Din adamı'nın sporla meşgul olması, örneğin futbol oynaması, denize girmesi, yüzmesi, yabancı dil öğrenmesi vs... gibi şeyler bizi çocuklar gibi sevindirir. "Aydın din adamı yetişiyor" diye âdeta bayram ederiz. Bir İl'imizde (Ordu İl'inde) kadınlara okuyup yazma öğretmek isteyen cami imamını, başta Vali olmak üzere çeşitli kuruluşlar nerede ise omuzlarda taşır olmuş ve ödül'lere layik bulmuşlardır. Fakat bunu yaparlarken bu aynı din adamı'nın Cami'de, hoşgörü ilkesini çiğnercesine: *"İslâm'dan gayrı bir dine yönelenler sapıktırlar"* şeklindeki şeriât verilerini ya da kadın haklarını yadsıyan ve örneğin *"Uğursuzluk üç şeyde vardır: karı'da, ev'de ve at'da..."* şeklindeki ya da *"Cehennem'in çoğunluğunu kadınlar teşkil eder"* diye ya da buna benzer yüzlerce din hükmünü belletmekle meşgul olduğunu düşünmemişlerdir.

Geçmiş dönemlerde bazı "insanî" ve cesâret örneği din hocalarının görüldüğü, bazı müspet davranışlı müftülere rastlandığı söylenir ve örnekler verilir. Sultan **Orhan** devri'nin müftülerinden *Kara Halil*, ya da **Sultan Osman II** dönemi'nin müftüsü *Es'ad Efendi,* ya da **Selim I** devrinin müftülerinden *Cemâlî* ve ona halef olan *Ebû Sü'ud Efendi,* ya da **Sultan Ahmed** devri'nin müftülerinden *Sina Allah Efendi,* bu örneklerin başında gelir.

Sultan Orhan devri'nin ünlü müftüsü *Kara Halil* 'in müspet davranışı olarak onun "Kapu Kulu Ocakları" fermanını hazırlayıp ilk muntazam ordu sisteminin yerleşmesini sağlaması örnek gösterilir. Şeriâtçının tanımına göre "Dar-ül Harb"de (yâni "gâvur dünyası"nda) yaşayanlara karşı savaş açılmasını öngören şeriât hükümlerini gerçekleştirmek amaciyle bu fermanı hazırlayan din adamı'nın "müspet" dav-

ranışlı kişi niteliğinde tanımlanması, aslında savaş fikrini yerenler bakımından pek alkışlanacak bir şey olmamak gerekir. Şüphesiz ki her toplum, kendi varlığını sağlamak, savunmak ve sürdürmek ya da fetihler yapmak amaciyle ordu kuruluşuna sahib olmak ister. Fakat bunu yapacak kişilerin din adamları değil, dünyevî iktidarı uygulamakla görevli siyâsetciler olması beklenir. Batıda Orta Çağ karanlıklarında bile insanlık sevgisine saplı olarak savaş fikrine karşı direnen pek çok din adamı çıkmıştır.

Sultan Ahmed I.' in iktidarı zamanında şeyh-ül İslâm'lık makamını işgal eden *Es'ad Efendi,* bilgisiyle ve dürüslüğü ile tanınır. **Ahmed I.**'in ölümünden sonra **Mustafa I.**'nın tahta çıkmasını, fakat daha sonra indirilerek yerine **Osman II.**'nın geçmesini sağlamıştır. Kızının onunla evlenmesi üzerine Padişah'ın kayın-pederi durumunu kazanmıştır. Bununla beraber pek sevmediği için damadına karşı büyük bir yakınlık göstermemiş, çoğu zaman onunla dargın kalmıştır. **Osman II.**'nın genç ve tecrübesiz oluşu nedeniyle onun yanlış kararlarını önlediği ve onu güç durumlardan kurtardığı söylenir. Örneğin Yeniçerilerin **Osman II.** 'a karşı ayaklanmaları üzerine "ödün" (taviz) siyâsetine başvurarak her iki tarafı idare etmesini bilmiştir. Fakat buna rağmen Padişah'ın husûmetine uğramaktan kurtulamamıştır. Söylendiğine göre bunun nedeni, hem Es'ad Efendi'nin **Osman II.**'dan önce onun amcası olan **Mustafa I.'yı** taht'a çıkartması ve hem de asıl **Osman II'** ın istemiş olduğu bir fetva'yı vermekten kaçınmasıdır. **Osman II.**' nın istediği bu fetva, kendi kardeşinin öldürülmesiyle ilgili idi. *Es'ad Efendi* böyle bir fetvayı veremeyeceğini bildirerek Padişah'ın isteğini geri çevirmiştir.

Her ne kadar böyle bir davranışı "fazilet" niteliğinde görmek mümkün ise de, damadının kendisine kıyamayacağını düşünerek Es'ad Efendi'nın böyle bir tutum takınmasını "cesâret" abartması durumuna sokmamak gerekir. Kaldı ki **Osman II**'ın ölümünden sonra "fazilet" anlayışiyle bağdaşmaz davranışlardan da kaçınmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin dargın bulunduğu için damadı **Osman II.**' nın cenâzesinde hazır bulunmak istememiştir. Öte yandan **Murad IV.** zamanında ikinci kez şeyhülislâmlığa getirildikte, Sadrazam **Kemânkeş Ali paşa** ile bozuşmuş ve bu bozuşma nedeniyle onun idamı için fetva hazırlamış-

tır. *Naimâ*'nın **Tarih** adlı yapıtından öğrenmekteyiz ki bu fetva Es'ad Efendi'nin küçük kardeşi Sâlih Efendi tarafından yok edilmiş ve bu sayede Sadrazam ölümden kurtulmuştur.

Selim I devri'nin müftüsü *Cemâlî Efendi* 'nin olumlu davranışlarda bulunduğu, örneğin son derece acımasız karakterli bu padişah'ın bazı insafsız icraatına karşı geldiği, Hıristiyan uyrukluların islâma zorlanması ya da katledilmesi hususunda padişah'a öğüt verenlerin karşısına dikilip buna engel olduğu belirtilir. Kuşkusuz ki bu ve buna benzer davranışlar vesilesiyle Cemâlî Efendi 'yi kutlamak gerekir. Ancak ne var ki Cemâlî Efendi 'yi bu davranışa sürükleyen duy gu, bizatihî insan sevgisi değil ve fakat Ehl-i kitab diye bilinen Hıristiyan ve Yahudilerin "cizye" (kafa parası) vermek şartiyle kendi ibadetlerinde serbest kalabileceklerine dâir olan hükmü uygulama gay retkeşliğidir. Bu gayretkeşliği, bizatihi bu niteliği itibariyle, fazilet say mak mümkün değildir, çünkü bu ayni Cemalî Efendi, "cizye" vermemeleri ve islâm'a da girmemeleri halinde Yahudilerin ve Hiristiyanların kılıçtan geçirilmelerini öngören şeriât emirlerine (K. 9 Tevbe 29) ya da *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* (K. 9 Tevbe 5), şeklindeki hükümlere ya da buna benzer şeylere karşı direnmeyi aklından geçirmemiştir. Direnmek şöyle dursun ve fakat islâmı üstün kılmak üzere şeriât'ın "cihâd" farz'ını, yâni "Dar-ül harb" 'de yaşayan "kâfirlere" karşı saldırıları ve yağma ve talan yolu ile onlardan esirler ganîmetler alınmasını dâima teşvik etmiştir. Öte yandan Cemâlî Efendi, "cizye" vermekte olan hiristiyan tebaa'nın islâm'a girmeğe zorlanmaması fikrini samimî ve bilinçli bir sekilde savunmuş da değildir. Tarihçi **Hammer** 'den öğrenmekteyiz ki **Yavuz Sultan Selim'** in kendisine sorduğu: *"Sence hangisi daha uygun bir iştir: yer yüzünü ele geçirmek mi, yoksa milletleri islâm'a sokmak mı?"* şeklindeki sorusuna Cemâlî Efendi, sorunun ne anlamda olduğunu pek keşfedemeden, şöyle cevap vermiştir: *"Elbette ki en faziletli ve Tanrı'yı en ziyâde hoşnud edecek olan davranış kâfirleri islâm'a sokabilmektir"*. Bu cevap üzerinedir ki Padişah derhal Vezir'ine emir vererek bütün klise'lerin câmi haline getirilmesini, hiristiyanların ibâdet ve âyin'den yasaklanmalarını ve islâmı kabul etmeyecek olanların öldürülmelerini istemiştir. Anımsamak gerekir ki "Memâlik-i mahsusa-i şahane'i" dahilindeki Rum'ların islâmı kabul etmemeleri halinde öldürülmelerini *"Ya şeref-i islâm ile müşerref olalar, ya cümlesinin siyâset eylerim"* diye emreden **Selim I,** bu fanatik

siyâsetini din adamının desteğiyle başarmak istemiştir. Bilindiği gibi bu emir üzerine Vezir Pîrî Mehmed Paşa, padişah'ı kararından vazgeçirmek amaciyle Cemâlî Efendi 'ye başvurmuş ve ona ikâzda bulunmuştur. Bu ikâz üzerinedir ki Cemâlî Efendi harekete geçmiştir. Pîrî Paşa 'nın israrları sonucu bulunan çözüm yolu şu olmuştur: Rûm pat riğine, Padişah'ın huzuruna çıkıp ona Fatih Sultan Mehmed'in fermanlarını hatırlatması istenecektir[31]. Bu oldukca kurnaz bir buluştur. Fakat bu buluşun kurnaz niteliği, Cemâlî Efendi 'yi fazilet sandalyesine oturtmaga yeterli değildir. Çünkü Cemâlî Efendi, padişah'ın karşısına çıkarak ondan kararını değiştirmesini istemiş değildir; bu cesareti gösterememiş, bu işi Rûm patriğine terketmiştir. Öte yandan eğer Piri Paşa kendisini ikâz etmemiş olsa, Rûm patriğini padişah'a gönderme fikrine bile yabancı kalırdı. Plan gereğince Rûm patriği mâiyeti ile birlikte padişahın huzuruna çıkmış, ve ona **Fatih Sultan Mehmed'** in İstanbul'u fethettiği zaman Hıristiyanlara serbestî verdiğini ve ayrıca hiç bir Hıristiyanın zorla müslüman yapılmaması için ferman çıkardığını ve fakat fermanın bir yangın sırasında yandığını anlatmış ve fetih harekatına katılmış bulunan üç yeniçeriliyi tanık göstermiştir. Bunun üzerinedir ki Padişah yukardaki kararını değiştirmiştir.

Yine anımsamak gerekir ki *Cemâlî Efendi,* değil sadece "Gâvur ülkelere" ve fakat müslüman ülkelere dahi savaş açılması fetvalarını veren bir kimsedir. Kuşkusuz ki siyâset adamları için çeşitli nedenler ve çıkarlar gereğince savaşlara girişmek, ülkeler fethetmek, yağma talan yolu ile zenginlikler edinmek, geçmiş dönemin deger ölçülerine göre "normal" sayılabilir. Fakat din adamının hiç bir bahane ile savaş ve yağma-talan fikrini desteklemesi ve hele dini yaymak için saldırı niteliğindeki savaşlara öncü olması hoş karşılanamaz. Din adamının görevi savaş denilen müsibeti önlemek ve yeryüzü insanlığını barış ve kardeşlik duyguları içerisinde sevgi kaynağında toplamaktır. Fazilet örneği gibi tanımlanmak istenen Cemâlî Efendi ise, "Kâfirlerle" savaşa her kesten fazla hevesli olmak bir yana, fakat müslümanlara karşı savaşı bile gerekli gören bir kimsedir. Nitekim Yavuz Sultan Selim 'in, Mısır seferine çıkmadan önce kendisine sormuş olduğu *"Eğer islâm'a bağlı bir ülke (yâni Mısır) kendi halkını müslüman olmayanlarla (yâni 'Çerkeslerle' demek ister) birleştirmeye râzı olacak olursa, bu müslüman ülkenin insanlarını öldürmek câiz midir?"* şeklindeki soruya Cemâlî Efendi, hiç tereddüd etmeden :*"Başkaca hiç bir neden'e gerek kalmaksızın evet öldürebilir"* şeklinde yanıt vermiştir[32].

Kanunî Sultan Süleyman zamanında Müftü Cemâlî Efendi' ye halef olarak Şeyhül İslamlık mevkiine getirilen *Ebû Su'ud Efendi,* diğer bir örnek olarak karşımızdadır. O da faziletli ve meziyetli bir din adamı olarak tanımlanır. Padişah'ın çıkardığı ve özellikle vergi işleri, nufus sayımı ya da kahve içilmesi gibi konulardaki Kanunnâmelerin hazırlanmasında rol oynadığı, ya da Hıristiyanların zorla din değiştirmeğe zorlanmalarına karşı çıktığı için "büyük" bir insan olarak anılmağa layik görülür.

Kuşkusuz ki her türlü yeniliklere ve gelişmelere karşı homurdanan din adamlarının çoğunlukta bulunduğu bir ortamda *Ebû Su'ud Efendi* 'nin davranışlarını olumlu diye saymak mümkündür. Ancak ne var ki din adamından beklenen insancıl davranışların ne olması gerektiğini şöyle bir düşünecek olursak ve o dönem itibariyle Batı'da, insanlık ideali uğruna hayatlarını feda eden din adamlarının davranışlarına göz atarsak, *Ebû Sü'ud Efendi* 'nin fazilet terazisinde pek yeri bulunmadığını görürüz. Hele onun siyâsî kararlara katılabilmek amaciyle "etik" kurallarına en büyük bir rahatlıkla sırt çevirebilir olması, ya da farklı din ve inançtakilere karşı sınırsız bir kin ve düşmanlık duyması, ya da insan varlığını kul'luktan yukarı bir değere layik bulmaması, ve kısacası şeriât'in akla ve mantığa ve vicdana aykırı emirlerini en büyük bir softalıkla uygular olması, ona, fazilet değerlendirmesinde"sıfır" notunu kazandırmağa yeterlidir. Venedikli'lerle daha önce yapılmış olan barış andlaşmasını bozmak isteyen Sultan Selim'e sunduğu fetvasında Ebû Su'ud Efendi 'nin şu satırlarını okuyalım: *"(Kâfirlere karşı verilmiş olan sözden dönmeyi ve onlarla yapılmış andlaşmaları bozmayı) engelleyici nitelikte şeriât'ın öngördüğü hiç bir şey yoktur. Esasen islâm hükümdarının kâfirlerle barış andlaşması imzalaması da câiz değildir, meğer ki bunda bütün müslümanlar için çıkar söz konusu ola. Eğer böyle bir amaç elde edilemeyecek ise her hangi bir andlaşma şer'ân onaylanmış sayılmaz. Böyle bir andlaşmayı, çıkarlar uğruna en uygun bir an'da bozmak yerinde olur. Peygamber... Hicret'in altıncı yılında kâfirlerle andlaşma imzalamış ve bu andlaşmayı on yıl için yaptığı hâlde aradan iki yıl geçmeden, sırf Mekke'yi fethetmek maksadiyle (tek taraflı) olarak bozmakta sakınca görmemiştir... Zâtı Şahaneleri peygamberimizin davranışlarını her zaman için izlemek asâletini gösterdiniz".* Bu fetva üzerine Sultan Selim, Venedikli'lerle yapmış olduğu barış andlaşmasını yok farz'eder[33].

Öte yandan bu ayni **Ebû Sü'ud Efendi**, yine şeriât'ın bağnaz hükümlerini uygulayacağım diye, vicdan sızlatıcı nice işler görmüş nice insanlar öldürtmüştür ki bunlardan bazılarını diğer kitaplarımda bulmak mümkündür [34].

Batı'da kötü ruhlu din adamlarının, kötü örneklere "ahlâkilik" niteliği yamadıkları çok görülmüştür. Ancak ne var ki "Kutsal" bilinen kitapların ya da hattâ "peygamber" diye kabul edilen kimselerin ahlâkiliğe uygun bulmadıkları yönlerini sergileyenler de çıkmamış değildir. Şeriât ülkelerinde bu tür örneklere rastlamıyoruz.

Değer ölçülerimiz müspet akıl ve müspet ahlâk verilerine değil fakat din verilerine dayalı olduğu içindir ki din adamlarımızın "faziletliliğini" sadece şeriât hükümlerini uygulamadaki gayretkeşliklerine göre hesaplama yolunu seçmişizdir. Daha başka bir deyimle fazilet ölçümüz "insanlık sevgisi" ya da farklı din ve inançta olanlara karşı mutlak "hoşgörü" esası değil fakat bunlara ters düşen kıstas'lar olmuştur. Bu konuda bir fikir edinmek için tarihci **Nâima** 'nın din adamları konusundaki değerlendirmelerine şöyle bir göz atmak yeterli olacaktır. Akıl ve vicdan sahibi her insanı utandırmağa yeter nitelikteki eylemleri "fazilet" şeklinde görmege hazır bu zihniyet, Nâima dönemi öncesi ve sonrası itibariyle, şeriât tarihi içerisinde hep ayni olmuş, hiç bir değişikliğe uğramamıştır. Bugün dahi ayni "ölçü" iş görmektedir.

Gerçekten de **Nâima** 'nın 1591 ilâ 1659 yılları arasındaki tarihi olaylarla ilgili satırlarını okuyanlarımız **Murat III** devrinin ünlü Molla'sı *Abdül-Kerim Efendi'* nin yaptıklarının Nâima kaleminde "faziletli davranış" şeklinde gösterilmiş olmasına mutlaka şaşırmışlardır.

Bilindiği gibi Üçüncü Murat, tahta çıkışından sonra, daha önceki padişaha imamlık yapan Molla Abdül-Kerim 'i Kazaskerliğe getirir. Çünkü Molla efendi "faziletliliği" ile ün yapmıştır. Şimdi onun "faziletliliğini" **Nâima**'dan dinleyelim: *"Molla Abdül-Kerim Efendi , ilmi ve fazileti ... ve yoksullara ve başkalarına karşı alçak gönüllülüğü ile takdir edilmege değer bir kimseydi. Onun ne kadar üstün zekâ ve ne kadar özgür düşünce sahibi bir insan olduğunu şu örnek ortaya vurmaga yeterlidir: Yahudi cemâati mensupları, diğer din cemâatleri'nin aksine, sarı renkte türban giymez oldular ve bu nedenle gerek sabah ve gerek akşam karanlığında onları diğerlerinden ayırdetmek olanağı kalmadı. Bunun üzerine Molla Abdül-Kerim (Yahudileri) kırmızı renk-*

te takke giymeye zorladı. Bundan başka bir de Kasımpasa mahallesinde müslüman mahallelerin sokaklarına yakın Yahudi mezarlıklarında gömülü olan Yahudi cesedlerini yerlerinden çıkartıp başka yerlere gömülmesini sağladı... Öte yandan yoksulların ölümünde etkisi bulunduğu rivâyet olunan maymunları, gösteri yaratıklar şeklinde kullanılması gerektiğine inanırdı..." [35].

Görülüyor ki 17.yüzyılın ünlü tarihcisi sayılan **Nâima** 'ya göre İslâm'dan gayrı din saliklerinin toplum içerisinde damgalı yaratıklar gibi belli giysiler içerisinde dolaştırılmaları, ya da müslüman mahallelere yakın yahudi mezarlıklarından yahudi ölülerinin cesedlerinin çıkartılıp başka yerlere taşıtılması, pek övünülecek şeylerdendir ve bu işleri yapan Molla efendi'yi, sırf bu "başarıları" yüzünden "faziletli" ve "büyük insan" saymak gerekir.

Şımdi siz bu değerlendirmeyi, Batı'da o tarihlerden çok önce, hattâ Batı'nın en karanlık sayılan döneminde bile, farklı dindeki insanlara "insan" gibi davranılmak gerektiğini savunan düşünürler ve dîn adamları açısından ele alınız ve farkı görünüz[36].

Tarihçi **Nâima** 'nın ve çevresinin degerler ölçüsü insanlık sevgisi esasına dayanmaz; "insanın insan'a sevgisini" yok eden şeriâtçılık esasına dayanır. İnsanlığa ve hattâ memleket çıkarlarına aykırı da olsa şeriât'a yatkın her şey bu değerleme ölçüsüne uygun demektir. Şeriât'ın emrettiğini yapan her kişi, velev ki bu emredilen şey akla ve vicdana ve ahlâka aykırı düşsün (örneğin "müşrikleri öldür" emri gibi) bu ölçüye göre "fazilet" mertebesindedir. Para yokluğu nedeniyle savaşa çıkmak istemeyen Padişah'ın karşısına dikilip ille'de "savaşa çıkılmalıdır" diye direnen **Sina Allah Efendi** gibi müftüler, ya da İkinci Mustafa döneminin "ahlâksız" diye tanımlanan **Feyzullah Efendi** gibi Şeyh-ül İslâm'lar, ve nice benzerleri, ne yazık ki **Nâima** gibi tarihçilerimizin gözünde hem cesâret ve hem de fazilet örneğidirler.

C) Olumlu davranış sahibi görünenlerin iç yüzü:

19.Yüzyıl sonlarına doğru zevk, safahat ve rüşvet gibi müsibetlerin Osmanlı Devleti'nin bütün örgütlerini sarması ve özellikle "Vükelâ'nın" ve "Ulemâ'nın", Kur'ân'a el basarak hırsızlık yapmayacaklarına ve rüşvet almayacaklarına dâir yemin etmiş olmalarına rağmen bu ge-

leneği devam ettirmeleri karşısında bazı din adamlarının, cami'lerde va'az verirken tepki gösterdikleri ve bu uygunsuz lukları sayıp dökmekten çekinmedikleri söylenir. Bu arada, halk sefaletten ölürken ve hazinede de para kalmamış iken padişahları savaşa sürüklemek isteyen din adamları yüceltilir. Bu örneklerden biri *Sina Allah Efendi* ' dir ki kısaca belirtilmeye değer:

Lâlâ Mehmed Paşa, Doğu seferine çıkmak üzere Sultan Ahmed tarafından görevlendirilince, büyük bir hevesle işe başlar ve orduyu en kısa bir zamanda hazırlamak maksadiyle Üsküdar cihetinde karargah kurar. Fakat hastalanarak ölür. Onun ölümü üzerine sadârete gelen Derviş Paşa, Devletin malî sıkıntı içerisinde bulunduğunu bilerek Sultan Ahmed'i savaş fikrinden caydırmak ister ve mevsimin gecikmiş olduğunu söyler. Onun bu tavsiyesi üzerine Üsküdar'da karargah kurmuş olan ordu'nun geri çekilmesine karar verilir. Bu karara karşı Sina Allah Efendi'miz direnir ve Padişah'a, mevsim gecikmesi bahanesinin yerinde olmadığını ve ordu'nun hiç olmazsa Halep'e gönderilip kışı orada geçirmesini, hazırlıklarını orada tamamlamasını ve bahar mevsiminin başlamasiyle birlikte İran üzerine saldırıya geçilmesini diler. Padişah kendisine, bunda ne gibi bir yarar olacağını sorar. Müftü efendi'nin cevabı şudur: *"Hiç olmazsa Üsküdarda ordu için karargah kurulmuş olması boşa gitmiş olmayacaktır... Sultan Süleyman han (vaktiyle) Makşevan seferine çıktığında kışı Halep'te geçirdi ve sonraki bahar'da da Doğu'ya yürüdü. Şimdi de izlenmek gereken tâbiye (taktik) bu olmalıdır... Ordu için gerekli malzeme ve gıda için para yok mudur ki?".*

Müftü'nün bu sorusuna Padişah, hazinede para olmadığı cevabını verir. Sina Allah Efendi, ne yapıp yapıp Mısır'dan para sağlanarak savaş için kullanılmasını belirtir. Padişah bunun özel bir gelir kaynağı olduğunu ve bu paralarla savaşa çıkılamayacağını anlatır. Sina Allah Efendi, bu direnme karşısında, bizim ünlü tarihçimiz Nâima 'nın övgüye layik gördüğü bir dil ile "hiç yılmayarak ve çekinmeyerek" şöyle konuşur: *"Sizin ceddiniz sayılan Kanunî Sultan Süleyman han Sigatvar'a giderken hazine tam takır idi* (fakat buna rağmen savaşmaktan geri kalmadı) ; *çünkü Padişah kendi altınlarını ve gümüşlerini savaşa harcadı. Hiç şüphesiz Mısır hazinesi bu savaş için mükemmel işe yarayabilir".* Bu görüşe karşı Sultan Ahmed "Hayır" deyince müftü efendi izin isteyerek huzurdan ayrılır, kapıyı çekip çıkar.

İşte Sina Allah efendi' nin bu davranışı Nâima 'ya göre "cesâret ve celâdet" ve büyük bir fazilettir; Padişah'a karşı "böylesine!" ayak direyen bu din adamını alkışlamak gerekir! Hiç yararı olmayan bir savaşa çıkılsın için israr eden din adamının bu davranışı, bizim ünlü tarihçimizin gözünde "emsalsiz" bir niteliktir. Oysa ki bu davranışın ne aklî ve ne de ahlâkî bir yönü vardır. Bırakınız savaş denen şeyi insanlık adına önlemeğe çalışmayı ve fakat devlet hazinesinde para kalmadığı için yokluk ve sefalet içinde kıvranan halkın çıkarlarını dahi düşünmeyen ve savaş fikrinde israr eden bir din adamını "fazilet" örneği gibi göstermek sadece ilkellik değil fakat ayni zamanda suçtur da...

Anlaşıldığına göre bu konuşmasından sonra müftü efendi görevinden alınır. Fakat çok geçmeden, **Vezir Derviş Paşa**'nın basarısızlığı nedeniyle yine görevine getirilir ve bu kez Derviş Paşa 'nın iktidardan düşürülmesi için olmadık ahlâksızlıklara yönelir. Bunun sonucunda Derviş Paşa, sorgusuz sualsiz Padişah kararıyle boğdurtulur. Sina Allah efendi intikamını almıştır[37].

Söylemeye gerek yoktur ki din adamının yapacağı ya da yapması gereken şeyler bunun çok üstünde olmak gerekir. Çünkü "İnsan" denen varlığın fikren ve ruhen gelişmesini ve insanlık haysiyetini ve haklarını ve mutluluğunu sağlayıcı işler görebildiği oranda din adamı, kendisine düşen görevlerin asgarisini yapmış sayılır. Şeriât hükümleri arasında, ya da bu hükümleri uygulayan kişilerin ve kuruluşların eylemleri içerisinde nice olumsuzları varken bunlara ses çıkarmayıp (ve hattâ bunları yüceltip) sadece devlet mekanizmasındaki bozukluklara, hırsızlıklara, rüşvetlere kafa tutar görünmek ma'rifet değildir.

Din adamları arasında bazı reform'lara taraftar bulunanlar ve örneğin Selim III ve Mahmud II gibi padişahların ordu'da yenilik yapmalarına destek olanlar, az sayıda da olsa görülmemiş değildir. Fakat ne var ki onların bu tutumlarında da her hangi bir "idealizm" ya da "samimiyet" yatmamıştır. Reform'ları ve yenilikleri, memleket ve insanlık adına uygun gördüklerinden dolayı desteklemiş değillerdir; sadece "korku" ya da "kendi özel çıkarları" nedeniyle desteklemişlerdir..

Gerçekten de din adamlarının ve Ulema'nın geleneksel tutumları o olmuştur ki karşılarında zayıf ve ürkek karakterde kimseler buldukları sürece kötülük yapmaktan kaçınmamışlardır. Osmanlı tarihi bunu doğrulayan örneklerle doludur. İlk on padişah zamanında, bu padişah-

ların genellikle mert ve sert, ve çoğu zaman son derece gaddar karakterde olmaları nedeniyle, din adamının kötülüğü, belli bir ölçünün üstüne çıkamamıştır. Fakat taht'a zayıf karakterli ve ürkek ruhlu padişahlar gelir oldukca din adamının melânetine sınır çizilememiştir. Bunlar, Yeniçerililerle birlik olup bir yandan padişah'ı avuçlarının içine almışlar ve diğer yandan da halkı inim inim inletmişlerdir. "Ayân"'a ve "Beyler"'e karşı şiddetli tedbirler almaktan kaçınmayan Selim III, ve Mahmud II gibi biraz güçlü padişahların karşısında dahi sinmişlerdir. Bu padişah'lar, kendi isteklerine boyun eğmez görünen Şeyh-ül İslâm'ları ve Molla'ları azletmekten çekinmedikleri içindir ki Ulema, korku yüzünden, bazı reformalara taraftar görünmüştür. Fakat korku yanında bir de kendi çıkarları söz konusudur: devlet'in uçuruma sürüklenmesini, her şeyden önce, kendi saltanatları , kendi öz çıkarları bakımından tehlikeli görüp telâşa düştükleri içindir ki bu yolu tutmuşlardır. **Şeyh-ül İslâm Feyzullah efendi**'nin Edirne sokaklarında Yeniçerililer tarafından öldürülerek dolaştırıldığını hatırladıkca, ve kazan kaldırmayı gelenek haline sokan bu örgüt'ün her fırsatta Ulema'dan hınç çıkarır olduğuna tanık oldukca, reformcu padişahlara destek olmak, onların elbetteki işlerine gelmiştir. Kötü gidişin devlet'i, ve devlet'le birlikte kendilerini yok edecegini anladıkları içindir ki devlet'i ayakta tutma cabalarına güç vermişlerdir. Hiç olmazsa bu kadarcık bir çıkar düşüncesiyle devleti yaşatmağa çalışmanın gereğine inanmışlardı. Fakat her şeye rağmen din uleması arasında, devletin yaşarlılığında kendi öz çıkarlarının yeri olduğunu bilemeyecek kadar dar kafalı olanları da yok değildi. Bunlar "Ordu ıslah edilmez ve memleket çökerse bize ne olur?" diye düşünemeyecek kadar şeriât'a saplanmış, bağnaz ve yüreksiz ve dünyalarından habersiz kimselerdi. Onlar için ne memleket ve ne de millet önemliydi; önemli olan tek şey şeriât idi; şeriât'ın yasakladığı yeniliklere düşmanlık idi.

Fakat her ne olursa olsun, bilerek ve bilmeyerek ve kuşkusuz çoğu zaman kendi çıkarlarını sağlama amaciyle bazı reform'lara destek olur göründükleri her defasında, bunun bedelini bağnazlığı (taassubu) körüklemekle ödetirlerdi. Onlar için bu bir bakıma "güçlenme" vesilesi olurdu. Örneğin **"Vakayi hayriye"** adı verilen ve Yeniçeri kuruluşu'nun ortadan kaldırılmasiyle sonuçlanan olayda[38] Ulemâ oy birliğiyle hareket etmiştir. Ancak ne var ki bu olaydan sonra Ulemâ fevkalade güçlenmiş ve eskisinden daha da bağnaz nitelikte bir kuruluş olmuştur.

D) En Samimî Davranış Sahipleri Dahi İnsan Sevgisinden, İdealizm'den ve Çağcıl Değer Ölçülerinden Yoksun:

Türkiye'nin "Ulusal Kurtuluş" savaşında bazı din adamları'nın olumlu rol oynadıkları öne sürülür. Verilen örneklerden biri *"sarığı ile emperyalizme karşı savaşın kutsallığına mührünü bastığı"* belirtilen Ankara Müftüsü **Rifat Börekçi Efendi** 'dir.

Kuşkusuz ki ülkeyi ve milleti yabancı işgâlerden kurtarmağa çalışmak fazilet davranışlarındandır. Ancak ne var ki Rifat Börekçi Efendi'nin cabaları Türk insanı'nı, insanca yaşamağa ve uygarlığa kavuşturmaktan ziyâde, İslâm şeriâtı'nı Hıristiyan boyunduruğundan kurtarmak amacına dayalı idi. Çünkü şeriâtçı olarak onun için önemli olan şey **insan** ögesi, ya da "Türk" ögesi değil fakat şeriât'ın kendisi idi. Eğer insan ögesini önemli bulsaydı, yabancı emperyalizmine olduğu kadar kişi'yi kişiliğinden ve insan şahsiyetinin haysiyeti duygusundan ve doğal haklarından yoksun kılan ya da Türk'ü Türklüğünden uzaklaştırıp Arap'laştıran şeriât verilerine karşı da savaşırdı.

Yine bunun gibi **Hacı Süleyman Efendi,** ki Atatürk'ün "Mefkure arkadaşım" diyebildiği tek din adamı olarak gösterilir, Türkiye'nin geri kalmışlık çukurunda bocalamasına karşı savaşım veren bir kimse olarak öne sürülür: aşiret düzenine ve ağalık sömürüsüne karşı halkı savunduğu, cami yerine okul yapılmasını istediği, "ilâhî" adâlete olduğu kadar millî gelir dağılımındaki "adâlete" inandığı, kadın'ın kutsal bir varlık olduğunu ve sosyal gelişmenin kadına verilen değerle orantılı bulunduğunu söylediği, köylünün mutluluğuna hizmet etmenin gereklerini sergilediği kabul edilir.

Kuşkusuz ki böyle bir din adamını değerli ve saygın görmek gerekir. Bu ülkenin yaşamında onun gibi din adamları yer almış olsaydı, toplumumuzun kalkınması muhtemelen kolaylaşırdı. Bununla beraber şunu da gerçek adına belirtmeden geçemeyiz ki bütün iyi niyetlerine, bütün yurtseverliklerine, bütün olumlu cabalarına rağmen Hacı Süleyman Efendi' yi, insan varlığının özgürlüğü ve haysiyeti adına savaşmış bir kimse olarak görememekteyiz. Şeriât'ın doğal kuruluş olmak üzere benimsediği "kölelik" konusunda ses çıkardığını, ya da bu kuruluşun daha İslâm'ın ilk anından bu yana sürdürülmesine karşı ağzını açtığını söyleyemiyoruz. Tanrı'nın keyfî olarak bazı insanları "sol'dan verilmiş defterle", bazılarını ise "sağ'dan verilmiş defterle" yarattığını, ya da bazı kimselerin gönlünü açıp müslüman yaptığını, bazılarının da gönlünü

dar kılıp "kâfir" yarattığını ve böyle yarattıklarını Cehenem'e attığını, ya da yine keyfî olarak bazılarını "bol rızık" ve bazılarını da "az rızık" ile rızıklandırdığını belirten şeriât hükümlerine karşı homurdandığını, ya da bu tür hükümlerin, gelişen uygarlık anlayışı içerisinde yeri bulunmadığına değindiğini açıklıyamıyoruz. Kadını aşağı ve zavallı bir yaratık durumuna indiren şeriât verilerini yerdiğine tanık olamıyoruz. Şeriât'ın akıl kıstasına vurulması, ve akla aykırı düşen esaslarının kaldırılması konusunda konuştuğunu duymuyoruz. İslâm'a dahil olanların "üstün", olmayanların "sapık" sayıldığını, ya da müslümanlar içerisinde Arap'ın **"Kavm-i necib"** (üstün ırk) olduğunu anlatan şeriât hükümlerine karşı "Olmaz böyle şey, Tanrı insanlar ve ırklar arasında keyfî şekilde eşitsizlik yaratmış olamaz; hele Arap'ı Türk'e üstün hiç tutamaz; Tanrı bir sevgi denizidir ve bütün insanlar bu denizin birer damlasıdır " şeklinde insancıl bir görüş ileri sürdüğünü anımsayamıyoruz.

Oysa ki Batı'da, hem de o en karanlık çağlarda, dinin akla ve vicdana ve ahlâka ters düşen yönlerini eleştiren ve yeren, ve "peygamber" diye bilinen kişilerin olumsuz davranışlarını, ibret olsun için, gözler önüne seren nice din adamları çıkmıştır. Daha 2.yüzyılda *Rahib Claudius Appolinaris* ve daha sonra 3.yüzyılda *Dionysius* ile birlikte görülmeye başlayan bu tür davranışlar, o tarihlerden bu yana hemen her yüz yıl boyunca ve giderek çoğalan bir artışla tekrarlanmış ve aydın sınıfların benzeri davranışlarına destek olarak Batı halklarını uygarlığa çıkarmıştır. Bu tür örneklerin bir kısmını **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımızda sergiledik. Ne yazık ki bizim dünyâmızda buna benzer örnekler vermek mümkün olamıyor. Din adamları arasında şeriâtı aşıp "insancıl" doğrultuya girebilenlerin sayısı "hiç" denecek kadar azdır. 15.Yüzyılın "âlim" ve "mutasavvıf" 'larından olan ve Yıldırım Beyazıd'ın oğlu Mûsa Çelebi'nin kazaskerliğini yapan **Bedreddin Simâvî** bunlardan biri olarak gösterilir. Dinsel ve sosyal bir eğilimin başı olduğu kabul edilen bu Şeyh (ki özgür düşünce sahibi bir bilgin sayılır) aslında Kur'ân'a aykırı ve şeriât'ı ters yüz eder nitelikte görüşler savunmuştur. **"Latâ'if al işârât"** adlı kitabında ya da **"Fusûs al-hikâm"** ya da **"Vâridât"**, ya da **"Heşt behişt"** adlı yapıtlarında oldukca özgür düşünceler ortaya vurmuştur. Örneğin "Cennet" ve "Cehennem" denen şeylerin esas itibariyle insanların yer yüzü yaşamları sırasındaki iyi ve kötü davranışlarının ruhlarda yarattığı acı ya da tatlı duyguların tâ kendisi olduğunu söylerken Kur'ân'ın güzel hûrî'ler ve bol nîmetlerle dolu Cennet'lerini, ya da kızgın ateşlerden oluşan Cehennem'lerini inkâr etmiş gibidir. Yine bunun gibi Kur'ân'da geçen

"Tanrı", "Melek" ve "Şeytân" gibi şeyleri inkâr edercesine *"insanı hakka götüren her şeyin melek ve rahman"* ve ters yöne sürükleyen ve özellikle şehevîliğe götüren her şeyin "şeytan" sayılmak gerektiğini söylerdi. Kur'ân'da ölümden sonra bedenin tekrar dirileceği yazılı olduğu halde o *"Beden için bakâ yoktur"* diyerek âdeta Kur'ân'ı yalanlamış olurdu. Kur'ân içki, şarab ve saz gibi şeyleri yasak kıldığı hâlde o, yine Kur'ân'a ters düşercesine, her şeyin "mubah" olduğunu yazmıştır. Kur'ân'da islâm'dan başka gerçek din olmadığı ve başka din ve inanca yönelenlerin "sapık" oldukları, "müşriklerin" öldürülmeleri ve Ehl-i Kitab'a (Hıristiyanlara ve Yahudilere) karşı savaş açılması ve cizye karşılığında onların serbest kılınmaları emredildiği hâlde o, yine bütün bu emirleri hiçe sayarcasına, insanlar arasında din farkını kaldıracağını ve herkese eşitlik dâiresinde pay vereceğini anlatırdı [39].

Bu bakımdan onu geniş görüşlü bir kişi olarak tanımlamak mümkündür. Fakat ne var ki kişi'nin somut anlamda insanlık haysiyetinin korunması endişesinden ziyâde, kendisine inananlarla birlikte Devlet örgütü kurmak ve "âlemi elde etmek" hevesinde idi. Halkın "muşahhas" ve "mevhum" putlardan yüz çevirmesini isterken, buna karşın, kendisini "lider" olarak ileri süren ve ordular kurarak devletler devirmeyi tasarlayan bir kimseydi. Kendisine inanan insanlarla birlikte kuracağı ordularla tüm "âlemi" feth edeceğini ve muhtemelen bunu Osmanlı Devleti olarak yapacağını, ve Osmanlı topraklarını, din farkı gözetmeksizin, taraftarları arasında paylaştıracağını söylerdi. Kendisine halife olarak ilân etmek istediği sanılır. Böylece "bol servet" ve "bol huzur" temini vaad'leriyle Türk'ten ziyâde Yahudileri ve Hîristiyanları etrafına toplayabilmişti. Kendi yoluna girenleri *"Müslümanlardan bir adam öldürmek, bir kâfir öldürmek demektir ve bu eylem gaza sayılmalıdır"* inanışına itmek isterdi.

Bütün bunlar **Simavlı Bedreddin** 'in, bütün geniş görüşlülüğüne rağmen, eksik olan bir yönü bulunduğunu ortaya vurmaga yeterlidir. Bilimsel eylemlerden ziyâde siyasal nitelikte işlere kalkışması ve örneğin **Çelebi Sultan Mehmed** 'e karşı halkı ayaklandırmağa çalışması yüzünden 1420 yılında, din adamlarının verdikleri "malı haram, kanı helâl" şeklindeki bir fetva ile asılmak süretiyle öldürüldü.

Uzun yılları içine alan araştırmalarımızın sonucu olarak şunu söylemenin yanlış olmayacağını düşünmekteyiz ki, 1991 yılı içerisinde şeriâtcılar tarafından öldürülen **Turan Dursun** çapında akılcı, ve akılcı olduğu ölçüde insancıl bir başka din adamına rastlamak kolay değildir.

Din Adamı'nın Toplumumuza Bellettiği Çağdışı "Din" Anlayışı Konusunda

Uygar ülkelerin hemen "yamacında" bulunmamıza rağmen onlarla kıyaslanmayacak gerilikler ve ilkellikler içerisinde yaşar gideriz. Nufusumuza oranla hiç denebilecek kadar küçük bir aydın çevre hariç, insanlarımız buğün hâlâ yedinci yüzyılın çöl zihniyeti ve çöl ahlâkı ile yetiştirilmektedir. Altmış beş bini aşkın câmi'de, halk'ın kafasına ve ruhuna "tek gerçek" diye yerleştirilen şeriât verilerini şöyle bir sergileyebilsek ve bunları akılcı düşünce süzgecinden şöyle bir geçirip eleştirebilsek şaşkınlık bir yana fakat dehşete düşer, ürkeriz. Bunların yirminci yüzyıl Atatürk Türkiyesinde okutulup belletildiğine inanamaz ve mutlaka uydurulmuş şeyler olduğunu sanırız. Çünkü "şeriât" diye beyinlere şırınga edilen şeyler gerçekten insan zekâsını körletmeğe, işlemez hâle getirmeğe ve asıl kötüsü insanın insan'a sevgisini yok etmeğe yönelik şeylerdir; akla değer verirmiş gibi görünüp onu kullandırmayan yöntemin malzemesidir bunlar. Akla ve vicdana ve müspet ahlâk'a aykırı olmakla beraber bunlar, din adamlarımız tarafından: *"1400 yıl boyunca erişilmiş en üstün ve en kutsal gerçeklerdir"* diye kabul ettirilir insanlarımıza. Oysa ki buna benzer veriler, Batı'nın Orta Çağ karanlıklarında bocaladığı dönemlerde bile, akıl ve vicdan sahibi kişileri tiksintiye sürüklemeğe yeterliydi. Batı dünyası bu tiksintisini "akılcı direniş" şekline dönüştürmek sayesinde karanlıklardan **aydınlıklara** çıkabilmiştir.

İlerdeki sayfalarda "şeriât" diye halkımıza öğretilen din verilerini gözden geçirirken kendi kendinize: "Nasıl olur da bu ülkenin halkı bunlarla eğitilir" diyecek ve kuşkusuz çok üzüleceksiniz. Şeriâtçının dinsizlik suçlamalarına ya da ilkel saldırılarına aldırış etmeyerek karanlık zihniyete savaş açma görevinde bulunan fakat bu görevi yerine getirmeyen "aydınlarımızın" ihâneti karşısında daha da üzüleceksiniz. Ülkemizi cahil din adamının pençesinden kurtarıp "bilgili" din adamının egitimine teslim amaciyle kurulan Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yetersizliği karşısında umutsuzluğa düşeceksiniz. Bu ülke halkı'nın, ikibin yılına yaklaştığımız şu dönemde bile hâlâ 1400 yıl öncesi Arap

toplumunun din ve dünyâ anlayışiyle yetiştirildiğini, ya da yurttaşlarımızın hukuk sorunlarının, din adamları tarafından, hâlâ **İbrahim al-Halâbî** 'nin 16.yüzyıldan kalma ve kuşkusuz ki çağ dışı, uygarlık dışı olan fıkıh kitabına göre çözümlendiğini görmekle karamsarlığa düşeceksiniz[40].

I) Din Adamı'nın "Din Anlayışı" Konusunda:

Arap toplumuna ve Arap niteliklerine özgü olmak üzere bundan 1400 yıl önce yerleşmiş olup bugüne değin hiç bir şekilde değiştirilmeyen ve geliştirilmeyen şeriât dini ile, uygar bir dünyâ anlayışına ve yaşamına ulaşılabileceğini kabul etme olanağı yoktur: *"Allah katında din* (sadece) *İslâm'dır"* ya da *"İslâm en son ve en mükemmel din'dir"* şeklinde konuşmaktan bıkmayan din adamlarımız için **Din** denilen şey, şekilcilikten (ibâdet, duâ, namaz, oruc , hacc vs...), ya da yer yüzünü **"Dar-ül İslâm"** ve **"Dar-ül harb"** (yâni "Müslümanlar" ve "Müşrikler-Kâfirler") diye ikiye ayırıp birincileri ikincilere düşman saymaktan başka bir anlam taşımaz. Bu anlayışa saplı din adamına göre Kur'ân'ı ezberlemek, hacc etmek, her vesile ile Muhammed'in "Tanrı elçisi" olduğunu tekrar etmek, İslâm'dan gayrı bir dine yönelenleri "sapık" diye kabul etmek, İslâm'dan çıkanları ya da İslâmı eleştirenleri öldürtmek, Tanrı'yı "korkutucu" ve "kader çizici", kullarını dilediği gibi "iyiliğe" ya da "kötülüğe" sürükleyici, dilediginin kalbini açıp müslüman dilediğininkini kapatıp kafir duruma getirici, dilediğine dilediği gibi az ya da çok rızık verici, din ve inanç farkı içerisinde kıldığı insanları birbirleriyle bogazlaştırıp yok ettirici vs..., şekilde benimsemek, ve nihâyet şeriât emirlerini akla ve akılcı ahlâka ters bile düşse, gözü kapalı olarak izlemek, evet bütün bunlar dindarlığın tâ kendisidir. İlerdeki sayfalarda göreceğiz ki din adamlarımız, her ne kadar **bâtıl**'a ve **hurafe**'lere karşı imiş gibi görünürlerse de şeriât'ın bâtıl ya da hurafe niteliğindeki verileriyle yetişmiş olarak halkı da bunlarla yetiştirmekten geri kalmazlar.

A) Din adamı insanlarımızı gelişmemiş toplumların özelliği içerisinde yetiştirir.

Gelişmemiş toplumların yaşam tarzı üzerinde araştırma yapan bilginlere göre ilkel insanın özellikleri arasında: katı, dondurulmuş, değişmez kurallara bağlılık; bâtıl'a ve hurafelere inanmışlık; din verilerini akıl kıstası dışında tutmuşluk; her gerçeğin din kitablarında bulunduğunu sanarak bu kitaplara bağlanmışlık vb... gibi tutum ve davranışlar vardır![4]. İlkel toplumların insanı, kendi içinde yaşadığı düzeni oluşturan kuralları anlamağa çalışmaz. Genellikle akılcılıga ters bu kuralları akıl ve düşünce süzgecinden geçirmeden olduğu gibi uygular. Şuna inanmıştır ki bu kurallar, gizli bir el (örneğin tanrıca'lar) tarafından, kendilerinin hayrına olmak üzere konulmuştur; bunların insan aklına ve vicdanına yatkınlığını araştırmak söz konusu değildir. Bu kurallara uymak Tanrı'yı hoşnud kılmak, onun inâyetlerine kavuşmak için gereklidir.

İlkel toplumun insanı'nın bir diğer özelliği, gerek yeryüzü yaşamları ve gerek gelecek dünyâ yaşamları ile ilgili olarak her şeyi din adamından ve din kitaplarından bekler olmaktır. Tarlasındaki ekinin yetişmesinden, akşam yiyeceği bir lokma ekmeğe ve sırtına atacağı aba'ya, ve yine korku ve kin beslediği düşmanlarının yok edilmesinden hayal ettiği Cennet'lere kadar her şeyi o, din adamı aracılığıyle doğa üstü ilâhî güçlerden umar. Bu işlerin hiç birinin kendi gücüyle oluşabileceğini düşünmez. Kendi aklına ve zekâsına ve yaratıcılığına güven diye bir şey bilmez. Mensup bulunduğu dinin kulu, kölesi ve eşya niteliğindeki bir parçasıdır; dokusu olduğu toplumun sorumlu bir insanı olma duygusundan tamamen yoksundur.

Modern dinler, ilkel dinlerden farklı olarak akıl dışı ögeleri ayıklama ve her şeyden önce kişi'nin yeryüzü mutluluğunu sağlama cabasında görünürler. Batı'lı din adamı kendi ulusunu ulusal benlik duyguları içerisinde yoğurabilmiştir. O kadar ki Tanrı'yı bile kendi mensup bulunduğu toplumun dili ile konuşur gösterebilmiş, bu yoldan toplumun dinsel, sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlayıcı caba'larda bulunabilmiştir: Örneğin **Martin Luther**'in Alman topluluğu için yaptığı budur: **İncil**'i Almanca'ya çevirip Tanrı'nın Alman toplumuna Almanca olarak konuştuğunu anlatmaya çalışmıştır.

Oysa ki bizim din adamlarımız, eskiden olduğu gibi bugün dahi bu ülkenin halkını, çağ dışı şeriât verileriyle fikren âtıl ve uyuşuk kılmak yanında bir de ulusal benliğinden yoksun edici ne varsa her şeyi yapmanın "mutluluğu" içerisindedirler.

B) İlkel insanın ve ilkel toplumların özelliği her şeyi göklerden ve ilâhı güçlerden beklemek, ibâdeti yaşam amacı edinmek ve din adamının dediklerini yerine getirmektir:

Avustralya yerlilerinin ilkel yaşamlarını inceleyen iki bilim adamının ortaya vurdukları sonuç şudur: İlkel toplumlarda kişi için günlük gıda'yı sağlayıcı işler yanında asıl önem taşıyan şey dinsel yaşamlardır. Gelecek dünya'ya hazırlanmak, yâni ibâdet ve kutsal töre'lere öncelik tanımak, kişi'nin başlıca düşüncesidir. Bu yeryüzü yaşamlarına değil fakat "Totemik" atalar ülkesi ve esrarengiz rü'yâ'lar dünyası olan "Alçeringa" 'ya kavuşmaktan daha büyük bir mutluluk yoktur.

Bu ortam içerisinde ilkel insan, kutsal saydığı kurallara sonsuz bir bağlılıkla sarılmıştır. Bu duygu onda öylesine yoğunlaşmıştır ki dünyâ yaşamından ve geçim sorunlarından ziyâde dinsel yaşam sorunlarına ağırlık verir: ibâdet'ten başka bir şeyle meşgul olmamak onun tek dileğidir. Uygar insan için basit ve anlamsız sayılan töreler, ilkel insanın ciddiye aldığı şeylerdir. Sarsılmaz bir güvence ile inandığı şudur ki, öldükten sonra mutlaka atalarının gömülü bulunduğu yere, "Alçeringa'ya" gidecek, orada onlarla buluşacak ve yeniden dirileceği zamana kadar orada kalacaktır [42].

Bu tür bir din anlayışının Kızıl derili'lerde de aşağı yukarı aynı olduğu anlaşılmaktadır. Konuyu incelemiş olan bir yazara göre Kızıl derili'nin de saplandığı inanç o'dur ki hiç kimse yaşamını kendi gücü ile sürdüremez ve ihtiyacını duyduğu şeyleri **Doğa** üstü güçler dışında bir yerden (örneğin kendinden) bekleyemez: avlanmak, rızık sağlamak, sağlık içerisinde kalmak, çoğalmak vs... hep kendi dışındaki güçlerin himmetiyle olabilecek işlerdendir[43].

İşte din adamlarımızın, eskiden olduğu gibi bugün de, insanlarımıza aşıladıkları din anlayışı ve yaşam tarzı aşağı yukarı budur. Kişi'nin kafasına yerleştirdikleri inanç, yeryüzü yaşamının her yönünün insan iradesiyle değil fakat Tanrı irâdesiyle şekillendiğidir: rızkın miktarının Tanrı tarafından saptandığı; iyi ya da kötü yola sapmanın Tanrı'ya bağlı olduğu; hastalığın Tanrı'dan geldiği ve ancak Tanrı izniyle sirâyet ettiği; yoksul ve varlıksız olarak ölmenin Tanrı indinde fazilet sayıldığı; ibâdetin, hacc etmenin, "küffar'a" karşı cihâd etmenin ve buna benzer dinsel işlerin Cennet'e yerleşmek için koşul sayıldığı vb... gibi hususlar, hep bu inancın temel taşlarını oluşturur.

C) Din adamı'na teslimiyet:

İlkel insanın bir diger özelliği de, bilinçsiz şekilde din adamına **"teslimiyet",** her şeyi ondan sorup öğrenmek, onun vereceği öğütlere göre iş görmek ve tüm yaşamını buna göre düzenlemektir. İlkel toplumlarda **din adamı,** dâima ön planda tutulan, baş tacı edilen, eli ayağı öpülen, her konuda fikir edinilen ve sözlerine en fazla itibar edilen kimsedir[44]. İlkel insan onu, sanki Doğa üstü güçlerin sırlariyle donatılmış olarak başka dünyâlarla ilişki halinde imiş gibi görür. Sanki evreni yaratanın yeryüzü temsilcisi imiş, sanki topluma ve kişilere ilâhı güçlerin ya da Tanrı'nın inâyetini, bereketini, şefaatini, merhametini vb... sağlayabilirmiş, sanki bu alanda tek aracı durumunda imiş gibi kabul eder. Daha doğrusu din adamı, binbir ustalık ve kurnazlıklarla, kendisini insanlara bu şekilde kabul ettirmiştir. Gördüğü itibarın, saygınlığın tek nedeni, toplumun ve kişilerin bilgisizliğidir. Bu bakımdan toplumun ilkel kalması din adamı'nın saltanatı ve mutluluğu demektir.

Diğer şeriât ülkelerinde olduğu gibi bizde de saf ve cahil insanlarımız, yatakta hangi yana dönmüş olarak yatmak, yataktan hangi ayakla çıkmak, hangi parmakla lokmayı ağza atmak, su içerken kaç yudumda içmek, abdest'ten sonra temizlenirken (istincâ ederken) kaç taş/kerpiç kullanmak gereğinden tutunuz da diş çektirmeğe ya da müsiki dinlemege vb... varıncaya kadar her şeyini din adamından alacağı fetvaya göre yapma geleneği içerisinde yaşarlar: tıpkı geçmiş yüzyıllar boyunca yaşadıkları gibi.

Yine bunun gibi ilkel toplumlarda din adamı, uhrevî iktidar yanında dünyevî iktidarın da sahibi ya da destekcisidir: din ve dünya işleri onun elinde birleşmiştir. Gökten inme emirlerin toplumca benimsenmesine memûr olduğu kadar halkın siyâsî ve askerî lideri, rehberi ve her şeyidir. Nitekim ilk hükümdarlar din adamı olarak ortaya çıkmışlardır: yasama, yürütme ve yargı gücüne sahip olmuşlar, Tanrı'nın yeryuzündeki temsilcisi sayılmışlardır[45].

Her ne kadar Hırisiyanlık, din ve dünyâ işlerini ayrı kılmak üzere *"Sezar'ın hakkı Sezar'a, İsa'nın hakkı İsa'ya"* formülünü getirmekle beraber, Orta Çağ dönemi boyunca bu formüle saygınlık göstermemiştir. Fakat ne var ki din adamını dünyâ işlerine karışmaktan alıkomak isteyenler, "Hıristiyanlığın özüne dönüş" parolasına sarılmışlar ve Klise'ye karşı bu yoldan saldırmışlardır. Bu savaşıma din adamlarından katılanlar çoktur.

Oysa ki Şeriât dini'nde "din" ve "devlet" ayrılığı diye bir şey yoktur; bunlar yapışık kardeş gibi şeylerdir. Muhammed, islâm dini'nin ve devleti'nin kurucusu olarak uhrevî ve dünyevî işleri elinde toplamış ve kendisinden sonra bu mevkie gelecek olanlara (Halife'lere) da ayni yolu açmıştır. Bundan dolayıdır ki islâm toplumlarında kişi ve toplum yaşamları, din adamının fetvalariyle ayarlanır olmuştur, ve bundan dolayıdır ki din adamı laik devlet anlayışına karşı çıkmıştır.

Ç) İlkel insan geleneklere körü körüne bağlı ve iliklerine kadar "tutucudur": din adamı insanlarımızı bu niteliklerle şekillendirir.

Bilimsel araştırma sonuçlarına göre ilkel insanın başlıca özelliklerinden biri de tutuculuktur, geleneklere bilinçsizce bağlılıktır. Konuyu inceleyen bir bilim adamı şöyle der: *"İlkel insan... dedelerinin ve atalarının uygun ve doğru diye gelenek haline getirdikleri her şeyi benimser ve aynen (hiç düşünmeden) izler..."*[46] . Kendi yaşam ve davranışlarını, hazır elbise örneği, bu geleneklere uydurur. Kendi akıl ve zekâsiyle yeni hiç bir şey düşünmez ya da mevcut hiç bir şeyi değiştirmez. Bu şekilde yetişmiştir ve kendinden sonrakileri de bu şekilde yetiştirecektir. Her ne kadar aşiret yaşamlarında, toplumun yaşlılarından oluşan Kurul'lar (örneğin **"İhtiyar hey'etleri"**), aşireti ilgilendiren bazı hususlarda kararlar almakla beraber, gerçek anlamda özgür irâdeye sahip olarak iş görmezler. Yeni sorunları eski tutucu kalıplara uydurmak sûretiyle günlük ihtiyaçları giderirler.

Oysa ki uygarlık gelişmesinin en büyük düşmanı tutuculuktur, bilinçsiz gelenekselciliktir. Sosyal tarih şunu kanıtlamaktadır ki kişiler ve toplumlar, kendi yaşamları üzerinde baskı yaratan geleneklerden kendilerini kurtarabildikleri ve kendi kaderlerini kendileri çizebildikleri oranda yaratıcı güce ulaşırlar ve uygarlaşırlar. Yine bunun gibi kendi insanlık değerine güven ve kendi irâdesine ve haysiyetine saygı besleyen her insan, geleneklerin kölesi olmayı kendisi için zûl sayar; kendi akıl ve zekâ süzgecinden geçirerek bunları kendi değer ölçülerine vurur ve gerektiğinde kaldırır.

Din kuruluşunu ve dolayısiyle kişileri ve toplumu ilkel geleneklerden kurtarmak, her ne kadar aydın'lara düşen bir görev olmakla beraber, din adamının da bu konuda yapması gereken şeyler vardır. İlerdeki sayfalarda göreceğimiz gibi Batı'da aydın sınıflar, zaman zaman

Ruhban sınıfının da desteğiyle, halk yığınlarını gelenekselliğin üstüne çıkarabilmişlerdir.

Oysa ki şeriât ülkelerinde ve bizde din adamları, geleneklere bağlılığı, bugün dahi dinin vazgeçilmez koşulu olarak görme geleneğinden kurtulamamışlardır. Bu vesile ile kan akıtma ve kurban kesme geleneğinr değinmek yerinde olacaktır.

1) İlkel insan kan akıtmanın "fazilet" olduğuna inanmıştır. Din adamı insanlarımızı kan akıtma geleneğiyle yetiştirir:

Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği şeriât verileri arasında Tanrı adına kan akıtmayı "kutsal" ve "faziletli" bir davranış diye tanımlayanları vardır ki bunlardan biri Muhammed'in sözleri olarak aynen şöyledir: **"Allah rızası uğrunda akıtılan kan damlasından daha kıymetli damla yoktur".**[47]

Söz konusu "kan damlası" insan kanı olabileceği gibi hayvan kanı da olabilir. Tanrı uğrunda "kâfir" kanı akıtmak ne kadar makbul ise, Tanrı adına kurban kesip kan akıtmak da o kadar makbul hattâ gereklidir. Çünkü kurban kesme geleneği kişi'yi kan akıtma eylemine alıştırır ve kişi bu alışkanlıkla insan kanı akıtma konusunda güçlük çekmez, huzursuzluk hissetmez.

Bilindiği gibi kurban kesimi, yâni kan akıtma geleneği, eski çağ'ların "tanrı" anlayışından kalma bir gelenektir. İnsanların, Tanrı'yı korkulacak ve gaddarlığından ve kindarlağından kaçınılacak bir güç şeklinde kabul etmeleri nedeninden doğma bir uygulamadır. İlkel insan için Tanrı, her kötülüğü yapabilen ve yaptırabilen, kıskanç, keyfî bir **"Yaratan'dır"**; hikmetinden soru sorulamayacak bir **"Güç**'tür". İlkel insan'a göre Tanrı'yı (ya da Tanrıcaları) hoşnud edecek şeyleri yapmak, O'na dalkavuklukta bulunmak gerekir. Felâket, hastalık vb... her şey O'ndan geldiği için O'na yaranmak, O'nu yatıştırmağa çalışmak koşuldur. Bunun bir yolu O'na kurban adamak, kurban kanı akıtmaktır. Geçen yüzyılın ünlü Fransız bilginlerinden **Ernest Renan**, ki aynı zamanda bir din adamıdır, kurban kesimi konusunda şöyle der: *"İlkel insan için Tanrı, her şeye kâdir, üstün bir Yaratandır ve O'nu (rüşvet yolu ile) kandırmak gerektir. Bundan dolayıdır ki kurban kesme geleneği Tanrı korkusundan ve bir takım çıkarlar sağlama kurnazlığından doğmuştur. Tanrı'nın inâyetini kazanmak için Tanrı'ya tapan-*

lar O'na hediyeler, örneğin bol yağlı yemekler, etler, şaraplar vb... sunmuşlar, kurbanlar kesmişlerdir. Bu yoldan Tanrı'nın gazabından kurtulabileceklarını ya da o'nun mağfiretine sığınabileceklerini, günahlarını affettirebileceklerini düşünmüşlerdir. Tanrı'yı tıpkı insan niteliğinde bir yaratık olarak gördükleri içindir ki bu şekilde davranmışlardır"[48].

Tanrı'yı kazanmak ve onun merhametine ve ihsanlarına kavuşmak amaciyle ilk önceleri kurban kesme geleneği, genellikle çocuk kesme şeklinde görüldü. Kişi için yüksek değerde sayılan şeyleri Tanrı'ya adamanın, Tanrı'yı fazlasiyle hoşnud edeceği hesap edildi. Fakat Peygamber diye kabul edilen **İbrahim** ile birlikte bu gelenek, insan yerine hayvan (örneğin koyun) kesme şekline dönüştü. Böylece insan'dan kurban yerine hayvan'dan kurban safhasına geçiş bir "aşama" sayıldı[49].

Yukardaki kısa açıklama göstermektedir ki bugün hâlâ kurban adama, ya da kurban kesme geleneğini sürdüren toplumlar geçmiş çağların ilkel zihniyetinden henüz kurtulmuş değillerdir. Çeşitli toplumlarda ve dinsel inançlarda günah'tan kurtulmak, başarıya ulaşmak, Cennet "hûrilerine", güzellerine kavuşmak vb... gibi düşüncelerle bugün hâlâ hayvan bogazlama, kan akıtma geleneği sürdürülmektedir.

Bununla beraber uygar kerteye ulaşmış ve insancıl düşüncelere çıkmış toplumlarda bu gelenek son bulmuştur artık. Bu sonuç, tutuculuktan kurtulup gelenekleri aşma isteğinden doğmuştur ki bunda Batılı bazı din adamlarının da rolü olmuştur.

Din'ler tarihinden öğrenmekteyiz ki Yahudiler, **İbrahim**' in yerleştirdiği gelenek üzerine Tanrı'ya, hayvan kurban etmek sûretiyle yaranma usulünü seçmişlerdir. Yüzlerce yıl bu geleneğe karşı ses çıkarmak ve Tanrı'nın böyle bir gelenekten hoşnud olmayacağını söylemek hiç kimsenin aklına gelmemiştir. Söylendiğine göre ilk kez, Milad'tan önce 800 yıllarında **İşaya** bu tür bir geleneğe karşı kafa tutmuştur. Söylendiğine göre **İşaya**, Yahudi Kıral'larından **Ezekias** 'in danışmanlığını yapmış olan ve Yahudilerin peygamber diye bildikleri bir kimsedir. Tanrı adına şöyle konuştuğu söylenir: **"Benim adıma kurban kesme geleneği tiksinti duyulmak gereken bir gelenektir; sığır, kuzu ya da keçi kanı akıtılması bana kıvanç vermiyor".**

Her ne kadar Yahudilerin peygamberi sayılmakla beraber Hıristiyanlar onu, esas itibariyle bu sözlerinden dolayı kendilerine mal'etmek isterler. Hıristiyan bir din adamı şöyle der: *"Bu asil sözleri*

sarfeden İşaya, Hıristiyanlığın ilk kurucularından sayılmalıdır"[50]. Oysa ki İşaya, biraz önce dediğimiz gibi, Hiristiyanlığın yerleşmesinden, yâni İsa' nın gelişinden 800 yıl önce yaşamıştır.

Kurban keserek kan akıtma geleneğine karşı dikilen bir diğer din adamı da **Philo** 'dur. Milad'tan önce 20 yılında İskenderiye'de yaşamış olan bu Yahudi din adamı, kutsal bilinen din kitaplarını tüm olarak Eflatun'un felsefesiyle kaynaştırmağa çalışmış, "Neo-Platonism" (Yeni Eflatunculuk) düşünce tarzına yön vermiş, ve gerek Yahudilerin ve gerek Hıristiyanların dinsel anlayışları üzerinde etkili olmuştur. Özellikle şu fikri savunmuştur ki dinsel görevler arasında cana kıymak, kan akıtmak diye bir şey olamaz; Tanrı'ya ibâdet sadece ilâhî şarkılar söylemek ve törenler tertiplemek yolu ile olmalıdır; ilâhi şarkılarla kalbin Tanrı'ya hitabı sağlanmış olur ve bu tür bir ibâdet, kurban kesmek ya da adak adamak gibi geleneklerden çok daha kutsal, çok daha yüceltici bir anlam taşır[51].

Hiristiyanlığın ortaya çıkışı ve yayılışı sırasında **St. Paul** gibi havariyunlar, kan akıtarak kurban kesme geleneğinin insanlık dışı bir şey olduğunu ve dindarlık sayılamayacağını, **İsa** 'nın çarmıha gerilmiş olmasının esasen insanlık adına verilmiş kurban sayıldığını ve bu olay ile kurban kesme geleneğine son verilmiş bulunduğunu savunmuşlardır. Onların bu savaşımı sonucu olaraktır ki Hıristiyanlık kurban kesme geleneğinden uzak kalmıştır[52].

Oysa ki kendisini "en son ve en mükemmel" bir din olarak ilân eden islâm'da böyle bir gelişme görülmez; çünkü Tanrı'nın değişmez kanunu gibi kabul edilen Kur'ân: **"Rabbin için...kurban kes..."** (K. 108 Kevser 2) diye emretmiştir. İslâm kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Tanrı bu emri, erkek çocuğu olmadığı için Muhammed hakkında sarfedilen olumsuz sözler vesilesiyle vermiştir. Söylendiğine göre **El-As b. Vail es-Sehmi** adında biri, Muhammed hakkında **"Ebter"** (yânı erkek çocuğu olmayan kişi) sözcüğünü kullanarak şöyle demiştir. *"Bırakın onu, nesli kesik, oğlu olmayan bir adam. Ölse, adı sanı anılmayacak. Rahata ereceksiniz".* Güyâ Tanrı bu sözler üzerine Muhammed'e, erkek çocuktan daha değerli bir ihsan'da bulunmak üzere, her şeyde bolluk ve bereket anlamına gelen **Kevser**'i (ki Cennet'in en güzel nehri anlamına da gelir) vermiş ve Kur'ân'ın Kevser Sûresi'nin şu âyetlerini göndermiştir: **"Şüphesiz Biz sana ey Habibim, Kevser'i (senin için dünyadan ve dünyadakilerden daha hayırlısını, büyük**

şeyi) verdik. O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz seni eleştiren (el-As b. Vail'in), nesli kesiktir"[53]

Öte yandan din adamı'nın söylemesine göre Muhammed, kurban kesiminin Tanrı tarafından aynı zamanda insanların hayrına olmak üzere düşünüldüğünü (K. 5 Mâide 97), bir çok hallerde (örneğin hacc farizesini yerine getirme olasılığının bulunmadığı hallerde) bunun bir zorunluk olduğunu belirtmiş (K. 22 Hacc 33-38) hattâ kurban'lık hayvanı nasıl kesmek gerektiğini bildirmiştir (Örneğin Mâide Sûresi'nin 97.âyetinde **"...ön ayakları bağlı olarak ... keserken üzerlerine Allah'ın adını anın"** denmiştir) .

Gerek Kur'ân ve gerek Hadîs hükümleri arasında bununla ilgili daha bir çok benzerleri vardır. Geçmiş yüzyıllar boyunca din adamları, hiç bir acıma duygusuna kapılmadan, bütün bu hükümleri insanlarımıza belletmişlerdir. En büyük din bilgini olarak kabul ettiğimiz **Gazalî** gibi kimseler, tüyler ürpertici bir dil ile kurban kesimini fazilet şeklinde şu şekilde tanımlamışlardır: *"...Ademoğlu'nun Kurban bayramı günü yapmış olduğu amellerde... Allah katında kan akıtmasından daha sevimlisi yoktur. O kurban, boynuz ve tırnaklariyle mahşer yerine gelir; kanı topraga düşmeden Allah'ın ... dilediği yerde muhafaza edilir. Onunla nefsinizi tezkiye edin, onu güzel kesin. Kurban derisindeki her tür sayısınca size sevap var, kanının her damlası kadar mukâfat var, ve o sizin mizanınıza konur, müjde olsun...".*

Evet böyle diyor **"Huccet'ül islâm"** diye yüceltilen ve islâmın en büyük ilâhiyatçılarından biri olarak kabul edilen Gazali efendimiz[54]. Onun ve benzerlerinin bu tür sözlerini Kur'ân ve Hadîs hükümlerine destek yaparak halkı eğiten din adamlarımız, kurban kesip kan akıtmanın dinsel bir fazilet olduğu inancını kökleştirirler. Laik Türkiye Cumhuriyet'inin Anayasal bir organı olarak iş gören **Diyânet İşleri Başkanlığı** halkımıza: *"Kutsal kitabımız Kur'ân'ı Kerimin emrine... ve Peygamberimizin sünnetine uyarak Allah rızası için kurban kesmekteyiz"* diye va'az'larda bulunur[55]. Yeni çocuğu doğanlara, daha çocuk yedi günlük iken, kurban kesmelerini Muhammed'in emri olarak bildirir[56]

Böylece en küçüğümüzden en büyüğümüze kadar bizler, kan akıtmayı kutsal sayan ve sevimli bulan bu egitimle yetiştiriliriz. Daha başka bir deyimle bugün artık uygarlığa ayak uydurmuş dinlerin: "Hayvan boğazlamak, kan akıtmak Tanrı'yı hoşnud kılmaz, Tanrı bu tür

ibâdeti hoş karşılamaz" şeklindeki zihniyete yöneldikleri ve kurban kesimi geleneğini terkettikleri bir dünyâda bizler, bir iki örneğini yukara aldığım din hükümleriyle haşır neşirizdir; bu hükümleri kutsal biliriz.

Oysa ki çağdışı geleneklere uymak bizleri rahatsız etmelidir; kan akıtarak kurban kesmeyi bayram vesilesi edinmenin bizleri insancıl duygulardan uzaklaştırdığını öğrenme zamanı çoktan gelmiştir. Ne yazık ki bunu anlıyanlarımız pek azdır. Çünkü daha pek küçücük yaşlardan itibaren dini bayramlarda gözlerimizin önünde kesilen ve kesilirken seyrine "doyamadığımız" kurbanlar nedeniyle duygusuzlaşmış, kan ile "hâl ve hamur" olmuşuzdur. Kan görmekten zerrece tedirgin olmayız, kaçınmayız; kan bizi ürkütmez, tiksindirmez, acındırmaz. Çöl usülleriyle boğazı kesilen hayvancıkların can çekişmesinden rahatsız olmayız. Bu manzarayı seyretmekten ürpertici bir zevk alanlarımız vardır. Acıma duygularımız daha o küçücük yaşlarda bu dehşet verici hava içerisinde iyice körleşir ve beşerî yönlerimizi de birlikte körleştirir.

Bundan ikibin beşyüz şu kadar yıl önceleri Romalı'lar, savaşa katılacak askerlere, kan görmeye alışsınlar da savaşta cesûr ve metin olsunlar diye, her şeyden önce gladyatör güreşleri gözletirlermiş. Canavarlar gibi saldırsınlar ve düşmanı kana bulasınlar diye askerleri böylece kan akıtılmasını görmeğe alıştırarak eğitirlermiş.

İşte biz de çocuklarımızı ya da yaşca büyük fakat kafaca henüz gelişmemiz olanlarımızı bugün, yani insancıl nitelikte olmak gereken bir eğitim dünyâsında, kurban kesmeyi kutsal bilen şeriât verilerini ezberleterek ve onlara, boğazlanan hayvanları "temaşa" ziyâfetleri çekerek ve kurbanlık hayvanların, Kur'ân'da belirtildiği gibi "en güzel şekilde" kesildiğini göstererek büyütmekte, yetiştirmekteyiz: sırf günahlardan kurtulup Cennet'lere varmak için Tanrı'nın verdigi can nasıl alınır, kan nasıl akıtılır, bunları görsünler de ilerde insan yaşamının değerinden habersiz olarak iç rahatlığı ile "dinsizleri", "kâfirleri", "zındıkları" ve "aydınları" öldürsünler, ya da bizzat öldürmeseler bile, insan yaşamına fazla önem vermesinler ve insancıl davranışlara yönelmesinler diye. İnsan sevgisinin hayvan sevgisiyle ilişkisini ve bu ilişkiye oranla geliştiğini ilkel kafalara anlatamazsınız.

Ve işte bu alışkanlıkla daha sonraki ilerlemiş yaşlarımızda, başarılarımızı, mutluluklarımızı ve gerçekleşmesine dünyâlar vereceğimiz

umud'larımızı hep kan ile sulamak, kan akıtarak kutlamak isteriz. Maç'a hazırlanan futbolcumuzdan, oy yatırımı amaciyle fabrika temeli atan siyâsetçimize, ya da çalışmadığı ve belki de hiç okumadığı bir dersin sınavını verecek olan öğrencimizden, hased ettiği kişi'nin felâket ve sefâletini Tanrı'dan dileyenlerimize varıncaya kadar hepimiz, dileğimizin cesâmeti ve kesemizin bereketi ölçülerinde adak adar, kurbanlar keseriz. Bunu yaparken de duâ'ya durur poz'larda resimler çıkartmayı, böylece Tanrı'nın ve çevremizdekilerin dikkatlerini üzerimize çekip onların takdirine mazhar olma şansını da yitirmeyiz. Kestiğimiz bu kurban bazan bir koyun ya da bir horoz ya da aklımızdan geçireceğimiz bir başka yaratık olabilir. Kendi öz evladını bile adak adayan ve adağı tuttu diye kurban edenlerimiz vardır. **"Mızrap çocuk"** olayı bunun en igrenç örneklerindendir. Bundan bir süre önce tanık olduğumuz ve muhakkak ki hafızalarımızdan silinemeyecek olan bu olay, insanlıktan nasibini alan her vicdan sahibi kişi için tam bir azab ve dehşet vesilesidir. Askerlik hizmetinden kaçmak isteyen ve bunu çeşitli yollardan deneyen ve nihâyet dileğinin gerçekleşmesi için kendi öz yavrusunu kurban adayan ve sonunda boy nunu kesen bir baba'nın gerçek hikâyesidir bu. Ne hazindir ki böylesine iğrenç bir amaç ve inanışla çocuğunu kesen kişi'nin suçunu biz, toplum olarak "Dinsel inançlarla işlenmiştir" diyerek hoş görmüşüzdür. Şu bakımdan ki böylesine bir "inanç" ögesini, böylesine bir vahşet için, "suç hafifletici" bir neden olarak suçlu lehine kullanmışızdır: bu doğrultuda çıkmıştır Yargıtay'ımızın kararı.

Hayır, Hayır! bizim insanımızın, bizim toplumumuzun mutlaka ruhsal ve sosyal bir eleştiriden geçirilmesi gerekir. Eğer bunu yapar ve serinkanlılıkla kendimizi şöyle bir dinleyecek olursak göreceğizdir ki bu kurban kesmelerin, bu adak adama'ların ve nihâyet "farklı inançtandır" diye insan öldürmeyi câiz gören bu din kuralları'nın (örneğin "Kısas" gibi, ya da "Müşrikleri nerede bulursanız öldürün" şeklindeki hükümlerin) beşer yaşamını kendi değer ölçülerimiz içinde geriletip önemsiz kılan etkileri vardır. Bizleri, farkında olmadığımız bir itişle insancıl olmaktan uzaklaştıran bu etkileri ve gelenekleri sona erdirebilecek olan yolları aramak gerek; bu da ancak kişiyi şeriât eğitiminden uzak kılıp akılcı düşünce rayına oturtmakla mümkündür. Nitekim **Atatürk**'ün getirdiği laik egitimden geçmiş kuşağın bazı temsilcileri. bütün baskılara rağmen kendilerini vicdan denizine salabilmişler ve şeriât'ın olumsuz diğer yönlerine olduğu gibi kurban geleneğine karşı

da seslerini yükseltebilmişlerdir. Şimdi avukatlık yapmakta olan eski bir öğrencimden aldığım mektupta şu güzel dûygular dile getirilmiş:

"Bugün arife, yarın Kurban bayramı. Penceremden izliyorum bir haftadır kesilmek için götürülen kurbanlıkları. Kocaman, kocaman insanlar büyük baş bir hayvanı önlerine katmışlar; yarın ortaklaşa boğazlayacaklar. Bir haftadır yarını düşündükce tedirginim. Bir hüzün kaplıyor beni. Bu Kurban bayramına (tahammül) edemiyorum; Allah adına cana kıyılmasına akıl erdiremiyorum. İnsan gereksinimi için hayvan keser, ama Allah için kan akıtmaz. Yarın yine Allah için kurban kesecekler; kesilecek olan kurbanın başına ailecek dizilecekler. Baş gövdeden ayrılacak, oluk oluk kanlar akacak... En küçüğünden en büyüğüne, bütün kurban kesenler kan görecekler; yâni kan dökmeye küçükten alışacaklar. Kurban Bayramı'nın gecesi beni uyku tutmaz. Tıpkı idam cezalarının infaz edileceği geceler gibi! İdâm cezalarının infaz edileceği geceler uyanırım, saatıma bakarım: şimdi infazcılar idam mahkûmunun hücresine geldiler, 'kalk' dediler, 'giyin' dediler... (vb...) Kurban Bayramının gecelerinde de öyle olurum. Uyanır saatime bakarım: 'şimdi cami'ye bayram namazına gidi yorlar' derim; 'Namaz biter bitmez hayvanların canlarını alacaklar' derim. Bunu kendi adlarına yapsalar (belki aldırmayacağım da), Allah adına cana kıymaları, kan dökmeleri beni bıtiriyor. (Allah adına) bu kan dökücülüğü bir türlü kafam almıyor. Tevrat'da bir peygamber var. Adı İşa'ya; o da dayanamaz Allah adına cana kıyılmasına... Bundan (şu kadar bin) yıl öncesinin duyarlı insanı. Kavmine kafa tutuyor -'Yazık' - diyor, -'cana kıymayın, hayvanları boğazlamayın'- diyor. Ama insanlıkta bir adım ilerleme yok. Atalarından ne görmüşlerse onu yapacaklar. Doğruyu söyleyen bir kişi bile yok. Söyleyenin de başına gelmedik işler kalmıyor. Toplumdan dışlanıyor. Bunu da göze alabilecek bir kaç kişi çıkabiliyor; toplumsal bir etkisi olmuyor. Gazetelere bakıyorum; (...) adındaki bir (İlâhiyât Fakültesi Profesörü), bugünkü ... gazetesinde Kurbanlıkların nasıl olması gerektiğine, hangi hayvanların nasıl kesilecegine, kaç kişinin bir büyükbaş hayvanı alıp ortaklaşa kesecekleri ne ilişkin dizi yazıları döşeniyor. Televizyondaki açık oturumun bugünkü konusu 'Bayramlar'; Bayram kavramı tartışılacak... (Profesörlerden, sosyolog'lardan, gazetecilerden, tanınmış kişilerden oluşan) Konuşmacılar Prof....'nin yönetiminde Kurban Bayramı'nın erdemi hakkında açıklamada bulunacaklar ... Öyle sanıyorum ki bunlar kurban kesmenin erdemi konusunda birbirleriyle yarışacaklar. İçlerinde birisi olsun bunun, ilkel toplumların Allah'ı tavlamak için buldukla-

rı bir çözüm olduğu konusunda bir tek söz etmeyecek. İlkel toplumlar doğa olaylarının nedeni'ni, niçini'ni bilmezlerdi. Bir deprem olur, bir sel baskını olur, bir yıldırım nedeniyle yangın olur ve binlerce insan ölürdü. Bu ölümleri Allah'ın kan isteğine bağlarlardı; ve Allah'a (hitaben): -'Biz sana istediğin kanı kendi isteğimizle verelim! Yeter ki öfkelenme!-' diyerek kurbanlar keserlerdi. (Dinler tarihinden) öğrendiğimize göre ilkin, ilk doğan erkek çocukları, sonra kabilenin en güzel kızlarını Allah'a kurban ederlerdi. İnsanların kurban edilmesinin ilkelliğinin ayrımına varan İbrahim pey gamber, insan yerine hayvan kesmeyi ilk akıl edenlerden. Bugün Batı dünyası ... bu kan akıtma geleneğinden yavaş yavaş sıyrılmakta... kurban yerine yumurta pişirerek geleneği yerine (getirenler var). Yani bir aşama, bir ilerleme var... Demek ki bir duyarlılık var. Kan dökmekten nefret ediyorlar; kan dökeceklerine yumurta pişiriyorlar. İşte bugünkü açık oturumda (bu hususlarla ilgili) bir tek sözcük duyamayacağız. Konuşmacılar, o 'Profesör' etiketlerinin inandırıcılığı ile halkı aydınlatıp uyaracaklarına yalan üstüne yalan katacaklar. Halkın bu konuda katmerleşen bilgisizliğini daha da katmerleştirecekler. Koca koca profesörlerin, yazarların, psikologların yaptıkları bu konuşmaları dinleyen halkımız, gönül rahatlığı ile, vicdan huzuru ile, büyük bir acımasızlıkla, büyük bir zevkle bıçakları dayayacaklar (kurbanlıkların boğazına) ..."[57]

Yukardaki güzel duygulara sahip kimbilir nice insan var bu ülkede; fakat şeriâtçının melânetinden yılmış olarak susmaktalar. Acaba bir gun gelip din adamlarımız, kurban kesimi işinin artık son bulması gereğini söyleme cesâretini gösterebilecekler midir?

2) İlkel insan kötülüge kötülükle ve hattâ iyiliğe karşı kötülükle davranan bir yaratıktır. Din adamı insanlarımızı, şeriât malzemesiyle, bu kalıplar içerisinde yetiştirir.

Din adamı için "kötülük" ve "iyilik" denen şey, bizatihi nitelikleri itibariyle değil fakat "Şeriât ölçeğine" göre ele alınmak gereken şeylerdir. Şeriât'a uygun olan her şey "iyi", aykırı olan her şey de "kötü"dür. Örneğin "müslüman" olmak "iyi", fakat İslâm'dan gayrı bir inançta olmak (örneğin "müşrik'lik") "kötü'dür" (sapıklıktır); ya da İslâm'da kalmak "iyi" fakat İslâm'dan çıkmak (yâni "mürtedi" olmak) öldürülmeyi gerektiren "kötü" bir şeydir, velev ki "müşrik" ya da

"mürted" olan kimse dürüst, ahlâklı ve fazilet timsali bir kimse olsun.

Her ne kadar İslâm'da kötülüğe iyilikle karşı koymak gereğinin emredildiği söylenirse de yalandır. Çünkü İslâm şeriâtı, kötülüge kötülükle ve hattâ bazan iyiliğe karşı dahi kötülükle karşılık vermenin gereğine inanmış, uygulamayı da buna göre ayarlamıştır. Bundan dolayıdır ki din adamı, kötülüğü iyilikle def'etmenin ne olduğunu bilmez, çünkü öğrendiği ve öğrettiği o'dur ki şeriât düzeni, başta "Kısas" hükümleri olmak üzere kötülüğü kötülükle savma gereğine yer vermiş ve bu düzeni getiren ve sürdürenler bu hükümlere göre hareket etmiştir.

Bundan dolayıdır ki din adamı Kur'ân ve Hadîs kaynağında yer alan bu konudaki emirlerin en kararlı öğreticisi ve uygulayacısıdır. İlerdeki bölümlerde ayrıca konuyu ele almakla beraber burada kısaca belirtelim ki bu hükümlerin başında bir kötülüğü aynı bir kötülükle karşılamak anlamına gelen Kısas'la ilgili olarak şöyle olanları vardır:

"**Onlara can cana, göze göz, buruna burun, kulaga kulak, dişe dişle ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık...**" (K. Mâide 45; Bakara 179)

"**Ey inananlar... size kısas farz kılındı... Ey akıl sahipleri kısasta sizin için hayat vardır...**" (K. 2 Bakara 178-179).

"**Kim bir cezâ'ya uğrar da cezâ edeni ona benzer bir sûrette cezâlandırırsa, sonra da gene aynı taşkınlıkta bulunursa Allah ona yardım eder...**" (K. 22 Hacc 60).

"**Eğer azâb ederseniz, size yapılanın aynıyle azâbedin...**" (K. 16 Nahl 126).

Her ne kadar bu hükümlerin bâzılarında: *"Kim affeder ve barışırsa onun ecri Allah'a âit'tir"* ya da *"Sabrederseniz bu sabredenler için daha iyidir"* şeklinde sözler geçerse de bu hatırlatmalar kişi'yi intikam alma hevesinden döndürmeğe yeterli değildir, çünkü takdir hakkını kişiye bırakmıştır. Yâni kişi intikâm alıp almama hususunda serbesttir; dilerse kısas'a başvurur, dilemezse vurmaz. Onu intikamdan vazgeçirtici bir zorlama söz konusu değildir. İntikam alma halinde uğrayacağı bir zarar ya da cezâ yoktur. Olsa olsa sabretmiş olma halinde, kazanacağı ecir'den yoksun kalmış olacaktır ki, bu da pek önemli değildir çünkü bu ecr'i başka yollardan nasıl olsa edinmek mümkündür.

Öte yandan din adamı'nın elinde Tanrı'nın dahi kindar olduğunu ve intikam almaktan hoşlandığını gösteren hükümler vardır. Örneğin Duhân Sûresi'nde: **"... Onları çarptıkça çarpacağımız gün, öcümüzü şüphesiz alırız"** (K. 44 Duhân 13-16) diye yazılıdır. Bir başka Sûre'de şöyle yazılı: **"Allah dilemiş olsaydı onlardan başka türlü de öç alabilirdi..."** (K. 47 Muhammed 4)

Din adamı'nın yine İslâm kaynaklarına dayalı olarak öğrettiklerinden anlamaktayız ki yukardaki hükümleri koymuş olan Muhammed, çoğu zaman intikam yollarına bizzat kendi başvurmuştur. Yıllar önce kendisini alaya aldılar ya da kendisine kötülük ettiler diye nice insana kin beslediği ve çoğundan intikam aldığı bir gerçektir. Kin besler olduğu Ebû Leheb ve karısı hakkında Kur'ân'a **"Ebû Leheb'in elleri kurusun; yok olsun... alevli ateşte yanacaktır, karısı da, boynunda bir ip olduğu hâlde ona odun taşıyacaktır"** (K. 111 Leheb 1-5) şeklinde âyet'ler koymaktan ya da Ebû Cehl'in kesik başı önünde **"Ey adevvu'llah, seni rezil ve rusvay eden Allah'a hamd'olsun"** diye duâ etmekten, ya da kendisini hicveden şairlerden Kâb İbn-i Eşref'i öldürtüpte adamcağızın kesik başı önüne getirildikte sevinçle diz çöküp Tanrı'ya şükürler etmekten, yine kin beslediği Huzey bin Ahtab'ı esir olarak ele geçirince önce hakâret edip sonra işkenceye sokarak kafasını kestirmekten, ya da Bedir savaşında esir olarak ele geçirdiği Mekke eşrafından 19 kişi'nin cesedlerini pis bir kuyuya attırıp kin beslediği bu kişilerden her birisine bedduâ'lar yağdırmaktan tutunuz da Mekke'yi ele geçirdikten sonra vaktiyle kendisi aleyhinde şiir yazmış olan şâirler'in kafalarını kestirtmeye varıncaya kadar intikam almanın her türü'nü denemekten geri kalmamıştır. Diyânet yayınlarında yer alan kaynaklardan öğrenmekteyiz ki Medîne'ye hicret ettiği tarihlerde kendisine kötülük yapıldığını söylediği Mekke aleyhine Tanrı'dan kötülükler dilemiş ve örneğin: **"Yâ Râb! Medîne'nin havasını bizim için (düzelt ve hastalıklardan arı). Hummasını ve sıtmasını da Mekke'(ye) nakil eyle!"** diye Tanrı'ya yalvarmıştır [58].

Din adamı'nın bellettiklerinden anlamaktayız ki Muhammed, intikam almayı gelenek edindikten gayrı kendisi gibi intikam almaktan hoşlananları dâima takdir etmiştir. Örneğin bir def'asında Kâ'b'ın kızı Ümm-ü Emmârah'a şöyle demiştir: **"İşte intikamını aldın... Tanrı'ya şükürler olsun ki sana düşmanına karşı böylesine galebe çalma olasılığını verdi"**[59]. Bunlara eklenebilecek daha nice örnekleri sıralamak kolay.

Ve işte din adamı kişi'yi bu tür hükümler ve örneklerle eğitir ve "kötülügü kötülükle savma" geleneği içerisinde yetiştirir. O kadar ki kötü huylu bir kadınla evli bulunan koca'ya, karısının kötülüğünü iyilikle gidermesi olanağını dahi tanımaz. Çünkü din adamı'ndan öğrendiği o'dur ki Muhammed kocalara, kötü huylu karılarını boşamaları için emir vermiştir. Gerçekten de İbn-i Cerîr-i Taberî 'nin Ebû'l Mûse'l-Eş'ârî' den rivâyetine göre Muhammed'in emri şudur: "**Bir kişi ki, fenâ huylu bir kadına mâlik olur ve onun fenâlığını bile bile onunla geçinir de ondan ayrılmaz (böyle bir kişi'nin duâsına Tanrı icâbet etmez)".** [60]

Söylemeye gerek yoktur ki karısı'nın kötü huylarına sabır ve tahammül gösterebilen ve onu muhtemelen bu yoldan iyi yapmayı düşünen bir koca, olgun ve fazilet sahibi bir kimse sayılmak gerekir; böyle bir kimse takdir edilmelidir. Oysa ki din adamı böyle bir kocaya yukardaki şeriât emrini hatırlatarak, karısını boşamasını, aksi taktirde Tanrı'nın inâyetine nâil olamayacağını bildirir.

Öte yandan din adamı, sadece kötülüğe kötülükle karşı koyma gereğini değil, fakat Şeriât adına bazan iyiliğe karşı dahi kötülükle davranmak gerektiğine de inanmıştır, ve inandığı şekilde insan yetiştirmek ister. Örneğin, eğer ana, baba farklı din ve inançta iseler, çocukların onlara hayır duâ etmemelerini bulletir. Bu hükümleri kanıtlar nitelikte olmak uzere elinde Muhammed'e inen örnekler vardır. Bilindiği gibi Muhammed, müslüman olarak ölmedi diye kendi öz anasına hayır duâ etmemiş ve "**Tanrı anam için mağfiret dilememe izin vermedi"** demiştir; aynı nedenle babasını cehennemlik bilmiş ve kendisini bir baba gibi yetiştiren amucası Ebû Tâlib'in ölümünden sonra da: **"Amucam şimdi Cehennem'in dibinde topuğunun üstünde dönmektedir"** diye konuşmuştur.

Bütün bunları temel malzeme olarak kullanan din adamı insanlarımızı bağnaz ve kindar bir ruhla yetiştirmiş olur. Fakat bununla da kalmaz, ilerdeki sayfalarda değineceğimiz gibi, aynı zamanda gaddar, hunhar ve hattâ terorist ruhla yoğurur. Bunu yaparken de yine şeriât verilerine dayanır, çünkü bu veriler kişi'leri, farklı inançta olanlara ya da İslâm'a mutlak şekilde boyun eğmekten kaçınanlara karşı öldürücü ve yıkıcı tiynette yapmağa yeterlidir. Din adamı olarak kendisi de bu verilerle yetiştirildiği için insanlarımızı da bu şekilde yetiştirir. İlerdeki bölümlerde konuya tekrar dönecek ve bununla ilgili örnekleri göreceğiz.

Kişi'yi Akılcılıktan ve Düşünme Gücünden Yoksun Kılıcı Şeriât Düzeni'nin Sürdürücüsü Olarak Din Adamı

Semâvî dinlerin hiç biri akıl rehberliğine yer vermez; hiç biri insan zekâsını yaratıcı kerteye eriştirmez; hiç biri kişi'yi düşünme gücü'ne sahip kılmak istemez; çünkü akılcılığın, yaratıcılığın ve hele düşünme gücü'nün, eninde sonunda kendi aleyhine iş göreceğini, kendisini yok kılacağını bilir. Kişi, **düşünebilir** olduğu an, kendisine "Tanrı" sözleridir diye belletilen şeylerin Tanrı yapısı değil fakat insan yapısı şeyler olduğunu anlamağa başlar. Bundan dolayıdır her din, akılcı girişimlere karşı daima korku beslemiş ve direnmiştir. Ancak ne var ki Batı'da Kilise, Orta Çağ boyunca **aydın** sınıflar n verdikleri **"akılcılık"** savaşımı karşısında direnemeyeceğini anlayınca kurnaz bir yol bulmuştur ki o da bir yandan hatalarını i'tiraf eder görünürken, diğer yandan da din verilerini akıl süzgecinden geçiriyormuş gibi görünmektir. Örneğin 1500 yıl boyunca dünya'nın düz ve dönmez olduğunu "dinsel gerçek" diye belletirken Galileo ve Copernicus gibi bilginlerin aksini iddia etmeleri üzerine önce onları "zındık" ilân edip direnmiş ve fakat bu direnmenin budalalık olduğunu anlayarak 300 yıl sonra hizaya gelmiştir. Batı Hıristiyanlığı'nın 18. yüzyıldan itibaren uyguladığı bu tür bir taktiği Yahudilik de benimsemiş ve çağ gelişmesine ayak uydurma yoluna girmiştir.

Semâvî dinler içerisinde bunu yapmayan ve insanı düşünme gücünden ve düşünce özgürlüğünden yoksun kılıp kul kertesindeki müptezel yaşamlar içerisinde tutabilen tek din İslâm'dır. Çünkü İslâm, din verilerini akıl süzgecinden geçirmek ve insan şahsiyetinin haysiyetine yaraşır hâle getirmek isteyenleri (örneğin eski Yunan felsefesine bağlı olarak iş görmeğe çalışanları, ki aralarında **ar-Razı, al-Farabî, İbn-i Sina, İbn Rüşt** vs... gibi nice parıltılı sîmalar vardır) kolaylıkla sindirebilmiştir. Bu sindirme siyâsetine karşı ne "aydın" diye bilinen sınıflar ve ne de "din adamları" direnememişlerdir. Aydın sınıfların bu konudaki sorumluluğunu **Aydın ve "Aydın!..."** başlıklı kitabımızda

özetlemiştik[60a]. Burada din adamlarının rolünü kısaca eleştirmekle yetineceğiz.

Hemen belirtelim ki geçmiş yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün dahi din adamlarımız, genellikle din sorunlarına çağdaş bir yaklaşım getirebilecek yeterliğe erişememişlerdir. Halkımıza din bilgileri ya da din ahlâkı diye bellettikleri şeylere şöyle bir göz atmak ve dünyâ görüşlerini şöyle bir teraziye vurmak bu hususta fikir edinmek için yeterlidir. Bu yapılacak olursa görülecektir ki din adamının eline terkedilmiş insanlarımız için fikren ve ahlâken çağdaş uygarlığa ayak uydurmak mümkün değildir.

I) Düşünme gücü'nden yoksunluğun derecesi:

Şeriât ortamında yetişen insanlar genellikle düşünme geleneğine yabancı kalmışlardır. Bizim toplumumuz için de durum budur. Sadece okuması-yazması olmayanlarımız değil fakat kültürlü say dıklarımız ya da yüksek diplomalı olanlarımız bakımından da durum aşağı yukarı aynıdır. Okuduğumuz ya da duyduğumuz şeyleri (hele bunlar şeriât verileri niteliğinde şeyler ise) hiç düşünce süzgecinden geçirmeden, olduğu gibi kabul ederiz. O kadar ki, çoğu kez bu kabul ettiğimiz şeylerin kutsallıkla bağdaşmaz olduğunu dahi farketmeyiz. Örneğin her ne kadar Kur'ân'ı ve Kur'ân'daki Tanrı'yı yüce bilmekle berâber şeriât verilerini bellerken çoğu kez Tanrı fikrini, şu ya da bu şekilde küçültüğümüzü düşünemeyiz. Örneğin Kur'ân'ın Tevbe Sûre'sinde Tanrı'nın güyâ: **"Müşrikleri** (puta tapanları) **nerede görürseniz öldürün"** (K. 9 Tevbe 5) diye emrettiği ve pek çeşitli diğer âyet'lerle de **müşriklerin** Cehennem ateşine atılacaklarını bildirdiği yazılıdır. Ancak ne var ki En'âm Sûre'sinde bu aynı Tanrı'nın : **"Allah dileseydi puta tapmazlardı"** (K. 6 En'âm 107) diye konuştuğu görülür. Üstelik de Secde Sûre'sinde: **"Cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağıma dair benden söz çıkmıştır"** (K. 32 Secde 13) dediği eklenmiştir. Yâni Tanrı dilediğini putperest yapmakta ve putperest yaptıklarını da öldürtmekte ve Cehennemlere göndermektedir. Çünkü Cehennemleri cin'ler ve insanlarla dolduracağına dâir kendi kendisine söz vermiştir.

"Yüce" olduğu söylenen bir Tanrı'nın, sanki insanları ateşte yakmaktan zevk alıyormuş gibi Cehennem'leri insanlarla dolduracağına

dair kendi kendine söz vermesi, kuşkusuz ki akla ters düşer. Fakat bizler bu tersliği farketmeyiz, çünkü düşünmek nedir bilmeyiz.

Yine yukardaki âyet'ler doğrultusunda olmak üzere Kur'ân'ın Enfâl Sûre'sinde söyle yazılıdır: **"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah, inanmayanları küfür bataklığında bırakır...."** (K. 6 En'âm 125)

Dikkat edileceği gibi bu âyet'in ilk tümcesi ile son tümcesi çelişme halindedir. Çünkü ilk tümce'de "müslüman"ya da "kâfir" olmanın kişi irâdesine değil fakat Tanrı irâdesine bağlı bir iş olduğu anlatılmıştır. Tanrı dilediğini "müslüman" ve dilediğini de "kâfir" yapmaktadır. Buna karşılık âyet'in ikinci tümcesi'nde kâfir'lerin Cehennem'e atılacakları belirtilmiştir. Daha başka bir de yimle kişi, sorumlu bulunmadığı bir işten dolayı cezâ görmektedir. Dilediğinin kalbini açarak **müslüman** yapan ve dilediğinin kalbini kapayıp **kâfir** kılan Tanrı olduğu halde bu aynı Tanrı kâfir yaptıklarını, sanki sorumluluk onlara âitmiş gibi, cezâlandırmakta, böylece kendi tutum ve davranışlariyle çelişme yaratmaktadır.

Ancak ne var ki düşünme gücü'nden yoksun olanlar için bu çeliş-kiyi farketmek pek mümkün değildir; nitekim 1400 yıl boyunca farkeden pek az olmuş ve farkedipde sesini çıkarmağa kalkanları din adamı ya korkutup susturmuş ya da: "Çelişme bize göredir, Tanrı'ya göre çelişme yoktur" diyerek uyutmuştur.

Kuşkusuz ki yüce olduğu söylenen bir Tanrı'nın akla ters düşen çelişkilere düşmesi mümkün değildir. Ancak ne var ki yukardaki (ve benzerî) hükümleri okuyanlarımız, bu hükümlerden Tanrı'nın yüceliğiyle bağdaşmayan, Tanrı fikrini aşağılatan bir sonuç çıkacağını dahi düşünmezler; çünkü **düşünme** yeteneğinden yoksun bırakılmışlardır.

Düşünme gücü'nden yoksunluk nedeniyle din adamları, çoğu kez Tanrı'yı ve Muhammed'i küçültücü sonuçlara yöneldiklerinin dahi farkında olmazlar. Örneğin İslâm'ın en kutsal saydığı **Mir'âç** olayı'nı (ki Kur'ân'ın *Necm* Sûresi'nin 7-18 âyetlerini kapsar) anlatırlarken Mûsâ' yı, hem Tanrı'dan ve hem de Muhammed'den daha "akıllı" bir duruma soktuklarını düşünmezler. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında İslâm kaynaklarından naklen yer alan ve din adamlarımız tarafından belletilen hikâye aynen şöyledir [60b]:

Güyâ Muhammed bir gün Kâ'be'de yatarken Cibril (Cebrâil) gelir, Muhammed'in göğsünü yarar, kalbini çıkarır, içini îmanla dolu altın bir kapta yıkar, sonra da eşekten büyük, katırdan küçük beyaz bir binek getirir (adı Burak'tır). Muhammed'le birlikte **Mescid-i Aksa**'ya varırlar. Orada Muhammed namaz kılar; bütün peygamberler de onunla birlikte namaz kılarlar. Sonra yüksek makamlara çıkılacak bir **Mi'râc** (merdiven) kurulur. Cibril ile Muhammed oradan göğün yedi katına çıkmaga başlarlar. Şimdi hikâye'nin geri kalan kısmını Diyânet'in yayınlarında yer alan şekliyle Muhammed'in ağzından dinleyelim (Bkz. Buhârî'nin Mâlik İbn-i Sa'saa'dan rivâyeti olarak Diyânet'in **Sahih-i Buharî Muhtasarı....** adlı yayınlarının Cilt X, sh. 60 ve d. Hadîs no. 1551):

"Cibrîl gök kapısını çaldı (Hâzin, bekçi melek tarafından)
-'Kim o?' denildi. Cibril:
-'Cibrîl'im'- dedi. (Hâzin tarafından)
-'Yanındaki kimdir?-' diye soruldu. Cibrîl:
-Muhammed! diye cevap veri. (Hâzin tarafından):
-Ya (göğe çıkmak için) ona (vahiy ve Mir'âc dâveti) gönderildi mi? diye soruldu. Cibrîl:
- Evet gönderildi! diye tasdik etti. (Hâzin tarafından):
-Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel yolcu? denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben birinci semâya varınca orada Adem (peygamber)le karşılaştım. Cibrîl bana:
-Bu senin baban Adem'dir; ona selâm ver! dedi. Ben de selâm verdim. adem selâmıma mukâbele etti. Sonra:
-Merhaba hayırlı, iyi oğlum, sâlih peygamber! dedi.
Sonra Cibrîl benimle yukarı yükseldi. Tâ ikinci semâya geldi"

(Hikâye'nin bu noktasında din adamlarımız bir hususu eklemekte yarar bulurlar ki o da, bâzı rivâyetlere göre, bu ikinci ve diğer semâ tabakalarına Muhammed'in Mi'râc merdiveniyle değil fakat Cibrîl'in kanadiyle yükselmiş olmasıdır. Her ne hikmetse pek önemlidir bu husus)[60c].

"Bunun da kapısını çaldı:
-Kim o? denildi. Cibrîl
-Cibrîl'im! dedi.
-Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:

-Muhammed! diye cevap verdi.

-Ya! Ona vahiy ve Mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibrîl:

-Evet gönderildi! dedi.

-Merhaba gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel yolcu, denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben ikinci semâya varınca orada Yahyâ ve İsâ (peygamberler) ile karşılaştım. Yahyâ ve İsâ teyze oğullarıdır. Cibrîl bana:

-Bu gördüklerin Yahyâ ve İsâ'dır; bunlara selâm ver! dedi. Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmıma mukâbele ettiler. Sonra:

-Merhaba hayırlı kardeş, sâlih peygamber! dediler. Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâya yükseldi. Bunun da kapısını çaldı.

-Kim o? denildi. Cibrîl

-Cibrîl'im! dedi.

-Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl

-Muhammed! dedi.

-Ya ona vahiy ve Mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibrîl:

-Evet gönderildi! dedi. Hazin tarafından:

-Merhaba gelen zata! Bu gelen kişi ne güzel yolcu denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben de üçüncü semâya vardığımda Yûsuf (peygamber) *ile karşılaştım. Cibrîl:*

-Bu gördüğün Yusuf'tur; ona selâm ver! dedi. Ben de Yusuf'a selâm verdim. O da mukâbele etti. Sonra:

-Merhabâ hayırlı kardeş, sâlih peygamber! dedi. Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Tâ dördüncü semâya vardı.

(Muhammed'in anlatması, altıncı ve yedinci gök katlarına kadar bu minvâl üzere devam eder. Her gök katına gelişte kapıcı: "-Kimdir o?-" diye sorar; her def'asında Cibrîl kendisini ve Muhammed'i tanıtır. Her def'asında kapıcı "-Ona Mi'râc dâveti gönderildi mi?-" diye sorar ve her def'asında Cibril "-Evet-" diye cevap verir. Böylece Muhammed dördüncü gök katında **İdrîs** ile, beşinci katta da **Hârûn** ile karşılaşır, selâmlaşır. Ve nihâyet altıncı katta Mûsâ ve yedinci kat'ta da **İbrahim** ile karşılaşır. **Mûsâ**'nın bulunduğu altıncı gök katına geldiğinde Mûsâ ağlamaga başlar; çünkü güyâ kendisinden sonra peygamber olarak gelen Muhammed'in ümmetinden cennete girenlerin sayısının, kendi ümmetinden çok olduğunu hatırlamıştır. Diyânet'in yayınına göre Muhammed sözlerine şöyle devam ediyor)

"Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Tâ altıncı kat göğe erişti. Gök kapısını çaldı:

-Kim o? denildi. Cibrîl:

-Cibrîl! diye cevap verdi.

-Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:

-Muhammed! dedi.

-Ya ona (Mi'râc için vahiy) gönderildi mi? denildi. Cibrîl:

-Evet gönderildi! dedi. Bu göğün bekçisi:

-Bu gelen kişiye merhabâ; ne güzel bir yolcu geldi! dedi. Ben altıncı göğe varınca Mûsâ (peygamber)le karşılaştım. Cibrîl bana:

-Bu Mûsâ'dır. Selâm ver! dedi. Ben de Mûsâ'ya selâm verdim. O da mukâbele etti. Sonra:

-Sâlih kardeş ve sâlih peygamber merhabâ! dedi. Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince Mûsâ ağlamaga başladı. Mûsâ'ya:

-Neye ağlıyorsun? denildi. O da:

-Benden sonra bir genç peygambere bîat olundu ki onun ümmetinden Cennet'e girenler, benim ümmetimden girenlerden çoktur da ona ağlıyorum! dedi."

(Bundan sonraki yedinci gök katında Muhammed, yine yukardaki şekilde karşılanır ve orada **İbrahim** ile tanışıp selâmlaştıktan sonra nihâyet düz bir saha'ya çıkarılır ki burası güyâ Kur'ân'ın Necm Sûresi'nde sözü geçen **"Sidre-i Müntehâ"** denilen yerdir (K.53 Necm 13-14); orada kâinatın "mukâdderatını yazan kalemlerin sesini" işitir. Kendisine şarap, süt, bal dolu üç bardak sunulur. Bundan sonra Tanrı tarafından Muhammed'e günde elli vakit namaz kılması emrolunur. Bu emri alıpta gök katlarını inmeğe başladığında Mûsâ kendisine günde 50 vakit namazın çok olduğunu, müslümanların buna tahammül edemeyeceklerini, Tanrı katına dönüp bunu azalttırmasını söyler. Muhammed, Mûsâ'nın dediği gibi yapar ve gök katlarını tekrar çıkarak Tanrı'nın yanına gelir ve 50 vakit namazın çok olduğunu bildirir. Tanrı 10 vakit indirim yaparak 40 vakit namaza karar verir. Bu emri sevinerek kabul eden Muhammed gök katlarını inerken yine Musâ'ya rastlar. Mûsâ, Muhammed'e bunun çok olduğunu, Tanrı katına dönüp yeniden indirim yaptırmasını söyler. Muhammed tekrar geri döner Tanrı'dan on vakit namaz daha indirim sağlar. Fakat Mûsâ bunu da çok bulur. Muhammed tekrar yukarı çıkarır 10 vakit daha indirir. Böylece Muhammed gide gele 50 vakit namazı nihâyet günde 5 vakte indirtir. Muhammed'in anlatışı şöyle devam ediyor):

"Ben süt dolu bardağı aldım (içtim)... Sonra benim (le ümmetim)

üzerine her gün elli vakit namaz (emir) kılındı. Ben dönüp Mûsâ'ya uğradığımda, Mûsâ:

-Ne emrolundun? diye sordu. Ben:

-Her gün elli vakit namazla emrolundum! diye cevab verdim. Mûsâ:

-Her gün elli vakit namaza ümmetinin gücü yetmez. Vallâhi ben, kesin olarak nâsı (halkı) senden önce denedim. Ve Benî İsrâil'i sıkı bir mümârese'ye tâbi tuttum. Binaenaleyh sen, Rabbine mürâcaat edip ümmetin için tahfîf buyurmasını niyâz eyle! dedi. Ben de mürâcaat ve niyâz eyledim. Benden (ve ümmetimden) on vakit namaz tenzîl olundu. Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabb'ime arz-ı niyâz ettim. Bu def'a on vakit namaz daha tenzîl olundu. Ben yine Mûsâ'ya geldim. Mûsâ da eskisi gibi öğüt verdi. Ben de Rabb'ime arz-ı niyâz ettim. Benden on vakit namaz daha tenzîl olundu Ben yine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ da önceki tavsiyede bulundu. Ben de Rabbime arz-ı niyâz eyledim. Benden on vakit namaz daha tenzîl olundu da her gün on vakit namazla emrolundum. Ve Mûsâ' ya dönüp geldim. Mûsâ bana evvelki mütâlâasını söyledi. Ben de Allah'a arz-ı niyâz eyledim de bu def'a her gün beş vakit namazla emrolundum. Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ:

-Ne emrolundun? diye sordu. Ben de:

-Her gün beş vakit namazla emrolundum! dedim. Mûsâ:

-Ümmetin her gün beş vakit namaza muktedir olamaz. Ben senden evvelce nâsı epey tecrübe ettim. Ve Benî İsrâîl'i sıkı bir mümârese ile tecrübe etim. Şimdi sen Rabb'ine mürâcaat et de bunun ümmetin için tahfîfini dile! dedi. Ben:

-Rabb'ime çok niyaz ettim. Tâ ki, bir daha arz-ı niyâz eylemekten utandım. Bu sûretle beş vakit namaza râzı olacağım. Ve buna teslîmiyet göstereceğim! dedi...." [60d].

Görülüyor ki yukardaki hikâye'ye göre Tanrı, günde 50 vakit namaz emrettikten sonra, Muhammed bu emri benimseyip kavmine bildirmek üzere yeryüzüne inerken Mûsâ'nın tavsiyesi üzerine tekrar geriye dönüp Tanrı'ya bunun çok olduğunu bildiriyor ve yine Musa'nın tavsiye'si sayesinde namaz vakitlerini günde beş'e indirtiyor. Böylece müslüman kişi, 50 vakit namaz kılmak sûretiyle bütün gününü namazla geçirmekten Mûsâ sayesinde kurtulmuş oluyor.

Şimdi geliniz yukardaki hikâye'yi, sâlim bir kafa ile beraberce akıl

süzgecinden geçirelim. Bir kere hikâye'nin anlatılış şekline göz atalım; dikkat edileceği gibi hikâye son derece basit kafa yapısındaki kimseleri hedef edinmiştir. Bu tür hikâyelerle kişiyi fikren geliştirme olanağının bulunmadığı ortadadır. Gök katlarının kapılarını bekleyen Tanrı bekçilerinin, her kapı çalınışta "Kim o?" diyerek Cibrîl ile Muhammed'in gelişinden habersiz görünmeleri, ve hele Muhammed'e vahiy ve Mi'râc da'veti gönderilip gönderilmediğini sormaları da ayrıca "düşündürücüdür!"

Bütün bunlar bir yana fakat asıl "düşündürücü" olan şey Tanrı'nın, kendi yarattığı kullarının takatlerinin ne olduğunu bilmeden, daha dogrusu günde 50 vakit namaz kılıp kılamayacaklarını hesap etmeden 50 vakit namaz emretmesi, Muhammed'in de kendi ümmetinin gücünün 50 vakit namaz kılmaga müsait bulunmadığını düşünmeden bu emri kabul etmesi, ve nihâyet Tanrı'nın ve Muhammed'in düşünemedikleri bir şeyi Mûsâ'nın düşünerek 50 vakit namazı insan gücü'nün tahammül edebileceği bir miktara indirtmeğe calışmasıdır. Bundan çıkan sonuç şudur ki Mûsâ, hem Tanrı'ya ve hem de Muhammed'e oranla daha isabetli bir karar vermiştır.

Düşününüz ki 1400 yıl boyunca bu hikâye, müslüman halkların en kutsal duygularla bağlı bulundukları bir olay olarak kuşaklar boyunca anlatıla gelmiş ve milyonlarca insan buna inanmıştır. Bir tek kişi çıkıpta bu hikâye'nin Tanrı'yı ve Muhammed'i müşkil durumda bırakıcı, buna karşılık Musa'yı, onlara nazaran daha "akıllı" imiş gibi gösterici sonuç yaratacağını düşünmemiş, düşünse de söylememiştir.

İnsanlarımızın düşünme gücünden yoksunluklarını anlamak için deneyinize devam etmek istiyorsanız şeriât verilerini tek tek inceleyiniz. Hemen hepsinin, yukardaki örneklerde olduğu gibi, "Tanrı" ve "Peygamber" kavramlarını zedelediğini göreceksinizdir.

II) Kişi'yi düşünme yeteneğinden yoksun kılma san'atı:

Kişi'deki "düşünme" gücü'nü kökten yok edebilmek için din adamı'nın uyguladığı usûl, şeriât verilerini "Tanrı ve peygamber" emirleridir diye "gerçeğin" ta kendisi olarak belletmek, belletirken de "Muhammed'e" körü körüne itaat etme'yi îman'ın temeli olarak göstermektir. Bunu sağlamak üzere elinin altında, Muhammed'e (ve onun emirlerine) itaat etmenin Tanrı'ya itaat etmek olduğuna dâir

hükûmler vardır ki bunlardan bazıları şöyledir: **"Ey Muhammed! Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar"** (K. 48 Fetih 10); **"Allah ve peygamberine kim itâat ederse Allah onu bu Cennetlere kor"** (K.4 Nisâ 13-14).

Bu hükümler doğrultusunda olmak üzere Muhammed, kendisine itâat etmenin her müslüman kişi için mutlak zorunluk olduğuna ilişkin pek çok hadîsler bırakmıştır. Bunlardan her biri, din adamının elinde, kişiyi düşünme gücünden yoksun kılabilmek için etkili birer araç işini görür. Nice örneklerden biri olmak üzere Buharî'nin, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği bir hadîsin ve bu hadîs'le ilgili Kur'ân hükmünün (K. 33 Ahzâb 69) içeriğini özetleyelim. Bu hükümlere göre Muhammed, çıplak şekilde bir arada yıkanmanın "hayasızlık" olup câiz sayılmadığını söylerken kendi emirlerine boyun eğmenin, her müslüman kişi için mutlak zorunluk olduğunu açıklamıştır. Ve bu işi Mûsâ "peygamber" ile ilgili bir hikâye'ye bağlamıştır ki şöyledir.

Güyâ Yahudiler vaktiyle çıplak şekilde ve birbirlerine baka baka yıkanırlarmış, oysa ki Mûsâ bunu hoş karşılamaz, hayasızlık sayar, onlardan ayrı ve yalnız olarak yıkanırmış. Böyle yaptığı için Yahudiler, onun sakat ve hastalıklı olduğunu bu yüzden gizlendiğini, kendileriyle birlikte yıkanmadığını söyliyerek onu incitirlermiş. İncittikleri için de Tanrı onları cezâlandırmışmış. Diyânet yayınlarında yer alan Hadîs aynen şöyle: *"Nebiyy-i Ekrem... buyurdu ki: Benî Isrâîl çıplak ve birbirine baka baka yıkanırlardı. Mûsâ (peygamber) ise (kemâl-i hayâsından) yalnızca yıkanırdı. Benî İsrâîl -'Vallâhi Mûsâ'yı bizimle beraber yıkanmaktan men eden şey (mutlaka) debbe, yâni kasığı çıkık olmasıdır-' der (ve bu tür dedikodularla ona ezâ ederlerdi). Mûsâ... bir def'a yıkanmaga gitti. Elbisesini de bir taşın üstüne koydu. Taş, elbisesini alıp kaçtı. Mûsâ...-'Aman taş, rubam! Aman taş, rubam'- diyerek (ve alabildiğine koşarak) arkasına düştü. Benî İsrâîl onu (bu hâlde) görüp de -'Vallâhi Mûsâ'da bir kusur yokmuş'- deyinceye kadar (ardından gitti). (Ondan sonra Mûsâ...) elbisesini alıp taşı döğmeye başladı. Ebû Hüreyre der ki '-Vallâhi o taşta dayaktan hâlâ altı, yâhud yedi bere izi kalmıştır-'..."*[60e].

Görülüyor ki din adamı'nın söylemesine göre Muhammed, bir arada çıplak yıkanmanın "kötü" bir şey olduğunu anlatmak için Yahudileri örnek vermiştir; güyâ Yahudiler çıplak olarak yıkanmayı gelenek

edindikleri ve bu şekilde yıkanmayan Mûsâ "peygamberi" izlemedikleri için kötüdürler. Fakat yine din adamlarından öğrenmekteyiz ki Muhammed'e göre Yahudiler, bir de asıl bu yukardaki olay vesilesiyle Müsâ hakkında dedikodu ettikleri, onu incittikleri için kötüdürler, çünkü Kur'ân'da: "**Ey İnananlar! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın. Nitekim Allah onu söylediklerinden arı tutmuştu. O Allâh'ın katında değerli bir kişiydi**" (K. 33 Ahzâb 69) diye yazılıdır[60f].

Din adamı'nın yukardaki hükümlere dayalı olarak anlattıklarından anlaşılan şudur ki Muhammed, bir yandan Yahudileri çıplak yıkanıyorlar diye küçültürken ve Mûsâ'ya boyun eğmedikleri, onun aleyhinde dedikodu ettikleri için onları yererken, diğer yandan da Mûsâ'nın yarattığı mu'cize'yi (elbisesiyle taş'a vurarak taşın üstünde çentikler husûle getirmesini) sergilemektedir.

Din adamı bu örneği işlerken mü'min kişileri, peygamberin sözlerine gözü kapalı şekilde uymaya çağırmış olur. Bu arada da Kur'ân'ın: "**Ey İnananlar! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın**" (K. 33 Ahzâb 69) şeklindeki âyeti'ni örnek vererek bu çağırısını pekiştirir. Böylece müslüman kişiyi, hiç beynini kullanmadan, "Tanrı ve peygamber emirlerine" kusursuzca boyun eğer nitelikte olmak üzere yetiştirmiş olur. Öylesine ki en kutsal sayılmak gereken "Tanrı" kavramından tutunuz da dünyevî yaşamların en basit kurallarına (örneğin yatmak, kalkmak, yemek, içmek, giyinmek, gülmek vs...) varıncaya kadar her şeyi aklı dışlayarak belletir. Örneğin Tanrı'nın tek olduğunu anlatmak için tek sayıların kutsallığından söz eder ve her işi tek sayı esasına göre yaptırtır: örneğin "suyu üç yudumda için" ya da "Hurma ve zerdali gibi sayılabilen şeyleri yerken tek sayıya göre yeyin; ya da İstinca ederken altınızı üç taş ile temizleyin" der. Derken de "Tanrı" fikrini bu tür müptezel örneklerle zedelediğini farketmez.

Yine bunun gibi istinca ile ilgili olarak din verisi diye şunu belletir: *"(Kişi) Üç kerpiç parçası yahut düzeltilmiş üç taşı büyük abdestten önce alır. Kazâ-yı hâcet bitince, sol eliyle alır ve necâset bulunan yere sürer ve orada döndürür ve necâseti bulaştırmadan kaldırır. Böylece üç taşı kullanır. Eğer temizlenmezse, iki taş daha kullanır. Böylece (taşların sayısının) tek olmasına dikkat eder. Sonra düz bir taşı sağ eline alır, zekerini sol eliyle tutar, o taş üzerine üç def'a sürer..."* [61]. Daha başka bir deyimle abdestten sonra temizlenirken tek sayıda taş kullanmanın islâmî bir "şart" olduğunu anlatmış olur.

Ve bütün bunları Tanrı'nın tek olması gerekçesine bağlamak üzere şöyle der: *"Böylece (kişi'nin) bütün işleri, Allahu Teâlâ ile alâkalı olmalıdır. Çünkü O tektir; çift değildir. Bir işin her herhangi bir bakımdan Allahu Teâlâ ile alâkası yoksa boştur ve faydasızdır. O halde tek, Allahu Teâlâ ile alâkalı olmak sebebiyle, çiften daha iyidir"*[62].

Öte yandan din adamı, kişi'nin dünyevî yaşamının her noktasını da aklı durduran buyruklarla ayarlamağa çalışır. Bunları ilerdeki bölümlerde sergileyeceğiz; fakat şimdilik burada bir kaç örnek verelim:

Abdest yaptıktan sonra tek sayıda taş ile temizlenmek gerektiğini şu hadîs hükmü ile belletir: *"Her kim (istincâ için) taş isti'mâl ederse adedini tek yapsın (yâni üç taş kullansın)"* (**Sahih-i...,** Cilt I, sh. 147, Hadîs no. 129);

Esneyen kimsenin ağzına şeytanların gireceklerini anlatmak için şu hükmü gösterir: *"Esnemeğe gelince, şüphesiz o şeytandandır. .. biriniz esneyip (ha) diye ağzını ayır(ınca) onun gafletine şeytan güler"* (**Sahih-i...**XII, sh. 164, Hadîs no. 2013 ve sh. 165, hadîs no. 2014) ;

Şeytan'ların kurnazlıklarına karşı kişi'yi Muhammed'in şu sözleriyle korumaga çalışır:*"Şeytan her işinizde, hattâ yemek yerken dahi yanınızda bulunur. Birinizin lokması elinden düşerse onu alıp yesin, şeytana bırakmasın"*; *"Sizin biriniz uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi nefesiyle üç def'a dışarıya çıkarsın, çünkü şeytan uyuyanın genzinde gezer* " (**Riyazü's Salihin...,** Cilt I, sh. 59; ve Cilt II, sh. 163).

"Merkep şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz (Tanrı'nın adını) zikredin, bana da salavat getiriniz" (**Sahih-i...** I, sh. sh. 68); *"Hani şu gümüş kaptan bir şey içen kişi yok mu? Muhakkak o kişi karnına cehennem ateşini (çurp çurp diye) içerek gönderir" (***Sahih-i...** XII, sh. 56, H. 1904) ;

Çorba içen kişiye Tanrı'nın inâyetlerini şu hükümle anlatır: *"Tanrı'nın inâyetleri çorba kasesinin ortasında değil kenarındadır; kasenin ortasından başlayacak olursanız Tanrı'nın inâyetine erişemezsiniz"* (**Sahih-i...** XII,);

Yemek içine düşen sineğin idrâk sahibi olduğunu şu hadîs hükmüne bağlar: *"Sizden birinizin içeceği (ve yiyeceği) içine sinek düştüğü zaman, o kişi o (nun her tarafını) batırsın, sonra çıkarsın (atsın). Çün-*

kü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, öbirisinde de şifâ vardır" (**Sahih-i...** Cilt IX, sh. 71 , Hadîs no. 1365)

Fâre'lerin deve sütü içmeyip koyun sütü içer olduklarının anlatmak için din adamı şu hadîs hükmüne dayanır: " (Muhammed dedi ki): *Benî İsrâil'den bir kavim (mesh olunup) beşer tarihinden silindi, yok oldu... Ben zannetmem ki, o ümmet fâreden başka bir şeye mesh ve tahvîl edilmiş olsun. Çünkü fâre (içsin) diye (bir yere) deve sütü konulursa, onu içmez* de *koyun sütü konulursa onu içer"* (**Sahih-i Buhârî Muhtasarı..,** Cilt IX, sh. 68-69, Hadîs no. 1364). Bu hükmü belletmekle din adamı, müslüman kişi'yi Tanrı ve "peygamber" emirlerine uymayanlara karşı düşmanca duygulara sürükler.

Bu yukarda belirtilen hükümler, müslüman kişilerin inanç ve îmanlarını sağlayan şeriât verilerinden sadece bir kaçıdır ki aklı başında olan her insanı yerinden sıçratmaya yeter. Ne yazık ki şeriât eğitimi tümüyle gökten inme ve aklı dışlayan bu tür verilerin öğreniminden ibaret olup her yönü ile insan denilen varlığı düşünemez hâle getirme amacını içerir. Bununla da yetinmez fakat aynı zamanda "bilimsel mantık" diye bir şey olamayacağı bilincini yerleştirir. Şu nedenle ki **"sebeb"** ve **"illet"** arasındaki ilişkiler **"akılcı mantık"** veya **"deney"** usulleriyle değil fakat **"îman"** ve **"inanç"** ögeleriyle anlatılmak istenmiştir: "Tanrı inâyetleri", "Cennet'ler", Cehennem'ler", "Şeytan"ar", "Cin'ler" vb... gibi hususlar ve özellikle "bâtıl" inanışlar kişi'nin tek "düşün" ölçeği yapılmıştır. Örneğin fâre'nin deve sütü içmeyip koyun sütü içmesi konusunda yukarıya aldığımız, hadîs güyâ günahkâr bir Yahudi kavmi'nin vaktiyle Tanrı tarafından fâre cinsine dönüştürülmüş olmasiyle ilgilidir. Diyânet'in İslâm kaynaklarından naklen söylemesine göre güyâ vaktiy le Yahudi kavimlerinden biri, günahkâr olduğu için Tanrı tarafından fâre şekline dönüştürülmüştür. Ancak bu Yahudi kabilesi deve sütü içmez olduğu için fâre'ler de öyle olmuşlardır. Diyânet'in açıklaması aynen şöyle: *" Mesh, günahkâr bir kavmin Allah tarafından toptan maymun, hınzîr gibi bir hayvan cinsine kalb-ü tahvîl edilmesidir ki, geçmiş ümmetler arasında vukû' bulmuştur. Hadîste haber verilen hâdise de onlardan biridir. Fâre deve sütü içmez de. koyun sütü içer , fıkrası Benî İsrâil'den olan o kavmin fâreye tahvîl olunduğunun delîlidir. Şöyle ki devenin eti, sütü Benî İsrâil'e Allah tarafından harâm kılınmıştı. Kat'iyyen Benî İsrail deve sütü içmezlerdi. Fâre'nin de içmemesi, onları bir yerde toplayan nokta oluyor"* (Bkz. **Sahih-i...** Cilt IX, sh. 68-69) .

Daha başka bir deyimle yukardaki hükümde, Tanrı ve peygamber emirlerine aykırı davranmanın, yâni günahkâr olmanın, hayvan cinsine dönüşme gibi bir cezâi sonuç yaratacağı anlatılmak istenmiştir.

"İstincâ" için üç taş kullanmayı öngören hadîs hükmü, her işin tek sayılara göre görülmesi hususunda Muhammed'in verdiği emirle ilgilidir ki, suyu tek sayıda yudumlamaktan tutunuz da "def-i hâcet" ten sonra temizlenmeye (yâni "istincâ' ya) varıncaya kadar kişinin tüm davranışlarını kapsar. Din adamı'nın açıklamasına göre her işin tek sayılara göre görülmesi gereğini Muhammed, müslüman kişilere Tanrı'nın tek olduğunu anımsatmak maksadiyle öngörmüştür.

Yine bunun gibi "Çorba içerken, ya da yemek yerken çanağın ortasından değil kenarından başlamak gerektiği" emredilmiş ve gerekçe olarak **"Tanrı'nın inâyeti'nin çanağın kenarında toplandığı, ortasına doğru azaldığı"** bildirilmiştir. Yemek yerken örtüye dökülen kırıntıları mutlaka yemek gerektiği belirtilirken aksi taktirde şeytanların gelip bu kırıntıları yiyecekleri söylenmiştir. Yemeklerin üstünü kapamak gerektiği anlatılırken aksi taktirde cin'lerin gelip yemekleri yiyecekleri hatırlatılmıştır. Yemeğe tuz ile başlamak ve tuz ile bitirmek gerektiği açıklanırken Tanrı inâyetinin buna göre ayarlandığı anlatılmıştır. Sol el ile yemek yemenin, su içmenin câiz olmadığı bildirilirken sebeb olarak şeytan'ın hep sol elini kullanarak iş gördüğü belirtilmiştir. Çanaktaki yemeği sonuna kadar yiyip bitirmek ve bitirdikten sonra parmakları yalamak gerektiği din verisi olarak emredilirken böyle yapılmayacak olursa şeytan'ın gelip çanakta ve parmaklarda kalan yemeği yiyeceği bildirilmiştir. Yemek ve içecek içine sinek düştüğünde sineğin dışarda kalan kanadının iyice yemeğe (içeceğe) batırılması, sonra çıkarılıp atılması gereği, güyâ kanad'ların birinde "günâh" diğerinde "sevab" bulunup, sineğin "idrâk sahibi" olmak nedeniyle sevab kanadını dışarda bırakacağı ve işte dışarda kalan kanadın yemeğe batırılması halinde sevab'ın günahı gidermiş olacağı "gerekçesine" dayatılmıştır. Gümüş veya altın kaptan su içmenin doğru olmaması, içildiği taktirde kişinin karnında cehennem ateşlerinin gürültüsünü duyacağı gerekcesiyle açıklanmıştır.

Söylemeye gerek yoktur ki yukardaki hükümlerin ve "gerekçelerin" akılcılığa dayalı hiçbir yönü yoktur: Her şey ilâhî "mükâfat" ve "mücazaat" usullerine, şeytanların, meleklerin ve cinlerin keyfine ter-

kedilmiş gibidir: fazla yiyen, fazla içen, fazla uyuyan kişi "melekût âlemine yükselemez", "Allah katında sevimsizdir", "Kıyamette en çok aç kalacaklardandır"; bu gibi kimselerin "kanına şeytân hülul eder"; "Tok karnına uyuyanın kalbi katılaşır" vs... (Bkz. Gazalî, **İhyâu Ulumi'd-Din...** III, sh. 184-192)

Yine söylemeye gerek yoktur ki bu tür şeriât emirlerini "Tanrı'dan ve peygamber'den gelmiştir" diye belleyen müslüman kişi **"eylem"** ile **"sonuç"** arasındaki ilişkiyi akılcı bir düşünce ölçeğine vurmaz; "neden bu böyledir?" diye kendi kendine soru sorma ihtiyacını duymaz. Oysa ki yaşam kurallarını bellerken bu kuralların mantıksal anlamını ve amacını bilebilmiş olsa, örneğin çorbayı içerken çanağın ortasından değil kenarından başlamakla dilinin yanmayacağını ve çünkü çanağın kenarlarının orta kısma nazaran daha ılık olduğunu öğrense ve yine bunun gibi altın/gümüş kaptan su içmenin israf sayılacağını ve bunun toplum ekonomisi bakımından sakıncalı olacağını bilimsel, deneysel ve düzensel düşünce yolu ile öğrense, kuşkusuz ki fikirsel gelişme yönünden hem kendisi, hem de mensubu bulunduğu toplum için yararlı bir varlık hâline gelebilir. Böylece yaşamını ve davranışlarını akıl ve mantık rehberliğiyle, gelişme kanunlarına uyarak ayarlama olanağına kavuşmuş ve uygarlaşmış olur.

Aklı dışlayan eğitim sisteminde kişi'nin yaşam ve düşünce tarzını şekillendiren kurallar zihinsel, bilimsel, nesnel ve deneysel bir düşünce mantığına dayalı değildir. Bu nedenle kişi, aklen ve fikren olumsuz, kötü ve hattâ kendi çıkarlarına ya da insanlık haysiyetine aykırı olan her şeyi, akıl ve mantık terazisine vurmadan kör bir imanla benimser. Bunun sonucu olarak kendi kendisini kul olarak görmekte sakınca bulmaz; dolayısiyle de vicdan sesine ve insan sevgisi duygusuna yabancı kalmaktan kurtulamaz. Bundan dolayıdır ki birbiri ardına gelen ve hiç bitmeyen istibdat rejimlerine boyun eğmekten geri kalmaz. Laikliği benimsemiş olan Türkiye hariç, Şeriât ülkelerinin her birinde görülen kara manzara budur.

III) Din adamı, kişi'nin tüm yaşantılarını akıl dışı verilerle ayarlayan şeriât düzeni'nin bekçisi'dir:

Şeriât eğitiminden geçen kişi için düşünmek gereksiz bir şeydir; çünkü onun düşünebileceği her şey onun adına Tanrı ve "peygamberi" tarafından düşünülmüştür. Daha başka bir deyimle İslâm şeriâtı ki-

şi'nin ve toplumun tüm yaşantılarını, Tanrı'dan ve Peygamber'den geldiği söylenen emirlerle, en ince noktasına varıncaya kadar düzenlemiştir. Günlük yaşam içerisinde bir tek davranış yoktur ki bu emirler dışında kalmış olsun: Sabahleyin yataktan kalktığı andan itibaren kişi, ayakkabısını giymek, saçını taramak, dişlerini yıkamak, koku sürmek, giyinmek, yemek içmek, gülmek, taretlenmek, düşünmek, iş görmek, cinsel ihtiyacını gidermek ve nihâyet akşam yatağa girmek vb... gibi fiziksel ya da fikirsel her tutum ve davranışıyle çöl koşullarına yatkın emirlere bağlıdır. Din adamı insan beynini, sayısız denebilecek bu verilerle doldurur ve dondurur. Müslüman kişi "akılcı" bir düşünce ürünü olmayan bu emirlere uymak zorunluğundadır, çünkü aksi taktirde hem dinsel ve hem de dünyevî cezâ'lara muhataptır.

Fakat aklı dışlayan bu dinsel emirlerin uygulanmasının daha da kötü bir sonucu vardır ki o da bu şekilde eğitilen kişi'nin ne özgür şekilde düşünmek ve ne de özgür insana yaraşır bir yaşam sürmek olasılığına kavuşamamısıdır. Kişi "Kul" kertesinde kalıp "müptezel" yaşamlara katlanmak durumundadır. İslâm kaynaklarından ve genellikle Diyânet İşleri Başkanlığı' nın yayınlarından alınma bir kaç örneği sıralayarak müslüman kişinin günlük yaşamının din adamlarımız tarafından nasıl şekillendirildiğine göz atmakta yarar vardır.

A) Din adamı insanlarımızın günlük yaşantılarının her yönünü, çöl Arap'ının zihniyetine ve ihtiyaçlarına yatkın buyruklarla düzenler:

Müslüman kişinin sabah yataktan kalkması, kalktıktan sonra giyinmesi, yemesi, içmesi, yürümesi, işemesi, "istinca" etmesi (abdestini yaptıktan sonra pislikten temizlenmesi), düşünmesi, gülmesi eğlenmesi, cinsî münasebette bulunması, alış veriş yapması, yatağa girip uyuması vs ... gibi davranışlarının tümü, onun arzu ve irâdesine bırakılmamıştır. Bütün bu hususlar inceden inceye onun adına "Tanrı" ve "peygamber" tarafından düşünülmüş ve aynen uygulanmak üzere emredilmiştir. Fakat emredilirken esas itibariyle Arap insanı'nın zihniyeti, geleneği ve ihtiyacları esas alınmıştır.

Bir kere sabahleyin yataktan kalkarken kişi, sağ yanından ve sağ ayağı ile kalkacaktır, çünkü din adamından öğrendiğimize göre Muhammed, pek çok vesilelerle "sağ'ın sol'a fazlı (üstünlüğü)" olduğunu

anlatmış ve kendisi de buna örnek olmuştur. Buharî'nin Ayşe'den rivâyetine göre Muhammed, abdest alırken, ya da ayakkabısını giyerken sağ "a'zâsiyle" başlarmış. Müslüman kişilerin de böyle yapmaları için, Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre, şöyle demiş:: **"Sizin biriniz ayakkabasını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da sol ayağı ile çıkarmağa başlasın. Bu sûretle sağ ayak, giyilen iki ayağın önü, çıkarılan iki ayağın da sonu olsun"**[63]

Yani anlatmak istemiştir ki sağ "iyi", sol ise "kötü" şeylerle ilgili işler içindir. Örneğin yerken, içerken sağ el, yataktan kalkarken ya da sokaga çıkarken sağ ayak kullanılmalıdır. Buna karşılık "zeker" (tenasül âleti) sol el ile tutulmalı, "istinca" sol elle yapılmalı hamama girerken sol ayakla girmelidir, çünkü "zeker" ve "istinca" pis şeylerdir, hamam ise şeytanların sığındıkları yerdir [64].

Sağın sol'a üstünlüğü konusunda Muhammed'in yukardaki emirlerini akıl kıstasına vurmaga çalışmak ve "sağ'ın neden dolayı sol'a fazlı olsun?" diye sormak günah olacağından, Müslüman kişi için bu şeriât emirlerini ayniyle yerine getirmekten başka yapılacak bir şey yoktur.

Yataktan kalkar kalkmaz kişi "misvak" ile ağzını yıkamalıdır, fakat yıkarken "öğürür gibi öööö..." diye öğürmelidir, çünkü din adamı ona, Ebû Mûsa'nın rivâyetine göre Muhammed'in böyle yaptığını ve farklı şekilde ağız yıkamanın câiz olmadığını öğretmiştir[65]

Erkekler bakımından sakal bırakmak ve bıyıkları kırpmak din zorunluğu olduğu için müslüman kişi, sakal ve bıyık denen şeylerden hoşlanmasa dahi sakallı ve kırpma bıyıklı olarak dolaşmak ve sakalını kına ile boyamak zorunluğuna katlanacaktır. Çünkü din adamı kendisine, bu zorunluğun Muhammed tarafından, sırf Yahudilerin ve Hiristiyanların yaptıklarının tersini yapmış olmak için konduğunu anlatmak üzere şu hadîs'leri bıraktığını söylemiştir: **"Sakallarınızı bırakınız, bıyıklarınızı da iyice ve derince kesiniz..." ; "Ashâbım yahûdiler, hıristiyanlar sakallarını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz (kına ile boyayınız)..."**[66]

Ve ayrıca şunu da eklemiştir ki saçları her tarafından uzatıp salıvermek "mekrûh ve yasak" ve bıyığı dudak hizasına kadar getirmek ve koltuk altındaki ya da kaba avret yerindeki kılları 40 günde bir yolmak "sünnet'dir"[67].

Kadınlara gelince, "sihhî zarûret olmaksızın ve sırf güzel olmak için, kaşları inceltmek, yüz tüylerini yolmak ya da süslenmek" yasaktır. Din adamı bu yasakları Amr b. Şuayb'ın babasına inen rivâyetlere dayalı olarak Muhammed'in emri olmak üzere belletir[68].

İster erkek, ister kadın olsun, sabahleyin uyanıpta başında ak saç olduğunu farkeden müslüman kişi, yaşlanıyorum diye asla telaşa kapılmamalı, ak saçlarını yolmağa kalkmamalıdır, çünkü din adamının söylemesine göre Muhammed şöyle demiştir: **"Ak saçları yolmayınız. Çünkü o** (saçlar)**, Kiyâmet gününde Müslümanın nûrudur".**[69]

Eğer el ve ayak tırnakları uzamış ise kesmek gerekir, çünkü din adamının söylemesine göre Muhammed şöyle demiştir: **"Tırnaklar uzayınca, şeytanın bulunacağı yer olur".** Yani anlatmak istemiştir ki tırnakları kesmek suretiyle şeytan yersiz yurtsuz bırakılmış olacaktır. Fakat tırnak keserken önemli bazı hususlara dikkat etmek gerekir ki bunların başında el'lerin ayak'lardan üstün olduğu ve bu itibarla tırnak kesme işine önce el'lerden başlayıp sonra ayak parmaklarına geçmek gerektiği gelir. Fakat bunu yaparken sağ'ın sol'a nazaran faziletli olduğu unutulmamalı ve sağ el parmaklarından başlanılmalıdır. Ancak ne var ki parmakların da "faziletli" olanı ve olmayan bulunduğu için önce faziletli parmağın tırnağı kesilmelidir. "Faziletli" ve "üstün" olan parmak "şahadet" parmağıdır. Böyle olduğu içindir ki sağ elin şahadet parmağından başlayıp küçük parmağa kadar gitmeli ve sonra da sırayla sol elin küçük parmağından başlayıp sol elin baş parmağında bitirmelidir[70].

Din adamı'nın belletmesine göre giyim konusunda erkekler ve kadınlar için elbisenin cinsine, inceliğine kalınlığına, uzunluğuna kısalığına vb... dair pek çok yasaklar vardır. Bir kere kumaşın çok iyi ve süslü kaliteden olmaması gerekir; örneğin kıl elbise değil fakat sof cübbe giyilmelidir, çünkü Muhammed, kıl elbise giymenin insanlar arasında üstünlük taslamak olduğunu anlatmak üzere : **"Ümmetimden kıl elbiseyi ancak ahmak veyâ riyâkar olanlar giyer"** demiş ve **"Kıl elbise giyenler Cehennemlik olurlar"** diye eklemiştir. Kendisi de kıl elbise değil fakat sof kaftan elbise giydiği için Evzâi ' nin rivâyeti şu olmuştur:*"Yolculukta sof giymek sünnet, bunun dışında bi'dattır"* .

Neden iyi kaliteli ve süslü elbise giymemek gerektiğine gelince din adamının söylemesine göre Muhammed, müslüman kişilerin "Kul" durumunda olduklarını ve köle'lere yaraşır şekilde giyinmeleri gerektiğini bildirmiştir [71].

Bu vesile ile din adamı kişi'yi "müptezel" kılıkta dolaşmaya alıştırmak için Muhammed'in şu sözlerini tekrarlar: *"***Allahu Teâlâ, giy diğine aldırış etmeyen mübtezel insanları sever"**[72]

Öte yandan erkeklerin giyecekleri elbiselerin keten ve pamuktan olup asla ipek'ten olmaması gerekir, çünkü ipek elbise giymek kadınlara benzemek demektir. Bunun gibi beyaz renkte elbise giymenin "müstebah" sayılacağı ve fakat kırmızı, yeşil, sarı ve siyah şeyler giymenin "câiz olmadığı" hususunda hükümler vardır ki din adamlarımız bunları da insanlarımıza en büyük bir titizlikle öğretirler. Bu hükümlere göre elbisenin uzunluğu ve kısalığı, giyinirken sağdan başlama gereği gibi şeyler de öngörülmüştür[73].

Öte yandan elbisenin diz kapağı ile şemik kemiği arasındaki uzunluğu aşmaması gerekir. Çünkü Malik Ebû Said'in rivâyetine dayalı olarak din adamının söylemesine göre Muhammed şöyle emretmiştir: *"Mü'minin elbisesi, diz kapağı ile şemik kemiginin yarısına kadardır. Topuklara kadar uzanmasında beis yoktur. yerlere sürüyecek şekilde daha aşağı sarkıtırsa, işte o (kişi) Cehennemde'dir. Elbisesini kibirlenerek yerlere kadar sürüyen kimseye Kiyâmet günü (Allah) bakmaz"*[74]

Müslüman kişilerin sokakta yürümeleri, tıpkı diğer davranışlar gibi, din emirleriyle düzenlenir: ne fazla hızlı ve ne de fazla yavaş yürümek, yürürken fazla kibirli gibi görünmemek gerekir. Sesini keserek yürüyen kişi makbuldür. Bu zorunluk özellikle Kur'ân'ın Lokman Sûresi'ndeki şu âyet'e dayatılmıştır **"...yeryüzünde böbürlenerek yürüme... Yürüyüşünde tabii ol; sesini kıs. Seslerin en çirkini şüphesiz merkep sesidir"** (K. 31 Lokmak 18-19).

Ebû Said Ansarî'nin rivâyetinden anlaşıldığına göre Muhammed, sokakta erkeğin iki kadın arasında ya da kadınla yan yana ve ayni hizada yürümesini yasaklamıştır. Bu yasağın bir diğer sonucu da kadınların cami'de erkeklerin arkasında yer almaları şeklindeki uygulamadır[75]. Din adamlarımız bu kuralı insanlarımıza titizlikle belletirler. Bundan dolayıdır ki ülkemizde, özellikle köy ve kasabalardan Kent'lere inen köylümüz, kadınını tıpkı merkep sürükler gibi peşinden

yürütür ve bunun, insan haysiyeti bakımından utanç verici bir şey olduğunu düşünmez. Oysa ki Türk'ün eski geleneklerinde, kadını arkadan yürütmek diye ilkel bir davranış yoktur; aksine kadını erkeğine eşit kılmak ve hatta devletin başına oturtmak gibi asâleti vardır. Din adamı "ille Araplaştıracağım" diye Türk insanını, Türk'ün güzel ve asîl geleneklerinden sıyırmıştır.

Müslüman kişinin yemek yerken, su içerken ya da abdest'ten sonra pisliğini temizlerken ("istinca" ederken), taretlenirken, sokakta yürürken, cinsî münasebette bulunurken vs... ne şekilde hareket edeceğini de din adamı, yine "Tanrı" ve "Peygamber" emirlerine sarılarak belletir. Her ne kadar pek çeşitli bu hükümler çöl Arap'ının yaşam ve ihtiyaçlarına göre ayarlanmış bulunmakla berâber, bizim din adamımız bakımından önemli olan Türk değil fakat Arap yaşamları olduğu için, yüzyıllar boyunca bu kuralları da Türk insanına çöl koşullarına göre belletmekte sakınca görülmemiştir.

Diyânet'in yayınlarından ya da din adamlarımızın *Suyûtî, Nevevî* ya da "Hüccet'ül islâm" diye yücelttikleri *Gazalî* vb...gibi kaynaklardan öğrenmekteyiz ki suyu, cinsine göre, ayakta iken ya da çömelerek içmek gerekir: örneğin "zemzem" suyu ayakta iken ve fakat diğer sular çömelmiş olarak içilmelidir[76]. Fakat içerken tek sayı itibariyle, genellikle üç nefeste içmek gerektir, çünkü Tanrı tek'tir. Çift nefeste içmek Tanrı'yı inkâr olur. Öte yandan suyu gümüş kapta içmek câiz değildir; içenlerin karınlarına "Cehennem ateşi" dolacaktır. İçerken bir yudumda değil fakat üç nefeste ve besmele çekerek (kabın içine solumadan) içmek "sünnettir", çünkü Muhammed suyu hep bu şekilde içmiştir. Bu itibarla aksini yapmak günahtır. Çömelmeden, yani ayakta olarak su içenler derhal "istifra" edip midelerindeki suyu kusmalıdırlar[77] (Bununla berâber ayakta su içilebileceğini söyliyenler de vardır).

Nasıl ki suyu çömelerek içmek gerekiyor ise, yemek yerken de yere çömelip ayakkabıları çıkarmış olarak hareket etmek şarttır. Yâni masa gibi yüksekçe bir yerde ve sandalye'ye oturmuş olarak yemek yemek doğru değildir; bu "kul" kişiye yakışmaz ve "tevazu" sınırlarını aşmak olur. Bu nedenle yere çömelmiş olarak, sağ dizi kırıp sol baldır üzerine oturarak ve her hangi bir yere dayanmadan yemek yemelidir; kul'a yakışan budur . Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din ada-

mı yine Muhammed örneğini verir. Gerçekten de İslâm kaynaklarının bildirdiğine göre Muhammed böyle yapmış ve **"Ben dayanarak, (ve sofraya oturarak) yemem, çünkü ben kulum"** demiştir. Bir başka vesileyle de: **"Yaslanarak yemek yemem! Ben ancak Allah'ın bir kuluyum; köleler nasıl yerse öyle yer, kullar nasıl otururlarsa öyle otururum"** demiştir[78].

Öte yandan yüzü koyun yatarken de yemek yemek câiz'dir; çünkü bu bir Arap geleneğidir. Gazalî'nin bildirmesine göre Ali "yüzü koyun yattığı halde kalkanı üzerinde peksimet yemiştir. Arapların böyle yaptığı söylenir"[79]. Yine Gazalî'nin söylemesine göre yemek zevk için değil fakat "Allah'a kulluk ve ibadete güç yetirmek için" yenmelidir [80].

Yemege başlarken tuz ile başlamalı ve daha ilk lokmada (ve herkesin işiteceği şekilde): "Bismi'llâh", ikinci lokmada "Bismillâhirrahman" ve üçüncü lokmada da "Bismillâhirrahmanirrahim" diyerek besmele çekmeli ve "Elhamdülillah" diyerek ve fakat yine tuz yiyerek bitirmelidir [81]. Yemek yerken asla çatal bıçak kullanılmamalı, yemek parmaklarla yenmelidir. Yemek asla sol el ile yenmemeli mutlaka sağ elle yenmelidir Su içerken de sağ el kullanılmalıdır, çünkü din adamının söylemesine göre Muhammed şöyle emretmiştir: **"Sizden biriniz sol eliyle yemesin ve içmesin. Çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer"**[81a]. Sağ el ile yemek yerken üç parmağı kullanmak, eti ve ekmeği dişlerle koparmak ve sonra parmakları iyice yalamak gerekir. Çünkü Muhammed: **"...(hiç kimse) parmaklarını yalamadan el bezine sürmesin; insan yemeğin hangi cüz'ünde bereket olduğunu bilmez"** demiştir[82]

Yine bunun gibi: "Bereket yemeğin ortasından kenara doğru indiği" için yemeği, kabın kenarından başlayarak yemelidir, aksi taktirde şeytanlar mideye ineceklerdir. Yere düşen lokmalara gelince, bunları da yerden alıp yemelidir, çünkü hadîs-i şerîf'te: **"Sizden birinizin lokması düşerse, alıp üzerindeki toz toprağı gidersin, sonra yesin, onu şeytan'a bırakmasın. (Eğer düşen alınmazsa şeytana bırakılmış olur)-... "** diye bildirilmiştir [83].

Din adamı'nın belletmesine göre yere düşen ekmek ufaklarını yerden alıp yemenin başkaca yararları daha vardır ki kişi'yi "darlık görmekten" ve "ahmak çocuk" sahib olmaktan uzak kılar. Çünkü Muhammed: **"Düşen ekmek ufaklarını yiyen (kişi) darlık görmez, çocuğu da ahmak olmaz"** demiştir[84]

Hurma ya da zerdali gibi şeyleri yerken hep tek sayılara" dikkat etmeli, örnegin bunları üçer üçer, beşer beşer vb... yemelidir. Yemekten sonra parmaklardaki yemek kalıntısı iyiçe yalanmalıdır ki yemeğin bereketi orada kalmasın[85].

Din adamlarımızın ve özellikle Diyânet İşleri Başkanlığı'mızın "Tanrı" ve "Peygamber emirleri" olarak insanlarımıza bellettikleri diğer önemli bazı hususlar vardır ki yemek yerken ve su içerken, yemek çanağının ya da bardağın içine düşen sineğin akibetiyle yakından ilgilidir. Böyle bir hâlde yemeğin yenip yenmeyeceği ya da suyun içilip içilmeyeceği konusu İslâm'ın en büyük düşünürlerinin el attıkları bir husus olduğu için din adamlarımız da ayni hassasiyeti göstermekten geri kalmazlar. Hemen belirtelim ki İmam Gazalî bu çok önemli sorunu, Muhammed'in sözlerini doğrulayarak çözümlemiştir ki o da, sineğin bir kanadında "şifa" ve diğerinde "hastalık" olduğudur; bu nedenle, içine sinek düşen yemeğin yenmesi gerekir. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı şekliyle Muhammed'in bıraktığı hadîs şöyledir: *"Ebû Hüreyre'...den rivâyet olunduğuna göre Resûlullah...-* **'Sizden birinizin içeceği (ve yiyeceği) içine sinek düştüğü zaman o kişi o(nun her tarafını) batırsın, sonra çıkarsın (atsın). Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, öbirisinde de şifâ vardır-' buyurmuştur"**[86]

Çekirgenin yenip yenmeyeceği hususunda farklı görüşler vardır. Buharî'nin rivâyetini geçerli bulan Diyânet İşleri Başkanlığı, Ebû Hanîfe'nin içtihadını benimseyerek halkımıza çekirge yemenin "halâl" olduğunu söylemekle beraber Ayşe'nin rivâyetine göre Muhammed'in bunu yasaklamış olduğunu, Mâlikî'lerin içtihadına göre ise çekirgenin kafasının koparılarak yenilmesinin kabul edildiğini belletir [87].

Hamam'a girip yıkanmanın kuralları da aynı titizlikle ele alınmıştır: Din adamının söylemesine göre şeytanın kötülüklerinden korunulmak gereken yerlerden biri de hamam'dır, çünkü hamam **"şeytan yeridir"**; ve şeytan, günün özellikle belli saatlerinde hamamı tercih eder ki o da akşam zamanlarıdır. Bu nedenle yıkanmak üzere hamama gidecek olan kimselerin, bu işi akşam vaktinde, güneş batarken ve akşam namazı ile yatsı namazı arasında yapmamaları gerekir çünkü bu vakitler, şeytanların etrafa yayıldıkları ve hamamlara dadandıkları vakitlerdir. Fakat bu vakitler dışında da olsa hamama giden kimse, sol

ayakla hamama girmeli ve **"eûzü billâhi"** (Allaha sığınırım) demeli ve hamamda iken fazlaca konuşmamalıdır[88]

Müslüman kişi'nin abdest bozması, ya da "kazâ-yı hâcet" 'ten sonra temizlenmek üzere taretlenmesi gibi işler din adamlarının önemle üzerinde durdukları bir başka konudur; çünkü "Hüccetü'l-İslâm ve Zeynüd'd-Dîn" lakabına layik görülen Gazalî'nin en sağlam islâm kaynaklarına dayalı olarak bellettiklerine göre bu işin Tanrı'yı saygın kılmakla ilgili yönleri vardır ki tek sayıda taş ya da kerpiç kullanmayı ve kible'yi yan tarafa almayı gerektirir. Şöyleki: abdest yapacak olan kişi, abdestten önce "üç kerpiç parçası yahut düzeltilmiş taşı sol eline alır ve abdestini yapmaga başlar". Fakat yüzünü ya da arkasını Kıble'ye dönük olmayacak şekilde, en iyisi yan vererek abdestini yapmalıdır: *"... işi bitince sol eliyle necâset olmayan yerden başlayıp necâset bulunan yere sürer ve orada döndürür ve necâseti bulaştırmadan kaldırır. Böylece üç taşı kullanır; eğer temizlenmezse iki taş daha kullanır. Böylece (kullandığı taş sayısının) tek olmasına dikkat eder. Sonra düz bir taşı sağ eline alır, zekerini sol eliyle tutar, o taş üzerine üç defa sürer. Yahut da duvarda üç ayrı yere sürer. Sol eli hareket eder, sağ eli değil. Eğer bununla kanaat hâsıl olursa yetişir. Fakat en iyisi taştan sonra su ile de yıkamaktır.... İstincayı bitirince elini duvara yahut topraga sürer, sonra yıkar. Böylece hiç koku kalmaz. İstinca zamanında -'Allahümme tahhir kalbî mine'n-nifâkı fercî mine'l-fevâhişi (Allahım kalbimi nifaktan temizle, fercimi fuhuştan koru) der".*[89]

Görülüyor ki müslüman kişi için abdest yaparken dikkat edilecek en önemli husus, temizlenmek üzere kullanacağı taş sayısının tek olmasıdır, çünkü bunu yapmakla Tanrı'nın "tek" olduğuna inandığını kanıtlamış olur [90].

Din adamlarımız bütün bu hususları ve özellikle hela'ya girme usullerini ve "Kazâ-yı hâcet" 'ten sonra temizlenmek için tek sayıda taş kullanma gereğini öylesine büyük bir titizlikle insanlarımızın bey nine yerleştirirler ki, askere alınan köy delikanlılarının, askerî disiplin ve yasağın şiddetine rağmen, bu gelenekten kurtulamayıp kışla helâ'larının taşlarla tıkanmasına sebeb oldukları görülür.

Taretlenmek gibi "bevl'etmek"de din emirleriyle ayarlanmıştır; sağ el ile "istinca" edilemeyeceği gibi sağ el ile zekeri (tenasül haleti'ni) tutmak da yasak edilmiştir. Ebû Katâde'nin rivâyetine göre Muham-

med şöyle demiştir: *"Sizden biriniz bevl'ederken sag eliyle tenâsül âletini tutmasın"*[91]. Ebû Katâde'den rivâyete göre de şöyle emretmiştir: *"İçinizden biri... helâya gittiğinde zekerine sağ eliyle dokunmasın. Sağ eliyle de silinmesi (yâni istinca etmesin)"*[92]

Bu yukardaki hükümler doğrultusunda olmak üzere Türkiye'deki lise'lerin ikinci sınıflarında okutulmak üzere en ünlü "din bilginlerimize" hazırlatılan **Din Dersleri** adlı kitabta "önden ve arkadan her hangi bir pislik veya gaz çıkması" halinde abdestin bozulacağı, "kaba pisligin akıcı olanında avuç içi kadarından, katı olanında üç gram kadarından fazlasının" namaza "mani" olacağı, "eti yenen hayvanların idrarının hafif pislik" sayıldığı fakat "eti yenmeyenlerinkinin kaba pislik" kabul edilmek gerektiği belirtilmiştir. Türk gençliği aklı yok eden bu bilgilerle yetiştirilir.

Din adamının söylemesine göre esnemek "şeytandan" ve "aksırmak" ise Tanrı'dan olduğu için müslüman kişi bu hususlarda din adamı'nın belletmesi dışına çıkamaz ve serbestce davranamaz. Bundan dolayıdır ki esneme hali geldiğinde onu gidermeğe çalışmalı, aksırdığı zamanda da "Elhamdü li'llâh" diyerek "Allah'a hamd etmelidir". Şu bakımdan ki Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre Muhammed esnemenin "şeytandan" oldugunu ve bu nedenle Tanrı tarafından "fenâ" bir şey sayıldığını ve esneyen kimseye şeytan'ın güleceğini söylemiş, buna karşılık aksırmanın yine Tanrı tarafından "sağlık" işâreti olarak görüldüğünü bildirmiştir. Diyânet'in yayınladığı Hadîs şöyledir: **"...(Kulun medâr-ı sıhhat ve hiffeti olan) aksırığa Allah muhabbet eder. (Eser-i gaflet olan) esnemeği de fenâ görür. Ey mü'minler! Sizin biriniz aksırıp Allah'a hamd ederse onun 'Elhamdü li'llâh' dediğini işiten her müslümana 'Yermhamülke'llâh diye mukabele etmek aksıran mü'min için hak olur. Esnemeğe gelince, şüphesiz o şeytandandır. Biriniz esnemek hâli geldiğinde gücü yettiği derecede onu gidermeğe çalışsın! Çünkü biriniz esneyip (ha) di(ye ağzını ayır)ınca onun gafletine şeytan güler".**[93]

Kuşkusuz ki "şeytan'ın gülmesi" müslüman kişi için kötü bir şeydir. Muhtemelen bundan dolayı olmalıdır ki din adamı, yine şeriât verilerine dayanarak, kişiler bakımından çok gülmenin "fazilet" sayılmadığını belletir; dayanağı Muhammed'in sözleridir: Güyâ "İnsanların en faziletlisi kimdir?" sorusuna Muhammed: **"Yemesi, gülmesi az olup**

setr-i avret ile kifâyet eden (ayıp yerlerini kapayan) kimsedir" diye yanıt vermiştir [94]

Gece olupta yatağa girme zamanı geldikte müslüman kişinin ne yapması gerektiğini de din adamı, onun düşünmesine gerek kalmayacak şekilde din emirleriyle belirler. Bir kere döşekte yatmanın "câiz" olmayıp "aba" üzerinde yatmanın doğru olduğunu ve çünkü Muhammed'in geceleri "iki katlı bir aba" üzerinde yattığını ve tıpkı Muhammed gibi Sahâbeler'in dahi otururken altlarına bir şey sermediklerini, yatacakları vakitlerde de uzanıp elbiselerini sırtlarına aldıklarını söyler[95].

İkincisi, yatakta yatarken, sağın sol'a fazlı dolayısiyle, sağa dönük şekilde yatmak gerektiğini hatırlatır. Bu arada karısiyle nasıl sevişeceğini de en açık şekliyle ona anlatır. Böylece müslüman kişi, cinsî münasebet usullerini de Tanrı ve Peygamber buyrukları olarak ayniyle benimsemek zorunluğundadır. Kadınlarla sevişme konusunda din adamının müslüman kişiye ilk öğreteceği şey, muhtemelen Bakara Sûresi'nin şu âyeti'dir: *"***(Kadınlarınıza) ...Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın"** (K. 2 Bakara 222). Bununla şunu anlatmak ister ki Tanrı, her hususta olduğu gibi cinsî ilişkiler konusunda da her şeyi kendi ayarlamış ve kullarına hareket serbestisi bırakmak istememiştir. Nitekim yine Bakara Sûresi'ndeki **"Kadınlar tarlalarınızdır, tarlalarınıza dilediğiniz gibi girin..."** (K. 2 Bakara 223) hükmünü belletirken "tarla" sözcüğünden kadının "ön organının" kastedildigini bu nedenle cinsî münasebetin "arka organdan değil fakat rahimden duhûl" şeklinde olması gerektiğini ve karısına "ters yoldan" temas eden kişiye Tanrı'nın rahmet gözüyle bakmayacağını bildirir.

Bundan sonra cinsî ilişki sırasında uyulmak gereken Tanrı ve peygamber kurallarını sıralar ki bunlar arasında sevişmeye başlarken Kur'ân'ın "Besmele ve ihlâs" sûrelerinin okunması ve *"Allahım beni şeytandan, şeytanı da bize takdir ettiğin çocuktan uzaklaştır"* diye duâ edilmesi, cinsî münasebetin Kible yönüne doğrulmuş olarak yapılması gibi, ve daha buna benzer niceleri vardır [96].

Hastalık ve sağlık ve temizlik konularında da durum aynıdır. Batı'da Orta Çağ insanlarına öğretilen ve fakat bilim ve tekniğin gelişmesiyle vazgeçilen nice esaslar , bugün hâlâ islâm ülkelerinde belletilegelen şeylerdendir. **Atatürk** sayesinde laikliği kabul ederek müslüman

ülkeler içerisinde en ileri gitmiş sayılan Türkiyemiz'de dahi din adamları, Kur'ân ve Hadîs hükümleri olarak hastalık denen şeyin sâri olmadığını, Tanrı izni olmadan sirâyet edemeyeceğini, vebâ (tâun) gibi hastalıklar için dahi durumun bu olduğunu, hastalıktan ölenlerin "şehid" olarak Cennete ulaşacaklarını öğretirler[97]. Öğretirken de "Cahiliyyet" dönemindeki Arap'ların yanlış inançlara kapılmış olarak hastalığı sirâyet eder sandıklarını ve bu eski Arap inanışlarının Muhammed tarafından değiştirilerek *"Hastalık sâri değildir, Tanrı izni olmadan sirâyet etmez, sadece develerde sirâyet eder"* şekline dönüştürüldüğünü ve böylece Arap'ların geriliklerden kurtarılıp uygarlığa kavuşturulduklarını anlatırlar[98]. İnsanlar arasında hastalığın sirâyet etmez olduğuna dâir Muhammed'in sözlerini tekrarlarken, yine Muhammed'in bıraktığı hadîs'lerden örnekler getirerek develer arasında sirâyet eder olduğunu söylemeleri kuşkusuz ki karşısındakileri bir şaşkınlıktan bir başka şaşkınlığa sürüklemek için yeterlidir[99]. Ancak ne var ki cahil kafanın böyle bir şaşkınlığa saplanmayacağından emindirler. İnsanlar arasında hastalığın sirâyetinin Tanrı iznine bağlı olmasına karşılık, develer arasında böyle bir izne yer bulunmadığına akıl erdirmek güç olsa dahi, ilkel kafa yapısındaki kişilerin böyle güç işlerle fazla meşgul olmayıp kendilerine gözü kapalı inanacaklarını bilirler.

Öte yandan hastalığın müslüman kişileri Cennet'e götürdüğüne ve hastalık ateşi ne kadar yüksek olursa günah dökmenin o kadar kolay olduğuna, hastalıkların müslümanları Tanrı indinde derece bakımından yükselttiğine, şifâ'nın sadece Tanrı'dan geldiğine, ve hastalıkların (örneğin sarılık hastalığının) "üfürük" ve "okutmakla" iyileştirileceğine, tükürük ve toprak karıştırılarak en iyi şifâ yolunun sağlanacağına dâir "peygamber hükümlerini" öğretmekten geri kalmazlar[100]. Biraz ilerde bu konuya kısaca tekrar döneceğiz. Fakat burada şuna değinelim ki Vebâ hastalığının müslüman kişiler bakımından "şahadet mesabesinde" olup Vebâ'dan ölenlerin Tanrı yolunda ölmüş sayılacaklarına dair hükümleri, ve örneğin Muhammed'in şu tür Hadîs'lerini insanlarımızın beynine sokuşturmaktan geri kalmazlar:*"(Enes İbn-i Mâlik'...den, Nebî...'in) : Vebâ (ile ölüm) her müslüman için şehâdettir (Allah yolunda ölüm derecesindedir) buyurduğu rivâyet olunmuştur"*[101].

Öte yandan Buhârî 'nin **Sahîh** 'inde ve İmam Mâlik 'in **Muvatta** adlı yapıtında yer alan Kur'ân ve Hadîs hükümlerine göre sadece Ve-

bâ'dan değil fakat "Karın hastalığı" ve "Zâtü'l-cenb" gibi hastalıklardan ölenlerin, ya da "Bina altında can verenlerin", ya da "Suda boğulanların" , ya da "Karnında çocukla ölen kadınların" dahi "Tanrı yolunda şehid düşenler" gibi işlem görerek Cennet'e kabul edileceklerini öğretirler [102]. .

Hemen belirtelim ki din adamının bu şekilde eğittiği kişiler için: "-Pek iyi ama hoca efendi, karın hastalığından ya da zâtü'l-cenb'den vs ölenler şehid sayılıyor da diğer hastalıklardan, örneğin Verem'den ölenler neden sayılmıyor? Suda boğulanlar şehid sayılıyor da başı tasa çarpıp ölenler niye sayılmıyor?" şeklinde soru sormak söz konusu olmadığı gibi (çünkü kişi ne bunu soracak zekâ yeterliğindedir ve ne de bu cesarete sahiptir) hastalık ya da hastalıktan korunmak dahi hiç önemli bir şey değildir; tıpkı yoksulluk gibi hastalığın da "Tanrı'dan gelme nîmet" olduğuna inandırıldığı için kendisini, çözümlenmesi gereken bir sorunla karşı karşıya bulmaz. Nitekim Türk köylüsünün bu konudaki tutum ve davranışlariyle ilgili incelemeler göstermiştir ki sağlık, hastalık, yoksulluk, ve eğitim gibi sorunlar, halkımız için önemli ve üzerinde durulmak gereken şeylerden değildir[103]

Anımsamakta yarar vardır ki taş devri ya da orta çağ insanları için hastalık ve yoksulluk gibi şeyler, din adamlarının büyük bir kurnazlıkla "fazilet" ve "Tanrı'dan gelme nîmet" şeklinde tanımladıkları şeyler olmuştur. Onların söylemesine göre Tanrı'ya lâyik olmak için bunlara katlanmak gerekirdi. Eski çağ inanışlarına göre hastalıklar, bilinmeyen güçlerin ya da Tanrı'nın gazaba gelmesiyle oluşan şeylerdi. Klise bu eski inanışları, kendi otoritesini ve etkisini güçlendirmek ve halk yığınlarını uyutmak ve sömürmek için kullanırdı.

Öte yandan Doğu dünyasından gelme inanışlar arasında insan varlığının "âciz" ve "zavallı" ve "yoksul" durumlarda bulunmasının Tanrı indinde "tevazu" anlamına geldiğine ve özellikle yoksulluğun "fazilet" demek olduğuna ilişkin olanları vardı. İnsan, Tanrı karşısında ne kadar küçülürse Tanrı'nın gözünde o kerte değerli sayılırdı. Klise bu inanışları da kendi çıkarlarına yontmaktan geri kalmamıştı. Hem de öylesine ki, kötü hastalıkların şeytan tarafından gönderildiğini ve bu hastalıkların cadılar ya da Yahudiler aracılığiyle Hıristiyanlara geçtiğini söyleyerek din saliklerini fanatizme sürüklerdi. Bundan dolayıdır ki Tanrı'yı hoşnud etmek için Avrupa'nın her tarafında Yahudilere saldırılar tertiplenirdi[104].

Ancak ne var ki Batı'da, hem de Orta Çağ karanlıklarında, bu ilkel zihniyete karşı sesini yükseltenler, dikilenler görülmüştür. Örneğin 16. ve 17.Yüzyıllarda Roger Bacon ve Robert Boyle gibi (ve daha nice) cesaret örnekleri hastalığın Tanrı'dan ya da şeytan'dan gelme olmayıp pislikten ve kötü yaşam koşullarından ve bakımsızlıktan doğduğunu söyleyerek din adamlarına meydan okumuşlardır. Daha sonraki dönemlerde tıb ilmini akıl ve deney usulleriyle geliştirenler de hep din adamına ve din hükümlerine karşı cephe almak sûretiyle halkı aydınlatmışlardır[105]. Oysa ki islâm ülkelerinde din adamına kafa tutup şeriât hükümlerini akıl kıstasına vuran çıkmamıştır.

B) Din adamı'nın eline terkedilen insanlarımız "şeytan'lar", "cin'ler, "peri'ler", "melek'ler" âlemi'nin "bilgileriyle!" eğitilmiş olarak çocuk zekâlı kalırlar:

Daha önceki sayfalarda belirttiğimiz gibi müslüman kişinin tüm davranışları, en ince ayrıntısına varıncaya kadar Tanrı ve Peygamber emirleriyle ayarlanmış ve kişi'ye ayrıca düşünme olasılığı bırakılmamıştır. Bu emirlere uymayanların İslâma aykırı iş görmüş olacakları ve dolayısiyle şeytanların, cinlerin hücumuna maruz kalacakları ya da Tanrı'nın gazabına uğrayıp Cehennem'e atılacakları anlatılmıştır. Daha başka bir deyimle kişinin hiç bir davranışı akılcı bir izaha bağlanmamış, her şey akıl dışı usullerle, şeytân ve cinler aracılığiyle, Cehennem korkutmalariyle yaptırılmak istenmiştir.

Evet ne yazık ki 21.yüzyıla girmek üzere bulunduğumuz bu dönemde din adamlarımızın uyguladıkları eğitim sistemine hâlâ İblis'lerin, cin'lerin, peri'lerin "gayb" bilgileri egemendir. İslâm toplumları 1400 yıl boyunca bu ilkel ve akıl dışı usullerle eğitildikleri içindir ki gelişememişlerdir. Biz bu tür egitime **Atatürk** sayesinde son verebilmiş iken 1950'den bu yana hortlayan gericilik girişimleri nedeniyle yine ayni çağdışı noktaya dönmüşüzdür. Nitekim bugün Türkiyemizde onbinlerce cami'de ve din okullarında milyonlarca insanımıza ve yeni kuşaklara: *"Melekler cismânî-nurânî varlıklardır, çeşitli güzel şekillere girebilirler... Cinler cismânî lâtif varlıklardır; bunların mü'min ve kâfir olanları da vardır. Melekler gibi muhterem değil hâkirdirler. Cin ve şeytanlar insanın içine, damarlarına girebilecek kâbiliyete sahiptirler. Şeytanlar cismânî-lâtif yaratıklardır; reisleri İblis'tir. Hepsi*

kâfirdir" şeklinde akla ve çağcıl uygarlığa ters düşen şeyler belletilmektedir[106]. Özellikle şu öğretilmektedir ki tüm tutum ve davranışları vesilesiyle kişi'nin yanında her daim melekler, cinler ve şeytanlar bulunur: yemek yerken, su içerken, giyinip soyunurken, esnerken, aksırırken, işerken, abdest ederken, pisliğini temizlerken, yürürken, hamama girerken, namaz kılarken, cinsî münasebette bulunurken vs..., evet her işini görürken kişi, cin'ler, melek'ler ve asıl şeytan'larla baş başadır. **Diyânet İşleri Başkanlığı** ve din adamları bunun böyle olduğunu, başta Kur'ân'ın: **"Şeytan şüphesiz sizin düşmanınızdır; siz de onu düşman tutun"** (K. 35 Fâtır 6) şeklindeki âyet'ler olmak üzere, nice şeriât hükümlerini sergileyerek ortaya vururlar. **Maverdî** gibi ünlü kaynakların tanımına uyarak şeytan'ı, İblis'in oğlu ve İblîs'in de "rûhânî" nitelikte bir varlık olduğunu söylerler ve şöyle derler: *"İblîs rûhânî şahıstır, Nâr-i semhumdan (isabet ettiği şey'i zehirleyen ateşten) yaratılmıştır; cinlerin, şeytanların babasıdır; hilkat mayası şehvetle yoğurulmuştur"*[107].

Yine bu doğrultuda olmak üzere Muhammed'in bıraktığı sayısız hadîs'leri belletirler ki bunlar arasında: **"Sizden biriniz sol eliyle yemesin ve içmesin. Çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer"**[107a]; ya da **"Allah aksırmayı sever, esnemeyi çirkin görür.. .esnemek... şeytandandır... Sizden biri esnediği zaman şeytan ona güler"**[107b]; ya da **"Teganni ile sesini yükselten kişiye Tanrı iki şeytan musallat eder"** [107c]. ; ya da **"Şeytan, insan vücûdunda (deveran eden) kan mesâbesindedir"**[108], ya da **"Şeytan her işinizde... yanınızda bulunur. Birinizin lokması elinden düşerse onu alıp yesin, şeytana bırakmasın"**; ya da **"Sizin biriniz uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi nefesiyle üç def'a dışarıya çıkarsın, çünkü şeytan uyuyanın genzinde gezer"**[109] şeklinde olanları ve daha niceleri vardır.

Yine Tanrı'nın ve Muhammed'in sözleridir diye, şeytanların akşam namazı ile yatsı namazı arasında etrafa yayıldıklarını ve dolayısiyle bu vakitlerde hamama gitmenin yasaklandığını; ya da şeytanların uzayan tırnaklar arasında yuva kurduklarını ve bu nedenle tırmakların kırptırılmasını; ya da esneme'nin şeytan'dan olduğunu ve esneyenin ağzına şeytanların gireceğini ve bu nedenle esnememek gerektiğini; cinsî münasebet sırasında **"Allah'ım beni şeytan'dan, şeytanı da bize takdir ettiğin çocuktan uzaklaştır"** diye duâ edilmesini, aksi taktirde doğa-

cak çocuğun şaşı olacağını; şeytan'ın kulak hırsızı olduğunu ya da insanı namazdan alıkoduğunu ve bu nedenle şerrinden Allah'a sığınmanın şart bulunduğunu[110], ya da şeytanların temiz gönüllere şüphe attıklarını[111] ve daha buna benzer nice hususları halkın kafasına yerleştirip insan zekâsını ve aklını körletmenin yollarını bulurlar.

İslâmî eğitim sistemi gereğince din adamı her şeyi akıl dışı yollar ve usullerle, ve çoğu kez cin'ler, melek'ler, iblis'ler aracılığiyle müslüman kişinin kafasına yerleştirdiği içindir ki müslüman kişi de her işini, akıl ve mantık yolu ile değil fakat bu tür dürtmelerle görür. Örneğin din adamı, Tanrı ve Peygamber emridir diye *"Cuma günü mescidin kapısında melekler bulunur. Onlar mescide gelenlerin birinci, ikinci, üçüncü sırasına göre yazarlar. Hatip minbere oturunca sahifeleri dürerler ve saflar arasına gelerek hutbeyi dinlerler"* der ve müslüman kişileri bu kandırmalarla mescide getirmeğe çalışır[112]. Çünkü insanları mescide getirmenin daha etkili ve daha akıllı bir yolu olabileceğinden habersizdir. Onun bu tür hükümlerle kafasını dondurduğu ve işlemez hâle soktuğu kişi de, meleklerin ilgisini çekeceğim ve beş vakit namaz farizesini yerine getireceğim diye, günün olmadık saatlerinde işini gücünü bırakıp mescide gider. Ev bark geçindirmek zorunda bulunduğunu ve günün en verimli saatlerinde işi terketmekle kazancından olacağını düşünmez.

Yine bunun gibi müslüman kişi, abdest ya da çiş etmek için helâ'ya gittiğinde: *"Tanrı beni dişi ve erkek şeytanlardan korusun"* şeklinde duâ eder, helâ'dan çıktığında da *"Tanrı'ya şükürler olsun"* diyerek Tanrı'nın adını bilhassa tekrarlar. Çünkü din adamından ögrendigi o'dur ki eğer böyle yapacak olursa şeytan'lardan ve cin'lerden korunmuş olacaktır.

Öte yandan da eğer evine şeytan'ların ayak basmasını istemiyor ve sadece meleklerin ziyâret etmesini dileyor ise, bu taktirde evinde resim ya da köpek gibi şeyleri bulundurmamalıdır, çünkü din adamından öğrendiğine göre Muhammed böyle emretmiştir [113]. Bundan dolayıdır ki müslüman kişilerin evlerinde resim bulunmaz, köpek olmaz.

Yemek yerken sağ el ile başlamak ve parmaklardan başka bir şey (çatal, bıçak gibi) kullanmamak hususundaki şeriât emirlerinin gerekçelerini de din adamlarımız, yine şeytan'lar ve cin'ler bilgisine göre belletirler. Örneğin çorba içerken kasenin kenarından içmek gerektiği-

ni, aksi taktirde şeytanların mideye ineceklerini şeriât hükmü olarak kafalara tıkarlarken Muhammed'in şöyle dediğini söylerler :*"Tanrı'nın inâyetleri çorba kasesinin ortasında değil fakat kenarındadır; kasenin ortasından başlanacak olursanız Tanrı'nın inâyetine erişemezsiniz"*[114] . Sofraya gelen pilav ve diğer yemekleri de ayni şekilde, yani kabın kenarından başlamak sûretiyle yemek gerektiğini, ayni gerekçeye göre belirtirler. Yemek kaplarının üstü kapalı tutulmayacak olursa cinlerin gelip yemekleri yiyeceklerini eklerler[115].

Yine ayni şekilde aksırma'nın "Tanrı'dan" ve esnemenin "şeytandan" olduğuna dâir Muhammed'in emrini de şöyle belirtirler: *"Allah aksıranı sevmez... esnemek şeytandandır... sizden birisi esnediği zaman şeytan ona güler"*[116]. Ya da namaz kılarken sağa-sola bakmanın günah olduğunu ve çünkü Muhammed'in bunu: *"Kulun namazından şeytânın kapıp kaçtığı bir şeydir"* diye tanımladığını hatırlatırlar[117]. Ya da üç kişi'nin bir araya gelip fiskos etmelerinin, İslâm'a göre yasak şeylerden olduğunu ve çünkü Muhammed'in bu tür gizli konuşmaları şeytan'dan saydığını bildirirler[118]. Ya da kişi'yi, gece uyku'da iken kalkıp Kur'ân okusun, abdest alsın ve namaz kılsın diye, yine Muhammed'in şeytanları araç edinen şu sözleriyle ikâz ederler: *"Sizin biriniz (gece) uyuyunca Şeytan onun boyun köküne düğüm düğümler. her düğüm (yerine): -'Senin icin uzun bir gece vardır, rahat uyu-' (diyerek eliyle) vurur. O kimse uyanıp (Kur'ân okuyarak , tesbîh ve tehlîl*[119] *ederek) Allah'ı anarsa, bir düğüm çözülür. abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Namaz da kılarsa, Şeytânın düğümlerinin hepsi çözülür. Artık o teheccûd sâhibi (yâni uyku uyumayıp namaz kılan kişi) düğümü çözük ve gönlü hoş ve neş'eli bir halde sabâha dâhil olur. Fakat zikretmez ve abdest alıp namaz kılmazsa gönlü kirli ve uyuşuk bir halde sabaha girer"*[120]

Kişi'yi gece uykusundan kaldırıp Kur'ân okumağa, abdest almaga ve namaz kılmaga zorlamak maksadiyle din adamı bir de şu hadîs hükmünü hatırlatır: *"Abdullâh (İbn-i Mes'ûd)... demiştir ki: Nebi..'in huzurunda birisi anıldı. Ve bu adam sabâha kadar uykuya dalar, namâza kalkmaz denildi de , Resûlullâh: -'Öyle ise bunun kulağına Şeytân işemiştir-' buyurdu"*[121]

Öte yandan müslüman kişi'nin din sorunlarına akılcı yoldan yaklaşması ve örneğin: "Madem ki şeytan bu kadar kötüdür ve Tanrı'nın

müslüman etmek istediği kişileri ayartmakta ve böylece Tanrı ile âdeta güç yarışmasına çıkmıştır, o halde neden o her şeye kâdir olduğu söylenen Tanrı bu kötü yaratığı yok etmez de onun kaprislerine boyun eğer?" şeklinde soru sorma olasılığını tamamen yok etmek üzere din adamı'nın uyguladığı bir formül vardır ki o da Muhammed'in şu tavsiyesidir (Diyânet yayınlarından harfi harfine alınmıştır): **"Sizden her hangi birinize şeytan gelir de: (Şunu) böyle kim yarattı? (Şunu) böyle kim yarattı?. En sonu: Rabbi'ni kim yarattı? d(iye vesvese ver)ir. İmdi şeytanın vesvesesi Rabb'ınıza kadar erişince o vesveseli kişi hemen: -'Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-recîm-' di(yerek Allah'a sığın)sın! Ve vesveseye son versin"**[122].

Bu yukardakilere eklenebilecek daha nice örneklerden anlaşılan o'dur ki din adamları, her şeyi akıl dışı yollar ve usullerle belletmeyi san'at edinmişlerdir. Belletilmek gereken şeyleri akılcı bir açıklamaya bağlatacak yerde, aklı hiç işlemez hâlde tutmak ve kişi'yi akılsız kılmak hususunda uzmandırlar: "Yemek kaplarının üstü açık bırakılacak olursa yemeklere sinek, toz, mikrop vs girer", ya da "çorba kasesinin ortası sıcak, kenarı ise ortasına nazaran daha az sıcaktır; bu nedenle kasenin ortasından başlarsanız diliniz yanar" şeklinde akılcı gerekçelere başvurarak insanları akıl ve düşünce yolu ile eğitmek varken akılcılığa hiç yer vermezler, her şeyi sadece şeytan'lar, cin'ler, v.s... gibi beyni dumura uğratan usullerle öğretirler. Bütün bunlar Muhammed'in emirleri olduğu için kendilerini başka türlü hareket etme olasılığında bulmazlar. Ve işte bu böyle olduğu içindir ki müslüman halklar, din adamlarının elinde, iblis'ler, şeytan'lar, cin'ler, peri'ler ve benzerî uydurmalarla dolu bir eğitim yolu ile fikir ve zekâ gelişmezliği içerisinde pek zavallı, pek acınacak ve pek ilkel kertede bırakılmışlardır.

Din Adamı İnsanlarımızı, Şeriât'ın "Duâ" ve "İbâdet" Konusundaki Verileriyle Eğitirken, Yaratıcı Güç'ten Yoksun, "Mütevekkil", Kendine Güvensiz ve Benliğine Yabancı Niteliklerde Kılar

"Duâ" ve **"İbâdet"** denilen şeyler, müslüman kişi için sadece yaşam amacı olarak değil ve fakat aynı zamanda Tanrı'ya layik olabilmek bakımından da gerekli ve önemli sayılır. Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre kişi, gerek bu yeryüzünde ve gerek gelecek dünya'da sürdüreceği yaşamlarını, ancak duâ ve ibâdet sayesinde olumlu kılabileceği gibi Tanrı'nın ilgisini de ancak Tanrı'yı övüp yücelten duâ'ları sayesinde çekebileceğine inanmıştır. Ancak ne var ki bu inanmışlık içerisinde duâ ve ibadet ederken kendi benliğini, kendine olan güvenini ve yaratma gücünü yitirir, "mütevekkil", "müptezel" ve ve "miskin" bir kimliğe bürünür. Çünkü din adamı kişiyi, duâ ederken: **"Ey Tanrım beni müptezel ve miskin kıl"** diye dua ettirir. Şöyleki:

Din adamı'nın belletmesine göre Kur'ân'ın çeşitli Sûre'lerinde yer alan **"Duâ"** sözcüğü, "dilek", "istek", "sığınma", "yardım dileme" ya da "çağrı" ve bir bakıma da "iman" anlamına gelir. Sözcüğün tanımı genellikle şöyle yapılır: "Aşağıda olanın yukarıda (üstün) olandan bir şeyi elde etmek için olan istemi"[123].

"İbadet" sözcüğüne gelince o da "abd" sözcüğünden gelme olarak Tanrı'ya "kulluk", "kölelik", "tapınma" ve "yakarma"(dilekte bulunma) anlamlarını içerir[123a]. Gazalî'nin deyişiyle: **"Allah'a karşı meskenet, zillet ve O'na ihtiyaç olduğunu (itiraf etmektir)"**[124]; bu nedenle kişi duâ ederken: " **(Ey Tanrım) Beni miskin yaşat ve miskin öldür"** diyerek dua etmelidir[125]

Din adamı'nın bellettiği İslâm şeriât'ına göre kişi, her şeyi duâ yolu ile Tanrı'dan dilenmeli, her işini duâ ve ibadet yolu ile görmelidir. Mal istiyorsa, bahçeler ve ırmaklar istiyorsa, "oğullar" istiyorsa, tarlasındaki ekin için yağmur istiyorsa, günahlardan kurtulmak istiyorsa vb...

bütün istemleri için hep Tanrı'ya el-açarak yalvarmalıdır; yalvarıp yakarmadan hiç bir sey yapmamalıdır. Bu tür yalvarmalarını sabah uyanıpta yataktan çıktığı an'dan akşam tekrar yatağa girinceye kadar her vesile ile yapmalıdır. Örneğin akşam yatağına girdiğinde, sağ tarafına yatmalı ve şöyle dua etmelidir: *"Allah'ım! Kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim, işimi Sana ısmarladım, Sana i'timâd ettim. Sen'i dilerim ve Sen'den korkarım. Senden başka sığınacak, Sen'den başka kurtaracak yoktur... Allah'ım indirdiğin Kitâb'ına inandım ve gönderdiğin Peygamber'ine îmân ettim"*[126]

Eğer her hangi bir işini, her hangi bir istemini, Tanrı'ya **yalvar yakar** olmadan elde etmeğe kalkışacak olursa bu taktirde Tanrı ona kızar ve onu Cehenneme yollar. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı kişiye Kur'ân'dan âyet'ler okur ki bunlardan biri şöyledir: **"Bana dua edin (ki) size karşılık verip kabul edeyim! Bana ibadet etmekten uzaklaşıp böbürlenenler, Cehenneme girecekledir: aşağılanmışlar olarak"** (K. Mü'min : 60).

Yine din adamı'nın Kur'ân'a dayalı olarak söylemesine göre Tanrı kişi'yi sırf kendisine duâ ve ibadet etsin için yaratmıştır, çünkü Kur'ân'da şöyle yazılıdır: **"Ben cin ve insi ancak bana ibadet etsinler diye yarattım"** (K.51 Zâriyet 56) . Diyânet'in çevirisi ise şöyle: **"Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır"** (K. 51 Zâriyet 56)[127]

Yine din adamı'nın Kur'ân'a dayalı olarak belletmesine göre Tanrı'nın kişi'ye değer vermesinin tek nedeni de, onun Kendisine duâ etmesidir, çünkü müslüman kişi'yi O, kendisine Kul olmak üzere var kılmıştır; "dua etmek", aynı zamanda "kul olmak" anlamındadır. Tanrı "kul" olarak yarattığı insan'a, kendisine duâ ettiği ve duâ ederek "Kendisini" övdüğü ve yücelttiği için değer verir. Kur'ân'da şöyle yazılı: **"Ey Muhammed! De ki -'Duanız (ibadetiniz) olmasa Tanrı'm size ne diye değer versin-'..."** (K. Furkan 77)

Fakat anlaşılan o'dur ki Tanrı, insanları kendisine duâ ve ibadet ettirip "kul", "köle" durumunda tutmak hevesindedir. Ancak bu sûretle onları "doğru yola" sokacak ve dileklerini karşılayacaktır: Kur'ân'da şöyle yazılı: **"Ey Muhammed! ... Benden isteyenin, dua ettiğinde, duasını kabul ederim. Artık onlar da davetimi kabul edip Bana inansınlar ki, doğru yolda yürüyenlerden olsunlar"** (K. 2 Bakara 186).

Görülüyor ki din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak belletmesine göre kişi'nin: *"Ey Tanrım beni miskin yaşat ve miskin öldür"* şeklindeki duâ usûl'leriyle yerlere kapanıp Tanrı önünde küçülmesi ve Tanrı'yı bu şekilde yüceltmesi **fazilet** 'tir. Yine din adamı'nın belletmesine göre kişi, namaza durduğu zaman ne kadar çok **"rükû"** eder (yâni elleri dizlerine dayalı olarak eğilirse) ve ne kadar çok **"sücud"** ederse (yâni namaz'da yüzünü yere sürercesine kulluk gösterirse), ne kadar çok yerlere kapanıp yüzünü toprağa sürerse, Tanrı'yı da o kadar yüceltmiş olur. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı Muhammed'in şu emrini okur: **"İbâdetlerin en değerlisi ve en hayırlısı rükû ve sücûd'u çok olandır"**[128]. Namaz kılmanın da en "efdal" (derecesi yüksek) olan şeklinin, doğrudan dogruya toprak üzerinde namaz kılıp alnını toprağa getirmek olduğunu anlatmak üzere Muhammed'in **"Yüzünü toprağa bula"** diye emrettiğini hatırlatır[129].

Fakat dir adamı bununla kalmaz bir de, fazlaca secde edip yerlere kapanmanın günah'lardan kurtulmak gibi bir ödülü olacağına dâir Muhammed'in şu sözlerini ekler: *"***Bir kul Allah rızası için bir kere secde edince (Tanrı) ona muhakkak o secde sebebiyle bir hasene yazar, yine secde sebebiyle bir günah affeder, onu bir derece yükseltir. Binaenaleyh Ashabım! Çok secde ediniz"**[130].

Ve işte kul'larının bu şekilde yerlere kapanarak "dua" etmeleri üzerine Tanrı onların dileklerini kabul eder; ederken de eğer kendisine daha fazla dua edilecek olursa verdiklerini arttıracağını, etmezlerse bunu nankörlük sayacağını hatırlatmaktan geri kalmaz: **"Şükrederseniz... size karşılığını artıracağım; nankörllük ederseniz bilin ki azabım pek çetindir"** (K. 14 İbrahim 7).

Ancak ne var ki, din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak söylediğine göre Tanrı, devamlı şekilde kişileri kendisine dua eder durumda tutmak olasılığına sahiptir, çünkü onları doğru yola sokan ya da sapıttıran, ya da rızık çokluğuna ve azlığına sokan yine kendisidir. Bunun böyle olduğunu ortaya vuran âyet'lerden ikisi şöyle: *"***Allah istediğini saptırır, istediğini doğru yola eriştirir..."** (K. 16 Nahl 93), *"***Allah rızık verirken kiminizi digerlerine üstün tutmuştur"** (K. 16 Nahl 71)

Görülüyor ki Tanrı, kişi'leri dilediği gibi sapıttırmak sûretiyle günahkar yapabilmekte ya da dilediğinin rızkını az tutmak sûretiyle yok-

sul kılabilmekte ve sonra da**"Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim"** (K. Bakara 186) diyerek onları kendisine devamlı olarak duâ eder durumlara sokabilmektedir.

Öte yandan, yine din adamı'nın bellettiği verilere göre bu aynı Tanrı, kişileri kendisine dua ettirmek üzere pazarlık yollarını arar. Örneğin yağmur dua'sına çıkıp kendisine: **"İlâhî!, bize can kurtaran, içe sinen, lâtif ve hoş-güvar, bereketli, bol ve hayırlı, sırsıklam eden, kuvvetli, her tarafa şâmil ve ihtiyaç zâil oluncaya kadar devamlı bir rahmet ver. İlâhî!, yağmur ihsan et de bizi rahmetinden ümmîdini kesmişlerden etme... İlâhî ekinlerimizi bitir, hayvanlarımızın memelerini doldur, semânın harekatından bizi suvar, arzın berekâtını bizim için meydana çıkar... "** şeklinde dua edildiğinde bol yağmur yağdırır[131]. Fakat kullarının biraz daha kendisine yalvar yakar olmalarını sağlamak için yağmur yağdırmakta gecikebilir. Geciktiği taktirde kullarının kendisine şu şekilde dua etmelerini bekler: **"İlâhî! Sana duâ etmeyi bize Sen emrettin, duâmıza icâbeti de Sen va'd ettin. Bize emrettiğin gibi işte Sana duâyı ettik. Artık va'd ettiğin gibi bize icâbet et. İlâhî! artık irtikab ettiğimiz günâhları mağfiret etmekle, suvarma duâmızı kabûl eylemekle, rızkımızı bollatmakla üzerimize olan minnetini izhâr et, yâ Râb"**[132]

Dikkat edilecek olursa din adamı'nın bellettiği bu şeriât verilerine göre Tanrı ile kul'ları, birbirleriyle âdeta pazarlık halindedirler. Bir yandan Tanrı onlara: "Beni yüceltici dua'larda bulunun, ben de size ihsanlarda bulunayım" şeklinde konuşmakta, buna karşılık Kul'lar da ona, küçülerek ve "zillete" bürünerek dua ettikten sonra: "İşte biz seni, bizden istediğin gibi, dualarla yücelttik, sen de şimdi bize bunun karşılığını ver" demektedirler. Söylemeye gerek yoktur ki böyle bir pazarlık ne "yüce" bir Tanrı anlayışiyle ve ne de insan şahsiyetinin "olumluğu" ile bağdaşır şeylerdir.

Öte yandan, yine din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak bildirmesine göre Tanrı'ya *"küçülerek şükr ve dua etmek"* mutluluğa erişmek demektir. Çünkü Tanrı, **"Ey inananlar! rükû edin (boyun eğin) , secdeye varın, Rabbinize kulluk edin... de kurtulun, mutluluğa erin"** (K. 22 hacc 77) şeklindeki sözleriyle, kendisine rükû ve secde ettirmeyi, yâni boyun eğdirmeyi, onlar için bir kurtuluş yolu imiş gibi göstermiştir.

Ve işte kişi, mutluluğa erişmek için ömrünü Tanrı'ya övgüler yağ-

dırmakla, her işi ve her türlü ihtiyacı için, secdeye durup ona yalvar yakar olmakla geçirir.

Örneğin , biraz önce belirttiğimiz gibi, günlük gıda olarak yağ, süt, et vb.. için şöyle yalvarır: *"İlâhı, yağdan , sütten, şahım ve lâhimden rızkımızı ver"*. yağmur yağdırması için şöyle duâ eder: *"İlâhi ! Senden öyle ... bir yağmur dileriz ki onunla kullarına genişlik veresin, hayvanların memelerini süt ile doldurasın, ekinleri diriltesin"*[133].

Göz, kulak, dil, cinsel organ vb... cihetiyle günaha düşmekten kurtulmak için şöyle dua eder: *"Allahım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin fercimin (cinsel organımın) şerrinden Sana sığınıyorum"*[134].

Şeytan'ların kışkırtmasından korunmak için şöyle dua eder: **"Rabbi'm! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım! Rabbi'm, (Şeytanların) yanımda bulunmalarından sana sığınırım"** (K. Mu'minûn 97-98). Şeytanların tümünün saldırısından uzak kalmak için şöyle dua eder: **"Tanrı'nın adiyle! Tanrı'ya güvendim. hareket ve güç, yalnızca Tanrı'yla olur"**[135].

Doğacak çocuğun şeytan'dan zarar görmemesi için şöyle dua eder: **"Tanrı'nın adiyle başlarım! Ey Tanrı! beni şeytandan uzaklaştır! Şeytanı da bize vereceği şeyden -çocuktan- uzaklaştır"**[136].

Erkek, karısiyle cinsî münasebet'e girişirken söyle dua eder: **"Bismillah! Yârâb! beni şeytandan uzaklaştır. Şeytanı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl!"**[137].

On sevab birden kazanmak isteyen kişi, her sabah namazından sonra on kez şöyle đua eder: **"Tanrı'dan başka tanrı yoktur. Yalnızca O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk (devlet-, hükümranlık) ve hamd O'nadır. Her şeye güç yetirebilendir O"**[138].

Cehennem'e girmeden doğruca Cennet'e kavuşabilmek için şöyle yalvarır: **"Tanrı'dan başka ilâh yoktur, Muhammed onun Peygamberidir"**[139]

Bu listeyi uzatmak mümkün; fakat anlatmak istediğimiz şudur ki din adamı, yüz yıllar boyunca müslüman kişi'nin yaşantılarının çok büyük bir kısmının, Tanrı'ya ve Muhammed'e bu tür yalvarıp yakarmalarla ve karşılığında mutlaka bir şeyler beklemekle geçmesini sağlamıştır; bugün de öyle yapar. Ömrünü bu şekilde sürdüren insanların fikren ve ruhen gelişip gelişemeyeceklerini asla hesaplamamıştır; bugün de hesaplamaz.

Din Adamı İnsanlarımızı, Şeriât'ın Resim, Heykeltraşçılık, Musiki, Şi'ir vb... Konulardaki Yasaklariyle Fikren ve Ruhen Gelişemez Durumda Tutar

Bilindiği gibi güzel san'át'ların her dalı insan varlığının ruhen ve fikren gelişmesinde son derece önemli bir rol oynar. Her ne kadar bazı gayretkeş şeriâtçı'lar İslâm'da resim yasağı, heykel yasağı, musiki yasağı ya da şi'ir yasağı vb... diye bir şey olmadığını ve Kur'ân'ın böyle bir yasak tanımadığını söylerlerse de yalandır. İnsan denilen varlığı fikren ve ruhen en ziyâde geliştiren güzel san'atların bu dalları, şeriâtçı'nın "Tanrı ve peygamber" emirleri dediği hükümlerle ne yazık ki, bir çok yönleri bakımından, yasaklanmıştır. Din adamlarımız bu yasakları, bütün çağ dışı niteliklerine rağmen, bugün dahi dolambaçlı yollarla insanlarımıza belletirler. Aşağıya bu yasaklardan bazılarının kısa bir özeti çıkarılmıştır. Önce resim yasağından başlayalım:

Din adamı'nın söylediklerinden anlaşılmaktadır ki Muhammed İslâm dini'nin **"tevhid"** (Tanrı'nın tek'liği) âkidesi üzerine kurulmuş olduğunu bildirerek **"şirk'i"** (Tanrı'ya eş koşmayı) önlemek amaciyle her türlü resim ve şekil çizgilerini (tersim'i) yasaklamıştır. Bu yasak ister insan ister hayvan şeklindeki "resim" ve "sûretleri" kapsar niteliktedir. Fakat anlaşılan o'dur ki bu yasağı, bir de ibâdet sırasında dikkatlerin dağılmasını önlemek için öngörmüştür.

Bu yasaklar bugün dahi geçerli olmak üzere din adamları tarafından insanlarımıza belletilir. **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınları İslâmî kaynaklara dayalı bu tür hükümlerle doludur ki bunlardan bazıları aşağıya alınmıştır.

Genel olarak elbise, yaygı, yastık, para, taş, duvar, perde ve diğer eşya üzerine "sûret" yapmak ya da bunlarda resim edinmek haramdır. Örneğin içinde resim bulunan müslüman kişinin evine melek asla girmez. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı, Cibril'in Mu-

hammed'i ziyâretiyle ilgili şu hadîs'i belletir: Güya bir gün Cibrîl Muhammed'i ziyâret etmek için izin ister. Muhammed kendisine izin verir fakat Cibrîl eve gireceği sırada kapının önünde durur ve şöyle der: **"Şimdi ben sizin evinize nasıl girebilirim? Çünkü evinizde bir takım at ve insan misallerini ihtivâ eden bir perde asılıdır. Ya bu resimlerin başlarını koparmalısınız; yâhud bu perdeyi indirip yere sermelisiniz! Biz Melekler zümresi, içinde resim olan eve girmeyiz"** (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...** VI, sh. 416)[140].

Resim yasağı konusunda din adamlarımızın bellettikleri diğer bir hadîs, Ayşe'nin Muhammed için satın aldığı ve üzerinde resimler bulunan bir yastıkla ilgili olarak aynen şöyledir: *"Aişe...'den rivâyet olunduğuna göre: (Ayşe bir kere) ufak bir yastık, bir şilte almıştı. Üstünde (hayvan) resimleri vardı. Resûlullâh... bunu görünce kapının önünde tevakkuf buyurdu da içeri girmedi. Aişe.... (bu sırada) Resûlullâh'ın yüzünde şiddet (asârı) sezdim de: -'Yâ Resûlullâh (... bilmem ki) ne kusur ettim-' dedim. Resûlullâh -'Şu yastığın (burada) işi nedir?-' buyurdu. Ben: -'Yâ Resûlullâh! (Kâh) üzerine oturasın, (kâh) yaslanasın diye senin için iştirâ ettim (satın aldım), diye cevab verdim. Resûlullâh...: -'Bu sûrelerin sâhibleri kıyâmet gününde muhakkak azâb olunurlar. Ve bu kimselere (tahakküm ve ta'ciz yollu) tasvîr ettiğiniz bu hayvanları (haydi) diriltiniz (bakalım) denilir'- dedi. Yine Resûlullâh: -'Şol bir ev ki, içinde sûretler vardır, artık o eve Melekler girmez-' buyurdu"* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...**, Cilt VI, sh. 413 . Hadîs no. 979)[141]

Yine Ayşe'nin rivâyetine dayalı bir hadîs'e göre Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme, Habeşistan'da gördükleri kliselerin içindeki resimlere dair konuşurlarken Muhammed şöyle demiştir: *"Onlar içlerinde bir sâlih kimse zuhûr edip vefât ettiğinde kabri üzerine bir mescit (namazgâh) binâ ve o mescide o suver (ve temâsîl)i tasvîr edip korlardı İşte onlar kıyâmet gününde mahlûkâtın en şerîrleridir"* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt II, sh. 367, hadîs no. 269), [142]

Din adamlarımızın İslâm kaynaklarına dayalı olarak bellettiklerine göre Muhammed, resim yapmanın günâh olduğunu ve resim yapanların Cehennemlik olup yapmış oldukları resimlerin Cehennem'de canlanarak kendilerini azâb içinde kılacaklarını anlatmak üzere şöyle konuşmuştur: *"Her musavvir (resim yapan) Cehennemde'dir. Musavvirin*

tasvir ettiği her sûrete Kıyâmet günü hayat verilir de bunlar Cehennem de onu ta'zib ederler" (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...** Cilt VI. sh. VI, sh. 416)[143]. Bu konuda İbn-i Ömer'in rivâyetine göre Muhammed bir de şöyle konuşmuştur: *"...Şu sûretleri yapanlar yok mu? İşte onlar kiyâmet gününde -'Haydi yaptığınız sûretlere can veriniz'- diye azâb olunacaklardır"* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 116, Hadîs no. 1693; Ayrıca bkz. Cilt VI, sh. 502-512)

Bundan dolayıdır ki İbn-i Abbâs, geçimini resim yaparak sağlamaya çalışan bir san'atkarın: "Ben şu sûretleri resmederek geçinirim. Bunlar ve san'atım hakkında bana bir fetvâ lütfediniz" diyerek kendisine başvurması üzerine şöyle cevab vermiştir: *"Eğer sen san'atına devam (zorunluğunda isen) ağaç ve zi-hayat (canlı) olmayan aksâm-ı vücûdu tersîm et"* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...** , Cilt VI. sh. 416)[144].

Bütün bu yasaklardan dolayıdır ki İslâm'da resim san'atı kısır kalmış, daha ziyade cansız şeylerin şekillendirilmesi olarak var olagelmiştir ki bu da ancak zamanla resim yasağına riâyetin giderek azalmasiyle ortaya çıkmıştır. Özellikle Türk ve Acem hükümdarları döneminde minyatür san'atının geliştiği görülmüştür. Örneğin Gazan ve Olcaytu Han gibi Moğol hükümdarları zamanında Vezirlik yapmış olan Reşîd-üd-Din Tabib (1248-1318)'in ünlü yapıtı olan **Cami al-Tavarîh,** resimli minyatürlerle süslüdür. Firdevsi'nin ünlü yapıtı **Şahname** de minyatür resimler bulunur.

Ancak ne var ki şeriât'ın resim düşmanlığını körükleyen verileriyle eğitilenler bu yapıtların baş düşmanı kesilmişlerdir. Bugün dahi öyledirler. O kadar ki 1985 yılının Ağustos-Eylül aylarında Cenevre'de tertiplenen **"İslamic Art Exibition"** (İslâm San'at Sergisi) vesilesiyle bu yapıtları sergilemek isteyenler, İslâmcıların tehditleriyle karşılaşmışlardır[145].

Din adamı'nın şeriât kaynağına dayalı olarak söylemesine göre Muhammed, resim yasağını Tanrı'dan başkasına kulluk edilmesini önlemek, daha doğrusu Tanrı'nın tek olduğu inancını yerleştirmek maksadiyle koymuştur; eğer resim gibi şeylere izin verseymiş Tanrı'ya eş koşma geleneğini önlemek mümkün olamaz idiymiş.

Yine din adamı'nın İslâm kaynaklarından aktararak söylemesine göre Muhammed'in resim yasağını koymasının bir diğer nedeni de ibâdet sırasında kişi'nin dikkatini çelici şeyleri önlemektir. Nasıl ki iç-

ki ve kumar gibi şeyleri, kişi'yi "Allah'ı anmaktan" ve "namazını kılmaktan" alıkoyan şeyler olarak kabul ediyor idiyse ve bu doğrultuda olmak üzere Kur'ân'a âyet'ler koydu ise (Bkz. K. 5 Mâide 91), resim gibi şeyleri de Allah'ı unutturan şeyler olarak bilmiştir. Nitekim Enes'in rivâyeti olan bir başka hadîs'e göre Muhammed, bir gün Ayşe'nin odasında iken duvarda asılı ve üzerinde kuş ve kanatlı at resimleri bulunan bir perde gördüğünde hemen Ayşe'ye perdeyi kaldırmasını emreder ve şöyle der: *"Şu kirâmını (perdeyi) karşımdan al; üzerindeki tasvirler namazda iken hep bana görünüp duruyor"* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...**, Cilt II, sh. 316)[146].

İşte bundan dolayıdır ki din adamı, Muhammed'in yerleştirdiği resim yasağının en sadık, en etkili uygulayıcısı olmuştur. Yine bundan dolayıdır ki müslüman kişi'nin evinde resim diye bir şeye rastlayamazsınız. Sonuç şudur ki güzel san'atların diğer dalları gibi resim/heykeltraş dalı da müslüman kişi'nin fikirsel ve ruhsal gelişmesinde rol oynamaz.

*

"Musiki" yasakları konusuna gelince: her ne kadar bazı gayretkeş molla'lar "Kur'ân'da musikiyi açıkca yasaklayan bir hüküm yoktur" derlerse de yalandır. Gerek *Lokman* Sûresi'nin 6.cı âyet'indeki: **"İnsanlardan bâzıları efsâne ve boş sözler satarlar"** (K. 31 Lokman 6) şeklinde sözlerden ve gerek bu doğrultudaki hadîs'lerden anlaşılmaktadır ki belli bir musiki tür'ü ile uğraşmak yasaklanmıştır ve o da insan ruhunda "aşk" ve "şehvet" cinsi duyguları ya da eğlenmeyi, neş'e'yi "tahrik" eden musiki'dir. Bunun dışında kalan musiki, (örneğin askerî musiki ya da âile içinde ve düğünlerde çalınan "masum" musiki) haram sayılmamıştır.

Bundan dolayıdır ki din adamı bir yandan "İslâm'da musiki dinlemek ya da beste yapmak, çalmak yasak değildir ve Kur'ân'ın hiç bir âyet'i musikiyi yasaklamış değildir" derken diğer yandan şeriât emirlerine dayalı olarak musiki'nin insan ruhunu en ziyâde geliştirici türlerinin yasak olduğunu bildirir ki o da aşk, ve sevgi duygularını içeren "taganni" dir.

Yine aynı şekilde bir yandan Muhammed'in: *"Eğlenin, oynayın, dininizde kabalık, katılık görmekten hoşlanmam"* dediğini söyler, diğer yandan insanları gülüp eğlendiren, coşturan, aşka gelmesine vesile

olan her türlü musikinin yine Muhammed tarafından "bâtıl" ve "haram" sayıldığını belletir. Belletirken de her şeyden önce fazlaca gülmenin dahi yasak olduğuna dâir şu emrini sergiler: *"İnsanların en faziletlisi, gülmesi az sehr-i avret ile kifâyet eden (ayıp yerlerini kapayan) kimsedir"*.

Öte yandan Muhammed'in, insan'a şarab'ı, kumar'ı, aşk'ı, kadını vs... hatırlatan musiki türlerini ve ayrıca da ud, zil, berbed, rebab cinsi çalgılar çalıp oynamayı yasakladığını ve örneğin bir hadîs'inde: *"Allah, kayneyi, satmasını, parasını ve öğretmesini harâm etmiştir"* dediğini anlatır[147]. Burada geçen "Kayne" sözcüğü "içki meclislerinde erkeklere sarkı söyleyen cariye" anlamınadır.

Yine din adamından öğrenmekteyiz ki Muhammed'in yasaklamadığı musiki aletleri def, davul vs ... gibi içki içenlerin kullanma geleneğini edinmedikleri şeylerdir[148].

İmam Gazalî ve **Beyzevî** gibi İslâm dünyâsının "üstad" bildiği kimselere göre Kur'ân'da musiki yasağı ile ilgili hükümler vardır ki bunların başında, biraz önce değindiğimiz gibi, **Lokman** Sûresinde yer alan şu hüküm gelir: **"İnsanlardan bazıları efsâne ve boş sözleri satarlar"** (K. 31 Lokman 6). Burada yer alan **"boş sözler"** 'den maksat, şarap-içki ve kadını hatırlatan şeylerdir. Öyle anlaşılıyor ki bu âyet'i Muhammed, edebiyat ve musiki meraklısı *Nadr b. Hâris* adında Acem asıllı bir kişinin kendisiyle rekabet gösterisinde bulunması vesilesiyle koymuştur. Şu bakımdan ki kendisi Mekkeli Araplara eski Yahudi kavimlerinin hikâyelerini anlatırken Nadr b. Hâris de eski İran ya da Rum masal'larını anlatarak ve aynı zamanda şarkıcı kadınlar tutup oynatarak eğlendirirmiş. Söylendiğine göre Mekke'lileri karşısına alıp: *"Muhammed size Ad ve Semûd kavimlerinin, ya da Davud ile Süleyman'ın masallarını anlatıyor; ben de size Rum ve Acem masalları anlatayım"* diyerek özellikle Acem'lerin efsanevî kahramanlarından olan Rüstem ile İsfendiyar'a âid hikâyeler okur ve bu arada şarkıcı kızlara çalgı çaldırtır göbek attırtırmış. Bu sûretle Mekke'liler üzerinde öylesine etkili olmuş ki çoğu kişiler bu şarkıcı kızları dinlemek için Muhammed'in Kur'ân okumasına aldırış etmez olmuşlarmış. Bu durumda Muhammed, Kur'ân okuyarak Mekkeli'leri müslüman yapmanın kolay olmadığını anlamış olmalıdır ki Nadr b. Harîs'i **"bilgisiz"** ve **"boş sözlerle"** uğraşan bir kimse olarak tanımlayarak yukardaki

âyeti Kur'ân'a koymuştur; âyet'in tamamı şöyle: **"İnsanlar arasında bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azâb onlar içindir"** (K. 31 Lokman 6).

Bu âyet'de geçen **"boş sözler"** deyiminin Arapçası **"Lehvü'l- hadis"** olup, İbn Mesûd ve Nehaî ve Hasan-ı Basri (ki Muhammed'in özel şâiridir) gibi kaynakların nakline göre **"teganni"** sözcüğünü karşılamak üzere kullanılmıştır[149]. Nitekim bu doğrultuda olmak üzere Kur'ân'ın **Necm** sûresi'nde şöyle yazılıdır: *"***Şu Kur'ân'a karşı mı istihza ederek gülersiniz ve ağlamazsınız da onun duyulmaması için teganni edersiniz!"** (K. 53 Necm 59-60)[150].

"Taganni" sözcüğü ise "şarkı söylemek", daha doğrusu "makamla okumak" anlamına gelir; şarkı söyleyene de **"muganniye"** denir. Ancak ne var ki Muhammed, "taganni" nin içki ve şehvet hatırlatıcı bir şey olduğunu düşünerek bununla ilgili her şeyi "mekrûh" (iğrenç, kötü, şeytan işi vs....) saymıştır. Bundan dolayıdır ki *"İlk taganni eden şeytan'dır"* diye konuşmuştur [151].

"Teganni" etmenin kötü bir şey olduğunu biraz daha vurgulamak için şunu eklemiştir: *"Teganni ile sesini yükselten kimseye Allah... iki şeytan musallat eder. Bu şeytanlar o kimsenin omuzları arasında dururlar ve bitirinceye kadar göğsünü tekmelerler"*[152]

Muhammed'in getirdiği bu "harâm" ve yasaklar konusunda İmam Şafiî, Mâlikî, Ebû Hanife, Ahmed b. Hanbel gibi çeşitli mezheb imamlarının, ve Gazalî, İbn-i Mes'ûd, Abdullah İbn-i Ömer, Fuzayl b. İyaz gibi ünlü fıkıhçıların ve Osman b. Affan ve Yezid b. Velîd gibi halifelerin ve daha nice bilginlerin çeşitli görüşleri vardır. Ancak ne var ki görüşler çeşitli olmakla beraber, musiki ile uğraşmak ya da musiki dinlemek hususundaki özgürlüğü kısıtlama bakımından aralarında pek fark yoktur: hepsi de aklı dışlarcasına bu özgürlüğü yok etme eğilimindedirler.

Örneğin İmam Şafiî, **Adâbü'l-Kazâ Mine'l-Ümm** adlı kitabında şöyle demiştir: *"Teganni bâtıla benzeyen mekrûh bir oyundur. Buna fazla devam eden ahmaktır ve şahadeti merdûttur* (geçersizdir)...". Her ne kadar **"teganni"**nin harâm olmadığını söyler görünmekle beraber yine de bunun "bâtıla benzeyen mekrûh" bir şey olduğunu ekler ve teganni'yi geçim san'atı yapan kimselerin "mürüvvetsiz ve sefih" kimse-

ler olduğunu belirtir. Onun görüşüne göre kişi *"Şâyed teganniyi san'at edinmez ve onun için uğraşmazsa, ancak bazı zamanlarda teganni etmekle mürüvvetini kaybetmez ve şehâdeti bâtıl olmaz"*

İmam Mâlik şarkıcıları ve türkücüleri lânetleyerek şöyle demiştir: *"Bir kimse bir cariye satın aldıktan sonra, şarkıcı olduğunu anlarsa onu iâde etmeye hakkı vardır"*.

İmam Ebû Hanife, şarkı ve türkü'yü "kerih" (kötü, iğrenç, pis, vs...) saymış ve şarkı ya da türkü dinlemenin "günâh" olduğunu bildirmiştir. Fuzayl b, İyaz ise şarkı söylemeyi gayrı meşrû cinsel ilişkiye benzeterek şöyle demiştir: *"Teganni zinânın efsûnudur* (üfürükçüsüdür)".

İbn Mes'ûd "teganni" yi kalb'de "bozuşukluk" yaratan bir şey olarak tanımlamış ve *"Su sebzeleri yetiştirdiği gibi teganni de kalbde nifak doğurur"* diyerek hikmet savurmuştur. Musiki'nin her türüne ve her türlü musiki aletine karşı tiksinti duyan Abdullah b. Ömer, koyun sürücüsü bir çoban'ın üfledi'ği kaval sesini bile duymamak için kulaklarını kapatırdı. Bunu yaparken Muhammed'i taklid ettiğini söyler ve şöyle derdi: *"Resûl-i Ekrem'in böyle yaptığını gördüm"*.

Muhammed'in damadı ve daha sonra üçüncü halife olan Osman b. Affan, musikinin "harâm" olduğunu anlatmak ve şarkı söylemekten ve teganni'den ne kadar nefret ettiğini açıklamak maksadiyle söyle derdi: *"Ben teganni etmedim, temenni etmedim. Resûl-i Ekrem'e biât ettikten sonra sağ elimle edeb yerimi tutmadım..."* .

Hicrî 125 yılında ölen 12.ci halife Yezîd b. Velid (ki Emevî hükümdarlarından Abdülmecid'in oğludur), "teganni" ile "muganniye" konusundaki olumsuz duygularını şöyle belirtirdi: *"Teganni'den sakınınız, zirâ o hâyâ'yı azaltır, şehveti çoğaltır, mürüvveti yıkar ve içki yerine geçer; sarhoşun yaptığı kötülükleri yaptırır. Şayet mutlaka teganni isteğini duyuyorsanız kadınları uzaklaştırın. Zirâ teganni zinâ'yı teşvik eder"*[153].

İslâm dünyâsı'nın **"Hüccet-ül İslâm"** diye yücelttiği İmam Gazalî'ye gelince o, her ne kadar yukarda söylenenlerin çoğuna katılmakla beraber, birazcık olsun olumlu görünmek hevesiyle "teganni'nin" harâm olanı ve olmayanı bulunduğu söylerdi. Ona göre "şehveti" ve "insan aşkını" harekete getiren "musiki" ya da "şiir" harâm'dır. Fakat

"Allah sevgisini", ya da "hariçteki adamın gelme sevgisini", ya da "doğum" (yeni doğan çocuk) sevincini ya da bayram neşesini arttıran teganniler *"tamâmen şeytânın arzusuna uymazlar"*. Yine Gazalî'ye göre bir câriye'nin kendi efendisine (sahibine) şarkı söylemesi harâm sayılmaz çünkü bu gibi durumlarda "fitne korkusu" diye bir şey söz konusu değildir. Örnek olarak da Ayşe'nin, kendi câriyelerine, kendi odasında şarkı söyletmiş olmasını gösterir ve buna Muhammed'in ses çıkarmadığını ekler. Çoban'ın çaldığı kaval sesini duymamak için Muhamme'din kulaklarını kapamış olmasını: *"O an için çalgı sesinin üzerinde menfi bir tesir yapabileceğini hesâba katmış olabileceğindendir"* diyerek yorumlamıştır.

Fakat buna karşılık şehvet duygularını kurcalayan, ya da insanı aşka getiren, ya da kalb'de ve gönül'de "fitne" doğurtan şarkıların ya da şiirlerin "harâm" olduğunu anlatmıştır. Gazali'ye göre, insanları azdırmak ya da saptırmak niteliğinde olan her "teganni" ya da her "şiir" harâm'dır; Kur'ân'ı bile bu maksatla okumak harâm'dır [154].

Yine Gazalî'nin şeriât kökenli düşünüş tarzına göre musiki'nin haram olan diğer bir türü daha vardır ki o da "kanları galeyan halinde bulunan gençlerin" ya da "fasık'ların" (yâni günâh işleyen, ya da işlemeye hazır bulunan kimselerin) musikisidir ki bunu **"zinâ'nın efsûnu"** (zina'ya teşvik edici) olarak tanımlardı. Örneğin bir şarkıcı'nın sesini güzelleştirip kendisini insanlara "arz ederek" sevdirmesini "nifakî" (bozuşturucu) bir hareket olarak tanımlar ve İbn-i Mes'ûd'un **"Teganni nifak doğurur"** şeklindeki sözlerini bu anlamda doğru bulurdu.

Bundan başka bir de Kur'ân'ın *Necm* Sûresi'nin 59. ve 60. âyetlerinin: **"Şu Kur'ân'a karşı mı istihza ederek gülersiniz ve ağlamazsınız da onun duyulmaması için teganni edersiniz!"** (K. 53 Necm 59-60) şeklinde olduğunu belirterek Kur'ân'ı dinletmemek için gülmeyi ve ağlamayı sağlayan her şeyin (ister musiki, ister, şiir vs... olsun) harâm olduğunu belirtirdi. Yine Kur'ân'ın: **"İnsanlardan bazıları efsâne ve boş sözler satarlar"** (K. 31 Lokman 6) şeklindeki âyet'ine yaslanarak kişi'yi İslâm'dan soğutan, ya da **"dini verip dünyalığı alma"** gibi sonuçlar doğuran şarkıların ve şiirlerin harâm olduğunu eklerdi[155]. Bundan dolayıdır ki çalgı ve oyunla ilgili bazı musiki aletlerinin (örneğin ud, zenc, düdük, vs...) alım ve satımının yasaklanmasını öngören hadîs'leri uygun bulurdu[156].

Bütün bu yukardaki hususları insanlarımıza "din bilgisi" olarak belleten din adamlarımız, şeriât'a göre harâm sayılmayan musiki'nin *"âile içinde ya da düğünlerde çalgı çalıp eğlenme"* niteliğindeki şeyler olduğunu söyliyerek buna bir de "askerî musiki'yi" eklerler. Dayanakları hep şeriât verileridir. Bu verilere göre âile içinde kadınların ve çocukların kendi aralarında def ve çalgı cinsi şeyleri çalmalarının ya da düğünlerde def ve davul çalınmasının câiz olduğunu söylerler. Örnek olarak şunu verirler: Ayşe'nin rivâyeti olan bir hadîs'e göre Muhammed bir gün, tanıdıklarından birinin *Fariga* adındaki yetim kızını Ensâr'dan *Nebit İbn-i Câbir* ile evlendirmeğe karar verir ve düğün tertipler. Sonra Ayşe'yi cağırır ve ona: *"Yâ Ayşe, hani sizin def çalan ve şiir söyliyen muganniyeniz yok mu: Ensâr'ın böyle oyun hoşuna gider"* der[157]. Ancak ne var ki düğün vesilesiyle def çalınmasına ve şarkı söylenmesine izin verirken aklından, kadın ve erkeklerin birlikte bulundukları, def çalıp beraberce oynadıkları, aşka özlem duygularını dile getirdikleri bir düğün geçirmemiştir.

Yine bunun gibi İmam İbn-i Mes'ûd'un bildirmesine göre Muhammed, âile içinde kadınların ve çocukların kendi aralarında def ve çalgı cinsi çalmalarına da izin vermiştir[158]. Hemen belirtmek gerekir ki izin verdiği bu şeyler, kendisine göre musiki'nin "en zararsız" ve aslında "en önemsiz" olan şeklidir. Bunları dahi düğün ya da bayram günleri gibi istisnaî zamanlara hasretmiştir. Bunun böyle olduğunun en güzel kanıtı, Ayşe ile ilgili şu olaydır:

Bir kurban bayramı günü Ayşe, kendi odasına çekilmiş olarak iki câriye kızın def çalarak söyledikleri şarkıları dinlemektedir. Câriye kızların ellerindeki def "pulsuz" cinsten bir çalgı aleti olup söyledikleri şarkılar da Arap'ların savaş "menkâbeleri" niteliğinde bildikleri **"Buas ezgileri"** ni içermektedir; daha doğrusu Medine'deki **Evs** ve **Hazrec** kabileleri arasında vaktiyle geçmiş olan savaşlarla ilgili hikâyeleri şarkı şeklinde dile getiren şeylerdir. Şarkıların güftesinde ne aşk ve ne de şehvet konusunda her hangi bir söz yoktur. Câriyeler de para ile iş gören cinsten, yâni "teganni'yi san'at ve âdet edinmiş" kimseler değillerdir: birisi Muhammed'in özel şâiri olan *Hassân İbn-i Sâbit*'in câriyesi diğeri de bir başka ahbabının câriyesidir. Sırf Ayşe'nin hatırı için odasına gelmişler, şarkı söylemektedirler. İşte tam bu sırada Muhammed Ayşe'nin odasına girer. Câriye'lerin def çalarak şarkı söylediklerini görmekle huzursuz olur; huzursuzluğunu da yatağa yaslanıp

yüzünü başka yöne çevirmekle ve "ihrâmını örtünmekle" belli eder. Az geçmeden Ayşe'nin babası Ebû Bekir görünür. Ebû Bekir def çalıp şarkı söylemenin Muhammed tarafından yasaklanmış olmasına rağmen kızı'nın def çaldırıp şarkı söylettiğini ve Muhammed'in de şarkıcıları dinlememek ve görmemek için yüzünü başka yöne çevirdiğini, ihrâmına büründüğünü görmekle şaşırır. Kızı'nın Muhammed'i rahatsız ettiğini düşündüğü için öfkesini yenemeyerek Ayşe'yi: *"(Bu ne hal) Resûluliâh...'ın yanında şeytan mizmarı mı?"* diyerek azarlar. "**Mizmar**" sözcüğü'nün sözlüksel anlamı, nefes ile çalınan her hangi bir saz ya da ses ile okunan şeylerdir. Ebû Bekir'in hiddete kapılmış olarak Ayşe'yi azarladığını gören Muhammed, başını büründüğü ihrâm'dan (örtüden) çıkarır ve: *"(Ey) Ebû Bekir, onlara ilişme. (Bu günler bayram günleridir)"* diyerek onu yatıştırır. Her ne kadar hoşlanmamakla beraber, bayram vesilesiyle câriyelerin şarkı söylemelerine engel olmaz. Bu sözleriyle anlatmak ister ki, düğünlerde olduğu gibi bayram günlerinde de bu şekilde "zararsız" şarkılar okunup def çalınabilir. Muhammed'in bu sözleri üzerine Ebû Bekir sesini kısar ancak ne var ki Ayşe, gergin havayı sezmiştir. Ne babası'nın ve ne de kocası'nın hoşnud olmadığını anladığı için câriyelere işâret ederek odasında çıkartır.

Yukardaki olayla ilgili olarak Ayşe'nin söylemesi şöyle: *"Bir def'a Minâ günlerinde (yâni Kurban bayramının ilk üç günlerinden birinde) Resûlullâh yanıma girdi. Karşımda Buas ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. Yatağına uzanıp yüzünü çevirdi. (Derken) Ebû Bekir girdi: -'(Bu ne hal? Peygamber'in) yanında şeytan mizmarı mı?-' diyerek beni azarladı. (Bunun üzerine) Resûlullâh ona dönüp: -'Onlara ilişme-' diye buyurdu. (Babamın zihni başka bir şeyle) meşgul olunca kızlara işâret ettim (onlar da) çıktılar..."* (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt III, sh. sh. 151, hadîs no. 513)[159]. Buharî'nin rivâyetine göre Muhammed "Onlara ilişme" dedikten sonra *"Her kavmin bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır"* ya da *"Bu günler bayram günleridir"* diye eklemiştir[160].

Bu yukardaki hadîs din adamı'nın ve şeriâtçı'nın "İslâm'da musiki yasağı diye bir şey yoktur!" şeklindeki yalanlarını da ortaya vurmaktadır. Çünkü görüldüğü gibi Muhammed def çalıp şarkı söyleme iznini sadece bayram günleri için vermiştir; verirken de söylenen şarkıların aşk ve şehvet duygularını dile getirmeyen, din duygularına ters düş-

meyen, buna karşılık genellikle savaş kahramanlığını ve cengâverliği coşturucu şeyler olması koşulunu öngörmüştür. Çalgı çalıp oyun oynama konusunda verdiği izin "raks" cinsi oyunlar değil fakat kılıç (ya da "harbe") oyunu, ya da kalkan oyunu gibi şeylerdir. Mekke'den hicret ederek Medine'ye ilk gelişinde de, bu olayı "bayram" vesilesi bilmiş ve kutlamak maksadiyle, kendisi de harbe'siyle oyun oynamıştır (Bu hususlar için bkz. Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt III, sh. 150)[161].

Yine bunun gibi Hicret'ten sonraki bir tarihte Medîne'yi ziyâret maksadiyle gelen Habeşî'lerin "harbe'leriyle" oyunlar oynamalarına ve halkın bunları seyretmesine izin vermesi, bu oyunların "raks" şeklinde olmayıp "harbe'lerle" savaşır gibi hücûma geçmek, atlayıp sıçramak şeklinde, yâni askerî nitelikte olmasındandır.

Bu doğrultuda olmak nedeniyledir ki daha sonraki dönemlerde din adamları musiki'yi yasaklatıcı yolları aramışlardır. *Abu'l Hasan Mâverdi* (974-1058), **Kitâb al-ahkâm al-sultâniya** ve ayrıca **Kitâb Nasihât al-mulûk** adlı yapıtlarında devlet yöneticilerinin yetkilerini incelerken şarap içenlerin, kumar oynayanların ve musiki ile uğraşanların cezalandırılmaları konusundaki hukümleri sıralar Bu hükümler arasında şarkı söylemenin ve telli musiki âletleri kullanmanın câiz olmadığına ve çünkü bütün bunların insanları temiz, güzel, dinsel düşüncelerden uzaklaştırıp "şehevî" duygulara sürüklediğine dâir olanlar vardır. Bundan dolayidırf ki şehevî duyguları kabartmayıp savaş ruhunu canlı tutar diye askerî musikiye cevaz verildiğini anlatır.[161a]

Din adamları da bu tür malzemeye sahip olarak Muhammed'in musikiyi insan kalbindeki "munafıklığın" ve 'kötülüğün" nedeni olarak gördüğünü ve bu yüzden yasakladığını, sadece "mâsum" şarkılara izin verdiğîni belirtmişlerdir. Fakat "mâsum" nitelikteki şarkıların dahi kadınlar tarafından erkeklerin önünde söylenmesini yasak ettiğini, yine bunun gibi, henüz sakalı terlememiş genç delikanlıları, kadınlar karşısında şarkı söylemekten men ettiğini çünkü aksi taktirde kadınların sehevî duygularının kabaracağını belirlediğini söylemişlerdir[161b].

Fakat bütün bu yasaklara rağmen musiki, biraz olsun "liberal" görüşlü Halife'ler zamanında itibar görmüştür. Annesi Hıristiyan olan **Halife Yezid**'in sarayında şarkıcılar ve çalgıcılar bulunurdu. Al-

Mütevekkil zamanında da İslâm kültürüne eski Yunan musiki san'atı girmiştir. **al-Kindi** gibi düşünürler **Aristo'**nun musiki konusundaki fikirlerini işlemişlerdir. Daha sonra **al-Farabî** ve **İbn Sinâ** gibi düşünürler aynı kaynaklardan yararlanarak musiki san'atı'nın "nazarî" esaslarına yer vermişlerdir.

Şunu eklemek gerekir ki İslâm ülkelerinin 1400 yıllık yaşamları sırasında musiki yasağı, Muhammed'in getirdiği yasaklar arasında en az riâyet göreni olmuştur. Din adamları sayesinde değil fakat din adamlarının muhalefetine rağmen!

Oysa ki Batı'da **musiki** halkın hem dinsel ve hem de fikirsel gelişmesinin iksir'i olmuştur. Eski Yunan'ı her bakımdan kendisine kaynak edinen Batı dünyâsı Eflatun'un **Republic** adlı kitabında, musiki'nin insan ruhu üzerindeki önemine değinen öğütlerini ve Sokrat'ın ya da Aristo'nun bu doğrultudaki görüşlerini daima değerlendirmiştir. Din adamları, musiki'yi Kilise'ye mâl ederek hem halkı Kilise'ye çekebilmişler ve hem de ruh gelişmesine sürükleyebilmişlerdir. Gerçekten de Batı'da **musiki,** Kilise'yi tamamlayan bir unsur olmuştur. Hayden, Hendel, Bach ve daha nice musiki üstadlarının ruhu yücelten yapıtları sayesinde Batı'lının köylüsü bile ilkellikten kurtulma yolunu bulabilmiştir.

Fikir ve kültür tarihin ortaya vurduğu gerçek şudur ki insan ruhunun ve zekâsının gelişmesinde, insan karakterinin incelmesinde musiki, tıpkı resim ve heykelcilik ya da diğer san'at alanlarında olduğu gibi, fakat onlardan dahi üstün ve güçlü bir rol oynar. Çünkü resim ve heykelcilik, söylendiğine göre, eşyanın dış şeklini kopye etme hevesinden doğmuştur. En büyük san'atkarlar dahi kendilerine genellikle eşya'yı "model" edinmişlerdir. Oysa ki musiki, bu tür bir taklitçiliğe yönelme gereğini duymamıştır. Daha başka bir deyimle musiki, insanın taklitçiliğe yönelik içgüdülerinden çıkmamıştır. Kabul edilir ki musiki'nin gerçek kaynağı, insan ruhunun derinliklerindeki "ulvîlik"tir, "kutsallık" tır. Daha doğrusu musiki "bilinçlenmenin" duy gusal yönlerinin dışa yansımasıdır. Toplum yaşamlarında olduğu kadar bireylerin yaşamında da musiki öylesine önemli bir yer kapsar ki toplumun ve kişilerin ahlâk anlayışları dahi buna göre şekillenir. Dinsel duyguların gelişmesinde musiki'nin rolü öylesine önemli sayılmıştır ki musikisiz din, sanki gücünü yarı yarıya yitirmiş gibidir. Çünkü musiki

kalbe ve ruha hitap eder; ibâdet sırasında ruh bakımından en olumlu ortamı ve havayı o yaratır. Sosyal yaşamlarda da musiki toplum için ortak duygular, ortak düşünceler ve bilinçlenmeler, ahlaksal oluşumlar sağlar. Yüksek kaliteli musiki, insan zekâsına en ideal yaşamları tanımlar ve sevdirir. Musiki'nin bu niteliklerini anlayacak kerteye gelen kimseler, san'at'ın diğer türlerini değerlendirme olanağına da ulaşırlar. Musiki kültürü ile bezenmiş kalp'ler asîl ve yüksek duyguların ve fazilet'liliğin var olduğu gerçeklere erişebilir olmuşlardır. İnsan varlığının **insanlık** sevgisiyle ve insancıl yaşam duygulariyle gelişmesine vesile olan etkiler hep musiki sayesindedir[161c].

İşte Batı'da din adamları musiki'yi Kilise'ye sokmak ve ibadet sırasında musikiye yer vermek sûretiyle bir yandan halk tabakalarının Kilise'ye bağlılık duygularını pekiştirmişler, diger yandan da bu insanları yüksek kaliteli musikiye alıştırarak fikir ve ruh gelişmesine yöneltmişlerdir. Batı'da çoğu kişilerin, sırf güzel bir musiki dinlemek maksadiyle Kilise'ye gittikleri bir gerçektir. Köy'den gelip Kilise'de Bach'ın, Hendel'in, Haydın'ın, Mozart'ın vb... musikisini dinliyen insanlar, sırf bu ruhu yüceltici ve aklı geliştirici musiki sayesinde ilkellikten sıyrılma olasılığını kazanmışlardır.

Ne yazık kı şeriât dünyasının din adamları kendi insanlarına böyle bir fırsat yaratamamışlardır.

*

Din adamı, şeriât verilerine dayalı olarak müslüman kişi'ye, sadece resim ve heykel düşmanlığını, sadece musiki düşmanlığını değil fakat güzel san'atların diğer önemli bir kolu olan **"şiir"** (ve dolayısiyle **"şâir"**) düşmanlığını da aşılar. Fakat bu işi pek kurnaz yollarla yapar ve örneğin genellikle vezinli ve kafiyeli uslûb'da hazırlanmış olan Kur'ân'ı ya da çoğu hadîs'leri "şiir" niteliğinde saymaz, ve yine genellikle vezinli ve kafiyeli şekilde konuşan Muhammed'i şâir saymaz. Bunu yaparken Kur'ân'ın şâir sözü olmadığına ve Muhammed'in "şâir" olarak gönderilmediğine ve şâir olarak iş görmediğine dâir hükümleri sergiler. Sergilerken de örnek olarak *Hakkâ* sûresi'nden: **"Kur'ân şerefli bir elçi'nin getirdiği sözdür; o şâir sözü değildir... Kâhin sözü de değildir"** (K. 69 Hakkâ 40-42) şeklindeki âyet'i gösterir. Muhammed'in şâir olmadığına ve şiir yazmasını bilmediğine dâir yine

Kur'ân'dan şu tür âyetleri gösterir: **"Biz Muhammed'e şiir öğretmedik; zâten ona gerekmezdi"** (K. Hakkâ, 41; Saffat 35; Yâ-Sîn 69 vs...). Şâir'lerin "yalancı" ve "şaşkın" kişiler olduklarını anlatmak üzere Kur'ân' dan şu tür âyet'leri okur: **"...Şâirlerin her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini görmez misin?"** (K. Şuâra 224-226). Şâir'lere kulak asmanın ya da onlara değer verip ayak uydurmanın "azgınlık" ve "sapıklık" olduğunu anlatmak üzere Tanrı'nın şöyle dediğini anlatır: **"Şâir'lerin ardından ancak azgınlar gider..."** (K. Şuâra 224-226). Yine bu doğrultuda olmak üzere Muhammed'in de şaîrler hakkında: **"Benim, Tanrı'nın mahlûkları arasında en ziyâde nefret ettiğim kimseler şâir(ler) ve mecnun'lardır"** şeklinde konuştuğunu ve müslüman kişilere şiir'le meşgul olmamaları için şu şekilde öğütte bulunduğunu belirtir: **"Sizden birinin karnının içi şiir dolmaktansa irin dolması hayırlıdır"**[162].

Bunları söylemekle beraber din adamı, İslâm lehinde ya da Muhammed'i övücü nitelikte olan şiirleri, biraz aşağıda belirteceğimiz gibi, "makbul" kabul etmekten geri kalmaz. Daha başka bir deyimle şiir ve şâir düşmanlığı duygularını Muhammed'ten gelme bir miras olmak üzere yeni kuşaklara aktarır. Çünkü Muhammed, hem bir yandan kendisini "peygamber" olarak kabul ettirebilmek ve hem de şâir'lerin eleştiri ve yermelerinden (hiciv'lerinden) kurtarabilmek için şiir san'atını ve şâir'leri kötüleme siyâsetini gütmüştür; şöyleki:

İslâm kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Arap toplumunda şâir'ler, her ne kadar son derece etkili ve önemli bir yer işgâl etmekle beraber, *"hayal âlemi'nin insanları"* ya da *"halkı yalan sözlerle sihirleyebilen kişiler"* olarak görülürlerdi. Muhammed kendi kendisini "peygamber" ilân edipte Tanrı'dan vahy geldi diyerek konuşmaya başlayınca Kureyş halkı onu *"deli bir şâir"*, ya da *"halkı sözleriyle sihirleyerek aldatan bir şâir"* diye tanımlamıştır. Bir çokları: **"Deli bir şâir yüzünden tanrılarımızı mı bırakalım?"** (K. 37 Saffat 36-37) diye ya da: **"(Muhammed) sizin gibi bir insandan başka bir şey midir? Siz, göz göre göre sihre mi uyarsınız?"** (K. 21 Enbiya 2-3) şeklinde konuşur olmuştur. Kur'ân'ı onun uydurması olarak görenler: **"Hayır (bu sözler) karışık rü'yâlardır; hayır (o Kur'ân'ı) uydurmuştur. Hayır o (bir) şâir'dir"** (K. 21 Enbiya 5) demişlerdir. Halkın bu şekilde konuşmasında şâir'lerin de büyük etkisi vardır.

Söylemeye gerek yoktur ki bütün bunlar Muhammed'in "peygamberlik" iddiâlarını çürütebilecek nitelikte şeylerdi; ve eğer şâir olarak tanınacak olursa, hiç kimse tarafından ciddiye alınmayacak, "Tanrı elçisi" olarak kabul edilme olasılığına kavuşamayacaktı.

Öte yandan eğer şâir'den peygamber olabileceği inancı yerleşecek olursa bu taktirde kendinden çok daha iyi şâir'lerin "peygamber" olarak ortaya çıkabileceği ve böyle bir hâlde "peygamberlik" mesleğine "elveda" etmek gerekeceği muhakkaktı.

Bundan başka şâir'lere karşı, bunların kendisini "peygamber" olarak kabul etmeyip şiirleriyle alaya almaları nedeniyle de düşmanlık beslerdi. Bu dönemin ünlü şâir'leri (ki aralarında Labîd İbn Rabia, Abdullah İbn Ravaha, Ka'b İbn Eşref, İbn-i Hatal gibi kalemi çok kuvvetli olanlar vardı) gerek Mekke döneminde ve gerek Medîne döneminde Muhammed'i hicivleriyle yererlerdi. Hem de öylesine ki onu "Muhammed" adiyle değil fakat **"Müzemmem"** sözcüğü ile (ki **"zemm olunmuş"**, "kötülenmiş" anlamlarına gelir) küçültürlerdi (Bkz. Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt IX, sh. 252)[163].

Bu şâirler arasında Muhammed'e inanıp müslüman olan ve fakat sonradan cayıp İslâm'dan çıkanlar vardı. Örneğin *Ümeyye İbn-i Ebî's-Salt,* eskiden beri "tek Tanrı" fikrine bağlı olanlardan biri olduğu için, bir aralık Muhammed'i benimsemiş ve müslüman olmuş idi. Fakat az geçmeden onu "peygamber" olarak kabul etmenin hatâ olduğunu anlamış ve İslâm'dan çıkmıştır. Onun bu tutumunu yermek maksadiyle Muhammed Kur'ân'a şu âyet'i koymuştur: **"Müşriklere şu adamın kıssasını da oku ki Biz ona âyetlerimizi vermiştik (ilmi, dini, şeref ve haysiyeti vardı). O bütün bunlardan sıyrıldı çıktı da onu şeytan kendine uydurdu. Bu sûretle o sapıklardan oldu"** (K. A'raf 175)

Şâir'lerin ve onların etkisiyle halktan kişilerin Muhammed'e düşman olmalarının bir nedeni de Muhammed'in koymak istediği bir takım yasaklar, haramlardır ki bunlardan biri şarap (içki) yasağı idi. Bu yüzden çoğu kişiler ve şâirler Muhammed aleyhinde şiirler yazarlar ya da yazılan şiirleri okurlardı.

Ve işte genel olarak şâirlerin halk üzerinde son derece etkili olduklarını ve bu şâir'lerin hicivleri ve kendisiyle alay etmeleri yüzünden taraftarlarını kaybedebileceğini ya da halkın kendi aleyhine dönebileceğini bildiği içindir ki Muhammed, şâir'leri *"sözlerine*

inanılmamak gereken kimseler" olarak sergiler, kendisini de "şâir" olarak göstermekten kaçınırdı. Bu maksatladır ki Kur'ân'a, yukarda belirttiğimiz gibi, **"Biz Muhammed'e şiir öğretmedik; zâten ona gerekmezdi"** (K. Hakkâ, 41; Saffat 35; Yâ-Sîn 69 vs...) ya da: **"Kur'ân, şerefli bir elçi'nin getirdiği sözdür; o şâir sözü değildir"** (K.Hakkâ 40-42) şeklinde âyet'ler koyarken kendisine şâir diyenleri *"Siz can yakıcı azâbı tadacaksınız"* (K. Saffat 38) şeklindeki "âyet'lerle", ya da *"Biz şiir ile, müfâhare ile (övünmek için) ba's olunmuş (peygamber kılınmış) değiliz"* şeklindeki hadîs'lerle[164] susturmağa çalışmıştır. Bununla da yetinmemiş, bir de şâir'lerin "yalancı", "sahtekar", "hayalperest", "insanları aldatanan" kişiler olduklarına dâir hükümler koymuş ve şâir'lere inananları **"azgınlar"** diye tanımlamıştır (Bkz. K. 26 Şuâra 224-226).

Hemen belirtelim ki bunlar genellikle Muhammed'in henüz güçlenmediği Mekke döneminde olan şeylerdir; güçlü olmadığı için kendisine şâir diye çatanlara, ya da kendisini şiirleriyle hicveden şâir'lere yukardaki şekilde sadece "sözle" karşılık vermiştir. Fakat Medîne'ye geçipte güçlenmeğe başladıktan sonra bu gibi kişileri ele geçirdikçe, kellelerinin uçurtmak sûretiyle haklarından gelecektir. Örneğin Mekke'yi fethettikten sonra "genel afv" ilân ettiği hâlde, yıllar önce kendi aleyhinde şiir yazdı diye *İbn-i Hatal*'ı öldürtmekten ve aynı cezâ'yı diğer kişilere uygulamaktan geri kalmamıştır.

Bununla beraber vaktiyle kendisini hicveden ve fakat ölümden kurtulmak için kendisini övücü şiir'ler yazan şâir'leri bağışladığı görülmüştür ki bunlardan biri ünlü şâir *Ka'b b. Zuhayr*' dır. Arab'ın bu en ateşîn şâiri, uzun yıllar Muhammed'in ısrarlarına rağmen müslüman olmayı red etmiş, özgürlüğünü korumak istediğini bildirmiştir. Bununla da yetinmemiş, bir de Muhammed'i, özgürlükleri yok etti diye hicvetmiş, hattâ, söylendiğine göre, "Muhammed'in kanı helâldir" şeklinde şiir'ler yazmıştır. Ancak ne var ki Mekke'nin fethinden sonra artık Muhammed'in iyice güçlendiğini ve kendisini ilk fırsatta öldürteceğini anladığı için, kaçıp izini kaybettirmek istemiş ve fakat ne yapsa kurtulamayacağını anlayınca Muhammed'i övücü ve yüceltici şiirler yazmaga başlamıştır. Muhammed bu şiirler'i, sadece kişisel ego'sunu (nefsini) doyurmak bakımından değil fakat aynı zamanda halk sınıflarını kendi lehinde etkilemek bakımından da yararlı bulduğu içindir ki *Ka'b b. Zuhayr*' ı afv etmiştir[165].

Bu vesile ile şunu belirtelim ki Muhammed, her ne kadar şiir san'atı'nın ve şâir'lerin olumsuz niteliklerine inanmış olarak yukardaki tutum ve davranışlara yönelmekle beraber, bu olumsuzlukları "olumluluğa" dönüştürmek halinde, kendi siyâseti bakımından yararlı sonuçlar alacağından emindi. Çünkü şunu bilirdi ki Arap karakteri'nin özelliklerinden biri "güzel konuşma'ya", güzel söz'e" (ki"belâgat", "talakat" deyimleriyle karşılanmak gerekir) düşkünlüktür; o kadar ki bedevî'ler gece yolculuğuna çıktıklarında şiir söyliyerek develeri güderler, kervanlarını çekerlerdi. Güyâ develer dahi şiir şeklindeki terâne'den hoşlanırdı.

Öte yandan şiir'ler ve "kâfiyeli" sözler düşman'a karşı "hiciv" ve dost'a karşı "methiye" niteliğinde olacak olursa tam bir "silâh" şeklinde iş görebilen şeylerdi. O kadar ki bir kabilenin bir başka kabileye üstünlüğü şâir'lerinin güçlülüğü ile ölçülürdü[166].

Bundan dolayıdır ki Muhammed, bir yandan Kur'ân'a koyduğu âyet'leri genellikle şiir havasına bürürken diğer yandan taraftarlarını bu tür sözlerle etkilerdi. Örneğin Kur'ân "nazım" şeklinde görünmekle berâber aslında şiir kitabı gibi bir şeydir. Genellikle âyet'ler, sırf kafiyeli olsun diye belli bir sözcüğün ya da bir tümce'nin devamlı şekilde tekrarlanmalariyle oluşur. Ayet'lerin Türkçe çevirisi dahi bu konuda fikir vermeğe yeterlidir. Gelişi güzel bir örnek olarak *Tekvir* Sûresi'nden şu bir kaç tümçeyi okuyalım:

"Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman,
Yıldızlar düşüp söndüğu zaman,
Dağlar yürütüldüğü zaman,
Doğurması yaklaşmış develer başı boş bırakıldığı zaman,
Denizler kaynaştırıldığı zaman,
Canlar bedenlerle birleştirildiği zaman"

(K. 81 Tekvîr 1-14)

Tekvîn Sûresi'ni izleyen *İnfitâr* Sûresi'nde yukardaki kâfiye'lerin sürdürüldüğu görülür:

"Gök yarıldığı zaman,
Yıldızlar dağıldığı zaman,
Denizler kaynaştığı zaman,
Kâbirlerin içi dışa çıktığı zaman,

İnsanoğlu ne yaptığını ve ne yapmadığını görür"

(K. 82 İnfitâr 1-5)

Ayni kâfiye'ler iki Sûre sonra, *İnşikâk* Sûresi'nde yine karşımızdadır:

"Gök yarılıp Rabbine boyun egdiği zaman,
Yer düzeltilip, içinde olanlar... boşatıldığı zaman,
Herkes yaptığının karşılığını görecektir"

(K. 84 İnşikâk 1-5)

Öte yandan hadîs niteliğinde bıraktığı hükümler ya da dua'lar da bir bakıma şiir niteliğinde şeylerdir. Örneğin Ensâr ile Muhâcirîn'e "mağfiret" dilerken (duâ'lar ederken), ya da Mescit niteliğinde binalar inşa ettirirken ya da savaş sırasında askeri çoştururken yaptığı buydu. Söylendiğine göre *Uhud* savaşında askerin savaş meydanından kaçmasına ve ordu'nun dağılmasına, vezinli, kâfiyeli sözlerle (ki aslında şiir'den başka bir şey değildi) engel olmuştur. Yine söylendiğine göre *Huneyn* 'de, ordu'nun dağılmağa başlaması üzerine savaş meydanından kaçan askerleri, vezinli kafiyeli şu sözlerle etkileyip bozulan ordu'yu nizama sokmuştur:

"Ene'n-Neb'yuu la kezib,
Ene İbn-i Abdi'l-Muttalib"
(ki Türkçesi şöyle: "Ben peygamberim, yalan yok,
Ben Abdi'-Muttalib'in oğluyum") 167

Ancak ne var ki o, vezinli ve kâfiyeli dahi olsa, şiir san'atı'nın sihirli gücünden yararlanır fakat bunları "şiir" niteliğinde saymaz, kendisini de şâir olarak tanıtmazdı. Bunu yaparken biraz yukarıda belirttiğimiz hükümleri sıralardı.

Bundan dolayıdır ki din adam'ları ve şeriâtçı yazarlar "Tanrı şâirleri hor ve aşağı görmüştür" diyerek Muhammed'i şâir olarak tanımlamazlar ve onun "şiir" şeklindeki sözlerini ve Kur'ân'a koyduğu hükümleri şi'ir'den saymazlar. Onlara göre bu sözler "şi'ir" değil fakat **"recez"** 'dir ki **"Ürcuze"** diye de bilinir. **"Recez"** denen şey yarısı, ya da bir kısmı "yontulmuş beyt'ten" oluşan bir şeydir ki şi'ir'e benzemekle beraber gerçekte şi'ir kabul edilmez Yine onlara göre şi'ir söyle-

meyi gelenek edinen kimseye "şâir" denmekle beraber "recez" söylemeyi gelenek edinmiş kimseye "şâ'ir" denmez **"râciz"** denir. Bundan çıkardıkları sonuç şudur ki Muhammed'in söyledikleri şi'ir değil **"recez"** niteliğinde şeylerdir ve bu nedenle onu şâir değil fakat **"râciz"** diye kabul etmek gerekir (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt. XII, sh. 154)[168].

Din adamlarının başvurdukları bu kurnazlıkların "laf" oyunundan ibâret bulunduğunu ve çünkü etki ve sonuç bakımından **"şi'ir"** ile **"recez"** arasında, hattâ bunlara yatkın düşen **"nazım"** arasında fark bulunmadığı, hepsinin de "nazm'ın" belli kalıplarından birine karşılık olduğu bir gerçektir. İnsan ruhunda ve insan gönlünde değişim ve titreşim ve etki yaratmak bakımından hepsinin de hemen hemen aynı işi gördüğü bir başka gerçektir. Bundan dolayıdır ki Muhammed, her ne kadar şâir'leri sevmez ve kötüler görünmekle beraber çoğu zaman şâir'lere muhtaç ve onlarsız yapamaz olmuştur. Başta *Hassan Basri Sâbit* olmak üzere Arap'ın en güçlü şâir'lerini kendi hizmetinde kullanmış olmasının nedeni bundandır. Onları kendi "özel şâir'leri" olarak hizmetinde kullanabilmek için, şâir'leri aşağılatmak maksadiyle Kur'ân'a koymuş olduğu âyet'lere (ya da söylemiş olduğu hadîs niteliğindeki sözlere) "istisna" yaratıcı hükümler eklemiştir. Örneğin *Şuâra* Sûresi'nin 224-227 âyetlerinde, şâir'leri kötülemek üzere: *"***Şâirlerin ardından azgınlar gider (onlar yalancıdırlar)..."** derken, kendi şâirlerini (ya da kendisi lehinde yazan şâirleri) istisna kılmak için şu tümceyi eklemiştir: **"Ancak îmân eden, müşriklerden intikam alan (şâirler) başka..."** (K. 26 Şuâra 224-227).

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından aktardığına göre bunu dahi kendiliğinden değil fakat bu şâirlerin istekleri üzerine yaptığı anlaşılmaktadır. Zirâ Kur'ân'da şâirleri küçültücü nitelikte âyet'lerin yer aldığını gören ve bundan üzüntü duyan bazı şâir'ler (ki aralarında Abdullah İbn-i Revâha, Kâ'b İbn-i Mâlik ve Hassan İbn-i Sâbit gibi ünlüler vardı) Muhammed'in yanına gelip *"Allah bilir ki biz şâ'iriz"* diyerek yakındıklarında, onları hoşnud etmek için Muhammed, biraz önce belirttiğimiz gibi *"***Ancak îmân eden, müşriklerden intikam alan (şâirler) başka..."** (K. 26 Şuâra 224-227) eklemesini yapmıştır.

Daha başka bir deyimle kendisini hicveden ya da getirdiği düzeni (yâni İslâm'ı) eleştiren şâirleri "yalancı", "sapık" vs şeklinde tanımla-

mış, buna karşılık kendisini öven ve kâfirleri yeren şâirleri "muteber" kişiler saymış ve onları düşmanlarına karşı birer silâh gibi kullanmıştır. Bunlar arasında *Hassan b. Sâbit*, hiciv san'atı'nın üstadlarından biri olarak, önemli bir yer işgâl eder. Muhammed onu kendisine "özel" şâir seçmiş, ona mahsus olmak üzere Mescit'de bir minber kurdurmuştur. Onu her vesile ile bu minbere çıkartır ve düşman bildiği Kureyşli'lere karşı sövüp sayması için: *"***Küffâr-ı Kureyş'e (Kureyşli kâfirlere) cevap ver. Onları hicvet (korkma), Cibril seninle beraberdir"** diye emrederdi. Cibril'in Hassan'a yardımcı olabilmesi için de Tanrı'ya şöyle yalvarırdı: *"İlâhî! (Hassan'ı) Rûhü'l-Küds (Cibril) ile te'yîd et"* (Yâni "Ey Tanrı! Hassan'ı Cibril ile güçlendir" demek isterdi) (Diyânet Yayınları, **Sahih-i...,** Cilt II, sh. 395)[169].

İslâm kaynaklarının bildirmesine göre Muhammed, kendisine taraftar olan şâirleri seferber ederek ve onlara, korku yaratıcı, dehşet saçıcı şiirleri söyleterek bir çok Arap kabilelerini müslüman yapıp kendisine boyun eğdirtebilmiştir. Bunun en güzel örneği **Beni Temîm** kabilesinin İslâm'a girmesidir. Hicret'in 9.yılında Beni Temîm uruğundan bir hey'et, berâberlerinde *Utarid bin Hacib* gibi ünlü şâirleri olduğu hâlde, Muhammed'i ziyâret'e gelir. Konuşmalar sırasında bu şâirler, Tanrı'nın kendilerine yardımcı olduğuna, inâyetler ihsan ettiğine, kendilerini en üstün insanlar durumuna getirdiğine dâir şiir'ler okurlar. Bunun üzerine Muhammed, kendi şâirlerine emir vererek kendisini yüceltici fakat karşı tarafı hicvedici, yerici ve korkutucu nitelikte şiir'ler okutturur. Bu şiir'ler Benî Temîm'leri etkiler, daha doğrusu korkutur; hem de öylesine ki aralarından biri (ki bunun *Akras bin Habis* adında biri olduğu söylenir) ayağa kalkarak, bu şiir'leri dinledikten sonra Muhammed'in peygamber olduğuna inandığını bildirir ve kendi arkadaşlarına dönerek şöyle der: *"Babam size feda olsun ki (Muhammed) gaib'den haber almaktadır. (Onun şâirleri) bizim şâirlerimizden... üstündür".*

Söylendiğine göre bu olaydan sonra **Benî Temîm** kabilesi müslümanlığı seçmiştir[170]. Kuşkusuz ki **Benî Temîm** kabilesini buna zorlayan şey Muhammed'in şâirlerinin daha güzel, daha vecîz konuşmaları değil ve fakat savurdukları korkutucu tehdit'lerdir. Bu taktik, Muhammed'in Kur'ân'a koyduğu: *"Müşrikine mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle mücâhede edin"* şeklindeki hükme uygun bir taktiktir.

Yine din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen bildirmesine göre Muhammed şâir'ler tarafından övülüp yüceltilmekten pek hoşlanırdı. Kendisini yüceltici nitelikteki bu şiir'ler sâyesinde halk'ın sevgi ve saygısına kavuşacağını, uhrevî ve dünyevî otoritesini güçlendirebileceğini düşünürdü. Bundan dolayıdır ki, biraz önce belirttiğimiz gibi, bu şekilde iş gören şâirleri ve onların şiir'lerini, genel olarak şâir'ler ve şiir'ler aleyhinde sarfetmiş bulunduğu olumsuz sözlerden hariç tutmuştur.

Bütün bunlardan anlaşılmak gereken şudur ki İslâm'da şiir san'atı bile yukardaki verilere göre kısıtlanma durumundadır ve din adamı, olanak bulduğu ölçüde bu kısıtlamayı gerçekleştirme yolunu seçer.

Din Adanılarını Görüş Ayrılıklarına Sürükleyen Sorunlar İnsan Aklını Durdurmağa Yeterli Şeylerdir:

İlâhiyat Fakültesinden çıkma ve çoğunun adı'nın başında **"Profesör"** ya da **"Doçent"** unvanları bulunan "Üniversiteli ilâhiyatçılarımız" da dahil olmak üzere din adamlarımızın "bilim" diye uğraştıkları şeylere şöyle bir göz atınız. Göreceksinizdir ki bunlar genellikle aklı ışlayan şeylerden ve daha doğrusu **bâtıl** inançlardan oluşur; bazılarını bu kitap boyunca sergilemekteyiz. Bunlar yanında bir de çözümlemekte güçlük duydukları sorunlar vardır ki bunlardan bir kaçını burada ele almak yararlı olacaktır! Aklı ve mantığı durduracak nitelikteki bu hususlar hakkında fikir edindikten sonra şeriât eğitimiyle yetişmiş olmanın ne demek olduğunu biraz daha iyi anla yarak bu memleketin insanlarının geri kalmışlıklarının nedenlerini biraz daha iyi kavramış oluruz.

Din adamlarını görüş ayrılıklarına sürükleyen "önemli!" konulardan biri oruç ibâdetiyle ilgilidir. **Oruç,** bilindiği gibi, İslâm'ın beş şartından biri olup Kur'ân'da: **"Ey imân edenler! Sizden evvelkilere farz kılındığı gibi, sizin de üzerinize oruç farz kılındı, tâ ki korunasınız"** (K. 2 Bakara 184) diye hükme bağlanmıştır. Din adamı'nın söylemesine göre müslüman kişi, Kur'ân'ın farz kıldığı orucu belirli yasaklara uymak sûretiyle korumakla görevlidir; aksi taktirde bozulan orucunu "kaza" etmesi (yâni gününe gün tutması) ya da bazı hallerde "keffaret etmesi" (yâni aralıksız olarak 60 gün ya da arka arkaya iki ay oruç tutması) gerekir. Bununla beraber bazı hallerde yasaklanmış eylemlere rağmen ne "kaza" ve ne de "Kefâret" gerekmiyebilir. Bütün bu haller İslâm kaynaklarından alınma hükümler olarak Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında yer almıştır (Bkz. **Diyânet Dergisi,** Cilt XI, sayı 6, sh.338-340); din adamlarımız tarafından halka belletilir. Örneğin oruçlu iken karşı cinse sadece bakarak ya da düşünerek "inzâl" olmak (ki men'i gelmesi demektir) orucu bozmaz. Yine bunun gibi karşı cinsten birini "inzal vaki olmamak şartı ile öpmek" de orucu

bozmaz. Fakat **"inzal vuku bulmadan (karşı cinsten birini) öpmek veya okşamaktan sonra orucum bozuldu zanniy le yemek, içmek"** orucu bozar; hem "kaza" hem de "keffâret'i" gerektirir. Buna karşılık oruçlu olduğu halde uyuyan bir hanıma, eşinin uyandırmadan münasebette bulunmuş olması orucu bozup sadece kaza'yı gerektirir. (Ne yazık ki Diyânet Başkanlığı, uyuyan bir kadını uyandırmadan cinsî münasebette bulunmanın tekniğini bildirmemiştir).

Yine bunun gibi **ölü bir insanla** ya da **canlı bir hayvanla** cinsî münasebette bulunan mü'min kişi'nin orucu bozulmuş sayılır. (Canlı hayvanla cinsî münasebette bulunmak bir derece fakat bu işi ölü insanla yapmak nasıl mümkündür? bilinmez.) Fakat her ne olursa olsun şeriât'ın emri şudur ki, ister ölü insanla ister canlı hayvanla cinsî münasebette bulunsun, mü'min kişi sadece "kaza" orucu tutmakla görevlidir. Bu konuda din adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. Hayvanla cinsî münasebet'in "zinâ" olduğu hususunda da görüş ayrılığı yoktur Hepsi de bunun "zinâ" olduğunda birleşirler. Fakat birleşmedikleri v **görüş ayrılığına** saplandıkları bir husus vardır ki o da cinsî münasebette bulunan erkeğe ve hayvana verilecek cezâ konusundadır. Bir kısım din adamları, *İmam Şafii* ve *İmam Hanbel* gibi ünlülere katılarak, hayvanla cinsî münasebette bulunan erkeğin hayvanla birlikte öldürülmesi gerektiğini söylerler. Malikî mezhebinin görüşüne katılanlar, hayvanla cinsi münasebette bulunan erkeğe, eğer evli ise **"recm"** (yâni taşlamak sûretiyle ölüm), bekar ise **"celde"** (yâni kamçılamak süretiyle dayak) cezâsının uygulanacağını söylerler. Hanefî mezhebinin görüşünü benimseyenler ise cezâ'nın **"ağır ta'zir"** (yâni azarlama) niteliğinde bir cezâ olacağını kabul ederler. Bununla berâber ilişki kurulan hayvanın öldürülmesi gerektiğine inanmış görünmektedirler. Diyânet İşleri Başkanlığı'nda önemli görevler üstlenmiş bazı "üstadlarımız" İslâmî kaynaklara dayalı olarak şu görüşü yansıtırlar: **"cinsî münasebette bulunulan hayvan bu işi yapanın malı ise öldürülür. Başkasının malı ise öldürülmesi gerekmez".**

"Pek iyi ama suçu olmıyan zavallı hayvan bu işten dolayı niye öldürülsün?" diye soracak olursanız size şu "dahiyane" yanıtı verirler: **"Hayvanı öldürmenin amacı, bu suçun çağrışım yapılmasını ve fâlili hakkında ileri geri konuşulmasını engellemektir"**[171]. Daha başka bir deyimle halktan kişilerin: "Falanca kişi kendi hayvanı'nın ırzına geçti" şeklinde dedikodu yapmalarını önlemek içindir ki hayvancağızın öldürülmesine taraftardırlar.

"Uhud savaşı sırasında melekler savaşa katılmışlar mıdır yoksa katılmamışlar mıdır?" konusundaki görüş ayrılığı 1400 yıl boyunca sürmüş, fakat bugün hâlâ çözüm getirememiştir. Bu görüş ayrılığı Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs'ın rivâyetine dayalı bir hadîs vesilesiyle kendisini göstermiştir. Bu hadîs hükmüne göre güyâ *"Cibrîl"* ve *"Mikâil"* adındaki melekler, beyaz elbiseler giymiş olarak **Uhud** savaşına katılmışlar ve Muhammed'in yanında kılıç sallamışlardır. Ancak ne var ki bazı din adamları bu görüşte değillerdir; onlara göre melekler yalnız Bedîr savaşında Muhammed'in yanında savaşmışlardır, diğer savaşlarda savaşa bizzat katılmayıp sadece "imdât" için hazır bulunmuşlardır[172].

Uykulu kalmanın abdest'i bozup bozmadığı konusunda da din adamları arasında önemli görüş ayrılıkları vardır. Şu bakımdan ki uyku'nun abdest'i bozan bir şey olduğu kabul edilmekle beraber bazı hallerde bozmadığı kabul edilir; fakat bu "bazı hallerin" ne olduğu tartışmalıdır. Uyku'nun her ne hâl ve sûrettte olursa olsun abdesti bozduğunu kabul edenler yanında, kabul etmeyenler de vardır. Bunun gibi ister namazda olsun ister olmasın yan'a doğru, ya da sırt üstü uyuyan kimsenin abdestinin bozulacağını kabul edenler yanında, otururak ve "makadesini" (kıçı'nı) yere yapıştırarak uyuyan kişinin abdestinin bozulmayacağını söyleyenler vardır[173].

Anlaşmazlık doğuran diğer önemli bir sorun yemek yerken ya da su içerken "sağ tarafa ikrâm" kuralı ile ilgilidir. "Sağa ikrâm" kuralı, Muhammed'in sağ'ın sol'a üstünlüğünü öngörmesi nedeniyle ortaya çıkmış bir kural'dır ki her "hayırlı" işin, sağ'dan başlamak sûretiyle, yapılması gereğini kapsar. Örneğin sabah yataktan kalkarken sağ taraftan kalkmak, sağ ayak ile adım atmak, sağ el yemek yemek, sağ el ile bardağı tutmak, sağ tarafta bulunan kişi'ye önce ikrâm'da bulunmak v.s... gerekir. Fakat ne var ki Muhammed'ten gelme bir davranış ortaya çözümü güç bazı sorunlar çıkarmışa benzer. Şöyleki: Günlerden bir gün Enes İbn-i Mâlik evine Muhammed'i, Ebû Bekir'i, Ömer b. Hattâb'ı ve ayrıca bir kaç kişi'yi çağırır. Ve onlara, evindeki besi koyunundan sağmış olduğu süt'ten ikrâm eder. İlk bardağı Muhammed'e sunar. Muhammed'in sağ tarafında bir A'râbî (çöl Arabı), sol tarafında Ebû Bekir ve onun yanında da Ömer oturmaktadır. Çöl arabı, derece ve mevki itibariyle Ebû Bekir'e nazaran aşağı sayılmakla beraber her nasılsa Muhammed'in sağına düşmüştür. Muhammed süt'ten bir kaç yudum içtikten sonra artanını başkasına ikrâm etmek ister. Bardağı ağ-

zından ayırdığı sırada Ömer, (bardağın A'râbî'ye verilmesinden endişe ederek): *"Resûla'llâh, huzûrundaki Ebû Bekr'e ver"* der. Maksadı Muhammed'e, Ebû Bekr'in huzurda bulunduğunu anımsatmak ve aynı zamanda A'râbî'ye de Ebû Bekr'in büyük mevkii olduğunu bildirmektir. Fakat buna rağmen Muhammed bardağı, sol tarafında oturan Ebû Bekr'e değil fakat sağ tarafında oturan A'râbî'ye verir ve: *"Sağa (ver) sıra ile sağa (ver!)"* der. Böylece anlatmak ister ki sol tarafta bulunan kişi ne derece "şeref ve i'tibar" sahibi olursa olsun, yine de önce sağ tarafta bulunan kişiye ikrâmda bulunmak gerekir, çünkü sağ'ın sol'a üstünlüğü vardır[174].

Fakat İbn-i Abbâs'tan rivâyet olunan bir başka hadîs, bu yukardaki kural ile çatışma halindedir, çünkü bu hadîs'e göre Muhammed, su cinsi içilecek şeylerden ("meşrûbattan") bir şey takdim edildiğinde: *"Büyüklere sunmakla dağıtmağa başlayınız"* diye emretmiştir. Birbiriyle çatışan iki hükmü uyumlu kılmak için din adam'ları, bu ikinci hadîs'in, Muhammed'in sağında kimse bulunmadığı haller bakımından geçerli saymışlardır[175].

Ancak ne var ki ortada daha da önemli bir sorun vardır ki o da meyve cinsi yenecek şeylerin de aynı merâsime tâbi olup olmacayağıdır. Örneğin hurma yiyen kişi, hurmayı ısırıpta kalanını bir başkasına ikrâm etmek istese ne yapacaktır? Su ya da süt cinsi içecek şeylerde olduğu gibi, sağında kim bulunursa bulunsun, ona mı ikrâm edecektir, yoksa sol'undaki "büyüktür" diye ona mı verecektir? İmâm Mâlik'in söylemesine göre yukardaki kural sadece "meşrûbât" ı, yâni içilecek şeyleri kapsayıp yenecek şeylerle ilgili değildir. Fakat buna karşılık Ulema farklı görüş savunur[176]. "İçilecek" şey ile "yenecek" şey'in neden dolayı böylesine önemli bir fark yarattığı hususu pek açıklanmaz.

"Misvâk" kullanmanın her namaz kılındığı zaman mı, yoksa her abdest alındığı zaman mı gerekli olduğu hususunda da önemli görüş ayrılıkları var. **"Misvâklenmek"** demek "misvâk" ağacı'nın dalı (yâni "erâk") ya da zeytun dalı ile dişleri temizlemek demektir. Ebû Hüreyre'nin bir rivâyetine göre Muhammed: *"Ümmetime... meşakkat vermek korkusu olmasaydı kendilerine namaz kılarken misvak (isti'mâlini) emrederdim"* demiş, bir başka rivâyetine göre de *"Ümmetime... meşakkat vermek kokrusu olmasaydı her abdest aldıkça kendilerine misvaklenmeyi emrederdim"* demiştir[177].

Anlaşılan o'dur ki Muhammed, her ne kadar "misvaklenmeyi" önemli saymış olmakla berâber kendi ümmetini zora sokmamak için bunun ne zamanlar yapılacağını açıklığa kavuşturmamıştır. Bundan dolayıdır uygulama konusunda görüş ayrılıkları vardır. Örneğin *Sâfii*'ler, her namaz'dan evvel ve her abdest aldıkça mişvak kullanılmasından yanadırlar. Fakat *Hanefiyye* mensuplarının görüşüne göre namaza başlarken misvaklenmek doğru değildir; çünkü ***misvak dişleri kanatıp abdesti bozabilir.*** Bu itibarla misvaklenmek abdestin başlangıcında olmak gerekir. Neden dişler kanarsa abdest bozulur, anlamak kuşkusuz ki kolay değil. Fakat misvaklenerek kılınan namaz ile, misvaklenmeksizin kılınan namaz arasındaki farkı anlamak için din adamlarımızın söylediklerini ve Diyânet İşleri Başkanlığımızın yayınlarını bellemekte yarar vardır!

Deve yataklarında ya da koyun ağıllarında namaz kılmanın "câiz" olup olmadığı konusunda da görüş ayrılıkları vardır. Her ne kadar Muhammed'in, devesini kıblesine alarak namaz kıldığı söylenmekle beraber[178], develerin bulunduğu yerlerde namaz kılmayı uygun görmiyenler de vardır. Bunların söylemesine göre deve kinci bir hayvan olduğu için, kinli develerden birinin namaz kılanlara ansızın saldırıp "telef" etmesi ihtimali bulunduğundan develerin bulunduğu yerlerde namaz kılınmaması uygun olur. "Pek iyi ama develeri bağlayıp saldırıyı önlemek mümkün değil midir?" şeklinde düşünen pek olmamışa benzer.

Öte yandan bazılarına göre develer su başlarında sürü halinde yatar olduklarından bu gibi yerler genellikle pis sayılmalıdır. Bu nedenle de buralara yakın yerlerde namaz kılmak doğru değildir. Bununla beraber din "bilginlerinden" bazıları, bu gibi yerlerin "temiz" olması şartiyle namaz kılma olanağının bulunduğu görüşündedirler[179]. Her ne olursa olsun sorun henüz kesin bir çözüme bağlanmamış gibidir.

Yine bunun gibi önemli sayılan ve çözülemeyen sorunlardan biri de şudur: ateş ile pişmiş yemeklerden (özellikle deve ya da koyun eti ile yapılan yemeklerden) sonra abdest alarak mı namaz kılmak gerekir yoksa almadan mı? Bir rivâyete göre Muhammed pişmiş koyun küreğinden kesilen eti yedikten sonra abdest almadan namaza dururmuş[180]. Bir def'asında mü'minlerden biri kendisine: *"Koyun eti yedikten sonra abdest alayım mı?"* diye sordukta: *"Ister al, ister alma"* diye yanıt vermiş. Buna karşılık: *"Ya deve eti yedikten sonra abdest alayım*

mı?" sorusuna da: *"Evet (abdest al)"* şeklinde karşılık vermiş. Bununla beraber, yemekten sonra abdest alıp almamak hususunda, ulemâ farklı görüşlere saplanmışlardır. Din adamlarımız deve eti'nin diğer etlerden daha çok yağlı olduğunu hesap ederek, deve etinden gayrı pişmiş et yemeklerinin abdest gerektirmediği fikrindedirler. Oysa ki koyun etinin de tıpkı deve eti gibi yağlı olduğunu söyleyenler de çoktur.

Cenâbet'ten çıkmak için "gusl" ederken (yâni şeriât'a göre yıkanırken) ne kadar su kullanmak gerektiği konusu da görüş ayrılıkları doğuran konulardandır. "Cenâbet'ten çıkmak" demek cinsî münasebetten sonra temizlenmek demektir. Ayşe, cinsî münasebetten sonra Muhammed ile bir kap'tan yıkandıklarını anlatmak için söyle der: *"Nebiyy-i Mükerrem... ile ben bir kaptan guslederdik. (Bu kap da) ferak denilen bir kadeh idi"*[181]. Ancak ne var ki "ferak" denen bu kap'ın ne miktar su aldığı tartışmalıdır. Bazı din adamlarına göre "iki sâ'" miktarı (yâni 6 litre), bazılarına göre ise "üç sâ" (yâni 9 litre) su alır. Fakat yine Ayşe'nin söylemesine göre Muhammed, eşleriyle cinsî münasebette bulunduktan sonra cenâbetten çıkmak için "külek" diye bilinen ve süt sağmağa yarar bir kap ister, sonra iki avucuyla su alıp başının sağ tarafından başlayarak sol tarafını yıkar ve sonra yine iki avucuyla başının ortasına su dökermiş[182]. Din adamları bu örneğe başvurmakla beraber görüş ayrılığına sapmaktan kurtulamazlar. Görülüyor ki cenâbetten çıkmak için su miktarının ne olması gerektiği bir haylı güç sorunlar ortaya vurmakta!

Cinsî münasebetten önce "ıtır" gibi hoş kokular sürmek ve hele bu kokular uçmadan ihrama girmek hususunda da bir takım tartışmalar var. İslâm kaynaklarının bildirmesine göre Ayşe, her gece Muhammed'e "ıtır" sürermiş. O da geceleyin eşlerini teker teker ziyâret edip her biriyle cinsî münasebette bulunduktan sonra sabahleyin "ıtır" kokusunun kalıntısı daha üzerinde iken ihrâm'a girermiş[183]. Anlaşılan o'dur ki cenâbetten çıkabilmek için yıkanmak halinde "ıtır" kokusu vücûd'ta kalmaz. Şu durumda "ıtır" sürüp sürmemenin tartışma konusu yaratacağı doğaldır. Nitekim **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarından öğrenmekteyiz ki İbn-i Ömer: *"İhrama girerken ıtır sürünmek câiz olur mu?"* sorusuna: *"Bunu yapacağına vücûduma katran tılâsı sürsem daha iyi olur"* diyerek yanıt vermiştir. Yine bundan dolayıdır ki, Ayşe'nin yukardaki sözlerine rağmen, Sahâbe'den bir kısmı ihrama girerken hoş kokular sürünmenin câiz olduğunu ve o kokuların

ihrâm'dan sonra devamında "beis" bulunmadığını söylerken diğer bir kısmı da aksi görüşü savunmuş, böylece ortaya günümeze dek çözümlenemeyen sorunlar çıkmıştır[184].

Görüş ayrılığı yaratan diğer ilginç bir konu namazı bozan ("kat'eden") halleri kapsar ki şöyledir. **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarına göre namaz kılan kişi'nin önünden köpek, eşek ya da kadın geçerse namaz bozulur. Bazı rivâyetlere . göre namazı bozan ("kat'eden) şeyler arasında, eşek, köpek ve kadın'dan gayrı "Yahudi", "Hıristiyan, "domuz" gibi şeyler de vardır. Köpek konusunda ortaya çıkan sorun köpeğin rengiyle ilgilidir. Çünkü bazî hadîs'lerde sadece "köpek" sözcüğü geçtiği hâlde, bazılarında "Kara köpek" deyimi yer almıştır. Bundan dolayıdır ki "kırmızı" köpeğin namazı bozup bozmadığı hususu tartışma konusu olmuştur. Bazı kişiler *"Kara köpek namazı bozuyor da kırmızı köpek neden bozmuyor?"* diye soru sormaya başlamışlar fakat *Ebû Zer* gibi etkili kişilerin kanıtlamalariyle kara köpeğin namazı bozduğu ve fakat kırmızı köpeğin bozmadığı sonucuna varılmıştır. *Ebû Zer*'in söylemesine göre Muhammed, kara köpeğin şeytan'dan olduğunu bildirdiği içindir ki böyle bir sonuca varmak mümkün olmuştur[185].

Din adamı'nın bellettiği şeriât hükümlerine göre kadın da şeytan'dan sayıldığı için namazı bozan şeyler arasına alınmıştır. Ancak ne var ki köpeklerin renk esasına göre namazı bozup bozmadıkları görüş ayrılığına vesile yarattığı halde kadınların tümünün namazı bozduğu konusunda fazla bir görüş ayrılığı doğmamıştır.

Yukardakilere benzer nitelikteki görüş ayrılıkları sayısız denecek kadar çoktur. Unutmayalım ki insanlarımızı bu eğitimle yetiştiren din adamları kendileri de bu örneklerle yetiştirilirler.

Şeriât'ın Çelişmeli ve Tutarsız Hükümleriyle Körletilen Zekâlar: Din Adamı'nın Olumsuz Rolü

Şeriât ortamında ve din adamı'nın elinde yetişen kişilerin ortak özelliği, birbirine ters, birbirine zıt ve birbirini cerheden şeyleri aynı zamanda benimseyebilmektir. Bundan dolayıdır ki müslüman kişi, hem bir yandan *"İslâm dini hoşgörü dini'dir"* diyebilir ve hem de aynı zamanda Kur'ân'ın: *"İslâm'dan gayrı bir din'e inananlar sapıktırlar"* şeklindeki hükmünü benimseyebilir. Bu iki düşüncenin birbirine zıt, birinin tersi olduğunu düşünmez. Hem bir yandan Kur'ân'ın *"Din'de zorlama olmaz"* şeklindeki hükmüne sarılabilir ve hem de aynı Kur'ân'ın, "müşrikleri" (puta tapanları) İslâm'a zorlamak için, *"Müşrikleri Öldürünüz"* şeklindeki emrini rahatlıkla uygulayabilir. Bu iki davranışın çelişkili ve bağdaşmaz olduğunu farketmez.

Bir yandan *"Tanrı dileseydi puta tapmazlardı"* şeklindeki şeriât hükmüne inanırken diğer yandan puta tapanların Cehenneme atılacaklarına dâir hükmü doğal kabul etmekten geri kalmaz ve bu iki hükmün çelişir şeyler olduğunu düşünmez.

Bir yandan *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse ... kalbini dar ve sıkıntılı kılar"* şeklindeki hükme inanır fakat aynı zamanda bu hükmün uzatması olan *"Allah, inanmayanları küfür bataklığında bırakır"* şeklindeki satırları doğal bulur. Bu iki hüküm arasında çelişme olduğunu aklından geçirmez.

Bir yandan *"Şeriât dini, kadını yüceltmiştir, yirminci yüzyılın ulaşamadığı haklara eriştirmiştir; kadının şahsiyet haklarına saygılıdır, kadın erkek eşitliğini öngörür"* şeklinde konuşurken diğer yandan: *"Kadınlar aklen ve dînen dûn yaratıklardır; erkeklerin kadınlardan bir üstün dereceleri vardır; iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına bedeldir; mirasta erkeğin payı iki dişinin payı kadardır; namazı bozan şeyler eşek, kara köpek, domuz ve kadın'dır; kadınlar insanın*

karşısına şeytan gibi çıkarlar; Cehennem'in çoğunluğu kadınlardan oluşur, vs..." şeklindeki hükümleri öne sürebilir ve bunu yaparken çelişkiye düştüğünü bilmez.

Sayısız denecek kadar çok bu örneklerin ortaya vurduğu sonuç şudur ki şeriât verileriyle yetişen kişi birbiriyle çelişki halinde bulunan din verilerini gerçeğin tâ kendisi olarak kabul etmekten geri kalmaz. Bu hükümlerin "kutsallığına" ve "mutlak gerçekliğine" öylesine inanmıştır ki bunlarda "çelişme", "tutarsızlık" ya da "bağdaşmazlık" diye bir şey olabileceğini kabul etmez. Kabul etmek şöyle dursun fakat kabul edenleri dinsizlikle suçlamağa hazırdır. Çünkü zekâsı, şeriât'ın oluşturduğu ortam içerisinde körletilmiştir ve bu ortamı oluşturan da esas itibariyle din adamıdır. Din adamı'nın ona belettiği şudur ki Kur'ân: *"Doğruluğu şüphe götürmeyen kitab'tır"* (K.2 Bakara 2) ve *"Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda bir çok tutarsızlık (bulunurdu)"* (K. 4 Nisâ 82)

Ancak ne var ki akılcı bir gözle Kur'ân'ı okumağa başladığımız an, daha ilk satırlarından itibaren çelişmeli hükümleri karşımızda bulur ve okumağa devam ettikçe bunların çokluğu içerisinde kayboluruz. Sadece bir kaç örnekle yetinmek üzere *En'âm* Sûresi"nden bazı hükümlere göz atmakla işe başlayalım: 107ci âyet söyle der: *"Tanrı dileseydi puta tapmazlardı"* (K. 6 En'âm 107). Bir kaç âyet ilerde şu vardır: *"Allah dilemedikçe inanmazlar"* (K. 6 En'âm 111) Bundan anlaşılan şudur ki inanmak ya da puta tapmak Tanrı'nın dileğine bağlıdır ve eğer Tanrı dilemiş olsaydı kişiler puta tapmazlardı.

Ancak ne var ki bu aynı *En'âm* Sûre'sinde: *"... puta tapanlardan yüz çevir"* (K. 6 En'âm 106) diye yazılıdır. Bunu pekiştirir nitelikte olmak üzere *Tevbe* sûresi'nde de puta tapanların öldürülmelerini emreden şu âyet vardır: *"...Müşrikleri (puta tapanları) bulduğunuz yerde öldürün,.."* (K. 9 Tevbe 5). Yâni din adamı'nın belletmesine göre Tanrı kişiyi hem **"putperest"** (müşrik) bırakmıştır, ve hem de "putperest'tir" diye cezalandırmaktadır.

Yukardakine benzer bir diger örnek *En'âm* Sûresi'ndeki şu âyet'dir: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır"* (K. 6 En'âm 125). Dikkat edileceği gibi ilk iki tümce ile son tümce çelişki halindedir. Çünkü ilk iki

tümceye göre kişi'yi **"Müslüman"** ya da **"Kâfir"** yapan Tanrı'dır; fakat Tanrı, kâfir yaptıklarını Cehennem'e atmaktadır.

Yine din adamı'nın beletmesine göre *Bakara* Sûre'sinin 6.âyet'i şöyle der: *"Şüphe yok ki, inkâr edenleri (kâfir olanları), başlarına gelecekle (azab ile) uyarsan da uyarmasan da birdir, inanmazlar"* (K. 2 Bakara 6). Bu âyet'in hemen arkasından şu âyet gelir: *"Zira Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinde de perde vardır ve büyük azab onlar içindir"* (K. 2 Bakara 7). Görülüyor ki kişileri "kâfir" yapan, onların kalblerini ve kulaklarını mühürleyen Tanrı'dır. Fakat böyle olduğu hâlde Tanrı "kâfir" yaptıklarını, büyük bir azâb'a sokacaktır.

Söylemeye gerek yoktur ki Tanrı'nın insanları, hem gözlerini ve kulaklarını mühürleyip kâfir yapması ve hem de cezalandırması çelişmeli ve tutarsız bir davranıştır. Fakat din adamı bu hükümleri, sanki ortada çelişme yokmuş gibi müslüman kişinin beynine sokuşturuverir.

Yine bunun gibi Bakara Sûre'sinde ***"Dinde zorlama yok"*** (K. 2 Bakara 256) diye yazılıdır. Din adamı buna dayanarak İslâm'ın hoşgörü dini olduğunu söyler. Söylediklerini pekiştirmek maksadiyle: *"Şüphe yok ki bu (Kur'ân) bir öğüttür. O halde dileyen Rabbine götüren yolu tutsun..."* (K. 73 Müzemmil 19) ya da *"Muhakkak ki bu kitap bir öğüttür. Kim dilerse ondan öğüt alır..."* (K.74 Müddessîr 54-55) şeklindeki hükümleri okur. Buna benzer diger âyet'leri ya da hadîs'leri okuyarak şeriât dininde inanç özgürlüğü olduğunu savunur.

Fakat bunu yaparken, söylediklerivle çelişkiye düşercesine, İslâm'dan başka **"gerçek din"** olmadığını, bildiren, başka din ve inanca yönelenleri **"sapık"** ya da **"kâfir"** olarak ilân eden, ya da Tanrı'ya eş koşanları **(müşrik'leri)** ölüme götüren, daha başka bir deyimle inanç özgürlüğünü ve hoşgörüyü kökünden silen hükümleri sıralar. Örneğin Kur'ân'daki ***"Müşrikleri nerede bulursanız öldürün"*** (K. Tevbe 5; Al-i İmrân 85) şeklindeki emirleri açıklar. Ya da **"Kitab Ehli"** olanlara (yâni Yahudilere ve Hıristiyanlara) karşı savaş açılmasını, İslâmı kabul ettirene ya da "Cizye" (kafa parası) alınana kadar bu savaşın sürdürülmesini öngören hükümleri belletmekten geri kalmaz. İslâm dini'nin bu hükümlere dayalı olarak yayıldığını, Muhammed'in bu maksatla savaşlar yaptığını, ölüm döşeğinde iken "Arap cezirесinde iki din bir arada bulunmayacak" diye vasiyette bulunduğunu anlat-

maktan bıkmaz. Dinde **"zorlama"** olmadığını bildiren hükümlerle, **"zorlamayı"** öngören hükümlerin (ve eylemlerin) yan yana, içiçe bulunmasını çelişki saymaz.

Bundan dolayıdır ki din adamının elinde eğitilen halk, bir yandan: *"İyilik ve fenalık bir değildir... Sen fenalığı en güzel şekilde sav; o zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost olduğunu görürsün..."* (K. 41 Fussilet 34) şeklindeki hükümleri bellerken, diğer yandan bu bellediklerine ters düşen:*"Ey inananlar...size kısas farz kılındı...Ey akıl sahipleri kısas'ta sizin için hayat vardır..."* (K. 2 Bakara 178-9), ya da *":Bir kötülüğün karşılığı, ayni şekilde bir kötülüktür..."* (K. 42 Şûrâ 40) şeklindeki hükümleri ezberler ve hangi kötülüge hangi kötülükle karşı konulacağını da: *"... hür ile hür insan, köle ile köle, kadın ile kadın..."* (K.2 Bakara 178) ya da *"... onlara can cana, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dise dişle ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık...Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zâlimlerdir..."* (K.5 Mâide 45 ayrıca bkz. Bakara 179) şeklindeki hükümlerle öğrenir. Bir yandan öç almayı farz kılan bu emirlerle, ya da: *"Sen de müşrikleri hicvü zemmet, yahud onların hicivlerine mukabelede bulun, Cibril'de seninle beraberdir"* şeklindeki Hadîs'lerle 186 haşır neşir olurken diğer yandan: *"Her kim öç almayıp bağışlarsa işte bu hareket büyüklerin kârıdır"* (K.42 Şûrâ 43) şeklindeki hükümleri okur. Bu çelişmeli hükümler arasında kuşkusuz ki kendi eğilimlerine en uygun olanı ve çoğu zaman *"göze göz, kulaga kulak, dişe diş... "* şeklindeki Kısas yollarını seçer. Bu seçimi yaparken Tanrı'nın **"muntakim"** (yâni intikamcı) olduğuna dâir Kur'ân âyet'lerini ya da Muhammed'in de vaktiyle kendi düşmanlarından intikam aldığını, **Kısas** hükümlerini uyguladığını düşünerek "vicdanen" rahatlık hisseder. Çünkü aklı ve zekâsı bu çelişkilerle yoğurulmuştur ve çünkü din adamı ona "çelişkileri" sanki "çelişki değilmiş" gibi göstermiştir.

Din adamı'nın elinde eğitilen kişi, sadece şeriât verileri arasındaki çelişkileri değil fakat fikirsel bağlantısızlıkları, uyumsuzlukları ya da kopuklukları da olağan şeymiş gibi kabule hazırdır. Örneğin Kur'ân'daki Sûre'lerin ya da âyet'lerin ve bunlarda yer alan konuların bilimsel bir sıralaması diye bir şey yoktur. Bir konu'nun biteviye işlenmesi diye de bir şey yoktur. Birbirleriyle ilgisi bulunmayan çeşitli sorunlar ve konular birbirlerinin içine girmiştir. Örneğin **ibâdet**'le ilgili hükümler **hukuk**'la ilgili hükümlerle, ya da **efsanevî** olaylarla karma

karışık bir şekilde, iç içedir. Belli bir konuyla ilgili olay anlatılırken hiç yeri ve ilgisi olmadan bir başka olaya geçiliverir. Kısaca fikir edinmek üzere bir iki örnekle yetinelim ve Kur'ân'ın 2.ci Sûre'si olan **Bakara** Sûresi'ne göz atmakla işe başlayalım: Sûre'nin 225 ilâ 238 âyet'lerinde **"boşanma"** ve **"hülle"** sorunları ele alınmıştır. Hukuk'la ilgili bu hususlar kurallara bağlanırken birden bire karşınıza, bu sorunlarla ilgisi bulunmayan namaz kılma usûlleri çıkar ki ibâdet'le ilgilidir (K. 2: 238-239). İki âyet'ten ibâret bu hususun hemen arkasından hukuk'la ilgili **"boşanma"** konusuna dönülür (K. 2: 240-242) hemen sonra, ve yine hiç ilgisi bulunmadığı hâlde, **"savaş"** konusuna atlanır ve vaktiyle Yahudilere savaş farzolunduğu belirtilir, **Talud** ve **Calud** ordularının bozguna uğratılmaları hikâye edilir ve yeryüzü düzeninin, insanların birbirleriyle boğazlaştırılması sûretiyle sağlandığı anlatılır (K. 2: 244-252)

Gelişi güzel bir başka örnek olmak üzere **"Ankebût"** Sûre'sini alalım. Söylendiğine göre bu Sûre'nin ilk on ya da ondört âyet'i Medîne'de, geri kalan 59 âyet'i ise Mekke dönemi esnasında Kur'ân'a konmuştur. Sûre'nin başındaki ilk âyet'lerde Bedîr savaşında ölenlerin şikâyetlerine karşılık: *"Hak uğrunda cihad eden ancak kendisi için etmiş olur..."* (K. 29: 6) şeklinde yanıt verilirken *İbn Ebû Vakkas* ve anası *Hamna* ile ilgili hikâyelere yer verilmiştir. Oğlunun müslümanlığı kabul ettiğini öğrenerek üzülen ve müslümanlığı terkedinceye kadar açlık grevi yapacağını söyleyen Hamna vesilesiyle Tanrı'nın güyâ: *"Eger ana baba, bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, o zaman onlara itaat etme"* (K. 2: 8)[187] şeklinde konuştuğu yazılıdır. Sûre'nin 14ci âyet'inden sonraki kısmı Mekke döneminde indiği için çok farklı konulara geçer ve Nûh'un , İbrahim'in gönderilmesine atlar. İbrâhîm'den söz ederken birden bire onu bırakıp Muhammed'e geçer ve (K. 29:18-23) sonra yine İbrahim hikâyesine döner ve bıraktığı yerden alıp devam eder (K. 29: 24-26); ederken de daha önceki bir Sûre'de (ki 21. Sûre olan Enbiyâ Sûresi'dir) söylediğini (yâni Tanrı'nın onu ateşten nasıl kurtardığını) yeniden anlatır (K.21: 60-69), sonra İshak ve Yâkub'a ve Lut'a geçer (K. 29:27-28), ve sonra onları bırakır tekrar Muhammed'e döner (K. 29:29), sonra tekrar İbrahim'e döner (K. 29:31) ve bu sefer daha önceki bir Sûre'de (ki 11.ci Sûre olan Hûd Sûre'sidir) söylemiş olduklarını tekrarlar, sonra Şuâyb'ın Medyen'e gönderildiğine dâir hikâye'ye geçer(K. 29: 36) ve bu sefer A'râf

Sûresi'nde (ki 7.ci Sûre'dir) anlattıklarını yeniden tekrarlar, hemen sonra Ad ve Temud aşiretleriyle ilgili masallara atlar (K. 29: 38), oradan Firavun ve Haman'a ve Musa'ya âit hikâyeleri sıralar.

Bazan ibâdetle, hukukla ve efsane ile ilgili hususlar birbiri içine geçmiş olarak yer almıştır: örneğin **Mü'minûn** sûresi'nin başında müslüman kişilerin, başkalarının yanında utanılacak yerlerini açmamaları emredilirken, ahitlere riâyetin ve namazların vaktinde kılınmasının gereği belirtilir, sonra birden bire insanın topraktan nasıl yaratıldığı, yer'in ve gök'ün nasıl oluşturulduğu, gökten nasıl ölçü ile su indirildiği eklenir (K. 23: 12-21) Nuh ve diğer peygamberlerle ilgili hikâyelere geçilir (K. 23: 58) ve sonra *"Ayet'lerimiz size okunuyor, siz ise gerisin geriye dönüyor, kibirleniyor (Kur'ân hakkında) ileri geri sözler söyleyor, ondan yüz çevirip uzaklaşıyorsunuz"* (K. 23: 67) şeklindeki yakınmalara geçilir, daha sonra *"(Tanrı) asla oğul edinmedi"* (K. 23: 92) diyerek devam edilir.

Bir diğer örnek olarak **Al-i İmrân** Sûresi'ni ele alalım. Bu şûre'de **Uhud** savaşından söz edilirken (K. 3 Al-i İmrân 121-129) birden bire faiz yasaklarına geçilir (K. 3:30), hemen sonra Uhud savaşı ile ilgisi bulunmayan başka konulara atlanır (K. 3: 130-142) ve tekrar Uhud savaşı'nın anlatımına dönülür (K. 3: 143-148). Uhud bozgunundan dolayı Tanrı'nın müslümanları sorumlu tuttuğu ve cezalandırdığı görülür (K. 3: 152-153); ancak ne var ki hemen akabinde Uhud felâketi'nin, Tanrı'nın müslümanları sınaması, denemesi olduğu belirtilir (K. 3: 152)

Bu tür tutarsızlıklar, uyumsuzluklar ve çelişkiler hemen her Sûre'de kendisini gösterir. Bundan dolayıdır ki Kur'ân eğitiminden geçmiş kişilerin düşünce yaşamında genellikle fikir silsilesi diye bir şey söz konusu olmaz.

I) Şeriât hükümlerindeki çelişkiler, ve tutarsızlıklar konusunda din adamı'nın olumsuz tutumu:

Şeriât hükümleri içerisindeki çelişmeler ve tutarsızlıklar konusunda din adamının bilim dışı ve olumsuz bir tutumu vardır ki o da her şeyden önce insan aklının yetersizliğini öne sürmek ve örneğin : *"Çelişkiler bize göredir, Tanrı'ya ve Peygambere göre değildir"* deyip işin içinden sıyrılmaktır. Hani sanki "çelişmeler", insanların gözünde "se-

rab" gibi bir şeydir ve aslında yoktur da insanlar "çelişme varmış" gibi görüyorlardır!

Oysa ki çelişmelerin varlığı, daha islâmın ilk anlardan itibaren farkedilmiş ve gerek din bilginlerini ve gerek yöneticileri güç durumlara sürüklemiştir. Örneğin Halife Osman, ya da Abdullah İbn-i Amr gibi ünlüler Kur'ân'daki âyet'lerin birbirleriyle çelişir olması yüzünden bazı hususlarda fetva veremez durumda kalmışlardır[188].

Şeriât verileri içerisindeki çelişmelerin varlığını inkâr etmek üzere din adamı'nın başvurduğu diğer bir yol, Kur'ân'ın Tanrı'dan gelen *"son ve tek gerçek"* Kitâb olduğuna, ve *"geçmişte ve gelecekte onu bâtıl kılacak olmadığına"* (K. 41 Fussilât 41-2), ve Kitâb'da bulunanların *"kesin gerçekler olup bunun dışında başkaca gerçek olamayacağına"* (K. Meâriç 51), ve *"yeryüzündeki her şeyin apaçık Kitâb'da tespit olunduğuna"* (K. Necm 75) dâir ya da buna benzer hükümleri sıralamaktır. Bunu yaparken sırtını özellikle şu âyete dayar: *"... Allah katından gayrı bir yerden gelseydi, (Kur'ân'da) birbirini tutmaz bir çok şeyler bulurlardı..."* (K. 4 Nisâ 82).

Öte yandan din adamı, çelişmelerin ve tutarsızlıkların ortaya çıkmasını önlemek üzere şunu hatırlatır ki Kur'ân ve Hadîs hükümlerini tartışmak, yalanlamak ve bunlar üzerinde şüpheci olmak ya da bunlarda çelişki ve tutarsızlık olduğunu söylemek "günahtır", "dinsizliktir", "Tanrı'ya ve peygamberine karşı gelmektir". Bu hükümler çelişmeli görünse de, akla ve müspet ilme ters düşse de, bunları hiç bir eleştiriye ve tartışmaya girişmeden oldukları gibi kabul etmek gerekir.

Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı: *"Allah ve peygamberine karşı gelenler ... alçaltılacaklardır... Biz apaçık âyet'ler indirmişizdir, bunları inkâr edenlere alçaltıcı cezâ var..."* (58 Mücâdele 5), ya da: *"Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman (inananlara) artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygambere başkaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur..."* (K. 33 Ahzâb 36) şeklinde hükümleri gösterirken *"Allah'ın hükmüne ... göre hüküm vermeyen kâfirdir"* (K. 5 Mâide 44) âyet'ini ekler, ve benzer âyet'lerle **"şüphe"** etmenin ya da Kur'ân'da çelişki olduğunu söylemenin dinsizlik sayılacağını bildirir. *"Dinî işlerde aşırı inceleyip sık dokuyanlar helâk olacaklardır"* şeklindeki hadîs hükümlerini belirterek soru sormanın ve soru yolu ile din verilerine karşı gelmenin yasak olduğunu anlatır[189].

Kur'ân'da çelişki olmadığını savunmak maksadiyle din adamının başvurduğu bir diğer yol, bazî âyet'lerin bazı âyet'lerle kaldırıldığını öne sürmektir. Oysa ki hangi âyet'lerin hangileriyle kaldırıldığı hususundaki görüş ayrılıkları bir yana ve fakat böyle bir iddiâ, hani sanki Tanrı her şeyi dilediği gibi önce'den düzenleyemezmiş ya da bilmezmiş ve bazî âyet'leri yanlışlıkla yerleştirmişte sonradan hatasının farkına varıp düzeltmiş gibi bir anlam taşır ki Tanrı'yı küçültmek sonucunu doğurur.

Kaldı ki Kur'ân'daki çelişmeler, kaldırılmadığı kesin olarak bilinen âyet'leri kapsar ki bunlardan pek bariz olanlardan biri, Ebû Tâlib'in ölümü vesilesiyle Muhammed tarafından Kur'ân'a konmuş olan şu âyet'tir: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır"* (6 En'âm 125).

Bu âyet'le anlatılmak istenen şudur ki Ebû Tâlib'in kalbini müslümanlığa açmayan Tanrı'dır ve Tanrı onun müslüman olmadan ölmesini uygun bulmuştur. Ancak gerçek bundan çok farklıdır.

Bilindigi gibi Muhammed, kendisini bir baba gibi yetiştiren Ebû Tâlib'i müslüman yapmak istemiş fakat yapamamıştır. Yapamayınca sorumluluğu sırtından atmak üzere Tanrı'nın keyfîliğini öne sürmüş ve amucasının müslüman olmayışını bu keyfiliğe bağlamak üzere yukardaki formülü bulmuştur. Ancak ne var ki âyet kendi içerisinde çelişkilidir, çünkü bir yandan Tanrı'nın kişileri dilediği gibi saptırdığını belirtirken diğer yandan saptırdıklarını Cehennem'e attığını anlatmaktadır.

Konuya biraz ilerde tekrar döneceğiz, fakat şimdilik değinmek istediğimiz şudur ki şeriât ortamı içerisinde ve din adamının elinde yetiştirilen insanlarımızın şeriât verileri konusunda şüpheci olmaları, bu verileri eleştiri konusu yapmaları ya da tartışmaları mümkün değildir. Mümkün olmadığı içindir ki fikirsel gelişme yoluna girmeleri ve akılcı düşünceye yönelmeleri güçtür. Düşününüz ki İbn Rüşt gibi ünlüler bile Kur'ân'daki kıssa'lara "masal" dedikleri için, din adamları tarafından dinsizlikle suçlandırılmışlardır[190].

II) Çelişkilerin nedenleri ve din adamı'nın bu nedenlerden habersizliği:

Şeriât verilerinde görülen çelişkiler ne gökten inmedir ve ne de din adamının dediği gibi "Tanrı'ya göre değil, bize göredir". Bu çelişkiler söz konusu verileri kaleme alanlardan gelme olup, çeşitli durumlara ve farklı olaylara çözüm sağlama siyâsetinden doğmuştur.

Konu ayrı bir kitap olabilecek boyutta bulunmakla beraber pek kısa bir özet olarak söyleyelim ki Muhammed, kendisini Kureyşli'lere peygamber olarak kabul ettirebilmek için ilk başlarda (özellikle daha henüz güçlenmediği dönemde) Kur'ân'a *"Dileyen Rabbine giden yolu tutar"* (K. 76 İnsan 29) ya da *"Her kese işlediklerinin karşılığı ödenir"* (K. 46 Ahkâf 19) şeklinde âyet'ler koymuştur. Böylece kişileri, eğer müslüman olacak olurlarsa Cennet'e, olmayacak olurlarsa Cehennem'e gitmek gibi bir seçim karşısında bırakarak kendisine bağlayabileceğini hesaplamıştır. Daha başka bir deyimle müslüman olup olmamanın "kişisel irâde" işi olduğunu, ve müslümanlığı seçenlerin mükâfatlara konacaklarını anlatarak, ve nasıl olsa kişilerin kazanç yolunu (örneğin Cennet'e gitmeyi") tercih edeceklerini düşünerek, iyi bir taktik kullandığına inanmıştır.

Ancak ne var ki bu usûl ile pek başarı sağlayamamış ve fazla sayıda taraftarlar kazanamıştır. Kendisini bir baba gibi büyüten ve koruyan amucası **Ebû Talib**'i bile, bütün cabalarına ve yalvarıp yakarmalarına rağmen, müslüman yapamamıştır. Yapamayınca, başarısız kalmış gibi görünmemek için müslüman olup olmamanın Tanrı'nın isteğine bağlı bir iş olduğunu söylemiş ve Kur'ân'a: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar... kimi de saptırmak isterse...kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K.6 En'âm 125) şeklinde âyetler koymuştur. Fakat "kâfir'lerin" Cennet'e gireme yeceklerini belirtmek üzere *"Allah, inanmayanları küfür bataklığında bırakır..."* (K. en'µam 125) şeklinde eklemede bulunmuştur ki çelişkili durumu yaratan da budur.

Aynı durum, daha sonra Medine'ye geçipte oradaki Yahudileri müslüman yapmağa kalkınca da ortaya çıkmıştır. Onları müslüman yapabilmek için ilk önceleri bir takım ödün'ler (tavizler) vermiş olmasına ve örneğin **Kıble**'yi Yahudilerin kutsal bildikleri **Kudûs** yönüne cevirmesine rağmen sonuç alamamış, onları müslüman yapamamıştır.

Sadece onlar bakımından değil fakat putperest olan Arap kabileleri bakımından da aynı başarısızlıklara uğrayınca taraftarlarından bir çoğu: *"Eğer Muhammed gerçekten Peygamber ise, nasıl olur da bu kişileri müslüman yapamaz?"* şeklinde konuşur olmuşlar ve bu tür konuşmalar kuşkusuz ki Muhammed'i telaşa düşürmeğe yetmiştir. Peygamberliğinin şüphe uyandırabileceği endişesiyle onların bu tarz konuşmalarına engel olmak istemiştir. Bundan dolayıdır ki, daha önce amucası Ebû Tâlib'in ölümü sırasında uyguladığı taktiği, bu vesile ile pekiştirmek gerektiğini anlamış ve putlara tapıp tapmamanın, ya da müslüman olup olmamanın Tanrı'ya âit bir iş olduğunu söyleyerek, kişileri müslüman yapamamaktan doğma sorumluluğu sırtından atmaya çalışmıştır. Bunu sağlamak üzere Kur'ân'a: *"Tanrı dilediğini saptırır, dilediği doğru yola sokar"* (K. 16 Nahl 93), ya da *"Allah dileseydi puta tapmazlardı"* (K. 6 En'âm 107), ya da *"Tanrı kimin gönlünü islâma açmışsa o Rabbi katında bir nûr üzre olmaz mı?... Kimi saptırırsa ona yol gösteren bulunmaz"* (K. 39 Zümer 22-23) şeklinde (ve buna benzer) âyet'ler yerleştirmiştir.

Görülüyor ki çelişkilerin asıl nedeni günlük siyâsetin oluşumu ile ilgilidir: kişileri müslüman yapmak için "irâde" özgürlüğü ilkesine başvurulmuş ve örneğin "Kim müslüman olursa o mükâfata erişir" şeklinde hükümler konmuş ve fakat başarı sağlanamayınca bu sefer müslüman olmanın kişi irâdesiyle ilgili bulunmayıp Tanrı'nın isteğine bağlı olduğu tezi'ne başvurulmuştur. Bu ve buna benzer durumlar, şeriât hükümlerinin birbirleriyle çelişir nitelikte olmak uzere ortaya çıkmaları sonucunu doğurmuştur.

III) Din adamı tartışma ve soru sorma yollarını kapalı tutmakla çelişkili düşünme alışkanlığını sürdürür.

Nasıl ki Hiristiyanlıkta koca bir orta çağ boyunca **İncil** 'in eleştirilmesi ya da şüphe konusu edilmesi büyük günah sayılır idiyse, nasıl ki **İsâ** ve anası **Meryem** 'le ilgili hususlarda tereddüd'e düşmek ve örneğin Meryem'in bakire olmadığını söylemek dahi ateşte yakılmayı gerektirmiş ve din sorunlarını tartışmak çeşitli cezâlarla önlenmiş idiyse, ayni şekilde İslâm'da da Kur'ân'ı ya da Muhammed'in yaşamını eleştiri konusu yapmak, akıl kıstasına vurmak da aynı ölçüde dehşet verici sonuçları doğurur olmuştur. Ancak ne var ki Batı dünyâsı akıl çağı'na

girmekle bu durumlara son vermiş ve soru-tartışma usûllerini her sorunun çözümü yapmış, her şeyin temeli haline sokmuş olduğu hâlde İslâm'da böyle bir gelişme görülmemiştir.

Her ne kadar din adamları Kur'ân'ı öne sürerek, örneğin: *"Bilmiyorsanız kitaplılara sorun..."* (K. 16 Nahl 43-44) şeklindeki âyet'leri göstererek soru sormanın yasaklanmadığını söylerlerse de doğru değildir. Çünkü bir kere bu âyet'lerde, Tanrı'nın daha önce peygamber olarak erkeklerden başkasını göndermediği belirtilmiş ve: *"Eger bilmiyorsanız, (kitaplılara) bilenlere sorun"* denmiştir. Bunun Kur'ân hükümlerini tartışmakla ilgisi yoktur.

Öte yandan din adamı, Kur'ân'da belirtilen hususlarla ilgili soruların **"memduh"** (uygun) ve **"mezmûm"** (uygunsuz) olmak üzere ikiye ayrıldığını ve "uygunsuz" soru'ların "fuzûlî" sayıldığını ileri sürer. Söylemeye gerek yoktur ki böyle bir ayırım keyfîliğe dayalı olup soru sorma olasılığını yok kılar nitelikte bir şeydir. Çünkü bir kere sorulacak soru'ları "uygun", ya da "uygunsuz" diye ayırıma vurduğunuz an, soru sormayı yasaklamış olursunuz. Nitekim din adamlarımızın bugün dahi yaptıkları budur. Nice sayısız örneklerden birini verelim: **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınladığı **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** adlı yapıtın 4.cildinin 536.sayfasında Muhammed'in, kendi öz anası Emine için duâ ("istigfâr") etmek üzere Tanrı'dan izin istediğine ve fakat Tanrı'nın ona bu izni vermediğine ve vermediği için anasına mağfiret dilemediğine dâir Ebû Hüreyre' nin rivâyet ettigi bir Ḥadîs vardır. Bunu okuyan bir kimse, haklı olarak kendi kendisine: "Pek iyi ama, Muhammed bir çok vesilelerle -'Analarınız sizi binbir fedakârlık ve zahmete katlanarak yetiştirmiştir, onlara duâ edin... Anaların ayakları altından Cennet'ler geçer-' şeklinde konuşurken, kendi anasına neden duâ etmez?" diye sormak ve bunun cevabını almak ihtiyacındadır. Ancak ne var ki böyle bir soruyu tartışmak ve buna akılcı bir yanıt aramak, dînen günah sayılır.

Yine bunun gibi Kur'ân'da, biraz önce belirttiğimiz gibi, Tanrı'nın, kimi kimselerin gönlünü açıp onları müslüman yaptığına ve Cennet'e aldığına ve kimilerin de gönlünü kapatıp kâfir kıldığına ve Cehennem'e attığına dâir âyet'ler vardır (Örneğin En'âm 125; Nahl 93; Zümer 22-23 vs...). Söylemeye gerek yoktur ki akla ve mantığa ve Tanrı'nın yüceliği fikrine aykırı düşen böylesine keyfî bir davranış

karşısında soru sormamak, susup oturmak mümkün değildir. Ancak ne var ki din adamı, islâmî verilere dayalı olarak, size bu olanağı tanımaz; "uygunsuz" soru sordunuz diye sizi, en azından zındıklıkla suçlar, ve biraz daha israr ederseniz, çeşitli usullerle "Cehenneme" yollar.

Öte yandan din adamı, sadece soruları "uygun" ya da "uygunsuz" ayırımına bağlayarak değil fakat bir de fazla soru sormanın günah olacağını hatırlatmak sûretiyle sizi susmuşluğa zorlar; dayanağı yine şeriât verileridir. Gerçekten de din adamı'nın belletmesine göre Muhammed, Tanrı'nın iğrenç bildiği üç şeyden birinin **"Kesret-i suâl"** (fazla soru) olduğunu bildirmiş ve: *"Ben sizi bir şeyden nehyedersem, ondan içtinab ediniz, bir şeyin ifâsını emredersem, onu da ...yerine getiriniz"* demiş ve dinî işlerde aşırı inceleyip sık dokuyanların helâk olacaklarını eklemiştir.

Din adamı, bundan başka bir de Kur'ân'nın: *"Size açıklanınca hoşunuza gitmeyecek şeyler sormayın"* (K. Mâide 101-102) şeklindeki ya da buna benzer diğer âyet'lerini öne sürerek mü'min kişileri soru sormak ve bele tartışmak hevesinden uzak kılar[191]. Çünkü soru sorma ve tartışma geleneğinin islâm dini'ni temellerinden sarsabileceği görüşüne saplıdır. Şunu bilir ki **Emevî** 'ler ve **Abbasî** 'ler döneminin bazı halifeleri zamanında din sorunlarının tartışılır olması, islâmın özüne bağlı çevrelerce bu şekilde kabul edilmiş ve önlenmiş ve bu işe girişenler "dinsiz" ve "bilgisiz" diye bellenmiş ve bu tutum bugüne dek sürüp gelmiştir. Gerçekten de bu halifeler döneminde yer alan fikir alış verişi sırasında Kur'ân'ın bile Tanrı sözleri değil fakat insan yapısı bir kitap olduğu öne sürülmüş ve bu tür eğilimler şeriâtçılara pek tehlikeli görünmüştür.

Bundan dolayıdır ki din adamlarımız, 20.yüzyılın bitmek üzere bulunduğu bu uygarlık döneminde dahi insanlarımıza, yemek yerken yemek kabına sinek düşecek olursa, sineğin dışarda kalan kanadını yemeğin içine batırıp sonra çıkarıp atmalarını, ve çünkü bunun bir "Peygamber emri" oldugunu, "peygamberin söylemesine göre" sineğin iki kanadının birisinde hastalık, öbüründe şifâ bulunduğunu ve "idrâk sahibi" olan sineğin önce zehirli kanadını yemeğe soktuğunu ve bu nedenle eğer diğer kanat iyice yemeğe batırılacak olursa hastalık olmayacağını belirtirlerken, bazı kimselerin: *"Bir sineğin iki kanadında nasıl olur da hem dâ (hastalık) hem devâ (hastalık giderici ilâç, çare*

vs...) olan iki zıd hassiyet bir arada toplanmış? Sonra hâkir bir sinek nasıl olur da yiyecek içine önce zehirli kanadını sokmayı, devâ olan kanadını geri bırakmayı bilebilir?" şeklinde soru sormalarını "günâh" saymakta ve soranları en azından "inatcı cahil" olarak tanımlamaktadırlar [192]. Buna benzer daha nice örnekleri sıralamak mümkün.

Biraz ilerde din adamlarının insanlarımıza bellettikleri bâtıl inançlar ve hurafeler bölümünde konuya tekrar değineceğiz. Fakat şimdilik şunu ekleyelim ki kişi özgürlüğü bakımında önemli olan şey sadece soru sormak değil fakat din emirlerini tartışmak ve gerektiğinde kınamaktır. İşte İslâm'ın, daha ilk anlardan itibaren önlemek istediği şey, asıl bu olmuştur. Bundan dolayıdır ki Kur'ân'ın Tanrı sözleri olmadığını söylemek ya da Muhammed'in yaşam ve davranışlarını eleştirmek ya da buna benzer görüşler öne sürmek, dehşet verici cezâlara bağlanmıştır ki bunlar arasında ellerin ve ayakların "çaprazlama kestirilmesi" gibi olanları vardır (Bkz. K. Mâide: 5). Unutmayalım ki dünyevî nitelikteki bu çok korkulu ve dehşet verici cezâları, bir de gelecek dünyâ Cehennem'lerinin kaynar ateşlerinde yakılmak gibi olanları tamamlar. Din adamlarımız için bu tür cezalar sistemini ayakta tutmak kadar kazançlı ve mutluluk yaratan başka bir şey yoktur. Oysa ki insanlık tarihi boyunca eleştiri ve tartışma olasılığına yer vermeyen hiç bir sistem gerilikten çıkamamıştır.

Din Adamı İnsanlarımızı "Dünyevî" (Akılcı) Nitelikteki Ahlâk Anlayışı ile Değil Fakat "Uhrevî) (Dinsel) Nitelikteki Şeriât Ahlâkı Ile Yetiştirir.

Din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak söylemesine göre insanlara verilenlerin en hayırlısı, en iyisi ve kıyamet gününde en ağır gelecek olanı **"güzel ahlâktır".** Ahlâkı en güzel olan kimse, en **"hayırlı"** olan kimsedir[193]. Bu gibi kimseler "yalan", "hile", "hirsızlık", "rüşvet", "katil" (öldürme) vb... gibi eylemlerden kaçınırlar, çünkü şeriât dini, yine din adamının açıklamasına göre, bu tür eylemleri "haram" ve "günâh" saymıştır.

Ancak ne var ki ibâdet yollarına başvurmak sûretiyle "haram" ve "günâh" sayılan bu gibi eylemlerin kötü sonuçlarından kurtulmak mümkün olduğu gibi İslâm'ın "hayrına" olmak kaydiyle bu tür eylemlere girişmek câiz'dir. Örneğin "rüşvet" vermek ya da almak günâh niteliğinde bir şey sayılmakla beraber kişileri, para ve mal karşılığında İslâm'a sokmak ya da ısındırmak "geçerli" ve "yararlı" bir eylemdir, çünkü biraz ilerde göreceğimiz gibi Kur'ân'da zekât'ların: *"... kalbleri müslümanlığa ısındırılacaklara (verileceği)* " (K. 9 Tevbe 60) yazılıdır ve yine din adamı'nın söylemesine göre İslâm'ın daha ilk anlarından itibaren pek çok kimseleri bu yoldan İslâm'a kazandırmak dogal sayılmıştır. Yine bunun gibi **"yalan", "hile"** (hud'a) ya da benzerî usûllerin de aynı amaçla kullanıldığına tanık olmaktayız.

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki yüzyıllar boyunca ve bugüne değin halk yığınlarına belletilen bu ahlâk anlayışı **"dinsel"** deger ölçülerine dayalı olup **"akılcı"** ahlâk anlayışına ters nitelik taşır ve çağcıl uygarlığa yatkın olmaktan uzaktır. Şu bakımdan ki dayanağı **"akıl"** ögesi değil fakat **"îman"** dır; **"îman"** ise *"Tanrı'ya, O'nun meleklerine, O'nun Kitabı'na, Peygamberi'ne, Kiyâmet gününe... inanmaktır"*[194]. Daha başka bir deyimle şeriât anlayışına göre **ahlâkın** "en güzelini" sağlamanın yolu Tanrı yolunda olmak, Kur'ân'a uymak ve Muhammed örneğini izlemektir. Din adamı'nın belletmesine göre Tan-

rı "peygamberi'nin" üstün bir ahlâka sahib bulunduğunu, ahlâkiliğin temsilcisi olduğunu ve onun özellikle örnek alınması gerektiğini bildirmiş ve: *"Ey inananlar! Andolsun ki sizin için Allah ve Ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok seven kimseler için Resulullah en güzel örnektir"* (K. Ahzab 21) şeklinde âyet'ler göndermiştir (Ayrıca bkz. Kalem 1-7; Tevbe 128)..

Daha başka bir deyimle din adamı'nın bellettiği ahlâk anlayışına göre "İslâm" demek hem "îman" ve hem de "ahlâk" demektir. Ve İslâmî ahlâk kaynağını ve geçerliliğini (meşrûiyetini) "uhreviyet'ten" alan bir ahlaktır; bunun dışında da gerçek ahlâk diye bir şey yoktur.

Oysa ki ahlâkiliğin bir de **akılcılığa** dayalı olan şekli vardır ki çoğu zaman İslâmî ahlâk ile çatışır. Örneğin "kölelik", ya da "Hülle" ya da "kadına dayak", ya da farklı din ve inançta olanlara ("müşriklere", "mürtedlere", "kâfirlere" vb...) karşı savaş, ya da kişileri müslüman kılmak için maddî çıkarlar sağlama usûlleri, vb... şeriât'ın öngördüğü ve "Tanrısal" bildiği şeylerdir; fakat akılcı ahlâk'la bağdaşmayan şeylerdir.

Kısaca anımsatalım ki İslâm'a göre **kölelik**, Tanrısal, yâni doğal bir kuruluştur ve Tanrı köle olan ile olmayan arasında eşitsizlik yaratmıştır. Kur'ân'da şöyle yazılıdır: *"Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile kendisine verdiğimiz güzel nîmetlerden.... sarfeden kimseyi misâl gösterir. Hiç bunlar eşit olur mu?..."* (K. 16 Nahl 75).

Bundan dolayıdır ki Muhammed, her ne kadar köle azâdlama usûllerinden söz etmekle beraber, yaşamı boyunca köle edinmiş, köle satın almış ya da satmış, başkalarının da bu şekilde davranmalarını uygun bulmuştur. Eğer köleliği ahlâkiliğe aykırı bulmuş olsa idi, daha ilk anlardan itibaren yasaklar ve kendi kölelerini tüm olarak azâd ederek başkalarına örnek olurdu: nasıl ki hırsızlığı ahlâkiliğe aykırı bulup kesin olarak yasakladı ise.

Köleliği yasaklamadığı içindir ki bin dört yüz yıl boyunca (yirminci yüzyıla gelinceye dek) tüm İslâm ülkelerinde kölelik ahlâkiliğe ters görülmemiş, aksine "doğal" bir kuruluş olarak iş görmüştür: esir pazarlarında insanlar "köle" olarak alınıp satılmışlardır.

Oysa ki akılcı ahlâk, köleliği Tanrı yapısı değil fakat insan yapısı

bir kuruluş olarak görmüş ve insan şahsiyetinin haysiyetiyle bağdaştırmadığı için yasaklamıştır.

Yine bunun gibi **Hülle**, Şeriât dînine göre ahlâkiliğe ters düşmeyen bir uygulamadır. Kocası tarafından "üç talâk" ile boş edilen bir kadının kocasına dönebilmesi için başka bir erkekle evlenmesi, onunla mutlaka cinsî münasebette bulunması, sonra ondan ayrılıp kocasiyle yeniden evlenmesi gerekir (K. Bakara 229-230)[195]. Oysa ki akılcı ahlâk böyle bir uygulamaya karşıdır; kocası tarafından, hem de de çoğu kez haksız yere, boş edilen bir kadının, başka bir erkekle cinsî münasebet zorunluğunda bırakılmasına cevaz vermez.

Kadına **dayak,** çeşitli nedenlere dayalı olarak şeriât'ın öngördüğü bir kuruluştur ki (örneğin K. Nisâ 34) akılcı ahlâk anlayışiyle bağdaşmaz.

Farklı din ve inançtadırlar diye **"müşrik'lerin"** (ilâh'lara tapanların) ya da **"mürted'lerin"** (İslâm'dan çıkanların) öldürülmeleri, Şeriât'ın öngördüğü şeylerdendir (K. Tevbe 5, vs...). **"Kitab ehli"** diye tanımlananlara (örneğin Hıristiyanlara, Yahudilere, vs...) karşı, İslâm'ı kabul etmelerine kadar savaş açılması, etmedikleri takdirde cezâ olarak "cizye" (kafa parası) vermeğe zorlanmaları, bunu da yapmadıkları takdirde öldürülmeleri, şeriât hükmü olarak ortadadır (K. Tevbe 29). Diyânet İşleri Başkanlığı'nın din adamları aracılığiyle insanlarımıza bellettiğine göre **"cizye"** (yâni "kafa parası) Yahudilerin ve Hıristiyanların, **İslâm'ı kabul etmemelerinin cezâsı olmak üzere ödemek zorunluğunda bırakıldıkları bir bedeldir.** Başkanlığın söylemesi şöyle: **" Cizye (ehl-i kitab'dan müslüman olmıyanların) Müslümanlıktan imtinâlarının cezâsıdır"**[196].

Oysa ki akılcı ahlâk anlayışına göre bir kimse'nin farklı inançta olmak nedeniyle öldürülmesi ya da "kafa parası" ödemeğe zorlanması ya da başka şekilde cezâlandırılması câiz değildir.

Bu yukardakilere benzer daha nice örneklerin ortaya vurduğu gerçek şudur ki din adamı'nın insanlarımıza bellettiği **şeriât ahlâkı** ile çağcıl zihniyetin izlediği **akılcı ahlâk** birbirlerine zıt şeylerdir.

Öte yandan, yine din adamı'nın öğrettiklerinden anlamaktayız ki İslâm, kendi değer ölçülerine göre **"günâh"** (haram, suç) saydığı eylemleri (örneğin zinâ, hırsızlık-sirkat, yalancılık, rüşvetcilik vb... gibi

eylemleri) bir takım yollarla cezaî sonuç yaratabilir durumlardan çıkarabilmekte ya da İslâm'ın hayrına olmak üzere bunları onaylayabilmektedir. Örneğin zinâ ya da hırsızlık yapan kişi, ibâdet etmek, kaza ve kefaret orucu tutmak, ya da kurban kesmek, ya da köle azâd etmek ya da Tanrı'ya ve Muhammed'e bağlı kalmak, vb...sûretiyle "günâh" döküp Cennet bahçelerine girme olasılığına sahiptir. Öte yandan kişileri, müslümanlığa sokmak ya da ısındırabilmek için rüşvet yoluna gitmekte ya da din uğruna yalan söylemekte sakınca yoktur.

Oysa ki bütün bunlar akılcı ahlâk anlayışının onaylamadığı şeylerdir. Hemen ekleyelim ki şeriât verilerinin "akılcı" ahlâka ters düştüklerini söylemek ya da hattâ düşünmek dahi, din adamı'nın gözünde, dinsizlik (suç) sayılır. Bundan dolayıdır ki İslâm dünyâsının yetiştirdiği en ünlü bilginler ve düşünürler (örneğin *Farabî, İbn-i Sina, İbn-Rüşt,* vs) dahi dinsel ahlâkı akılcı ahlâk anlayışından ayırmak ve ikinciyi birinciye üstün kılıp rehber yapmak fikrine yönelememişlerdir. Din adına girişilen savaşları (Cihâd'ı), öldürmeleri, ganimet edinmeleri, köleliği ve benzerî şeyleri eleştirmek ve yermek söyle dursun ve fakat genellikle yüceltmişlerdir. Oysa ki Batı'da, hem de Orta Çağ karanlıklarında, ahlâk'ın temeli din iken ve ahlâk normlarını dinsel verilere oturtmak gerekirken aydın kişiler (ki aralarında din adamları dahi yer almıştı) akıl verilerine dayalı ahlâk anlayışını yerleştirme caba'larına yönelmişlerdir. *Erasmus* ya da *Spinoza* ya da *Rahib Postel* gibi nice isimleri sıralamak kolay.

İslâm dünyâsında ise "Tanrı ve peygamber" emirleridir diye bilinen hükümlerle belirlenen ahlâk anlayışı dışına çıkılamadığı için **akılcı** ahlâk arayışı söz konusu olmamıştır. Daha başka bir deyimle islâm'da "ahlâk" denilen şey, din'den ayrı kılınamadığı içindir ki müslüman halklar akılcı ve çağcıl ahlâk anlayışına erişememişlerdir. Bu toplumlar içerisinde şeriât'a en fazla saplı görünenler, akılcı ahlâk yönünden en geri olanlar olmuştur.

Bundan dolayıdır ki günümüzde uygar dünyâ'ya ayak uydurmağa çalışan islâm ülkeleri, kendi iç yaşamları içerisinde hâlâ çağ dışı ahlâk verilerine saplıdırlar. Uluslar arası andlaşmalarla benimser göründükleri ahlâk kurallarına ters davranışlar içerisinde bocalarlar.

Bu ülkelerden biri de bizim kendi ülkemizdir. Atatürk sayesinde akılcı ahlâk yoluna girmiş insanlarımız bugün din adamı'nın elinde, şeriât ahlâkiliğine sürüklenmektedirler.

I) Din adamı'nın elinde, hile, yalan, rüşvet ve benzerî eylemleri "günâh" olmaktan çıkarıcı ya da İslâm'ın hayrına olarak geçerli kılıcı şeriât malzemesi bulunur ki müslüman kişilerin eğitiminde iş görür:

Din adamı'nın belletmesine göre hile, yalan ve rüşvet vb... gibi eylemler, "haram" ve "günâh" sayılmak gereken şeyler olmakla beraber bu eylemlerde bulunan müslüman kişileri günâhlardan arımak, Cennet mukâfatına kavuşturmak, ya da bu eylemleri İslâm'ın hayrına olmak üzere geçerli kılmak, örneğin rüşvet yolu ile kişileri müslümanlıkta tutmak ahlâkiliğe ters düşmez. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı, hem şeriât verilerinden ve hem de "peygamberlerin" davranışlarından örnekler verir. Kısaca fikir edinmek üzere bunlardan sadece bir ikisine göz atalım.

İlk olarak Şâir **Kâ'b İbn-i Eşref**'in öldürtülmesiyle ilgili olayı ele alalım. İlerde tekrar bu olaya dönmek gerekmekle beraber kısaca belirtelim ki din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen bildirdiğine göre Muhammed, hicret'in üçüncü yılında **Kâ'b İbn-i Eşref** adındaki bir şâir'i öldürtmek ister. Çünkü bu şair onu şiirleriyle hicvederken aynı zamanda düşmanlarına karşı güç durumlara sokmaktadır. Kâ'b'tan kurtulmak için: *"Beni bu adam'dan kim kurtarırsa Cennet'e gidecektir"* diye gönüllü aramaga başlar; bu işi yapmaga hazır **Muhammed İbn-i Mesleme** adında birini bulur. İbn-i Mesleme bu cinâyeti işlemeğe hazır olduğunu ve fakat işleyebilmek için bir takım hile ve yalan yollarına başvurmak gerektiğini Muhammed'e bildirir ve bunu yapabilmek için ondan onay (izin) ister. Muhammed kendisine **"Ne istersen söyle (ve yap)"** diyerek bu izni verir. Bunun üzerine *İbn-i Mesleme*, arkadaşlariyle birlikte Kâ'b'ın evine gelir ve olmadık yalanlarla onu evinden dışarıya çıkartır ve yine olmadık hilelerle onu kılıçtan geçirip kafasını keser. Kesik kafa'yı bir torbaya ko yarak Muhammed'e getirir ve Kâ'b'ı hile ve yalan usûlleriyle nasıl öldürdüğünü anlatır. Muhammed kendisini bu başarısından dolayı kutlar [197].

Din adına yalan'a dayalı olarak iş görmenin câiz olduğunu kanıtlamak üzere din adamı'nın verdiği sayısız örnekler arasında İslâm'ın ve müslümanların "ad" babası olarak kabul ettikleri **İbrahim** peygamberle ilgili olanları vardır ki bir ikisini burada özetlemekte yarar vardır.

Kur'ân'da yazılanlara göre **İbrahim,** Muhammed'in "babamız" di-

ye tanımladığı ve ahlâk temsilcisi olmak üzere kendisine örnek aldığı bir kimsedir. **Al-i İmrân** Sûresi'nde İbrahim, müslümanların ceddi olarak şu şekilde tanıtılır: **"İbrahim, ne Yahudiydi, ne de Hıristiyandı. Ama 'hanif'ti, 'müslim'di. Ve müşriklerden değildi"** (K. 3 Al-i İmrân 67). **Hacc** Sûresi'nde **İbrahim,** Tanrı tarafından müslümanlara "baba" olarak şu şekilde tanıtılmıştır: *"... (Tanrı) sizi seçmiş, babanız İbrahim'in yolu olan dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır. Daha önce ve Kur'ân'da, pey gâmberin size şahid olması, sizin de insanlara şâhid olmanız için size müslüman adını veren O'dur..."* (K. 22 Hacc 78). Bazı yorumculara göre bu âyet'ten anlaşılmak gereken şey müslümanlara "müslüman adını verenin İbrahim olduğudur[197*].

Nahl, Mümtehine ve **İbrahim** Sûre'lerinde İbrahim'in müslümanlara Tanrı tarafından ahlâk örneği olarak gösterildiği açıklanır: örneğin Mümtehine Sûresi'nde şöyle yazılı: ***"İbrahîm ve onunla berâber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır..."*** (K. 60 Mümtehine 4-7; ayrıca bkz. Nahl 120-122).

Ancak ne var ki **İbrahim**, din adamı'nın Kur'ân'dan naklen anlattığı hikâyelere göre, yalan söylemek sûretiyle iş gören bir kimsedir. Örneğin Kur'ân'ın Saffat ve Enbiyâ sûre'lerinde anlatılanlardan öğrenmekteyiz ki İbrahim, yalan söyliyerek kendi kavminin taptığı putları yok ettikten sonra etrafındakilere bu işin başkası tarafından yapıldığını bildirerek yalanını katmerleştirmiştir. Tevrat'tan aktarılmış olarak Kur'ân'da bu konuda anlatılanlar şöyle:

İbrahim'in kavmi, bayram yemeklerini ma'bedlerine götürüp putların önüne bırakır ve bayram merasiminden sonra gelip yemeği gelenek bilirlermiş. Ve işte İbrahim, bu gelenekten yararlanarak bir gün onlara ve putlarına oyun oynamak ister. Yemekleri bırakıp ayrıldıkları zaman onların peşinden giderek: "Ben hastayım, (tâûn) hastalığına yakalandım" diye yalan söyler. Bunu duyanlar ondan yüz çevirirek kaçarlar. Bunu üzerine İbrahîm putların yanına döner ve bir tek put hariç hepsini parçalar. Putların parçalandığını duyanlar gelip ona: "Ey İbrahim! Bizim ilâhlarımıza bu hakâreti sen mi yaptın?" diye sorarlar. İbrahim kendilerine ikinci bir yalan söyliyerek: "Hayır ben yapmadım, sizin putlarınızın en büyüğü olan şu put yaptı" der ve o kenara ayırdığı putu gösterir. (Bkz. K. Saffat 88-90; Enbiya 60-71)

Her ne kadar din adamı, İbrahim'in bu yalanını özürlü göstermek

için kavmini putlardan kurtarma amacını öne sürerse de söylemeye gerek yoktur ki kendisini Tanrı elçisi olarak tanıtan bir kimsenin, kişileri putlardan kurtarmak için sanki yalan'dan başka bir yol yokmuş gibi davranmasını ahlakilikle bağdaştırmak güçtür. Kaldı ki İbrahim, yine din adamı'nın şeriât kaynaklarına dayalı olarak anlatmasına göre, yalan söylemeyi adeta gelenek edinmiş gibidir. Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre Muhammed, İbrahim'in üç kez yalan söylediğini bildirmiştir (Bkz. **Sahih-i...** Cilt, IX, sh. 112-113, hadîs no. 1380) ki bunlardan biri yukarda anlatıldığı gibi hasta olmadığı halde kendisini hasta imiş gibi göstermesi ve putları kendi kırdığı halde "putların şu büyüğü bu işi işlemiştir" diyerek suçu başından atması, ve bir diğeri de kendi karısı Sâre'yi, kızkardeşi imiş gibi tanıtıp kazanç sağlayacağını sanmasıdır. Din adamı'nın Diyânet yayınlarından naklen bildirmesine göre Muhammed bu olayı şöyle anlatmıştır:

"**İbrâhîm... (bir kere refîkası) Sâre ile sefer etmiş de onunla bir şehre gelmişti. Orada mülûkten bir Melîk... hükümran idi. Bu zâlime: -'İbrâhîm, en güzel kadınlardan bir kadınla (şehre) dâhil oldu- diye bildirildi. Melîk: -'Yâ İbrâhîm! Yanındaki kadın neyindir?- diye haber gönderdi. İbrâhîm: -' (...) hemşiremdir-'** [197**] **diye cevab verdi. Sonra İbrâhîm dönüp Sâre'nin yanına geldi ve: -'Sakın sözümü tekzîb etme** (beni yalancı çıkarma)**! Ben bunlara seni kız kardeşimdir, dedim".** Ve sonra Sâre'yi Melîk'e gönderir. Kadın saray'a varınca Melîk Sâre'ye sulanır. Sâre hemen abdest alıp namaza durur ve sonra Tanrıy'a şöylece yalvarır: **"Yâ Rab! ben Sana ve Sen'in Peygamberine îmân ettimse, ben kadınlığımı zevcimden başkasına karşı ebedî muhâfaza eyledimse, benim uzerime şu kâfiri musallât etme!".** Sâre'nin Tanrı'ya bu şekilde yalvarması üzerine Melîk'in derhal nefesi boğulur, horlamağa,ve ayağiyle yere vurup deprenmeğe başlar. Çünkü Tanri onu cezalandırmak istemiştir. Bunu gören kadın, Melîk'in ölmesi halinde kendisinin suçlanacağını düşünerek Tanrı'ya tekrar yalvarır: ve: **"Allâh'ım! Eğer bu herif ölürse -bunu bu kadın öldürdü- denilir"** diyerek endişesini belirtir. Sâre'nin bu şekildeki konuşması üzerine Tanrı Melîk'i bağışlar. Fakat Melîk tekrar Sâre'ye tecâvüze kalkışır. Sâre tekrar namaza durur ve sonra Tanrı'ya aynı şekilde yalvarır. Melîk yine sara hastalığına tutulmuş gibi horlamağa ve ayağiyle yere vurup deprenmeğe başlar. Bunu gören Sâre yine endişeye kapılır ve Tanrı'ya yalvarıda bulunur. Tanrı yine Melîk'i

bağışlar. Fakat Melîk yine Sâre'ye tecavüze kalkar. Aynı şeyler tekrarlanır. Bunun üzerine Melîk Saray'daki adamlarına: **"Siz bana (insan değil) muhakkak bir şeytan göndermişsiniz. Bu kadını İbrâhîm...'e geri gönderiniz"** der ve **Hâcer** adındaki bir cariye'nin de Sâre'ye hizmetçi olarak verilmesini emreder. Sâre evine dönünce İbrâhîm'e şöyle der: **"Anladın mı zevcim! Allâh kâfiri tezlîl etti. Bir câriyeyi de hizmetçi verdi".** (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt VI, sh. 516-519, Hadîs no. 1017; ve Cilt IX, sh. 112-113) .

Görülüyor ki bu hikâye'de İbrâhîm, Sâre'yi kızkardeşi olarak göstermekle Melîk'i yanıltmış ve Melîk de evli değildir diye Sâre ile sevişmek istemiştir. Eğer İbrahîm yalan söylemeyip Sâre'yi karısı olarak tanıtmış olsaydı belki Melîk, evlidir diye, kadına bir şey yapmayacaktı.

Fakat her ne nedenle olursa olsun İbrâhim'in yalan yoluna başvurması hoşgörülebilecek bir şey değildir. İnsanlara "ahlâkilik" örneği olmak üzere "peygamber" diye gönderildiği kabul edilen bir kimse'nin yalan usûlleriyle iş görmesi esef vericidir.

Fakat din adamlarımız bu konuyu "yalan" açısından ele almazlar; yâni İbrâhîm'in Sâre'yi kız kardeşi olarak tanıtmak sûretiyle yalan söylemiş olmasına önem vermezler. Aslında İbrâhîm'in neden dolayı Sâre'yi "kızkardeş" olarak tanıttığını da bilmezler. Çünkü hikâye'nin aslından haberleri yoktur. Hikâye'nin aslını Muhammed **Tevrat**'ın **Tekvin (Bap 20: 1-17)** kitabından almış fakat bazı değişikliklere sokmuştur. Tevrat'taki anlatılışa göre hikâye'nin özeti şöyledir:

İbrâhîm, Tanrı'nın emri üzerine, eşi Sâre ile birlikte Güney di yarına göç etmek üzere yola çıkar. Fakat çıkmadan önce karısına şöyle der: "Gideceğimiz her yerde benim için: -'Bu benim kardeşimdir-' de". Çünkü gidecekleri yerde karısı yüzünden öldürülmekten korkmaktadır. Sâre'yi kızkardeşi olarak tanıtacak olursa böyle bir tehlikeden uzak kalacağı kanısındadır. Karı koca az giderler, uz giderler ve **Gerar** denen bir mevki'de konaklarlar. Burası **Abimelek** adındaki bir hükümdara âit bir bölgedir. İbrâhîm karısını etrafa "kızkardeşım" diyerek tanıtır. Haber **Abimelek**'in kulağına gider. **Abimelek** güzelliğini duyduğu Sâre'yi sarayına getirtir. Maksadı onunla sevişmektir. **Sâre** Saraya geldiği zaman **Abimelek**'e, kendisinin İbrahîm'in kızkardeşi olduğunu tekrarlar. Fakat o gece Tanrı **Abimelek**'in rüyâsına girer ve

ona şöyle der: "Aldığın kadın sebebiyle, işte sen bir ölüsün, çünkü o bir adamın karısıdır" der (**Tekvin**, Bap 20: 3).

Kadına daha henüz yaklaşmamış olan **Abimelek** şaşırır ve korkar ve Tanrıya der: *"Yâ Rab! salih bir milleti de öldürecek misin? (İbrahîm) bana (Sâre için) -'Bu kızkardeşimdir-' demedi mi? Ve kadın kendisi de: -'O kardeşimdir -' dedi. Yüreğimin kemalinde ve ellerimizin suçsuzluğu ile bunu yaptım"* (**Tekvin** , Bap 20: 5) . Tanrı kendisine şöyle der: *"Ben de yüreğinin kemalinden bunu yaptığını biliyorum, ben de seni bana karşı günâh işlemekten alıkoydum; bunun için seni ona dokunmağa bırakmadım. Ve şimdi adamın karısını geri ver, çünkü o peygamberdir, ve senin için dua eder ve yaşarsın; fakat eger geri vermezsen, bil ki, sen ve sana âit olanların hepsi mutlaka öleceksiniz"* (**Tekvin** 20: 6-8).

Ertesi sabah **Abimelek** halkını toplar ve onlara geceleyin rü'yada gördüğü şeyleri anlatır. Sonra İbrâhîm'i çağırır ve neden dolayı kendisine yalan söylediğini sorar. Şöyle der: "(Bizden ne kötülük) gördün de, bu işi yaptın?". İbrâhîm kendisine şu yanıtı verir: "Gerçekten bu yerde Allah korkusu (olmadığı için) karım yüzünden beni (öldüreceklerini düşündüm ve bu nedenle karımı kızkardeşim diye tanıttım. Fakat) gerçekten de (karım aslında) kızkardeşimdir; kendisi babamın kızıdır fakat annemin kızı değildir" (Tekvin 20: 9-13).

Bunun üzerine **Abimelek**, Sâre'yi İbrahim'e geri verir ve ayrıca da koyunlar, sığırlar ve köleler ve cariyeler hediye eder verir ve şöyle der: "İşte memleketim senin önündedir; gözünde iyi olan yerde otur" (**Tekvin** 20: 15 ve d.)

Görülüyor ki Tevrat'taki anlatılışa göre Tanrı, İbrahim'in yalan söylediğini ve Sâre'nin evli bir kadın olduğunu **Abimelek**'e bildirmiş ve onu suç işlememeğe çağırmıştır. Oysa ki hikâye'nin İslâm kaynakları tarafından nakledilen şeklinde böyle bir şey yok. **Melîk,** İbrahim'in söylediği yalan nedeniyle, evli olmadığını sandığı Sâre'ye yanaşmak istemiş ve Tanrı onu cezalandırmıştır.

Bu hikâye vesilesiyle din adamları ve din yorumcuları, İbrahîm'in söylediği **yalan**'dan ziyâde **yalanın** kazanç sağlayıp sağlamaması ve şekli üzerinde dururlar. Daha başka bir deyimle onlara göre **yalan** kazançlı bir sonuç yaratacak nitelikte olmalıdır. Örneğin **İbn-i Cevzî,** ki

bilindiği gibi 12ci yüzyılın ünlü vâiz'lerindendir, **Sâre**'nin, İbrahîm tarafından yalan olarak "kızkardeşim" diye Melîk'e takdim edilmesini "ahlâkilik" açısından değil fakat sadece "etki" açısından ele almıştır. Bundan dolayıdır ki İbrahîm'in Sâre'yi "kızkardeş" olarak tanıtacak yerde "karım" diye tanıtmasının daha kazançlı olacağını düşünürken sonraları bu fikrinden caymış ve "kızkardeş" şeklindeki tanıtımın (yâni İbrahim'in söylediği yalan'ın) isabetinde karar kılmıştır (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt VI, sh. 521)[197***].

İbrahim'in söz konusu ettiğimiz yalanı olarak Tevrat'taki hikâye ile, bu hikâye'nin İslâmî kaynaklardan din adamı tarafından nakledilen şekli arasındaki diğer bir fark Tanrı'nın yalan karşısındaki tutumudur. Şu bakımdan ki **Abimelek**, biraz önce belirttiğimiz gibi, İbrâhîm'in yalanı yüzünden evli olduğunu bilmediği bir kadına yanaşmak istemiştir. Fakat Tanrı onun suçsuz olduğunu görerek yukardaki sonucu oluşturmuştur. Oysa ki hikâye'nin İslâmî kaynaklardaki şekline göre Tanrı, Melîk'in saldırısına karşı Sâre'yi korumayı düşünmemiş, ancak Sâre'nin kendisine yalvarması üzerine bu yola gitmiştir! Hani sanki **yalan**'ın ve haksızlığın farkında değilmiş ya da bunlara aldırış etmezmiş de Sâre'nin kendisini ikâz etmesini beklermiş gibi davranmıştır. Ya da hani sanki "koruyan" ve her şeyi "öngören" bir Tanrı'nın mâsum bir insanı (olayımızda **Sâre**'yi) yalvarır durumlara düşürtmeden koruyamazmış, ve öte yandan yalan'ın varlığından habersiz olarak davranan bir kimse'yi (örneğin **Melîk**'i), dehşete düşürmeden duramazmış gibi!

Yukardakilere benzer örnekler pek çoktur. Din adamı bu örneklere sarılarak insanlarımızı, şeriât dini adına **yalan** ve **hile** ile iş görmenin **uygun,** hattâ **gerekli** olduğu fikrine alıştırır; ancak ne var ki alıştırırken dahi saptırma yolunu seçer. Şu bakımdan ki **"hile"** sözcüğünü iki ayrı anlamda kullanır.

Bu anlamlardan biri "düzen kurmak", "tuzak kurmak", "kandırmak", "Aldatmak" gibi eylemleri kapsar ki Kur'ân'da "kâfirlerin" başvurdukları **hile** yolları olarak **"mekr"** ve **"hud'a"** sözcükleriyle anlatılmıştır. Örneğin İsâ'ya karşı girişilen hileli saldırı konusunda *Al-i İmrân* Sûresi'nde şöyle yazılıdır: " *(Kâfirler İsa'yı öldürmek için mekrettiler) Allah da onlara mukabele etti...*" (K. 3 Al-i İmrân 54). Tanrı'ya inanmış görünüp inanmayanlar konusunda da *Bakara* Sûresi'nde

şöyle yazılıdır: *"İnsanlardan inanmadıkları halde -Allah'a ve âhiret gününe inandık- diyenler vardır. Bunlar Allah'â ve inananlara hud'a (hile) yapmağa çalışırlar..."* (K. 2 Bakara 8-9)[197] ****.

Fakat buna karşılık din adamı "hile" sözcüğünün bir de "çözüm" yolu, "çıkış" yolu, "kurtuluş yolu" anlamına geldiğini söyler ki İslâm'a aykırı ya da ters düşen bir durumda, o duruma uygun bir davranışta bulunmakla, bir çıkış yolu bulmakla ilgilidir. Din adamının belletmesine göre müslümanlar için bu yol uygun görülmüştür. Örneğin güçsüz olmaları nedeniyle hicret olanağı bulamayanlar konusunda Kur'ân'da şu yazılıdır: "...(Hicret etmeyenler) *yurtları Cehennem olanlardır...Erkek, kadın ve çocuklarından o güçsüzler bu kimselerin dışındadırlar ki 'hile' (çıkış yolu, kurtuluş yolu) bulamazlar. Ve yol bulup kurtulamazlar... Belki de Allah bunları affeder..."* (K. 4 Nisâ 97-99)

Bununla ilgili olmak üzere şeriât dilinde **"Hile-i şeriye"** deyimi vardır ki "şeriât'a uygun bir çözüm bulmak" anlamına gelir. Gerçekten de bu usûl İslâm'ın yararına olmak üzere daha ilk başlangıçtan bu yana her hususta etkili olmak üzere uygulana gelmiştir. Bu uygulama şunu ortaya vurur ki İslâm lehine bir sonuç elde etme bakımından hile sözcüğünün farklı anlamlarına aldırış edilmemiştir. Bunun nice ilginç örneklerinden biri "oğulluk" (evlâdlık) durumunun sürdürülmesiyle ilgili olaydır ki kısaca şöyledir:

Bilindiği gibi Muhammed, eski bir Arap geleneği olan **"oğulluk"** ("evlâdlık") denen geleneği, hicret'in beşinci yılında farklı bir şekle sokmuştur. Eski Arap geleneğine göre oğul edinen ile oğulluk arasında ilişki, ana-baba-oğul niteliğinde iken bu geleneği değiştirmiş ve Kur'ân'a: *"Allah evlâtlıklarınızı ... oğullarınız gibi tutmanızı meşrû kılmamıştır"* şeklinde âyet koyarak bu tür ilişkiye son vermiştir (Bkz. K. 33 Ahzâb 4-5). Fakat din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen bildirdiğine göre Muhammed, buna rağmen bazı kişilere "hile" usûlü ile oğulluk (evlâdlık) hakkını devam ettirmeleri olasılığını sağlamıştır. Ayşe'nin rivâyetine dayalı olan bir olay bunun nice örneklerinden biridir ki *Ebû Huzeyfe* ile karılarının, *Sâlim* adındaki oğullukları üzerinde babalık ve analık haklarını sürdürebilmeleriyle ilgilidir. Olay şöyle:

İslâm kaynaklarının bildirmesine göre *Ebû Huzeyfe*, Kureyş eşrafından olup Medîne'ye ilk hicret edenlerden ve Ashâb'ın en "fazîletlilerinden" bir kimsedir; *Sübeyte* ve *Sehle* adındaki iki kadınla evlidir.

Sübeyte bir gün *Sâlim* (İbn-i Ma'kıl) adında Fars asıllı birini köle edinir. Daha sonra köleyi âzatlamakla kocası Ebû Huzeyfe onu "evlâd" (oğul) edinir. Eski Arap geleneklerine göre oğul (evlâd) edinilen kimse tıpkı gerçek "oğul" (yâni neseb cihetinden oğul) sayıldığından *Sâlim* halk arasında "Ebû Huzeyfe oğlu Sâlim" diye çağırılır ve aynı zamanda hem Ebû Huzeyfe'nin ve hem de karısı'nın varisi durumundadır. Çünkü, yine eski Arap geleneğine göre, bir takım "medenî" ve "sosyal" haklara sahiptir. Üstelik de Ebû Huzeyfe onu, kendi kardeşinin kızı olan *Hind*'i ile evlendirmiştir.

Ancak ne var ki Hicret'in 5. yılında Muhammed, eski Arap geleneğini değiştirmiş ve "oğulluk'ların", **"oğul"** olma durumunu son vermiştir. Buna de sebeb kendi oğulluğu *Zeyd*'in karısına aşık olup onunla evlenmesidir. Bilindiği gibi *Zeyd*, daha önce Hatice'nin Muhammed'e hediye ettiği bir köle iken Muhammed tarafından âzadlanmış ve "oğul" (evlâd) edinilmişti. Söz konusu Arap geleneği geregince de *"Muhammed'in oğlu Zeyd"* diye (yâni "Zeyd İbn-i Muhammed İbn-i Abdullah" adiyle) çağırılmaya başlanmıştır. Muhammed onu halası'nın kızı *Zeynep bint Cahş* ile evlendirmiş iken daha sonra, hicret'in 5.ci yılında Zeyneb'e aşık olmuş, bu aşkı'n mevcûdiyetini öğrenen Zeyd karısını boşamış ve bunun üzerine de Muhammed Zeyneb ile evlenmiştir. Fakat halktan kişilerin: "Muhammed, (kendi) oğlunun karısı ile evlendi" diye konuşmaları üzerine eski Arap geleneğini değiştirmiş ve oğulluk'ların "oğul" sayılmalarını öngören eski Arap geleneğini kaldırmış, Kur'ân'a da şu âyet'i koymuştur: *"Allah, evlâdlıklarınızı sizin oğullarınız kılmamıştır... Evlâdlıklarınızı babaları adına nisbet ederek çağırınız! Eğer babalarını bilmiyorsanız (yine babalık taslamayınız, çünkü) onlar sizin dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır"* (K. 33 Ahzâb 4-5).

Bu değişiklik üzerine *Ebû Huzeyfe* ile iki karısı fevkalade üzülürler; çünkü artık ne Huzeyfe'nin *Sâlim* üzerinde babalığı ve ne de *Sübeyte* ile *Sehle*'nin analık durumu kalmamıştır. Oysa ki Sâlim'i yıllar boyu kendi öz oğulları olarak yetiştirmişler ve öyle görür olmuşlardır. O kadar ki *Sâlim*, erlik çağında olduğu halde bu kadınların yanına girip çıkabilmektedir. Oysa ki şimdi oğulluktan çıkarıldığı için bunu dahi yapamayacak, üstelik de bütün haklarından yoksun kalacaktır.

Ebû Huzeyfe, karısı ile birlikte Muhammed'e başvurarak *Sâlim*'in

oğulluk durumunu sürdürmek isterler. Onların isteğini yerine getirmek üzere Muhammed bir çözüm bulur ki o da süt analığı durumunu sağlamaktır. Ebû Huzeyfe'nin karısı *Sehle*'ye şöyle der: *"Sâlim'i emzir* (süt analık tesis et)" .

Bir diğer rivâyete göre de *Sehle* gelip Muhammed'e: *"Bu âyetle* (yâni Ahzâb Sûresi'nin 4-5 âyet'leriyle) *Sâlim evlâdlıktan çıkıyor. Halbuki o, erlik çağında olduğu halde biz kadınların yanına girip çıkıyor. Öyle sanıyorum ki, Ebû Huzeyfe de bu halden müteessirdir"* demiş ve bunun üzerine Muhammed kendisine şu yanıtı vermiştir: *"Sâlim'i emzir, sen ona süt ana olup haram olursun, zevcin Ebû Huzeyfe'de de bir endişe kalmaz"*[198].

Müslim'in rivâyetine göre bu yanıt karşısında *Sehle* şaşırır; çünkü Muhammed'in emzirmesini istediği *Sâlim*, erlik çağına erişmiş yetişkin bir adamdır. Bu nedenle Muhammed'e söyle der: *"Yâ Resûla'llâh! Koca adamı ben nasıl emziririm?"*.

Koskoca bir adamı emzirmenin kolay olmadığını düşünmüş olmalıdır ki Muhammed gülerek ona şu karşılığı verir: *"Sâlim'in koca bir adam olduğunu ben de biliyorum"*. (Bkz. **Sahih-i...,** Cilt XI. sh. 262)[199]. Muhtemelen anlatmak ister ki yapılacak şey **"hile-i şeri'ye"** yoluna sapmaktır

Fakat her ne olursa olsun Sehle'nin, Sâlim'i emzirdiği anlaşılmaktadır. Bir rivâyete göre emzirmek sûretiyle beş yudum süt vermiştir. Kâdî Iyâz'ın söylemesine dayalı bir başka rivâyete göre güyâ Sehle sütünü bir kaba sağmış ve Sâlim de bu kabtan süt içmiştir; böylece sütü, kadının memelerine hiç temas etmeden içmiş olduğu sanılmaktadır.

Sehle'nin sütünü içmekle Sâlim hem Sehle'nin, hem Ebû Huzeyfe'nin ve hem Sübeyte'nin, daha dogrusu âile'nin süt oğlu olmuş olur.

Ancak yine din adamı'ndan ögrenmekteyiz ki Muhammed'in yukardaki şekilde öngördüğü çözüm, süt analığı konusunda Kur'ân'a koyduğu hükümlere pek yatkın düşmemektedir, çünkü Kur'ânda emzirme süresi iki yıl olarak gösterilmiştir. Ayet aynen şöyle: *"Anneler, çocuklarının emzirilme müddetini tamamlamak için onları tam iki yıl emzirirler..."* (K. 2 Bakara 233). İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Zufer'e göre iki buçuk yıl ya da üç yaşına kadar olan süre içinde çocuğun emmesiyle süt ilişkisi (süt analığı, hürmet-i radâ) durumu doğmuş olur.

Ulemadan bazılarına göre ise *"bir kaba sağılan südün içilmesiyle veya müddet-i radâ hâricinde emilmekle, yâhut bir hayvan memesinden emzirilmekle rad'a terettüb eden hürmet tahakkuk etmez"*[200].

Fakat her ne olurs olsun bu görüşler yukardaki örneği çürütecek güçte değildir.

Din adamı'nın, karı koca arasında dahi hile usûllerine başvurulabileceğine dâir Arap kaynaklarından naklen verdiği bir başka örnek şöyle:

Hicret'in yedinci yılında Muhammed zengin bir şehir olan Hayber'i fetheder ve orada bulunan Yahudilerin mallarını ganimet alıp taraftarlariyle paylaşır; Yahudileri de yerlerinden sürer. Bu işler bittikten sonra *al-Haccac b. Ilât al-Sulâmî* adında biri Muhammed'in yanına gelerek, Mekke'de bulunan eski karısı Ümm-ü Şeyba'da mal ve parası olup bu paralarının Mekke'deki tüccarlara dağıtılmış durumda bulunduğunu ve bunları toplayabilmek için Mekke'ye gitmek üzere kendisine izin vermesini ister. Ancak ne var ki bu işleri görebilmek için bir takım yalanlar uydurmak gerektiğini düşünür. Mekke'ye gidebilmek için istediği izni koparınca, hile ve yalan usûlleriyle iş göreceğini bildirir ve böyle yapabilmek için ayrıca onay ister. Muhammed kendisine: *"Onlara yalan söylemekte serbestsin"* diyerek bu onayı da verir.

Bunun üzerine *al-Haccac* devesine binerek Mekke'ye gitmek üzere yola çıkar. Mekke yakınlarına geldiğinde Kureyşlilerden bir grup insana rastlar. Kendisini sanki Hayber halkından birisi imiş gibi tanıtır. Kureyşliler, onun müslüman olduğundan habersiz olarak Hayber'de olan bitenler hakkında bilgi isterler; o da onlara: *"Sizlere güzel ve sevindirici haberlerim var"* diyerek Müslümanların büyük bir yenilgiye uğratıldıklarını, çoğunun kılıçtan geçirildiğini, Muhammed'in de esir alındığını söyler ve şöyle ekler: *"Biz onu öldürmeyip Mekkelilere göndereceğiz ki intikamlarını bizzat kendi elleriyle onu öldürerek alsınlar diye"*.

Kureyşliler al-Haccac'ım bu yalanlarına inanırlar ve hep birlikte Mekke'ye giderek sevinçli haberi verirler ve sokaklarda şöyle bağırırlar: *"Ey ahali! İşte size güzel bir haber: (Muhammed esir alınmıştır, yakında size gönderilecektir. Gelmesini bekleyin!"*.

Mekkelileri bu şekilde sevince sokan al-Haccac şunları ekler: *"Mekke'deki mal ve paralarımı (bir an önce) toplayabilmem için bana yardım edin ki tekrar Hayber'e dönüp Muhammed'in yenilgisinden mütevellid parsa'dan yararlanabileyim".*

Mekkeliler onun bu isteğini derhal yerine getirirler ve alacaklarını toplayıp kendisine verirler. Bundan sonra al-Haccac eski karısının evine giderek aynı yalanları ona da söyler ve bu sayede ondan da mevcud olan bütün paraları alır.

Fakat tam bu sırada Muhammed'in amucalarından biri olan *İbn Abbâs,* olan bitenleri duymuş olarak al-Haccac'ın yanına gelir ve Hayber hakkında sorular sorar. al-Haccac kendisine: *"Sır tutmasını bilecek misin?"* der. O da *"Evet"* diye yanıt verir. al-Haccac *"O halde paralarımın tamamını toplayıncaya kadar bekle"* der. Paralarını toplayıpta Hayber'e döneceği zaman İbn Abbâs'ı bulur ve ona Hayber konusunda söylediklerinin yalan olduğunu ve Hayber'in müslümanlar tarafından feth olunduğunu, oradaki Yahudilerin bütün varlıklarının ele geçirildiğini, Muhammed'in, Yahudi reisinin kızı Safiye ile nikâhlandığını söyler ve söyle der: *"(Bu söylediklerimi) gizli tut. Ben müslüman oldum ve buraya sırf paralarımı toplamak için geldim; çünkü bu paralardan yoksun kalma endişesindeydim. (Sana bu söylediklerimi) üç gün üç gece hiç kimseye söyleme fakat sonra açıkla".* Sonra da devesine binerek Mekke'den çıkar ve Hayber yolunu tutar. Üç günlük zaman içerisinde Mekke'den yeteri kadar uzaklaşmış olacağını ve kendisine hiç bir şekilde tehlike gelmeyeceğini bilir.

İbn Abbâs, kendisine söylendiği gibi yapar ve üç gün üç gece haberi yaymaz. Bu süre geçtikten sonra eline bir değnek alarak Kâ'be'nin etrafında dolaşmağa başlar. Halk bunun iyiye alâmet olmadığını anlayarak etrafına toplanır ve sorar; o da Muhammed'in Hayber'i ele geçirdiğini, Hayberlilerin butün mal ve varlıklarına el koy duğunu ve Hayber reisi'nin kızını esir alıp onunla evlendiğini anlatır. Mekkeliler fevkalade üzütüye kapılıp haberi nereden duyduğunu sorarlar. İbn Abbâs da onlara: *"Kendisini size müslüman olarak tanıtarak o (yalan) haberleri veren ve paralarını toplayıp giden kişi (bana Hayber'de gerçekten olanları) bildirdi. O şimdi Muhammed'in yanına, onunla birlikte olmak üzere döndü".*[201]

Böylece al-Haccac, hile ve yalan yolu ile iş görmek üzere Muham-

med'ten aldığı onay sayesinde paralarını toplama mutluluğuna kavuşmuş olur.

Biraz farklı fakat benzerî usûllere yer vermek bakımından aynı nitelikte bir diğer örnek var ki *Ebû Süfyân* ve karısı *Hind* ile ilgili olup *Hind*'in, Muhammed'ten izin alarak kocası Ebû Süfyân'ın malından gizlice "çırpma" yapmasını sağlamıştır. Din adamı'nın yine Arap kaynaklarından naklettiği şekliyle olay şöyle:

Kureyş'in ileri gelenlerinden *Ebû Süfyân* ve özellikle karısı *Hind,* daha ilk anlardan itibaren Muhammed'in başlıca düşmanlarından olmuşlardır. O kadar ki Uhud savaşı sırasında Hind, görülmemiş bir gayretle Mekkelileri müslümanlara karşı saldırıya teşvik etmiş ve Muhammed'in savaş sırasında öldürülmüş olan amucası Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnemiştir; bundan dolayı da "Ciğer yiyen" anlamına gelmek üzere **"âkiletü'l-ekbâd"** (ekbâd=ciğer; âkile= yiyen) adını almıştır 202.

Karı koca her ikisi de kin ve düşmanlıklarını, Muhammed'in Mekke'yi fethettiği tarihe kadar giderek artan bir şiddetle sürdürmüşlerdir. Fakat Mekke'nin fethinden sonra ve artık Muhammed'in iyice güçlendiğini ve ona karşı gelme olanağının bulunmadığını anladıkları an siyâset değiştirmişler ve bu kez her ikisi de müslümanlığı kabul ederek Muhammed'i en fazla öven ve yücelten taraftarlarından olmuşlardır. O kadar ki *Hind,* Muhammed'e yaranmak için bir kez şöyle demiştir: *"Vaktiyle, yeryüzünde senin hândanın kadar zül ve harâbîsini istediğim hiç bir ev, hiç bir âile yoktu. Bu gün ise yeryüzünde sabahlayan hiç bir çadır halkı yoktur ki, senin hânedânın derecesinde bana sevimli olsun"* 203.

Anlaşılan o'dur ki bu sözleri *Hind,* sırf Muhammed'ten bir şeyler koparmak maksadiyle söylemiştir, çünkü yukardaki konuşmasını bitirdikten hemen sonra şu istekte bulunur: *"(Zevcim) Ebû Süfyân bahîl (yâni "pinti, cimri"),(ve) harîs bir kimsedir. Bunun malından gizlice almak (ve âileye sarfetmek) de bir günâh var mıdır?".* Muhammed de cevaben: *"Örfe göre kendine ve çocuklarına yetişen mikdar al!"* 204. Böylece Hind'e, kocasından çırpma yapabilmesi içi, yalan söyleme iznini vermiştir.

Söylemeye gerek yoktur ki Hind'in yukardaki şekilde dalkavukluk

etmesi, ya da kırk yıllık kocasını "pinti, cimri ve harîs" olarak göstermesi ve nihâyet onun haberi olmadan malından gizlice alması, daha başka bir deyimle hırsızlık yapması, ne akılcı ahlâkilikle ve ne de karı-koca arasında var olmak gereken dürüslük ve güvencelik duygulariyle bağdaşan şeylerden değildir. Kendisini "peygamber" olarak ilân eden bir kimse'nin böyle bir davranışı uygun bulması şaşırtıcıdır. Ama buna rağmen din adamı Muhammed örneğine göre davranmanın her müslüman kişi için en doğru yol olduğunu söylemekten geri kalmaz.

Yine söylemeye gerek yoktur ki *Hind*'in yukardaki şekilde istekte bulunması halinde yapılmak gereken şey, onu gizli olarak kocasının malından hırsızlık yapmasına izin vermek değil, fakat kocasını çağırıp, eğer gerçekten âilesine pintilik ve cimrilik yapıyor ise, bu tür davranıştan vazgeçirmeğe çalışmaktır. Ya da âilesini geçindirmekte kusur eden koca'yı hukukî usûllerle göreve zorlayabilmektir. Akılcı bir yöntemle benimsenmek gereken tutum budur.

Ancak ne var ki din adamı insanlarımızı, bu yöntemle değil fakat şeriât'ın: "Gerçeklere akıl yolu ile degil fakat şeriât yolu ile gidilir" şeklindeki formülü ile eğitmege çalışır: hem de hırsızlık eylemini geçerli kılarcasına!

Şeriât yaşamlarında **hile** ve **yalan** usûllerinin ne kadar gerekli olduğunu anlatmak için din adamı'nın verdiği örnekler arasında Ebû Râfi'nin ve Huzeyl'in ve Ebû Sufyan'ın Muhammed tarafından öldürtülmeleriyle ilgili olanları vardır ki kısaca özetlenmeğe değer.

Hicret'in ikinci yılında şair *Kâ'b İbn-i Eşref*'i, yukarda belirtttiğimiz şekilde öldürttükten sonra Muhammed, *Abdullâh İbn-i Atîk*'in başkanlığındaki dört kişilik bir çete'yi, Hayber'de oturmakta olan *Ebû Râfi'i* adındaki zengin bir tüccarı öldürmekle görevlendirir. Çünkü güyâ Ebû Râfi kendisine "ezâ eder ve aleyhinde (ki her harekete para yolu ile) yardım eylerdi"; güyâ Arap kabilelerinden Gatafan'lara yardımda bulunarak bunları da kendisine düşman yapmıştır[205].

Çete yola çıkar ve Ebû Rafi'nin oturduğu kaleye varır. Köy halkı hayvanlarını otlatmış kaleye dönmektedir. Az geçmeden kalenin kapıları kapanacaktır. İbn-i Atîk arkadaşlarına: *"Siz yerinizde oturun da ben (Ebû Rafî'in kalesine) gideyim"* der. Hile ile kale kapısından içeri girer ve kale'nin anahtarlarını eline geçirir. O sırada Ebû Rafî dostla-

riyle sohbet halindedir. Gece sohbeti sona erip dostları yanından çıkınca Ebû Rafi odasına gidip yatağına girer. İbn Atîk gizlice odaya girer, fakat oda karanlıktır: *"Ebû Rafî"* diye seslenir, ve *"Kim o?"* diye bir ses duyunca sese doğru gider ve kılıcı ile ilk darbeyi indirir. Ebû Rafin haykırdığını duyunca oda'dan dışarı çıkar. Fakat adamı öldürüp öldürmediğini bilemediği için tekrar oda'ya döner ve sesini değiştirerek: *"Bu feryad nedir, yâ Ebû Rafî?"* diye seslenir. Bu duyan Ebû Rafî: *"Anan Cehennem'e! Sen seslenmeden önce birisi beni oda içinde kılıçla vurdu"* der. Olayın geri kalan kısmını İbn Atîk'in ağzından dinleyelim: *"Ona bir darbe daha yerleştirdim. iyice yaraladım. Fakat yine öldüremedim. Sonra kılıcın keskin ucunu karnına bastım Nihâyet Ebû Rafi arkasına devrildi. Bu def'a herifi öldürdüğümü anladım ve hemen (savuşup kaçtım; fakat merdivenden inerken düştüm) baldırım kırıldı... kapıya kadar varıp orada oturdum. Ve kendi kendime: -'Şunu öldürüp öldürmediğimi iyice anlayıncaya kadar bu gece kaleden çıkmam-' dedim. Horoz ötmeğe başlayınca ölü i'lâncısı kale sûrunun üstüne durup: -'Hicaz ahâlisinin tâciri Ebû Rafi'in ölümünü bildiririm' diye ilân etti. Bunun üzerine ben, arkadaşlarımın yanına gittim. Onlara: -'Artık halâs, Allah Ebû Râfî'i katletti (haydi yürüyünüz) dedim-'. Nihâyet Nebî'...in huzuruna vardım. Vâkıayı arzettim. (Ayağımın kırıldığını duyunca) bana: -'Ayağını uzat!-' buyurdu. Ben de ayağımı uzattım. Resûlu'llâh ayağımı sıvazladı. sanki hiç ağrı duymamışa döndüm"*[206].

Görülüyor ki Ebû Rafi'in öldürülmesi olayı, yalan ve hile usûlleriyle iş görmenin geçerli sayıldığının kanıtı olarak karşımızdadır.

Din adına hile yolu ile adam öldürme geleneğine verilebilecek örneklerden bir diğeri *Hâlid İbn-i Süfyân-ı Hüzelî* ile ilgilidir; öldürme eylemi Muhammed'in emri üzerine olmuştur. Sebeb de Süfyân'ın, Uhud seferinden sonra *Banî Lihyân* aşiretiyle birlikte Muhammed'e kafa tutmasıdır. Öldürme işiyle görevlendirilen *Abdullâh* [207] adında biri gizlice Süfyân'ın yanına gider, kendisini onun taraftarı imiş gibi gösterir ve fırsat gözleyip onun kılıç darbesiyle öldürür. Hilekârlıkla başarıya erişmenin mutluluğu içerisinde adamın kafasını keser ve Muhammed'e getirir. Muhammed onu başarısından dolayı över ve ödüllendirir. Olay'ın **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarından alınmış şekli şöyle:

"Resûlullâh... Urene ve Arafat cihetlerinde oturan Hâlid İbn-i Süfyân-ı Hüzelî'yi katletmeğe beni gönderdi: -'Git öldür-' buyurdu. Onu uzaktan gördüm, o esnâda da ikindi vakti girdi. Belki aramızda ikindi namazını (geciktirmeğe sebeb olacak) bir şey zuhûr eder diye düşündüm ve namaz kılarak ona doğru yürüdüm, namazı imâ ile kıldım. Ona yaklaştığımda -'Sen kimsin?- diye sordu. Ben de 'Arabdan bir kimseyim. Haber aldım ki sen bu adama (yâni Muhammed'e) hücum için adam toplamak tertibâtiyle meşgûl imişsin. İşte ben de bunun için sana geldim-' dedim. -'Evet hakikâten bununla meşgûlüm-' cevabını verdi. Bir müddet beraber yürüdüm. Sonra elime fırsat geçince üzerine kılıç havale edip öldürdüm" (**Sahih-i...**, Cilt III, sh. 142)[208].

Öldürdükten sonra Süfyân'ın başını bıcakla keser ve bir torbaya koyarak Muhammed'e getirir. *Abdullâh*'ın bu başarısından son derece hoşnud kalan Muhammed kendisine bir "asâ" hediye eder ve ona kiyâmet gününde bu "asâ" ile tanınacağını müjdeler. Söylendiğine göre *Abdullâh* bu asâ'yı ömrü boyunca taşımış ve öldüğünde bu asâ'sı ile gömülmüştür.

Hile usûlleriyle iş görme geleneğini dile getiren örnekler saysısızdır. Şeriât dünyâsı'nın insanları, özellikle yöneticileri hep bu usûllere i'tibar etmişledir. Anımsayalım ki Türklerin islâmlaştırılmalarında da bu hile usûllerinin rolü büyük olmuştur. Türk halklarını yakarak, asarak, kılıçtan geçirerek, ırza geçerek, yağmalayarak ve akla gelecek en vahşi usûllere başvurarak müslüman yapan Arap kumandanları, bütün bu vahşete hile usûllerini de katmaktan geri kalmamışlardır. *Bazğış* (Bağlan) kalesine çekilen **Tarhan**'ı kandırmak amaciyle *Muhammed' b. Selim'e: **"Neyzek'in yanına var, bir hile kıl, ola ki benim yanıma getiresin. Ve onu gelmeye emin kıl. Ola ki elime gire, elbette onu asayım"***[209] diye emir veren **Kuteybe**'nin yaptığı şey, hile geleneğini yaşatan şeriât uygulamasından başka bir şey değildir.

Yukardakilere benzer daha pek çok örnek vermek mümkün. Bütün bu yukarıya aldıklarımız din adamı'nın halkımıza anlattığı uslûb ve şekilde buraya alınmıştır: insanlarımızın nasıl bir din ve ahlak anlayışı içerisinde eğitilmekte oldukları kolaylıkla anlaşılsın diye!

*

Müslüman kişileri İslâm'a bağlayabilmek ya da gönüllerine henüz

yeteri kadar İslâm sevgisi ve saygısı yerleşmemiş olan kimseleri İslâm'a iyicene alıştırabilmek maksadiyle din adamı'nın elinde "maddî çıkarlar" sağlama usûlleri de vardır ki, *Tabarî* gibi en sağlam kaynakların tanımına göre gerçek anlamda **"rüşvet"** niteliğinde iş görmek üzere uygulanır[210].

Din adamı, her ne kadar Muhammed'in: *"Rüşvet verene de alana da Allah lânet etsin"* dediğini bildirmekle beraber **"rüşvet"** sözcüğünü kullanmadan bu usûlleri insanlarımıza hem şeriât hükümlerinden ve hem de Muhammed'ten getirdiği örneklerle belletir. Esas dayanağı Kur'ân'ın *Tevbe* Sûresi'nin 60.cı âyeti'dir ki zekât'ların: *"yoksullara, düşkünlere, me'mûrlarına, kalbleri müslümanlığa ısındırılacaklara verileceği"* ni öngörür.

Bu hükmün ilk uygulanışı Hicret'in 8.ci yılında cereyan eden *Hunayn* savaşına rastlar. Bu savaşta elde edilen ganimet mallarının büyük bir kısmını Muhammed, başta Ebû Süfyân ve oğlu Muâviya olmak üzere Kureyş eşrafından bazı önemli ve etkili kişilere dağıtmıştır ki bunlara **"Müellefe-i kulûb"** denir; sayılarının on beş civarında olduğu sanılır. Bu kişiler Mekke'nin fethi tarihine gelinceye kadar Muhammed'e karşı cephe almışlarken Mekke'nin fethinden sonra artık Muhammed'in iyicene güçlenmiş olduğunu ve ona karşı gelmek olanağının kalmadığını anlayarak müslüman olmuşlardır.

Muhammed, kendisine çok yararlı olabileceklerini bildiği bu kişileri, ganimetten fazlaca pay vererek maddî çıkarlar sağlamak sûretiyle kazanmak istemiştir. Din adamı'nın söylemesine göre onları **İslâm'a ısındırmak** ve **gönüllerini pekiştirmek** maksadiyle böyle yapmıştır.

Ganimet dağıtımı işini hem de öylesine bu kişiler lehine yapmıştır ki, savaşa katılıpta zaferin sağlanmasında emeği ve fedakârlığı geçenler, hakları olan payın verilmemesinden dolayı itiraz ve şikâyette bulunmuşlar ve: *"Muhammed kendi kavminin insanlarına kavuşunca bizi unuttu"* şeklinde konuşmuşlardır. Şikâyet edenlerin başında *Ensâr* (yâni Medîne halkından evvelce müslüman olmuş olanlar) vardır. Onları yatıştırmak maksadiyle Muhammed'in şöyle dediği yazılıdır: *"Ey Ensâr cemâati! Bir takım kimselerin kalblerini te'lif ile müslüman olmaları için verdiğim ve müslümanlığınızın kuvvet ve kemâline güvenerek sizi mahrum ettiğim ehemmiyetsiz dünyâ metâından dolayı canınız mı sıkıldı, nefsinizde bir endişe mi buldunuz?... Allah'a yemin ederim ki*

... muhakkak ben Ensâr'dan bir ferd olmak isterdim. Halk bir vadiye yönelse, Ensâr da bir vâdîye sülûk edip gitse, hiç şüphesiz ben de Ensâr vâdîsine yönelirdim. Allah'ım sen Ensâr'a, Ensâr'ın evlâdına, evlâdının evlâdına rahmet eyle" [211].

Anlaşılan o'dur ki bu sözleri dinleyen Ensâr, Muhammed'in dileğiyle Tanrı'nın kendilerine "rahmet" eyleyeceğinden emin olarak sevinirlerken, kişileri İslâm'a "ısındırmak" için onlara "**rüşvet**" niteliğinde de olsa maddî çıkar sağlamanın gereğine inanmışlardır. Oysa ki yukardaki olayda bu maddî çıkarlar, söz konusu kişileri Muhammed'e minnettâr duruma sokup sadık birer hizmetkâr kılmak için sağlanmıştır.

Din adamının Arap kaynaklarından naklen bildirdiğine göre Muhammed bu usûlü *Balharis*'lerden müslümanlığı kabul eden bir grup hıristiyana da uygulamıştır. Olay şu: Hicret'in onuncu yılında Muhammed, *Nacran* bölgesinde oturan hıristiyan *Balharis*'ler üzerine *Hâlid b. al-Valîd* kumandasında 400 kişilik bir kuvvet gönderir. Göndermesinin nedeni onları İslâmiyeti kabule zorlamaktır. Bu tehdit karşısında *Balharis*'lerden bir kısmı müslüman olur. Halid, bundan sonra Balharis'lerden oluşan bir hey'eti, beraberinde Muhammed'e getirir. Bu hey'et içerisinde hıristiyan olanlar da vardır. Gelen hey'et mensuplarından her birine Muhammed 400 dirhem hediye verir: muhtemelen kalblerini müslümanlığa ısındırmak ve pekiştirmek için[212].

Her ne kadar şeriâtçılardan bazıları, gönüllerin İslâm'a ısındırılması için zekat'tan pay alma usûlü'nü öngören Kur'ân âyeti'nin **Ebû Bekir** zamanına kadar sürdüğünü ve **Ömer bin Hattâb**'ın halifeliği zamanında uygulamadan kaldırıldığını söylerlerse diger bazıları âyet hükmünün ne Ömer ve ne de bir başkası tarafından ortadan kaldırılamayacağını belirtirler. Büyük din bilgini Turan Dursun'a göre *"İslâm'ı güçlendirmek için kimlerin güç ve destek sağlayabileceklerine inanılıyorsa, onlara rüşvet kapısı(nın) açık tutulduğunun"* kabulu gerekmektedir[213].

II) Din adamı'nın elindeki şeriât verileri yalan, zinâ, sirkât, katil vs... gibi "günâh" eylemlerinde bulunanları Cennet'e götürmeğe yararlı olup kişi'yi sonu gelmez şekilde günâh (suç) işlemeğe vesile yaratır:

Her ne kadar din adamı'nın bellettiği şeriât emirleriyle müslüman

kişilerin birbirlerini öldürmeleri yasaklanmış ve örneğin *"Haklı olmadıkca öldürmeyin"* (K. 17 İsrâ 33) şeklinde hükümler konmuş, ya da hile, hırsızlık, yalancılık, zinâ vs... gibi davranışların "kötü" ve cezâ'yı gerektiren şeyler olduğu belirtilmiş ise de, bütün bu "günahları" silici ve kişi'yi kolaylıkla Cennet'e götürücü usûller de düşünülmemiş değildir. Şeriât ahlâkiliği bu usûl'ler üzerine oturtulmak istenir. Ancak ne var ki "günâh" silen bu usûl'ler kişi'yi, sonu gelmez şekilde aynı nitelikteki günâhları tekrarlama olasılığına sürükler; şöyleki:

Din adamlarımızın *Muâz*'dan rivâyet edilen bir Hadîs hükmüne dayalı olarak bellettiklerine göre, yaşamı boyunca suç işlemekten kaçınmamış olsa dahi müslüman kişi, günahsız olarak Cennet'e girebilir yeter ki öleceği an son söz olarak ***"Allah'tan başka ilâh yoktur"*** demiş olsun [214].

Yine din adamı'nın belletmesine göre zinâ ve hırsızlık gibi suçları işleyenler dahi bu şekildeki bir duâ ile Cennet'e girebilirler; çünkü *Ebû Zer*'den rivâyet olunan bir başka Hadîs hükmünde Muhammed: *"Hiç bir kul yoktur ki -'Lâ İlâhe İlla'llah-' deyipte Cennete girmesin"* dediği bir sırada kendisine *"Zinâ işlese ve hırsızlık yapsa da (Cennete girer mi?)"* diye soruldukta *"Evet zinâ işlese de, hırsızlık yapsa da (Cennete girer)"* şeklinde karşılık vermiştir [215].

Abû Dar'dan rivâyet olunan bir başka Hadîs'e göre Muhammed, : *"Zinâ eden, (ya da) hırsızlık yapan kişi Cennet'e gider mi?"* diye soru soranlara: *"Evet gider, eğer -'Tanrı'dan başka Tanrı yoktur -' diye iman etti ise"* diye yanıt vermiştir. Muhammed'i "peygamber" olarak bilen ve onun emirlerine boyun eğen müslüman kişiler için de durum budur. Bu konuda daha pek çok örnek getirmek mümkün [216].

Öte yandan müslüman kişi, ne kadar ağır suç işlerse işlesin, namaz görevini yerine getirmiş olmak şartiyle Cennet'te "hâne" sahibi olabilir. Müslim'in *Ümmü Habibe*' den rivâyetine dayalı olarak Diyânet'in yayımlarından öğrenmekteyiz ki Muhammed şöyle demiştir: *"Her kim bir gün ve bir gece içinde 12 rek'ât kılarsa Cennet'te kendisi için bir hâne binâ olunur"* (Bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** Cilt III; sh. 113).

Sabah ve ikindi namazı kılmanın da sağladığı sonuç Cennet'e girmek şeklinde kendisini belli eder [217]. Cemaat'ten üç saf namaz kılanlara da muhakkak sûretle Cennet vardır [218].

Bunun gibi **abdest** almak da Cennet'e girmenin yolunu açar. Din adamı'nın belletmesine göre Muhammed şöyle demiştir: *"... her kim hakkiyle abdest alırsa tırnağının altlarına kadar her taraftan günahları dökülür..."*[219]. Ve şunu anlatmıştır ki bu gibi kişilere Cennet'in sekiz kapısı açıktır; o kimse dilediği kapıdan Cennet'e girer [220].

Ebû Hüreyre'nin söylemesine göre Muhammed, abdest alıp yüz yıkamak sûretiyle müslüman kişi'nin, *"gözleriyle bakarak kazandığı günâhların"* hepsini dökmüş olacağını müjdelemiştir[221].

Yine din adamı'nın, Muhammed'in sözlerine dayalı olarak anlatmasına göre Ramazan'da arefe günü tutulan oruç, geçmiş ve gelecek bir yıllık günâhlara kefâret olur; fakat o kişi Ramazan'ın faziletine inanarak ve mükâfat umarak oruç tutacak olursa geçmiş bütün günâhlarından kurtulur[222].

Ölü yıkamak ya da cenâze'nin ardından gitmek gibi davranışlar, her ne kadar dogrudan doğruya Cennet yolunu açmaz ise de bir takım günâhlardan kurtulmayı sağlar. Örneğin her kim müslüman kişi'nin cenâzesini takip eder ve namazını kılıp defnedilinceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kırat sevapla dönmüş sayılır[223].

Din adamı'nın belletmesine göre Kur'ân okuyanlar için de durum budur, çünkü Muhammed, Kur'ân okuyan müslüman kişi'nin Kıyâmet günü şefâatçisi olacaktır. Bir kimse'nin Kur'ân'dan bir harf okuması bir **"hasene"** (iyi bir iş) sayılır ki her bir "hasene" on misli sevapla karşılanır[224].

Öte yandan yine din adamı'nın Buharî kaynağından bildirmesine göre her kim abdestini aldıktan sonra Cum'a namazına gelir ve imama yaklaşıp sesini çıkarmadan otururda hutbe'yi dinlerse, o kişi'nin hem o Cum'a ile diğer bir Cum'a arasında ve hem fazla olarak üç gün daha, içinde vâki olacak küçük günâhları (ki "sagair" denir) mağfiret olunur[225].

Hemen hatırlatalım ki Şeriât sisteminde günâhlardan kurtulmanın yolları hem pek çok ve hem de pek kolaydır. Her ne kadar din adamı, günâh işleyen kimseye "tövbe" etmek, "peşimanlık" getirmek ve "bir daha günâh işlememeğe karar vermek" halinde günâhlardan kurtulmuş olacağını öğretirse de, bütün bunlar dışında da günâh dökmenin mümkün bulunduğunu hatırlatmaktan geri kalmaz. Böylece kişi'ye, ömrü

boyunca günâh işleyip sonra bunlardan kurtulma olasılığını sağlamış olur. Çünkü yukarda gördüğümüz ve daha sonra göreceğimiz gibi din adamı'nın elinde müslüman kişi'yi günâhlardan sıyırmaya elverişli pek çok Kur'ân ve Hadîs hükümleri vardır. Biraz yukarda özetlediğimiz gibi, Kur'ân okumak, ya da öğrenmek ve öğretmek sûretiyle günâh dökme kolaylığından tutunuz da abdest almak, namaz kılmak, oruç tutmak, hacc'etmek, kâ'be'yi tavaf etmek, cihad'a katılmak, ölü yıkamak, Allah'a hamd'etmek, gibi davranışlardan her birinin günâh atmak ve Cennet yolunu tutmak için yeterli olduğuna dâir nice hükümler bunlar arasında yer almıştır (Bkz. **Riyâzü's-Sâlihin...,** Cilt II, sh. 277)[226].

Bütün bunlar bir yana fakat bir hardal dânesi kadar îmân sâhibi olmak dahi işlenmiş günâhlardan sıyrılıp Cennet'e girmek için yeterlidir. Din adamı'nın söylemesine göre Muhammed, Tanrı'nın kendisine şöyle dediğini bildirmiştir: *"(Ey Muhammed) haydi git, hardal dânesine yakın miktarda, azın azı îmânı olan kimseleri Cehennem'den çıkar"* **(Sahih-i...** Cilt XII, sh. 424-8)[227]. Fakat bunu derken, az dahi olsa îmânı olanı Cehennem'den çıkaracak idi ise neden dolayı Cehenneme attığını bildirmemiştir.

Günâh'lardan sıyrılmanın böylesine kolay ve çok çeşitli yolları olması ve din adamı'nın bütün bu yolları en ince ayrıntısına varıncaya kadar öğreterek îman aracılığı ile Cennet'e kavuşmanın sırlarını belletmesi, kuşkusuz ki ortaya akılcı ve çağcıl ahlâk anlayışına yabancı insanlar çıkarır.

Din adamının elinde eğitilen kişiler için günâh dökme kolaylığı yanında bir de dinin yüklediği görev ve zorunluklardan kolaylıkla kurtulma olanakları vardır ki bunları dahi din adamı, yine Kur'ân ve Hadîs hükümlerine dayalı olarak belletir. Örneğin **köle** azâd edenin "hayırlı" bir iş görmüş olacağı ve bazı hallerde bunun bir zorunluk taşıdığı anlatılmakla beraber, bu zorunluktan kurtulmanın kolay yolları bulunduğu da hatırlatılır. İslâm dünyâsının en büyük din bilgini ve düşünürü olarak kabul edilen *İmam Gazalî* bile, **İhya'u Ulumi'd-Din** adlı ünlü kitabında bu yolları salık verir ve köle azâd etme zorunluğunda kalan kimselerin *"yedi kez başı kabak, yalın ayak Kâbe'yi tavaf etmek sûretiyle"* bu zorumluktan kurtulacağına dâir şeriât verilerini sergiler. Örneğin ibâdetini geciktiren kişinin günâhlarının, köle azâd

etmekle ya da bunun yerine yaya olarak hacc etmekle ya da bir yıl oruç tutmakla giderilebileceğini hadîs hükümlerinden örnekler vermek sûretiyle belirtir [228].

Bu vesileyle hemen belirtelim ki şeriât dinine göre köle azâd etmek, ahlâkilik adına yapılan bir şey değildir; yâni kölenin insanlık değeri adına yapılan bir iş sayılmaz; sadece köle sahibini belli bir suçluluk durumundan, ya da belli bir günâh'tan kurtarmak için yapılmak gereken bir iş sayılır. Bunun böyle olduğunu din adamı'nın sarıldığı şu örnekten anlamak mümkündür: Muhammed'in, *Mariye* adındaki Kıptî câriyesinden **İbrahim** adında bir oğlu olur. Fakat **İbrahim** küçük yaşta ölür. Muhammed buna fevkalade üzülür. Bu üzüntü içerisinde şöyle der: *"Eğer (İbrahim) yaşasaydı, elbette sıddık (dürüst) ve nebi (peygamber) olurdu. Hayatta olsaydı, onun hürmetine bütün kıptiler azat edilirdi"*[229].

Din adamı'nın verdiği bu örnekten anlaşılmaktadır ki Muhammed, eğer İbrahim yaşamış olsaydı, köle durumunda bulunan Kıpti'leri azad etmek kararında idi; çünkü cariyesi Kıptı idi. Kıpti'leri azâd etmekle hem muhtemelen *Mariye*'yi hoşnud etmiş olacak ve hem de oğlunun hayatta bulunmasından dolayı bir adak yerine getirmiş sayılacaktı. Daha başka bir deyimle Kıpti'leri "insanlık" değerine sahib oldukları için değil fakat sadece İbrahim'in hayat'ta kalmasından doğma kişisel bir mutluluk adına, kölelikten azâd etmeyi düşünmüştür. Nitekim İbrahim öldüğü içindir ki Kıpti'leri kölelikten azâd etme fikrinden vazgeçmiştir. Kuşkusuz ki bu davranış kendi getirdiği şeriât ahlâkına yatkın bir davranıştır. Çünkü şeriât dini, köleliği Tanri emri kabul eden bir din'dir (Bkz. K. 16 Nahl 75).

*

Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerinden anlamaktayız ki dinsel her görevin karşılığında, bu görevden kurtulmanın yolları öngörülmüştür. Örneğin, Kur'ân'da, **Mâide** Sûresi'nin 89.âyetinde, müslüman kişiler icin boş yere yemin'den dolayı sorumluluk bulunmadığı ve fakat "kasten ve yürekten yalan yere yemin eden" kimselerin sorumlu tutulacakları ve fakat bu sorumluluktan on fakiri doyurmak ya da giydirmek ya da bir köle azâd etmek, ya da bunları yapamıyorsa üç gün oruç tutmak sûretiyle kurtulacakları yazılıdır. Buna bir de başı kabak,

yalın ayak Kâbe'yi tavaf etme şıkkını eklersek şeriât ahlâkı anlayışının, her hangi bir suçtan kurtulmak isteyen muslüman kişi bakımından ne kolaylıklar sağladığını anlamak kolaylaşır. Her ne kadar âyet hükmünde *"yeminlerinizi koruyun"* şeklinde bir ibâre bulunmakla beraber, yeminden kurtulmanın çaresi olarak yukardaki yollara işâret edilerek *"Yemin ettiğiniz taktirde yeminlerinizin keffâreti işte budur"* denmiştir. Böyle bir uygulamada müslüman kişi için "Nasıl olsa kefâret yoluna başvururum" diyerek istediği gibi yalan yere yemin etme alışkanlığına saplanmak kadar doğal ne vardır?

Yine bunun gibi din adamı insanlarımıza, günâhlardan sıyrılmayı sağlayabilecek zorunluklardan kurtulma kurnazlıklarını dahi belletmekten geri kalmaz. Örneğin belli bir suçluluk durumundan ya da "şeytan'ın şerrinden" kurtulmak için on köle âzad etme zorunluğu vardır. Fakat kuşkusuz ki köle âzad etmek, köle sahibi için, kendi çıkarları bakımından güç bir şeydir. Çünkü geçimini, kölelerini çalıştırmak sûretiyle sağlamaktadır. O halde köle azâd etme zorunluğundan kurtulmak gerekir. İşte din adamı ona, şeriât dini'nin sağladığı bir kolaylığı gösterir ki o da günde yüz kez Tanrı'ya hamd etmektir. Bunu yapmakla kişi, sadece günâhlarında kurtulmakla kalmaz fakat bir de sevap kazanır, çünkü kendisine yüz "hasene" yazılır ve yüz "müsibet" de kendisinden silinir. Üstelik de o gün akşama kadar şeytanın şerrinden uzak kalır. İşlediği suçlar ve günahlar birikse ve yığın halini alsa bile, Tanrı'ya yalvar yakar olmakla bütün bunlardan kurtulur .

Bu konuda din adamı'nın verdiği örneklerden biri Ebû Hüreyre'nin rivâyetin dayalı şu hadîs'ir: *"Her kim günde yüz kere: -'Lâ ilâhe illa'llâ, vahdehü lâ şerike leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr= (Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır, O'nun eşi ve ortağı yoktur, mülk O'nundur, Hamd O'nundur, O her şeye kâdirdir) derse bu du'â o kimse için on köle âzadlamak zevâbına muâdil olur ve ona yüz hasene yazılır, yüz müsibet de ondan mahvolunur. O gün içinde akşama erişinceye kadar şeytan şerrinden eminlik olur Ve o kimsenin bu du'âyı okumasından daha fazîletli hiç bir kimse evrâd*[230] *ve ezkâr*[231] *getiremez. Meğer ki bu du'âyı ondan daha çok okumuş ola!"* (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 350) [232].

Söylemeye gerek yoktur ki bu inançla yoğurulan müslüman kişi, nasıl olsa günâhlarım silinecektir diye, gunâh işlemekte sakınca gör-

mez. Her ne kadar şeriâtçılar söz konusu günâhların "bilmiyerek" işlenmiş günâhlar olduğunu söylerlerse de yalandır. Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği verilere göre söz konusu günâhlar, kişi'nin bilerek işlediği ve fakat itiraf ettiği günâhları kapsar. Bunun böyle olduğunu Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında yer alan İslâmî verilerden anlamak mümkündür. Din adamı'nın bu kaynaklara dayalı olarak bellettiği hadîs'lerden biri şöyle:

"(Muhammed buyurdu ki)...Bir kula bir günâh isâbet edip veyâ bir günâh işleyip de:

-Yâ Rab! Ben (bilerek) bir günâh işledim, yâhud (bilmiyerek) ben bir gunâhla musâb oldum, kusûrumu afv ü mağfiret eyle! Diye niyaz ederse, o kulun Rabbi: -Demek ki, kulum (dilerse) günâhımı afvedecek (dilerse) cezâlandıracak muhakkak bir Rabbi olduğunu bildi. Şu halde ben de kulumu mağfiret ettim, buyurur. Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman (günahsız) yaşar. Sonra bir günâh daha isâbet edeip veyâ bir günâh işleyip de:

-Yâ Rabbî! Ben (bilerek) bir günâh işledim, yahud (bilmiyerek) bir günâhla mushab oldum. Kusûrumu afv ü mağfiret eyle, diye niyâz ederse, o kulun Rabbi:

-' Demek ki kulum, günâhını afvedecek veyâ cezâlandıracak bir Rabbi bulunduğunu gereği gibi bildi, şu hâlde ben de bu kulumu mağfiret ettim, buyurur. Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman günâhsız yaşar. Sonra bir günâh isâbet edip veyâ bir günâh işleyip de:

-Yâ Rabbî! Ben bir günâh işledim... kusûrumu afv ü mağfiret eyle, diye Allah'a yalvarırsa, o kulun Rabbi:

- Demek ki kulum, günâhını affedecek veyâ cezâlandıracak bir Rabbi olduğunu bildi, ben de üç def'a kendisini afv ü mağfiret ettim. Artık (günâh işlediğinde tevbe etmesini bilen) bu kulum dilediği işi işlesin, buyurur" (**Sahih-i...** Cilt XII, sh. 422)[233].

Din adamı'nın *Nevevî* gibi kaynaklara dayanarak söylemesine göre *"Tövbekâr olan ve Allah'a yalvarmak yolunu bilen bir kulun günâhı yüz kere, bin kere ve belki daha çok tekerrür etse de her def'asında tövbe etse, yahud bu mükerrer günâh yığınının topu hakkında Allah'a... arz-ı nedâmet eylese, tövbesi sahîh olur ve kabul buyurulur ki, mü'minler için en büyük müjdedir"* [234]

Görülüyor ki "tövbe" etmek ve Tanrı'ya yalvar yakar olmak

sûretiyle müslüman kişi, yüz kez ya da bin kez hattâ daha fazla günâh işlese de günâhlarından sıyrılma olasılığına sahiptir ve bu olasılık ona "en büyük bir müjde'dir".

Fakat müslüman kişi için, son nefesine kadar günâh işleyip günâhsız olarak Cennet'e gitmenin çok daha kolay bir yolu vardır ki o da öleceği sırada, Tanrı'dan başka ilâh olmadığını telaffuz etmektir. **Diyânet** yayınlarında *Muâz*'dan rivâyet olunan şu hadîs'e göre Muhammed'in şöyle konuştuğu anlaşılmaktadır: *"Bir kimsenin son sözü -'Allâh'tan başka Allâh yoktur-'... olursa o kimse Cennet'e girer".*[235]

Bütün bunlar bir yana fakat din adamı'nın belletmesine göre Tanrı "kâfirleri" sırf "kâfir" oldukları için, müslümanları ise sırf günâhkar oldukları için Cehennem'e atmış olduğu hâlde, müslüman kişileri, sırf "kâfirlere" inâd olsun diye Cehennem'den çıkarıp Cennet'e sokacaktır. Bu konuda *Gazalî*'nin verdiği hadîs örneğine göre. Cehennem'e atılmış olan "kâfirler" ile "müslümanlar" arasında şu konuşma geçer: *(Kâfirler müslümanlara): -'Siz müslüman değil miydiniz?-' diye sorarlar. Müslümanlar: -'Evet, müslüman idik-' derler. Kâfirler: 'Baksanıza sizin müslümanlığınız size bir kâr sağlamadı. siz de bizimle beraber Cehennemdesiniz-' derler. Müslümanlar: -'Biz işlediğimiz günâhlar sebebiyle Cehennemdeyiz-' derler. Bu konuşmaları dinleyen Allah...:-' Ehl-i Kıbleden olup Cehennem'de bulunanların hepsini çıkarın-' diye emir verir ve müslümanlar Cehennem'den çıkarlar. Bunu gören kâfirler: -' Ah keşke biz de müslüman olsaydık, şimdi müslümanlar çıkarıldığı gibi, biz de çıkardık, diye hased çekerler"* [236]

Yukardaki örneği pekiştirmek üzere din adamı, bu hadîs'le ilgili olarak Tanrı'nın Kur'ân'da şöyle konuştuğunu hatırlatır: *"İnkâr edenler, keşke müslüman olsaydık temennisinde bulunacaklardır"* (K. 15 Hicr 2).

Bu örnekleri sergilerken din adamı, dilediğini"kâfir" ve dilediğini de "müslüman" yapan'ın Tanrı olduğuna ve "kâfir" ve "müslüman" olmanın kişi irâdesi dışı bir eylem bulunduğuna dâir bellettiği âyet'leri (örneğin En'âm 125 gibi) unutmuş görünür. İnsanları dilediği gibi "kâfir" yapan bir Tanrı'nın, onları neden dolayı "kâfirdirler" diye Cehennem'e attığını düşünmez ve düşündürmez. Sadece şunu anlatmak ister ki müslümanlık, günâhlardan kurtulmanın en güvenilir yoludur. Bu tür inançlarla yetiştirilen kişi'lerin günâh işlemekten geri kalacaklarını düşünmek saflık olmaz mı?

Bütun bunlar göstermektedir ki din adamı kişi'yi suç işlemekten alıkoymağa degil fakat aksine suç'a teşvik yönünden etkilemektedir.

*

Ote yandan din adamı, günâhlardan kurtulma işini, İslâm dininin kolaylık dini olmasına ve din saliklerine kolaylık sağlamayı amaç edinmesine bağlar: dayanağı yine şeriât hükümleridir. **Diyânet İşleri Başkanlığı,** din adamları aracılığiyle bizlere **"Allah yolunda yalnız elimizden kolaylıkla gelen amellerle mükellef"** olduğumuzu öğretir: hani sanki fazilet ve meziyet sayılmak gereken şey zor olanı yapmağa çalışmak ve bunda başarılı olmak değil de kolay olanı yapmakmış gibi bir ahlâk anlayışı aşılar. Oysa ki akılcı ahlâk anlayışı kişi'yi **"Ahlâk adına zor olanı yapacaksın"** inancı içerisinde çok daha farklı ve üstün bir ahlâk anlayışına sürükler.

III) "Şeriât Ahlâkiliği"nin "Koruyucusu" Rolünde Görünen Din Adamı, "Müstehcen" Sayılmak Gereken Şeyleri dahi "Şeriât Verileri" Olarak İnsanlarımıza Belletmekten Geri Kalmaz.:

Ahlâk bekçiliği görevini üstlenmiş görünen şeriâtçı'nın ağzından **"müstehcen"** sözcüğü düşmez. Sözlüksel anlamda "açık saçık", "ayıp", "aşağılık" ya da"bayağılık" vs gibi anlamlara gelen bu sözcüğü, her vesileyle müslüman kişi'nin karşısına dikerek güyâ ahlâkiliği korumak ister. *"Müstehcen'dir"* diyerek kitap toplatır, ya da *"Sanat adına şehvete prim vermem"* diyerek sanat eserlerine musallat olur. Kültürce ve fikriyatça yetersiz bulunmak itibariyle ne bilimselliğin ve ne de güzel sanat'ların hiç bir türünü değerlendirecek kertede bulunmadığı hâlde insan'ı "uygar" yapan ne varsa her şeye karşıdır. Şundan habersizdir ki ahlâkiliğe ters düşen şey "çıplaklık" ya da "seks" konuları değil fakat **yalancılıktır, sahtekârlıktır, oy yatırımı yaparak cahil halkı kandırmaktır.** Bu habersizlik içerisinde bir yandan heykel, resim, tiyatro, müzik vs... gibi güzel sanat'ların her dalına saldırırken, diğer yandan insanlarımıza, aklı şaşırtıcı şeylerin din kisvesi altında belletilmesine araç olur. Tüm olarak şeriât yayımlarını (ve bu arada **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın halkımıza din verileri olarak sunduğu şeyleri) şöyle bir karıştırınız ve orada bulduklarınızı şeriâtçı'nın "müstehcendir" diye saldırdığı şeylerle kıyaslayınız: işte o zaman şeriâtçıyı

kendi silâhlariyle hizaya getirmenin mümkün olduğunu anlayacaksınızdır. Ne yazık ki aydınlarımız bu yayımları incelemek ve eleştirmek gereğini duymazlar. Oysa ki şeriât'ın iç yüzünü bilmeden şeriâtçı'yı susturmak ve bu milletin başına belâ olmaktan çıkarmak mümkün değildir. Kısaca fikir edinmek üzere bir iki örnekle yetinelim:

Diyânet'in **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** adlı yayımın 1.cildi'nin 215 sayfasında yer alan şu satırları beraberce okuyalım: (*Nebiyy-i Ekrem ... buyurdu ki, (erkek kadının) dört şubesi arasında oturup da dokundurdu mu (her ikisine) güsûl vâcib olur".*

Din adamlarımızın aydınlatması sayesinde öğrenmekteyiz ki burada geçen **"dört şube"** deyiminden anlaşılmak gereken şey **"kadının iki kolu ve iki bacağı (ya da baldırı)'dır".** "Güsûl" sözcüğü'nün sözlüksel anlamı "şeriâta göre yıkanma" olduğuna göre yukardaki hükmü, herkesin anlayabileceği bir şekilde, şöyle okumak gerekir: *"Erkek kadının iki kolu ve iki bacağı arasına oturup dokundurduktan sonra her ikisinin yıkanması gerekir".*

Şimdi farz ediniz ki san'at galerilerinden birinde, bir erkekle bir kadının bu şekilde kucak kucağa sarılmışlığını temsil eden bir resim ya da bir heykel bulunuyor. Kuşku etmemek gerekir ki şeriâtçı zihniyet, **"müstehcen'dir"** diyerek bu eseri ortadan yok ediverecektir. Oysa ki bu eser, yukarda söz konusu satırların resim ya da heykel'e dönüştürülmüş şeklidir ve bu satırlar da Buharî' nin *Ebû Hüreyre*'den rivâyet ettiği bir **hadîs-i şerîf**'dir; halkımıza din diye verilir.

Yine Diyânet'in aynı yayımlarının 1. cildi'nin 222 sayfasında, "hayızlı" (âdet'li) durumda bulunan kadınla sevişmenin "halâl" olduğunu öngören ve sevişme şeklini gösteren şu hükmü okuyalım: *"Aişe... şöyle demiştir: İçimizden (yâni ümmehât-ı Mü'minînden) biri hâiz olup Nebiyy-i Ekrem... de kendisi ile mübâşeret arzu ettiği zaman ona hayzın hemen bidâyetinde iken futa bağlamasını emreyler ve ondan sonra mübâşeret ederlerdi...".* . . .

Burada geçen **"mübaşeret"** sözcüğünün anlamı "tutuşmak" ya da "girişmek"tir. Her kesin iyice anlayabilmesi için din adamlarımız yukardaki hadîs hükmünü halkımıza aynen şu şekilde naklederler: *"...Aişe ... anlatıyor: Eşleri olan bizlerden biri âdet gördüğü zaman Allah'ın Resûlü (âdet gören eşine, göbekle dizleri arasını örten) geniş-*

çe bir örtü örtünmesini emreder, sonra onun göğüslerine yönelirdi". (Bu alıntı için Ali Rıza Demircan adındaki bir din adamının **İslâm'a Göre Cinsel Hayat** adlı kitabına bakınız. İstanbul 1986, Cilt I, sh. 219).

Ayşe'nin bir başka anlatışı da aynen şöyle: *"(Eşleri olan) bizlerden biri âdet gördüğü zaman Allah'ın Resûlü ona göbekle dizler arasını örten bir ortü örtünmesini emir buyurur, sonra da tenlerin temasını içerir şekilde onunla kucaklaşıp yararlanırdı"* (Demircan adındaki din adamının aynı kitabından. Cilt I, sh. 218-9).

Bu satırları yine resim ya da heykel şekline dönüştürüp şeriâtçı'nın karşısına dikiniz ve ne yapacağını izleyiniz. Resmi ya da heykeli mutlaka yok edecek fakat bunlara kaynak olan hükmü insanlarımızın beynine şırınga etmeğe devam edecektir.

Yine Diyânet'in yayımları arasında yer alan **Kur'ân'ın Türkçe anlamı** adlı kitabı açınız ve "Cennet" tanımiyle ilgili hükümleri ve bu arada *Sebe* Sûresi'ni okuyunuz. Karşınıza güzel kızlarla ilgili şu satırlar çıkacak: *"Göğüsleri yeni tomurcuklanmış hurîler..."* (K. Sebe 34). "Din bilgini" diye bilinen Prof. Gölpınarlı bu âyet'i aynen şöyle naklediyor: *"memeleri yeni sertleşmiş kızlar"*.

Bu doğrultuda olmak üzere yine Diyânet yayımlarının bir yerinde şu yazılıdır: *"Cennete girecek olan müslüman erkeklerden her birinin iki kadını vardır ki vücûdunun letâfetinden iki baldırı (kemiğinin) iliği etinin üstünden görünür"* **(Bkz. Sahih-i Buharî Muhtasarı...** Cilt IX, sh. 42-44 hadîs no. 1342 ve 1343)

Yine din adamlarımızın "cinsel" bilgi olmak üzere halka öğrettikleri şudur ki Tanrı kadınlara "ters yoldan", yâni "arka organ'dan" değil fakat sadece "ön organ'dan" temas etmeyi emretmiş ve bu nedenle *Bakara* Sûresi'nin 223cü âyet'ini indirmiştir ki şöyledir: *"Kadınlarınız sizin ekim alanınız; tarlanızdır. O halde (ön organ olan) tarlanıza ne şekilde isterseniz o şekilde varın..."*.

Her ne kadar cinsî münasebet sırasında "arkadan gelerek önden temas" mümkün ise de arka organ'dan temas asla câiz değildir. Bu hususu açıklığa kavuşturmak maksadiyle din adamlarımız, *Huzeyme b. Sâbit'in* şu sözlerini naklederler: *"Bir sahâbî Allah'ın Resûlü'ne kadınlara arka organlarından yaklaşmanın hükmünü sordu. Allah'ın*

Resûlü -'halâldir-' buyurdu. Fakat o kişi huzurundan ayrıldığında onu çağirtarak sordu: -'Sen arkadan gelerek önden temas etmeyi mi sordun?-. (Bunu sordunsa) evet o halâldir. Yok arkadan yaklaşarak arka organdan temas etmeyi sordunsa, hayır (o halâl değil harâmdır)... Kadınlara arka organlarından temas etmeyiniz-'..." (Demircan adındaki din adamı'nın söz konusu kitabından aynen alınmıştır. Bkz.:Cilt I, sh. 227-8).

Öte yandan Diyânet yayımlarına göre orucu bozan hallerin ne olduğunu gösteren hükümlere de kısaca göz atmak yararlı olacaktır. Bunlar arasında *"ölü insan vücûdu ile ya da hayvanla cinsi münasebet"*, ya da *"öperken men'inin gelmesi"*, ya da *"Ön ve arka mahallin gayrısı bir yere (karın ve uyluk gibi) sürtmekle yahut istimna (el ile oynayarak) inzal vaki olması"*, ya da *"Tenasül uzvuna sıvı veya katı ilâçlar sürülmesi"*, ya da *"Oruçlu olduğu halde uyuyan bir hanıma eşinin uyandırmadan münasebette bulunmuş olması"* gibi haller vardır ki **"kaza"** ya da **"kefaret"** orucunu gerektirir (Bkz: **Diyânet Dergisi** Cilt XI, sh.6; ve **Diyânet Gazetesi** 1970, Sayı 3, sh. 14) .

Bu hükümlerin her birisi, din adamları tarafından, halkımıza **"hadîs-i şerif"** olmak üzere belletilir. Şimdi bunlardan her birini resim veya heykel olarak şekillendirip halkın görmesi için san'at galerilerinden birinde sergileyiniz. Şeriâtçı'nın tepkisi yine aynı olacaktır: aklı bile çile'den çıkartıcı bir mantıkla: *"Sanat adına şehvete prim vermem"* diyerek resim ve heykel'leri parçalayacak ve fakat yukardaki hükümleri halka din diye vermekten geri kalmayacaktır, çünkü ona göre bu hükümler **"müstehcen"** değil **"kutsal"** nitelikte şeylerdir.

Söylemeye gerek yoktur eğer bu hükümler (ve benzerleri) "müstehcen" değil ise, bu taktirde şeriâtçı'nın **"müstehcendir"** diye hiç bir san'at eserine saldırmaması gerekir. Ancak şeriâtçı'nın öylesine köhne, öylesine çağ gerisi kalmış bir zihniyeti vardır ki, tıpkı diğer her konuda olduğu gibi, "müstehcenlik" konusunda da bu ülkeyi utanç duvarına çevirmekten başka işe yaramaz.

Fakat din adamı için önemli olan şey bu değildir; önemli olan şey kadınların açık başla dolaşmalarını, erkekle bir arada bulunmalarını ya da el sıkışmalarını vs... yasaklayan, resim heykel gibi şeyleri "müstehcen" sayan şeriât hükümlerini uygulamak, ve uygularken de kendisini şeriât ahlâkiliğinin koruyucusu rolünde bulmaktır. Oysa ki koruduğu

şey, çoğu kez **"müstehcen'dir"** diyerek kötülediği şeylerden farksızdır, daha doğrusu kendi deyimiyle "hücnet"' in tâ kendisidir[237].

Yukarıya aldığımız örnekler, **Diyânet İşleri Başkanlığı** ve din adamlarımız tarafından halkımıza öğretilen hükümlerden sadece bir kaçıdır[238]. Yetmiş bine yaklaşık Cami'de ve binlerce din okulunda milyonlarca insanımıza ve yarının kuşaklarına şeriât emirleridir diye daha nice benzerî şeyler belletilir: Örneğin "Öperken meni'nin gelmesi", ya da "Arada bir özrü yokken kadının her hangi bir yerine dokunarak meni'nin gelmesi", ya da "Dübüre konan ilacın içeriye ulaşması", ya da "Oruçlu olduğu halde uyuyan bir hanıma, eşinin uyandırmadan münasebette bulunmuş olması" , ya da "Kadının dört şubesi (iki kol, iki ayak) arasına oturupta dokundurulması", ya da kadına "arkadan gelerek ön organdan temas edilmesi" vb... gibi.

Cinsel ilişki (seks) konularında kişileri bilgi sahibi yapmanın gerekliliği kuşkusuz ki yadsınamaz. Ancak bu bilgiler müspet bilim ve sağlık kurallarına ve akıl verilerine yatkın olmalıdır ki yararlı olabilsin. Aksi taktirde kişileri ilkel bırakma bakımından sakıncalı sonuçlar doğurur. İşte din adamlarımızın, 1400 yıl öncelerin din ve dünyâ anlayışına uygun olmak üzere hazırlanmış din kurallarını, akıl süzgecinden hiç geçirmeden halkımıza öğretirlerken oluşturdukları sonuç böyle bir sonuçtur.

Din adamlarımız, bir yandan "edeb", "ahlâk" deyimlerini ağızlarından eksik etmeyerek "müstehcen"'dir diye san'at yapıtlarına saldırırlarken, diğer yandan da edeb ve ahlâk verileriyle asla bagdaşmaz şeyleri şeriât hükümleri şeklinde halka öğretmekten geri kalmazlar. Biraz önce verdiğimiz örnekleri biraz daha açıklığa kavuşturmak üzere din adamları tarafından halkımıza belletilen bazı şeriât hükümlerine göz atalım:

Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, kadınlara "ters yoldan", yâni "arka organ'dan" değil fakat sadece "ön organ'dan" temas etmeyi emretmiş ve şöyle demiştir: *"Kadınlarınız sizin ekim alanınız; tarlanızdır. O halde (ön organ olan) tarlanıza ne şekilde isterseniz o şekilde varın..."* (K. 2 Bakara 223).

Her ne kadar cinsî münasebet sırasında "arkadan gelerek önden temas" mümkün ise de arka organ'dan temas asla câiz değildir. Bu husu-

su açıklığa kavuşturmak maksadiyle din adamlarımız, *Huzeyme b. Sâbit'in* şu sözlerini naklederek Muhammed'in: *"Kadınlara arka organlarından temas etmeyiniz"* diye emrettiğini bildirir[239].

Yine din adamı'nın **Diyânet İşleri Başkanlığı** yayınlarına dayalı olarak öğrettiğine göre tenasül uzvu'nun "şer'den" korunması, müslüman kişi'nin ilk dikkat etmesi gereken şeylerdendir. *Sehl İbn-i Sa'd* 'ın rivâyetine göre Muhammed: *"Her kim... iki budu arasında bulunan (uzv-ı tenâsül) ünü (şerden esirgemeyi) bana tazmin (ve te'mîn) ederse ben de, o kişiye Cennet'i te'mîn ederim"* demiştir[240]. Ayrıca da tenâsül uzvuna sağ el ile dokunmamak gerektiğini belirtmek üzere: *"Sizin biriniz ... çiş ettiği zaman ... sağ eliyle tenâsül a'zâsına dokunmasın, (Helâda) silindiği zaman da sağ eliyle istinca etmesin, silinmesin!..."* diye bildirmiştir[241].

Öte yandan namaza çıkan kişi'nin elbisesindeki erkek men'i'sinin yıkanmış olmasına dikkat etmek gerekir, Ayşe'nin söylemesi şöyledir: *"(Muhammed'in) rubasında cenâbet eserini yıkardım da elbisesinde (yer yer) su ıslaklığı göründüğü hâlde namaza çıkardı..."*[242].

Bunun gibi cinsî ilişki sırasında "men'i kahtına" uğrama konusu da unutulmamıştır. Ebû Saîd-i Hudrî 'nin rivâyetine göre Muhammed, bir gün Ensar'dan birini görmek ister ve haber gönderir. Adamcağız o sırada cinsî münasebette bulunduğu için işini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır: *"(O zât) başı damlaya damlaya geldi. (Muhammed ona) -' Galiba seni aceleye getirdik-' buyurdu. -'Evet-' dedi. Bunun üzerine (Muhammed) buyurdu ki şâyet işin aceleye gelir, yâhud (menî) kahtına uğrarsan sana (yalnız namaz) abdesti lâzım olur"*[243].

Cinsî münasebet sırasında kişi'nin menî'sinin gelmemesi hâli de önemli sayılmış olmalıdır ki *Zeyd b. Hâlid'* in bir gün Osmân b. Affân'a: *"(Bir kimse) mucâmeat eder de menîsi nâzil olmazsa ne (yapmalıdır) dersin?"* şeklinde soru sorması üzerine Osman şöyle yanıt vermiştir: *"Namaz için abdest aldığı gibi abdest alır, bacakları arasını yıkar... Bunu ben (Muhammed'ten) işittim..."*[244].

Kadın'ın bacakları arasına oturup aşka gelmenin de, temizlenmek bakımından, ihmâl edilmediği anlaşılmaktadır. Ebû Hüreyre'nin rivâyeti şöyle: *"(Erkek kadının) dört şubesi arasına oturup da dokundurdumu (her ikisine) gusül vâcib olur"*. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın

"aydınlatması" sayesinde öğrenmekteyiz ki burada sözü geçen "dört şube" deyiminden "iki ayak ve iki kol", veya kadının "baldırı, uyluğu" anlaşılmak gerekir[245].

Kadın'ların "hâiz" (aybaşı) hâlinde iken erkeklerle ilişkileri konusu da yine din emirleriyle düzene bağlanmıştır. Din adamı, aybaşı hâli'nin kadınlar için "ezâ" ve "pislik" olduğunu ve bu gibi hâllerde erkeklerin onlardan uzak durmaları gerektiğini bildirmek üzere şu âyet'i belletir: *"Sana hayızdan suâl ediyorlar. Onlara de ki hayız ezâdır, pistir. O halde zamân-ı hayızlarında kadınlardan ırakca durunuz. Onlar temizlenmedikce kendilerine tekarrüb etmeyiniz yaklaşmayınız). Tetahhur ettiklerinde (temizlendiklerinde) Allah'ın emrettiği üzere yanlarına varınız"* (K. 2 Bakara 222)[246].

Her ne kadar hayızlı kadına yaklaşmak (daha doğrusu onunla cinsî münasebette bulunmak) yasaklanmış ise de bunun dışındaki yaklaşmalara izin verilmiştir. Örneğin kadın hayızlı iken kocasının başını tarayabilir ya da onun kucağına oturmuş olarak Kur'ân okuyabilir. Ayşe'nin rivâyeti söyle: *"Ben hayız iken (Tanrı elçisi) ... başını kucağıma yaslar, sonra Kur'ân okurlardı... Onun başını hayız iken tarardım"*.[247]

Bunun gibi koca da, hayızlı karısı ile yatakta koyun koyuna sarılmış olarak yatabilir, onu okşayıp tenine dokunabilir, bedeninden yararlanabilir, yeter ki duhul etmeye. Ayşe şöyle der: *"Tanrı elçisi ile bir abaya bürünerek yatıyorduk; derken âdetimi gördüm. (Yavaşcacık) sıvışıp hayza mahsus elbisemi giydim. -'Adetin mi geldi?' diye sordular. -'Evet-' dedim. Bunun üzerine beni çağırdılar. Saçaklı kadifenin altında kendileriyle yattım..."* [248].

Yine ayni şekilde koca, hayızlı olan karısını karşısına çekip onun göbek üstü vücud kısımlarını öpüp okşayabilir, memelerine sarılabilir. Din adamlarımız bu konuda Ayşe'nin şu rivâyetini naklederler: *"Eşleri olan bizlerden biri âdet gördüğü zaman Allah'ın Resûlü (âdet gören eşine, göbekle dizleri arasını örten) genişce bir örtü örtünmesini emreder, sonra onun memelerine yönelirdi"*.[249]

Yine din adamı'nın bellettiği şeriât esaslarına göre oruçlu durumda iken kadınlara yaklaşmak, Kur'ân'ın *Bakara* Sûresi'nin 187.ci âyet'ine ve bu âyetle ilgili hadîs'lere uygun olmak gerekir ki esas itibariyle cinsî münasebet dışında kalan sevişme hallerini kapsar: örneğin kadının

dilini emmek ya da vücûdunun her yanından yararlanmak gibi. Cinsî münasebete oruçlu iken değil fakat oruç tutulan günün gecesi için izin verilmiştir. *Bakara* Sûresi'nin 187.ci âyet'i aynen şöyle:*"Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı.... Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeble tevbenizi kabul edip sizi affetti... Mescidlerde îtikafa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın..."* (K. 2 Bakara 187)

Din adamı bu tür kuralları, tıpkı diğerleri gibi, Muhammed'in izlediği davranış örnekleriyle öğretir ki bunlardan biri Ayşe'nin rivâyetine göre şöyledir: *"Nebî... oruçlu iken takbîl eder (öper), mülâmese (tenini tenime dokundurur) ve muâneka buyururdu (kucaklaşır, sarmaş dolaş olurdu)..."* [250].

Öte yandan Kur'ân'ın *Nebe* Sûresi 'nin 31-34 âyet'lerinde Cennet'teki *"memeleri yeni sertleşmiş kızlar"* dan söz edilir [251]. Ebû Hüreyre 'nin rivâyetine göre Muhammed: *"(Cennete girecek olan müslüman erkeklerden) her birinin iki kadını vardır ki vücudunun letâfetinden iki baldırı (kemiğinin) iliği etinin üstünden görünür"* demiştir [252].

Bunun gibi cinsî münasebetin her safhası, örneğin kadını yatağa sokup Kıble yönüne çevirdikten sonra duhul etmek, duhul ederken Tanrı'nın adını anmak gibi her davranış, inceden inceye şeriât emirleriyle ayarlanmıştır.

Bu tür emirlerin hiç birisi din adamına (ve şeriâtcılara) göre "müstehcen" sayılmaz; ama falanca kitabın filanca sayfasındaki aşk sahnesi, ya da sergilerdeki resim ve heykel'ler, ya da meydanlara dikilen san'at yapıtları müstehcendir.

"Müstehcenlik" anlayışı bu olan din adamı, güyâ "uygar görüşlü ögrenci yetiştirme" hevesiyle bugün dahi onaltı, onyedi yaşındaki liseli kız öğrencilere *"Giyilen şeyin darlığından ötürü avret uzvunun belli olmasının"* namaza engel olmadığını, din bilgisi olarak belletmekle meşguldur [253].

Müstehcen nitelikteki şeylerin "kötü" sonuçlar doğuracağını anlatmak maksadiyle din adamı bir de kadının kadına "mübâşereti" (çıplak sürtmesi) örnegini verir ve bu tür davranışların âile felâketi yaratacağını belirtir. Dayanağı şu tür hükümlerdir *"Kadın kadına mübâşeret*

etmesin (çıplak sürtmesin). Sonra kocasına öbür kadını -kocası ona bakıp görüyorcasına- vasıf ve ta'rif eder (de bir fenâlığa sebeb olur)" (Bkz. **Sahih-i...** Cilt XI, sh. 325, hadîs no. 1827) [254].

Bu hükme göre iki kadının çıplak tenlerini birbirlerine sürtmeleri, ya da bir çarşaf, bir yorgan içinde birbirlerine tenleriyle dokunmaları yasaktır. Yasak olmasının nedeni bu tür davranışların güyâ âile felâketi sonucunu yaratmasıdır. Çünkü, din adamı'nın şeriât kaynaklarından naklen bildirmesine göre, çıplak tenlerini birbirlerine bu şekilde dokunduran kadınlardan her biri, olup biteni kocasına anlatırken ilişkide bulunduğu kadının güzelliğini de "ta'rif ve tavsih" edecek ve bunu yapınca da kocası o kadını hayalinde canlandırıp aşık olacak ve sonunda karısını boşayıp o kadınla evlenecektir. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarına göre *Kabusî* 'nin söylemesi aynen şöyle: *"Eğer kadın zevcine, temas ettiği kadının güzelliğini ta'rif ve tavsîf ederse, zevci o kadının hüsnü ânına aldanarak kendisini boşayıp onu alması, hattâ evli ise kocasından boşanmak çârelerini araması umulur ki , bütün bunlar kadının kadına mübâşeretinin tevlîd ettiği âile felâketleridir"* (Bkz. **Sahih-i...,** Cilt XI. sh. 326)[255]

Öyle anlaşılıyor ki din adamı, kadını "aklen dûn" görme alışkanlığı içerisinde, kendi kendini gülünç durumlara düşürmekten kurtulamıyor. Çünkü hangi akla hizmettir ki kadın, başka bir kadınla çıplak şekilde temas etsin de sonra gelsin kocasına bunu anlatsın ve anlatırken de o kadının güzelliğini tanımlasın! Anlatacağı varsa da, bu yukardaki din emrinden haberi olduğu an anlatmaktan vazgeçeçeği muhakkaktır. Yukardaki örnek gösteriyor ki kadını akılsız ve saf sanan din adamı, "âile felâketini" önleyeceğim diye kadının kadına "çıplak sürtmesini" (mübâşeretini) önlemek değil fakat âdeta bilmeden teşvik etmektedir. Çünkü bu tür bir davranışının âile felâketini doğuracağını düşünen bir kadın, başka bir kadınla "mübâşeret" ettiğini kocasından söylemektense elbetteki gizlemeyi tercih edecek ve bu yaşamını sürdürecektir.

Kadın'ı "Aklen ve Dînen Dûn" Nitelikte Göstermek ve Her Hususta Küçültmek Sûretiyle Toplumsal Geriliklerimize Neden Olan Şeriât Düzeni'nin Uygulayıcısı Olarak Din Adamı.

Gelişmemiş toplumların özelliklerinden biri de kadını küçültmek, arka plana itmek, erkeğe kul duruma getirmektir. Avustrulya vahşilerinin yaşamlarını inceleyen bilim adamlarının izlemleri şudur ki vahşi kabile'lerde erkeğin kadına karşı tutum ve davranışı pek olumsuzdur. Kadını aşağı görmek, ona hükmetmek, hattâ haşin ve sert davranmak erkeğin şanındandır. Bu kabilelerde erkek, kendisine eş alacağı kadını vahşi usullerle ele geçirir. Genellikle kadın dahi bunun böyle olmasını ister. Örneğin çeşme başında acaip sesler çıkaran, bağırıp çağıran kadın, bu davranişiyle eş aradığını anlatmış olur. Bunu farkeden erkek, o kadını saçlarından çeke çeke sürükleyerek evine götürür. Evlenme işi böylece tamamlanmıştır.

İlkel toplumlarda kadını dövmek yine erkeğin şanından olup erkekliğinin âdeta vazgeçilmez bir şartıdır. Erkeğin toplum içerisindeki yeri ve değeri buna göre oluşur. Her kadın, kocasının kendisine karşı sevgi besleyip beslemediğini, yediği dayağa göre hesaplar. Hattâ çoğu zaman kendi kendisini yaralamak, vücudunda yara bere izleri yaratmak sûretiyle komşularına, kocasından dayak yemiş olduğu kanısını yaratmak ister; gururunu bununla korumuş olduğunu düşünür ve mutluluk hisseder. Çünkü bilir ki kocasından dayak yemeyen kadını komşular, kocası tarafından sevilmeyen kadın gözüyle göreceklerdir [256].

Ne üzücüdür ki 21.inci yüzyıl'a yaklaştığımız bu dönemde tüm İslâm ülkelerinde halk yığınlarına öğretilen şeyler arasında kadının **"aklen ve dînen dûn"** olmasiyle, ya da iki kadının tanıklığının bir erkeğin tanıklığına denk bulunmasiyle, ya da **koca'nın karısına dayak atmasiyle**, ya da kadınların çoğunluğunun Cehennemlik sayılmasiyle, ya da "sutresiz" olarak namaz kılanın önünden "eşek, köpek, kadın vs" gibi şeylerin geçmesi halinde namazın bozulmasiyle ilgili (ve daha bunlara benzer nice) hükümler vardır.

Kendi ülkemizde **Diyânet İşleri Başkanlığı** ve din adamlarımız

bu tür hükümleri insanlarımıza belletirler[257]. Nice "aydın" geçinenlerimiz arasında kadını dövmekle ilgili hükümleri gerekli ve hattâ kadın bakımından gurur yaratıcı nitelikte bulanlar vardır: kadınlara kocalarından dayak yemenin faziletlerini anlatmağa çalışırlar. Avustrulya yerlilerinden farklı oldukları tek husus kadına atılacak dayağın "kadının vucudunda fazla yara bere bırakmayacak şekilde" olması gereğinden ibarettir.

Bu vesile ile anımsatalım ki kadını aşağılatan hükümlerin bekçiliğini yapmak hususunda din adamı'nın en büyük desteği erkek sınıfıdır. Bu sınıf, 1400 yıl boyunca "kul" olarak şeriât'ın emirlerine boyun eğen ve bundan doğma ezikliğin tesellisini ancak din adamının ağzından çıkan "kadın aleyhtarı hükümlerde" bulan bir sınıftır. Bu hükümlere göre kadın sadece erkege itaat, onu hoşnud kılmak, onun her türlü istek ve kaprislerine, şehvet isteklerine uymak durumunda değildir; sadece dayak yemek durumunda değildir; sadece bu yer yüzündeki eşitsiz durumunun gelecek dünyâda da devamına râzı olmuş değildir; bunun da ötesinde, her türlü küçültülmelere boyun eğmek zorunluğu içerisindedir: *"Namazı (bozan) şeyler Köpek, eşek, domuz ve Kadın'dır"* ya da *"Uğursuzluk üç şeyde vardır: karı'da, ev'de ve at'da"*, ya da *"(Cehennem'in çoğunluğunu kadınlar oluşturur)"* ya da *"Kadınlar fitne kaynağıdır"* ya da *"Kadınlar insanın karşısına şeytan gibi çıkarlar"* , ya da *"Kadınlar küfürbazdırlar, nankördürler ve onları bu kötülükte gececek bir başka yaratık yoktur"* ya da *"Kadınlar arasında sâliha kadın, yüz tâne siyâh karga arasında alaca bir karga'ya benzer"* şeklindeki (ve daha nice benzerî) hükümler bunun nice örneklerindendir[258].

Ve işte kadını bütün zavallı durumlarda tutabilmek için din adamı, kadının lehinde imiş gibi görünen şeriât hükümlerine sarılır. Örneğin *"Kadınlarla hoşca, güzellikle geçinin. Şâyet onlardan hoşlanmayacak olursanız (tahammül edin, zira bilinmez) belki Allah sizin nefret ettiğiniz bir şeyi bol bol hayırla doldurmuştur"* der (Bkz. K. 4 Nisâ 19) . Ya da: *"Bir kimse kadınına bugz etmesin, zirâ hoşlanmadığı huyları varsa, ona mukabil memnun olacağı huyları da vardır"* şeklinde öğütte bulunur; ya da *"Anaların ayakları altında Cennet'ler yatar..."* şeklindeki hükümleri hatırlatır ki bunlar kadınları hoşlandırmağa yeter.

Ancak ne var ki bu hükümlerin her birinin altında yine de kadını

aşağılatan hususlar gizlenmiştir. Örneğin *"Anaların ayakları altından Cennet'ler yatar"* şeklindeki sözler kadını yüceltmek için değil fakat erkeğin hizmetine sokmak için söylenmiştir; çünkü kadın Cennet'e gidebilmek için kocası'nın iznini almağa ve alabilmek için de onu her hususta hoşnud etmeğe mecburdur. Ancak bu şartla Cennet'e girebilir. Fakat Cennet'e girdikten sonra orada kocasiyle yaşayacak değildir; çünkü kocası Cennet'in hürîleriyle başbaşadır[259]. Fakat kadınlar bunun böyle olduğundan genellikle habersiz bulunduklarından sanırlar ki yukardaki hükümler kendilerini yüceltici nitelikte şeylerdir. Ve işte bu tür hükümleri sergilerken din adamı *"Kur'ân'ın 14 asır önce ilân ettiği kadın hakları bugün hâlâ ulaşılamamış bir yüceliktedir"* şeklinde konuşmaktan geri kalmaz[260].

Gerçek şudur ki kadın sınıfını bu şekilde birazcık pohpohladıktan sonra, onları artık erkeğin hizmetine ve köleleliğine sokmak kolaylaşır. Bu konuda din adamının elinin altında sayısız denebilecek kadar çok şeriât hükümleri vardır ve o bunları en büyük bir ustalık ve kurnazlıkla kullanmasını bilir.

Bir kere her şeyden önce *"Allah kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler. İyi kadınlar gönülden boyun eğendir"* (K. 4 Nisâ 34) şeklindeki verileri belletirken Tanrı'nın erkekleri "güçlü, kuvvetli ve maddî teşekkül bakımından kadından üstün" yaratmış olduğunu belirtir; üstelik bir de erkelerin kadınları yedirip içirdiklerini, giydirdiklerini, yâni her türlü masraflarını ve ihtiyaçlarını karşıladıklarını ekler. Ancak eklerken şunu gözardı eder ki erkeğin her türlü hizmetini gören kadının hakkını erkek yedirmek, içirmek, giydirmek sûretiyle ödeyemez ve bazı hallerde de erkeği yedirip içiren ve giydiren kadın'dır: tıpkı Hatice'nin Muhammed için yaptığı gibi. Bilindiği gibi Muhammed, Mekke'de çobanlık yaparken kendisinden 15 yaş büyük Hatice adında zengin bir kadınla evlenmiş ve rahata kavuşmuştur. Nitekim bunun böyle olduğunu *"Yoksul olduğum yıllarda (Hatice) varlığını benimle paylaştı"* diyerek ortaya vuran kendisidir.

Yukardaki hususlar bir yana fakat din adamı bir de şeriât'ın kadınları gerçekten aşağılatıcı ve küçültücü nitelikteki sayısız hükümlerini, belli etmeden sokuşturma taktiğindedir. Bu hükümlerin başında kadınların *"aklen ve dînen dûn (eksik)"* yaratıldıklarına dâir hükümler gelir.

Bunları açıklarken din adamı, kadının tanıklığının erkeğin tanıklığının yarısı olduğuna ve hayız gördüğü zaman namaz kılmaktan ve oruç tutmaktan yasaklandığına dâir hükümleri sıralar[261]. Örneğin Diyânet İşleri Başkanlığı'nın **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** adlı yayımlarının birinci cild'inin Fihrist kısmının **"Kitabü'l Hayz"** bölümündeki bir Kesim'in başlığı aynen şöyledir: ***"Kadının dinen ve aklen erkeklerden dûn olduğuna dâir Ebû Sâid hadîsi".*** Bu hadîs'in metni'ni ve açıklaması'nı içeren 223.sayfada da şu hadîs hükmü yere almıştır: *"Kadının şahâdeti erkeğin şahâdetinin yarısı değil midir?... İşte bu (kadının aklının) eksikliğindendir..."* Hemen hatırlatalım ki Muhammed bu sözleri *Bakara* sûresi'nin 282.âyet'indeki hükme atfen söylemiştir. Bu hüküm bilindiği gibi *"Erkeklerinizden iki şâhid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa ... bir erkek (ile) ... iki kadın olabilir"* şeklindedir.

Söylemeye gerek yoktur ki bütün bunları "İki kadının tanıklığı, bir erkeğin tanıklığına bedeldir" tümcesiyle ifâde etmek mümkündür. Ancak ne var ki bu aynı Diyânet, aydın sınıfların karşısına bu gerekçe ile çıkmayı göze almaz. Bundan dolayıdır ki: *"Yayımlarımızda böyle bir cümle yoktur"* diyerek gerçek dışi bir deyanla işin içinden sıyrılmak ister[262]. Bununla beraber inkâr'ın beyhude olduğunu ve yalanının nasıl olsa anlaşılacağını bildiği için bu sefer kadınların ev işleriyle meşgul olmak yüzünden çeşitli işlemlere (örneğin kişiler arasında yapılan sözleşmelere) seyrek tanik bulunduklarını, olayları hatırlamalarının zor olduğunu ve işte bu nedenle "hafızalarının zayıf kaldığını" söyleyerek iki kadının tanıklığının bir erkeğin tanıklığına bedel olduğunu belirtir. Daha başka bir deyimle kadın sınıfının Tanrı tarafından aklen ve dînen "dûn" (eksik) yaratılmış gibi göstermenin Tanrı'nın yüceliği ve adâleti fikrine ve akla ve mantığa ters düşeceğini ve böyle bir gerekçenin çağdaş zihniyet sahiplerince gülünç karşılanacağını, kötü bir etki yaratacağını, üstelikte kadınların büyük çoğunluğunu muhtemelen ayaklandıracağını bildiği için, kurnaz bir buluşla "hafıza zayıflığı" yorumuna başvurur.

Kuşkusuz ki "hafıza zayıflığı" nın, kadınlar açısından "aklen ve dînen eksik yaratılmış" olmağa kıyasla daha az incitici, ya da hattâ ev işleriyle uğraşma nedeninden doğması itibariyle "şerefli" bir şey sayılabileceğini hesaplamıştır. Ancak hesaplayamadığı şudur ki ev işleriyle uğraşmanın hafızayı zayıflatan bir yönü yoktur ve ev işleriyle meşgul

nice kadın vardır ki kocasından hem aklen ve hem de hafıza bakımından çok üstündür. Kaldı ki eğer ev işlerine benzer hizmetlerde çalışmak hafıza zayıflığına sebeb olsa idi, bu taktirde aşçı, bulaşıkçı, kahya vs gibi işlerde çalışan erkeklerin dahi "yarım şâhid" sayılmaları gerekirdi.

Fakat Diyânet, yukardaki kurnazlığa yönelirken dahi şeriât'ın bu konudaki olumsuz diğer verilerini gizlemekten geri kalmaz. Örneğin, kadını erkeğin hizmetinde tutabilmek için şeriât'ın uyguladığı insafsız bir taktik vardır ki "Hüccet-ül İslâm" diye bilinen Gazalî 'nin kaleminde şöyle sırıtır: *"Evlenmekteki dördüncü fayda, evi süpürmek, kapları temizlemek, yatak sermek, yemek pişirmek gibi ev işlerinden kurtulmaktır. İnsanoğlunun şehvet hissi olmasa da ev işleriyle uğraşması çok zordur. Çünkü bu gibi zarûrî işler zamanının çoğunu alır... Bunun için Ebû Süleyman Darânî - İyi bir kadın... erkeğin şehevî hissini tatmin ve ev işlerini tedvir etmekle onun huzur içinde hem diğer işlerini ve hem de Allah'a karşı kulluk ve ibâdetini yapabilmesini te'min etmiştir"* [263].

Dikkat edilecek olursa **"insanoğlu"** sözcüğü sadece erkekler için kullanılmıştır; kadın muhatap edinilmemiştir; sadece erkeğin şehvet gâilesini gidermek, ev işlerini görmek (böylece onu bu pis ve zor işlerden kurtarıp ibâdet edebilmesini ve Cennetlere gitmesini ve oradaki güzel hûrîlere kavuşmasını sağlamak) üzere yaratılmış gibi tanımlanmıştır.

Fakat Diyânet bütün bunlara bir de *"ev işlerini görmek yüzünden hafıza zayıflığı"* formülünü ekleyivermiştir. Bununla beraber asıl inandığı şey, yine tekrar edelim, kadın'ın **"aklen dûn"** ve **"irâdece güçsüz"** bir yaratık ve bu nedenle erkeğin **"yarısı",** bir bakıma onun **"malı"** olduğudur. Çünkü sırtını dayadığı ve kendi yayınlariyle ortaya vurduğu şeriât hükümlerine göre kadın erkeğin emrine verilmiştir. Bu emirlerde *"Erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler"* (K. 4 Nisâ 34) diye belirtilmiştir. Gazalî gibi temel kaynaklar, bu emirlere dayanarak: *"Çünkü erkek tâbi değil metbû'dur; amir mevkiinde kadın değil erektir"* ; *"Nikâh kadınlar bakımından bir nevi cariyeliktir"; "Nikâh kadınlar için bir nevi kölelik ve esârettir; kadın tamamen efendisinin emrindedir...Efendisine olan itaatinin mükafatı olarak (Cennet'e gider)..."* diye söylemişlerdir[264].

I) Din adamları şeriât'ın kadını "Aklen ve dînen dûn" ve "irâdece kıt" yaratılmış ve bu nedenle "âmme velâyeti işlerine getirilemez" şeklinde gören hükümlerinin en kararlı uygulayıcısıdırlar.

Din adamlarımız, yukarıda değindiğimiz şeriât hükümlerini halka belletirlerken kadını sadece "Efendisine mutlak itaat etmek", sadece "Yarım sâhid" saymak bakımından değil ve fakat diğer bütün hususlarda da yetersizlik içerisinde gösterirler ve gösterirken de hep ayni gerekçeye, yâni **"kadının aklen ve dînen dûn"** ve **"irâdece zayıf"** yaratıldığı varsayımından hareket ederler.

Verilebilecek nice örneklerden bir ikisini belirtmek gerekirse Diyânet'in yayınlarından olan **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**'nın 4.cild'inin 219.sayfasında, kadınların yolculuğa çıkarlarken kocalarının ya da yakınlardan birinin vesayetine muhtaç bulundukları hususu ile ilgili şu satırları okuyalım: *"İslâm dîni kadının ...bünye ve irâdesindeki fitrî za'fa mebnî muayyen hususta kadını, mehâriminden bir erkeğin vesâyetine vermiştir. ki, kadının uzak bir mesafeye gidebilmesi...için zevcin veya bir mahreminin bulunmasını şart kılması bu cümledendir..."* (**Sahih-i...,** Cilt IV, sh. 219)[265].

Yukarda geçen **"irâdesindeki fitrî za'f"** tümcesinin Türkçe'de **"yaradılış itibariyle irâdece güçsüz"** anlamına geldiği düşünülecek olursa Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Diyânet aracılığiyle, kadına bakış açısının ne olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Diyânet'in yukarda adı geçen yayınlarının 10. cild'inin 449.sayfasında yer alan 1660 sayılı hadîs: *"Mukadderatını bir kadının eline veren millet felâh bulmaz"* şeklinde olup Başkanlığın şu açıklamasını içermektedir: *"İslâm hukukunda âmme velâyeti denilen devlet teşkilâtı riyâseti ancak erkek bir vatandaş tarafından temsîl olunur. Bu, millet otoritesini temsil edecek mevkie kadın intihap edilemez. Çünkü kadının fıtratı bir çok cihetlerden bu çok ağır vazifeyi deruhte etmeğe müsâit değildir. Bunun için İslâm hukukunda... devlet riyâsetine intihap olunabilmesi hususunda kadın için hiç bir hak kâbul edilmemiştir"* (**Sahih-i...** , Cilt X, sh. 449 ve d.)[266]

Görülüyor ki Diyânet'in halka bellettiği o'dur ki kadın'ın kamu yöneticiliği gibi görevlere gelmesini önleyen şey yaratılışındaki eksiklik-

tir: yâni **"aklen ve dînen dûn"** oluşudur, **"irâdesindeki fıtrî za'f"** tır.

Anımsatalım ki İslâm'da **kadın**, sadece devlet başkanlığına değil fakat siyâsî ve idârî görevlere de (örneğin kadılık, hâkimlik, kaymakamlık, vs) hep bu nedenlerle layik görülmemiştir. Gazalî: *"Yarım tanık durumunda sayılan ve erkeğin hâkimiyeti altına sokulan (kadın) nasıl yargıç olabilir?"* derken bunu anlatmak istemiştir. Bu görüş günümüzde de öylesine geçerlidir ki **Diyânet İşleri Başkanlığı,** Danıştay kararlarından birine sığınarak, kadınların "Kaymakam" dahi olamayacaklarını şu şekilde açıklamıştır:*"(...) tarih boyunca -istisnalar dışında- durum bu değil midir? Medenî Kanuna göre de âile reisi erkektir. Danıştay kararı ile sâbittir ki, bugün modern Türkiye'de kadın kaymakam olamamaktadır"* [267].

Bu açıklama Diyânet'in hem bilimsel dürüstlükle bağdaşmaz yönünü ve hem de bilgi kıtlığını bir kez daha ortaya vurmaktadır. Bilimsel dürüstlükle bağdaşmayan yönü şudur ki kadınlara kaymakamlık görevini reddeden Danıştay kararı, şeriât kaynağından esinlenmiş bir karar değildir; yâni Danıştay, "akıl yetersizliği" gerekçesiyle kadının "yönetici", "idâreci" vs. olamayacağı ilkesinden hareket etmiş değildir. Sadece fizikî yetersizlik gerekçesine bağlanmıştır; daha dogrusu kaymakamlık görevinin dağ'da bayırda dolaşmayı, suç işleyenlerle çarpışmayı vs gerektirdiği için kadınların fizikî yapı itibariyle bu işlere yatkın olmamaları nedenlerine dayatılmıştır. Oysa ki Diyânet'in gerekçesi, kadınların "aklen dûn yaratılmış oldukları ve bu nedenle erkekler üzerinde emredici bir durum kazanmamaları" nedeniyle kaymakamlık yapamayacakları hususunu kapsamaktadır. Görülüyor ki Diyânet, Danıştay kararını kendisine kalkan yaparken bu kararı Danıştay'ın öngördüğü gerekçeden farklı bir gerekçeye dayatmak sûretiyle göz ardı etmiştir.

Aslında Danıştay kararı yukardaki şekliyle dahi tenkid edilmeğe muhtaçtır, çünkü eğer "fizikî yapı" kıstası geçerli sayılacaksa bu taktirde kadınları tarla işlerinde çalıştırmamak gerekir. Oysa ki Anadolu'da tarla ve çiflik işleri kadının sırtındadır. Kaldı ki kaymakamlık gibi dağda ve bayırda dolaşmayı gerektiren görevleri erkekler kadar, hattâ daha da iyi bir şekilde başarabilecek kadınlar çoktur.

Yine bunun gibi eğer kadınların kaymakam olmaları, Diyânet'in

sandığı gibi, erkeklerin kadınlar üzerinde hâkim olmalarını öngören hükümlere aykırı düşüyor ise, bu taktirde kadınlarımızın Devlet ve Hükûmet görevlerine getirilememeleri, örneğin Bakan, Yargıç vs olamamaları, Devlet dairelerinde ya da özel sektörde erkeklere emir verebilir işlere alınmamaları gerekir. Oysa ki kadınlarımız, Atatürk'ten bu yana Bakanlık, Yargıçlık, Milletvekilliği, Kaymakamlık vs gibi , "amir" mevki'inde iş görmeği gelenek edinmişlerdir. **Atatürk** sayesinde bu uygarlığa ulaşan Türk kadınını bu mesleklerden yoksun kılmak ve yeniden şeriât felâketine sokmak, bugün artık aklı başında hiç kimsenin düşünebileceği bir şey değildir.,

Din adamlarına yol göstericilik yapmakla görevli **Diyânet İşleri Başkanlığı,** kadın'ı erkeğin hâkimiyeti altında göstermeğe çalışırken: **"Tarih boyunca-istisnalar dışında- durum bu değil midir?"** diyerek hem bilimsel gerçeklere ters düşmekten ve hem de Türk tarihini inkâr etmekten çekinmez. Başka milletleri bir kenara bırakalım, fakat Türk'ün islâm'laştırılmasından önceki tarihini şöyle bir karıştıracak olsak görürüz ki **kadın**, her bakımdan erkeğe eşit durumda bulunmak bir yana, fakat tek başına ya da kocası ile birlikte Devlet başkanlığı ya da Vali'lik gibi görevler yüklenir, toplumu yönetir, ordu'nun başında savaşlar verirdi ve bu durum "istisna" değil fakat "kural" idi. Eğer Türkler bu geleneklerini koruyabilmiş olsalardı bugün yeryüzü'nün en uygar toplumlarından biri olabilirlerdi.

Yine bunun gibi Diyânet İşleri Başkanlığı, kadının aklen "dûn" ve "zayıf" olduğu kaziyesinden hareketle, Kur'ân'ın Nisâ Sûresi'nin 5.ci âyeti hükmünü insanlarımıza şu şekilde belletir: *"Allah'ın size geçinmek için verdiği mallarınızı akılsızlara vermeyin; onları rızıklandırın, yedirin..."* (K. 4 Nisâ 5). Belletirken de, erkekleri âdeta ikâz edercesine, İbn-i Abbâs'ın, âyetle ilgili şu yorumuna yer verir: *"Malına kıyma! Allah sana o malı temlik buyurmamıştır; onu sana hakîkatte vesile-i mâişet (geçim vesilesi) kılmıştır. Böyle iken sen onu karına yâhud oğullarına verirsin de sonra onların elindeki servete bakar muhtaç olursun. Hayır ey mü'min, öyle yapma! Malını sıkı tut; onu islâh ve hüsnü idâre et! Esâsen sen, onlara yedirmeğe, giydirmege ve her türlü ihtiyaçlarını te'mine mecbursun!"* (**Sahih-i...** Cilt VII, sh. 298)[268]

Yine bunun gibi Diyânet ve din adamlarımız, Kur'ân ve hadîs hükümlerine (örneğin Nisâ sûresi'nin 11-14,176 âyet'lerine) dayalı ola-

rak, verâset bakımından kadın'a âit hakkın, erkeğin yarısı olduğunu belletmekte kusur etmezler (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 243) [269]

II) Kadın sınıfını küçültücü, özgürlükten yok edici ve erkeğe boyun eğdirtici şeriât hükümlerini uygulamak sûretiyle din adamları, erkek sınıfını hoşnud etme siyâsetini güderler:

Kadın üzerinde üstünlük taslamak, kadını **"tâbi"** kendisini **"Seyyid"**, **"Efendi"** durumunda saymak, zaman zaman kadına dayak atmak, dilediği an kadını boşamak, miras paylaşımında onun iki misline konmak, "mehri" az tutmak vs... gibi şeyler müslüman erkeğine mutluluk veren şeylerdendir. Bundan dolayıdır ki şeriât, kadını erkeğin boyunduruğu altına sokucu ne varsa her şeyi düşünmüştür. Erkek sınıfını "kul" niteliğinde bir yaratık kılıp Tanrı'ya kolaylıkla boyun eğdirtebilmesinin nedenlerinden biri de budur.

Öyle anlaşılıyor ki erkeklerimiz, İslâm'ın kadınlara revâ gördüğü hükümleri keşfeder oldukları oranda, mutluluğa kavuşmaktadırlar; onların bu ilkel yönlerini çok iyi bilen din adamlarımız da, şeriât verilerine sarılıp bu "mutluluğu" arttırıcı vesile ve fırsatları değerlendirmekten geri kalmamaktadırlar. O kadar ki erkeklerin kıskançlıklarını önlemek amaciyle kadınların güzel görünmelerini yasaklayıcı hükümlerden tutunuz da kadınları kocalarının şehvet gâilelerini karşılamağa zorlayıcı hükümlere varıncaya kadar ne varsa her olumsuzluğun bekçisi kesilmişlerdir.

Gerçekten de din adam'larımız, kadınların güzel görünme isteklerini baltalamak için, Kur'ân'ın "hicâb" âyet'lerini (yâni kadın'ların örtünmelerini öngören emirlerini) sergilemekle yetinmezler bir de şu veya bu şekilde süslenmelerini (örneğin dudaklarına boya sürmelerini ya da güzellik için döğün vurmalarını ya da vurdurmalarını) ya da "işveli" şekilde konuşmalarını, erkeklerle el sıkışmalarını vb... yasaklayıcı emirleri sergilerler. Güzel görünmek için süslenmenin Tanrı irâdesine ters düştüğünü belirtirler ve Muhammed'in şu sözlerini örnek verirler: *"Güzellik için döğün vuran ve vurduran ve bu sûretle Allah'ın yarattığı hüsnü zâtiyi tağyîr eden kadınları Allah rahmetinden uzaklaştırsın"* (**Sahih-i...**, Cilt V. sh. 351)[270].

Bu emri belletirlerken de güzel görünmek için dudaklara boya sürmenin ya da başka şekilde süslenmenin *"Allah'ın yarattığı fıtrî güzelli-*

ği tağyîr etmekten (bozmaktan, değiştirmekten) ibâret olduğunu" söylerler ve şöyle ahkâm yürütürler: *"İslâm dini, fıtrî (yaratılıştan) bir din olmak i'tibariyle insanların bütün tutum ve davranışlarında tabiî olmalarını, yapmacık ve sahte her işlem ve eylemden kaçınmalarını istiyor: güzellik de bunlardan biridir. Aklı başında bir insan için Tanrı'nın verdiği güzellik dışında bir güzellik aramak ve bulmak mümkün müdür?. Şâyed mümkün olsaydı insanları en güzel şekilde yarattığını bildiren Tanrı bizi o şekil ve sûrette, örneğin dudaklarımızı daha kırmızı yaratırdı. Tabiî olmayan güzelliklerin fenâlığına işâret ederek söylenen -'Bu süs, kıçına döğün vuran kadının doğal olmayan güzelliğinden daha tiksindiricidir-' sözü Arablarda ata sözleri olmuştur"* (**Sahih-i...** ,Cilt V. sh. 351)[271].

Ancak ne var ki kadınların güzel görünmelerine engel olurlarken erkeklerin, aklaşan saçlarını ve sakallarını boyamaları ve daha doğrusu "süslenmeleri" için Muhammed'in emirlerini belletirler. Söylemeye gerek yoktur ki saç ve sakal'ın aklaşması bir bakıma ihti yarlık âlametidir; saç ve sakalı boyamak bir tür süslenmektir ki erkekleri daha genç göstermege yarar. Bundan dolayıdır ki Muhammed müslüman kişilere saç ve sakal'ları kına ile boyamalarını emretmiştir. Fakat muhtemelen bunu süslenme niteliğinde göstermemek için müşrik'lere ve Yahudi'lere muhalefet olsun diye yaptırmak istemiştir. Nitekim sakal bırakmak ve bıyıkları kesmek hususunda İbn-i Ömer'in rivâyetine göre şöyle demiştir: *"Müşriklere (her hal ve hareketinde) muhalefet ediniz (ve benzemeyiniz). Sakallarınızı bırakınız, bıyıklarınızı da iyice ve derince kesiniz"* (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 1)[272]

Sakalları boyamak hususunda da Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre şöyle demiştir: *"Ashâb'ım! yahûdiler, hıristiyanlar sakallarını boyamazlar., siz onlara muhalefet ediniz (kına ile boyayınız)"* (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 111)[273]

Daha başka bir deyimle din adamları, bu tür buyruklara sarılarak kadın'ın süslenmesini Tanrı'nın isteklerine aykırı bulurlarken erkeğin süslenmesini uygun bulmak sûretiyle ayrıcalık yaratmış olurlar.

Öte yandan şehvet sorunlarını da erkeğin keyfine göre ayarlamak üzere: *"Kişi kadınını (cinsî mukârenet için) yatağına da'vet eder de kadın imtinâ ederek zevc asabî bir hâlde gecelerse, Melekler o kadına sabaha kadar lâ'net ederler"* (**Sahih-i...**, Cilt IX, sh. 33)[274] şeklindeki

hükümleri her kesin görebilmesi için yıl takvimlerinin sayfalarına varıncaya kadar geçirmeyi ma'rifet bilirler. Nitekim Diyânet'in 1991 yılı için hazırlattığı yıllık Takvim'in sayfalarındaki çeşitli şeriât hükümleri arasında yer alan ve cinsî münasebet sorunlariyle ilgili yukardaki hadîs'in, şehvetine düşkün kocalar bakımından çok "yararlı" olduğu anlaşılmıştır.

Yine bunun gibi din adamları, kadına verilecek mehrin az tutulması konusunda da erkeklere şeriât verilerinin kurnazlıklarını öğreterek kadın sınıfına azizlikte bulunmayı ihmâl etmezler. Bu konuda el'lerinde nice hükümler vardır ki bunlar arsında Nisâ Sûresi'nin 24.cu âyeti ile Muhammed'ın sözleri ve eylemleri vardır. Nisa Sûresi'nde şöyle yazılıdır: *"... Kendinize... mallarınızla kadınlar edinip evlenmeniz helâl kılınmıştır. Fakat onlardan yararlanmanıza karşılık, söz vermiş olduğunuz mehirlerini verin. Mehrin kesiminden sonra (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur..."* (K. 4 Nisâ 24).

Her ne kadar mehrin miktarında indirim yapılması iki tarafın anlaşmasına bırakılmış gibi görünürse de her bakımdan imtiyazlı durumda bulunan koca'nın bu pazarlıktan daha kârlı çıkacağı ve kadına mümkün olduğu kadar az mehir ödeyeceği aşikârdır. Üstelik de din adamı, koca lehine iş görmek üzere Muhammed'in kadına az mehir vermek hususundaki tutum ve davranışlarını örnek vermek maksadiyle Ömer b. el-Hattâb'ın şu sözlerini nakleder: *"Kadınların mehirinde aşırı gitmeyin. Şâyet o, Allah'tan takva yahut dünyada bir şeref sağlamış olsaydı, Peygamberimiz buna sizden ziyade layık olurdu. Nitekim o, hanımlarından ve kızlarından hiçbirine 12 okka, 480 dirhemden daha fazla mehir uygulamadı".*[275]

III) Kadın'ı "kötülük" ve "fitne" kaynağı sayan ve bu nedenle aşağılatan, özgürlükten yoksun kılan şeriât hükümlerinin altında erkeği âciz ve zavalı bir yaratıkmış gibi tanımlayan bir anlam yattığından habersizdir din adamı:

Belki çoğumuz bilmeyiz fakat durum şu ki şeriâtçı zihniyete göre erkek, "şehevî" duygular konusunda kendisine hâkim olamayacak derecede zayıf ve bu nedenle nefsini yenemeyen bir yaratıktır; kadın ise, erkeğin aklını başından alabilecek kadar tehlikeli bir şeytan'dır, "fitne kaynağıdır".

Bunun böyle olduğunu anlatmak maksadiyle din adamı: *"siz kadınların düzeni (fitnesi) büyüktür" ("İnne keydekünne âzim")* (K. 12 Yûsuf 28) şeklindeki hükümleri ve ayrıca da: *"Kadınlar insânın karşısına şeytan gibi çıkarlar..."* şeklindeki hadîs'leri tekrarlamaktan bıkmazlar[276]

Böyle olduğu içindir ki bu "zavallı" erkeği, bu çok "tehlikeli" şeytan(!)'a karşı korumak gerekir; çünkü erkek, kendi aklı ve zekâsı ve irâdesiyle şehvet duygularını frenlemeyi, sabretmeyi beceremez; bu işi yapmağa muktedir değildir; yâni nefsini yenip şehvetine hâkim olabilecek güçte değildir. O kadar değildir ki, kadın'la başbaşa kalmak ve konuşmak bir yana, fakat onu şurda burda, örneğin sokakta gördüğü hallerde dahi baştan çıkmağa hazırdır.

İşte erkek baştan çıkmasın diye şeriât düzeni, kadının özgürlüklerini kısmak, hattâ yok kılmak yolunu seçmiştir, ki kadını çarşafa sokmak, eve kapamak, erkeklerle bir arada bulundurmamak ya da konuşturmamak, konuşurken hoş bir edâ ile konuşmasını ayarlamak gibi hususlar bu uygulamanın bazı örneklerindendir. Din adam'ları şeriât'ın bu konudaki emirlerini harfiyen uygulamağa çalışırlar. Bunlardan bir kaçını belirtmek üzere, önce şu hükmü berâberce okuyalım: *"Kadınlar insânın karşısına şeytan gibi çıkarlar. Bir kadını görüp heves ettiğiniz vakit, hemen kendi âilenize mürâcaat edin"* . Bu hükmü pekiştirmek için de şu örneği verirler: *"Resûl'i Ekrem (sokakta) bir kadın gördü ve hemen hanımı Zeyneb'ın odasına giderek onunla halvet oldu"*[277] .

Yâni biz erkekler, sokakta yürüyen bir kadını görüpte heveslendiğimiz an, hemen eve dönüp eşimizle cinsel ilişkide bulunmalıyız ki azgınlıktan kurtulabilelim ve kadınlara saldırıp sarkıntılık etmekten kaçınabilelim!

Öte yandan, yine din adamı'nın şeriât'a dayalı olarak konuşmasına göre erkek, sadece kadını görmekle baştan çıkmaz; onun sesini duymakla dahi azgınlaşır; hele bu ses **"işveli"** (hoş edalı) olursa, azgınlığının sınırı yoktur. Çünkü *"kadın sesinde cinsel bir içerik vardır "* ve *"Kadın sesi erkekler tarafından cinsellikle yorumlanabilir"* [278]. Bundan dolayıdır ki erkeklerle konuşan kadınların, erkekleri baştan çıkarmayacak bir ses tonu ile konuşmaları gerekir. Bunu sağlamak içindir ki Muhammed , kadınların **"işveli"** bir sesle ("hoş bir edâ" ile) konuşmalarını yasaklayan şu âyet'i Kur'ân'a koymuştur: *"Eğer Allah'ın yasa-*

larına gereğince bağlı kalmak istiyorsanız, yabancı erkeklerle konuşurken hoş bir edâ ile konuşmayın. Yoksa kalbinde (cinsel) hastalık bulunan kimse (cinsellik) ümidine kapılır..." (K. 33 Ahzâb 32).

Ve işte din adamı, zavallı ve "âciz" erkek sınıfını kadınların **"işveli"** bir sesle ("hoş bir edâ") ile konuşmalarına karşı korumak için şeriât'ın bu tür bu yasaklayıcı emirlerini uygularken, erkekleri huzura kavuşturmuş olmanın mutluluğuna kavuşur.

Erkeğin "şehvet gâilesi" konusundaki sabırsızlığına ve "irâde zayıflığına" çözüm getiren diğer bir şeriât hükmü oruçlu durumlarla ilgili olarak şöyledir: *"***Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı"** (K. 2 Bakara 187). Hani sanki ramazanda cinsel ilişkide bulunmaktan kaçınmak, ya da hattâ 24 saatlik kısa bir süre için dahi olsa şehevî ihtiyacı bekletmek erkekler için çok güç bir şeymişde bunu ancak Tanrı buyruğuna dayalı bir gerekçe ile sağlamak gerekirmiş gibi din adamı, yukardaki sözleri: *"***Allah bildi ki nefsinizi yenemeyecek, sabredemeyecek bir iştir işleyeceksiniz"** (K. 2 Bakara 187) şeklindeki Kur'ân hükmü ile tamamlar.

Din adamı'nın elindeki şeriât verilerinden bir diğeri şudur ki erkeklerin kadınlarla berâber ve yan yana olmak üzere cenâze nakletmeleri **"fesâd"** ve **"fitne"** yaratıcı bir iş olur. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında "cenâze nakli" ile ilgili olarak şöyle deniyor: *"Kadınların açık, saçık, ulça bu işlere girişmeleri hiç ma'kûl değildir. Hele erkeklerle müştereken nakil ve ihmâle kalkışmaları mazınne-i fesâddır, mahall-i fitnedir"* (Sahih-i ..., Cilt IV, sh. 450)[279].

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Fakat anlatmak istediğimiz şudur ki Kadın'ın, her hususta olduğu gibi, giyim-kuşam ve süslenme ya da erkeklerle bir arada bulunma vb... gibi hususlarda da kişisel özgürlüğünü kısıtlama usûlü, çağdışı yaşamları sürdürmekten kurtulamayan din adamı'nın başlıca özelliklerinden biridir. Şeriâtçı zihniyet, her ne kadar erkeği 'üstün" ("seyyid") ve kadın'ı "aşağı" ("tâbi") durumda kılmak için "kadın aklen ve dînen dûn'dur" gibi kurnaz formül'ler bulursa da, aslında (daha doğrusu farkında olmadan) erkeği zayıf irâdeli, âciz ve zavallı bir yaratık olarak kabul eder. Kadın'ın "fesad" ve "fitne" kaynağı olduğu yalanlarına sarılması ve erkegi onun bu yönlerinin kurbanı olarak takdim etmesi bundandır.

Ancak şunu anımsatmak gerekir ki Kadın'ı "kötülük" ve "fitne" kaynağı olarak gören, yâni erkeğin baştan çıkıp ahlâksızlığa yönelmesine vesile yaratır bir "şeytan" şeklinde kabul eden düşünüş, bugün artık sadece bizim gibi geri kalmış toplumlarda taraftar bulur. Bu tutum çagçıl seviye'nin insanına göre ilkel bir tutumdur; ayrıca da erkeği "irâde gücü'nden yoksun yaratık" kertesine indiren bir davranışın ifâdesidir. Çünkü erkek irâdece ne kadar zayıf ve kendini kontrol'den ne kadar yoksun olmalıdır ki kadını çarşafsız, başörtüsüz, ya da yırtmaçlı, kısa kollu, kısa etekli gördüğü an nefsini yenemeyip "fitne ve fesâd'a" kapılsın ve ona saldırmaktan kendini alamasın. Şayet erkek bütün bunları yapacak seviyesizlikten ve ilkellikten kendini kurtaracak olgunluğa kavuşamaz görülüyor ve kadını çuvala sokmadıkça ahlâkiliğe yönelemez diye düşünülüyor ise bu, her şeyden önce İnsan'ı **"akıl"** denen "nîmet" ile yaratmada israr eden **Güc**'e karşı en büyük bir saygısızlık olur; İnsan'a ve onu **Yaratan**'a güvensizlik demektir bu. Böyle bir güvensizliği kendisine temel edinen bir sistem, insan'ın "kişisel" gelişmesine hizmet edemez; nitekim şeriât toplumlarında edememiştir. 1400 yıllık şeriât denemesi göstermiştir ki kadını çarşafa tıkmakla, kapamakla, olumlu hiçbir şey sağlanamıyor; aksine tıktıkça ve kapadıkça erkek, "erkek" olmaktan çıkıyor ve içgüdülerine saplı yarı vahşi bir yaratık niteliğine bürünüyor. Çarşaf ya da başörtüsü nedir bilmeyen gelişmiş ülkelerde erkek, sokakta yanından geçen yarı çıplak kadına sataşmaz ve başını çevirip bakmaz bile. Kadın konusunda işlenen suçlar ve kadına kötü ve saygısız davranışlar ve saldırganlıklar bakımından şeriât ülkeleriyle hiç bir Batı ülkesi yarışamaz.

Şunu her vesile ile tekrar etmek gerekir ki başta giyim ve süslenme olmak üzere "hoş bir edâ" ile ("işveli şekilde") konuşmayı yasaklamaya varıncaya kadar kadının özgürlüğünü yok edebilen bir gelenek, şeriât'ın getirdiği ve Arap kavmi'nin karakterine uygun bir dinsel gelenektir ki Türk'e uymaz. Türk'ün İslâm'ı kabulden önceki yaşantılarında kadını kapamak ve erkekten kaçırmak diye bir özenti yoktur. Türk bu kötü geleneğe şeriât yüzünde saplandı ve çağların gerisinde kalmıştır. Atatürk sayesinde kurtulmuşken ne yazık ki şimdi, yine şeriât özlemcilerinin ve din adamlarının pençesine kapılmış olarak, çarşaf ve başörtüsü özlemine sürüklenmektedir!

Şeriât Verileriyle Halkımızı Bâtıl İnanışlar İçerisinde Yoğuran Din Adamı

Din adamlarımız bâtıl'a inanmanın İslâm öncesi "Cahiliyye" dönemi Araplarına özgü bir "telâkki" olduğunu, İslâm'ın bu "telâkki'yi" ortadan kaldırdığını, Muhammed'in hurafe'lerle ve bâtıl ile savaştığını tekrarlamaktan bıkmazlar. Ancak ne var ki söylediklerini yalanlarcasına halkımızı, bâtıl itikâd'lerle, hurafe'lerle yoğurmaktan geri kalmazlar. Bu bellettikleri hükümler arasında Kâ'be'deki Kara Taş'a tapmanın ya da Mekke'deki iki tepe arasında koşarak şeytanları taşlamanın dinsel bir davranış olduğunu öngörenlerden tutunuz da "Sağ'ın sol'a fazlı'na inanmanın" (örneğin sağ ayak ile yataktan çıkmak, sağ el ile yemek yemek vs. gibi), ya da "Tek sayılara göre iş görmenin" (örneğin "istinca" ederken -def'i hâcet'ten sonra- pisliği tek sayıda taş/kerpiç ile temizlemek; su içerken suyu tek sayıda yudumlayarak içmek vs gibi); ya da "oruçlu iken ölü bir insan vücûdu ile cinsî münasebette bulunduktan sonra kaza orucu tutmanın" ya da "tükürüklü ve tükürüksüz üfürük usûlleriyle hastalıklara çâre bulmanın" ve daha buna benzer nice uygulamaların Tanrı ve peygamber emirlerine göre ayarlandıklarını gösterir olanları vardır. Geliniz şimdi din adamlarımızın "Tanrı ve peygamber" emirleridir diyerek halkımıza belettikleri ve genellikle Diyânet İşleri Başkanlığı'nın "resmî" yayınlarında yer alan ve Orta Çağ dönemini hatırlatan hükümlerden bazılarına kısaca göz atalım.

I) Ka'be'deki Hacer-i Esved'e (Kara Taş'a) tapma ve şeytanları taşlama geleneği:

Din adamı'nın bellettiği şeriât uygulamalarından biri, Kâ'be'deki **Hacer-i Esved**'e (Kara Taş'a) saygınlık göstermek ve hacc için Mekke'ye gidildikte bu taşı öpüp civardaki iki tepe arasında koşmak ve şeytanları taşlamaktır. İnsanlarımızı hem bâtıl ile ve hem de Arap'lık ruhu ile haşır neşir etmek için uyguladığı usûllerden biridir bu; şöyleki:

Kâ'be'nin bir köşesinde **Hacer-i Esved** (al-Hacar al-asvad) adını taşıyan ve çemberle çevrilmiş üç büyük ve bir kaç küçük taştan oluşan bir yer vardır ki[280], müslümanlar için bir bakıma tapınak işini görür; duâ ederlerken bu taşa dokunmayı, ya da onu öpmeyi kutsal bilirler; çünkü bu davranış hacılığın koşul'larındandır. Yine ayni yerde bir taş daha vardır ki buna da **al-Hacar al-as'ad** ("mes'ûd") adı verilmiştir; Kâ'be'yi tavaf sırasında buna el ile dokunmak müslümanlar için dinsel bir görevdir.

Bu gelenek eski bir Arap geleneğinin devamından başka bir şey değildir; çünkü islâm öncesi dönem itibariyle Arapların benimsedikleri din taşlara ibâdet etmekten ibâret idi. Taş'tan bir putu "mezbah" (kurban kesilecek yer) olarak kabul ederler ve kurban kanı akıtarak ibâdette bulunurlardı. **Hacer-i Esved** bu putlardan biriydi; Ka'be'nin içinde ve dışında Hacer-i Esved'ten gayrı daha pek çok put bulunmaktaydı; Ka'be'ye yerleştirilmiş olan putların sayısının 360 olduğu söylenir. Hacer-i Esved dahil olmak üzere bu putlara halk "takdimelerde" bulunur ve örneğin altın ve gümüşten yapılmış şeyler sunar, kurban adardı.

Bu geleneğin iki farklı kökeni olduğu söylenir ki bunlardan birisi **Kâ'be**'nin ve **Hacer-i Esved**'in, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olduğu kabul edilen **Adem**'in tahtı şeklinde tanımlanmasiyle ilgilidir. Kur'ân'da, *Ali İmrân* Sûresi'nde şöyle yazılıdır: *"İnsanlar için ilk kurulan (ibâdet) Ev(i), Mekke'deki evdir ki, kutludur ve bütün milletler için hidâyet (kaynağıdır). Onda nice apaçık işaretlerle, bilhassa İbrahim'in makamı vardır"* (K.3 Ali İmran 96-97).

Başta *Tabarî* olmak üzere çeşitli kaynakların Kur'ân'ı yorum yolu ile bildirdiklerine göre güyâ Adem, günah işleyipte Cennet'ten atılınca yeryüzünde Mekke'nin bulunduğu yere gelir. Fakat Mekke'de hiç kimsecikler yoktur; gökler de kendisine kapalı tutulduğu için sıkılır ve Tanrı'ya şikâyette bulunur. Onun bu şikâyeti üzerine Tanrı harekete geçer ve Cebrail ile diğer meleklere emreder. Emir gereğince Cebrail derhal yerin altından bir temel çıkarır; melekler ise çeşitli yerlerden kaya parçaları getirirler ve temel üzerine yığarlar. Bunun üzerine Tanrı kırmızı yâkut'tan bir çadır gönderir ve çadırın etrafını "tavâf" ettirir; ayrıca bir de beyaz yâkut'tan yapılmış bir iskemle yollar ki bu iskemle güyâ daha sonra rengi siyaha dönüşecek olan "**Hacer-i Esved**"tir.

Böylece Tanrı'nın yeryüzündeki halifesi Adem için taht hazırlanmiş olur. Daha sonra Tanrı, insanlardan kendisine boyun eğeceklerine dair sözlü vesika alınca bunu **Hacer-i Esved**'e yutturur ki kiyâmet gününde tanık olsun diye. Çünkü Tanrı bu taşa kiyâmet gününde konuşabilmesi için dil verecek ve onun şahidliği sayesinde insanları muhakeme edecektir. Adem'in ölümünden sonra çocukları Ka'be'yi inşa ederler fakat günün birinde tufan her şeyi alıp götürür. Neyse ki melekler Hacer-i Esved'i alıp Mekke'nin Doğu yönünde bulunan *Abû Kurays* adındaki bir dağ'daki mağaraya saklarlar. Yine güyâ Mekkeli'ler bu taşın Ka'be'ye konulmasına karar verdiklerinde Muhammed de taşın taşınmasında iş görür[281].

Diğer bir menkibe'ye göre de Ka'be'nin temelleri **İbrahim** ve oğlu **İsmail** tarafından atılmıştır ki Kur'â'nın Bakara Sûresi'nin 125-127 vd... âyet'leriyle anlatılmıştır[282]. Güya **İbrahim**, iki başlı bir kasırga'nın kılavuzluğunda Arabistan'a gelmiş, şimdiki Ka'be'nin bulunduğu yerde oğlu **İsmail** ile birlikte Ka'be'yi inşa etmiş ve Tanrı'ya *"Rabbimiz! yaptığımızı kabul buyur...İkimizi Sana teslim olanlar kıl, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir..."* (3 Bakara 127-8) diye dilekte bulunmuştur. Bundan dolayıdır ki yine güyâ Tanrı : *"Ka'be'yi, insanlar için toplanma ve güven yeri kılmıştık. İbrahim'in makamını namaz yeri edinin, dedik. Evimi ziyaret edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için temiz tutun diye İbrahim ve İsmail'e ahd verdik"* (K. 2 Bakara 125-126) diye konuşmuştur. Bunun üzerine Abû Kubays'ta bulunan **Hacer-i Esved**, Cebrail tarafından İbrahim'e getirilmiş, İbrahim'de onu oraya yerleştirmiştir. Söylendiğine göre bu taş, önceleri beyaz renkte iken câhiliyye devrinin günahları yüzünden kara olmuştur[283].

Diyânet'in yayınladığı **Sahih-i Buharî Muhtasarı**'nda, Ka'be'deki **Hacer-i Esved**'e gösterilmek gereken saygıyla ilgili hadîs'ler yanında, Mekke'nin **Safâ** ile **Merve** adlı tepeleri arasında koşmak ve taş atmak sûretiyle şeytanları korkutmak gibi hususlarla ilgili şeriât hükümleri yer almıştır ki, yine tekrar edelim, bunların hepsi de Arap'ların putperestlik döneminden kalma geleneklerdendir. Söylemeye gerek yoktur ki Kara taş'ı öpmek ya da şeytanları taşlamak bâtıl inanışlardan başka bir şey değildir.

Ancak ne var ki Şeriâtçı çevreler ve din adamlarımız, Kara taş'ı

öpüp okşamanın ve ona karşı gösterilen bu saygınlığın bâtıl inanç sayılamayacağını, bu saygınlığın aslında Tanrı'ya saygı olduğunu ve bu tür bir geleneğin aslında bayrağı selamlamaktan farkı bulunmadığını ileri sürerler (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt VI. sh. 108)[284]. Oysa ki "ilâh" ve "put" niteliğinde kabul edilen bir taş parçası ile, bir milletin sembolü olan ve uhrevî'likle ilgisi bulunmayan bir bayrak arasında çok önemli farklar olduğu âşikardır. Bayrağı selamlama olayında bayrağa duâ etmek, ondan ilâhî isteklerde bulunmak ve "uhrevî" ödüller beklemek diye bir şey söz konusu değildir. Oysa ki put niteliğindeki bir taşı öpmek, ona dokunmak, kurban adamak ve duâ'da bulunmak, bu arada şeytanları taşlayarak kaçırtmaya çalışmak, hiç kuşkusuz ilâhî bir takım imtiyazlara konmak, kötülüklerden ve günâhlardan kurtulmak gibi amaçlara dayalı davranışlardır. Bayrağı selamlarken "Tanrım bana şunu nasib et, beni şu belâ'dan kurtar" filan diye duâ etmeyiz, ama Ka'be'de kara taşı öpüp okşayanlar ederler.

Heykel'ler konusunda da ayni şeyleri tekrarlamak gerekir; şu bakımdan ki şeriâtçılar Atatürk heykel'lerini put niteliğinde kabul edip kırıp atmak isterler. Oysa ki Atatürk heykel'leri, tarihten silinmek üzere bulunan ve ilkellikler içerisinde çırpınan Türk milletini kurtarıp uygarlık rayına yerleştiren, çok kısa bir süre içerisinde islâm ülkelerinin en önüne geçiren bir insanı minnet ve saygı ile anmak için dikilmiş şeylerdir. Hiç birimiz Atatürk heykeli'nin karşısına geçip kader dilenciliği yapmayı aklımızdan geçirmeyiz; ya da "Bizi şeytânların şerrinden koru" filan diye duâ etmeyiz. Çünkü onun heykel'lerini "ilâh", "put" niteliğinde görmeyiz. Oysa ki bir taş parçasına ya da benzerî şeylere (put'lara, ilâh'lara vs) tapanlar "felah" bulmak ve ilâhî ihsanlara kavuşmak için yalvar yakar olurlar. Nitekim Ka'be'deki **Kara Taş**'a dokunmak, onu öpüp okşamak, biraz önce dediğimiz gibi, Arap'ların eski putperestlik döneminden kalma ve bâtıl inanç niteliğinde olan gelenekleridir. O kadar ki bu geleneğin devam ettirilmiş olmasından dolayı *Halife Ömer b. Hattab* bile, bir aralık endişeye kapılmış ve şöyle demiştir: *"Çok iyi biliim ki, sen zararı ve menfaatı olmayan bir taş parçasısın! Eğer Res'ûlullâh...'ın seni takbîl ettiğini (öpüp okşadığını) görmeseydim asla seni takbîl etmezdim..."* (Sahih-i..., Cilt VI, sh. 107)[285]

Bu yukarda belirttiklerimizden anlaşılmak gerekir ki Muhammed, **Hacer-i Esved** (Kara Taş) ile ilgili Arap geleneğini "islâmî" bir gele-

nek olmak üzere sürdürmeyi hem kişisel bir inanç olarak ve hem de islâmı yayma siyâseti bakımından gerekli ve yararlı görmüştür. Yaşamının ilk kırk yılını Câhiliyye döneminde geçirdiği ve bu dönemin inançlarına saplı bulunduğu için **Hacer-i Esved**'e tapmayı doğal bulmuştur. Öte yandan Yahudileri müslüman yapma hevesiyle İbrahim'i "müslümanalrın ilki" ve ayni zamanda Ka'benin temellerinin atıcısı olarak göstermeyi de kendi bakımından uygun bir taktik saymıştır.

II) Din adamı insanlarımızı, "Sağ'ın sol'a fazlı (üstünlüğü)" inanışlariyle yoğurur.

Din adamı'nın halkımıza bellettiği Kur'ân bilgilerine ve örneğin *Beled* Sûresi hükümlerine göre her insan'ın kader'i **"amel defteri"** ile çizilmiştir ve bu defter kişilere sağ'dan ya da sol'dan olmak üzere verilmiştir. Tanrı ve peygamber emirlerine boyun eğenler için Kur'ân'da şöyle yazılı: *"İşte bunlar amel defterleri sagdan verilenlerdir"* (K. 90 Beled 18). Tanrı emirlerini dinlemeyenler için ise şöyle yazılı: *"Ayetlerimizi inkâr edenler, işte onlar amel defterleri sollarından verilenlerdir. Onlar her yönden ateşle kapatılacaklardır"* (K. 90 Beled 19-20).

Din adamı'nın belletmesinden anlaşılan o'dur ki Muhammed sağ'ın sol'a üstünlüğüne inanmıştır ve kaderleri yukardaki şekilde çizilen Tanrı kullarına her hayırlı işi sağ'a göre yapmalarını emretmiştir: örneğin yatağa sağ ayakla girip, sağ'a dönük olarak yatmak, sağ ayakla kalkmak, sağ adımla sokağa çıkmak, sağ elle yemek ve su içerken bardağı sağ elle tutmak, saç ve sakalı sağ'dan taramak, ölüyü yıkarken sağ'dan başlamak, hurmayı sağ el ile tutup sol el ile çekirdeklerini çıkarmak, sadakayı sağ el ile dağıtıp sağ el ile almak, ikrâm'da bulunurken sağ'dan başlamak, vs... (Bkz. Diyânet Yayınları: **Sahih-i Buharî Muhtasarı**... Cilt I, sh. 151) [286].

Taraftarlarına sağ'ın sol'a üstünlüğünü kabul ettirebilmek için genellikle şeytanı araç yapmış, örneğin yemek yerken ve su içerken sağ eli kullandırabilmek için şöyle demiştir: **"Sizden biriniz sol eliyle yemesin ve içmesin, çünkü şeytan sol eliyle yer ve içer"** demiştir[286a]. Bununla da kalmamış fakat solak doğmuş ve bu nedenle ancak sol eliyle iş görebilecek olan kimseleri dahi sağ el'lerini kullanma zorunluğunda bırakmıştır. Örneğin bir gün sol eliyle yemek yiyen bir adama

"Sağ elinle ye" diye emretmiş, adamcağız "Sağ elimle yapamıyorum" deyince kendisine beddua etmiş ve güyâ adam o günden sonra elini ağzına götüremez olmuştur[286b].

Bunları emrederken başkalarına örnek olmak üzere kendisi de böyle yapmış ve bu emirlerini zorunlu kılabilmek için Tanrı'yı dahi sağ el ile iş görüyormuş gibi tanımlamış ve örneğin ***"Allah, halâl maldan verilen sadakayı sağ eliyle kâbul eder"*** demiştir[287]. Böylece Tanrı'yı, tıpkı insanlar gibi, eli kolu olan ve sadaka kabul eden bir varlık durumunda kılmakla kalmayıp ayni zamanda bâtıl i'tikad'lara saplı imiş gibi tanımlamıştır.

Buna karşılık bâzı işlerin hep **sol** el ile yapılmasını emretmiştir ki bu işler genellikle olumsuz nitelikte şeylerdir. Örneğin "istinca" (def-i hâcet'ten sonra pislikten temizlenme) sırasında sol eli kullanmak, "zeker'i" (erkeklik organını) sol el ile tutmak, namazda iken sol tarafa tükürmek vb... gibi haller buna dahildir[287a].

Ebû Katâde'nin rivâyetine göre Muhammed, kötü rü'yâ görenlere, rü'yâ'nın "şerr'inden" (kötülüğünden) kurtulmak için sol taraflarına tükürüp, üflemelerini ve duâ ederek Tanrı'ya sığınmalarını bildirmiştir (**Sahih-i...**, Cilt IX, sh. 50)[288]. Enes b. Mâlik ya da Ebû Hüreyre gibi kaynakların rivâyetine göre de, namaz sırasında tükürmek ihtiyacını duyan kişi'nin, ne sağ tarafına ve ne de Kible'sine karşı tükürmemesini emretmiş, mutlaka tükürmek istiyorsa ya sol tarafına, ya sol ayağı'nın altına ya da ceketinin içine tükürmesini bildirmiştir[289]. Yine Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre Muhammed, sadece namaz sırasında değil fakat genel olarak sağ tarafa doğru tükürmeyi yasaklamıştır ve yasaklamasının nedeni, sağ tarafta **"kâtib-i hasenat"** (güzel ve iyi kâtib) olan melek'lerin bulunmasıdır (**Sahih-i...**, Cilt II, sh. 354)[290].

Bazı işlerin ise sağ'dan başlayıp sol'dan bitirilmesini emretmiştir; örneğin Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre şöyle demiştir: *"Sizin biriniz ayakkabısını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da sol ayağiyle çıkarmağa başlasın. Bu sûretle sağ ayak, giyilen iki ayağın önü, çıkarılan iki ayağın da sonu olsun"* (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 106)[291].

Sağ'ın sol'a üstünlüğü kural'ını pekiştirmek maksadiyle din adamı, daha önce değindiğimiz şu hikâye'yi nakleder: Enes İbn-i Mâlik bir gün evine Muhammed'i, Ebû Bekir'i, Ömer b. Hattab'ı ve bir kaç

A'râbî'yi dâvet eder. Yemek sırasında besi koyunundan sağdığı sütü bardağa doldurup Muhammed'e ikrâm eder. O sırada Muhammed'in sağ başında bir Arap bedevisi (A'râbî), sol yanında ise Ebû Bekir oturmaktadır. Muhammed sütü içipte bardağı ağzından ayırdıktan sonra sağ'ında bulunan A'râbî'ye döner. Maksadı bardaktaki süt bakiyesini ona içirtmektir. Bunu gören Ömer derhal müdahele eder ve: *"Resûla'llâh, huzurundaki Ebî Bekr'e ver"* der. Demek ister ki Ebû Bekir Arabî'ye nazaran daha şerefli bir kimsedir, bu nedenle ikrâm önce ona yapılmak gerekir. Fakat Muhammed aldırış etmez ve süt artığını sağında oturan A'râbî'ye verir ve: *"Sağa (ver) sıra ile sağa (ver)"* diye emreder[292]. Süt bardağını alan A'râbî bir miktar içtikten sonra bardağı sağındakine geçirir. Böyle yapmakla Muhammed şunu anlatmak istemiştir sol tarafta oturan kişi ne kadar şeref ve i'tibâr sahibi olursa olsun, ikrâm ondan başlamaz, sağ'dan başlar[293]. Bununla beraber din adamı, "su" cinsi içecek bir şey takdîm olundukta Muhammed'in, bu yukardaki kural'a ters düşen bir başka emrini belletir ki o da: *"Büyüklere sunmakla dağıtmaga başlayınız"* emridir[294]. Her ne kadar bu iki hüküm çelişir nitelikte olmakla beraber din adamı bunları bağdaştırmağa çalışır.

Söylemeye gerek yoktur ki "makbul" ve "iyi" olan işlerin sol el ile görülmesini önleyen ve solak'lığı bir bakıma kusur sayan yukardaki hûkümlerin akla yatkın ve bilimsel hiç bir yönü olmayıp aksine bâtıl'a inanmakla ilgisi vardır. Unutmamak gerekir ki yeryüzü nüfusunun önemli bir kesimi solaktır; örneğin A.B.Devletleri nûfusu'nun %10-15'nin solak olduğu ve bu ülkenin Cumhurbaşkanlığına getirilmiş kişiler arasında pek çok solak bulunduğu anlaşılmaktadır [295] . Öte yandan solaklar arasında dünyâ çapında nice insanlar çıkmıştır. Bu itibarla solaklığı "dinsel uğursuzluk" imiş gibi göstermenin anlamı yoktur.

III) Din adamı insanlarımızı "tek" sayıların "çift" sayılara "fazl'ı" (üstünlüğü)" inanışlariyle eğitir:

Din adamı insanlarımıza, yine bâtıl i'tikad olarak, tek sayıların kutsal olduğuna dair şeriât verilerini belletir. Belletirken de hep Muhammed örneğini, Muhammed'in sözlerini sergiler. Nasıl ki sağ'ın sol'a üstünlüğü varsayım sayılıyor ise, tek sayıların da çift sayılara üstünlüğü olduğunu ve bu nedenle her işin tek sayılar i'tibariyle yapılmasının

emredildiğini bildirir ve Muhammed'in söyle dediğini belirtir: **"Allah tektir, tek olan şeyi sever"**[295a]. Şunu ekler ki tek sayı'dan anlaşılmak gereken şey genellikle 1 veya 3 veya 5 vb... gibi sayılardır ve Muhammed kendisi de her işini genellikle 3 rakkamına göre yapmayı uygun bulmuştur: örneğin üç parmağı ile yemek yer, suyu üç yudumda içermiş. İki parmakla yemeyi ya da içmeyi "şeytanca bir iş" bilirmiş. "Def-i hâcet"ten sonra istinca ederken (temizlenirken) 3 adet taş ile temizlenirmiş. Üç çocuğu ölen kadınlara da cehenneme girmeyeceklerini söylermiş[296].

Bu esaslara dayalı olarak din adamlarımızın bellettiklerine göre abdest alınırken ellerin dirseklere kadar olan kısmı üç kez yıkanmalıdır; asla iki kez ya da dört kez yıkanmamalıdır. Su içilirken tek sayıda yudumlayarak (genellikle üç yudumda) içilmelidir. "Def-i hâcet"ten sonra pisliği temizlerken tek sayıda (genellikle üç ya da beş adet) taş veya kerpiç kullanılmalıdır **(Sahih-i...,** Cilt I, sh. 142)[297]. Bu pislik temizleme konusunda **Diyânet İşleri Başkanlığı**, tek sayıda taş/kerpiç kullanılmasına büyük önem verir ve özellikle Ebû Hüreyre'nin rivâyetine dayalı şu hadîs'i belirtir: *"Her kim istinca için taş istimal ederse, adedini tek yapsın (Hiç olmazsa üç taş kullansın)"* [298]. Taş yerine kemik ve tezek gibi şeyler kullanmak yasak edilmiştir, çünkü Diyânet'in halkımıza bellettiği şeriât emirlerine göre bunlar *"Cin'lerin yediği şeylerdir..."*[299]

Şeriât emirlerine göre müslüman kişi, abdestini yaptıktan sonra pisliğini bu şekilde temizlerken *"Allah'ım kalbimi nifaktan koru..."* diye duâ etmelidir[300].

Tek sayılara göre bu şekilde iş görme gereği, şeriâtçı'nın mantığına göre, Tanrı'nın tek olması nedenine dayatılmıştır. Diyânet'in yapmış olduğu açıklama şöyledir: *"Allah tekdir. Tek şeylere muhabbet eder "* **(Sahih-i...**, Cilt VIII, sh. 191)[301]. İmam Gazalî gibi üstadlarımız, abdest'ten sonra tek sayıda taş ve kerpiçle pisliği temizlemenın Tanrı ile ilişkisine değinerek şöyle derler: *"Böylece (Müslüman kişi'nin) bütün işleri (Tanrı) ile alâkalı olmalıdır; çünkü o tek'tir. Çift değildir"* [302].

Görülüyor ki din adamlarımızın şeriât doğrultusundaki "Tanrı" anlayışına göre müslüman kişi, "def-i hâcet" ettikten sonra tek sayıda (üç adet) taş veya kerpiç ile pisliğliğini temizlemekle Tanrı'nın tek olduğuna inandığını kanıtlamış olacak ve huzura kavuşacaktır.

IV) Din adamı insanlarımızı "Besmele çekerek iş görme" geleneğine sürükler!

Besmele çekmek demek, *"Bağışlayan ve acıyan Allah adı ile"* (ki Arap'ça **"bi'smi'llâhi'l-rahmâni'l-rahîm"** tümcesinin karşılığıdır) sözlerini tekrar ederek, yâni her işi Tanrı'ya bırakarak, Tanrı'nın adını belirterek bir işe başlamak demektir. İbn-i Hanbal'ın **Musnad** adlı yapıtında yer alan bir hadîs'e göre Muhammed: *"Allah'ın adı zikredilmeden başlanılan her mühim iş kötü olur"* demiştir[303]. Kur'ân'a (özellikle *Fatiha* Sûresi'nin başına, ya da *En'âm* , *Neml, Hûd* vb... gibi diğer Sûrelere) yerleştirdiği çeşitli âyet ve tümcelerle de müslüman kişileri Allah'ın adını anmadan iş göremez hâle getirmiştir[304]. Örneğin En'âm Sûresi'nde *"Üzerine Allah'ın adının anılmadığı kesilmiş hayvanları yemeyin, bunu yapmak Allah'ın yolundan çıkmaktır"* (K. 6 En'âm 121) diye yazılıdır.

Böylece kişi, tüm yaşantısını kendi aklı ve sorumluluğu duygusuna sahip olarak değil fakat körü körüne doğa üstü bir güce terketmiş olarak düzenlemek durumuna girmiştir. Örneğin şeriât hükümleri gereğince "Besmele ile yemeğe başlamak", "Ağza lokma alırken besmele çekmek", "Suyu besmele ile yudumlamak", "Besmele ile adım atmak", "Besmele ile abdest almak", "Besmele ile kap, kaçağı kapamak", "Besmele çekerek kandil söndürmek", "Avcıl kelbini (köpeğini) besmele çekerek salıvermek", "Besmele ile cinsî münasebete başlamak", "Besmele ile Kur'ân okumak", vb... gibi her hususta tüm davranışlarını, kendi dışındaki bir güç'ten medet umarak görme alışkanlığındadır. Bütün bunlar bir bakıma bâtıl ile uğraşmanın bir başka şeklidir ki din adamlarımız tarafından islâmî inanç olarak insanlarımızın beynine aşılanır. Bir iki örnek vermekle yetinelim:

Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında *Câbir*'in rivâyetine göre Muhammed'in şöyle emrettiği yazılıdır: *"(...) Ey mü'min (...) Besmele ile kandilini söndür! Su kırbanın ağzını besmele ile bağla! Yine besmele ile kap, kaçağını kapat! Velev ki o kap üzerine enine (tahta parçası gibi) bir şey koysun"* **(Sahih-i...** Cilt IX, sh. 56)[305].

Cinsî münasebete başlarken besmele çekmekle ilgili hadîs hükmü şöyledir: *"Cinsî münasebette bulunduğun zaman besmele ile başla. Besmele ile başlarsan sevaplarını yazan vazîfeli melekler çünüblükten gûsül abdesti alıncaya kadar durmaksızın sana sevap yazarlar. Bu cinsî münasebetten bir çocuğun olursa, bu çocuğunun ve de bu çocuğundan olacak torunlarının nefesleri sayısınca sana sevap yazılır"* [306]

V) Din adamı insanlarımızı "Câzib sözler fısıldayan" ve Peygamberlere düşman olan "Cin'ler" ve "Şeytan'lar" konusunda "uzman" yapar!

Din adamlarımız ve özellikle **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nda görevli yüksek diplomalı, hattâ "Profesör", "Doçent" unvanlı yetkililerimiz, "Cin'ler" ve "Şeytan'lar" ilmi konusunda da halkımızı en etkili usüllerle "irşâd" etmektedirler! Her ne kadar "Cin" denen şeyi tanımlamanın güç olduğunu itiraf etmekle beraber, bunların *"hava ve rayiha gibi lâtif olan akil bir cisim"* olduğunu, dişi ve erkek cinsten olanları ve tıpkı insanlar gibi müslüman olan ve olmayanları bulunduğunu söylemekten geri kalmazlar (**Sahih-i...** Cilt II, sh. 402)[307].

Kur'ân âyet'lerine ve Muhammed'in sözlerine dayalı olarak halkımıza şunu anlatırlar ki, "cin'ler" ve "insan şeytan'ları" birbirlerine daima *"câzib sözler fısıldayan"* ve fakat peygamberlere düşman olan yaratıklardır, ve onları bu şekilde düşman yapan da Tanrı'dır. Bu konuda Kur'ân'dan verdikleri örnekler arasında En'âm Sûresi'nin şu âyet'leri vardır:

"(...) aldatmak için birbirlerine câzib sözler fısıldayan cin ve insan şeytanları, her Peygamber'in düşmanıdır" (K. 6 En'âm 112-113);

"(...) İşte Biz, böylece her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman ettik; bazısına yaldızlı sözler söyleyerek aldatır" (K. 6 En'âm 112) ;

"Böylece Biz insan ile cin arasındaki şeytanları, peygamberlere düşman yaptık. Bu şeytanlar birbirlerini aldatmak için sözün sahte ve yaldızlısiyle fısıldaşırlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı " [308].

Fakat işin anlaşılmaz yönü şudur ki pek çoğu insan'dan olan bu şeytanları peygamberlere düşman yapan ve onları böylece suç işlemeğe zorlayan yine Tanrı'dır. Çünkü yukardaki âyet'de görüldüğü gibi Tanrı güyâ şu şekilde konuşmaktadır: *"Bu şeytanlar... onların işledikleri suçları işlemeleri için o sözleri fısıldarlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı"* (K. 6 En'âm 112-113)

Öte yandan din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak söylemesine göre, insanları dilediği gibi "müslüman" yapan, ya da "saptıran" da yine Tanrı'dır, çünkü Kur'ân'da şöyle yazılıdır: *"Tanrı kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse(...) kalbini dar ve sıkıntılı kılar"* (K. 6 En'âm 125).

Görülüyor ki din adamı'nın insanlarımıza bellettiği şeriât hükümlerine göre Tanrı, şeytanlara ve cin'lere "câzib" ve "yaldızlı" sözler söyleterek onları kullarına musallat etmektedir.

Cin'ler gibi şeytân'lar konusunda da halkımıza "yararlı bilgiler" vermeği ma'rifet sayan din adamlarımız, şeytân denen şey'in insanın vücudunda kan gibi deveran ederek kötü şüpheler uyandırmasından tutunuz da[309], kadın kılığına girip erkekleri ayartmasına, ya da merkepleri anırtmasına[310], ya da hayvanları yangın cinâyetine zorlamasına[311], ya da insanların genzinde dolaşmasına[312], ya da kişi'lerin esnemelerine sebeb olmasına[313], ya da kadın ile erkeğin cinsî münasebette bulundukları sırada onların arasında dolaşmasına[314], ya da Tanrı'nın emrinde olarak insanları kandırmasına[315] varıncaya kadar çeşitli yollardan nasıl iş gördüğünü, hep şeriât hükümleriyle halkımıza belletirler.

VI) "Konuşan karıncalar!", "Konuşan kuşlar" ve bu dillerde söylenenleri anlayan "peygamberler" konusunda da din adamı insanlarımıza "yararlı" bilgiler verir:

Din adamlarımızın halkımıza Kur'ân öğretimi olarak verdikleri önemli bilgiler arasında karıncaların ve kuşların bazı peygamberlerle konuştuklarına dâir olanları vardır: *Süleyman* peygamber bunlardan biridir ki hem karıncaların ve hem de kuş'ların konuştukları dili bilir, çünkü Tanrı ona bu dil'leri öğretmiştir (K. 27 Neml 14-45) .

Süleyman, bilindiği gibi, Davud'un oğlu olup İsrailoğullarına gönderilen "peygamber"lerden biridir. Din adamı'nın Muhammed'ten naklen bildirmesine göre, İsrâiloğullarına gönderilen diğer bütün peuygamberler gibi o da aslında müslümandır. Kur'ân'da Süleyman'ın *"Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi... Doğrusu bu apaçık bir lûtuftur"* (K. 27 Neml 16) diye konuştuğu ve ayrıca Karınca'ların dilini de bildiği (K. Neml 19) ve orduları'nı insanlardan, cin'lerden ve kuş'lardan oluşturduğu (K. Neml 17) yazılıdır.

Yine din adamı'nın Kur'ân'dan naklen anlattığına göre günlerden bir gün *Süleyman*, **Seba melikesi Belkis**'i müslüman yapmağa karar verir ve cin'lerden, kuş'lardan, insanlar'dan meydana gelen ordusu ile yola çıkar. Az gider uz gider nihayet karıncaların bulunduğu bir vâdi'ye gelir. O sırada bir karınca *"Ey Karıncalar! Yuvalarınıza girin*

(ki) Süleyman'ın ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!" diye konuşur. Karıncaların dilinden anladığı için Süleyman bu sözleri duyunca "hafifçe güler" ve Tanrı'ya seslenerek: *"Hoşnud olacağın işi yapmakta beni muvaffak kıl"* diye duâ eder (K. Neml 19). Sonra ordusunun kuşlardan oluşan taburları arasında *"Hüdhüd"* adındaki kuşu arar fakat bulamaz. Canı sıkılır ve *"Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplarda mı? Bana apaçık bir delil getirmelidir; yoksa onu ya şiddetli bir azâba uğratırım yâhut keserim"* (K. Neml 20-21) diye kükrer. Çok geçmeden *Hüdhüd* kuşu Süleyman'ın yanına gelir ve *"Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den gerçek bir haber getirdim. Ora halkına hükmeden... büyük bir tahta sahip olan bir kadın buldum..."* (K. Neml 26) der ve bu kadın'ın şeytan tarafından kandırılıp Tanrı dininden uzaklaştırıldığını ekler (K. Neml 26). Daha sonra Süleyman, cin'lerin yardımı ile **Belkis**'in taht'ını tanınmayacak hâle sokar ve en sonunda **Seba Melikesi Belkis** şöyle duâ eder**:** *"(...) Süleyman'la berâber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum"* (K. Neml 44) . Bunları söylemekle müslüman oluverir.

VII) "Çocuklar gibi feryad edip ağlayan, sızlayan hurma kütüğü": "Hanîn-i ciz" olayı.

Din adamı'nın şeriât kaynaklarından naklen bildirmesine göre Muhammed'in yaşamlarını süsleyen olaylardan biri de hurma kütüğünün çocuklar gibi feryad edip ağlaması, sızlaması ile ilgili olay dır ki **"Hanîn-i ciz"** diye bilinir ve İslâm tarihinin en büyük mûcize'lerinden biri olarak kabul edilir. İbn Sa'd'ın **Kitâb al-tabakât'** ında anlatılan ve Enes b. Mâlik, Sehl b.Sa'd, Sahâbî Câbir, İbn Abbâ ve Übey b. Ka'b gibi ünlülerin rivâyetine dayalı bulunan bu olayla ilgili hadîs hükmünü din adamlarımız kadar İlâhiyat Fakülteleri'mizin Profesör ve Doçent'leri de büyük bir hayranlıkla benimsemişlerdir. Bu masalı halkımıza şu şekilde hikâye ederler[316]:

Güyâ Muhammed Medine mescidinde halka hitab ederken hurma agacı kütüğünden yapılma bir minber üzerine çıkarmış. Fakat bir gün kendisine yeni bir minber hediye edilmiş ve mescide yerleştirilmiş. Muhammed, eski minberi bırakıp bu yeni minbere çıktığı gün, terkedilmiş olan hurma kütüğü kıskanmış ve çocuklar gibi fer yad edip inlemeğe başlamış. O sırada Mescid'te bulunan halk, bir insan gibi için

için inleyen bu agaç parçasının etrafına toplanıp şaşkınlıkla seyretmeğe ve sonra hep birden ağlamaya, feryad etmeğe başlamış. Muhtemelen halkın şaşkınlığından şımaran hurma kütüğü bu sefer biraz daha feryadı basar olmuş ve Enes b, Mâlik' in söylemesine göre öküz'ler gibi böğürerek mescidin içini çalkalandırmış ve çatlayıncaya kadar feryadına devam etmiş.

Hikâye'nin anlatılış şekline göre Muhammed, minberden iner ve kütüğü kucağına alır ve okşamağa, teselli etmeğe başlar. Kütüğün "susturulan çocuklar" gibi iniltilerini hafiflettiğini görünce halka şunları söyler: *"Eğer onu kucaklamasaydım, kıyamet sabahına kadar öylece inlerdi. Onun halini garipsemeyin ey sahâbîler! Zirâ Allah'ın Resûlü'nden ayrı düşen her şey mutlaka hüzünlenir".* Sonra da kucağındaki hurma kütüğüne hitap ederek: *"İstersen seni eskiden bittiğin yere götürüp yeniden dikeyim, yeniden yetiş. İstersen seni cennete dikeyim de cennet ırmaklarından kana kana iç, meyva ver ve meyvanı Allah'ın sevgili kulları yesin"* der.

Hurma kütüğü, cennete gitmektense, muhtemelen Muhammed'in bulunduğu yerde kalmayı tercih etmiş olmalıdır ki Muhammed'in emriyle yerinden alınır ve yeni minberin altına konur; bir daha da ağzını açıp feryad etmez.

Öyle anlaşılıyor ki Muhammed'e olan "sevgi" ve "bağlılığının" cezasını, yeni minberin ayakları altına atılmakla çekmiş olur.

Din adamı bu hikâye'yi anlatmak sûretiyle insanlarımızın Muhammed'e sevgi ve bağlılıklarını pekiştirmek ister.

VIII) "Afv' edilen pire kanı"

Din adamlarımızın şeriât bilgisi olarak halkımıza öğrettiklerine göre pis olan şeylerle namaz kılmak yasaktır. Nelerin temiz ve nelerin pis olduğuna gelince, genel olarak Tanrı'nın "cemâdat'tan" (yani canlı olamayan taş, toprak vs gibi şeyler) yarattığı her şey temizdir; sadece şarap "pis'tir" ("necîs'tir"). Canlılara gelince, köpek hariç hayvanların hepsi temizdir. Fıkıh'la ilgili sorunların bâzılarında "ictihad ayrılığı" olmakla beraber köpek de bu istisnaya giren hayvanlardandır. Kur'ân'da "hınzîr" diye geçen domuz "haram"sayılmakla beraber (Bkz. Nahl 115; Bakara 173; Mâide 3, 60) darda kalıp domuz eti yemek zorunda kalanlar için "günâh" söz konusu olmaz.

Öte yandan ölen canlılar genellikle pis (necîs) sayılır; sadece insan, balık, çekirge ve vücudlarında kan dolaşmayan hayvanların (sinek, arı, akrep, yemeğe düşen böcek gibi) ölüsü temizdir. Canlıların kendinden olanı da (örneğin menî, kuş yumurtası, ipek böceği gibi) temizdir. Ter ve gözyaşı gibi "değişmeyen" şeyler keza temiz sayılmıştır.

Pis olan bir şeyle namaz kılınmaz; ancak zorunluk bulunan bâzı hâllerde pis (necîs) olan şeyle namaz kılmak afvedilir ki bu hâller arasında şunlar vardır: üç kez taş ile temizlendikten sonra "necaset eseri'nin kalması" (etrafa yayılmamış olmak şartiyle); cild'deki yaralardan su, renkli sıvı gibi şeylerin çıkması (meğer ki yara büyük olsun ve içinden cerehat çıksın); çizmenin üzerinde sakınılamayacak kadar kadar pislik kalması; **az olsun, çok olsun pire kanı'nın elbisede kalması,** velev ki ter ile karışmış olsa bile[317].

Görülüyor ki din adamlarımızın "Hüccet-ül İslâm" diye yüceltikleri İmam Gazalî'nin yayınlariyle halkımıza belletikleri şeriât ilminde pire kanı "necîs" bir şey sayılmakla beraber, müsluman kişi'nin az veya çok miktar pire kanı bulaşmış elbise ile namaz kılmasında sakınca yoktur, çünkü Tanrı, her ne hikmetse "pire kanını afv'etmiştir".

IX) Din adamı'nın şeriât ilmi olarak bellettiğine göre Tanrı "aksırığa muhabbet eder" çünkü aksırmak Tanrı'dandır; "esnemek" ise şeytân'dandır, bu nedenle önlenmek gerekir. Namaz sırasında sessiz şekilde yellenmek, ceket içine tükürmek "câiz'dir.

Diyânet'in yayınlarından olan **Sahih-i Buharî Muhtasarı**'nda aksırmanın Tanrı'dan, esnemenin ise şeytan'dan, olduğuna, namaz sırasında sessiz ve kokusuz şekilde yellenmenin ya da ceket içine tükürmenin câiz bulunduğuna daîr şeriât hükümleri yer almıştır ki, kısaca belirtilmek gerekir.

Diyânet yetkililerinin şeriât kaynaklarına dayalı olarak verdikleri bilgilerden anlamaktayız ki güyâ Tanrı aksırığa "muhabbet eder", esnemeği ise "fenâ" görür[318]. Tanrı'nın aksırığa "muhabbet" etmesi, aksırmanın "sağlık ve rahatlama eseri" olmasına bağlıdır. Yani eğer aksırma "sağlık ve rahatlama" eseri ise, bu taktirde aksıran kişi *"Elhamdülillah"* demelidir; bunu derse, artık bir daha göz ağrısı diye bir şey çekmeyeceği gibi, bir de aksırdığını işiten müslüman kişilerin ken-

disine *"Yerhamükellah"* diye mukabele etmelerini sağlamış olur ki bu sözcük "Tanrı sana merhamet etsin" (yâni, bir bakıma "Çok yaşa") anlamına gelir.

Ancak ne var ki eğer aksırma "sıhhatta olmayan aksırık" niteliğinde ise (örneğin soğuk algınlığı, nezle vs gibi bir hastalık ve rahatsızlanma sonucu ise), bu taktirde kişiler için *"Yerhamülkellah"* demelerine gerek yoktur, çünkü, Diyânet'in ve din adamlarımızın açıklamalarına göre "teşmît hâli" (yani "Çok yaşa" demek) sadece sıhhatte olan aksırmağa âit'tir[319].

Şimdi diyeceksinizdir ki "Sıhhatta" (sağlıklı) olan aksırma ile olmayan aksırma nasıl anlaşılacak, nasıl birbirinden ayırd olunacak? Bunun yanıtını din adamlarımız, Buharî ile Müslîm'in, Enes'ten rivâyetine dayalı bir hadîs'ine dayanarak verirler. Bu hadîs hükmüne göre eğer müslüman kişi "üç def'aya kadar" aksırmış ise aksırığı "sağlıklıdır" ki, böyle bir hâlde *"El-Hamdilüllâh"* demeli, ve onun aksırdığını görenler de *"Yerhamükellah"* ("Tanrı sana merhamet etsin") diye mukabele etmelidirler. Fakat eğer aksıran kişi "üç def'adan fazla" aksırmış ise, aksırığı "Sıhhatta olmayan" bir aksırıktır ki, bu taktirde de kendisine *"Yerhamükellah"* demek şeriâta aykırıdır[320].

Esneme'ye gelince Diyânet'in ve din adamlarımızın bellettikleri şeriât verilerine (örneğin Ebû Hüreyre'nin rivâyetine) göre Muhammed şöyle emretmiştir: *"Esnemek şeytandandır. Sizden biriniz esneyeceği zaman gücü yettiği kadar onu karşılasın. Çünkü sizin biriniz esnerken (...) - 'Haaa' deyince şeytan (sevincinden) güler"* [321].

Her ne kadar din adamlarımız, esneyen kişinin eliyle ağzını kapatması için bu hadîs'in konduğunu söylerlerse yalandır. Çünkü dikkat edileceği gibi hadîs hükmü ile istenilen şey kişinin "gücü yettiği kadar" esnemeyi önlemesidir. Önlemenin akla ve mantığa dayalı bir açıklaması yapılmamış fakat sadece "şeytân güler" diye bir neden gösterilmiştir.

Öte yandan namaz sırasında yellenmenin sonuçları da, yine akıl dışı usûllere bağlanmıştır. Şu bakımdan ki Diyânet'in yayınlarında Muhammed'in şöyle emrettiği yazılıdır: *"Kendisinde hades vâki olan kimsenin namazı (o kimse) abdest almadıkça kabûl olunmaz"*[322]. Bu hadîs'i rivâyet eden Ebû Hüreyre'nin açıklamasına göre "hades" sözcü-

ğü "sessiz veya sesli yel" şeklinde tanımlanmak gerekir[323]. Yine Ebû Hüreyre'nin söylemesine göre Muhammed, bir başka vesile ile de şöyle demiştir: *"Bir kul, mescidde namaza muntazır (durur) olduğu müddetce hep namazdadır. Meğer ki kendisinden hades vâki ola"* [324].

Görülüyor ki namaz sırasında "sessiz" veya "sesli" şekilde yellenmek, namazı bozan bir durum yaratmaktadır; böyle bir durumda müslüman kişinin namazdan çıkması gerekir. Ancak ne var ki, Diyânet'in yayınlarında yer alan bir başka hadîs hükmüne göre Muhammed "sessiz" yellenmeyi câiz görmekle, birbirine ters düşen iki emir vermiş görünmektedir. Gerçekten de yukarıya aldığımız hükümlerin yanında, *Abdu'llâ b. Zeyd-i Ensârî*'nin rivâyetine dayalı bir başka hadîs vardır ki, "namazda iken kendisinde bir şey (yâni"hades) vukûunu hayâl eden bir kimsenin durumunun ne olacağı" konusunda Muhammed'in şöyle emrettiğini belirtir *"(Namazda iken yellendiğini hayâl eden kimse) Bir ses veya bir koku duymadıkca (namazdan) çıkmasın"*[325].

"Pek iyi ama sesli ve koku çıkarır şekilde yellendikten sonra namaz'dan çıkmanın âlemi olur mu? Namaz'dan çıkmakla kendisi pis kokudan uzaklaşmış olabilir, o kadar; namaz kılmaga devam edenler ne olacak?" diye sormayın, çünkü din adamı soru sormayı yasak kılan hükümlerle karşınızdadır.

Öte yandan din adamı'nın "Muhammed emridir:" diye bellettiği hükümler arasında namaz kılarken tükürme ihtiyacını giderme ile ilgili olanları vardır ki, bâtıl'a inanmışlık bakımından yukardakilerden farksızdır: Enes b. Mâlik'in rivâyetine göre Muhammed bir gün namazda iken kıble duvarında tükürük bulur. Yerinden kalkar ve tükürüğü kazıyıp atar ve etrafındakilere şöyle der: *"Her biriniz namazına durduğu vakit ... Rabbi kendisiyle kıblesi arasındadır. O halde hiç biriniz kıblesine karşı tükürmesin. Muztar kaldığında ya sol tarafına, ya (sol) ayağının altına tükürsün"*.

Bunu söyledikten sonra ceketinin kenarından tutup kaldırır ve içine tükürür ve halk'a da: *"Yâhud işte böyle yapsın"* der[326]. Böylece namaz'da iken ceketin içine bile tükürmenin câiz olduğunu anlatmış olur.

Söylemeye gerek yoktur ki esnemeyi şeytândan bilip önlemeye çalışmanın akla dayalı bir yönü olmadığı gibi, üç kez aksırmayı sağlık

alâmeti saymanın ya da "sessiz" yellenmeyi mubah bulmanın, ya da namazda iken sağ tarafa değil de sol tarafa ya da ceket içine tükürmenin de mantığı yoktur. İşte din adamlarımız insanlarımızı mantığı olmayan bu verilerle yetiştirirler.

X) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı merkep sesinden hoşlanmaz çünkü merkebin anırmasının şeytandan olduğu kanısındadır. Bunun gibi Tanrı kadınların işveli sesinden de hoşlanmaz. Buna karşılık horoz sesine hayrandır; çünkü horoz melek gördüğü zaman öter..

Din adamı'nın, yine Kur'ân'a ve Muhammed'in sözlerine dayalı olarak yaptığı açıklamalardan anlamaktayız ki Tanrı bâzı seslere "muhabbet" eder, bâzılarına da etmez; bazı seslerden hoşnud olur, bazılarından olmaz. Muhabbet etmediği, hoşlanmadığı seslerin başında "merkep sesi" ve kadının "işveli sesi" (konuşması) gelir. Buna karşılık hoşlandığı üç ses vardır ki bunlar, Sa'lebî'nin rivâyetine göre: "horoz sesi", "Kur'ân okuyan kişinin sesi" ve bir de "seher vakti Allah'a istigfâr edenlerin (yâni günahlarının afv'edilmesini isteyenlerin) sesidir"[327].

Din adamı'nın Buharî gibi kaynaklardan ve Kâdî Iyâz, İbn-i Hibbân, Bezzâr, Dâvudî , Kâdi Husayn ve Rafiî gibi fıkıh bilginlerinden (fukaha'dan) naklen halkımıza verdiği bilgilere göre, horoz sesine karşı Tanrı'nın gösterdiği bu aşırı "muhabbet'in" bir çok sebebleri vardır ki bunların başında horoz'un *"diğer hayvanlarda bulunmayan müstesna bir husûsiyeti"* gelir. Bu "hususiyet" (özellik) şudur ki horoz melek gördüğü zaman öter. Bir diğer sebeb horoz'un sesi'nin "güzel" olmasıdır; bir diğer sebeb seher vakti erken kalkması, her mevsimde ve her gece, hiç şaşmaksızın şafak'tan önce ve sonra ötmesi, "sayhalarını devamlı şekilde tekrar etmesidir".

Diyânet'in yayınladığı **Sahih-i Buharî Muhtasarı**'nda, Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olarak Muhammed'in şöyle dediği yazılıdır: "*Horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allâh'ın fazl-ü kereminden (yâni cömertliğinden, lütfun'dan) isteyiniz! Zirâ horozlar melek görmüşler (de öyle ötmüşler) dir...*" (**Sahih-i...**, Cilt IX, sh. 66)[328]

Dâvudî gibi bazı fıkıhçılar, yukardaki hadîs gereğince horoz'un özelliklerine bir de "cömertlik", "cinsî kıskançlık" ve "âile bereketi"

gibi ögeleri eklerler. Fakat her ne olursa olsun anlaşılan o'dur ki Muhammed, horoz denen hayvanı, müslümanları namaza dâ'vet ediyor olarak benimsemiş ve bu nedenle önemli ve saygınlıga layik bir hayvan saymıştır. "Saygın" olması nedeniyle de böyle bir hayvana kötü muamele edilmesini yasaklamış ve *"Horoz'a sebbetmeyiniz (sövüp saymayınız) ! O sizi namaza dâ'vet eder"* diye konuşmuştur[329]. Bundan mülhem olarak *Kâdî Husayn* ve *Rafii* gibi bazı fıkıhçılar da *"namaz vakitlerinin tecrübeli horozların sesiyle ta'yin ve ona i'timaâd edilmesi câizdir"* diye fetva vermişlerdir[330]. Ancak ne var ki "Tecrübeli horoz nasıl bir horoz'dur, nerede ve nasıl bulunur?" bunu bildirmemişlerdir.

Öte yandan din adamlarımızın (özellikle Diyânet'in), halkımıza bellettikleri şeriât esaslarına göre, **horoz** sesinden böylesine hoşlanan ve horoz'un ancak melekleri gördüğü zaman öttüğünü söyleyen Tanrı, **eşek** sesini pek çirkin bulmakta, bu sese karşı tiksinti duymakta ve bu tiksintisini de Kur'ân'da *"Muhakkak ki seslerin en çirkini eşek sesidir"* (31 Lokman 19) diye ortaya vurmaktadır. Daha başka bir deyimle horoz'u güzel bir sesle yaratmış olmasına karşın, yine kendi yaratıklarından biri olan merkebi, her ne hikmetse, "çirkin" ve "istiâze'ye lâyık" (yâni işitildiğinde Tanrı'ya sığınılmak gerekecek kadar iğrenç) bir sesle var kılmış ve onu şeytan gördüğü zaman anırır yapmıştır.

Yine Diyânet'in islâm kaynaklarından naklen bildirmesine göre, Muhammed şöyle demiştir: *"Merkebin anırmasını işittiğinizde (...) şeytan(ın şerrin) den Allah'a sığınınız (ve -'Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytânî'r-racîm' deyiniz). Çünkü merkep şeytan görmüş (de öyle anırmış) dır"* [331]. Fakat bununla da kalmamış, bir de merkep anırınca kendisine **"salâvat"** getirilmesi için şöyle eklemiştir: *"Merkep, şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allahu Teâlâ'yı zikredin, bana da salâvat getiriniz!"*[332].

"Salâvat" getirmek "duâ" etmek anlamına geldiğine göre, merkep anırınca Tanrı'yı anma'nın ve Muhammed'e salâvat getirmenin kutsal duygularla nasıl bağdaşabileceğini düşünmek biraz güç. Fakat "Kullarını şeytan'dan kurtarmak için Tanrı'nın, muhtemelen başkaca bir çaresi kalmamış olmalıdır ki bu yola gitmiştir" diye ahkâm yürütmekten insan kendini alamıyor.

Fakat her ne olursa olsun durum şudur ki din adamlarımız Muham-

med'i, merkep'in anırmasından bile yararlanarak kendisine duâ ettirdiği anlamına gelecek bir davranış içerisinde göstermekten kaçınmazlar.

Biraz yukarda esnemenin şeytân'dan olduğuna ve esneyen kişi'nin bunu önlemesi gerektiğine dâir Muhammed'in sözlerine değindik. Öyle anlaşılıyor ki müslüman kişi'nin esnemesi ile merkebin anırması arasında ortak bâzı hususlar vardır, çünkü biraz yukardaki hadîs'te görüldüğü gibi, merkep şeytan gördüğü zaman anırmaktadır, tıpkı kişi'nin esnemesi halinde şeytan'ın gülmesi gibi.

Neden esnemek şeytan'dandır ve neden aksırmak Tanrı'dandır? Neden kişi esneyince şeytan sevincinden güler? Neden üç def'aya kadar aksırana "Yerhamükellah" ("Tanrı sana merhamet etsin!") demek gerekir de, üçten fazla aksırana (velev ki nezle, hasta vs olduğu anlaşılsın) denmez? Neden Tanrı, kendi yarattığı bir yaratık olan merkep'in sesinden hoşlanmaz? Hoşlanmayacak idiyse neden bu zavallı hayvanı böylesine çirkin bir sesle yaratır?

Evet, bütün bu ve buna benzer soruların sırrını keşfetmek, kuşkusuz ki akıl yolu ile olacak seylerden değildir. Fakat insanları buna benzer akıl dışı usüllerle eğitmenin nasıl bir sonuç verdigi islâm dünyâsını oluşturan tüm ülkelerin geriliği ile ortadadır.

Öte yandan merkebin anırdığını duyan müslüman kişilerin Tanrı'ya sığınmalarını, sığınırken de Muhammed'e hayır duâ etmelerini akılcı bir mantıkla anlamak kolay değildir. Fakat her ne olursa olsun buna benzer şeyleri emreden şeriât hükümlerinin Tanrı'nın yüceliği fikriyle bağdaşmayacağı söz götürmez bir gerçektir.

Kadın'ın sesi konusunu gelince din adamlarımız, yine şeriât verilerine dayalı olarak halkımıza, Tanrı'nın kadınları **"hoş bir edâ ile", "işveli"** bir şekilde konuşmaktan yasak ettiğini anlatırlar. Dayanak olarak da Kur'ân'ın şu âyet'ini sunarlar: *"Ey Peygamber kadınları (...) Allah'tan sakınıyorsanız edâlı konuşmayın, yoksa kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümid eder..."* (K. 33 Ahzâb 32)[333]. Bu âyet'de geçen *"Ey Peygamber kadınları"* deyiminin bütün islâm kadınlarını kapsadığını anlatırlar.

Öyle anlaşılıyor ki Tanrı, kadının "kötülüğüne", "uğursuzluğuna" ya da "pis oluşuna" inanmış olarak *"Kadınlar insanın karşısına şeytan gibi çıkarlar"* şeklinde konuşmuş[334] ya da *"Namaz kılanın önünden*

köpek, eşek, kadın gectiğinde, namaz kat'edilmiş olur" şeklinde aşağılamalarda bulunmuş[335] fakat bunun yanında bir de kadının sesindeki "fıtrî olan özelliğe" karşı husumet beslemiş olmalıdır ki bu yüzden kadınları "edâlı" bir şekilde konuşmaktan yasaklamıştır.

Bu yasaklama sayesinde erkekleri kadın'arın "işveli" seslerine karşı korumak istediği anlaşılmaktadır. **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nda görev almış bir din adamı bu konuda şöyle diyor: *"Özellikle kadın sesinde cinsel bir içerik vardır (...) Bunun içindir ki kadının sesi vücûdu gibi avret (korunması gerekli) kılınmamıştır(...) Yarattığı kullarının husûsiyetlerini en iyi bilen olduğu içindir ki Allah (...) kadınlara şöyle emir buyurmuştur: -' (...) yabancı erkeklerle konuşurken hoş bir eda ile konuşmayın (...) Yoksa kalbinde (cinsel) hastalık bulunan kimse (cinsellik) ümidine kapılır..."* [336].

Din adamı'nın bildirmesine göre yine bundan dolayıdır ki Tanrı kadınları ezan okumaktan, erkekler arasında yüksek sesle Kur'ân "tilâvet" etmekten (okumaktan) yasaklamıştır[337]. Bununla da kalmamış bir de "Musiki kalbde nifak doğurur" diyerek kadının "cinsellikle musiki sunmasını" yasak etmiştir[338]. Güyâ istemiştir ki "hasta kalpli" kişiler cinsellik ümidine kapılmasınlar.

Din adamının bu acaib mantığına karşı söylenecek çok şey var, fakat her şeyden önce şunu sormak gerekir: Her yarattığını kendi keyf ve dileğine göre yaratan, şekillendiren bir Tanrı, erkek kullarının kalbini düzenlerken, ya da kadın'ın sesini ayarlarken neden biraz daha tedbirli olmaz da, erkeğin baştan çıkması sorumluluğunu kadın'a yükler ve onu "hoş bir eda" ile konuşmaktan önler?

Fakat her ne olursa olsun gerçek şudur ki şeriât dini musiki alanında olduğu gibi resim, heykeltraşlık, tiyatro vs gibi san'atla ilgili hususlarda, yâni insanı insan yapıcı ve uygarlaştırıcı ne varsa her konuda, hep akıl dışı mantık yolu ile Tanrı'ya atfen yasaklar getirmiş ve din adamları da bu yasakların en bağnaz uygulayıcıları olmuşlardır.

XI) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Şeytan, ev fâresini yangın cinayetine sevk eder, eşekleri anırmağa zorlar ve uyuyan kişinin genzinde geceler.

Diyânet'in İslâm kaynaklarına dayalı olarak (örneğin Tahâvî'nin

Ahkâmü'l-Kur'ân adlı yapından naklen) söylemesine göre Muhammed ev fâresi'nin nerede olursa olsun (özellikle Mekke'deki Mescid-i Harâm'ın içinde ya da dışında) öldürülmesini emretmiştir. Mekke alanı içerisinde nebât ya da hayvan cinsi şeyleri yok edilmesini yasakladığı halde ihramlı hacıların dahi bu hayvanı öldürmelerini istemiştir. Bunun da nedeni ev fâresine karşı beslediği husûmettir. Bu husûmet o kertede olmuştur ki ev fâresine **"Fuveysika"** adı verilmiştir ki dilimizde genellikle "fâsıkcağız" (yâni "günah işlemege hazır") diye geçer.

Ebû Sâid'in rivâyetine göre ev fâresine karşı Muhammed'deki bu husûmet şundan doğmuştur: Bir gün Muhammed uykudan uyanınca bir fârenin, odadaki kandilin yanmakta olan fitilini yakalayarak evi ateşe vermek üzere götürdüğünü görür. Seccâdesinin de el kadar bir kısmının yandığını farkeder. Hemen fâre'nin peşinden koşar, yakalayıp öldürür. Ve sonra müslümanlara şu emri verir: *"Siz uyumak istediğinizde kandilinizi söndürünüz. Çünkü şeytan bunun gibi hayvanları yangın cinâyetine sevk eder".* (**Sahih-i...,** Cilt IX, sh. 709).

Din adamlarımız bu hadîs hükmünün kişileri yangına karşı tedbirli kılmak (ve örneğin uykuya yatmadan önce kandili ya da ateşi söndürmelerini sağlamak) maksadiyle iş gördüğünü söylerler. Güzel ama bunu yapmak için işe şeytanları ya da fâreleri karıştırmağa neden gerek duyulsun? Kişileri akılcı yoldan tedbirli olmağa çağırmak ve böylece akılcı yönde geliştirmek varken akıl dışı yollarla beyni işlemez duruma sokmak ma'rifet midir?

Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği önemli bilgilerden biri de horozlar ve merkeplerle ilgili olarak şudur ki horoz melek gördüğü zaman öter, merkep ise şeytan gördüğü zaman anırır. Bundan dolayıdır ki Tanrı horoz sesini sever ve merkep sesinden hoşlanmaz. Yine bundan dolayıdır ki müslüman kişi merkep sesini duyunca Tanrı'nın adını anıp Muhammed'e salavat getirmelidir. Diyânet'in yayınladığı şeriât hükmü aynen söyle: *"Horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allah'ın fazl-ü kereminden isteyiniz. Zira horozlar melek gormüşler (de öyle ötmüşler)dir. Merkebin anırmasını işittiğinizde de şeytan(ın şerrin)den Allah'a sığınınız... Çünku merkep şeytan görmüş (de öyle anırmış)tır"* (**Sahih-i...,** Cilt IX. sh. 66-68 Hadîs no. 1363).

Din adamı'nın Ebû Mûse'l-Isfehânî'nin **Tergîb** adlı yapıtından nak-

line göre Muhammed merkep'in avazını o kerte çirkin ve "istiâzeye lâyık" (Tanrı'ya sığınmayı gerektirir) bulmuştur ki müslümanlara şu emri vermiştir: *"Merkep, şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allahu Teâlâ'yı zikredin, bana da salâvat getiriniz"* (**Sahih-i...**, Cilt IX. sh. 68)

Yine Diyânet'in yayınladığı şeriât kaynaklarından öğrenmekteyiz Muhammed, kurnazlıklarını çok iyi bildiği şeytanın gece vakti müslüman kişinin burnunda yerleşeceğini düşünerek şöyle demiştir: *"Sizin biriniz, uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi nefesiyle üç def'a dışarı çıkarsın! Çünkü şeytan uyuyanın genzinde geceler"* (**Sahih-i...,** Cilt IX, sh. 59)[339].

Dikkat edilecek olursa hadîs'te "burnundaki nesneyi nefesiyle **üç def'a** çıkarsın" denmekle tek sayı esasına göre hareket edilmesi emredilmektedir. Bunun nedeni, daha önce de belirttiğimiz gibi, tek sayıların çift sayılara üstün tutulmasıdır ki bu da Tanrı'nın tek oluşundandır. Daha başka bir deyimle kişi, burnundaki nesneyi çıkarırken Tanrı'nın **tek** olduğunu düşünüp bu işi üç nefeste yapmalıdır.

XII) Din adamı'nın belletmesine göre "Güzel rüyâ Tanrı'dan, kötü rü'yâ (ise) şeytan'dandır; kötü rûyâ görenler sol taraflarına tükürüp üflemelidirler".

Din adamı'nın şeriât bilgisi olarak bellettiklerine göre, nasıl ki "merkeb anırması" ya da "esnemek" gibi şeyler hep şeytan'dan, buna karşılık "aksırmak" gibi haller Tanrı'dan ise, "rü'yâ'lar" için de durum budur ve kötü rü'yâ'nın kötülüğünden kurtulmak için sol tarafa tükürüp üflemek gerekir, çünkü Muhammed böyle emretmiştir. Diyânet'in yayınlarında yer alan Buharî hadîs'lerinde Ebû Katâde'nin rivâyeti olarak Muhammed'in şöyle dediği yazılıdır: *"(Sûreti ve ta'bîri cihetiyle) güzel rü'yâ Allah'tandır. Fenâ rü'yâ'da şeytandandır. Biriniz korkunç yâni karışık rü'yâ gördüğünde hemen sol tarafına tükürüp, üflesin ve o rü'yânın şerrinden Allah'a sığınsın, ('Eûzü bi'llâhi mine's şeytâni'r-racîm', desin). Bu sûretle o rü'yâ, gören kimseye zarar vermez"* (**Sahih-i...,** Cilt IX. sh. 59 ve d.))[340].

XIII) Şeytan'ın şerrinden kurtulup günahlardan korunmanın ya da köle âzad etme zorunluğuna karşı koymanın en kolay yolu "Allah'tan başka yoktur tapacak..." diye duâ etmektir.

Din adamlarımız halkımıza, her türlü günahtan sıyrılmanın, ya da havadan sevap kazanmanın, ya da köle âzat etmek gibi menfaat yitirici yükümlerden kurtulmanın yollarını, yine şeriât verilerine dayanarak belletirler. Bu usûllerin başında Tanrı'ya övgüler yağdırmakla ilgili duâ'lar gelir. Örneğin Diyânet'in Ebû Hüreyre'den rivâyet olarak naklettiği bir hadîs hükmüne göre, her kim bir günde yüz defa: *"Lâ ilâhe illâ'llâhü vahdehu, lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdû ve hüve alâ külli şey'in kadîr"* diyerek (ki Türkçe karşılığı şöyledir "Allah'tan başka yoktur tapacak, yalnız Allah var. O'nun eşi ortağı yoktur. Mülk O'nundur, O övülür. Ve O'nun her şey'i yapmaya ve yaratmaya gücü yeter"), duâ edecek olursa, o kimseye yüz sevap yazılır. Ayni zamanda on köle âzatlamışcasına yüz adet günâhı kendisine bağışlanır; üstelik de*"duâ ettiği günde, günün akşamına kadar şeytan şerrinden korunmuş olur"*[341].

Söylemeye gerek yoktur günde yüz defa bu şekilde duâ etmek bıktırıcı ve zaman yitirici bir şey olmakla beraber, hırsızlık, zinâ, adam öldürmek yalan söylemek, şarap içmek vb... gibi günâhlardan sıyrılma fırsatını yarattığı için, müslüman kişiye büyük çıkarlar sağlar nitelikte bir iştir. Hele günde yüz günahın bağışlanmasına vesile olduğuna göre, müslüman kişileri muhtemelen suç işlemeğe teşvik bakımından da yararlı olmalıdır. Ama bu arada bütün bunların kişi'yi bâtıla inanmak gibi olumsuz yola sokması söz konusudur ki din adamını pek ilgilendirmez.

XIV) Din adamı'nın söylemesine göre sinek "idrâk" sahibi olup yiyecek/içecek kabı içine düştüğünde önce günâh kanadını daldırır, sevab dolu kanadını dışarda bırakır.

Din adamı'nın insanlarımız "din bilgisi" olarak verdiği şeyler arasında sineğin "idrâk" sahibi olmasiyle ilgili olanları vardır ki bir hayli şaşırtıcıdır. Bu bilgilere göre haşerat'tan sayılan sineğin iki kanadının birisinde "hastalık" ("günâh") diğerinde "şifâ" ("sevap") bulunur ve sinek yiyecek/içecek kabına düştüğü zaman önce zehirli kanadını daldı-

rıp sevap k. ını dışarda bırakır ve bunu idrâk sahibi olmasından dolayı yapar.

Gerçekten de **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, yemek kabının içine düşen sinek konusunda aynen şöyle demiştir:*"(Sizden birinizin içeceği ve yiyeceği) içine sinek düştüğü zaman, o kişi o.(nun her tarafını) batırsın, sonra çıkarsın (atsın). Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, öbirisinde de şifâ vardır"* (**Sahih-i...**, Cilt IX. sh. 70 ve d.)[342].

Bu hükümle ilgili olarak Diyânet'in ve "Profesör" unvanlı din adamlarımızın açıklamalarından öğrenmekteyiz ki Muhammed bu sözleri sineğin "idrâk sahibi" olduğunu göz önünde tutarak söylemiştir. Güyâ anlatmak istemiştir ki sinek, önce zehirli kanadını yemeğin (içeceğin) içine sokup, "devâ" olan kanadını geri bırakır; eğer kişi, sineğin dışarda kalan kanadını iyice yemeğin içine batıracak olursa "şifâ" kanadı "hastalık" kanadını "ifnâ" eder ve böylece kişi hastalıktan ya da zehirlenmelerden korunmuş olur.

Öyle anlaşılıyor ki sinek, müslüman kişilere olan sevgisi dolayısiyle önce hasta kanadını daldırmakta, şifâ kanadını dışarda bırakmaktadır ki kişi o kanadı batırsın da hastalanmasın diye!

Yine Diyânet'in söylemesine göre: *"Zi-hayat bütün mahluklar hararetle buredet, rutubetle yubuset gibi birbirine zıt olan bir çok hassasiyet arasında (varlıklarını) sürdürürler. Ve eğer Tanrı'nın gücü birbirine zıt bu hassaları te'lif etmemiş olsaydı, muhakkak ki her zi-hayatın salahı fesada uğrardı. Ve bu gün görülen mütekamil şekli vucûd bulmazdı".* Daha başka bir deyimle yeryüzü varlıklarının gelişmesi hakkında iyice fikir edinebilmek için sineğin bir kanadından hastalık ve diğer kanadında şifâ bulunduğu gerçeğini bilmek gerekir.

Öte yandan din adamı'nın değerlendirmesine göre bu tür hükümleri "saçma" bulup inanmayanlar "imanı zayıf bilgisiz" kimselerdir. Başkanlık, Buharî şârihlerinden Hattâbî'nin ağziyle*"Sineğin idrâki mes'elesi de ilâhî bir ilhâm olan sevk-i tabiîden ibârettir"* diyerek, sineğin önce zehirli kanadını yemeğin içine sokup, şifâ kanadını dışarda bırakması olayına i'tiraz edenleri "inâtçı câhiller" grupuna dahil etmiştir[343].

Müspet ilim henüz sineğin bir kanadında hastalık diğer kanadında

şifâ (devâ) diye bir şey olduğunu keşfetmemiş, hattâ aksine tüm olarak sineğin pislik taşıdığını bildirmiştir ama, bizim din adamlarımız ve Ulemâ'mız "Fennin bilmediği şeylerin uhrevî yollardan peygamberlere mâlum bulunduğunu" ve bu itibarla onların söylediklerine inanmak, aksi taktirde 'kâfir" addolunmak gerektiğini ihtar ederler insanlarımıza.

Öyle anlaşılıyor ki Batı dünyâ'sının büyük bilginleri, bizim din adamlarımızın şeriâta dayalı olarak ortaya vurdukları bu bilimsel verilerden habersiz kalmışlar ve henüz sineğin bir kanadında hastalık, diğerinde şifa olduğunu ve şu hâle gôre dışarda kalan kanadı batırmak sûretiyle hastalıkların önlenebileceği gerçeğini keşfedememişlerdir.

XV) Din adamı'nın şeriât bilgisi olarak belletmesine göre Benî İsrâil'den bir kavim vaktiyle fâre'ye "tahvil" olunduğu için fâre'ler, deve sütü içmeyip koyun sütü içmek gibi bir geleneğe sahiptirler!

Din adamlarımız, sinekler ilminde olduğu kadar "fâre'ler ilmi" alanında da insanlarımıza pek yararlı hükümler belletirler. Basit bir sineğin "idrâk" sahibi olduğu için "devâ" kanadını yemeğin dışında bıraktığını söylerlerken fâre'lerin de deve sütü içmeyip koyun sütü içmek gibi bir prensip geleneğine sahip olduklarını anlatırlar; bunun nedeninin de, Yahudi'lerden bir kavmin vaktiyle Tanrı tarafından fâre şekline dönüştürülmüş olmasına bağlarlar. Bunu açıklamak üzere Ebû Hüreyre'nin rivâyetine dayalı şu hadîs hükmünü örnek verirler: *" Benî İsrâil'den bir kavim (mesh olunup- çirkin bir şekle sokulup) beşer tarihinden silindi, yok oldu. Bilinmez ki, o kavm ne (fenâlık) işlemiştir. Ben zannetmem ki, o ümmet fâreden başka bir şeye mesh ve tahvîl edilmiş olsun. Çünkü fâre (içsin) diye (bir yere) deve sütü konulursa, onu içmez de koyun sütü konursa içer"* (**Sahih-i...** Cilt. IX, sh. 60)[344].

Bu hükmün yorumunu şeriât kaynaklarına dayalı olarak yapan Diyânet İşleri Başkanlığı , deve sütü'nün ve deve eti'nin Tanrı tarafından vaktiyle Benî İsrâil'e haram kılındığını, öte yandan Benî İsrâil'in, yine Tanrı tarafından daha sonra fâre şekline sokuldugunu belirttikten sonra aynen şu görüşü savunur: *"Fâre, deve südü içmez de, koyun südü içer fıkrası, benî İsrâil'den olan o kavmin fâre'ye tahvîl olunduğunun delîlidir. Şöyle ki, devenin eti, sütü Benî İsrâil'e Allah tarafından ha-*

ram kılınmıştı. Kat'iyyen Benî İsrâil deve sütü içmezlerdi. Fârenin de içmemesi, onları bir yerde toplayan nokta oluyor"[345]

Daha başka bir deyimle fâre'ler, eski bir Yahudi kavminin fâre'ye dönüştürülmüş şekli olduklarından, tıpkı onlar gibi deve sütü içmeme geleneğini sürdürmüşlerdir.

Söylenmeye gerek yoktur ki fâre gibi her şeyi yiyebilen ve hattâ aç kaldığı zaman tahtayı ve tel çubukları bile kemiren bir hayvanın deve sütüne iltifat etmeyeceğini düşünmek biraz saflık olur. Fakat ne var ki Tanrı ve peygamber emirleri olarak belletilen yukardaki hususlar hakkında şüphe izhar ettiğiniz an şeriâtçılar tarafından "inatçı câhil" olarak suçlanmayı göze almalısınız.

Fakat "İnatçı cahil" damgasını yemeyi göze alarak belirtmek gerekir ki bütün bunlar Tanrı'nın işi değil, olsa olsa şeriât kaynaklarının uydurması olan şeylerdir. Nitekim bu kaynakların verdiği bilgilerden anlamaktayız ki Muhammed, kendisini peygamber olarak kabul etmediler diye Yahudilere düşmanlık beslemiş ve bu düşmanlığını, fâre'lere karşı beslediği düşmanlıkla birleştirmek sûretiyledir ki yukardaki hadîs hükmünü yerleştirmiştir. Gerçekten de Ebû Saîd'in rivâyeti olarak yine Diyânet'in yayınlarında yer alan verilere göre Muhammed, bir gün uykudan uyanınca bir fâre'nin kandil fitilini yakalayarak evi ateşe vermek üzere olduğunu görmüş ve peşinden koşarak hemen öldürmüştür. Bu olaydan sonra fâre'lere karşı diş bilemiş ve şeytân'ın bu hayvanı yangın cinâyetine sürüklediğini belirterek, ihramlı hacılar da dahil olmak üzere, bütün müslümanlara bu hayvanı öldürmelerini emretmiştir. Yahudilere karşı düşmanlığını da, onların Tanrı tarafından fâre şekline sokulduklarını söyleyerek pekiştirmiş olmalıdır[346].

XVI) Diyânet İşleri Başkanlığı ve din adamları halkımıza, sihirlenmeye karşı nasıl korunulacağını akıl dışı usüllerle belletme çabasındadırlar.

Diyânet İşleri Başkanlığı ve din adamları, bu akıl çağında insanlarımıza "ilm-i sihir" (sihir bilgileri) ile ve sihirlenmeye karşı korunmanın üzerine sihir hükümleriyle eğitmeyi de ihmâl etmiş değillerdir. "Sihir" sözlüğünün "gerçeklere ters düşen" ve "sebebi gizli" olan her şeyi kapsadığını ve bu nedenle bazı güzel konuşmaların dahi sihir kapsamına girdiğini ve nitekim Muhammed'in *"Beliğ olan sözler-*

den bir kısmı muhakkak sûrette sihirdir" şeklinde hadîs bıraktığını[348] ve Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre sihir'den çekinilmesini, korunulmasını emrettiğini bildirirler **(Sahih-i...,** Cilt VIII, sh. 224)[349].

Sihir'den kurtulmanın Tanrı'ya duâ edip O'na sığınmakla mümkün olacağını belletmekle beraber bunu dahi yeter bulmayıp daha başka bir takım kocakarı usullerini öğrettiğini ve örneğin "hacamat" ya da "avce hurması" gibi şeyleri tavsiye ettiğini söylerler. Bütün bunları Muhammed'in sözleri ya da uygulamaları olarak ortaya vururlar.

Gerçekten de Diyânet yayınlarından olan **Sahih-i Buharî Muhtasar**ı'nın 8.cild'inde, Muhammed'in, her türlü sihir'den etkilendiği ("müteessir" olduğu) ve etkilendiği zamanlar başından hacamat olduğu[350] ya da avce hurmasından yediği, müslüman kişilere de böyle yapmalarını emrettiği yazılıdır **(Sahih-i...,** Cilt VIII, sh. 234)[351].

Muhammed'in sözlerine dayalı olarak Diyânet'in ve din adamlarımızın halkımıza öğrettikleri şudur ki şeriât dini "sihir" denen şeyi tamamen inkâr etmiş olmayıp **"Sihr-i helâl"** (yâni "yararlı sihir") ve **"Sihr-i haram"** (yâni "sakıncalı/yasak sihir") diye ikiye ayırmıştır. Bu ayırıma göre **"sihr-i helâl"** ile uğraşmak ya da karşı karşıya kalmak câiz'dir. **"Sihr-i haram"** ise yasak kılınmıştır. Örneğin birisi islâm lehinde "beliğ" (güzel, oturaklı, sihirleyici) sözler söylemiş olsa bu sözler "sihr-i helâl" sayılmalı, söyleyen de alkışlanmalıdır. Fakat islâm dinini eleştirici, tenkid edici nitelikte sözler söyler ise bu taktirde yerilmeli ve hattâ Muhammed'in emri gereğince *"İnne mine'l-beyâni le-sihrâ".* diyerek sihirbazlıkla suçlanmalıdır **(Sahih-i...,** Cilt VIII, sh. 225)[352].

a) "Her sabah Acve hurmasından yedi tâne yiyen muslüman kişi sihirden etkilenmez!"

Öte yandan yine Diyânet'in yayınlarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, Arap'ların **"Acve hurması"** diye tanımladıkları hurma cinsini diğer hurmalardan üstün tutarak: *"Her kim her gün sabahları aç karnına yedi tâne Acve hurmasından yerse, o gün içinde o kimseye ne sem, ne sihir zarar vermez"* diye hadîs bırakmıştır **(Sahih-i...** Cilt XI, sh. 393)[353].

Anımsatalım ki Arap'lar arasında **"Acve hurması"** diye bilinen

şey Cennet'ten gelme olup Medîne hurmalarının en iyi cinsi olarak kabul edilir; Türkçe'de adı "Balçık hurma" dır. Güyâ acve ağacının fidanını Muhammed dikmiş ve bu ağaç için duâ'lar etmiştir. Bundan dolayıdır ki güyâ bu hurma sihirden etkilenmez olmuştur; yine bu nedenledir ki Acve hurmasından her gün yedi tâne yiyenler her türlü sihirlenmeye karşı korunmuş olurlar.

Pek iyi ama "Neden dolayı Muhammed hurma agacına böylesine bir şeref tanımıştır? Neden dolayı sihirden korunmak için ille de yedi tâne acve hurması yemek gerektiğini söylemiştir?" şeklindeki sorulara gelince bunun yanıtını bulmak yine mümkün değildir. Çünkü Diyânet'in açıklamasından öğrenmekteyiz ki bütün bunların sebebini sadece ve sadece Muhammed bilmektedir (**Sahih-i...,** Cilt XI, sh. 394)[354].

b) Din adamları halkımıza, şeriât'ın öngördüğü "Tükürüklü" ve "Tükürüksüz" üfürük usulleri belletirler.

Din adamı'nın iki yönlü siyâsetinin bir diğer belirgisi de "üfürükçülük" konusunda kendisini gösterir. Aydın sınıflara islâm'ın "üfürükçülük", "nefes", "muska" gibi şeylere cevâz vermediğini söylerken halk yığınlarına bu usullerle ilgili şeriât verilerini Tanrı ve peygamber emirleri olarak belletir. Bakınız nasıl:

Bir süredenberi ülkemizde hastalıkları "üfürükle" tedâvi işini meslek edinip kazanç sağlayanların çoğalmaları ve bir takım ıskandallara sebeb olmaları üzerine Diyânet İşleri Başkanı, bazı gazetelere beyanda bulunarak bu tür uygulamaların İslâm dini ile ve bilimle hiçbir ilgisi bulunmadığını ve hastalığın çaresini tıbbî tedâvi'de aramak gerektiğini belirterek aynen şöyle demiştir: *"İslâm dininde ne nefesi kuvvetli gibi kavramların, ne de muska gibi şeylerin kesinlikle yeri yoktur. Hastalıkların çaresi tıbbî tedâvidir (...) Dua, dini bir terminoloji(dir...) İnsan hiçbir aracı olmadan Allah'tan dilediği şeyi ister. Ancak dua'nın bu şekilde istismar edilmesinin dinle hiçbir ilgisi yok (...) Bunun dışında dua ile iyileştirme diye bir müessese zaten dinimizde yoktur. Hastalık sıkıntısı olan vatandaşlar, tıbben bu sıkıntılarına çözüm aramak durumundadırlar. Ama insan, sağlığına kavuşması için yaradanına sığınabilir. Ama yalnız kendisi, aracı olmadan. Bir başkasının, bir başkasını okuması ile (...) iyileşme sağlanamaz (...) Zaten dinimiz ilimle, bilimle kesinlikle çatışmaz. O bakımdan yapılan uygulamanın ilimle,*

bilimle hiçbir ilgisi yoktur. Vatandaşlarımızın uyanık olmalarını, bu tür şeylere kanmamalarını arzu ederim"[355].

Ancak ne var ki bu sözleriyle vatandaşları üfürükçülük gibi ilkel uygulamalara karşı uyanık olmağa çağırır görünen Diyânet İşleri Başkanı, üfürükle tedâvî usullerinin islâm dinince câiz olduğuna ve bu tür uygulamaların geçerli bulunduğuna dâir mevcut şeriât hükümlerinin Diyânet yayınlariyle ve din adamları eliyle halk yığınlarına belletilmekte olduğunu gizlemiştir.

Gerçekten de Diyânet'in yayınladığı **Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi** adlı 12 cilt'lik yapıtta Muhammed'in **"tükürüklü üfürük"** ve **"tüfürüksüz üfürük"** usûlleriyle (yâni okuyup üflemek, nefes etmek vs...) hastalıkları tedâvi yoluna başvurduğu ve bu usûllerin başkaları tarafından uygulanmasına izin verdiği, bu yoldan sağlanan kazancın helâl olduğunu bildirdiği, hattâ bizzat kendisinin bu tür kazançların paylaşılmasına katıldığı anlatılmış, ilgili şeriât hükümleri açıklanmıştır ki bunlardan bazıları şunlardır:

Sözü geçen yapıtın 12.cildinin 91-92 sayfalarında yer alan 1935 sayılı hadîs'te Muhammed'in, şahâdet parmağına tükrüğünden bulaştırıp sonra parmağını toprağa koyduğu ve parmağa bulaşan toprakla hastayı sığardığı ve *"(...)şu bizim toprağımızın tükrüğü ile yurdumuzun toprağıdır"* dediği yazılıdır.

Aynı yayının 10.cild'inde yer alan 1558 sayılı hadîs'de (sh. 116-7), yeni doğmuş bir çocuğun ağzına Muhammed'in hurma çığneyip tükürdüğü ve hurma çiğnemiyle çocuğun damağını uğduğu, Esmâ'nın rivâyeti olarak bildirilmiştir.

Aynı yayının 4.cild'indeki 630 sayılı ve Câbir'in rivâyet ettiği bir hadîs ise şöyledir: *"Abdullah İbn-i Übey defnolunduktan sonra (Muhammed) geldi. (Onun emriyle) ölü hufresinden çıkarıldı. (Muhammed) onun cildine tükrüğünden üfledi. Ve ona gömleğini geydirdi"*

Aynı yayının 10.cild'inde 1611 sayılı hadîs'de Muhammed'in , Hayber savaşı sırasında baldırından ağır şekilde yaralanan Seleme İbn-i Ekva'yı, üç def'a nefes ederek iyileştirdiği yazılıdır.

Yine Hayber günü Ali'nin gözlerinde ağrı olduğunu duyunca onu yanına çağırdığı ve gözlerine tükürdüğü, böylece ağrıyı dindirdiği, ay-

nı yayınların 8.cild'inin 345.sayfasındaki 1236 sayılı hadîs'de anlatılmıştır.

Öte yandan bu yayınların 11.cild'inde yer alan 1664 sayılı hadîs'ten öğrenmekteyiz ki Muhammed, her hastalandığı zamanlar Kur'ân'dan bazı Sûre'ler okuyup kendi ellerine üfler ve sonra eliyle vücûdunu sıvardı; bu işi ara sıra Ayşe'ye yaptırdığı olurdu. Nitekim kendisini ölüme göturecek olan son hastalığa yakalanması vesilesiyle Ayşe'nin şöyle konuştuğu görülür:*"Sebeb-i vefâtı olan hastalığa tutulunca Resûlullâh'ın nefes ettiği Muavvize sûreleriyle ben de kendisine nefes etmeğe (ve onun) eline üfleyip kendi eliyle vücûdunu meshetmeğe başladım"* (Bkz. **Sahih-i...**, Cild XI, sh. 10-11, Hadîs no.1664).

Diyânet'in yayınladığı ve din adamlarımızın halkımıza bellettikleri şeriât hükümlerinden anlaşılmaktadır ki Muhammed, hastalıkları tedâvi veya önlemek maksadiyle tükürüklü ve tükürüksüz üfürük (nefes, okutma vs...) usüllerini sadece kendi imtiyazında tutmamıştır; başkalarına da bu usüllerle iş görme olasılığını tanımıştır. Nitekim biraz önce gördüğümüz gibi, son hastalığı sırasında ellerini Ayşe'ye üfletip sonra kendi vücûdunu "meshetmesi" bunu kanıtlayan örneklerden biridir. Fakat başkaca örnekler de pek çoktur ki din adamı bunları Diyânet'in adı geçen yayınlarına dayalı olarak halkımıza belletir. Bir ikisine göz atalım:

Ümm-i Seleme'nin rivâyetine göre Muhammed, bir gün yolda giderken sarılık hastası bir kız çocuğunu görmekle: *"Bu kızcağızı okutunuz , buna nazar değmiştir"* diye emretmiştir (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh.91, hadîs no.1933). Böylece hastalıkların nazar değmekle ortaya çıkabileceğine ve okutmakla iyileştirilebileceğine inandığını, ve müslümanların da buna inanmaları gerektiğini anlatmak istemiştir.

Ayşe 'nin rivâyetine dayalı bir başka hadîs hükmüne göre Muhammed "göz dokunmasına" (göz değmesine) karşı "okutma" yolu ile tedâvi şeklini emretmiştir. Ayşe'nin konuşması şöyle: *" Resûlullâh (...) göz değmesine okunmasını bana (mutlak olarak) emretti"* (**Sahih-i...** , Cilt XII, sh. 90, Hadîs no. 1932) .

Yine Ayşe'nin rivâyet ettiği bir başka hadîs'de, Muhammed'in, hayvan zehirinden nefes edilmesine izin verdiği konusunda şu hüküm bulunmaktadır: *"(Muhammed) her ağılı hayvanın zehirinden nefes edi-*

lerek şifâ dileğine müsâ'ade buyurdu" (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 91-2, Hadîs no. 1934).

Bu doğrultuda olmak üzere *Enes İbn-i Mâlik'* in rivâyetine dayalı hadîs hükmünden anlaşılmaktadır ki Muhammed, Ensâr'dan kişilere ağılı hayvanların zehirinden nefes etmelerine ya da dağlanmak sûretiyle hastalık tedavisine izin vermiştir. Hadîs hükmü şöyledir: *"Enes İbn-i Mâlik (...)den şöyle dediği rivâyet olunmuştur: Resûlu'llâh (...) Ensâr'dan (Amr İbn-i Hazm) âilesine ağılı hayvanların zehirinden, kulak ağrısından (nazar değmesinden) (şifâ temennîsi için Allâh'a sığınarak) nefes etmelerine müsâade buyurdu (...) Ben de Resûlu'llâh hayatta iken Zâtü'l-cenbden key (dağla tedâvi) olundum (..) Beni Ebû Talha dağlamıştı"* (**Sahih-i...**, Cilt XII, Hadîs no. 1929).

Daha başka bir deyimle **Diyânet İşleri Başkanlığı** 'nın belletiği şeriât verilerine göre Muhammed, akrep, yılan ve böcek zehirlenmelerinde nefes edilerek, yâni üfürükle tedâvi usûllerinin uygulanmasına cevâz vermiştir.

Bundan başka bir de kötü rüyâ görmüş olanlar için **"tükürüklü üfürük"** usûllerinin yararlı olduğunu bildirmiştir ki bu da yine Diyânet'in bu aynı yayınlarında yer alan şeriât hükümleriyle ortadadır. Gerçekten de 9.cild'in 58. sayfasında Ebû Katâde'nin rivâyetine göre Muhammed, "güzel rü'yâ" nın Tanrı'dan, "kötü rü'yâ" nın ise şeytân'dan olduğunu ve kötü rü'yâ görenlerin sol taraflarına tükürüp, üflemekle o rü'yâ'nın kötülüklerinden kurtulmuş olacaklarını bildirmiş ve aynen şöyle demiştir: *"(...)güzel rü'yâ Allah'tandır. Fenâ rü'yâ da şeytandandır. Biriniz korkunç yâni karışık rü'yâ gördüğünde hemen sol tarafına tükürüp, üflesin ve o rü'yâ'nın şerrinden Allâh'a sığınsın, (Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm, desin). Bu sûretle o rü'yâ, gören kimseye zarar vermez"* (**Sahih-i...**IX, sh. 58 H. 1358)

c) Diyânet'in yayınlarında Muhammed'in, ücret karşılığı üfürükle tedâvi usüllerine izin verdiği, kendisinin dahi bu tür kazançlardan pay aldığı açıklanır.

Bütün bu yukarda belirttiklerimiz bir yana, fakat bir de Diyânet'in 12 Cild'lik söz konusu yayınlarının 7.cild'inin 42-53 sayfalarında yer alan 1031 sayılı bir hadîs vardır ki, bir kimsenin bir başka kimseyi üfürükle tedâvi karşılığında ücret almasının câiz olduğunu ve çünkü

Muhammed'in buna izin verdiğini, hattâ kendisinin dahi bu tür ücret'lerden alınan ücrete ortak katılarak pay aldığını gösterir. *Ebû Saîd-i Hudrî*'nin rivâyet ettiği hadîs hükmüne konu olan olay şudur:

Muhammed'in emriyle otuz kişilik bir çete sefere çıkar. Çete'ye *Ebû Saîd-i Hûdrî* başkanlık etmektedir. Kâfile Arap kabilelerinden biri üzerine iner. Bu Arap kabilesinin reisini akrep soktuğu için halk, bir süredenberi her çareye başvurup tedâvi yolu aramaktadır. Ebû Saîd kafilesinin geldiğini görünce *"İçinizden buna bir çâre bilen bir kimse var mıdır?"* diye sorarlar. Ebû Saîd , iztirab içerisinde kıvranan kabile reisini, nefes ederek, okuyup üfleyerek iyileştirebileceğini söyler, fakat bunu ancak parayla yapabileceğini ekler. Pazarlıkta bir koyun sürüsüne anlaşıp sulh olurlar. Bunun üzerine Ebû Saîd kabile reisinin yanına gider, Kur'ân'ın *Fatiha* sûresini sonuna kadar okur, adamı üfler. Güyâ adamı iyileştirmiştir Buharî'nin rivâyetine göre: *"(kabile reisi) bukağısından çözülmüş hayvana döndü. İleri geri yürümeğe başladı. Artık üzerinde hiç bir hastalık kalmamıştı"*[356].

Bundan sonra Ebû Saîd, andlaşma gereğince koyun sürüsünü alarak Medîne'ye dönmek üzere yola koyulur. Bir aralık arkadaşları koyunların paylaşılmasını isterler. Fakat Ebû Saîd bu isteği kabul etmez ve olan bitenleri Muhammed'e hikâye edinceye ve onun kararını öğreninceye kadar hiçbir şey yapmayacağını bildirir. Medine'ye dönüşte dediği gibi yapar. Hikâyeyi dinleyen Muhammed, Ebû Saîd'i ve arkadaşlarını bu başarılarından dolayı kutlar ve "üfürükle" tedavi karşılığı aldıkları koyunların paylaşılmasını emreder. Fakat paylaşma sırasında kendisine de bir pay verilmesi için şöyle der: *"İyi hareket etmişsiniz. Şimdi (koyunları) taksim ediniz. Sizinle berâber bana da bir hisse ayırınız"*[357].

Görülüyor ki Diyânet'in: "(İslâm'da nefese okuma yolu ile tedavi diye bir şey yoktur). Bir başkasının bir başkasını okuması ile... iyileşme sağlanamaz. Bu işin dini açıdan bir izahı yoktur" şeklindeki sözlerinin tamamiyle yalan olduğu, Başkanlığın kendi yayınlarıyle ortadadır.

Bu yayınlarla Diyânet İşleri Başkanlığı'nın bizlere tanıttığı Muhammed, **"tükürüklü üfürük"** ve **"tükürüksüz üfürük"** yöntemleriyle hastalık tedâvisine girişen, ya da bir başkasının (örneğin Ayşe'nin) kendisine nefes edip üflemesine cevâz vermek yanında bir de

ayrıca hastalık ve tehlike gibi şeylerden korunmak ve kurtulmak maksadiyle bir kimsenin bir başka kimseyi nefes etmesini, okuyup üflemesini ve bu yoldan kazanç sağlamasını dahi uygun gören bir kimsedir.

Eğer İslâm dininde "üflemekle, okuyup nefes etmekle" tedâvi diye bir şey yok ve bu gibi usüller dine, ilme aykırı düşüyor ise bu taktirde Diyânet'in Muhammed'i bu işlerle uğraşır ve başkalarının uğraşmasına da cevâz verir gibi göstermesi şeriât dinine saygısızlık olmaz mı?

Yok eğer yukarıya aldığımız şeriât verilerine göre **üfürükçülük**, (okuyup üflemek) ve bu yoldan kazanç edinmek dinen câiz ise, bu taktirde Diyânet İşleri Başkanlığı'nın kalkıpta *"islâm'da duâ ile, nefes ile iyileştirme diye bir müessese yoktur"* şeklinde konuşması ve kişilerin bu yoldan geçim sağlamalarını yeriyor görünmesi gerçek dışı bir davranış olmaz mı?

XVII) Orucu bozan ve bozmayan "şeyler" konusunda din adamlarımızın halkımıza verdikleri akıl dışı din bilgileri:

"Oruç" bir ibâdet türü'dür ki belli vakitlerde yemek, içmek, cinsî ilişkide bulunmak vb... gibi hususlarda şeriât yasaklarına uymak anlamına gelir. **"Oruç"** denen şey Kur'ân'da *"Ey iman edenler! Oruç size farzolundu..."* (K. 2 Bakara 183) şeklindeki âyet'lerle müslüman kişiler için zorunluk taşır hâle sokulmuş ve **"Hadîs-i Şerîf"** hükümleriyle de İslâm'ın temel koşul'larından biri yapılmıştır [358].

Orucu **bozan** ve **bozmayan** şeyler konusunda iş gören bu hükümler, **Riyâzü's Salihin Tercümesi** ya da al-Süyûtî'nin **Feth-ül Kebir**'i gibi en sağlam kaynaklara dayalı olarak Diyânet İşleri Başkanlığı'nın resmî yayınlarında[359] yer almış olup din adamlarımız tarafından halkımıza "temel islâmî bilgiler" olarak verilir. Hemen belirtmek gerekir ki bu hükümler genellikle aklı dışlar nitelikte şeylerdir. Bazıları aynen şöyle:

Orucu bozmayan haller arasında şunlar var:

"Karşı cinse sadece bakarak veya düşünerek inzal olmak (meni gelmesi)",

"İnzâl vâki olmamak şartiyle öpmek",

"Oruçlu bulunulduğu unutularak yemek, içmek, cinsî münasebette bulunmak",

"Cünüb halde sabahlamak",

"Burundan boğaza inen veya ağza gelen balgamı yutmak",

"Dişler arasında kalmış nohut tanesinden küçük bir şeyi yutmak",

"Yalan söylemek",

"Erkeklerin bıyıklarını yağlayıp boyamaları ve kadınların sürme çekmeleri"

Fakat buna karşılık orucu bozan şu bazı haller "kaza'yı gerektirir":

"Pamuk, kâğıt, *olmamış çeviz*, veya *katı kabuklu* bâdem, fındık, emsâli şeyleri çiğnemeden yutmak"

"Taş, maden parçası ve toprak yutmak", vb...

"Kazayı gerektiren" bu gibi hâllerde kişi, bozulan orucu gününe gün tutmalıdır. "Pek iyi ama 'Olmamış ceviz' yerine 'olmuş çeviz', ya da 'Kabuklu bâdem' yerine 'Kabuksuz bâdem' yerse ne olacak?" diye sormayınız, çünkü listede, bunlara taş çıkartan daha niceleri yer almıştır. Örneğin ***"Oruçlu olduğu halde uyuyan bir hanıma, eşinin uyandırmadan (cinsî) münasebette bulunmuş olması"*** da kaza orucunu gerektiren şeylerdendir. Uyuyan bir kadınla cinsî münasebette bulunurken, uyandırmamak nasıl mümkündür, bilinmez, fakat bunlarla uğraşan şeriâtçıların "bilimselliğinden" şüphe etmek hepimizin hakkı olmak gerekir.

Öte yandan bazı hallerde "kaza etmek" yeterli değildir; "keffaret" de gerekir. "Keffaret" demek, *"bozulan orucun aralıksız olarak 60 gün veya iki kamerî ay oruç tutmaktır"*. Örneğin "İnzâl vuku bulmadan öpmek veya okşamaktan sonra, orucum bozuldu zanniyle yemek, içmek", ya da "Az tuz yemek", gibi haller orucu bozup hem "kazayı", hem de "Keffareti" gerektiren şeylerdendir (Bu hususlar için bkz. **Diyânet Dergisi,** Cilt XI, Sayı 6, sh. 330)[360].

Yine Başkanlığın ve din adamlarımızın halkımıza bellettikleri şeriât verilerine göre, her ne kadar uyuyan bir kadınla (onu uyandırmadan) cinsî münasebette bulunmak kaza orucunu gerektirir ise de, bir kadına sadece bakarak "inzâl" olmak (men'i getirmek) orucu bozmaz çünkü Muhammed şöyle "buyurmuştur": *"Karşı cinse bakarak veyâ düşünerek inzâl olmak (meni gelmesi) ... ya da inzâl vaki olmamak şartı ile öpmek (orucu bozmaz)"* (**Diyânet Dergisi,** Cilt XI. Sayı 6, sh. 339)[361].

Ama buna karşılık oruçlu iken burundan boğaza veya ağza gelen

balgamı, ya da kendi kusuru olmadan boğazına kaçan sineği yutmak orucu bozmaz, fakat uyurken ağzına başka biri tarafından dökülen suyu yutmuş olmak orucu bozar, kazayı gerektirir[362].

"Neden o öyledir de bu böyledir?" diye sormaga kalkmayınız ve şunu kabul ediniz ki şeriât ilminin incelik ve derinliklerine vâkıf bulunan **Diyânet İşleri Başkanlığı** ve din adamlarımız, yukardaki "şeyler" arasındaki farkları halkımıza belletmekle büyük bir gurur duymakta haklıdırlar. Onların bu gurur içerisinde ne kadar mutlu olduklarını anlayabilmek için orucu bozan şeylerle ilgili listeyi incelemek yararlı olacaktır. Bu tür nice hükümleri şöyle bir mantık süzgecinden geçirmekle insanlarımızın kafa yapılarının ne hâle girdiğini düşünmeniz kolaylaşacaktır. Bu vesile ile bir iki örnek daha verelim:

a) "Hayvanla" ya da "ölmüş insanla" cinsî münasebette bulunan oruçlu kişilerle ilgili olarak din adamlarımızın halkımıza bellettikleri şeriât hükümleri hakkında:

Gerçekten de, biraz önce dediğimiz gibi, uyuyan bir kadınla, onu uyandırmadan cinsî münasebette bulunup şehvet gidermenin tekniğine akıl erdirmek kuşkusuz ki kolay değildir. Fakat aklı biraz daha şaşırtan şudur ki, şeriât kaynaklarının ve dolayısıyle Diyânet İşleri Başkanlığı'nın bildirmesine göre oruçlu bulunan kimselerin hayvanla ya da ***ölü insan vücudu*** ile cinsî münasebette bulunmaları halinde "kaza orucu" tutmaları gerekir çünkü şeriât'ın emri şöyledir: "*Ön ve arka mahallin gayrısı bir yere sürtmekle (Karın veya uyluk gibi), yahut istimna (el ile oynayarak) inzal olmak (Hayvan ve ölü ile temas bu hükme tâbidir)*"[363].

Daha başka bir deyimle hayvanla veya ölü insan vucudu ile cinsî münasebette bulunan oruçlu kişinin orucu bozulmuş olur; böyle bir halde kaza orucu tutması gerekir. Fakat bu durumların ortaya çıkardığı diğer bazı sonuçlar vardır ki bunları da özetlemek yerinde olacaktır.

1') Din adamı'nın söylemesine göre "Ölü insan'la ya da hayvanla cinsî munasebette bulunan oruçlu kişi kaza orucu tutmakla yükümlüdür; hayvan kendisine âit ise, münasebetten sonra hayvanı öldürmelidir".

Biraz yukarda belirttiğimiz gibi din adamı'nın söylemesine göre

şeriât, oruçlu hâlde iken müslüman kişilerin ölü ile ve hayvanla cinsî münasebette bulunmalarını uygun görmemekle beraber kesin olarak yasaklamış da değildir. Çünkü yasaklamak isteseydi, böyle bir davranışı pamuk ipliğine bağlar gibi "kaza orucuna" bağlamazdı. Birazdan göreceğimiz gibi, her ne kadar diger mezheplerde bu işi yapan kişiye ağır bazı cezâlar öngörülmüş olmakla beraber Hanefi mezhebi için durum farklı tutulmuştur. Nitekim bizim din adamlarımız bu tür davranışları "zinâ" suçu şeklinde dahi saymayıp davranış sahibine cezâ olarak "kaza orucu" tutturmayı yeterli bulmuşlardır.

Daha başka bir deyimle ölü insanla temastan hoşlanan müslüman kişi, kaza orucu tutmayı göze almak kaydiyle, bu âdetini kolaylıkla sürdürebilecek demektir. Eğer hayvanla cinsî münasebette bulunmaktan zevk alıyor ise, bu zevkini yine kolaylıkla sürdürmek olanağına sahiptir, çünkü böyle bir hâlde kaza orucu tutmak yanında, olsa olsa "azarlanmak" ya da temasta bulunduğu hayvanı öldürmek durumunda bırakılmıştır; o da eğer hayvan kendisine âit ise, değilse mesele yoktur.

Hayvan'la cinsî münasebette bulunan kadınlara ne cezâ verileceği konusunda da "müctehid"lerimiz görüş ayrılığındadırlar. Kimisi erkekler için ne ceza uygulanıyor ise kadınlara da ayni ceza'nın verilmesi gerektiğine dâir ahkâm yürütür. Kimisi ise kendisini hayvana teslim eden kadına "ta'zir" cezasını uygun görür [364].

2') Din adamlarından bazılarının görüşüne göre "Ölü insan vücûdu" ile ya da hayvanla cinsî münasebet "zinâ" sayılmaz.

Bu vesile ile belirtelim ki din adamlarımız, ölü ile cinsî münasebetin, islâm şeriâtına göre "zinâ" sayılıp sayılmayacağı hususunu da, yine çeşitli islâm kaynaklarına dayalı olarak, açıklığa kavuşturmuşlar ve halkımızı aydınlatmışlardır. Anlattıkları o'dur ki islâm şeriât'ı "ölüye cinsel tecâvüzü tam bir cinsel işlem" saymaz; bu itibarla ölüye "tecâvüz fiilinin yapıcısına" **zinâ** cezası'nı değil fakat **ta'zir** (yâni "azarlama") ceza'sını ve bir de kaza orucu tutma zorunluğunun uygun bulur. **Diyânet İşleri Başkanlığı**'na bağlı Haseki Eğitim Merkezi'nde ihtisas yapan ve önce Süleymaniye Camii, sonra da Beyoğlu Mahri Zâde Hüseyin Çelebi Camii İmam-Hatipliği görevlerine atanan ve **İslâm'a Gö-**

re Cinsel Hayat adlı kitabı ile tanınan bir din adamı'mız, Muhammed'in *"Uyluğunu gösterme. Dirinin de ölünün de uyluğuna bakma"* diye emrettiğini belirtilerek aynen şöyle demektedir: *"Bu hadîs'ten anlaşılacağı üzere İslâmda ölünün avretine (örtülmesi gereken yerlerine) bakılması haramdır (...) Ölüye cinsel tecâvüz tam bir cinsel işlem olmadığı için islâm bilginlerinin çoğunluğuna göre bu çirkin fiilin yapıcısına zina cezası değil de ta'zir cezası uygulanır"*[365].

Hayvan ile cinsî münasebete gelince, yine din adamının söylemesine göre, bu işi yapanlara uygulanacak cezâ konusunda Muhammed'in pek çeşitli ve çelişmeli hadîs'ler bıraktığı ve bu yüzden islâm hukukçularının farklı görüşlere saplandıkları, kiminin öldürme cezasına, kiminin zinâ cezasına ve kiminin de "ta'zir" cezasının uygulanmasına taraftar oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin İmam Şafiî ve İmam Ahmet b. Hanbel: *"Hayvanla cinsî münasebette bulunanı öldürünüz"* şeklindeki hadîs hükmüne itibar ederler. Malikî mezhebi, suçu işleyene, eğer evli ise **"recm"** (yâni taşla öldürme), bekâr ise **"celde"** (yâni kamçıyla dayak) cezasını uygular[366]. Türklerin mensup bulunduğu Hanefî mezhebine göre ise böyle bir davranışta bulunana genellikle **"ta'zir"** (azarlama) cezası uygulamak ve kaza orucu tutturmak gerekir. Gerçekten de **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarına göre, eğer hayvanla temasta bulunan kişi, bu işi oruçlu iken yapmış ise kaza orucu tutmalıdır; çünkü Muhammed, biraz yukarıya aldığımız "hadîs-i şerif" gereğince, böyle emretmiştir. Bundan anlaşılmak gereken şudur ki müslüman kişi, "ta'zir" cezasını ve "kaza orucu" tutmayı göze almak şartiyle hayvan ile cinsî münasebette bulunmaya pek âlâ devam edebilir (Bkz. **Diyânet Dergisi,** Cilt. XI, Sayı 6, sh. 340)[367].

3') Cinsî münasebette bulunulan hayvana uygulanacak ceza konusunda:

İslâm hukukçuları ve onlardan yararlanan din adamlarımız, cinsî münasebette bulunulan hayvanın kaderi konusunu incelemişler ve halkımıza yararlı olacak sonuçlara yönelmişlerdir. **"Hukûk-u İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu"** gibi kaynaklardan, ya da İbn Mâce gibi büyük üstadlardan yararlanarak savundukları görüşler genellikle hayvanın öldürülmesi merkezindedir. Bu görüşü savunurlarken İbn Mâce'nin naklettiği bir hadîs hükmünü hatırlatırlar ki şöyledir: *"Hay-*

vanla cinsî münasebette bulunanı da öldürünuz. (Ayrıca) cinsî münasebette bulunulan hayvanı da öldürünüz"[368].

Söylemek abestir ki aklı olmayan ve üstelik suçu da bulunma yan zavallı bir hayvancağızı bu yüzden öldürmenin âlemi yoktur. Bundan dolayıdır ki din adamlarımızdan bazıları, bâzı islâm bilginlerinin görüşlerine katılarak yukardaki hadîs hükmünün uygulanmasında, mülkiyet ögesini göz önünde tutar olmuşlar ve bu şu sonuca varmışlardır. Eğer *"cinsî münasebette bulunulan hayvan bu işi yapanın malı ise öldürülür. Başkasının malı ise öldürulmesi gerekmez".*

Bu dahiyâne buluşun ne gibi bir gerekçeye dayandığını merak edenlere islâm Uleması'nın ve din adamlarımızın şu emsalsiz mantığını nakledelim: *"(Cinsî münasebette bulunulan) Hayvanı öldürmenin amacı bu suçun çağırışını yapılmasını ve fâili hakkında ileri geri konuşulmasını engellemektir"*[369].

Anlaşılan o'dur ki bu işlerle uğraşan din adamlarımız, suçluya "tecâzüb" duyguları içerisinde ne yapacaklarını bilememektedirler.

XVIII) Tabuta konan cenâze'nin, kendisini taşıyanlara seslenerek "talimat" verdiğini, şeriât hükmü olarak belletir din adamı insanlarımıza .

Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında yer alan şeriât hükümlerinin cenâze taşımı ile ilgili olanlarına da göz atmak yararlı olacaktır. Çünkü bu sûretle "iyi" ve "kötü" kişilerin başına neler gelebileceğini öğrenmek kolaylaşacaktır.

Bu yayınlardan naklen din adamı'nın *Ebû Saîd-i Hudrî*'nin rivâyeti olarak bildirmesine göre Muhammed bu konuda şöyle konuşmuştur: *"Cenâze (tabuta) konulup erkekler omuzlarına yüklendiklerinde o cenâze iyi bir kişi ise: -'Beni (sevâbıma) ulaştırınız-' der. Eğer o cenâze kötü bir kişi ise: -'Eyvâh! Bu cenâze ile nereye gidiyorsunuz?-' diye feryâd eder. Cenâzenin bu sayhasını (gâfil) insandan başka her mevcûd işitir. İnsan da bunu duysa derhal bayılır"* [370].

Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre de Muhammed, tabuta konan kişi'nin "iyi" bir kişi olması halinde *"Haydi beni götürünüz, beni götürünüz!"* dediğini, "kötü" bir kişi olması halinde ise *"Eyvâh! Beni yüklenip nereye gidiyorsunuz?"* (ya da *"Yazıklar olsun! bu cenâze ile*

nereye gidiyorsunuz?") diye haykırdığını bildirmiştir (**Sahih-i...**, Cilt IV, sh. 451)[371]. Hemen işâret edelim ki burada geçen "iyi kişi" deyiminden, "sâlih insan" yâni islâmî emirlere körü körüne boyun eğmiş olan, yaşamını bu emirlere uydurmuş olan kimseler anlaşılmak gerekir; "kötü" deyiminden de bunu yapmayanlar hedef edinilmiştir.

Yukardaki hadîs hükmünü ve Muhammed'in bu konudaki düşüncelerini açıklamak üzere din adamlarımızın söylediklerinden anlamaktayız ki, cenâze kendisinin "iyi" ya da "kötü" bir kişi olduğunu bilir ve kendisini taşıyanlara buna göre seslenir. Eger "sâlih" (yâni yaşamı boyunca Tanrı ve peygamber buyrukları diye kendisine belletilen hükümlere boyun eğmiş) bir kişi ise, cennet'e hak kazandığı için bir an önce cennetin "tükenmeyen meyvelerine, dikensiz kiraz ağaçlarına ve asıl ceylân gözlü, memeleri yeni sertleşmiş güzel kızlarına" kavuşmak sabırsızlığiyle kendisini taşıyanlara *"Beni makberime (mezarıma) ulaştırınız"*, ya da *"Haydi beni götürünüz, götürünüz"* ya da *"Beni (sevabıma) ulaştırınız"* diye seslenir ve bir an önce mezara konulmasını ister.

Fakat eğer cenâze "kötü" bir kişi ise "yakında karşılaşacağı helâk ve azâbı bir türlü nefsine izâfe (etmek istemediği için)", yâni günâhlarından dolayı utandığı ve cezâlandırılmaktan kaçındığı için *"Eyvâh! Beni yüklenip nereye gidiyorsunuz?"* şeklinde feryad eder durur [372].

Fakat din adamı'nın belletmesine göre, cenâze ister "iyi", ister "kötü" kişi olsun, her hâlû kârda bir an evvel mezara konulmalıdır. Çünkü *Ebû Hüreyre*'nin rivâyetine göre Muhammed, cenâze'nin bir an önce taşınması için şu emri vermiştir: *"Cenâzeyi (i'tidâl) ile everek nakledi-niz. Eğer bu ölü iyi bir kişi ise bu bir hayırdır. Onu (bir an evvel kabirdeki) hayır ve sevâbına ulaştırmış olursunuz. Eğer bu cenâze iyi bir kişi değilse, bu da bir şerdir. (Bir an evvel) omuzlarınızdan atmış bulunursunuz"* [373].

Bu böyle iken, yâni nasıl olsa bir an önce taşınması ve mezara konulması emredilmiş iken, cenâze'nin yukardaki şekilde "Haydi beni götürünüz, bir an evvel mezarıma koyunuz, sevâbıma eriştiriniz" diye konuşmasına gerek var mıydı?" diye sormak insanlarımızın aklına pek gelmez.

Öte yandan tabuta konulan cenâze'nin "kötü" kişi olması halinde

de "Eyvâh! Beni yüklenip nereye gidiyorsunuz?" diye feryâd etmesinin anlamı olmamak gerekir, çünkü yukardaki hadîs'in son tümcesinde *"Cenâzenin bu sayhasını (gâfil) insandan başka her mevcûd işitir. İnsan da bunu duysa derhal bayılır"* sözleri yer almıştır. Yâni onun bu feryadını, insandan gayrı her yaratık işitebildiği hâlde cenâzeyi taşıyanlar işitmezler. O halde "sayha'ya" ne gerek var?

Hemen ekleyelim ki yüzyıllar boyunca islâm bilginleri, ve din adamları, cenâze'nin tabut içinden seslenmesi sorunu'nu izâh için ömür tüketmişlerdir. Şârih *İbn-i Battal* gibi üstadlara göre bu seslenme "bedenî" olmayıp "nefsî ve ruhî bir tekellümdür" (yâni kendi kendine ruhsal bir konuşmadır); çünkü ruh bedenden ayrıldıktan sonra bedenin konuşması mümkün değildir, meğer ki Tanrı ruhu bedene iâde etmiş ola. Buna karşılık Şârih *Aynî* gibi üstadlar ise "hayat" denen şeyin mutlaka "kelâm" (konuşma) şartına bağlı olmadığını, Tanrı'nın ölüyü pek âlâ konuşturabileceği görüşündedirler.

Diyânet İşleri Başkanlığı ise, muhatap edinmiş olduğu halk yığınlarının düşünme gücünden yoksun bulunduğunu ve nasıl olsa karışık gibi görünen şeylere akıl erdiremeyeceğini hesap ettiğinden *"Bize göre bu kelâm ne kelâm-ı nefsîdir, ne de kelâm-ı lâfzîdir"* şeklinde, muhtemelen kendisinin dahi anlayamayacağı bir görüşe i'tibar edip işin içinden çıkıvermiştir [374]. Yâni tabutu taşıyanlar duymayacak olduktan sonra cenâzenin seslenmesinin ne işe yarayabileceğine aldırış etmemiştir.

Din sorunlarının tartışılması geleneği yerleşmemiş bulunduğundan Başkanlık, böyle bir soru'nun kendisine (ve din adamlarına) yöneltilmeyeceğini düşünmüş olmalıdır. Fakat her şeye rağmen şunu anlatmaktan kendisini alamaz görünmektedir ki tabut'tan bir takım anlamlı sesler yükselmekle beraber bunları insanlar işitmemektedirler çünkü "gaflet" içerisindedirler; eğer "lâyikiyle" işitebilmiş olsalar, hadîs'te söylendiği gibi derhal düşer bayılırlardı[375]

XIX) Yetmiş dert'ten kurtulmanın yolu: Yemege tuz ile başlamak.

Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı insanlara en iyi yiyecek olarak "Kudret helvası ile bıldırcın eti" indirdiğini bildirerek *"Size rızık ettiklerimizin iyilerinden yiyin"* demiştir (K. Bakara 57). Bu doğrultu-

da olarak da Muhammed tirit yemeğinin diğer yemeklere üstün bulunduğunu söylemiştir. Bu itibarla Tanrı'nın rızasına nâil olabilmek için bu tür yemekleri yemek gerekir [375*]. Fakat eğer dert denilen şeyden kurtulmak isteniyorsa bu taktirde yemege tuz ile başlamak koşuldur. Bunun böyle olduğunu din adamı bize Gazali'nin ünlü **Ihyâu 'ulûmi'd-dîn** adlı yapıtından naklen bildirir. Gazali'nin söylemesine göre Ali şöyle "buyurmuştur: *"Yemege tuz ile başlayan kimseyi Allahu Teâla yetmiş dertten kurtarır"*[375**].

Anlaşılan o'dur ki kişi, dertten kurtulmak için aklını kullanmak gibi "güç" işlere girişmek gereksiniminden uzak tutulmuştur. Yemeğe başlarken tuz yemek gibi kolay bir yoldan dertlerine son verebilecektir. Ancak ne var ki yüksek tansiyonlu olupta tuz yememesi gereken kişiler için ne yapmak gerektiği bildirilmemiştir. Bununla beraber bâtıla inanmış kimseler pek muhtemeldir ki derten kurtulmak için yemeğe tuz ile başlamaktan geri kalmayacaklardır

Din Adamı İnsanlarımızı Şeriât Öyküleriyle Uyutarak Akıl Dışı'lıklara İnanan Kişiler Durumunda Tutar.

İslâm şeriâtı'nı oluşturan din verileri, genellikle öykülerle (masallarla) süslenmiştir ki bâzıları şeriât dilinde **"Kıssa"** diye tanımlanır. Bunlar din adamı'nın elinde Müslüman halkları akılcılıktan uzaklaştırmak için iş gören birer araçtır. Bu masal'lardan pek çoğu genellikle **Tevrat**'dan bazıları da Hıristiyan geleneklerinden kaynaklanmış şeylerdir ki, her biri câzib ve "sihirli" yönleriyle halkı büyüler: örneğin "yasak meyve"'yi yedikleri için *Adem* ile *Havva*'nın Cennet'ten atılmaları; ya da şeytanların Tanrı ile cebelleşmeleri; ya da karıncaların birbirleriyle konuşup fısıldaşmaları; ya da Kâ'be'yi yıkmaga gelen fil'lerin kuşlar tarafından taşlanıp kaçırtılmaları; ya da gökten inme emirlere göre develerin oturup kalkmaları; ya da kaya parçalarının Mus'a'nın elbiselerini kapıp kaçmaları; ya da mağaraya sığınan ya da cin'lerden ve kuş'lardan oluşan ordular; ya da hüngür hüngür ağlayan ağaç kütük'leri, ya da kâfirlere doyamadıkları için sızlanan Cehennem'ler vb... bu konuda verilebilecek nice örneklerden sadece bir kaçıdır.

Bu öykülerle din adamı kişi'yi, sadece çocuk zekâlı ve düşünme gücünden yoksun yaratık kertesinde tutmuş olmaz fakat aynı zamanda olumsuz bir Tanrı anlayışına sürükler. Pek çok örneklerden bir ikisine değinmekle yetinmek üzere Adem'in yaratılmasiyle ilgili öykü'den başlayalım:

Din adamı'nın şeriât kaynağından naklen anlattığı hikâye'ye göre Tanrı: *"Ben, balçıktan işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım"* (K. 15 Hicr, 26 ve d...) diyerek **Adem**'i yaratır ve sonra meleklere ve diğerlerine : *"Adem'e secde edin"* (K. 7 A'raf 11-19) diye emreder. Fakat **İblis** bu emre boyun eğmez ve **Adem**'e secde etmez. Daha

doğrusu Adem'e secde etmeyi kendi haysiyetine yedirmez çünkü **Adem** "balçık" ve "kara toprak" gibi bayağı malzemeden, kendisi ise "ateş'ten" yâni asîl nitelikteki bir şeyden yaratılmıştır. Bundan dolayıdır ki neden dolayı **Adem**'e secde etmediğini kendisine soran Tanrı'ya kafa tutarak şu yanıtı verir: *"Beni ateş'ten, (Adem'i ise) çamurdan yarattın; ben ondan üstünüm"* (K. 7 A'râf 11-19). Aslında bu yanıtı vermekle **İblis** doğru'yu söylemiştir, çünkü ateş'in en "üstün" ve "en asil" değerde bir şey olduğunu ve İblis'i de ateş'ten yarattığını söyleyen bizzat Tanrı'dır. Böyle olunca da Tanrı'nın, kuşkusuz ki "asîl" ve "üstün" bir malzemeden yarattığı **İblis**'i, "balçık" ve "çamur' gibi aşağılık bir malzemeden yarattığı **Adem**'e secde ettirmesi uygun düşmez. Fakat buna rağmen Tanrı, İblis'in haklı direnişi karşısında öfkelenir ve ona şöyle bağırır: *"İn oradan! Orada büyüklenmek sana düşmez., defol , sen alçağın birisin"* (K. 7 A'râf 13).

Bunun üzerine **İblis**, küstah bir tavırla ve âdeta Tanrı'ya emir verircesine: *"İnsanların tekrar dirilecekleri güne kadar beni ertele"* (K. A'râf 14) der. Tanrı da İblis'in isteğini yerine getirerek: *"Sen erteye bırakılanlardansın "* (K. A'râf 15) der. Görülüyor ki din adamı'nın anlattığı öyküye göre Tanrı âdeta İblis'e boyun eğmiş gibidir.

İstediği şeyi Tanrı'ya bu şekilde kabul ettiren İblis, bu kez biraz daha küstah bir tutum içerisinde Tanrı'ya hitaben şöyle konuşur: *"Beni azdırdığın için, and olsun ki, Senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, ardlarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım; çoğunu Sana şükreder bulamayacaksın"* (K. A'râf, 16-17).

Dikkat edileceği gibi bu sözleriyle **İblis**, tam manasiyle Tanrı'ya meydan okumakta ve insanları ona karşı isyankar kılacağını anlatmaktadır. Her şeyi dilediği gibi yaratmak ya da yok etmek gücüne sahip olduğu söylenen Tanrı ise, İblis'in böylesine küstah bir davranışı karşısında şöyle yanıt verir: *"Yerilmiş ve kovulmuşsun, oradan defol; and olsun ki insanlardan sana kim uyarsa, onları ve sizi, hepinizi cehenneme dolduracağım"* (K. A'râf, 18).

Bunu söyledikten sonra Adem'e dönerek söyle der: *"Ey Adem! Sen ve eşin cennette kalın ve istediğiniz yerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz"* (K. A'râf, 19).

Daha başka bir deyimle Tanrı, insanları doğru yoldan ayıracağını açıkca bildiren **İblis**'i yok edecek yerde serbest bırakmış, ona karşı sadece lânet savurmuştur. Bu serbesti icerisinde **İblis**, ilk iş olarak **Adem** ile eşi **Havva**'nın yanına gider ve onlara şöyle der: *"Rabbinizin sizi bu ağaçtan men'etmesi melek olmanız veyâ burada temelli kalmanızı önlemek içindir... Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim"* (K. A'râf 20-21).

Bu sözlere kanan **Adem** ve eşi yasak edilmiş olan ağacın meyvelerini yerler ve böylece Tanrı'nın verdiği emri çiğnemiş olurlar. Bunu gören Tanrı öfkelenip, gazaba gelir. Ancak ne var ki onları kandıran, yâni suç işlemege zorlayan **İblis**'i azarlayacak yerde **Adem** ile **Havva**'ya çatar: *"Ben sizi o ağaçtan menetmemiş miydim? Şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylememiş miydim?"* (K. A'râf, 22) diye kükrer. Adem ve Havva pişmanlık göstererek yalvar yakar olurlar: *"Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz"* (K. 7: 23) derler. Fakat "râhim" ("esirgeyen" ve "acıyan") olduğu söylenen Tanrı, onların peşimanlıklarına ve özür dilemelerine aldırış etmez; maksadı öç almaktır, çünkü din adamı'nın yine Kur'ân'dan naklen bildirdiğine göre Tanrı **"muntakim"** dir, yâni "intikamcıdır" ve böyle olduğunu : *"öcümüzü şüphesiz alırız"* (K. 47 Muhammed 4) ya da *"şüphesiz suçlulardan öz alacağız"* (K. 32 Secde 22) şeklindeki âyet'leriyle bildirmiştir. Bu nedenle **Adem** ile **Havva**'yı, peşimanlık duymalarına ve özür dilemiş olmalarına rağmen, cezâlandırır: her ikisini de cennetten çıkarıp yeryüzüne gönderir: hem de onları birbirlerine düşman kılmış olarak. Şöyle der: *"Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz. Orada yaşar, orada ölür ve orada dirilirsiniz"* (K. 7: 24-25).

Din adamı'nın Kur'ân'dan naklen bildirdiğine göre Tanrı, bu olayı insanlara örnek vermiş ve şöyle demiştir: *"Ey insanoğulları! Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak ananızı, babanızı cennetten cıkardığı gibi sizi de şaşırtmasın... **Biz şeytanları, inanmayanlara dost kılarız"*** (K. 7: 27).

Görülüyor ki din adamı'nın Kur'ân'a dayalı olarak söylemesine göre Tanrı "inanmayanları" şeytan ile dost kıldığını anlatmaktadır. Ancak ne var ki yine din adamı'nın Kur'ân'a dayalı olarak bildirmesine

göre insanları "inanmayanlar'dan" (daha doğrusu "müslüman" ya da "kâfir") yapan da Tanrı'dır. Nitekim bunun böyle olduğunu şu şekilde bildirmiştir: *"Allah kimi dogru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K. 6 En'âm 125). Daha başak bir deyiumle hem insanları "inanmayanlardan" yapmakta ve yaptıktan sonra da "şeytanlarla" dost kılmaktadır.

Şeriât kaynaklarına dayalı olarak bu öyküyü anlatan din adamı'nın sözlerinden anlaşılan şudur ki Tanrı **Adem** ile **Havva**'yı yukardaki şekilde azarlarken şeytan, pek muhtemelen bir kenara çekilmiş sinsi sinsi gülmekte ve Tanrı ile işbirliği yapmak üzere beklemektedir: Tanrı insanların kalplerini dar kılıp inanmayanlardan yapsın da kendisine iş çıksın diye!

Din adamı'nın Kur'ân'dan naklen anlattığı diğer bir öykü "peygamber" diye bilinen **Yûsuf** ile ilgili olup hem bir yandan inanç farkında doğma nedenlere dayalı olarak düşmanlıklar yaratmaya, hem kadınları 'hilekâr", "düzenbaz" kılıkta gösterip aşağılatmaya ve nihâyet hem de "inanma'nın" ya da " "sapıtma'nın" insan irâde'sine bağlı bir şey olmayıp Tanrı'nın keyfiliği ile oluşan bir şey olduğunu anlatmaya yarar.

Hemen hatırlatalım ki **Yûsuf,** İsrâilogullarına gönderildiği söylenen "peygamber" lerden biri olup İbrahim'in ve onun oğlu İshak'ın oğlu Ya'kûb'un oğludur. Güyâ bir gün babasına: *"Babacığım! Rü'yâm'da onbir yıldız, güneş ve ay'ın bana secde ettiklerini gördüm"* (K. 12 Yûsuf 4) der; babası da kendisine: *"Oğulcuğum! Rü'yânı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar; zirâ şeytan insanın apaçık düşmanıdır"* (K. 7: 5) diyerek kendisinin, Tanrı tarafından İbrahim'e ve İshak'a verilen nîmetleri tamamlamak üzere peygamber olarak seçileceğini bildirir (K. 7: 6).

Ancak ne var ki Yûsuf'un kardeşleri kendisini kıskanmaktadırlar, çünkü babalarının Yûsuf'a ve onun daha küçüğü olan kardeşine aşırı bir sevgi beslediğini bilmektedirler. Bu nedenle kendi aralarında şu şekilde konuşurlar: *"Babamız Yûsuf'u ve kardeşini (bizden) daha çok seviyor. Doğrusu babamız apaçık bir sapıklık içindedir. Yûsuf'u öldürün veyâ onu bir yere bırakıverin ki babanız size kalsın..."* (K. 12: 8-9) derler. Ve onu öldürmektense bir kuyu'ya salıp bırakmayı kararlaştırırlar (K. 12: 11-19) ve babalarına da: *"Ey babamız! inan olsun ki biz*

yarış yapıyorduk; Yûsuf'u eşyamızın yanına bırakmıştık; bir kurt onu yedi" derler ve üzerine kan bulaştırılmış bir gömleği gösterirler (K. 12:15-19). Babaları işin içyüzünü anlamıştır, fakat belli etmez ve: *"Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi; artık bana güzelce bir sabır gerekir; ancak Allah'tan yardım istenir"* (K. 12:18) der.

Kuyu civarından geçmekte olan bir kervan'ın sucuları Yûsuf'u bulup çıkarırlar ve Mısır'a götürüp vezir'lerden birine ucuz fiyatla satarlar (K. 12: 19-20). Yûsuf'u satın alan kimse karısına: *"Ona güzel bak, belki bize faydası olur yâhutta onu evlâd ediniriz"* (K.12: 21) der.

Fakat din adamı'nın anlatıma göre bütün bu olan bitenler hep Tanrı'nın dileği ve bilgisiyle olmaktadır, şu bakımdan ki Kur'ân'da: *"Biz işte böylece Yûsuf'u o yere yerleştirdik, ona rü'yâların nasıl yorumlanacağını öğrettik... Erginlik çağına erince ona hikmet ve bilgi verdik. İyi davrananları böyle mükafatlandırırız"* (K. 12: 21-22) diye yazılıdır.

Yûsuf'u evlâd edinen adamın karısı Yûsuf'a göz koymuştur. Kocası'nın evde bulunmadığı bir gün evin kapılarını kapar ve *"Gelsene"* der. Fakat **Yûsuf** kabul etmez ve: *"Günâh işlemekten Allah'a sığınırım; doğrusu senin kocan benim efendimdir; bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar şüphesiz başarıya ulaşamazlar"* (K. 12: 23) diye karşılık verir. Ancak ne var ki bunu, nefsine ve irâdesine hâkim olduğu için değil fakat Tanrı'dan aldığı bir işâretle yapmıştır. Nitekim Kur'ân'da şöyle yazılı: *"And olsun ki kadın Yûsuf'a karşı istekli idi; Rabbinden bir işâret görmeseydi Yûsuf da onu isteyecekti. İşte ondan kötülüğü ve fenâlığı böylece engelledik. Doğrusu o bizim öz kullarımızdandır"* (K. 12: 24).

Görülüyor ki Tanrı Yusûf'u, kadının isteklerine karşı durmak bakımından pekiştirmiştir. Yani kötülüğü ve fenâlığı sadece Yûsuf bakımından engellemiş fakat kadıncağıza yardımcı olmamıştır. Yâni kadının Yusuf'u ayartmasına, gömleğine sarılmasına ses çıkarmamıştır.

Din adamı'nın anlattığı şekliyle hikâye şöyle devam etmekte: *"İkisi de kapıya koştu, kadın arkadan Yûsuf'un gömleğini yırttı. kapının önünde kocasına rastladılar. Kadın kocasına -'Ailene fenâlık etmek isteyen bir kimsenin cezâsı ya hapis ya da can yakıcı bir azâb olmalıdır-' dedi. Yûsuf -'Beni kendisine o çağırdı-' dedi. Kadın tarafından bir şâ-*

*hid: -'Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, erkek yalancılardandır. Şâyet gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir, erkek doğrulardandır-' diye şahidlik etti. Kocası gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısına hitaben: -**'Doğrusu bu sizin tuzağınızdır, siz kadınların düzeni büyüktür**-' dedi. Yûsıf'a dönerek: -'Yûsuf! Sen buna aldırma-', kadına dönerek: -'Sen de günâhının bağışlanmasını dile, çünkü suçlusun-' dedi. Şehirde bir takım kadınlar: -'Vezirin karısı kölesinin olmak istiyormuş; sevgisi bağrını yakmış; doğrusu onun besbelli sapıtmış olduğunu görüyoruz'- dediler..."* (K. 12 Yûsuf 24-30)

Görülüyor ki koca, sırf gömlek arkadan yırtılmıştır diye karısını, Yusûf'a tuzak kurmakla suçlamış ve *"Siz kadınların düzeni büyüktür"* (İnne keydekunne azim) diye azarlamıştır.

Fakat Vezirin karısı, bütün bu yaptıklarına ve kocası tarafından yukardaki şekilde azarlanmasına rağmen bildiğini okumaya devam eder ve aleyhinde konuşan kadınları evine çağırır, her birine birer bıçak verir. Sonra da Yûsuf'u onların karşısına çıkarır. Kadınlar Yûsuf'u görünce şaşıp ellerini keserler ve *"... -'Allah'ı tenzih ederiz ama, bu insan değil ancak yüce bir melektir'- "* derler. Vezirin karısı ise: *"... -'İşte sözünü edip beni yerdiğiniz budur. And olsun ki onun olmak istedim, fakat o iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa, and olsun ki hapse tıkılacak ve kahre uğrayacak'-..."* der. Bunu uzerine Yûsuf: *"... -'Rabbim! Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eğer tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara gönül verir ve bilmeyenlerden olurum-' ..."* der (K. 12 Yûsuf 31-34) . Bunun üzerine Tanrı derhal Yûsuf'un yardımına koşar ve kadınların tuzağına engel olur. Ancak bu yardımını gereğince yapmamış olmalı ki *"Kadının âilesi, delilleri Yûsuf'un lehinde gördüğü halde, onu bir süre için hapsetmeyi uygun (bulur)"* (K. 12: 35).

Neden dolayı Tanrı Yûsuf'un zindan'a atılmasına engel olamamıştır, neden zindandan kurtarmamıştır, neden kadının kocası olan Vezir, Yûsuf'u haklı ve kendi karısını suçlu bulduğu halde şimdi Yûsuf'u hapse attırmıştır? bilinmez.

Yûsuf'la birlikte zindana gençten iki kişi daha atılmıştır. Bunlar Yûsuf'tan rü'yâlarının yorumlanmasını isterler. Yûsuf kendilerine: *"Rabbimin bana öğrettiği bilgi ile, daha yiyeceğiniz yemek gelmeden*

size onu yorumlarım.." (K. 12: 36-37) der. Yûsuf bu kişilerden birisinin asılacağını, diğerinin kurtulacağını haber verir ve kurtulacak olan kişi'ye: *"Efendinin yanında beni an"* (K. 12: 42) diye istekte bulunur. Anlaşılan Tanrı'dan ümidini kesmiş ve kul'lardan yardım beklemektedir. Zindan'dan çıkan genç adam Mısır Melik'inin yanına gider. Fakat ne var ki bu sefer **şeytan** işe karışır ve o adama, efendisinin yanına gittiğinde Yûsuf'u hatırlatmayı unutturur. Yûsuf bu yüzden yıllar boyu hapiste kalır (K.12: 42. Her ne hikmetse Tanrı sevgili Yûsuf'unun azâb çekmesine aldırmaz.

Yıllar sonra Melik bir rü'yâ görür ve rü'yâ'sının yorumlanmasını ister. Hiç kimse yorumlayamaz. Hapisten kurtulan genç kişi Yûsuf'u hatırlayarak: *"Ben size bunu yorumlayacağım, hele beni gönderin"* der ve doğruca Yûsuf'un bulunduğu hapishâne'ye koşar. Yûsuf kendisine Melik'in rü'yâsını yorumlar. Melik pek hoşnud kalır ve Yûsuf'un hapisten çıkartılmasını emreder. Yûsuf kendisinden hapse atılış sebebini araştırıp gerçeği ortaya çıkarmasını ister. Araştırma sonucu Vezîrin karısı: *"onun olmak isteyen bendim, doğrusu Yûsuf doğrulardandır"* diye suçunu itiraf eder. Bunun üzerin Yûsuf: *"Maksadım vezîre, giyâbında ihanet etmediğimi, hainlerin tuzaklarını Allah'ın başarıya erdirmediğini bilmesini sağlamaktı"* der ve ekler: *"Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefs, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim Bağışlayandır, merhamet edendir"* (K. 12 Yûsuf 51-53).

Böylece **Yûsuf**, "iyiliğin" ve "kötülüğün" Tanrı'dan geldiğini anlatmış olur. Daha başka bir deyimle Tanrı'nın kendisini doğru yola soktuğunu, kadını ise kötülüğe sürüklediğini açıklamış olur.

Hikâye'nin bu noktasında din adamı, Yusûf sûresi'nin kadın sınıfını "hilekar" şekilde tanımlayan âyet'ini tekrarlanmaktan geri kalmaz: ***"Siz kadınların düzeni (hilesi) büyüktür"*** (K. 12 Yûsuf 28)

Yûsuf'un öyküsü burada bitmiş değildir; fakat bu kadariyle incelenecek olursa görülür ki ortada kişi'nin irâde özgürlüğünü ve kişisel sorumluluğunu hiçe sayan ve öte yandan kadın sınıfını tüm olarak "hilekârlıkla" suçlayan bir tema vardır.

Çünkü bir kere, din adamı'nın Kur'ân'dan naklen anlattığına göre Yûsuf, on iki kardeş içerisinden babasının en çok sevdiği ve Tanrı'nın

keyfî olarak inâyetlere eriştirdiği bir kimsedir. Her ne hikmetse Tanrı diğer kardeşleri putperestlikten uzaklaştırmadığı halde **Yûsuf**'u uzaklaştırmıştır. Bu nedenle kardeşler arasına inanç farkından doğma bir düşmanlık salmıştır.

Öte yandan diğer kardeşleri Yûsuf'a karşı kıskançlığa sürükleyen ve düşman yapan şey, babalarının Yûsuf'a aşırı bir sevgiyle bağlı olması ve bu sevgisini açığa vurmasıdır. Eğer kıskançlık doğal bir şey ise (ki din adamının söylemesine göre doğaldır, o kadar ki Tanrı dahi kıskançtır), bu takdirde kardeşlerin kıskançlıktan doğma davranışlarının asıl sorumluluğunu Yâkub'da ya da hattâ Tanrı'da aramak gerekmez mi?

Fakat her ne olursa olsun yukardaki hikâye müslüman kişiye Tanrı'nın keyfiliği karşısında irâde özgürlüğünün söz konusu olamayacağı sonucuna sürükler ki bu da kişi'yi (ve dolayısiyle toplumu) akılcılığın nîmetlerinden yoksun kılar.

Ve nihâyet yukardaki öykü bir de kadın sınıfını haksız şekilde aşağılatmak gibi bir sonuç doğurmaktadır ki o da şudur: Vezirin karısı, **Yûsuf**'la yatmak istediği zaman **Yûsuf** dahi aslında buna heveslidir. Fakat güyâ günah işlememek için kadına "Hayır (olmaz)" demiştir; fakat bunu Tanrı'dan aldığı bir işâret üzerine yapmıştır, çünkü Tanrı kendisine yardımcı olarak günâh işlemesini engellemiştir. Kur'ân'da şöyle yazılı: *"And olsun ki kadın Yûsuf'a karşı istekli idi; Rabbinden bir işâret görmeseydi Yûsuf da onu isteyecekti. İşte ondan kötülüğü ve fenâlığı böylece engelledik. Doğrusu o bizim öz kullarımızdandır"* (K. 12: 24).

Pek iyi ama bu aynı Tanrı, acaba neden dolayı kadın'a yardımcı olmamış ve onu günah işlemesini önlememiştir? Aslında yardımcı olmak şöyle dursun fakat onun günâh işlemesini sağlamıştır? Sağladıktan sonra da Veziri: ***"siz kadınların düzeni (hilesi) büyüktür"*** şeklinde konuşturmuşturr?

Kuşkusuz ki din adamı'nın eline terkedilen insanlar için bu tür bir düşün yoluna yönelmek olasılığı yoktur; çünkü onların düşünme yetenekleri bir yandan şeriât buyruklarıyla ve diger yandan yukardakine benzer öykülerle işlemez duruma girmiştir.

Şeriât kaynağını zenginleştiren masal'lar ve efsaneler arasında ka-

dın sınıfını; biraz yukarda gördüğümüz gibi, "hilekâr" nitelikte tanımlayanları yanında "uğursuz" nitelikte gösterenleri de vardır. Din adamı'nın elinde iş gören bu öykülerden biri **Besûs** adındaki bir kadın ile ilgilidir ki **"Besûs'tan da uğursuz"** şeklindeki Arap darb-ı meseli'nin yerleşmesine vesile olmuştur.

Arap kaynakların bildirmesine göre **Besûs**, İslâm öncesi dönemde Arap kadınları'ndan "uğursuz" ("meş'ûme) bir kadının adı'dır ve güyâ bu kadın iki kardeş Arap kabîlesi olan **Tağlibî**'lerle **Bakrî**'ler arasında 40 yıl süren savaşlara sebeb olmuştur. Efsanevî olay şu:

Bakrî'lerden olan **Besûs** şair bir kadındır; şiirleriyle her kesi etkilemektedir. Bu şiirlerinde çoğu zaman kendi akrabası olan **Sa'd** 'ı över. **Sa'd**'ın **Cassâs** adında bir hizmetkârı vardır ki kendisine çok bağlıdır. Bundan dolayıdır ki, efendisi hakkında övücü şiirler yazan Besûs'a karşı da büyük bir saygınlık besler. Oldukça varlıklı olan bu kadının develerinden birini günün birinde Tağlib kabîlesinden **Kulayb b. Rabiâ** adında biri öldürünce Cassâs öfkelenir ve efendisine olan muhabbetinden dolayı, öcünü çıkarmak üzere **Kulayb**'ı boğazlar. Olay iki kabîle arasında 40 yıl sürecek olan savaşlara sebeb olur. Fakat **Cassâs**'ın, **Kulayb'ı** öldürmesine **Besûs** 'un şiirleri neden oldu diye kadıncağızın adı uğursuza çıkar; hem de öylesine ki Yahudi kaynaklı bir efsane'nin kahramanına eşdeş gösterilir.

Bu efsane'ye göre Yahudi'nin biri, geceleyin gördüğü rü'yâsında, üç duâ'sının Tanrı tarafından kabul edileceğinin kendisine bildirildiğini karısına söyler. Karısı da *"Bu duâ'lardan birisini bana tahsis et ve İsrail kadınlarının en güzeli olmam için duâ et"* diye tutturur. Adam duâ eder ve etmesiyle birlikte kadın "perî-sûret" bir güzellige bürünür; artık dünyanın en dilber, en şahane güzellerinden biri olmuştur. Aynada kendisini böylesine güzel görünce kocasına: *"Artık bu güzellikle ben sana yakışman"* der; hem de öylesine kibirli ve çekilmez bir tavır takınır ki adamcağız kahrolur, ve bu azâb icerisinde karısının köpek şekline sokulması için ikinci duâ'sını harcar. Dileği yerini bulur ve karısı bu kez köpek kılığında ortaya çıkar. Tam o sırada dışarda bulunan çocuklar eve gelirler: *"Bu köpek nedir?"* diye sorupta işin iç yüzünü anladıklarında babalarından ricâ'da bulunurlar ve analarının eski hâline gelmesi için duâ etmesini isterler. Onları kırmamak için adamcağız son duâ hakkını kullanır ve böylece kadın'ı eski haline sokmuş olur[376].

Ancak ne var ki üç duâ hakkını harcamıştır; kendisi için kullanabileceği bir duâ kalmamıştır. Daha doğrusu kendisine bahşedilen üç duâ hakkından yararlanamamıştır.

Ve işte bu olay dolayısiyle **kadın**'ın, **koca**'sını üç dileğinden mahrum bıraktığı, bu nedenle uğursuzluk kaynağı olduğu kabul edilir. Fakat Arap'lar, iki kardeş kabile arasındaki savaşa sebeb oldu diye **Besûs**'u, yukardaki şekilde davranan kadından da daha uğursuz saydıkları için Yahudi'nin karısı için: **"Besûs'tan da uğursuz"** darb-ı meseli'ni uydurmuşlardır.

Din adamı, her ne kadar İslâm'ın her hususta olduğu gibi ırk, renk, cins bakımından eşitlik ilkesine yer verdiğini söylemekle beraber, bu söylediklerinin gerçek olmayıp böyle bir eşitliğin bulunmadığını ve örneğin **"abraş"** (ki derisi (cild'i) alaca benekli, ya da siyâh ve çirkin olanlar demektir) ve **kel** olanların şeriât dininde aşağılık, nankör ve kötü ruhlu insanlar olarak kabul edildiğini dile getirmekten geri kalmaz. Getirirken de yine şeriât masal'larından yararlanır. Buharî'nın *Ebû Hüreyre*'den rivâyetine dayalı ve Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarından aynen alınma şu masal bunun ilginç örneklerinden biridir:

"Benî İsrâil'de abraş, kel, kör üç kişi vardı. (Tanrı) bunları imtihan etmek istedi de onlara bir melek gönderdi. Melek abraşa geldi:

-En çok neyi seversin? dedi. Abraş:

-Güzel renk (ve sîmâ), güzel ten ve (nermin vücûd). Çünkü halk beni çirkin görüyor, (benden iğreniyor) dedi.

(...) Melek abraşın vücûdunu sıvadı. Ondan bu çirkin manzara gitti de ona güzel bir sîmâ, güzel bir ten verildi. Bundan sonra Melek ona:

-En çok hangi malı seversin? diye sordu. Abraşlıktan kurtulan kişi:

-Deveyi! dedi, yâhut da sığırı, dedi. Deve isteyene on aylık bir gebe bir deve verildi. Bunun üzerine Melek ona:

-Bu deve mübarek (ve bereketli) olsun! diye duâ etti.

(Sonra) Melek başı kel, (saçsız) kişinin yanına vardı. Ona da:

-En çok neyi seversin? diye sordu. O da:

-Güzel saç isterim; şu kellik benden gitsin! Her kes benden iğreniyor- dedi... Melek onun başını sıvadı da ondan kellik gitti. Ve

güzel bir saç verildi. Melek:

-En çok hangi malı seversin? diye sordu. O da:

-Sığırı severim, dedi. Ona gebe bir sığır verildi. Ve ona: -Bu sığır sana mübârek olsun! diye duâ etti.

Melek körün yanına da geldi. Ve:

En çok neyi seversin? diye sordu. O da:

-Allah gözümü bana iâde buyursun da ben de onunla insanları göreyeim, dedi.

(...) Melek O(nun gözünü) sıvadı da Allah ona gözünü iâde buyurdu. Melek köre: -hangi malı seversin? diye sordu. O da:

-Koyunu severim, dedi de Melek ona kuzulu bir koyun verdi.

Bir müddet sonra deve ve sığır sâhiplerinin devesi ve sığırı yavruladı. Koyun sâhibinin de koyunu kuzuladı.

Bu sûretle deve isteyen kişinin bir dere dolusu devesi oldu. Sığır dileyen kimsenin de bir dere dolusu sığırı oldu. Koyun ihtiyâr eden (kör kişinin) de bir vâdi dolusu koyunu oldu.

Bundan sonra (günün birinde) o Melek, üç kişi ile ilk görüştüğü sûret ve hey'etinde abraş kişiye geldi ve dedi ki:

-Ben fakir (ve garip) bir kişiyim. Yol üzeri maîşet ve memleketime (dönüş olanakları) kesilmiştir. Bu günkü günde benim için murâdıma nâil olabilmek ancak evvelâ Allâh'ın inâyetiyledir; sonra senin. Şimdi ben, sana güzel bir renk, güzel bir vücûd ve bir çok mal veren Allah rızâsı için senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde murâdıma ve vatanıma erişebileyim. Bunun üzerine bu eski abraş ona:

-İyi amma hak sâhipleri (isteyen fakirler) çoktur. (Her gelen dilenciye bir deve vermek işime gelmez) dedi. Melek de ona:

-Öyle sanıyorum ki ben seni tanıyacağım. Sen halkın iğrendiği abraş kimse değil misin? Sen fakir idin de bu malı sana Allâh vermişti, dedi. Bu eski abraş Melege:

-Hayır, ben bu mala atadan ataya intikâl ederek vâris oldum, dedi.

Melek de ona: Eğer sen bu iddiânda yalancı isen Allah seni eski hâline çevirsin! dedi...''[377]

Yukardaki öykü'nün geri kalan kısmını özetlemek üzere belirtelim ki Melek, daha sonra kel iken kelliği giderilen kişiye gelir ve kendisini acındırarak yardım diler. Fakat kel kişi, tıpkı abraş gibi, bir takım özürlerle dileği red eder. Melek de ona bed-duâ eder.

Ve nihâyet Melek gözleri kör iken körlüğü giderilen kişiye gelir ve kendisinden yardım ister. Körlükten kurtulan kişi: *"(Gerçekten) ben (kör) idim. (Tanrı) gözlerimin nûrunu iâde buyurdu. Fakir idim. Allah beni gâni kıldı. (İşte koyunlarım) dilediğin kadar al"* der. Bunun üzerine Melek:

"Malını (tamamen) muhâfaza et! Allah siz(in üçünüz)ü imtihân etti de Allah senden râzı oldu. İki dostun (abraş'la kel) de Allah'ın gazâbına uğradılar" der[378].

Söylemeye gerek yoktur ki bu masal, lekeli ve siyâh derili kişi ile kel kişi'nin "nankör" olduklarını, kendilerine yapılan bir iyiliği bilmezlikten geldiklerini, fakirlere yardımdan çekindiklerini, yâni kısacası kötü bir davranışta bulunduklarını anlatmak için uydurulmuştur.

Ancak ne var ki bu kötülük, "abraş" ya da "kel" olan kimselere özgü bir şey imiş gibi gösterilmiştir. Oysa ki bu kişilerin "abraş" ya da "kel" oluşları da Tanrı'dan gelme bir şeydir. Din adamı, bir yandan bu masal'ı anlatarak bu kişilerin kötü davrandıklarını sergilerken, diğer yandan "iyi" ya da "kötü" davranışların Tanrı'dan gelme olduğunu anlatmak için: *"Allah kimi saptırırsa... ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın"* (K. 18 Kehf 17) ya da *"Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimse hak yoldadır... Kimleri de saptırırsa artık onlar için Allah'ın katında dost bulamazsın"* (K. 17 İsrâ 97) ya da *"Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi"* (K. 16 Nahl 9) şeklindeki (ya da benzerî nice) âyet'leri sergiler. Böylece yukardaki masalda "nankör" davranış olarak belirlediği şeyi, farkında olmadan, Tanrı'dan gelme şey niteliğine sokmuş olur.

Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği yukardaki masal'ı akıl süzgecinden geçirecek olursak varacağımız sonuç şu olur ki Tanrı, insanları eşitsizlik üzere dilediği nitelikte (yani iyi ya da kötü, cimri ya da cömert, vs..) ve dilediği biçimde (yâni güzel, çirkin, beyaz, siyah, abraş, kör vs...) yaratmakta ve sonra da bu eşitsizliğin acısını, en insafsız bir şekilde onlardan çıkarmaktadır.

Din adamı'nın elinde **Süleyman** "peygamber" ile ilgili olarak Kur'ân'ın *Neml* Sûresi'nde yer alan bir "kıssa" vardır ki müslümanlığı yayma araçlarından biri olarak kullanılır. Bu öykü, **Dâvud** "peygamber'e" vâris olan **Süleyman** "peygamber"'in kuş dili ile kuş'lara ve ka-

rınca dili ile karıncalara hitâb edişi, cin'lerden ve kuş'lardan oluşan ordusu ile **Sebe Melikesi**'nin bulunduğu ülkeye gidişi, Sebe Melikesi'ni müslüman edişi ile ilgilidir.

Din adamı'nın Kur'ân'ın, *Neml* Sûresi'nden (16 ilâ 44.cü âyet'lerinden) naklen bildirdiği aynen şöyle:

" 16. *Süleyman, Dâvud'a vâris oldu: -'Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize herşeyden bolca verildi. Doğrusu bu apaçık bir lûtuftur- dedi.* 17. *Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil olan ordusu toplandı. Hepsi toplu olarak gidiyorlardı.* 18. *Sonunda, karıncaların bulunduğu vâdiye geldiklerinde bir karınca -Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman'in ordusu farkına varmadan sizi ezmesin- dedi.* 19. *Süleyman onun sözüne hafifçe güldü ve -Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nîmete şükürde, hoşnud olacağın işi yapmakta beni muvaffak kıl. Rahmetinle beni iyi kullarının arasına koy- dedi.* 20-21. *Süleyman kuşları araştırarak: -Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplarda mı?Bana apaçık bir delil getirmelidir; yoksa onu ya şiddetli bir azâba uğratırım, yâhut keserim- dedi.* 22-26. *Çok geçmeden Hüdhüd gelip Süleyman'a: -Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim; sana Sebe'den gerçek bir haber getirdim. Ora halkına hükmeden, her şeyden kendisine bolca verilen ve büyük bir tahta sahip olan bir kadın buldum; onun ve milletinin Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm... şeytan kendilerine, yaptıklarını güzel göstermiş, onları doğru yoldan alıkomuştur...- dedi.* 27. *Süleyman şöyle söyledi -Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız-.* 28. *-Şu yazımı götür, onlara at, sonra bir yana çekil, varacakları sonuca bak..."*

Hüdhüd kuşu Süleyman'ın emrini yerine getirir. Sebe melikesi mektubu alınca:

"34-35. *Doğrusu hükümdarlar bir şehre girdikleri zaman orasını bozarlar, onurlu kimseleri aşağılık yaparlar... Ben onlara bir hediye göndereyim de, elçilerin ne ile döneceklerine bakayım"* der. Süleyman hediye'yi geri çevirir ve: "36-37.... *And olsun ki onlara güç yetiremiyecekleri bir ordu ile gelir onları oradan alçalmış olarak çıkartırım"* der ve devam ederek: *"Ey cemâat! Bana teslim olmalarından önce, hanginiz o kraliçenin tahtını yanıma getirebilir?""* der. "39. *Cinlerden bir ifrit -Sen yerinden kalkmadan önce sana onu getiririm, emînim ki bu-*

na gücüm yeter" der. Süleyman, tahtı yanına yerleşivermiş görünce: "40. *Bu şükür mü edeceğim, yoksa nankörluk mü edeceğim diye beni sınayan Rabbimin lûtfundandır"* der ve adamlarına: "41. *Tahtını onun tanımıyacağı hâle getirin, bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanımayacak mı?"* der. **Sebe melikesi** geldiğinde: "42. *Senin tahtın böyle miydi? denildi. O da: -Sanki odur, daha önce bize bilgi verilmişti ve teslim olmuştuk- dedi. Melikeyi o zamana kadar alıkoyan, Allah'tan başka taptığı şeylerdi, çünkü kendisi inkârcı bir millettendi.* 44. *Ona -Köşke gir- dendi; salonu görünce, onu derin bir su zannetti, eteğini çekti. Süleyman: -Doğrusu bu camdan yapılmış mücellâ bir salondur- dedi. Melike: -Rabbim! Şüphesiz ben kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum- dedi...".*[379]

Yukardaki öykü'nün aklı dışlayan niteliğinin eleştiri konusu yapılacağını düşünen bazı din adamları, yine gerçeği saptırırlar ve "karıncalar" sözcüğünün "micâzî" anlamda olmak üzere kullanıldığını, bununla anlatılmak istenen şeyin "Arap orduları" olduğunu, "kuşlar" deyiminin "sipahîler" anlamına geldiğini, "Hüdhüd" ün sadece bir ad olduğunu, "cinler" sözcüğünün "yabancı ordular" anlamına geldiğini söylerler ve bunu söylemekle kendilerini biraz daha gülünç duruma getirirler. Çünkü sakıncalı olan şey belletilenlerin "micâzî" anlam taşıması degil fakat kişi'yi akılcı düşünce yeteneğinden yoksun kılmasıdır. Kendileri bu tür öykülerle eğitildikleri için, bunları belletirken insanlarımızı nasıl bir beyin yapısı ile şekillendirdiklerini farketmezler.

"Kıyâmette" (hesap gününde) olacak şeyler konusunda müslüman kişi'yi etkilemek üzere din adamı'nın elinde sayısız denecek kadar çok "masal" cinsi malzeme vardır ki aklı şaşırtmağa ve kişi'yi dehşete düşürmege yeterlidir. "Boru'ya üfürüldüğü" gün göklerin yarılacağı, dürülüp kaldırılacağı dağların pamuk gibi atılacağı, ikinci üfürüşte insanların dirilip kalkarak birbirlerine şaşkın şaşkın bakacakları ve hesap vermege çağırılacakları, vb.... hep bu malzemenin kısımlarıdır. Kişi'nin Tanrı huzuruna gelişi ve inkârcıların Cehennem'e atılışı ile ilgili olarak din adamı'nın söyledikleri hakkında kısaca fikir edinmek gerekirse:

Kişi'nin sağında ve solunda iki alıcı melek, gözcü olarak onun söylediği her sözü deftere kaydetmişlerdir (K. 50 Kâf 17-18). Boru (Sûr'a) üfürüldüğü zaman her can, kendisiyle berâber sürücüsü ve "şâ-

hid'i" bulunduğu halde Tanrı katına gelir (K. 50: 21) . Tanrı: *"Ey sürücü ve şâhid! Her inatçı inkârcıyı... cehenneme atın, onu çetin azaâba sokun"* diye buyurur (K. 50: 24-26) . Tam bu sırada inkârcının yanında bulunan şeytan: *"Rabbimiz! ben onu azdırmadım, fakat kendisi derin bir sapıklıktaydı"* der (K. 50: 27). Fakat Tanrı tartışmaya fırsat vermez ve: *"Benim katımda çekişmeyin; size bunu önceden bildirmiştim. Benim katımda söz değişmez. Ben kullara asla zulmetmem"* der (K. 50: 28-29). İnkârcı kişi cehennem'e atılır. Bu işler bu şekilde sürüp giderken Tanrı Cehennem'e sorar: *"Doldun mu?"* . Doldu ise ne olur bilinmez, fakat Tanrı'nın bu soru'suna Cehennem yanıt verir: *"Daha var mı?"* (K. 50: 30). Yer olduğuna göre inkârcıların cehenneme atılmasına devam olunur.

Fakat Tanrı'ya karşı gelmekten sakınmış olanlara da bu arada Cennet gösterilir ve şöyle denir: *"İşte bu cennet, Allah'a yönelen, O'nun buyruklarına (baş egen), görmediği Rahman'dan korkan, Allah'a yönelmiş bir kalble gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir. Oraya esenlikle girin; işte sonsuzluk günü budur"* (K. 50: 32-35).

Ancak ne var ki inananların Cennet'e ve inkârcıların Cehennem'e atılacaklarını yukardaki şekilde anlatan din adamı'na karşı hiç kimse çıkıpta: "Pek iyi ama kişilerin kalblerini açıp onları Tanrı buyruklarına doğrultanın, yâni müslüman yapanın, ya da kalblerini dar kılıp kâfir (inkârcı) kılanın **Tanrı** olduğunu söyleyen ve söylerken Kur'ân âyet'lerini (örneğin En'âm Sûresi'nin 125ci âyeti'ni) örnek veren sen değil miydin? O halde nasıl olur da şimdi inkârcıların cehenneme gireceklerini söylersin? " diye bir itirazda bulunmaz. Çünkü din adamı onu tartışma yapamayacak duruma sokmuştur.

Din Adamı İnsanlarımızı Rü'yâ Tâbirleriyle İş Görmeğe Alıştırır

Din adamı'nın şeriât kaynaklarına dayalı olarak anlatmasına göre **rü'yâ** iki çeşit'tir: ya **Tanrı**'dan gelir ya da **şeytan**'dan.

Tanrı'dan gelen rü'yâ'ya **"Rü'yâ-yı sâliha"** adı verilir ki bu, "gönülleri ilâhî müjdelere ve telkinlere kavuşturucu" nitelikte olan rü'yâ'lardır. "İyi" ve "hayırlı" olan bu tür rü'yâ'ları melekler müslüman kişinin bilinç altına yerleştirir; bundan dolayıdır ki bu tür rü'yâ görenler Tanrı'ya hamdetmelidirler.

"Kötü" ya da "boş, hayalî ve hiç bir anlamı olmayan" rü'yâ'lar ise **şeytan**'dan gelmedir ve **"şeytânî telkin'lerden"** oluşur. Bundan dolayıdır ki bu tür rü'yâ görenler Tanrı'ya sığınmalıdırlar; Tanrı'ya sığınmak için de: "E'ûzü billâhî mine'ş-şeytan" deyip sol taraflarına tükürür gibi üç kez "tuh" demelidirler. Bu sûretle şeytanı hâkir kılmış ve kaçırtmış olurlar ve ancak bu sûretledir ki o rü'yâ'nın "şerrinden" kurtulmuş olurlar, yâni zarar görmezler.

Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı Muhammed'in şu sözlerini tekrarlar: *"Sizden biriniz sevdiği bir rü'yâyı görürse bilsin ki, o, Allah tarafından (telkin)dir. Rü'yâ sahibi bu rü'yâ'sı üzerine Allah'a hamdetsin ve başkalarına da söylesin. Buna aykırı hoşlanmadığı bir rü'yâ gördüğünde de muhakkak ki, bu rü'yâ da şeytandandır. Bu halde de rü'yâ sahibi rü'yasının şerrinden Allah'a sığınsın ve rü'yâsını kimseye söylemesin. Bu sûrette o rü'yâ sahibine zarar vermez".* (**Sahih-i...** Cilt XII, sh. 274. Hadîs no. 2102)

Din adamı'nın Arap kaynaklarından naklen bildirmesine göre Muhammed, kendi yaşamı süresince rü'yâ tâbiri yolu ile iş görmüştür. Her ne kadar *Ebû Bekir* ve *Ömer b. Hattab* gibi en çok güvendiği bazı kimselere ara sıra rü'yâ tâbir etme izni vermekle beraber genel olarak bu yetkiyi, kendi "peygamberliğinin" bir "işâreti" sayarak kendisinde tutmuştur. Başkalarının rü'yâ'larını tabir etmekten zevk aldığı gibi asıl kendi gördüğü rü'yâ'ları halka anlatarak yorumlamaktan ("tâbir" et-

mekten) hoşlandığı söylenir. Çoğu zaman sabah namazından sonra halktan kişilere gördükleri rü'yâ'ları sorar ve onların bu rü'yâ'larını "tâbir" ederdi. Fakat rü'yâ tâbir'ini asıl kendi işleri açısından önemli bulurdu. Şu bakımdan ki gerçekleştirmek istediği bir işi o işe uygun bir rü'yâ ile yapar ya da yaptırırdı. Örneğin taraftarlarını savaşlara sürüklemek için (tıpkı **Uhud** savaşında olduğu gibi) ya da geleceğe âit bir şeyin olacağını haber vermek için (tıpkı Mekke'yi fethetmeden önce Mekke'de hacc farizesini yerine getireceğini söylemesi gibi) gördüğü rü'yâ'ları "tâbir" (yorumlama) yolunu seçerdi. Rü'yâ'larının Tanrı'dan gelme olduğunu anlatmak maksadıyladır ki Kur'ân'a şu tür âyet'ler koymuştur: *"And olsun ki Allah, peygamberinin rüyâsının gerçek olduğunu tasdik eder"* (K. 48 Fetih 27). Kendisinden önce gelen "peygamberlerin" de rü'yâ tâbiri yolu ile iş gördüklerini söyler, **İbrahim**'i ya da **Yûsuf**'u örnek verirdi (Bkz. K. İbrahim 105; Yûsuf 5.).

İslâm kaynaklarının bildirmesine göre **Uhud** seferi, **Tâif** kuşatması ve **Hüdeybiye** seferleri sırasında hep rü'yâ tâbir ederek karar almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Örneğin hicret'in üçüncü yılına tesadüf eden **Uhud** savaşı başlamadan önce Kureyş'e karşı meydan savaşı vermek ya da Medine içinde kalıp savunma taktiği izlemek konusunda müslümanlar arasında görüş ayrılıkları doğmuştu. Bazı kimseler Medine dışına çıkıp meydan savaşına geçilmesine, buna karşılık *Abdullah bin Übeyy* gibi önemli bazı kimseler de Medine içinde kalıp düşmana karşı savunma savaşı verilmesine taraftardılar. Muhammed bu konuda kararsız olmakla beraber Abdullah b. Übey'in görüşüne eğilimli olarak şöyle konuşur: *"Ben (rü'yâm'da bana âit) inekler gördüm ve bunu hayıra yordum. Fakat kılıcımın çalım yerinden kırıldığını ve elimi sağlam bir zırh içine soktuğumu gördüm. Bu zırhı Medine diye yorumladım. Eğer siz Medine'de kalarak onları indikleri yerde bırakmayı uygun uygun bulursanız, onlar indikleri yerde çok kötü bir durumda kalırlar"* [380].

Daha başka bir deyimle, gördüğünü söylediği rüy'â'yı yorumlamak sûretiyle Medine içinde kalıp savunma taktiği izlenmesine taraftar bulunduğunu anlatmak istemiştir. Fakat buna rağmen meydan savaşına taraftar olanların görüşüne yer vererek Medine dışına çıkılması yolunu seçmiştir. Bilindiği gibi Uhud savaşı Kureyş'lilerin zaferi ile sona ermiştir; müslümanların yenilgisi meydan savaşı taktiğine gidilmesindendir. Yenilgi üzerine kendi taraftarlarına: *"Ben size meydan savaşı vermeyelim, Medine'de kalarak saldırdıkları zaman onlara karşı sava-*

şalım, diye demedim mi?" şeklinde konuşmuştur. Bundan şu sonucu çıkarmak mümkündür ki rü'yâ tâbirine başvurmakla, muhtemel bir yenilginin sorumluluğunu başından atma siyâsetini gütmüştür.

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen anlatmasına göre hicret'in altıncı yılında cereyan eden **Hüdeybiye** olayı sırasında da Muhammed tarafından buna benzer bir taktiğin izlendiği görülür. Taraftarlarını Hüdeybiye seferine çıkarabilmek için rü'yâ'sında hacc farizesini yerine getirmek üzere Mekke'ye gideceğini, ve Ashab'dan bazılarının başlarını tıraş ettiklerini, saçlarını kestiklerini gördüğünü ve bu rü'yâ'nın Tanrı'dan gelme "sâlih ve sadık" bir rü'yâ olduğunu söyler. Bunu duyan taraftarları, 1500 kişilik bir yığın halinde kendisine katılıp yola çıkarlar. Fakat Mekke'lilerin şiddetli direnmesi karşısında Muhammed **Hüdeybiye** andlaşmasını yapma zorunluğunda kalır. Andlaşmaya göre müslümanlar, hacc farizesi maksadiyle Mekke'ye bir yıl sonra girebileceklerdir. Bu sonuç karşısında hayal kırıklığına uğrayan müslümanlar, Muhammed'e gelip: *"Hani Mekke'ye girecektik, bu rü'yâ nerede?"* diye sorarlar. Bunun üzerine Muhammed, yakın bir gelecekte zafer sağlanacağına dâir Tanrı'nın kendisine şu âyet'i gönderdiğini söyler: *"And olsun ki Allah, peygamberinin rü'yâsı'nın gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, , Allah dilerse, güven içinde başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltılmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Size bundan başka, yakın bir zamanda bir zafer verilecektir"* (K. 48 Fetih 27)

Görüldüğü gibi âyet, hayal kırıklığına uğramış olan müslümanları "yakın" bir zafer müjdesi ile yatıştırmağa çalışmaktadır. Bu arada **Mescid'-i Haram**'a (yâni Kâ'be'ye) gireceklerini haber vermektedir; fakat bu haberi belli bir tarih zikretmeden ve "Allah dilerse" koşuluna bağlamaktadır. Eğer gelecek yıl Mekke'ye girilemeyecek olursa bu, Tanrı'nın dilememesinden olmuş olacak ve Muhammed'e söz gelmeyecektir.

Öte yandan Muhammed, giderek güçlenmekte olduğunu bildiği için, nasıl olsa bir gün Mekke'yi alacağını düşünerek yukardaki âyet'e *"Size... yakın bir zamanda bir zafer verilecektir"* tümcesini eklemiştir. Din adamı'nın söylemesine göre bu tümce, Hayber seferine atıf'tır. Nitekim Muhammed, o tarihde durumu son derece zayıflayan Hayber Yahudilerine karşı saldırıya geçerek önemli bir zafer sağlamış ve böylece taraftarlarını rü'yâsı'nın doğru olduğuna inandırmıştır[381].

Yine din adamı'nın Arap kaynaklarından naklen bildirmesine göre Muhammed, kendisine râkib olarak ortaya çıkmak isteyen kimseleri itibardan düşürmek ve onları "sahte peygamber" diye tanımlamak için rü'yâ tâbiri yolu ile iş görmüştür. Örneğin **Esved Ansî** ve **Müseylime** adındaki iki kişi hakkında yaptığı budur. Bunlarla ilgili olarak şöyle konuşmuştur: *"Bir kere ben rü'yâm'da iki kolumda iki altın bilezik gördüm; bunlar kadın zîneti olduğu için bu rü'yâm beni kederlendirdi. Sonra rü'yâm'da bana bu bilezeklere üflemekliğim vahy olundu. Ben de bunlara üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği, benden sonra türeyecek iki yalancı (peygamber) ile te'vil ettim ki, bunun birisi Ansî (Esved) dir; öbürüsü de Müseylime'dir"* (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt **X**, sh. 376)[382].

Yine din adamı'nın aynı kaynaklardan naklen bildirdiğine göre Muhammed, bazı evliliklerini rü'yâ tâbirine bağlamaktan geri kalmamıştır. Örneğin elli'yi aşkın bir yaşta iken 6 yaşındaki Ayşe ile evlenmesini Tanrı'dan geldiğini söylediği rü'yâ ile şu gerekçeye bağlamıştır: *"Ey Ayşe! Sen iki kere rü'yâmda bana gösterildin. Öyle sanıyorum ki ben bir ipekli kumaş parçasından senin sûretini görmüştüm de (Cibrîl tarafından) -'Bu resmin sâhibi senin müstakbel zevcendir-' denilmişti. Şimdi ben (senin yüzünden) anlıyorum ki o sûret sen idin. Cibrîl'in o sözü üzerine ben -'Eğer şu rü'yam Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah'ın takdiri infâz buyurulur-' diyordum".* (Bkz. **Sahih-i...,** Cilt X, sh. 79)[383]

Buna benzer başkaca örnekler vermek mümkün[384]. Fakat din adamı'nın söylediklerinden anlaşılmaktadır ki Muhammed, kendisi gibi müslümanların da rü'yâ esasına göre iş görmelerini sağlamak istemiş ve şöyle demiştir:

"Ölümümden sonra artık peygamberlik haberleri kesilecektir. Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Fakat sizler güzel rü'yâ aracılığı ile haber alırsınız" (**Sahih-i...** Cilt **XII**, sh. 276)[385].

Bundan dolayıdır ki yüzyıllar boyunca İslâm ülkelerinde rü'yâ tabiri, sadece kişilerin günlük yaşamlarında değil fakat devlet kuruluşunun tüm siyâsetinde de önemli rol oynayan bir kaynak olmuştur. Bilindiği gibi Osmanlı Padişahları, savaş gibi millet kaderi üzerinde etki yaratabilecek çaptaki işler hususunda dahi müneccim başı'ların kararlarına göre davranırlardı.

Din Adamı İnsanlarımızı Hoşgörüsüz, Acımasız ve Kindar Ruhla Yetiştirir

Din adamı'n söylemesine göre Şeriât dini, kindarlık, gaddarlık, şiddet ve terorizm gibi şeyleri "kötü" sayan, "yasaklayan" bir din'dir. Bunun böyle olduğunu anlatmak maksadiyle Kur'ân'dan âyetler gösterir: *"Mü'minler... kızdıkları zaman da öfkelerini yutarlar, halkın da kusurlarını avfederler"* ya da *"Kim afveder ve barışırsa onun ecri Allah'a âit'tir"* (K. 42 Şûrâ 40), ya da *"Onları afvet ve geç"* (K. 5 Mâide 13). Ya da *"Bir kötülüğü afvederseniz bilin ki Allah da avfedendir"* (K. 4 Nisâ 149) . Ayet'lerden gayrı bir de: *"Asıl kuvetli kahraman gazab zamanında nefsine malik olandır"* şeklindeki hadîs hükümlerini örnek olarak verir

Oysa bunlar din adamı'nın elinde göstermelik şeylerdir, çünkü olumlu gibi görünen bu hükümler iyice incelenecek olursa görülür ki her birinin altında ödün siyâsetinin izleri yatar. Her biri, korku, şiddet ve dehşet saçan diğer hükümleri gizlemeğe yarar. Nitekim nice Kur'ân ve Hadîs hükümleri ve bu hükümlerin uygulanmasiyle ilgili eylemler vardır ki din adamı'nın elinde, kişi'leri kindar, gaddar ve terorist ruhla yoğurmak için malzeme işini görür. Örneğin: *"Allah ve peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezâsı öldürülmek veyâ asılmak, yâhut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir..."* (K. 5 Mâide 33) şeklindeki hüküm sadece toplum düzenine karşı ayaklananları, değil fakat Muhammed'in emirlerine sırt çevirenleri, Muhammed'i yeren ve eleştirenleri, ya da din değiştirenleri (mürted'leri) de kapsar. *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* (K. 9 Tevbe 5) şeklindeki hüküm sadece puta tapanları değil fakat İslâm Tanrısı'nı tanımayanları, hattâ "Allah'sızları" da kapsar.

Yine din adamı'nın elinde, kişi'leri "kindar" ruhlu kılmak üzere iş gören, nice şeriât verileri vardır ki bunlar arasında "Kısas" (ki intikam

almaktan başka bir şey değildir) önemli bir yer işgal eder. Maidè Sûresi'nde şöyle yazılıdır: **"Orada onlara can can'a, göze göz, buruna burun, dişe dişle ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık. Kim hakkından vazgeçerse ona keffâret olur. Allah'in indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zâlimdirler"** (K. 5 Mâide 45). Bakara Sûresi'nde şöyle açıklanmıştır: **"(Ey) Akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır"** (K. 2 Bakara 179). Nahl Sûresi'nde şu vardır: **"Eğer azâb ederseniz, size yapılanın ayniyle azâbedin"** (K. 16 Nahl 126). Nûr Sûresi'nde **"Onlardan ölen olursa, namazını sakın kılma, mezarının başında da durma"** (K. 24 Nûr 11) diyerek "munafık" olanlara karşı kin duygularını pekiştirici hükümler vardır ki İslâm'ı ya da Muhammed'i yeren ya da eleştirenleri de kapsar.

Fakat din adamı, Muhammed'in yaşamından ve davranışlarından öyle örnekler verirki bunlar, müslüman kişi'yi iliklerine kadar kindar ve gaddar yapmağa yarar. Büyük çoğunluğu i'tibariyle Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında yer alan bu örnekler, Muhammed'in pek çok hallerde intikam alma yollarına başvurduğunu kanıtlar. Kısaca fikir edinmek üzere aşağıya bunlardan bazıları alınmıştır.

I) Din adamı insanlarımızı kötülüğü kötülükle, hattâ iyiliği dahi kötülükle karşılamak gerektiği zihniyeti içerisinde yetiştirir:

Din adamı İslâm'ı, her ne kadar "barış dini", "sevgi dini, "hoşgörü" dini vs... diye tanımlamakla berâber, gerçekte içeriği itibariyle "şiddet" dini, "kindarlık" dini olmak üzere belletir; böylece İslâm'ı, **"korku ile verilen din"** niteliği içerisinde korumuş olur. Daha başka bir deyimle din adamı için "sevgi" ya da "hoşgörü" ögesi'nin din uygulamasında yeri yoktur. İslâm'ın hayrına olarak kötülüğü kötülükle ya da hattâ iyiliği dahi kötülükle karşılamak gerekir. Kötülüğün ise şekli ve sınırı yoktur: kindarlık, acımasızlık, gaddarlık, şiddet ve "terorizm" niteliğinde olan her şey câizdir.

A) Din adamı "Kısasta hayat vardır" hükmünü fazilet örneği bir kural olmak üzere belletir:

Biraz önce işâret ettiğimiz gibi Şeriât verileri arasında "can'a can, göze göz, dişe diş vs..." şeklinde kin ve intikam duygularını okşayan-

lar vardır; örneğin Mâide sûresi'nde: **"Orada (Tevrat'da) onlara can cana, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişle ve yaralara karşılıklı ödeşme yazdık.... Allah'in indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zâlimlerdir"** (K. 5 Mâide 45) diye yazılıdır. Hatırlatalım ki Tevrat Kur'ân'ın onayladığı bir kitâb'dır ve yukardaki âyet'i izleyen âyet bunun böyle olduğunu şu şekilde belirtir: **"Ey Muhammed! Kur'ân'ı, önce gelen Kitâb'ı tasdiken ve ona şahid olarak sana indirdik"** (K. 5 Mâide 48)

Bakara Sûresi'nde "Kısas" 'la ilgili olarak şunlar vardır:

"Ey akıl sahipleri! Kısas'ta sizin için hayat vardır! ..." (K. 2 Bakara 179);

"Ey inananlar! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür ile hür insan, köle ile köle ve kadın ile kadın....." (K. Bakara 178).

Nahl Sûresi'nde *"Eğer azâb ederseniz, size yapılanın ayniyle azâbedin. Sabrederseniz... sabredenleri için daha iyidir.. "* (K. 16 Nahl 126) diye yazılıdır. Şûra Sûresi'nde: *"Bir kötülüğün karşılığı, aynı şekilde bir kötülüktür; ama kim affeder ve barışırsa onun ecri Allah'a âittir..."* (K. 42 Şûrâ 40) der. Nûr Sûresi'nde: *(Munafıklardan) ölen olursa namazını sakın kılma, mezarının başında durma"* (K. 24 Nûr 11) şeklinde olanları bulunur.

Her ne kadar yukarda görüldüğü gibi bu hükümlerden bâzılarında "sabrederseniz, bu sabredenler için daha iyidir" , ya da "kim affeder ve barışırsa onun ecri Allah'a âittir" şeklinde, sanki kişi'ye "kötülüğü iyilikle karşılama" yolunu gösterirmiş gibi olanları varsa da bunlar göz boyayıcı şeylerdir. Çünkü bir kere bu tür hükümlerin zorlayıcı niteliği ya da yaptırım gücü yoktur; örneğin kısas uygulamasında kişi dilerse sabreder ya da afv eder, dilerse etmez. "Sabır" göstermekle, ya da "afv" etmekle kazanacağı "ecri" nasıl olsa başka yollardan da kazanması mümkündür. İşlediği günahlardan başka yollarla (örneğin Allah'ın 99 adını saymakla, ya da sadaka vermekle, ya da oruç tutmakla vb...) da kurtulabilir.

Öte yandan din adamı, şeriât verilerinden esinlenmiş olarak, kötülüge "kötülükle" karşı koymanın uhrevî nitelikte bir kural olduğunu ve çünkü Kur'ân'da *"Sizin için kısasta hayat vardır"* (K. 2 Bakara 179) şeklinde hükümler bulunduğunu tekrarlamaktan bıkmaz. Bunu yapar-

ken bu tür hükümleri sanki "meşrû müdafa" aracı imiş gibi tanımlama kurnazlığından geri kalmaz ve şöyle der: *"İslâmiyetin düşmanları bütün müslümanları kılıçtan geçirmeyi düşünüyor, onun için hazırlanıyorlardı. Kısas kanununu harekete getirmekle müslümanlar için hayat vardı"*[386].

Oysa ki kısas'ın "müslümanları kılıçtan geçirmek isteyen İslâm düşmanları" ile değil fakat asıl kişisel intikam duygularını doyurmakla ilgisi vardır. Çünkü bir kere "müslümanları kılıçtan geçirmek isteyen İslam düşmanlarına" karşı kısas değil fakat "Cihad" öngörülmüştür. Kısas kanunu ise kişiler arası ilişkilerde intikam duygularını karşılamak amaciyle benimsenmiştir ki bu ilişkiler "Kâfir kişi" ile "Müslüman kişi" arasında olabileceği gibi asıl müslüman kişiler arasındaki ilişkileri kapsar. Nitekim Bakara Sûresi'nin yukardaki **"Sizin için kısasta hayat vardır"** şeklindeki âyet'inden bir önceki âyet'de **"Hür ile hür, köle ile köle, dişi ile dişi ile kısas olunur"** (K. 2 Bakara 178) denmiş ve bir başka Sûre'de: **"Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde bir kötülüktür"** (K. 42 Şûrâ 40) diye eklenmiştir.

Daha başka bir deyimle "kötülük" denen şey benzerî bir kötülükle karşılanmak istenmiş ve böyle bir davranış âdeta "fazilet" niteliğinde kılınmıştır!

Öte yandan din adamı'nın bellettiği Kur'ân hükümleri arasında Tanrı'nın, ceşitli nedenlerle kişileri kendisine düşman bilip onlardan intikam aldığını anlatan hükümler vardır. Nice örneklerinden bir ikisini belirtmek gerekirse: Bakara ve Hicr Sûreleri'nde peygamberlere düşman olan, onlarla alay eden kişilerin "inkârcı" sayıldıkları ve Tanrı'nın bu gibi kişilerden öç aldığı anlatılmıştır. Bakara Sûresi'nde söyle yazılıdır: *"Kim Allah'a, meleklerine, peygamberine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkarcı kâfirlerin düşmanıdır"* (K. 2 Bakara 98). Hicr Sûresi'nde de şu vardır: *"Ey Muhammed! And olsun ki, senden önce çeşitli ümmetlere peygamber göndermiştik. Onlara gelen her peygamberi alaya alıyorlardı. Aynı şekilde biz de Kitab'ı suçluların kalblerine sokarız, ama ona yine inanmazlar. Oysa ki kendilerinden öncekilerin uğradıkları meydandadır"* (K. 15 Hicr 10-13). Dikkat edileceği gibi burada, daha önceki peygamberleri alaya alan halklardan Tanrı'nın intikam aldığı hatırlatılmakta ve ayni şeyin Muhammed'i alaya alanlara da uygulanacağı anlatılmaktadır.

Yine din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, din adına cihad'a çıkmayanlara karşı kin besler ve onlara şöyle der: *"Onları çarptıkça çarpacağımız gün, öcümüzü şüphesiz alırız"* (K. 44 Duhan 13-16). Öç almak için Tanrı'nın insanları birbirleriyle bogazlattığını anlatmak üzere şu âyet'i örnek verir: *"Allah dilemiş olsaydı, onlardan başka türlü de öç alabilirdi"* (K. 47 Muhammed 4) .

B) Din adamı insanlarımıza, farklı inançta iseler ana, baba, kardeş gibi yakınlara karşı dahi yabancılık ya da düşmanlık beslemek, iyiliği dahi kötülükle karşılamak gibi alışkanlıkları aşılar:

Görülüyor ki din adamı, şeriât verilerine dayanarak insanlarımıza kötülüğü "kötülükle" karşılama inanışlarına kolaylıkla sürükleme olasılığına sâhibtir. Fakat hemen ekleyelim ki bunu yaparken kendisine dayanak edindiği bir başka kaynak vardır ki o da Muhammed'in davranışlarıdır. Bu davranışlardan örnekler sergilemek sûretiyle de kötülüğe kötülükle, hattâ "iyiliğe" karşı kötülükle karşılık vermenin "fazilet" olduğunu belletir.

Sayıları pek kabarık bu örnekler arasında Muhammed'in kendi öz anası Emine'ye ve babası Abdullah'a ve kendisine babalık etmiş bulunan amcası Ebû Tâlib'e karşı davranışları vardır. Bilindiği gibi Muhammed, ana ve babasını çok küçük yaşta iken kaybetmiş ve Amucası Ebû Tâlib tarafından yetiştirilmiştir. Bu kimseler müslüman olmayarak ölmüşlerdir. Bundan dolayıdır ki Muhammed anasına, babasına, ve kendisini bir baba gibi yetiştiren amucası Ebû Tâlib'e ne hayır duâ etmiştir ve ne de onların namazını kılmıştır: hepsini de Cehennemlik bilmiştir. Din adamı'nın söylemesine göre Muhammed anası Emine hakkında: *"Vâlideme istiğfâr etmek için Rabbimden izin diledim; müsaade buyurulmadı"* demiştir (**Sahih-i...**, Cilt IV, sh. 536)[387]. Babası Abdullah hakkında: *"Benim babam ... Cehennem'dedir"* demiştir (**Sahih-i...**, Cilt IV, sh. 536)[388]. Kendisine babalık eden amucası hakkında da: *"Ebû Tâlib (Cehennemde) topuklarına kadar -dibi yakın- ateşten bir çukur içindedir"* demiştir (**Sahih-i...**, Cilt X, sh. 52 ve d.)[389]. Oysa ki bu kişiler kendisine iyilikten başka bir şey düşünmemiş olan kimselerdir. Din adamı'nın söyleidklerinden anlamaktayız ki iyiliklerinin karşılığını da Cehennem ateşine layik görülmekle bulmuşa benzerler.

Yine İslâm kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Muhammed'i takliden nice kişiler kendi öz analarına, babalarına ve akrabalarına karşı aynı şeyleri yapmışlardır. İçlerinde farklı inançtadır diye baba katili olanlar ya da babalarının öldürülmesini iç huzuru ile seyredebilenler vardır. Örneğin Mevlâna Celâleddin'in **Fıhî Mafîh** adlı yapıtından öğrenmekteyiz ki Ömer b. Hattab, kendisine *"Neden dolayı müslüman oldun?"* diye soru soran "müşrik" babasını kılıç darbesiyle öldürmüştür[390].

Yine din adamı'nın bellettiği İslâm kaynaklarına göre Medîne Arap'ları arasında büyük bir şöhrete sahip bulunan İbn-i Selül (İbn-i Übeyy diye de bilinir), Muhammed'in "munafık" diye ilân ettiği kimselerden olduğu için oğlu Abdullah tarafından "yabancı" gözü ile görülmüştür. Tabarî'nin bildirmesine göre Abdullah, babasının Muhammed aleyhinde konuştuğunu, Muhammed'in de onu öldürmek istediğini duyunca Muhammed'e şöyle demiştir: *"Ey Tanrı elçisi! Ben senin Abdullah b. Übeyy'i öldürmek istediğini işittim. Eger onu öldüreceksen ben onun başını keserek sana getireceğim..."*[391]. Kendisine son derece bağlı bir kimse olan Abdullah'ın babasını, hem de onun oğlu tarafından öldürtmenin kendi prestiji bakımından sakıncalı bulduğu içindir ki Muhammed tasarladığı işten vazgeçmiştir. Bununla beraber Kur'ân'a: *"O munafıklardan hiç birinin ebeden namazını kılma. Hiçbirinin kabri başında da durma"* (K. 9 tevbe 84) şeklinde âyet koymaktan geri kalmamıstır.

Yine din adamı'nın belletmesine göre Ashab'ın en büyük savaşçılarından biri olan ve Muhammed'in yanında bütün savaşlara katılmış bulunan Ebû Ubeyde, Bedir savaşı sırasında kendi öz babasını (ki müşriklerdendi) öldürmekle övünürdü [392].

Yine aynı kaynaklara göre Muhammed'in yanında olmak üzere Bedir savaşına katılan Ebû Huzeyfe b. Utbe, savaş sırasında öldürülen "müşrik" babasının cesedinin, diğer cesedlerle birlikte pis bir kuyuya atılmasına ve Muhammed'in bu cesedlere bedduâ'da bulunmasına üzülmediğini anlatmak üzere şöyle demiştir: *"Tanrı adına and içerek teyid ederim ki babamın akibetinden ve onun yere çalınacağından şüphe etmedim; fakat ben babamın...(İslâm olacağını) ümit ediyordum; onun kâfir olarak ölümü beni üzdü"* (Sahih-i..., Cilt. X, sh. 153) 393.

Dikkat edileceği gibi üzüntüsünün sebebi babasınn ölmüş olması değil fakat müslüman olmayarak ölmesidir.

Yine din adamı'nın anlatmasına göre Ebû Tâlib'in oğlu Ali, babasının müslüman olmayarak öldüğünü Muhammed'e (âdeta) şu şekilde müjdelemiştir: *"Senin kâfir amcan öldü"*. Fakat Muhammed'in "Git babanı göm" demesi üzerine aklına babasını gömmek fikri gelmiştir.

Daha önce de işâret ettiğimiz gibi Muhammed büyük iyilikler gördüğü Ebû Tâlib lehinde şefâate bulunduğunu, bu "şefâat" sayesinde onun Cehennem'de *"topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulacağını, oradan beyninin kaynayacağını"* bildirmiştir. Anlatmak istemiştir ki Ebû Tâlib, müslümanlığı kabul etmeden öldüğü için çok daha şiddetli bir cezâ'ya çarpılabilecek iken, kendi şefâati sayesinde biraz daha hafif bir cezâ'ya çarptırılmıştır ki o da sadece "topuklarına çıkabilen ateşte beyninin kaynamasıdır". Öyle anlaşılıyor ki Ali, babasının bu şekilde nispeten "hafif" bir azâb'a mahkum edilmesinden hoşnud kalmıştır. Çünkü Muhammed'in bu şefâati vesilesiyle şöyle demiştir: *"O duâ'ya karşılık dünyâda başka bir şeyim olsun istemezdim"*[394].

İnanç farkı nedeniyle ana, baba ve cçocuklar arasında olduğu gibi kardeşler arasında da düşmanlık yaratmak üzere din adamı'nın elinde zengin örnekler ve kaynaklar vardır ki bunlardan birisi Muhayyisa ile Huvayyisa adındaki kardeşler arasındaki ilişkilerle ilgilidir. İslâm'ı kabul eden Muhayyisa, müslümanlığı kabulden uzak kalan kardeşi Huvayyisa' nın kafasını kılıçla doğramaga hazır olduğunu söylemekle övünür.

Bu iki kardeşle ilgili olay'ın İbn İshak ve İbn Hişâm tarafından nakledilen iki şekli vardır ki her ikisi de tüyler ürperticidir. Siret İbn İshak' da olay şöyledir[395]:

Medîne'nın ünlü şâirlerinden Eşref'in biraz aşağıda göreceğimiz şekilde Muhammed'in emriyle öldürtülmesinden hemen sonra Muhammed: *"elinize geçirdiğiniz Yahudiyi öldürün"* diye emreder. Bu emir gereğince Muhaysa b. Mes'ûd adında bir müslüman kişi, Yahudi tacirlerinden olan ve onların işlerini yürüten İbn Senine'nin üzerine atlar ve *"Ey Allah'ın düşmanı"* diyerek onu kılıç darbesiyle öldürür. Bu öldürülen kişi vaktiyle Muhaysa'ya ve âilesine yardımda bulunmuş,

iyilikler yapmış olan bir kimsedir. Olay sırasında Muhaysa 'nın kardeşi Huvaysa bin Mes'ûd da oradadır. Muhaysa müslümanlığı kabul ettiği halde kardeşi Huvaysa etmemiştir. Kardeşinin kılıç darbesiyle İbn Senine'yi öldürdüğünü görünce dayanamaz ve nankörlüğünü yüzüne vurarak: *"(Ey Huvaysa) Onu öldürdün mü? Karnındaki yağ bile onun malıdır"* der. Bunu duyan Muhaysa kardeşi Huvaysa 'ya şöyle kükrer: *"Vallahi, onun öldürülmesini emreden, senin öldürülmeni de emretse, senin de boynunu vururum"* der. Kardeşinin gözü dönmüş bu halini gören Huvaysa, öylesine korkuya kapılır ki, İslâm'a girmeye karar verir ve şöyle der: *"Vallahi, seni bu hale getiren bu din, şanlı bir din. Beni arkadaşına götür, ondan duyayım"*. Din adamı'nın söylemesine göre güyâ Huvaysa, İslâm'ın kudretine inandığı için müslüman olmuştur. Oysa ki korkuya kapılmış olduğu için böyle yapmıştır. Fakat her ne olursa olsun Huvaysa'nın yukardaki şekilde konuşması üzerine Muhaysa, kardeşini Muhammed'e götürür. Huvaysa Muhammed'in önünde "aman" diler. Bunu duyan Muhaysa keyfe gelerek şu mısraları fısıldar:

"(Şu) Ananın oğlu kınıyor, şâyet,
Onun öldürülmesini emredersen,
Boyun kökünü keskin kılıçla uçururum.
Tuz gibi beyaz, cilası halis kılıçla,
Her zaman onu vursam yerini bulur.
Seni bir emre itaat ederek öldürmem beni sevindirir" [396].

Görülüyor ki bunları söylerken kendi öz kardeşinin boynunu, Muhammed'in emriyle, vurmaga hazır olduğunu terennüm etmenin mutluluğu içerisindedir.

*

Din adamı yukardaki ve benzerî örneklere sarılarak müslüman kişileri, ana, baba, kardeş, amuca vs gibi en yakın hısım ve akrabaya ya da iyilik gördükleri başkaca kişilere karşı dahi, eğer farklı inançta iseler, âdeta "kâfir" muamelesi yapmalarını, bunlar için asla namaz kılmamalarını, duâ'da bulunmamalarını (mağfiret dilememelerini) öğretir. Öğretirken de yukardaki örnekler yanında şeriât hükümlerini belletir ki bunların başında Kur'ân'ın şu hükmü gelir:

"Ey inananlar! Babalarınızı, kardeşlerinizi -eğer küfrü îmana tercih ediyorlarsa- dost edinmeyin..." (K. 9 Tevbe 23).

Buna benzer bir diger âyet şöyledir:

"Akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek Peygamber'e ve mü'minlere yakışmaz" (K. 9 Tevbe 113)

Bunları okurken kuşkusuz ki kendi kendinize "Din ve inanç uğruna ana, baba ve yakınlar arasına husûmet salabilen bir düzenin insanlarından nasıl bir hoşgörü beklenebilir?" diye soracaksınızdır !

II) Din adamı insanlarımızı acımasızlık, katı yüreklilik örnekleriyle yetiştirir:

İnsanlarımızı gaddar ve hunhar ruhla yetiştirmek üzere din adamı'nın elinde, din adına şiddet eylemlerini doğal ve fazilet niteliğinde gösteren şeriât hükümleri ve bu hükümlerin uygulanmasiyle ilgili örnekler vardır. Bu hükümler arasında günâhkar kişilerin "çapraz olarak el ve ayaklarının kesilmesi" gibi cezâlara çarptırılmalarından tutunuz da Cehennem'de "bağırsaklarını ateş içinde sürüyecekleri", "Başları taşla ezilmiş, ağızları kanca ile parçalanmış olarak" bulunacaklarına varıncaya kadar aklın ve insafın kabul edemeyeceği gaddarlıklar yer alır.

Öte yandan din adamı, farklı inançta ya da "Kâfir" olanlara karşı Muhammed'in giriştiği eylemleri örnek vermek sûretiyle de kişileri katı yürekli yapmağa çalışır. Verdiği örneklerden bir kaçı aşağıda özetlenmiştir.

A) Din adamı, şâir Ka'b İbn-i Eşref'i öldürtmesini iftihar olayı olarak belletir:

İslâm kaynaklarının bildirmesine göre, Hicret'in 3.cü ya da 4.cü yılında Muhammed, Medîne'nin ünlü şâirlerinden biri olan Kâ'b İbn-i Eşref'i öldürtmeye karar verir. Çünkü Kâ'b, kendisini ve müslümanları hicvederek, ya da müslümanların düşmanlariyle ilişkiler kurarak "uygunsuz" şekilde davranmıştır!. Üstelik Bedir savaşında Mekke'li Arap'ların yenilgiye uğraması üzerine Bedir'de öldürülen Arap'lar için ağlamış ve onlar hakkında şiirler, mersiyeler yazmıştır ki Muhammed'i fena halde rahatsız etmiştir [397].

Bu yüzden Muhammed, Kâ'b'a karşı beslediği düşmanlık duygularını yenemeyerek onu öldürecek bir gönüllü arar. Mescid'te verdiği hutbelerden birinde: *"Beni Kâ'b İbn-i Eşref' ten kim kurtarır? Kim kurtarırsa Cennete gidecektir"* şeklinde konuşur.

O sırada Mescid'te hazır bulunan **Muhammed İbn-i Mesleme** adında biri, Cennet'e gitme ümidiyle, bu cinâyeti işlemege hazır olduğunu bildirir. Fakat cinâyeti işleyebilmek için bir takım hile ve yalan yollarına başvurmak gerektiğini ekler ve bunu yapmak üzere Muhammed'ten izin ister. Muhammed kendisine bu izni verir. Bunun üzerine İbn-i Mesleme, güvendiği bir kaç arkadaşı ile birlikte cinâyet planını hazırlar. Bu seçtiği arkadaşlardan biri Kâ'b'ın süt kardeşidir. Üç kafadar bir gece karanlığında Muhammed'in yanına giderek yola çıkmak üzere olduklarını söylerler.

Muhammed onların sırtlarını okşar ve birlikte el-Garked mezarlığına kadar yürür ve sonra onları: *"Allah'ın ismiyle gidin. Allah'ım onlara yardım et"* diyerek uğurlar[398].

Üç kafadar doğruca Kâ'b'ın evine giderler ve kendilerini sanki Muhammed'e karşı husûmet ve düşmanlık besleyen kimselermiş gibi gösterirler; çeşitli yalanlarla adamcağızı evinden dışarıya çıkartmağa çalışırlar. Kâ'b'ın karısı gelenlerin seslerinden kötü niyetli olduklarını hissederek kocasına dışarı çıkmamasını söylerse de Kâ'b dinlemez ve çıkar. İbn-i Mesleme tatlı sözlerle Kâ'b'ı ay ışığında berâberce dolaşmağa dâvet eder ve evin kapısından biraz uzaklaşıldıkta arkadaşlarıyle birlikte üzerine çullanarak kılıç darbesiyle ünlü şâiri delik deşik eder. Sonra da kafasını keserek bir yem torbasının içine koyar ve ertesi sabah Muhammed'e getirir. Muhammed bu büyük başarı'dan dolayı İbn-i Mesleme'yi ve arkadaşlarını kutlar ve mükâfatlandırır.

Bu olayı din saliklerine büyük bir şevkle anlatan din adamı bir de iftiharla şunu ekler ki İslâm'da torba'da taşınan ilk kelle, Şâir-Eşref'in yukardaki şekilde kesilen ve bir torbaya konup Muhammed'e hediye edilmek üzere getirilen kellesidir.

Şimdi geliniz bu hikâye'nin din adamlarımız tarafından insanlarımıza ne şekilde anlatıldığını görmek üzere Diyânet İşleri Başkanlığı'nın **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** adlı yayınlarının 10.cu cildi'nde yer alan 1578 sayılı hadîs'i berâberce okuyalım; (aynen alınmıştır):

"Câbir İbn-i Abdillâh...'dan rivâyete göre Resûlullâh... bir kere Ashâb'a:

-Kâ'b İbn-i Eşref(i öldürmek) için kim hazırdır? diye sordu. Çünkü o, Allâh'a ve resûlüne ezâ etmiştir! buyurdu. Muhammed İbn-i Meslema:

-Yâ Resûla'llâh! İster misin onu ben öldüreyim? dedi. Resûla'llâh:

- Evet, isterim! buyurdu. İbn-i Mesleme:

-Öyle ise (Kâ'b'a hakkınızda hoşlanacağı) bir şey söylememe müsaade buyurunuz! dedi. Resûllâh:

-Ne istersen söyle! buyurdu. Bunun üzerine Muhammed İbn-i Mesleme Kâ'ba vardı.

-Şu kişi (yâni Resûllâh) bizden sadaka istedi. Ve bize güç vergi teklîf etti. Ben de ödünç bir şey almak için sana geldim! dedi. Kâ'b da İbn-i Mesleme'nin dediği gibi söylendi:

-Muhakkak o, sizin usancınızı daha arttıracaktır! sözünü de ekledi. Muhammed İbn-i Mesleme:

-(Ne yapalım) bir kere ona uymuş bulunduk. Onu derhal bırakmak istemiyoruz. Bakacağız onun hâli ne olur, sona erinceye kadar bekleyeceğiz. Şimdi biz, senin... ödünç (hurma) vermeni istiyoruz! dedi. Bunun üzerine Kâ'b:

-Pek iyi, size bana rehin veriniz! dedi.

- [İbn-i Mesleme ve arkadaşları] .... biz sana silâhımızı, zırhımızı terhîn edelim! dediler. (Kâ'b muvâfakat eder) kendisine gelmesi için İbn-i Mesleme'ye zaman ta'yin etti.

Muhammed İbn-i Mesleme bir gece Kâ'b'a geldi. (Kâle dışından seslendi). Yanında Kâ'b'ın süt kardeşi Ebû Nâile vardı. Kâ'b bunları kale içine da'vet etti ve misafirleri karşılamak için onların yanına indi. Kâ'b'ın karısı kocasına:

-Bu saatte nereye çıkıyorsun? Emîn ol ben bir ses işittim ki, ondan kan damlıyor (şer seziliyor)! dedi. Kâ'b:

- O benim kardeşim Muhammed İbn-i Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. Hem, kerîm olan bir genç geceleyin kılıç darbesine çağırılsa bile, o çağrıya muhakkak icâbet eder, dedi (ve yanlarına indi).... Muhammed İbn-i Mesleme bu arkadaşlarına (önce) şöyle kumanda etmiş: Kâ'b gelince ben onun başını tutup saçını koklarım. Siz benim Kâ'b'ın başını sıkıca yakaladığımı görünce hemen kılıçlarınızı çekip Kâ'b'ı vurunuz! demişti. (Hadîs'in râvisi amr İbn-i Dinâr) bir

kere de İbn-i Mesleme'nin arkadaşlarına: Kâ'b'ın başını size de koklatırım! dediğini rivâyet etmiştir.

Şimdi Kâ'b İbn-i Eşref mükellef giyimli ve hamâilli olarak, etrâfına güzel koku saçarak misafirlerin yanına indi. Bunun üzerine İbn-i Mesleme:

-(Aman bu ne güzel koku) bugünkü gibi güzel koku (ömrümde) duymadım! diye yaklaştı. Kâ'b:

-(Ne sanıyorsun) Arabın en asîl ve en güzel kokulu kadınları sînemde yatıyor! dedi. Muhammed İbn-i Mesleme:

-Başını, saçını koklamama müsaade eder misin? dedi. kâ'b:

- Evet ederim! dedi. İbn-i Mesleme kendi kokladı. Sonra arkadaşlarına da koklattı, sonra: Bana bir daha koklamaga müsaade eder misini? dedi. Kâ'b:

-Evet! dedi. Bu def'a İbn-i mesleme Kâ'b'ın başını sımsıkı yakaladı. Ve arkadaşlarına:

-Haydi kılıç darbesine tutup vurunuz! dedi. Bu sûretle İbn-i Eşref'i öldürdüler. Sonra Nebî...'e gelip haber verdiler". [İbn-i Cevzî'nin nakline göre "kâ'b'ı öldüren "mücâhidler" onun başını bir yem torbasına koyarak Medîne'ye getirmişlerdir. Bu sûretle İslâm'da ilk naklonulan düşman başı Kâb'ın başıdır, denilmiştir" [399]

Şimdi yukardaki hikâye'yi akıl ve vicdan terazisine vuralım. Söylemeye gerek yoktur ki her satırı ile bizi şaşkınlığa ve dehşete sürükleyecektir. Her ne kadar din adamı, Kâ'b İbn-i Eşref'in Yahudi bir şâir olduğunu, müslümanlara karşı kin beslediğini, Mekkeli "müşriklere" dostluk gösterdiğini ve bu nedenlerle öldürülmesinin câiz olduğunu "gerekçe" olarak öne sürerse de bu gerekçelerin vicdan ölçeğinde yeri olmadığı ortadadır.

Kötülüge kötülükle karşı koymanın gerekli olduğuna siyâset adamları, ya da askerler ya da halktan kişiler inanmış olabilirler. Fakat kendisini "peygamber" diye ilân eden bir kimse'nin, kin ve düşmanlık duygularına kapılarak İbn-i Mesleme ve arkadaşlarını böyle bir eyleme ve bu şekilde sürüklemesi pek onaylanabilecek bir şey değildir.

Bütün bunları "mazur" göstermek için din adamı, Muhammed'in "peygamberlik" görevi yanında dünyevî görevlerle de donatılmış olduğunu ve şu hâle göre "din düşmanlarını" yok etme yetkisine sahib bulunduğunu öne sürer. Oysa ki "peygamberlik" görevi, velev ki dünye-

vî işler söz konusu olsun, öldürmek ya da yukardaki örnekte olduğu gibi, yalana ve hileli usûllere cevaz vermek gibi yetkileri kapsamaz. Kapsar diye kabul edilecek olursa, bu taktirde "peygamber" diye bilinen kişi insanlık için "ideal" ve "güzel" bir örnek yaratmış olmaz. Her kes onu taklid yoluna gideceği için ortaya "olumsuz" bir toplum düzeni çıkmış olur.

Öte yandan Muhammed, yine din adamı'nın şeriât kaynaklarına dayalı olarak söylemesine göre, kişileri muslüman yapamadığı bir çok vesilelerle Tanrı'nın kendisine: *"Sen istesen de onları, inananlardan yapamazsın. Bırak onları sen bana"* şeklinde konuştuğunu bildirmiştir. Durum bu idiyse, Şâir Eşref'i ve daha nicelerini öldürtmesi, kuşkusuz ki özürlü kılınabilecek davranışlardan olamaz.

B) Din adamı Muhammed'in kin beslediği kişilerden Ebû Leheb, Ebû Cehl, Ukbe b. Ebî Muayt, Ümeyye b. Halef, İbn-Selül gibi "müşrik" ya da "munafık" kişilere karşı girişilen davranışları, ders alınmak gereken birer ibret örneği olmak üzere belletir.

Kur'ân'ın "Leheb" başlıklı bir Sûresi vardır ki 5 âyet'ten oluşur ve Ebû Leheb ile karısına karşı küfürler ve lânetlemelerle doludur. Söylendiğine göre Ebû Leheb ile karısı, Muhammed'e muhalefet edenlerin başında gelen kimselerdir. Bu âyet'ler aynen şöyledir:

"Ebû Leheb'in elleri kurusun, yok olsun! malı ve kazandığı kendisine fayda vermez; Alevli ateşe yaslanacaktır; Karısı da boynunda bir ip olduğu halde ona odun taşıyacaktır" (K. 111 Leheb 1-5).

Ebû Leheb Kureyş eşrafından olup Muhammed'in amucalarından biridir. Fakat daha ilk anlardan itibaren karısı ile birlikte Muhammed'i yalancılıkla suçlamış, her vesile ile ona muhalefet etmiştir. Bundan dolayıdır ki Muhammed ona karşı sınırsız bir kin besler olmuştur. Fakat Mekke döneminde henüz güçlü olmadığı için ona karşı bir şey yapamamış sadece Kur'ân'a koyduğu âyet'lerle kinini boşaltmaga çalışmıştır.

Din adamları Ebû Leheb'in Muhammed'e karşı olan tutum ve davranışlarını öylesine abartmalı bir şekle sokmuşlar ve Muhammed'in ona karşı beslediği kindarlığını öylesine kutsallaştırmışlardır ki o ta-

rihten bu yana Hacc mevsiminde hacc işini tamamlayan müslümanlar, şeytanları taşlayıpta Mekke'ye dönerlerken Ebû Leheb'in o civarda bulunan mezarını da taşlar olmuşlardır. Böylece Muhammed'in Ebû Leheb'e karşı beslediği kindarlığı canlı tutup sürdürürlerken, kendileri de kin duygulariyle bezenmiş olurlar.

Muhammed'in kin beslediği kişilerden biri de Ebû Cehl 'dir. Bu kişiden söz ederken din adamı, her şeyden önce Kur'ân'ın onunla ilgili âyet'lerini okur ki bunlardan birisi şöyledir: *"Doğrusu günâhkârların yiyeceği Zakkûm ağacıdır... -'Suçluyu yakalayın, Cehennemin ortasına sürükleyin, sonra başına... kaynar su dökün-' denir. Sonra ona -'Tad bakalım, hani şerefli olan, değerli olam sendin-' denir..."* (K. 44 Duhân 46-50).

Din adamı, Ebû Cehl'in (ve karısı'nın), Mekke dönemi sırasında Muhammed'e muhalefet edenlerin başında geldiğini Arap kaynaklarından naklen belirttirken, aynı zamanda onun Bedîr savaşı sırasında öldürülüşünü ve kafasının kesilerek Muhammed'e getirilişini ve kesik baş karşısında Muhammed'in: *"Ey adevvu'llâh, seni rezil ve rusvây eden Allah'a hamd'ü senâ olsun... Bu herif, bu ümmet'in Fir'avnı ve eimme-i küfrün başı idi..."*[400] diye beddûa edişini de abartarak anlatır. Anlatırken, Mekke döneminde Muhammed'e kafa tutanlardan, onunla alay edenlerden diğer biri olan Ukbe b. Ebî Muayt'ın, diri diri ele geçirilip nasıl Muhammed'in emriyle ellerinin bağlandığını, sonra da nasıl boynunun vurulduğunu zevkle hikâye eder[401].

Din adamı'nın bu konuda listeye koyduğu kişilerden biri de Ümeyye b. Halef'dir. Güyâ Kur'ân'ın Hümeze Sûresi'nin 1-4 âyet'leri Muhammed'in kin beslediği bu Ümeyye b. Halef vesilesiyle konmuştur. Din adamı'nın anlatmasına göre Ümeyye, Muhammed aleyhinde laf etmiş ve müslüman kişileri (örneğin Bilâl-i Habeşî'yi) dinden çıkarmak istemiştir. Bu nedenle Bilâl, günün birinde bir kaç arkadaşiyle birlikte karşısına çıkmış ve kılıç darbesiyle onu öldürmüştür. Ancak ne var ki Ümeyye şişman bir kişi olduğundan vücûdü şişmiş ve bu yüzden gömülmesine çâre bulunamamış. Bu nedenle tamâmen örtülünceye kadar üzerine toprak yığılmış. Sonra da lâşesi Kalîb'e götürülmek üzere sürüklenirken parça parça olmuşmuş[402].

Yine din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen sövlemesine göre Muhammed, bu kişi hakkında Kur'ân'a şu âyet'leri koymuştur: *"Mal*

toplayarak, onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip, yüzünden de alay eden kimsenin vay haline. Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanır. Hayır, o, andolsun ki, kırıp geçiren yere atılacaktır..." (K. 104 Hümeze 1-4). Böylece ona karşı beslediği kini dile getirmiştir.

Din adamı'nın bellettiğine göre Muhammed'in kin beslediği önemli kişilerden biri de İbn-i Selül' dir (Abdullah İbn-i Übeyy adiyle de bilinir) ki, İslâm'a girmiş olmakla beraber Muhammed'e körü körüne boyun eğmek istemediği için "munafıkların başı" olarak ilân edilmiştir. Buna karşılık oğlu Abdullah son derece koyu bir müslüman kişi olarak Muhammed'e aşırı şekilde bağlıdır. İbn-i Selül öldüğü zaman oğlu Abdullah Muhammed'ten babası için namaz kılmasını ve mağfiret dilemesini ricâ eder; onu darıltmamak için Muhammed önce kabul etmiş iken Ömer b. Hatttâb'ın ikâzı üzerine vazgeçer ve Kur'ân'a şu âyet'i koyar: *"Bu munafıklardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezârı başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberi'ni inkâr ettiler, fâsık olarak öldüler"* (K. 9 Tevbe 84).

Din adamı'nın söylediklerinden anlaşılmaktadır ki Muhammed, kin ve adâvet duygularını hoşgörü ve sevgi duygularının üzerine çıkarma olasılığını bulamamıştır.

C) Din adamı insanlarımızı, kâfirlere, munafıklara ve müşriklere karşı kin ve nefret duygulariyle yetiştirmek için *"Ölüm sizin üzerinize olsun"*, ya da *"Allah müşriklerin evlerine ve mezarlarına ateş doldursun"* şeklindeki duâ örnekleriyle yetiştirir:

Diyânet'in İslâm kaynaklarından naklen bildirdiğine göre Muhammed, "kötülüğe kötülükle karşılık verme" geleneğini kâfirlere ve müşriklere ve özellikle kendisine düşman bildiği kimselere karşı her vesile ile sürdürürdü; örneğin onların *"Ölüm üzerinize olsun"* şeklindeki lânetlemelerine çoğu kez onların diliyle aynı şekilde karşılık verirdi. Bunun böyle olduğunu **Diyânet** yayınlarında yer alan ve Ayşe'nin rivâyetine dayalı şu hadîs hükmünden anlamak mümkündür.:

"Bir kere Nebî... 'in huzûruna Yahûdiler girmişti de Resûlullâh'a (selâm yerine): -'Essâmü aleyk= ölüm üzerine olsun'-demişdiler. Ben de onlara lâ'net etmiştim. Bunun üzerine Resûlullâh bana:

-Sana ne oldu ki? buyurdu. Ben de:

-Bu Yahûdilerin ne hezeyân ettiklerini işitmedin mi? dedim. Resûlullâh:

-Ya sen benim -'Ve aleyküm= ölüm sizin üzerinize olsun-' dediğimi işitmedin mi? diye cevap verdi". (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt VIII, sh. 343)[403]

Yine din adamı'nın Abdullah İbn-i Ebî Evfâ ve ayrıca Ali'den rivâyet olarak bildirdiğine göre Muhammed, kendisine düşman bildiği müşrikler aleyhine duâ eder, örneğin: *"Allah, müşriklerin (hayâtında) evlerine (öldükleri zaman da) mezarlarına ateş doldursun! Onlar bizi ikindi namazından alıkoydular..."* demeyi gelenek edinmiştir (**Sahih-i...**, Cilt VIII, sh. 342)[404].

Görülüyor ki din adamı'nın anlatmasına ve belletmesine göre Muhammed "kötülüğü" iyilikle değil fakat benzerî bir kötülükle karşılamanın ya da "kâfirlere", "munafıklara" ve "müşriklere" lânet savurmanın doğal bir davranış olduğunu ortaya vurmuştur. Din adamı da insanlarımızı Muhammed örneğine göre yoğurmuş olur.

Yine din adamı'nın söylemesine göre Kur'ân üzerinde tartışmaya kalkışanlarla oturup konuşmak, onları iknâ etmek değil fakat onlarfla "lânetleşmek" fazilettir, çünkü Muhammed böyle yapmıştır ve çünkü Kur'ân'da böyle yapılması anlatılmıştır. Ayet şöyle:

"Ey Muhammed! Sana (Kur'ân) geldikten sonra, onda seninle kim tartışacak olursa, de ki -'Gelin oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lânetleşelim de, Allah'ın lânetinin yabancılara olmasını dileyelim-'..." (K.3 İmrân 61).

Bu âyet'i okurken din adamı, âyet'le ilgili şu hikâye'yi anlatır: Bir gün Muhammed, Necrân Hıristiyanlarına mektup gönderip kendilerini Medîne'ye çağırır: maksadı onları müslüman yapmaktır. Necrân'lılardan 14 kişilik bir hey'et, başlarında emirleri Abdülmesî Akib olmak üzere Medîne'ye gelirler. Üzerlerinde ipekli ve "mükellef" elbiseler vardır. Muhammed'in yanına çıktıklarında Muhammed onlardan yüz çevirir; güzel ve ipekli elbiseler giymişlerdir diye görüşmek dahi istemez. Bunun üzerine Muhammed'in yanında durmakta olan Osmân b. Affan dayanamz ve, Necrân'lılara hitaben: *"Huzûra ipekli elbîselerle ve mükellef giyimli bir hey'ette geldiğiniz için Resûlallâh size iltifat buyurmadı"* der.

Adamcağızlar anlayış gösterip "huzûr'dan" çekilir giderler; ertesi gün "ruhban hey'etinde olarak" gelirler. Muhammed onları İslâm'a çağırır. Kur'ân'dan İsa ile ilgili âyet'ler okur ve İsa'nın "ilâh" (Tanrı) niteliğinde olmadığını anlatır. Fakat Necrân'lılar onun söylediklerinin İncil'de yazılı bulunmadığını belirtirler ve konuyu tartışmak isterler. Oysa ki Muhammed fazla tartışmaya taraftarı değildir. Bu nedenle onları **"mülâane"** ye çağırır ki Arapca olan bu sözcüğün anlamı **"lânetleşmek'tir";** daha doğrusu iki taraftan her birinin, yalancı çıkan diğer tarafa lânet yağdırmasıdır.

Necrân'lılar "lânetleşmektense" çekilip gitmeyi uygun bulurlar. Din adamı'nın söylemesine göre güyâ Muhammed'in lânet etmesi halinde ne kendilerinin ve ne de çocuklarının artık bir daha "felâh" bulamayacaklarını anlamışlardır[405]. Oysa gerçek şudur ki Muhammed'in artık güçlenmiş olduğunu ve İslâm'a girmedikleri taktirde kısa bir zamanda kendilerine saldıracağını bildikleri için, başlarına belâ gelmesin diye **"cizye"** (kafa parası) vermege râzı olurlar. Din adamı'nın söylemesine göre **"cizye"** müslümanlığı kabul etmemenin cezâsıdır.

Öte yandan yine din adamı'nın belletmesine göre Muhammed, "kâfirleri" ve "munafıkları" her vesile ile aşağılatmayı ve örneğin *"Mü'min bir mi'desine koymak için yer. Kâfir ise karnındaki yedi bağırsağını doldurmak (karnını şişirmek) için yer"* diyerek onları hem oburluk ve hem de hırs aşırılığı açısından kötülemeyi gelenek edinmiştir (Bkz. **Sahih-i ...** Cilt XI, sh. 383) [406].

Kuşkusuz ki din adamı bunu belletirken, müslüman kişiyi aynı davranış doğrultusunda kılmağa çalışır.

Ç) Din adamı Muhammed'in, Bedir günü pis bir kuyuya attırdığı ölü cesedlerine hakâretler, küfürler yağdırarak intikam almasını örnek verir:

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen bellettiği olaylardan biri Bedîr savaşıyle ilgili olarak söyledir:

Kureyş'in Bedîr savaşında yenilgiye uğraması üzerine Muhammed, Kureyş eşrafından 24 kişinin cesedlerinin Bedir kuyularından pis bir kuyuya atılmalarını emreder. Bunlar kin beslediği kimselerdir ki yıllarca önce kendisiyle alay etmiş ya da kendisine kötülük yapmış

olan kimselerdir. Cesedlerini pis kuyuya attırmakla pis kuyunun yeni pisliklerle dolacağını düşünmüştür. Fakat bununla da yetinmez bir de ashabını peşine takıp kuyu'nun başına giderek bu cesedleri, kendi adlariyle ve babalarının adlariyle çağırmaya başlar ve her birini küçültücü, aşağılatıcı bir dil ile konuşur . Buharî'nın Ebû Talha'dan rivâyetine göre şöyle der: *"Yâ filân İbn-i filân, yâ filân İbn-i filân! Siz Allah'a ve Resûlullâh'a itâat etmiş olsaydınız itâatiniz sizi sevindirir mi idi? (Şüphesiz sevindirirdi). Ey maktuller (ölüler)! Biz, Rabbimizin bize va'dettiği nusret ve zaferi muhakkak sûrette gerçek bulduk. Siz de (bâtıl) Rabbinizin va'dettiği (mevhûm) nusret ve zeferi gerçek buldunuz mu?".*

Bu şekilde kinini boşaltırken yanında bulunanlar kendisine bu cesedlerde hayat eseri bulunmadığını hatırlatırlar. Fakat Muhammed onlara: *"...Allah'a yemîn ederim ki , benim söylediğim sözleri siz, onlardan daha iyi işitir değilsiniz"* der. Buharî'nın Katâde'den rivâyetine göre Tanrı güyâ, Bedir kuyusundaki cesedlere Muhammed'in söylediklerini işittirecek derecede hayat vermiştir. Din adamı'nın anlatmasına göre*"Bu sûretle azgın Kureyş müşrikleri ayıplanmış, küçültülmüş, azâb edilmiş ve kaçırdıkları fırsatlara, ve yaptıkları mezâlime nedâmet ettirilmiş(lerdir)"*. (**Sahih-i...**, Cilt X, sh. 152))[407]

Din adamı bu hadîs hükmünü naklederken Muhammed'in yukardaki şekilde ölü cesedlerini aşağılatmakla intikam almış olduğunu anlatır ve şöyle der: *"Resûlallâh'ın bu vecîz hitâbesi, eşi görülmemiş ilâhî bir intikam idi"* [408]

Fakat din adamı Muhammed'in kindar duygularla yaptıklarını tamamlamak maksadiyle, Medîne'ye dönüş sırasında "Safrâ" mevkiine gelindikte Nadr İbn-i Hâris'in ve daha sonra "Irk" mevkiine gelindikte de Ukne İbn-i Ebû Muayt'ın boyunlarının vurulduğunu anlatır[409]. Bunlar yıllar önce Muhammed'le şu veya bu şekilde alay etmiş olan kimselerdir. Anlaşılan o dur ki Muhammed, yıllar boyu kinini içinde saklamış ve fırsat bulduğu ilk fırsatta intikamını almıştır.

D) Din adamı Bedir savaşı sonucu ele geçirilen Arap esirlerden fidye parası veremeyenlerin boyunlarının vurdurtulmasını "fazilet" davranışı olarak tanımlar:

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından (özellikle Taberîden) naklen

anlatmasına göre Muhammed, Bedir savaşında ele geçirilen esirlere ne şekilde muamele yapılması gerektiği hususunda kararsız kalır. Fikir almak maksadiyle Ebû Bekir ile Ömer b. Hattab'a danışır. Ebû Bekir esirlerin affedilmelerini, Ömer ise öldürülmelerini söylerler. Birbirine zıd bu iki görüş karşısında Muhammed esirlerin kaderi hususunda verdiği kararı müslümanlara şöylece ilân eder: *"(Ey Müslümanlar) Siz bugün fakirsiniz, elinizdeki esirlerden kimse kurtuluş parası vermeden kurtulmasın; yâhud onların başını kesiniz"*[410].

Ele geçirilmiş olan esirler müslümanlar arasında paylaşılır ve her müslüman kendisine düşen esir'den fidye alır; fidye veremeyen esirlerin de kelleleri kesilir.

Anlaşılan o'dur ki Muhammed, fakir müslümanları esirlerden fidye almağa zorlayıp varlıklı kılma yolunu tercih etmiştir. Böylece hem onları kendisine biraz daha bağlamış ve hem de fidye veremeyen Kureyşli esirlerden kurtulmuş olur.

E) Din adamı Muhammed'in gözler oydurtarak, kızgın demir çubukla işkenceye sokarak, kol ve ayakları çaprazlama kestirerek insanları cezâlandırmasını ibret verici örnekler olarak sergiler: "Ukle ve Ureyneliler" Hadisî.

Kur'ân'ın Mâide Sûresi'inde: *"Allah'a ve onun Resûlü'ne (isyan ederek) harb açanların ve yeryüzünde içtimâî nizâmı bozmaya çalışanların cezâsı (cürümlerine göre) ya amansız öldürülmeleri, yâhud asılmaları, yâhut ellerinin ve ayaklarının çapraz kesilmesi, yâhud bulundukları yerden sürgün edilmeleridir..."* (K. 5 Mâide 33) diye yazılıdır. Buhârî'nin **Sahih**'inde bu âyet "Dininden dönmek" ya da "Küfür etmek" ya da "yol kesmek" sûretlerinden biriyle "Allah'a ve Peygamberi'ne karşı harb açanlara" verilecek cezâlarla ilgili olarak ele alınmıştır. Yâni "din'den dönmek" ya da yol kesmek vs gibi davranışlar Allah'a harb açmak şeklinde anlaşılmıştır.

Din adamları bu âyeti korku ve dehşet yaratmak için her vesileyle müslüman kişi'nın karşısına dikerler ve bu âyet'in bizzat Muhammed tarafından uygulanmasiyle ilgili olarak özellikle "Ukle ve Ureyneliler" hadîsi'ni örnek verirler ki kısaca şöyledir:

Hicret'in 6.cı yılında Muhammed **"Ukl"** ve **"Ureyne"** kabileleri

üzerine bir çete gönderir. Maksat ganimet edinmektir. Bu saldırıya uğrayanlardan yedi sekiz kişi müslümanlığı kabul ettiklerini bildirerek Medîne'ye gelirler ve Muhammed'ten yardım dilerler. Muhammed onları, dilekleri gereğince dèvelerin bulunduğu bir mıntıkaya gönderir, yedirir, içirir. Fakat güyâ adamlar bir süre sonra Muhammed'in çobanı'nı işkenceye sokarak öldürürler, develerini kaçırırlar ve müslümanlığı da terkettiklerini ilân ederler. Haberi alan Muhammed derhal kaçanların peşine yirmi atlı gönderir ve adamları yakalatıp huzuruna getirtir. Din'den çıkmak, hırsızlık yapmak, çobanı öldürmek eylemlerine "kısas" olmak ve böylece Mâide Sûresi'nin yukarda belirtilen hükmünü uygulamak üzere gözlerinin oyulmasını ve ellerinin, ayaklarının kesilmesini emreder. Emrettiği şekilde yapılır: gözleri oyulan, elleri ayakları kesilen adamlar öğle sıcağında Medîne'nin **Harre** denilen taşlık mıntıkasına getirilip bırakılır ve kızgın güneş altında ölüme terkedilir. Adamlar susuzluktan taşları kemirerek, dişleriyle toprağı kazıyarak ölüme giderler. Olay Diyânet yayınlarında yukardaki şekilde anlatılmıştır (Bkz. **Sahih-i...,** Cilt I, sh. 180 ve d.) [411].

Din adamının açıklamasına göre bu kişiler böyle bir cezâ'ya müstahaktırlar, çünkü Muhammed'ten iyilik gördükleri hâlde onun çobanını öldürmüşler, develerini alıp kaçmışlar ve İslâm'dan da çıkmışlardır. Oysa ki bu anlatım, aslında abartmalı bir anlatımdır. Fakat bir an için bu söylenenlerin doğru olduğu kabul edilse dahi, kendisini "peygamber" diye tanıtan bir kimsenin bu adamları, gözlerini oydurtarak, ellerini ve ayaklarını doğratarak, sonra da kızgın güneşte bıraktırarak böylesine gaddarca bir cezâ'ya çarptırması tasvip edilebilecek bir şey değildir.

Din adamı'nın, özellikle **Buharî** ve **Taberî** ve **İbn İshak** gibi kaynaklara ve Diyânet yayınlarına dayalı olarak büyük bir zevkle anlattığı diğer bir olay Muhammed'in Benû Nadir Kabilesi'nin ileri gelenlerinden Kinâne Ebi'l- Hukayk ile Huyey bin Ahtab'ı öldürtmesiyle ilgilidir ki kısaca şöyledir:

Hayber Yahudilerini müslüman olmağa zorlamak ve müslüman olmadıkları taktirde mallarını ganimet olarak almak maksadiyle Muhammed, hicret'in 7.ci yılında Hayber seferine çıkar. Yahudiler müslüman olmayı red'edince kalelerini kuşatır ve onları yenilgiye uğratır [412]. Ele geçirilen esirler arasından **Safiyye bint-i Huyey b. Sa'ye** adındaki

güzel bir kadını kendisine ayırır. Safiyye 17 yaşında olup Yahudi kabilesinin başkanı olan Huyey b. Ahtab'ın kızıdır ve kabilenin ileri gelenlerinden Kinâne ile henüz yeni evlenmiştir. Kabile'ye âit hazine'nin yerini öğrenmek için Muhammed, Kinâne'yi sorguya çeker; adamcağız hazine'nin yerini bilmediğini söyleyince işkence yapılmasını emreder ve bu işe Zübeyr adında birini memûr eder. Zübeyr demirden bir çubuğu ateşte kızdırır sonra Kinâne'nin vücûduna tutar. Kinâne avaz avaza bağırmaya başlar, fakat hazine'nin yerinden haberi olmadığını tekrarlar. Muhammed işkence'nin arttırılmasını ister fakat yine sonuç alamayınca kafasının kesilmesini emreder. Emrederken **Mesleme** adında birini bu işle görevlendirir; çünkü Mesleme, eskiden beri Kinâne'ye karşı kin beslemekte olan biridir. Safiyye'nin kocası Kinâne'yi bu şekilde öldürttükten sonra onun babasını ve kayın biraderini de, hazinenin yerini söylemediler diye, öldürtür. Ve bütün bu öldürme işlerinin oluştuğu günün gecesinde Safiyye ile zifâf olur. Ertesi gün *"Kimde bir şey varsa getirsin"* diye ilân eder. Cemâat "hays" denen Arap yemegi yapıp yerler. Bir rivâyete göre Safiyye o gece Muhammed'le yatmak istemez, çünkü kocası, babası ve kayınbiraderi o gün öldürülmüştür. Bu nedenle Muhammed askerleriyle birlikte yola koyulur ve Safiyye ile ertesi gece zifâf olur.

Din adamı'nın iftiharla anlattığı bu olaylar, İslâm kaynaklarından alınma olarak **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarında bulunur (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt II, sh. 299)[413].

F) Benî Kureyza kabîlesinden alınan 800 (ya da 900) esirin, Muhammed'in emriyle ve onun gözleri önünde kafaları kesilerek öldürülmesini din adamı övgüye lâyik bir olay olarak belletir:

Din adamı'nın Arap kaynaklarından ve özellikle Taberî, ve İbn Hişâm, Vakidî vs... gibi ünlü tarihçilerden ve Kur'ân'dan (örneğin **Ahzâb** Sûresi'nin 26-27 âyetleri) naklen anlatmasına göre **Beni Kureyza** kabîlesine karşı Muhammed'in giriştiği kuşatma hareketinin yirmi ya da yirmi beşinci gününde Yahudiler "aman" dileyerek teslim olmaya karar verirler. Fakat Muhammed: *"Ben size aman vermen"* diyerek dileklerini reddeder. Güyâ Tanrı'dan aldığı emir gereğince onları cezâlandırmadan saldırıya son vermeyecektir. Onun bu tutumu karşısında

Yahudiler, azâd edilmek kaydiyle sahip bulundukları bütün mal ve mülkü terketmeğe râzı olduklarını bildirirler. Fakat Muhammed onların kayıtsız-şartsız teslim olmalarını ister. Yapacak başkaca bir şey bulamayınca Yahudiler kalelerinden çıkıp teslim olurlar. Kurayza'lıların erkekleri karılarından ve çocuklarından ayrılıp, elleri ve ayakları bağlanarak muhafaza altına alınırlar. Azâd olunmaları için yeniden dilekte bulunurlarsada dilekleri kabul edilmez. Muhammed onlara, kaderlerinin Sa'd b. Mu'âz adında biri tarafından hükme bağlanması teklifinde bulunur; Kurayzalılar kabul ederler. Oysa ki Sa'd b. Mu'âz, çıkarları itibariyle Muhammed'e bağlı olan bir kimsedir. Nitekim Kureyza erkeklerinin öldürülmelerini, kadınlarla çocukların esir olarak paylaşılmasını ve mal ve mülklerinin dahi paylaşılmasını hükme bağlar. Muhammed bu hükmün derhal yerine getirilmesini emreder. Kurayza'lıların topraklarını beş kısma böldürür ve bunlardan bir bölümünü kendisine ayırdıktan sonra geri kalan kısmını kur'a ile müslümanlar arasında paylaştırır. Esir alınan kadınları ve çocukları pazarda, at ve silah karşılığı köle olarak sattırır. Kureyza'lı erkeklerden alınan esirlere gelince (ki bunların sayısı bir rivâyete göre sekiz yüz, bir rivâyete göre de dokuz yüz kadardır) bunları ellerini ve ayakları bağlanmış olarak Medîne pazarının bulunduğu yerde toplar. Pazar yerinin ortasına büyükçe bir kuyu kazdırır ve sonra kuyunun kenarına çömelip oturur. Ali ile Zübeyr' i çağırtıp onları kelle kesme işiyle görevlendirir ve: *"Kılıcınızı çekip bunları birbir öldürün ve bu kuyuya atın"* diye emreder. Ali ile Zübeyr büyük bir şevkle esirlerin kellelerini kesmeye başlarlar; Muhammed de kesilen kellelerin teker teker kuyuya düşmesini seyreder. Bir aralık kelle kesme işini Hazrecî'lere havale eder. Çünkü Kureyza'lılar vaktiyle Hazrecî'lere karşı Evs kabîlesiyle andlaşma yapmışlardır; böylece Hazrecî'lere şimdi intikam alma fırsatını sağlamış olur. Kelle kesme işi akşam karanlığı basana kadar devam eder **(Sahih-i...** Cilt II, sh. 407)[414].

Yine din adamı'nın anlatmasına göre Muhammed, yukardaki işler bittikten sonra özel şâiri Hasan b. Sâbit'e yahudilerin kanlı cesedlerine hakâret yağdırıcı şiirler söylemesi için şöyle emreder: *"Şu Kureyza oğullarını hicvet, irtikap ettikleri hiyânetleri birer birer say, dök. . Yâhud peygamberiniz ve âilesi hakkındaki küfürlerine cevap ver..."* [415]. Böylece Kureyza'lılardan tam olarak intikamını almıştır. Fakat din adamı, bütün bunları birer "fazilet" davranışı olarak gösterir ve müslü-

man kişiyi biraz daha etkilemek üzere yukardaki olayların, yâni esir almaların, yağmaların, esirlere âit mal ve mülkün paylaşılmasının, esirlerin kafalarının teker teker ve en gaddar şekilde doğranmasının, vs...hep **Tanrı işi** olduğunu ekler ve bu hususlarla ilgili Kur'ân âyet'lerini okur ki bunlardan ikisi şöyledir: *"Allah, Kitab ehlinden (yâni yahudilerden), kafirleri destekleyenleri kalelerinden indirmiş, kalblerine korku salmıştı; onların kimini öldürüyor kimini esir ediyordunuz. Yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size mîras olarak verdi. .."* (K. 33 Ahzâb 26-27)

G) Din adamı müslüman kişileri, insanların *"ateşten bir çukurda beyinleri kaynar"* olarak, ya da *"başları taşla ezilmiş", "çatal bir kanca ile ağızları parçalanmış", "Kulaklarına kızgın kurşun dökülmüş", "Bağırsaklarını ateş içinde sürür"* şekilde azâb çekmelerini hayal etmeğe zorlarken Muhammed'in bu doğrultudaki sözlerini ve Kur'ân âyet'lerini (örneğin Bakara 56) belletir:

Din adamı'nın elinde insan kalbini katılaştırmağa yeter nitelikte olmak üzere sınırsız bir malzeme yığını vardır ki her biri birer dehşet örneğidir. Bunlardan bir ikisini daha sıralayalım.

Ana, baba, kardeş ya da en yakın akraba dahi olsalar, müslüman olmayarak ölen kimseler için namaz kılmanın, ya da "mağfiret" dileğinde bulunmanın câiz olmadığını anlatmak için din adamı Muhammed'i örnek verir. Bu örneklerden bir kaçına biraz yukarda değindik ve gördük ki Muhammed, müslüman imanında ölmediler diye anası **Emine** için Tanrı'nın kendisine "mağfiret" dileme izni vermediğini, babası **Abdullah**'ın Cehennem'e atıldığını söylemekte sakınca görmemiştir. Kendisine babalık yapan amucası **Ebû Tâlib** hakkında da yaptığı budur; o Ebû Tâlib 'ki, bilindiği gibi Muhammed'i, çok küçük yetim olarak evine almış ve kendi öz oğlu Ali gibi, hiç bir ayırım yapmadan tıpkı kendi oğlu gibi büyütmüştür. Her ne kadar müslümanlığı kabul etmemekle beraber son derece geniş bir hoşgörülükle Muhammed'e her vesile ile yardımcı olmuş, onu Kureyşlilere karşı korumuş, ölümlerden kurtarmıştır. Ancak ne var ki Muhammed, gördüğü bütün iyiliklere rağmen amucası Ebû Talib'in ölümünde, namazını kılmak ya da mağfiret dilemek şöyle dursun fakat onun Cehenneme atıl-

dığını, ateşten bir çukurda beyni kaynayarak kalacağını söylemiştir. Konuya daha önce değinmiş olmakla beraber kısaca şu hususu anımsatmakta yarar vardır:

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından (özellikle Diyânet yayınlarından) naklen anlatmasına göre Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği sırada Muhammed yanına gider ve müslüman olmasını söyler. Fakat Ebû Talib kabul etmez ve *"Ben Abdülmuttalib milleti üzerineyim"* diyerek atalarının dininde kalmak istediğini bildirir. Muhammed kendisine: *"İyi bil ki amucacığım, Allah tarafından men'olunmadıkça ben hakkında muhakkak sûrette Allah'tan afv ve mağfiret dileyeceğim"* der; fakat dediğini yaptırtamaz ve Ebû Tâlib, kendi atalarının dinsel inancına bağlı olarak gözlerini hayata kapar. Amucasının müslüman olmadan ölmesi üzerine Muhammed, onun ve onun gibilerin "Cehennemlik gürûh" olduklarına ve onlar hakkında mağfiret dilenemeyeceğine, onlar için namaz kılınamayacağına dâir Kur'ân'a şu âyet'i koyar:

"Peygamber'in ve şu îman edenlerin müşrikler lehine -onların Cehennemlik gürûh oldukları (anlaşıldıktan) sonra - mağfiret dilemeleri doğru değildir. Hattâ o müşrikler... (hısım) olsalar bile" (K. 9 Tevbe 113).

Fakat bununla da kalmaz bir de Ebû Tâlib'in Cehennem'e gittiğini ilân eder. Ederken de her şeye rağmen amucası lehinde şefâat'te bulunduğunu ekler ve şöyle der: *"Umarım ki şefâatim amucama faydalı olacaktır. Şefâatimle amucam topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura konulacak, oradan beyni kaynayacaktır"* (**Sahih-i...,** Cilt IV, sh. 533)[416].

Diyânet yayınlarında yer alan bu hadîs'i müslüman kişilere örnek olarak verirken din adamı şunu anlatmak isterki Ebû Tâlib, Muhammed'in şefâati sayesinde nispeten hafif bir cezâ'ya çarptırılmış ve sadece "topkularına çıkabilen ateşten bir çukura konulmuş orada beyni kaynatılmıştır"; yâni eğer onun şefâati olmasaydı daha büyük bir azâb'a atılmış olacaktı. Bunu kanıtlamak uzere de Buharî'nın Abbâs İbn-i Müttalib'den rivâyet ettiği şu hadîs'i nakleder: *"...rivâyete göre bir kere Abbas Nebi'..e: -'Yâ Resûl'llâh! Amucan (Ebû Tâlib hakkında şefâat)den seni nasıl bir his alıkoydu? Allah'a yemin ederim ki o, seni her zaman tecâvüzden muhâfaza ederdi. Ve senin hesâbına düşmanlarına karşı asabîleşirdi! dedi. Resûlullâh şöyle cevap verdi:*

-Şimdi Ebû Tâlib topuklarına kadar -dibi yakın- ateşten bir çukur içindedir. Eğer benim (şefâatim) olmasaydı muhakkak o, Cehennem'in en derin çukurunda bulunurdu" (Bkz. **Sahih-i...** Cilt X, sh. 52 ve d.)[417]

Bunu anlatırken din adamı, amucası Ebû Talib lehine "şefâat" gösterdi diye (ve bu sayede amucasının topuğuna kadar çıkan ateşten bir çukurda beyni kaynayarak kalmasını sağladığı için) Muhammed'i yüceltir. Sanki "topuğa kadar çıkan ateşten bir çukurda beyni kayna yarak" azâb çekmek topuğu aşan ateşten bir çukura atılmaktan farklı imiş gibi!

Öte yandan din adamı, İslâm'ın emirlerine uymayanların, ve hele Kur'ân okumayanların (ya da okumayı ihmâl edenlerin) uğrayacakları dehşet verici cezâları anlatmak için yine Muhammed örneğine sarılır ve özellikle Muhammed'in hayal ettiği şeyleri ya da rü'yâ'larını yine onun ağzından olmak üzere nakleder.

Bu rü'yâ'lardan biri Muhammed'in husûmet beslediği Huzâ oğulları ile ilgilidir. Din adamının belletmesine göre Muhammed, güyâ develerin kulaklarını yarıp salmak sûretiyle adak yapma geleneğini sürdürdü diye Huzâî Amr hakkında aynen şöyle demiştir:*"(Küsûf namazı kılarken) ben Cehennem'de Huzâî İbn-i Amirî'yi kendi bağırsaklarını (ateş içinde) sürükler bir hâlde gördüm. Çünkü Amr-ı Huzâî develeri salma adak yapanların önderi idi"* (**Sahih-i...**, Cilt IX, sh. 233 ve d.)[418].

Yine din adamı'nın anlatmasına göre Muhammed, bir gün namaz kılarken bir şeye eliyle uzanmak istermiş gibi yapmış, sonra ikilip geri geri çekilmiş ve bunun nedenini soranlara : "(Evet) Ben Cenneti gördüm ve bir (üzüm) salkımına elimle uzandım" dedikten sonra Huzâî'lerin ceddi sayılan ve güyâ hacıların mallarını çalan birisi hakkında şöyle konuşmuştur: *"Size va'd olunan şeylerden hiçbiri yoktur ki, şu namazımın içinde görmüş olmıyayım, sizi temin ederim ki, Cehennem (bana doğru getirildi). Bu da yalını bana dokunur korkusiyle geri geri geldiğimi gördüğünüz esnâda oldu. O kadar (yakınıma geldi) ki, orada çomaklı herifin ateş içinde bağırsaklarını sürüdüğünü gördüm. O çomaklı ki, hacıların mallarını çomağiyle çalardı. (Bir malı çaldığının) farkına varıldı mı. çomağıma takıldı der, varılmadı mı alıp götürürdü..."* (**Sahih-i...**, Cilt III, sh. 342)[419].

Öte yandan Kur'ân okumayanların, ya da fâiz alanların, ya da zinâ yapanların ya da benzerî günâhlarda bulunanların Cehennem'de nasıl bir cezâ'ya uğrayacakları hakkında din adamı yine Muhammed'in rü'yâ'larını belletir. Bu rü'yâ'lar insanların ağızlarının çatal kanca ile parçalandığını, kafalarının taşla kırıldığını, vücûd'larının ateş alevinde kavrulduğunu anlatır nitelikte şeylerdir.

Din adamı'nın **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınları aracılığiyle halkımıza bellettiği bu rü'yâ'lardan biri, Muhammed'in ağzından çıktığı şekliyle aynen şöyle:

"... Lâkin bu gece ben bir rü'yâ gördüm... Gördüm ki, iki melek bana geldi. Bunlar iki elimi tutup beni düz bir fezâya çıkardılar. Orada bir kimse oturuyordu, diğer bir adam da ayakta duruyordu. Elinde demirden çatal bir kanca vardı. Ayaktaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam ağzın diğer tarafını da bu sûretle tahrib ediyordu. Bu sırada ağzın sağ kısmı iyi olmuş bulunuyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayı sokup parçalıyordu. Bu meleklere ben:

-'Bu adam kimdir? Ve bu hal nedir?' dedim. Melekler:

-'Hiç sorma, ileri yürü!' dediler. Birlikte ileri gittik. Nihâyet arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun başucunda da bir adam oturmuş, elinde yumruk cesâmetinde bir taş. Bununla yatan adamın başını kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almağa koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun başı iyi oluyor, eski hâline avdet ediyordu. O adam avdet edince yine başına vurup eziyordu. Bu meleklere ben:

-'Bu adam kimdir?' diye sordum. Melekler;

'Hiç sorma, ileri yürü' dediler. İleri gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yükseliyor, hattâ (delikten) çıkmağa yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sakinleştikçe de aşağı dönüyorlardı. Burada çıplak erkekler, çıplak kadınlar vardı. Bu iki meleğe ben:

-' Bunlar kim?' diye sordum. Melekler bana:

-"Hiç sorma, ileri git!' dediler. Yürüdük, tâ ki kandan bir nehrin içinde ayakta bir adam dikiliyordu. Bu nehrin kenarında da bir adam duruyordu. Önünde -nar gibi 'yuvarlak' taşlar bulunuyordu. Nehirdeki adam yüzerek sâhile doğru -gelip çıkmak isteyince sâhildeki adam ce-

nesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine iâde ediyordu. Çıkmak için sâhile doğru gelmeğe her teşebbüs ettikçe, sâhildeki, hemen çenesine bir taş fırlatıyor, onu eski yerine reddediyordu. Bu iki meleğe ben:

-'Bu nedir?' diye sordum. Melekler:

-'Sorma, ileri yürü' dediler. Birlikte yürüdük. Yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı... Meleklere:

-'Beni bu gece -iyi- gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildiriniz' dedim. Melekler:

-'Evet (anlatalım)' dediler: Hani şu ağzı parçalandığını gördüğün kimse yok mu? Bu bir yalancı idi; o, dünyâda dâima yalan söylerdi.... İşte bu yalancı kiyâmet gününe kadar bu sûretle azâb olunacaktır.

Hani şu başı ezildiğini gördüğün adam da yok mu. Cenab-ı Hak bunun Kur'ân öğrenmesine hidâyet etmiş de (bu nîmetin kadrini bilmiyerek) bütün gece (Kur'ân okumayıp) uyku uyumuştu, gündüz de Kur'ân ile âmel etmemişti. Bu da yevm-i kıyâmete kadar bu sûretle azâb edilecektir.

Hani o delik içinde gördüğün çıplaklar yok mu?' Bunlar da bir alay zânilerdir. Nehirde gördüğün de fâiz yiyen haramkârlardır..." (**Sahih-i...,** Cilt IV. sh. 595 ve d.)[420]

Yine din adamı'nın belletmesine göre Muhammed, namazdan kaçanları odun ateşinde diri diri yakmağa hevesli olarak konuşmuştur ki **Diyânet** yayınlarında yer alan şekliyle aynen şöyledir : *"İçimden öyle geçiyor ki* (bir çok) *odun yığdırayım, sonra namaz içinde ezân okunmasını emredeyim de birine cemâate imam olsun diyeyim. Sonra o cemâati bırakıp* (namaza gelmeyen) *kimselerin üzerlerine gidip evlerini* (kendileri içerde iken) *yakıvereyim. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a kasem ederim ki, (cemâatın) bu (geri kala)nlarında her hangisi (burada) semiz etli bir kemik parçası, yâhud iki tâne a'lâ paça bulacağını aklı kesse (hemen) yatsıya gelir"* (**Sahih-i...,** Cilt. II. sh. 603 ve d.)[421].

Din adamı'nın söylemesine göre Kur'ân'ı ve Muhammed'i inkâr edenlere, bu yer yüzü cezâlarından gayrı (örneğin ellerinin ayaklarının çaprazlama kesilmesi vs... gibi), ölümlerinden sonra da, özel cezâlar uygulanacaktır. Örneğin melekler bu suçu işleyen kişi'nin kulağının arkasına demirden bir topuzla vuracaklar ve kişi o topuzu yiyince şid-

detli bir şekilde feryad edecek, ayrıca da mezarında azâb içerisinde kıvranacaktır. Öte yandan bu gibi kişilerin Cehennem ateşinde iyice yanıp kavrulacaklarını, her kavruluşta biraz daha azâb çeksinler diye derilerinin yenileneceğini anlatmak için din adamı Kur'ân'dan şu tür âyet'leri sıralar: *"Doğrusu, âyet'lerimizi inkâr edenleri ateşe yaslayacağız; derilerinin her yanışında, azâbı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz"* (K. 2 Bakara 56).

Böylece din adamı, Tanrı'yı, sanki gaddar ruhlu imiş gibi göstermek sûretiyle, kişileri de aynı ruhta yetiştirmek ister.

H) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre din'den dönenlerin (Mürted'lerin, Irtidat edenlerin=İslâm'dan çıkanların) öldürülmeleri gerekir:

İslâm şeriâtı'nın olumsuzluklarını gizleme san'atında usta görünen bazı gayretkeşler din'den dönmenin (irtidat etmenin/ İslâm dinini terketmenin) ölüm cezâsını gerektirmediğini öne sürerler. Örneğin "İrtidat edenin (din'den dönenin) cezâsını Tanrı öbür dünyâda verir" derler ve "Din'den dönmenin Kur'ân'da cezâsı yoktur" diye eklerler.

Oysa ki yalandır; çünkü din adamı'nın İslâm kaynaklarına dayalı olarak belletmesine göre "irtidat" edenin (din'den dönenin) "ölüm" cezâsına lâyik bulunduğu ve bu cezâ'nın öbür dünyâ'dan önce bu dünyâ'da uygulanmak gerektiği Kur'ân'da yazılı olmak yanında (örneğin Bakara 217; Al-i İmrân 177), Muhammed'in bu âyet'leri bu maksatla uygulamasiyle ve ayrıca da: *"Her kim dînini (ki Müslümanlıktır) değiştirirse, onu hemen öldürünüz-"* şeklinde konuşmasiyle sabit'tir.

Din adamı'nın belletmesine göre "İrtidat" (din'den dönmek) sadece İslâm dinini terkedip başka bir dine girmekle değil fakat Muhammed'e sövmek ve onu yermekle de oluşabilen bir şey olarak kabul edilmiştir. Nitekim Ebû Bekr, kendi hilâfeti zamanında Yemâme'de, şarkıcı bir kadının Muhammed aleyhinde alaylı şekilde k şarkılar söylemesi vesilesiyle Yemâme vâli'si İbn-i Ebî Ümeyye'ye, bu suç'un **"irtidad"** (dinden dönmek) suçu sayılmak gerektiğini bildirerek şöyle yazmıştır: *"Senin Resûlullâh'a şetm ederek (söverek) teganni eden bir kadın hakkında tâyin ettiğin cezâyı işittim, eğer sen böyle çirkin bir muamelede bulunmasaydın o kadını katletmeni* (öldürtmeni) *emrederdim. Çünkü bu muganniye kadın müslümansa, bu cürmü irtikâb etmekle mürted olmuştur* (bu suçu işlemekle din'den çıkmıştır)..." [422].

Öte yandan 1400 yıl'lık İslâm tarihi boyunca İslâm'dan çıkanlara uygulanan ceza'lar hep bu hükümler ve hep Muhammed'in bu yukardaki davranışları doğrultusunda olmuştur. Gerçekten de din adamı'nın bellettiği Kur'ân âyet'lerinden biri şöyle: *"Kim ki dininden döner ve kâfir olarak ölürse, bu gibilerin bütün yaptıkları, dünyâda da, âhirette de boşa gider; bunlar cehennemliktirler ve Cehennem'de ebedî kalıcıdırlar"* (K. 2 Bakara 217)

Bu nitelikte bir diğer âyet de şöyle: *"İmânı inkâra değişenler şüphesiz Allah'a bir zarar veremeyeceklerdir. Elem verici azâb onlaradır"* (K. 3 Al-i İmrân 177).

Dikkat edileceği gibi bu âyet'lerde, her ne kadar Cehennem cezâsı zikredilmekle berâber, aynı zamanda *"elem verici azâb"* dan söz edilmektedir. Bu *"elem verici azâb"* sadece öbür dünyâ'nın cezâsı olarak değil fakat aynı zamanda bu dünyâ'nın cezâsı olarak da öngörülmüştür: şu bakımdan ki Kur'ân'ın Mâide sûresi'nin 33.cü âyeti'nde şöyle yazılıdır: *"Allah ve Peygamberleriyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezâsı öldürülmek, veyâ asılmak, yâhut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara* ***dünyâda bir rezilliktir.*** *Onlara âhirette büyük azâb vardır"* (K. 5 Mâide 33).

Görülüyor ki âyet'de cezâ'nın "dünyevî" niteliği vurgulanmaktadır. Her ne kadar bu âyet, aynı zamanda eşkiyâ ve yol kesiciler hakkında da geçerli olmakla beraber, esas itibariyle din'den dönme suçunu kapsar, çünkü İslâm için bundan daha büyük, daha ciddî bir tehlike söz konusu değildir. Bundan dolayıdır ki din'den dönmek bir bakıma *"Tanrı'ya ve peygamberine karşı isyan etmek ya da savaş açmak"* şeklinde kabul edilmiş ve bu suça tekabül eden bir cezâ ile karşılanmak istenmiştir. Nitekim bu âyet'in açıklanmasiyle ilgili olarak Buharî'nin **"Kitâbü'l-Muhâribîn"** adlı yapıtının başlığı: ***"Küfretmek ve dîninden dönmek, yol kesmek cürümlerinden biriyle Allah'a ve Peygamber'ine karşı harb açanların cezâî hükümleri"*** olup, biraz yukarda özetlediğimiz gibi, Ükl ve Ureyne kabîlelerinden bazı kişilerin din'den dönmeleri (İslâm'ı terketmeleri) ve Muhammed tarafından ellerinin ve ayaklarının kesilmeleriyle ilgili hadîsleri kapsar[423].

Öte yandan Diyânet'in yayınlarında yer alan ve Buharî'nin İbn-i Abbâs'tan rivâyet ettiği bir hadîs'ten öğrenmekteyiz ki Ali, "ülûhiyet"

iddiâ eden (yâni kendisini Tanrı kertesinde gören) Abdullah İbn-i Sebe'nin halkını ateşte yakmak sûretiyle yok etmiştir. Bu hadîs hükmünü insanlarımıza belleten din adamı'nın görüşü o'dur ki İslâm dininden olanların din değiştirmeleri ölüm cezâsını gerektirir. Çünkü Muhammed: *"Her kim dînini (ki Müslümanlıktır) değiştirirse, onu hemen öldürünüz"* diye emretmiştir. Fakat güyâ öldürmenin ateşte yakarak değil fakat başka şekilde (örneğin asarak, kılıçla dograyarak, vs...) yapılmasını bildirmiştir. Söz konusu hadîs aynen şöyle: *"İbn-i Abbâs...'dan rivâyet olunduğuna göre, Ali...'nin bir kavmi (kendisinin ülûhiyetini iddiâ eden Abdullâh İbn-i Sebe'nin cemâatini) ateşte yaktığı (haberi) İbn-i Abbâs'a erişti̇ği zaman:*

- Eğer ben (Ali'nin yerinde) olsaydım bunları yakmazdım. Çünki Nebî...': İnsanları (yakarak) Allah'ın azâbiyle ukûbetlendirmeyiniz- buyurdu. Yine ben (Ali'nin yerinde olsaydım) onları muhakkak öldürürdüm. Nasıl ki, Nebî...: -Her kim dînini (ki Müslümanlıktır) değiştirirse, onu hemen öldürünüz- demiştir'..." (**Sahih-i...,** Cilt VIII, sh. 307)[424].

Din'den dönenlere 1400 yıl boyunca uygulana gelen ölüm cezâsı, yirmi-birinci yüzyıla girmek üzere bulunduğumuz bu uygarlık döneminde dahi, din adamlarının gayretkeşlikleri sayesinde, İslâm ülkerininde geçerlidir

I) Din adamı, suçsuz ve mâsum insanların (örneğin kadınların ve çocukların) gece baskınları sırasında öldürülmelerini dahi İslâm adına mâzur kılıcı bir mantığa bağlayarak belletir (K. 7 A'râf 4):

Din adamı'nın **Diyânet İşleri Başkanlığı** yayınlarından naklen anlatmasına göre Muhammed, İslâmı yaymak için bir kavmin üzerine "gazâ'ya" çıktığında genellikle gece vaktini seçer ve sabah olmadıkça saldırıya geçmezdi. Saldırıya geçmek için ezân okunup okunmadığına bakardı. Eğer ezân okunursa, *"Ezan okunmasının İslâma delâlet etmesi dolayisiyle"* saldırı'dan vazgeçer, okunmazsa kan akıtmanın câiz olduğunu düşünerek, baskın ederdi. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere Diyânet'in Buharî'den naklen bellettiği hadîs aynen şöyle:

" Enes b. Mâlik'den... Şöyle demiştir: Nebiyy-i Ekrem... bir kavmin üzerine bizi gazâya götürdüğü vakitlerde sabah olmadıkça bize hücûm

ettirmezdi. (Sabah olunca) beklerdi: Ezan (sesi) işitirse (harpten) vazgeçerdi. Ezan (sesi) işitmezse kendilerine baskın ederdi" (**Sahih-i...**, Cilt II, sh. 565 ve d.)[425].

Yine din adamı'nın Diyânet yayınlarından nakline göre bu baskınlar sırasında suçsuz insanların (genellikle kadınların ve çocukların) öldürüldüğü görülürdü ki bu da dogaldır; buna hayıflanmak ya da yumuşak kalplilik göstermek gerekmez. Çünkü Tanrı'nın ve Muhammed'in emri budur.

Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamının verdiği örneklerden biri Medîne civârında bulunan **Ebvâ** ve **Veddân** köylerine, Hicret'in birinci yılında Muhammed'in giriştiği seferlerdir. Bu saldırılara Muhammed, her iki köy halkının "putperest" olmaları (yâni "müşrik" sayılmaları, daha başka bir deyimle İslâm'ı kâbul etmemiş olmaları) nedeniyle girişmiştir. Saldırılar sırasında kadınlar, çocuklar da öldürülmüştür. Suçsuz ve mâsum insanların öldürülmesinden dolayı vicdanı sızlayan kişiler olmamış değildir. Bu kişiler Muhammed'e gelip şikâyette bulunurlar. Muhammed'in cevâbı şu olur: *"Müşriklerin kadınları, çocukları kendilerinden sayılır"*. Bununla ilgili olarak Buhârî'nin rivâyet ettiği hadîs şöyle:

"Sa'b İbn-i Cessâme...' den şöyle dediği rivâyet olunmuştur: Ebvâ yâhut Veddân (harbin) de Nebî... bana uğradı ve o sıra:

-(Yâ Resûla'llâh) müşriklerden âile sâhibi bulunanlara gece baskını yapılıyor da bunların kadınları, küçük çocukları da musâb (kötülüğe uğramış) oluyor? - diye soruldu. Resûllâh:

- Onlar da müşrikler (câmiasın) dandır-, diye cevap verdi. (Ve cevâba devâm ederek):

- "(Harb halinde) Kimsenin kimseyi korumak kudreti yoktur, korumak yalnız Allah'a ve Resûl'ine âiddir-,' buyurduğunu Resûlullâh'tan işittim, demiştir". (**Sahih-i...**, Cilt. VIII, sh. 304 ve d.)[426]

Din adamı'nın örnek verdiği bu hadîs hükmünden anlaşılıyor ki Muhammed "korumak kudretine" sahib bulunduğu halde kadınların ve çocukların öldürülmelerine ses çıkarmamıştır. Çıkarmak şöyle dursun fakat, yine din adamı'nın belletmesine göre, bu yapılanların uygun ve yerinde bir şey olduğunu anlatmak üzere Tanrı'nın şu şekilde konuştuğunu söylemiştir: *"Biz nice kasabaları yok etmişizdir; geceleyin veyâ gündüz uykularında iken baskınımıza uğramışlardır"* (K. 7 A'râf 4).

Daha başka bir deyimle Tanrı güyâ peygamberlerine, uykuda bulunan halklara baskınlar düzenleyip o halkları yok etmenin uygun olduğunu bildirmiştir.

Tanrı'nın bu tutumunu biraz daha açıklıga kavuşturmak için din adamı, Buharî'nin Ebû Hüryre'den rivâyeti olan bir hadîs'i örnek verir. Bu hadîs hükmüne göre güyâ peygamberlerden biri, bir köy halkını tümüyle yok eden Tanrı'ya: *"Ey Allâh'ım! Sen bunları toptan helâk ettin ya, bunların içinde çocuklar var, hayvanlar var, günah işlemedik kimseler var"* diyerek orada bulunan bir ağacın altına oturur. O sırada ayağını bir karınca ısırır. Bunun üzerine peygamber karınca köyünü olduğu gibi yok eder. Tanrı da ona şöyle der: *"Anladın ya! Senin ayağını ısıran bir karınca değil mi idi? Bu bir karıncaya karşı bir cemâati yakmadın mı?"*[427]

Söylemeye gerek yoktur ki Tanrı'nın bu şekilde konuştuğunu tahayyül edebilmek için Tanrı'yı gerçekten gaddar saymak gerekir. Çünkü her şeyin yaratıcısı olan, ve dilediğini dilediği gibi oluşturan, örneğin dilediğinin kalbini açıp müslüman ya da kapatıp kâfir yapan bir Tanrı'nın (K. 6 Enfâl 125), kâfir yarattıklarının üzerine saldırılar tertipleyip günahsız insanları yok etmesi düşünülemez. Bu itibarla yaratmağa ve her dilediği şeyi yapmaga kâdir bir Tanrı'nın, yaratma gücünden yoksun olduğu kabul edilen peygamberleriyle kendisini aynı sepete koyup yukardaki şekilde konuşması, aklın ve vicdanın kabul edebileceği bir şey değildir. Eğer konuştu deniyor ise bu taktirde Tanrı'nın gaddarca bir iş yapmış olduğu anlatılmış olur ki bunu Tanrı'nın yüceliği fikriyle bağdaştırmak güçtür.

Din adamlarımız yukarıdaki olayı "gaddarlık" ve "hunharlık" dışı bir şeymiş gibi göstermek kurnazlığıyle bir de söz konusu saldırıların "savaş" (harb) niteliğinde bir şey olduğunu, ve savaş sırasında savaşanları, âilelerinden (karılarından ve çocuklarından) tefrîk etmenin mümkün olmadığını, bu nedenle suçsuz ve mâsum kimselerin de öldürüldüğünü belirtirler. **Diyânet**'in söylemesi şöyle: *"... âileleriyle berâber bir kaleye tahassun eden muhârip'lerin kale yıkılarak âileleriyle berâber öldürülmesi şer'ân mübahtır"*[428]. Bunu söylerken şunu eklerler ki güyâ Muhammed, *"(mâsûm) kimselerin hayatını kastederek kanlarını mübâh kılmamıştır"*[429].

Oysa ki olayımızda gerçek anlamda "harb" diye bir şey yoktur; din adamı'nın İslâm kaynaklarına dayalı olarak söylemesine göre, saldırı-

da bulunan Muhammed'dir ve saldırmasının nedeni de "müşrik" Arap'ları İslâm'a sokmak ve sokamadığı takdirde tüm olarak yok kılmaktır. Bu işi de gece vakti uyumakta olan bir kavme ve bu kavmin tüm halkına karşı yapmaktadır. Ona göre, ister erkek, ister kadın ve isterse çocuk, her kim olursa olsun müşrikler (İslâm'ı kabul etmedikleri taktirde) öldürülmelidirler. Nitekim Kur'ân'a daha sonra: *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* (K. 9 Tevbe 5) diye âyet koymuştur.

Din adamı'nın anlatmasına göre şu inkâr edilemez ki Muhammed, **Ebvâ** ve **Veddân** köylerine, sırf bu köyler halkı farklı inançtadırlar diye saldırmıştır; sırf "müşriktirler" diye kadınları ve çocukları öldürtmüştür. Aslında suçsuz ve mâsûm olan sadece kadınlar degil fakat aynı zamanda erkeklerdir. Çünkü hepsi de farklı bir inanca bağlı olmak nedeniyle saldırıya uğramışlardır. Bu itibarla köy halkını tümüyle öldürmek gibi bir davranışı, din adamının yukarıdaki mantığıyle özürlü saymak mümkün değildir.

Din adamı'nın yukarıdakine benzer diğer bir kurnazlığı Mekke'nin fethi günü kadınların ve çocukların öldürülmelerinin Muhammed tarafından yasaklanmış olduğunu, bu nedenle genel olarak saldırılar sırasında kadınların ve çocukların "bilihtiyar" öldürülmediklerini ileri sürmektir[430].

Oysa ki bu iddiâ, her şeyden önce, **Ebvâ** ve **Veddân** köylerine karşı girişilen saldırılar sırasında (ve genel olarak savaş vesilesiyle) kadınların ve çocukların öldürülmelerinin "şer'ân mübah" olduğuna dâir din adamının öne sürdüğü iddiâ ile çelişir. Ve şunu kanıtlar ki Muhammed, Mekke'nin fethi sırasında kadınların ve çocukların öldürülmelerini önlemek için emir verebildiği hâlde Ebvâ ve Veddân köyleri halkına karşı girişilen savaş sırasında buna gerek görmemiş, suçsuz ve mâsûm insanların öldürülmelerine sebeb olmuştur. Kaldı ki yine Diyânet'in yayınlarına göre Mekke'nin fethi gününde kadınlar ve çocuklar öldürülmüş ve fakat Muhammed bu olan bitenleri "tasvib etmemekle" yetinmiştir, o kadar[431].

"Müşrik'lerin" kadınlarının ve çocuklarının öldürülmelerini ya da esir edilip paylaşılmalarını uygun bir şeymiş gibi göstermek maksadiyle din adamı'nın kullandığı bir diğer örnek, Muhammed'in **Benî Ferrâre** kabilesi üzerine yolladığı çete ile ilgilidir.

Onbeş kişilik bu çete'yi Muhammed, damadı bulunduğu Ebû Bekir'in başkanlığında olmak üzere gönderir. **Benî Ferrâre**'den bir topluluğun sularına yaklaştıkta Ebû Bekir gece vaktini orada bir yerde geçirip sabah'ın erken saatlerinde baskına geçilmesini planlar. Sabah olupta baskın emrini verdikte çete mensupları henüz uyumakta bulunan ya da çeşme başlarında toplanan kadın, erkek, çoluk çocuk halktan kişilere saldırıp çoğunu öldürürler. Kaçanların da peşinden koşup ok atarlar ve hepsini de sürü halinde ele geçirip Ebû Bekir'in yanına getirirler. Saldırıya katılanlardan Sele bin El-Ekvaa, bu esirler arasından güzel bir kadına göz koyar ve Ebû Bekir'den kendisine ganimet payı olarak verilmesini ister; Ebû Bekir kadını ganimet olarak ona verir[432]. Bunu yapmakla Kur'ân emrini yerine getirmiş olur çünkü Kur'ân ganimet olarak alınan malların ve kadınların paylaşılmasını öngörmüştür. Örneğin Fetih Sûresi'nde: *"Allah size, ele geçireceğiniz bol bol ganîmetler vâdetmiştir..."* (K. 48 Fetih 20) ya da Enfâl Sûresi'nde *"Elde ettiğiniz ganîmetleri temiz ve helâl olarak yiyin"* (K. 8 Enfâl 69) diye yazılıdır. Her ne kadar ele geçirilen ganîmetin beşte biri Tanrı'ya ve Muhammed'e âid kılınmakla beraber (K. 8: Enfâl 41) beşte dört gibi oldukça önemli bir miktar, savaşa katılanlar arasında paylaşılır .

III) Din adamı, müslüman kişilerin din adına giriştikleri gaddarlıkları "fazilet" örneği olarak sergileyerek insanlarımızın karakterini olumsuz yönde etkiler:

İnsanlarımızı katı yürekli yapabilmek için din adamı'nın verdiği örneklerden biri de Hicret'in 4.cü yılında Ebû Süfyân'ı öldürmekle görevlendirilen Amr b. Ümeyye Zamrî'nin, bu işi başaramadan dönerken yolda kör bir adamı vahşet denecek usûllerle öldürmesiyle ilgilidir. **Tabarî**'nin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi** adlı yapıtta etraflıca anlatılan olay şöyle.:

Hicret'in 4.cü yılında Muhammed, eskiden beri düşmanlık beslediği Kureyş eşrafından Ebû Süfyân'ı öldürtmek üzere Amr bin Ümeyye Zamrî'yi görevli kılar. Amr cesur, atılgan ve "şeytan düşünceli" bir kimsedir. Muhammed onu, yanına birisini de katarak, yola çıkarır ve her ikisine de: *"Mekke'ye gidip Ebû Süfyân'ı öldürünüz"* diye emir verir.

İki kafadar Mekke'ye giderek güyâ kâ'be'yi tavaf ediyormuş gibi

görünürler. Fakat Kureyşliler Amr'ı tanırlar ve *"Amr'ın hayırlı bir iş için* gelmemiş ve ancak kötü bir maksatla gelmiş olduğunu teyid ederiz" diyerek Mekke'den kovalamak isterler. Amr ve arkadaşı yakalanmamak için kaçarlar ve bir magaraya sığınarak geceyi geçirirler. Mağara'nın içinde bulundukları sırada Teym uruğundan Osman bin Malik adında biri'nin, atını sürerek mağaranın ağzına yanaştığını görürler. Tanınmamak için Amr, hançerini kınından çıkarıp üzerine atlar ve adamcağızı memesinin altından hançerler. İbn Malik canhıraş bir ses çıkararak can verir. Öylesine ses çıkarmıştır ki Mekke ahalisinden sesini işitip gelenler olur. Fakat gelenler Amr'ı ve arkadışını bulamadan dönerler. Amr iki gün mağara'da kaldıktan sonra yoluna devam eder. Arkadaşını deve'ye bindirip Medine'ye gönderir ve kendisi de "Galil-i Zacnan" denen yere gelerek orada bir magaraya sığınır. Mağara'da bulunduğu sırada Beni Diyl bin Bekir aşiretinden tek gözlü uzun boylu bir çoban'ın, sürüsü ile birlikte yanına geldiğini görür. Çoban kendisine kim olduğunu sordukta Amr, yalan söyliyerek kendisini Beni Bekir'den birisi olarak tanıtır. Çoban: *"Ben de Beni Bekir'in Beni Diyl boyundanım"* der ve ahbablık kurmak üzere Amr'ın bulunduğu yere yakın oturur; arkası üzerine uzandıktan sonra boğazını yukarı kaldırıp: *"Ben hayatım müddetince Müslüman olmam, müslümanların dinleri ile amel de etmem"* diye konuşmağa başlar. Bu sözleri duyunca Amr'ın bağnazlığı tutar ve adamı öldürmeye karar verir. Nasıl öldürdüğünü Amr'ın kendi ağzından dinleyelim:

"Ben kendi kendime: -'çok geçmeden anlarsın-' dedim. Göcebe Arap çok geçmeden uykuya daldı, horlamağa başladı. Bundan sonra ben yerimden kalkarak yanına geldim, onu kimsenin öldürmesine benzemiyen kötü bir şekilde öldürdüm. Onu öldürürken yayımın başındaki eğri yerini sağ olan gözüne dayadıktan sonra yayımın üzerine yüklendim ve demiri kafasının öbür tarfından çıkardım. Bundan sonra bir yırtıcı gibi mağaradan çıkarak kerkenez kuşu gibi süratle büyük yolu takip ettim. Böylece kurtulmuş oldum"[433].

Daha sonra Amr, bir süre yol alarak "Naki" denilen bir yere gelir. Orada iki Kureyşliye rastlar. Güyâ bu kişiler Muhammed'in "hal ve hareketini" öğrenmek için gönderilmişlerdir. Onlardan birini okla öldürür; diğerini de esir alarak adamcağızın başparmağını yayı'nın kirişiyle iyice bağlar ve Medîne'ye doğru yola koyulur. Vardığında doğruca Muhammed'in yanına çıkar ve olan bitenleri anlatır. Muhammed

anlattıklarını zevkle dinler ve kendisine hayır duâ'da bulunur[434] Daha sonra Amr'ı, Habeş diyârına sefir olarak göndererek mükafatlandırır[435].

Yukardaki örnekler doğrultusunda olmak üzere din adamı, Muhammed'in en ziyâde takdir ettiği kişilerin din adına giriştikleri gadarlıkları ibret olsun için sergilemekten geri kalmaz. Pek çok sayıdaki örneklerden biri Ömer bin Hattâb'dır ki Arap kaynakların bildirmesine göre son derece katı yürekli, "şedit ve haşin" ve bağnaz bir kimsedir. Bu yönleriyle halkı, daha Muhammed hayatta iken, korkutmuş, yıldırmıştır. O kadar ki Muhammed onu bütün bu yönleriyle takdir ederken, karakter itibariyle şeytanı bile korkutup kaçırtacak nitelikte bulduğunu söylerdi. Nitekim bir gün kadınlar, Muhammed'in yanında Ömer'e, bir vesileyle: *"Yâ Ömer! Sen tab'an Resûlullâh...(tan) daha şedîd ve haşinsin"* (yâni daha sert ve katı yüreklisin) dediklerinde Ömer sinirlenip karşılık vermiş ve iş tartışma şeklini alınca Muhammed araya girmiş ve Ömer'e hitaben şöyle demiştir: *"Sus yâ Ömer!...Allâh'a yemin ederim ki şeytan sana hiç kavuşamaz; sen bir sokağa girersen muhakkak o, senin bulunduğun sokaktan başka bir sokağa yollanır, kaçar"*[436].

Ömer'in katı yürekliliği konusunda din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen verdiği örnekler, birbirinden dehşet verici nitelikte şeylerdir ki bunlardan sadece ikisini nakletmekle yetinelim.

Bedîr savaşını kazandıktan sonra Muhammed, pek çok sayıda ele geçirdiği Kureyşli esirlere ne muamele yapmak gerektiği hususunda Ashab'ına danışır. Ebû Bekir en yumuşak bir çözüm yolu tavsiye eder ki esirlerin salıverilmesidir; şöyle der: *"Ey Tanrı elçisi! Bunlar senin (kendi) kavmindendir. Kendilerini sağ bırak, sabırla hareket et. Tanrı'nın onları affetmesi ümid olunur"*. Fakat Ömer esirlerin salıverilmesine taraftar değildir; kafalarının kesilmesini ister. Bu nedenle şu tavsiyede bulunur: *"(Tanrı) seni onların vereceği fidyeden müstağni kılmıştır... Onlar seni yalanladılar, şehirden çıkardılar (hepsinin) de boyunlarını vur"*.

Ömer kadar katı yürekliliği ile tanınan Abdullah bin Revaha adında biri de esirlerin yakılması için Muhammed'e şu öneride bulunur: *"Agacı çok olan bir ova (bul ve bu esirleri) bu ova'nın içine sok, ağaçları ateşe ver"*[437].

Yapılan bu tekliflerden ilki, yâni Ebû Bekir'inki Muhammed'e câzib görünmez; çok yumuşak gelir. Ömer'in teklifini seçer fakat bir değişiklik yapar ki o da "fidye" (kurtuluş parası) koşuludur. Ele geçirilmiş olan esirlerden kurtuluş parası verenler serbest bırakılacak, vermeyenlerin kafaları kesilecektir. Esirler arasında varlıklı olanlar bulunduğu için, bu sûretle bol miktar para toplanmış olur. Bu paralar Bedîr savaşına katılan müslümanlar arasında paylaşılır; Muhammed' de kendisine düşen payı alır. Kurtuluş parası vermeyenlerin kafaları kesilir.

Ömer'in katı yürekliliğinin asıl tüyler ürpertici bir diğer öneğini Mevlâna'nın **Fîhi Mafîh** adlı yapıtında bulmaktayız ki o da farklı inançta olan babasının kellesini kılıçla uçurmasıdır. Olay şöyle:

Henüz müslüman olmadığı bir tarihte Ömer, kız kardeşinin evine uğradığında kardeşinin Kur'ân okumakta olduğunu görür ve gazaba gelir. Eline kılıcını aldığı gibi Muhammed'in bulunduğu Mescid'e gider: niyeti onu her kesin gözleri önünde öldürmektir. Fakat güyâ mescid'e girdiği zaman Tanrı onun gönlünü değiştirir ve müslüman yapıverir. Bu "mutluluk!" içerisinde Muhammed'e şöyle der: *"(Ey Muhammed!) Bundan sonra senin arkandan kimin kötü bir söz söylediğini işitirsem, onu sağ bırakmayıp bu kılıçla kafasını gövdesinden hemen ayıracağım".*

Bu sözleri söyledikten sonra Muhammed'le birlikte Mescid'ten çıkar. Tam o sırada babasının kendisine doğru gelmekte olduğunu görür. Yanına yaklaştığında babasi kendisine: *"(Ataları'nın) dininden döndün (müslüman oldun) değil mi?"* der. Bu sözleri hem kendisi ve hem de Muhammed bakımından olumsuz bulduğu için Ömer, kılıcı ile babasının kellesini bir vuruşta koparır; kesik başı koltuğunun altına koyarak sokaklarda dolaşır.[438].

Bu ve buna benzer katı yürekli davranışları nedeniyle Ömer öylesine bir şöhret yapmıştır ki, Arap kaynakların bildirmesine göre Muhammed bile: *"Ey Tanrım! Benim dinimi Ömer'le destekle"* diye duâ eder olmuş ve ona **"Ömer-ül faruk"** lakabını uygun bulmuştur. **"Faruk"** sözcüğü "Kesip bitirici", ya da "Hak'kı hak olmayandan ayıran" anlamına geldiğine göre, Ömer'e bu adı vermekle Muhammed, onu "kâfirlerin kellelerini gövdelerinden ayıran kişi" olarak tanımlamış olmaktadır. Ömer daha sonra, Ebû Bekir tarafından halifeliğe aday gös-

terilince halk'tan kişiler: *"Çok katı yürekli, sert bir adamı başımıza musallat ediyorsun; Allah'a ne cevap vereceksin?"* diye yakınmışlar fakat Ebû Bekir kararını değiştirmemiştir[439].

Ancak ne var ki Ömer, Ebû Bekir'in ölümü üzerine halifelik makamına gelince kendisine uygun görülen **"Ömer-ül faruk"** lakabını haklı çıkaracak şekilde hareket etmesini bilmiştir. Örneğin farklı inançtadırlar diye Yahudileri ve Hıristiyanları yerlerinden sürmüş ve ayrıca "Mecûs" mezhebinden olupta kendi âdetlerince evlenmiş olan karı kocaları birbirlerinden ayırtmış, sihirle uğraşanların kellelerini uçurtmuş ve halkı korkutmanın dehşet verici yollarını bulmuştur.

Bu yukarda verdiğimiz örnekler, daha nice verilebileceklerimizden sadece bir demettir ki, din adamı'nın insanlarımızı yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün dahi nasıl bir katı kalblilikle, nasıl kindar ve gaddar bir ruh ile yetiştirmekte olduğunu ortaya vurmağa yeterlidir.

Türk'ü "Türk'e" ve "Türk" ile İlgili Her Şeye Karşı Yabancı, Hattâ Düşman Yapan Şeriât Emirlerinin İnsafsız Uygulayıcısı Olarak Din Adamı!

Batılı din adamı kendi insanını ve mensup bulunduğu kendi toplumunu millî benlik ve bilinç içerisinde yetiştirirken bizim din adamımız Türk'ü, yüz yıllar boyunca, İslâm'ın Arap özelliği içerisinde yoğurmuş, yoğururken de ulusal gelenek ve yeteneklerinden uzaklaştırmış, kendi öz geçmişine ve atalarına düşman kılmış ve bir bakıma "araplaştırmıştır". Bunu yaparken aynı zamanda başka dindekilere ve tüm insanlığa karşı düşman, hoşgörü'den yoksun hâle sokmuştur. Bugün de yaptığı budur.

I) Türk'ü Kendi Atalarına ve Geçmişine Düşman Yapan Din Adamı:

Kanunî Sultan Süleyman döneminin **Divan-ı Hümayun** katiplerinden **Hafız Hamdi Çelebi,** padişaha sunduğu bir şiirinde, Türk'ün insanlığa felâket saçmak için yaratıldığını, Tanrı'nın Türk'e anlayış gücü ihsan etmediğini ve bu nedenle Muhammed'in **"Türk'ü öldür, kanı helâldir"** şeklinde emirler verdiğini anlatır. Günümüz türkçesiyle şiir şöyle:

"Padişahım kâinatın yaratılışından bu yana,
Dünyâ içinde Türklüğün kötülüğünden bahsedilir,
Allah Türk'e hiç anlayış gücü vermemiştir,

. . . . . .

Türk'ü öldür, baban olsa da,
O iyilik madeni, yüce peygamber,
Türk'ü öldürünüz, kanı helâldir demiştir,
Bunların (Türklerin) işi sürekli sapıklık olmuştur,
Cümlesinden bunu örnek olarak al,
Türk'ü öldür, baban olsa da,
Türk derin bilgi sahibi olsa da,
Fetvaya yetkili müftü bile olsa da,

Ey aziz dost, bu söz içinde özetlendiği gibi,
Asla onlara yanaşma,
Türk'ü öldür, baban olsa da,
Türk'ün adam olacağını sanma..."[439a]

Bu şiir'in Padişahı fazlasiyle hoşnud etmiş olması gerekir, çünki Kanunî Süleyman Türk insanını (hele Anadolu Türk'ünü) hor ve değersiz gören padişahlarımızın başında gelir. O kadar ki Yeniçeri kuruluşuna Türk asıllı unsurları almamayı gelenek edinmişti. İmparatorluğun Avrupa sınırları içerisindeki Hıristiyan âilelerinden devşirme olarak toplatılan unsurların Türk'e üstün olduğunu düşünür ve özellikle Yeniçeri kuruluşuna sadece bu unsurları alırdı. İslâm'a bağlılığı nedeniyle gerek Kur'ân'da ve gerek Muhammed'in sözlerinde yer alan Turk aleyhtarı sözlerin etkisinde kalarak Hafız Hamdi Çelebi'nin: **"O iyilik madeni, yüce peygamber, Türk'ü öldürünüz, kanı helâldir demiştir, Bunların (Türklerin) işi sürekli sapıklık olmuştur"** şeklindeki sözlerini beğenmiş olması doğaldır.

Türk'ü insanlıga felâket getiren ve yok edilmek gereken bir ırk şeklinde tanımlayan buna benzer daha nice örnekleri sıralamak kolay, Bunlardan bir kaçına biraz aşağıda değineceğiz. Türk asıllı kimselerin bu tür görüşlere saplanmalarının nedenlerini anlayabilmek için İslâm şeriâtı'nın Türk'e bakış açısını ve din adamlarımızın bu konudaki tutumlarını bilmek gerek.

Bir çok yayınlarımda ve özellikle **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda belirttiğim gibi, yeryüzü'nde bir başka toplum gösterilemez ki din uğruna benliğinden ve millî'liğinden Türk'ler kadar sıyrılmış, geçmişini ve atalarını unutmuş, hattâ kendi kendisiyle yabancılaşmış olsun. Arap bile, Muhammed'in "Cahiliyyet" diye küçümser göründüğü İslâm öncesi dönemi, islâm'ın oluşmasını sağlayan ve "Arap uygarlığını" hazırlayan bir dönem olarak tanımlamaktan geri kalmazken ve İslâm öncesi yaşamlariyle gurur duyarken Türk insanı, İslâmlaştırıldıktan sonra, İslâmî yaşamlar dışında varlık, benlik, millî'lik nedir bilmemiştir. O kadar ki Cami'de minber'e çıkan imam'ın ve din okullarında kürsüye yaslanan hoca'nın, şeriât'a dayalı olarak, Türk'ü "Yâfis" zürriyetinden gelme **"Ye'cûc ve Me'cûc"** nesli olarak tanımlayan sözlerini, yüzyıllar boyunca "kutsal" bilip ezberlemiş ve yaşamı boyunca da ağzında gevelemiştir. Bu sözlerdeTürk'ün **"insan-**

lığa felâket getiren ırk" olduğu iddiâlarının yattığından haberi bile olmamıştır. Buna sebeb din adamıdır; bakınız neden:

Din adamı'nın Türk insanına, kendi atalariyle ilgili olarak öğrettiği şeriât esasları şunlardır: Güyâ Tanrı Nûh'u peygamber olarak gönderdiğinde kavmini uyarmasını ve Tanrı'dan başkasına kulluk etmelerine engel olmasını emreder (Bkz. Kur'ân 11 Hûd 25-26; ve ayrıca K. 29 Ankebûd 16).

Nûh'un üç oğlu olur; bunlar **Sâm, Hâm** ve **Yafis** adını alırlar. Sâm'dan "Sâmi" ırkı çıkar.; Sâm güyâ Arap'ların, Yahudi'lerin Acem'lerin, Rum'ların atası'dır.

Nûh'un ikinci oğlu Hâm'dır. Güyâ babasının emrine uymadığı için cildi, cezâ olarak, sim-siyâh kesilmiş, bu nedenle siyâh ırk'ın atası olmuştur: Zenci'lerin, Habeşî'lerin, Nubî'lerin babasıdır.

Nûh'un üçüncü oğlu **Yafis**'e gelince o da **Hazer**'in, **Sakalibe**'nin ve **Ye'cûc-Me'cûc**'un babasıdır ki bu sonuncular Türk'lerdir. Hemen belirtelim ki **"Ye'cûc ve Me'cûc"** sözcüklerinin ne demek olduğundan pek çoğumuzun haberi yoktur. Oysa ki din adamlarımız, eski Türk'leri gerçek anlamda "Türk" saymadıklarından, Arap tarihçisi ve Arap din adamiyle birlik olup, yüzyıllar boyunca usturuplu usûllerle, "Ye'cûc" ve " Me'cûc" deyimlerinin **Türk'ler** anlamına geldiğini söylemekten ve bunu kanıtlayan şeriât hükümlerini (örneğin Kur'ân'ın *Kehf* Sûresi'nin 83-102 ve *Enbiyâ* Sûresi'nin 96 âyet'lerini) gözler önüne sermekten çekinmemişlerdir. Nasıl ki Abû'l Bekâ al-Demîrî, vaktiyle **Hayat al-hayavân** adlı yapıtında, Kur'ân'ın bu hükümleriyle belirlenen "Ye'cûc ve Me'cûc" öykülerinin Türkleri kastettiğini yazdı ise, yine nasıl ki al-Balkî evren'in yaradılışı konusunu işleyen kitabında ya da daha sonraları Asım Efendi **Okyanus** adlı yapıtında, ya da Ahterî Mustafa Efendi **Ahterî- Kebir** adlı kitabında bunun böyle olduğunu gösteren hadîs'leri sergilediler ve diğer ünlüler buna benzer yayınlarda bulundular ise, bizim din adamlarımız da bunları doğrulayan hükümleri insanlarımızın beyinlerine yerleştirmekten bıkmamışlardır. **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarına şöyle bir göz atınız[440]. Orada okuyacağınız şeylere göre Yafis'in oğullarından olan **"Türk"**, kardeşleri olan **Ye'cûc-Me'cûc**'tan ayrılıp Türkistan'da devlet kuran bir soydur. Yafis'in oğlu olan Türk'un oğlu Oğuz olup Oğuz ile birleşen Türkler Uygurları oluşturmuşlardır[441]. Güyâ **Büyük İs-**

kender Doğu'ya açılıpta Türk illerini sınırlayan iki dağ'ın arasına vardığında bu dağların birisinde Türk ırkından bir kavim bulmuştur. Güyâ Türk'ler Büyük İskender'e **Ye'cûc-Me'cûc** denilen iki kavimden söz ederek onlardan zarar ve fesad gördüklerini söylemişler ve *"Onlarla bizim aramıza bir sed yapmak üzere sana ücret versek olur mu?"* demişlerdir. İskender de para istemeyip sadece yardım istediğini bildirmiş, böylece Doğu'da büyük bir set inşa ettirmiştir. Yâni güyâ Türkler, kendi öz kardeşleri bulunan "Ye'cûc" ve "Me'cûc" 'un böyle bir sed arkasında hapis edilmelerini **İskender** sayesinde başarmışlardır.

İşte din adamlarımızın, Arap kaynaklarından esinlenerek ve Arap'ın da işine gelircesine Türk'ün kafasına yerleştirdikleri ilk bilgiler bunlardır. Bunu yaptıktan sonra ikinci iş, Doğu'da yaşamış olan Türk ırkına karşı bir yandan Tanrı'nın ve diğer yandan Muhammed'in lânet yağdırmış olduğunu ve müslümanları Doğu'nun bu "vahşi insanlarından" gelebilecek fesad ve tehlikelere karşı hazırlıklı olmağa çağırmak üzere konuştuğunu anlatmaktır. Ellerinin altında bulunan Kur'ân âyet'lerini okuyarak bu işi yaparlar (özellikle *Kehf* Sûresi'nin 83-102 ve *Enbiyâ* Sûresi'nin 96.âyetleri).

Ayet'lerden gayrı hadîs hükümlerini de sergileyip yorumlamaktan geri kalmazlar. Bunlar arasında Ebû Hüreyre'nin rivâyetine dayalı olarak Muhammed'in: *"Küfrün başı Şark tarafındadır"* diyerek bıraktığı hadîs'ler vardır. Yine Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olarak: *"Siz (Araplar) ayakkapları keçe olan bir kavim ile muharebe etmedikçe kiyâmet kopmaz"* şeklindeki hadîs'ler vardır. Yine Ebû Hüreyre'nin rivâyetine dayalı olarak : *"Kiyâmet kopmaz ki siz Araplar, burunları basık, gözleri küçük, yüzleri deri üstüne kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli, ayakkapları da yün keçe çarık halklarla muharebe etmedikçe"* şeklinde hadîs'ler bulunur.

Öte yandan Zeyneb bin Cahş'ın rivâyetine dayalı hadîs'ler vardır ki biri şöyledir: *"Vukuu yaklaşan bir şer'den, büyük bir fitne'den dolayı vay Arap'ın haline? Bugün Ye'cûc ve Me'cûd sed'dinden şunun gibi bir delik açıldı"*

Yine bunun gibi Abdullah İbn-i Ömer'in rivâyet ettiği: *"İyi biliniz ki fitne işte buradadır, şeytan'ın boynuzunun doğduğu yerde (Doğu yönünde)"* şeklinde hadîs'ler vardır. Ayrıca Ebû Saîd Hudrî'den gelen ve

Muhammed'in: *"Size müjdeler olsun, sizden bir kişiye mukabil Ye'cûc ve Me'cûc'dan bin kişi cehenneme gönderilecektir"* gibi ve daha bunlara eklenebilecek benzerî nice hadîs'ler vardır. Bu yukarda geçen tanımlamalar hep Türklerle ilgilidir.

Öte yandan din adamlarımız, İslâm'ın en sağlam kaynakları olarak Buharî'de, Müslim'de, Ebû Dâvud'da, Tirmîzî'de, İbn Mâce'de yer alan ve **"Türklerle öldürüşmek"** anlamına gelen şeriât hükümlerini, "kutsal" birer "inanç" olarak Türk insanının gönlüne yerleştirir. Bunlar arasında Muhammed'in, müslümanları Türk'lere karşı saldırıya kışkırtmak için söylediği: *"Siz (müslümanlar), küçük gözlü, basık burunlu, yüzleri kalkan gibi, derisi üst üste binmiş olan toplumla savaşmadıkça kıyâmet kopmayacaktır"* şeklindeki sözleri vardır[442].

Bizim insanımız, bütün bunları kendi din adamı'nın ağzından dinlerken hadîs ve Kur'ân hükümlerinde geçen: *"ayakapları keçe olan bir kavim"*, ya da *"burunları basık, gözleri küçük, yüzleri deri üstüne kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli halklar"* şeklindeki tanımlamaların, ya da **Ye'cûc ve Me'cûc** deyimlerinin Türk'ler olduğunu ve Türk'ün insanlığa felâket getiren bir ırk olarak tanıtıldığını düşünmez. Oysa ki bu hükümleri Muhammed, kendi kavmi olan Arap'ları Türk'lere karşı düşman ve saldırgan kılmak ve böylece Arap ordularının orta Asyalara kadar yayılmalarını sağlamak için koymuştur. Onun bu taktiği sonucu olaraktır ki, daha halife Osman zamanında (ki hicret'in 32/ci yâni milâdın 653.cı yılına rastlar) hazar bölgesinde Türklere karşı Arap saldırıları başlar. Daha sonraki dönemlerde **Kuteybe** ve **Haccac** kumandasındaki Arap orduları Orta Asya içlerine kadar yayılır, Türk ülkelerini sarar, Türk halklarını tarihte az görülen bir vahşetle kılıçtan geçirir ve zorla müslüman yapar. Gaddarlığı ve hunharlığı ile "hayvana yaklaşık nitelikte bir yaratık" sayılan Arap kumandanı **Kuteybe**, Talkan halkını kılıçtan geçirdikten sonra öldürttüğü Türklerin cesetle rini ağaçlara astırtır; hem de öylesine ki *"Talkan'a giden yolun 4 fersah mesafede olan kısmı (24 kilometre) asılan Türklerin cesetleriyle korkunç bir orman görünüşü.."* yaratmıştır. Konuyu inceleyen bir yazar:*"Müslümanların Türk yurtlarına yönelik işgali... dünya tarihinde bir eşi daha görülmemiş bu katliam"* diyerek bu olayları anlatır [443].

Türklere karşı girişilen bu vahşeti İslâm'ın zaferi şeklinde gören Halife Velid, yazmış olduğu mektubunda Kuteybe'yi kutlamak üzere

aynen şöyle demekte: *"Müminlerin halifesi şüphesiz senin Müslümanların düşmanlarına (Türklere) karşı çetin mücadelelerinle verdiğin imtihanları ve cihadını bilmektedir. Yine müminlerin halifesi senin (şanını) yükseltecek ve sana gerekli olan her şeyi yapacaktır. Harbetmeye önem ver. Rabbinin sevabını (mükafatını) bekle"*[444]

Söylemeye gerek yoktur ki Arap halifesini ve Kumandanını, Türkleri kılıçtan geçirerek, kelleler keserek müslüman yapmağa sürükleyen şey şeriât'ın "Cihad" ile ilgili hukümleri ve örneğin: *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* (K. 9 Tevbe 5) şeklindeki emirleridir.

Ve ne hazindir ki bütün bu emirleri din adamlarımız binlerce cami'de ve din okullarında Türk insanına "Şeriât dini" diye belletmekte ve vahşet niteliğindeki bu Arap tarihini, "İslâm tarihi" olarak yavrularımıza okutmaktadırlar. Örneğin İbn-i Ömer'in rivâyet ettiği yukardaki hadîs'le ilgili olarak **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yorumu şöyledir: *"Peygamber efendimizin irtihalinden sonra zuhur eden fitnelerin hepsi Şark tarafından zuhur etmiş bulunduğundan bu haber Resullûllâhın mu'cizelerinden sayılır"*. Bu yorumda bulunurken Başkanlık, yağma ve talan yapmak, esirler alıp ganimetler toplamak amaciyle Orta Asya'lara kadar uzanan ve oradaki Türklerle savaşan ve onları en vahşî usûllerle yok etmeğe çalışan Arap ordularına alkış tutar durumda olduğunun elbetteki farkındadır. Yine bunun gibi, Zeyneb bint Cahş'ın rivâyetine dayalı olarak Muhammed'in: *"Büyük bir fitneden dolayı vay Arap'ın haline? Ye'cûc ve Me'cûc seddinde (...) delik açıldı"* şeklindeki hadîs'ini öğretirken Türk'ün ata'larına küfür edilmesinden dolayı hiç rahatsız olmadığı ortadadır[445]. Asıl kötülüğün Doğu'dan, yani Türk'ten değil fakat sırf talan amaciyle Doğu'ya saldıran Arap'tan geldiğine aldırmaz.

Yine bunun gibi yukardaki hadîs'lerde: **"Ayakkapları keçe olan bir kavim"** ya da **"Yüzleri kırmızı, burunları basık, gözleri küçük, (vs)"** diye tanımlanan halkların Türkler olduğunu belirleyen kaynakları, örneğin Buharî'nin **"Kitab-ı Cihad"** ile **"Kitab-ı Menakib"** 'i, ya da Müslim'in **"Kitab-ı Fitan"** adlı yapıtını kanıtlayıcı belgeler olarak göstermek din adamlarımızı huzursuz kılmaz. Asım Efendi'nin **Okyanus** adlı yapıtında, ya da Ahterî Mustafa Efendi'nin **"Ahterî- Kebir"** adlı kitabında "Ye'cû ve Me'cûc 'un" Türkler olduğuna dair söylediklerini tekrarlamaktan geri kalmazlar.

Bindört yüz yıl boyunca ve özellikle geçen yüzyıldan bu yana Arap yazarlar, Arap'taki Türk düşmanlıklarını hep bu hükümlere dayalı olarak pekiştirmişlerdir. Bu sayededir ki arap milliyetçiliği davasını en güçlü bir şekilde sürdürebilmişler ve 19.yüzyılın ilk yarısı içerisinde "bağımsızlık" savaşı bahanesiyle İngilizlerle bir olup Türk'e karşı dövüşmüşlerdir. Dövüşürken de Muhammed'in Türk'leri "felâket" kaynağı gibi gösteren sözlerini gerekçe yapmaktan çekinmemişlerdir [446].

Bütün bu hususları **"Arap Milliyetçiliği ve Türkler"** adlı kitabımda etraflıca incelediğim için burada daha fazla durmayacağım[447]. Fakat şunu hatırlatmakla yetineyim ki din adamlarımız insanlarımızı kendi ata'larına ve eski yaşam ve uygarlıklarına yabancı ve düşman kılmak için ne mümkünse yapmışlardır. Türk'ün 2500 yıllık zengin tarihini, Türk'lerin islâmiyete girişleri itibariyle son bin yıllık zamana sıkıştıracağım diye olmadık yalanlara sapmışlardır.

Din adamlarımızın afv'edilemeyecek olan yönlerinden biri de şudur ki Türk'e benliğini, İslâm öncesi güzel geleneklerini (örneğin kadına saygınlığını, akılcılığını, dikhakçılığını, ahlâkiliğini) ve güzel dilini kazandırmağa, ya da Arap'ın tarihi Türk düşmanlığını anlatmağa çalışan bizlere düşmanlık beslemeleri, yazdıklarımızı okutmamak için her türlü kötülüğe yönelmeleridir.

Umarız ki bu satırlar, ruhlarında birazcık olsun "insanlık" bilinci yatan bazı din adamlarımızın kafalarında ve vicdanlarında sorular ve kuşkular yaratacak ve onları bu konularda olumlu bir yol izlemeğe zorlayacaktır.

II) İnsanlarımızı Arap Ruhu ve Zihniyeti ile Yetiştirir Din Adamı:

Din adamlarımızın bilinçsizce sarıldıkları iddiâ'lardan biri de İslâm dini'nin Arap dini olmayıp bütün insanlara gönderilmiş bir din olduğunu söylemektir. Güyâ İslâm dinini "Arap dini" haline sokanlar Emevî'lerdir ve çünkü onlar Arap olmıyanları köleleştirmişlerdir!

Oysa ki yalandır, çünkü bir kere "köleleştirme" Emevî'lerden değil fakat bir çok vesielerle belirttiğimiz gibi İslâm'ın kendisinden gelmedir.

Öte yandan, her ne kadar şeriât verileri içinde İslâm'ın bütün insanlara hitab ettiğine dâir hükümler olmakla beraber esas itibariyle bu din, Arap'lara özgü bir din olmak üzere konmuş olup Arap'ın geleneklerine, zihniyetine, tiynetine göre ayarlanmış, genellikle çöl koşullarına oturtulmuştur; Arap'ın üstünlüğünü sağlamayı amaç edinmiş bir din'dir. İslâm'ın bütün insanlara gönderilmiş bir din imiş gibi gösterilmesi daha sonraki bir hikâyedir. Su bakından ki Muhammed kendisini ilk önceleri sadece Arap'lara gönderilmiş bir "peygamber" olarak tanımlamıştır. İslâm'ı bütün insanlara yönelikmiş gibi gösterme fikrini daha sonra, yâni kendisini güçlenmiş bulduğu Medîne döneminde benimsemiştir. Fakat buna rağmen yine de İslâm dini'ni, Arap'lık niteliğini koruyacak ve bu dine katılanları Araplık ruhu ve zihniyetiyle donatacak şekilde işlemiştir.

Bunun böyle olduğunu din adamı'nın bellettiği İslâmî veriler ortaya vurur. Bu veriler iyice incelenecek olursa görülür ki ilk başlarda Muhammed'in aklından, İslâm dini'ni bütün insanlara gönderilmiş bir din olarak tanımlama fikri geçmemiştir. O kendisini Tanrı tarafından Arap kavmi içerisinden seçilmiş ve Arapça Kur'ân ile Arap'lara gönderilmiş bir "peygamber" diye tanıtmıştır. Hattâ bütün Arap'lara değil sadece "Köylerin anası" (**Ümmü'l-Kurâ**) diye bilinen Mekke ve çevresine, özellikle Kureyşli'lere gönderilmiş olduğunu anlatmak üzere Kur'ân'a âyet'ler koymuştur ki bunların başında **"Kureyş Sûresi"** gelir. Bu Sûre'ye göre Tanrı güyâ Kureyş kabilesinin yaz ve kış yolculuklarını güvenlik altına almak ve onları açlıktan korumak istemiştir. Kureyş Sûresi aynen şöyle: *"Kureyş kabîlesinin yaz ve kış yolculuklarında uzlaşması ve anlaşması sağlanmıştır. Öyleyse kendilerini açken doyuran ve korku içindeyken güven veren bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler"* (K. 106 Kureyş 1-4).

Din adamı'nın Beyzevî gibi en sağlam İslâm kaynaklarından naklen bildirmesine göre bu âyet, Mekke'nin (daha doğrusu Kâ'be'nin) hâkimi ve Muhammed'in yakın akrabaları olan Kureyş eşrafı'nın çıkarlariyle ilgilidir, şu bakımdan ki Muhammed'in büyük babası Haşim, Kureyşin iki büyük kervanına sahib olup bunlardan birini kış mevsiminde Yemen'e ve diğerini de yaz mevsiminde Suriye'ye gönderirdi. Dikkat edileceği gibi Kureyş sûresi'ndeki âyetler, Kureyşlilerin menfaatlerini gözetmek ve kervanlarının güvenlik içerisinde iş görmesini sağlamak maksadiyle duşünülmüştür. Kureyş eşrafı'nın çıkarlarını sağ-

lamağa matuf bu tür âyet'leri Kur'ân'a koyarken Muhammet, kuşkusuz ki onları kendisine çekmek ve kendisini "Peygamber" olarak kabul ettirmek amacında idi. Onları kazanacak olursa halkı kolaylıkla kendisine boyun eğdirteceğini bilmekteydi.

Yukardakine benzer diğer bir âyet Kur'ân'ın Mekkelilere gönderilmiş olmasiyle ilgili olarak şöyledir: *"Bu indirdiğimiz... Mekkelileri ve etrafındakileri uyaran mubârek Kitab'dır..."* (K. 6 En'âm 92). Aynı nitelikte olmak üzere *Şûra* Sûresi'nde şu var: *"Ey Muhammed!.. Mekke (Ümmü'l-Kurâ) ve çevresinde bulunanları... uyarman için, sana Arapça okunan bir kitab vahyettik"* (K. 42 Şûra 7).

Fakat az geçmeden kendisini, sadece Kureyş'e ya da Mekke'lilere değil fakat tüm Arap'lara gönderilmiş "peygamber" durumunda kılar. Bunu yapabilmek için her şeyden önce Tanrı'nın her kavme, kendi içinden peygamberler ve kendi dilinden Kutsal kitaplar verdiğini bildirir ve Kur'ân'a: *"Her ümmetin bir peygamberi vardır..."* (K. 10 Yunus 47) şeklinde âyet'ler koyar (ayrıca bkz. Rûm Sûresi 22; İbrahim Sûresi 4).

Tanrı'nın her ümmete, kendi içinden "peygamberler" gönderdiğine örnek olmak üzere:*"Biz Nûh'u (kendi) kavmine gönderdik..."* (K. A'raf 59 ve d.; Hûd 25, vs...) şeklinde, ya da yine bunun gibi İlyas'ı, Mûsâ'yı, Hazkel'i, İsâ'yı vs... hep kendi kavimlerine gönderdiğine, onların diliyle Kitab'lar verdiğine dâir konuştuğunu bildirir [448]. Kendisini de Arap kavmi içinden seçilmiş olarak göstermek üzere şu tür âyet'ler koyar: *"Andolsun ki, içlerinden kendilerine...bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lutufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler"* (K. 3 Imrân 164). Burada geçen "mü'minler" sözcüğü Arap'ları kapsar, çünkü kendisini "peygamber" ilân ettiği zaman ortada "mü'min" diye bir Arap toplumu yoktu. Yine bu âyet'de geçen **"içlerinden"** sözcüğü **"Arapların içinden "** anlamınadır.

Öte yandan kendisini Arapça Kur'ân ile gönderilmiş olarak göstermek üzere de şu tür âyet'ler yerleştirir: *"Bu ... Arapça bilen bir milleti uyarman için âyetleri... arapça açıklanmış olarak Allah katından indirilmiş Kitab'dır"* (K. 41 Fussilet 2-5).

Kur'ân'ın Arap kavmi için Arapça dilinde olmak üzere gönderildiği fikrini pekiştirmek için şu tür âyet'ler ekler:

"Biz (Kur'ân'ı) anlayasınız diye arapça okunmak üzere gönderdik" (K. 12 Yusuf 2).

"Biz bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile ortaya koysaydık -'Ayetleri... açıklanmalı değil miydi? Bir Arap'a yabancı bir dille söylenir mi? -' derlerdi" (K. 41 Fussilet 44);

Böylece nasıl ki Yahudilerin ve Hıristiyanların, kendi içlerinden seçilmiş "peygamberleri' ve kendi dillerinden gönderilmiş kitabları var idiyse, Arap'lara da aynı olasılıkların sağlandığını anlatmış olur.

Fakat daha sonra, ve hele Medîne'ye hicret ettikten itibaren, Yahudileri ve Hıristiyanları da kazanma hevesine kapılır ve bu kez kendisini onlara ve bütün insanlara gönderilmiş bir peygamber olarak tanımlamağa başlar. İslâm'dan başka bir din olmadığını, ve daha önce Yahudilere ve Hıristiyanlara verilen din'in aslında İslâm dini olduğunu, onlara gönderilen peygamberlerin hep müslüman peygamberler olduğunu, onlara verilen Kitab'ların (Tevrat'ın ve İncil'in) aslı Tanrı nezdinde bulunan ve Kur'ân'ın dahi kaynaklandığı ana kitap'tan çıktığını anlatır.

Ancak daha önceki peygamberlerin sadece kendi kavimlerine gönderildiklerini, kendisinin ise bütün kavimlere gönderildiğini anlatır: *"Benden evvel her Nebî, hassaten kendi kavmine ba's olunurken ben umum-i nâsa ba's oldum"* der[449] ve Kur'ân'a: *"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik..."* (K. 21 Enbiyâ 107) şeklinde âyet'ler koyar.

Tanrı'nın diğer peygamberlerle ahidleştiğini ve onlara kendisi'nin peygamber olarak gönderileceğini bildirdiğini ve kavimlerini bu fikre alıştırmalarını onlardan istediğini söyler (K. 3 Mâide 81). Buna dayanarak Yahudilerin ve Hiristiyanların kendisini peygamber olarak benimsemelerini ister. Kendisine verilen Kur'ân'ın, daha evvel Yahudilere ve Hıristiyanlara gönderilen Kitab'ları (İncil'i ve Tevrat'ı) doğruladığını ekler (K. 6 En'âm 92).

Bunu yaparken kendisinin tüm insanlığa gönderildiğine ve İslâm'dan gayrı gerçek din bulunmadığına dâir koyduğu hükümleri pekiştirir. Bu arada İncil ve Tevrat'dan alıntılar yaparak Yahudilerin ve Hıristiyanların dinsel geleneklerini de İslâm'a katar (ki bunlar arasında oruç tutulması, ezân okunması, kurban bayramı vs...gibi şeyler vardır).

Katarken de bunların aslında İslâm'a âit şeyler olduğunu ve çünkü Tevrat ve İncil'in **İslâmî esasları** kapsar şekilde verildiğini bildirir (K. 6 En'âm 92).

Bunları yaparken Yahudileri hoşnud etmek ve kendisine çekmek için Kıble'yi **Mescid-i Aksa** (Kudûs) yönüne çevirir ve namazı bu yönde kıldırtmağa başlar (K. 2 Bakara 145). Onların oruç usulunü benimsemek üzere **"Aşure orucu"** uygular (ki bu bir geceden öbür geceye oruç tutma usulüdür), ya da onların giyim tarzını ve saç bırakma usûllerini benimser ya da bu doğrultuda olmak üzere bir çok hükümler koyar.

Ancak ne var ki bütün bu cabalarına rağmen Yahudileri ve Hıristiyanları müslüman yapamayacağını anlayınca, bu sefer onlara karşı husûmet siyâsetine geçer. Onları hoşnud etmek için benimsediği çoğu uygulamalardan vazgeçer ve örneğin Kıble yönünü **Mescid-i Aksa**'dan (Kudûs'ten) **Mescid'i Haram**'a (yâni Mekke'deki Kâ'be'ye) çevirir. Evvelce **"Aşure orucu"** usûlünü uygularken, bu kez bunu **"Ramazan orucu"** şekline sokar; yâni Ramazan ayı boyunca uygulanan ve sadece gündüzleri yemek yemeyi haram sayan bir usûle dönüştürür. Onların giyim ve kuşam şekline yer vermiş iken bu kez bundan vazgeçer ve örneğin: *"Yahudiler ve Hıristiyanlar saçlarını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz (kına ile boyayınız)"* diye emreder. Bütün bunlardan gayrı bir de onlara karşı cihâd yolunu seçer ve örneğin Tevbe Sûresi'ne koyduğu 29cu âyet ile onları müslümanlığı kabule çağırır. Müslümanlığı kabul etmedikleri taktirde (bunun cezâsı olmak üzere) **"cizye"** (kafa parası) ödemeğe ve eğer bu iki şıktan hiç birini yapmayacak olurlarsa öldürülmeğe mahkum eder (K. 9 Tevbe 29).

Daha başka bir deyimle İslâm dışındaki insanları "müşrikler" (ilâh'lara tapanlar) ve "kitab ehli" olanlar (yâni kendilerine Kitap verilmiş olanlar) diye ikiye ayırmış ve kendisini,bütün insanları İslâm'a sokmakla görevli kılınmış olarak tanımlamıştır. "Müşrikler" müslümanlığı kabul etmedikleri taktirde öldürüleceklerdir. "Kitablılar" (yâni Yahudiler, Hıristiyanlar, vs...) ise ya İslâm'a girecekler, girmedikleri taktirde "cizye" vereceklerdir. Bu iki şıktan birini seçmedikleri taktirde öldürüleceklerdir

Ve işte Muhammed'in "bütün insanlara gönderilmiş olduğu" hikâyesinin en kısa özeti budur.

Fakat her ne olursa olsun şunu tekrar belirtmek gerekir ki kendisini bütün insanlara gönderilmiş "evrensel bir peygamber" gibi gösterirken dahi İslâm dinini, genellikle Arap'ın özelliklerini, niteliklerini ve geleneklerini göz önünde tutarak düzenlemekten geri kalmamıştır. Bunu yaparken de Arap'ları İslâm'ın en "üstün", en "asil", en "degerli" kavmi olarak tanıtmış, kendi mensup bulunduğu kabileyi de Arap kavmi'nin en üstünü olarak göstermiştir. Bu konuda söyledikleri arasında şunlar vardır:

"İnsanlığın en mükemmel sınıfı Araplardır. Arap'ların en mükemmeli Kureyşlilerdir; Kureyşlilerin en mükemmeli de Benî Hâşim'dir";

"Araplara hakâret eden, Arap hakkında kötü konuşan, Arap'ı aşağılatan kişi müşrik sayılır, zirâ Arap'ları küçültmek İslâm'ı küçültmek demektir";

"Arapları sevmek şu üç nedenle şarttır: çünkü ben bir Arap'ım, çünkü Kur'ân arapça inmiştir , çünkü cennet sakinleri arapça konuşur" [450].

Buna benzer verilere dayanaraktır ki daha sonraki Arap halifeleri (örneğin Halife Ömer) Arap'ları İslâm'ın "bel kemiği" saymışlar ve Arap kabilelerini Arap olmıyanlara karşı dâima üstün tutmuşlardır.

Öte yandan İslâm'ın esas itibariyle Arap dini olduğuna, Arap'ın kendi geleneklerine ve inançlarına dayalı bulunduğuna kanıt hususlar çoktur; hem de başlı başına bir kitap konusu olacak kadar çoktur. Kısaca fikir edinmek için bunlardan bir iki örnek vermekle yetinelim:

Hacc ve **Umre** denen şey İslâm öncesi bir Arap geleneğidir ki İslâm'ın temel direklerini oluşturur. Örneğin Mekke'deki **"Safa"** ve **"Merve"** tepeleri arasında koşarak Kâ'be'yi tavaf etmek, eski bir Arap geleneğidir. Kâ'be'deki **"Hacer-i Esved"** ile **"al-Hacer al-as'ad"** adlı taşların kutsallığı eski Arapların geleneklerindendir. Kâ'be'yi tavaf edenlerin şeytanları taşlamaları yine eski Arap geleneklerindendir. İslâm öncesi dönemdeki putperest arapların benimsedikleri bu geleneklerin hepsini Muhammed, İslâmî uygulama haline sokmuştur. Örneğin Bakara Sûresi'ne koyduğu 158ci âyet şöyledir: *"Şüphesiz 'Safa' ile 'Merve' Allah'ın nişânelerindendir. Kim Kâ'be'yi hacceder veyâ umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur..."* (K. 2 Bakara 158) .

Yine bunun gibi **Arafat**'dan inişde **"Müzdelife"** denen mevkide durup Tanrı'yı anmak eski Arap putperestlerinin bağlı bulundukları geleneklerdendi. Muhammed bu geleneği Bakara Sûresi'nin 198ci âyet'i ile İslâm'a mâl etmiştir. Ayet şöyle: **"...Arafat'tan indiğinizde, Allah'ı Meş'ar-i Harâm olan Müzdelife'de anın..."** (K. 2 bakara 198).

İslâm'dan önceki dönemde haccetmek **Mekke**'de değil fakat o civarda bulunan **Mina**'da sona erermiş. **"Camrat al-Akabe"** denilen yerden Arap'lar şeytanları taşlarlarmış. Muhammed bu eski Arap geleneğini kaldırmamış fakat sürdürmüştür. Burası güyâ İbrahim'in çocuğunu kurban etmek istediği yerdir diye kurban kesiminin de burada yapılmasını emretmiştir (K. 37 Saffat 101 ve d.).

İslâm öncesi "putperestlik" döneminde Kâ'be'yi zirâret eden hacılar **Mina**'da bulundukları sırada Mekke'nin sahibi ve Kâ'be'nin bekçisi olan Kureyşli'ler onlara yemek verirlermiş. Bu geleneği de Muhammed İslâm geleneği olarak sürdürmüştür[451].

Putperestlik döneminin pek çok geleneklerini kaldırdığı hâlde bu yukardakileri kaldırmayışının nedenini din adamları pek açıklamazlar. Fakat anlaşılan o'dur ki Arap'ların büyük bir inançla bağlandıkları bu gelenekleri kaldırmak işine gelmemiştir. Muhtemelen kendisi de çocukluğundan beri bu geleneklere aşina olduğundan bunları terketmek istememiştir.

Öte yandan **"hile" (hud'a)** ve **"yalan"** konusunda Arap'ların eskiden beri uyguladıkları çoğu gelenekleri de sürdürmekten geri kalmamıştır. Arap tarihi uzmanlarının açıklamalarına göre "hile" (hud'a) ve "yalan" eski dönemlerden beri Arap karakterinin çöl koşullarından doğma özelliklerindendir. Arap bedevisî'nin "ideal" yaşamının hayvan yetiştirmek, avcılık , akıncılık ve talan etmek, deve çalmak, zengin kervanlara gizlice saldırıp ganimet almak, kadın ve çocuk kaçırmak ve bunları satarak (ya da fidye karşılığı olarak) para kazanmak, ve bu işleri yaparken kısas yolu açık kalmasın diye kan dökmekten kaçınmak (çünkü kan dökecek olursa karşı tarafın intikam almak için kendisine karşı aynı yola başvuracağını bilir) olduğu Arap kaynaklarınca ortaya vurulan gerçeklerdendir.

Söylemeye gerek yoktur ki bütün bu işler tilki kurnazlığı ile ya da şeytana taş çıkartacak hile usûlleriyle yapılmak gerekir. Bundan dola-

yıdır ki İslâm'ın ortaya çıkışında putperest Arap'lardan bir çoğu, gönül rızasiyle müslüman olmadıkları için, İslâm'ın koşullarını içten bir duygu ile yerine getirmeyip hile yoluna saparak "yerine getiriyormuş" gibi görünürlerdi. Örneğin namaz kılarken istemeye istemeye kılarlar, ya da belli etmeden namaz usûllerine aykırı davranırlardı. Bunu bildiği içindir ki Muhammed, Arap'ın "hud'a" (hile) yapma geleneğini aynı yoldan karşılama geregını öngörmüştür. Kur'ân'ın **Nisâ** Sûresi'ne koyduğu 142.ci âyet bunun kanıtlarındandır. Bu âyet'de, münâfıkların (yâni dıştan müslüman görünenlerin) namaza tembel tembel kalktıkları, dindar görünerek insanlara gösteriş yaptıkları ve böylece Tanrı'yı aldatmak için hile yoluna saptıkları (yâni "hud'a" yaptıkları) ve Tanrı'nın da onlara karşı "hud'a" yaptığı yazılıdır[452]. Ayet'in aslı şöyle: *"Doğrusu münâfıklar (dıştan müslüman görünen kâfirler) Allah'a karşı hile (hud'a) yaparlar. Tanrı'da onlara karşı (hud'a) yapar. Onlar namaza tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar... Allah'ı pek az anarlar..."* (K. 4 Nisâ 142).

Görülüyor ki âyet'e göre Tanrı, " hud'a" (hile) yapan bu Arap'lara karşı "hud'a" ile karşılık vermeyi, onlarla bu şekilde başa çıkmayı seçmiştir. Ancak ne var ki Tanrı'yı **"hud'a"** (hile) yapıyormuş gibi göstermek din adamının işine pek gelmez[453]. Bu nedenle **"hud'a"** (hile) sözcüğünü farklı şekle sokarak âyet'in ilk tümcesini şu şekilde Türkçe'ye çevirirler: *"Doğrusu munafıklar Allah'ı aldatmağa çalışırlar, oysa O, onlara aldatmanın ne olduğunu gösterecektir..."* (K. 4 Nisâ 142)

Yine din adamının bildirmesine göre Muhammed, kâfirlerle savaşırken hile yollarına başvurulmasını emretmiş ve örneğin **"Harb hud'a'dır"** demiştir[454]; derken de kuşkusuz eski Arap geleneğinde savaşın **"hud'a"** (hile) olarak belirlendiğini hesap etmiştir.

Öte yandan anlaşılan o'dur ki Muhammed, Yahudilerden ve Hiristiyanlardan aldığı gelenekleri bile Arap bedevisi'nin yaşamlarını ve çöl koşullarını göz önünde tutarak ayarlamıştır. Bu konuda bir fikir edinebilmek için nice örneklerden biri olarak **ezân** okunması ile ilgili uygulamayı kısaca inceleyelim:

Ezân esas itibariyle **"i'lâm"** demek olup sözlük anlamda namaza çağırmanın karşılığı olarak kullanılır. Medîne'ye hicret ettiği tarihe gelinceye kadar Muhammed, namaz vaktini haber vermek üzere sokaklara adam çıkartır ve onları *"Buyurun namaza, buyurun namaza"* diye

bağırtırdı. Fakat Medîne'de bazı kişiler Muhammed'e başvurarak bu usûlü beğenmediklerini bildirirler ve değiştirilmesini isterler. Kimisi Hıristiyanların yaptıkları gibi çan (nâküs) çaldırarak, kimisi Yahudilerin yaptıkları gibi boru öttürerek kimisi de yüksek bir yerde ateş yaktırarak bu işin görülmesi için teklifte bulunur. Fakat bu tekliflere pek itibar edilmez. Bu arada Abdullah b. Zeyd adında biri rü'yâsı'nda ezan okunduğunu gördüğünü söyler. Muhammed bunu uygun bulduğu için sesi hem güzel ve hem de "yüksek" bir kimse olan Bilâl'e ezan okumasını emreder. O tarihten bu yana namaza dâvet için uygulanan usûl bu olur.

Fakat İslâm kaynaklarından naklen din adamı'ndan öğrenmekteyiz ki, bu usûl'ü yerleştirirken Muhammed, Arap'ların çöl'de yaşadıklarını ve dağınık yerlerde davar beslediklerini göz önünde tutmuş ve çok sayıda namaza gelmeleri için namazın, uzak mesafelerden işitilmesini sağlayacak şekilde, çok yüksek sesle okunmasını istemiştir. Bu nedenledir ki de şöyle demiştir: *"Namaza nidâ edildiği vâkit şeytan, ezânı işitmemek için (yâhud ezân sesini duymıyacak yere kadar, yâhud duymayayım diye) yüz-geri (kemâli telâs ile) yellene yellene kaçar. Nidâ bitince, (vesvese etmek üzere döner) gelir. Namaz için tesvîb (yâni ikâmet) edilince (yine evvelki gibi) yüz-geri edip kaçar. Tesvîb de bitince yine (vesvese için) gelip insan ile nefsi arasına sokulur. -Falan şeyi hatırla, falan şeyi hatırla- diyerek (namazdan evvel insanın) hiçte aklında olmıyan şeyleri yâdettirir (durur). Tâ (ki insan) kaç rekât kıldığını bilmez oluncaya kadar (kendisiyle) uğraşır"*[455].

Bu konu ile ilgili olarak din adamı'nın bellettiği bir başka hadîs şöyle: *"(Ezân okunduğunda) şeytan geri geri gidip uzaklaşır. Ve zart (zurat) diye sesli yellenerek gider. Ezan sesini işitemeyeceği yere değin uzaklaşır..."* [456].

Görülüyor ki ezan'ın yüksek sesle okunması çöl koşullarının gerektirdiği bir şeydir ki Muhammed bunu, yine çöl bedevisinin anlayabilmesi için yukardaki şekilde şeytan kaçırtma hikayesi ile açıklamıştır.

Öte yandan Muhammed, Cin'ler konusundaki eski Arap inanışlarını da İslâm'ın sorunlarından kılmış ve örneğin Kur'ân'ın çeşitli Sûre'lerine serpiştirdiği çeşitli âyet'ler yanında bir de Cin'lerle ilgili olarak başlı başına bir Sûre koymuştur ki **Cin Sûresi** adını taşır. Ve

bu Sûre'nin 6.cı âyet'inde söyle yazılıdır: *"Gerçekten bir takım insanlar, cinlerin bir takımına sığınırlardı da onların azgınlıklarını arttırırlardı..."* (K. 72 Cin 6).

Burada sözü geçen **"insanlar"** sözcüğü Arap'ları kapsar. Beyzevî ve Celâleddin gibi kaynakların bildirmesine göre o dönemde Araplar, geceleyin çölde giderlerken başlarına belâ gelmesin diye cin'lerin başı olana sığındıklarını belli ederler ve söyle derlermiş: *"Ben kendimi bu bölgenin hâkimi olan Cin'e emânet ederim; o kendi ümmeti içindeki kötülerden beni korur"*. Yukardaki âyet Arap bedevisini, Cinler yerine Tanrı'ya sığındırmak için konuyor; maksat bu yoldan onu "Tanrı elçisi'ne", yâni Muhammed'e boyun eğdirtmektir.

Kur'ân'da yer alan masal'lar ve hikâyeler konusunda da durum budur. Her ne kadar Kur'ân'daki masalların bir çoğu Tevrat'dan ya da Hıristiyan kaynaklardan alınma olmakla beraber pek çoğu da Arap kaynaklıdır. Örneğin **"Fil Sûresi",** Arabistan'ın kaderi ile ilgili bir Arap masalından ibârtettir. 5 âyet'den oluşan bu Sûre Milâd'ın 500 yılında Yemen'in, **"Ebrehe"** adındaki bir habeş kumandanının istilâsından güyâ Tanrı tarafından kurtarılmasını hikâye eder.

"İstinca" ederken (yâni def-i hâcet'ten sonra temizlenirken) taş ya da kerpiç kullanmak ya da yemek yedikten sonra parmakları yalamak ya da başkasına yalatmak vs... hep eski Arap geleneklerindendir ki İslâm'ın uygulamaları arasına alınmıştır. Örneğin yemekten sonra parmakların yalanması ve yalatılması konusunda Muhammed şöyle emretmiştir: *"Sizden biriniz yemek yediği zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkça, yâhud (âilesinden birisine) yalatıp temizlemedikçe bir bezle silmesin"* (**Sahih-i...** Cilt XI, sh. 394. Hadîs no. 1864)[457].

Hemen ekleyelim ki parmak yalamak temizliği sağlamak için değil fakat yalanan şey'in, yenen yemeğin bir "cüz'ü" olmasındandır[458]. Çünkü Arap bedevisi yoksulluk ve susuzluk içinde yaşardı; ateşte pişmiş yemek yüzü pek görmezdi. Çoğu zaman arpa kavutu, hurma, süt gibi şeyler yerdi. Bunlar ele bulaşmayan yiyeceklerdendi. Pek nadiren pişmiş et yemeği yediği zaman et yemeginin parmaklarındaki bulaşığını yalar ya da devesine yalatırdı. Böylece yemiş olduğu yemeğin son kalıntılarından da yararlanmış olurdu. Yukardaki hadîs hükmünü Muhammed, bu Arap geleneği gereğince koymuştur. Böylece parmak yalamayı ve yalatmayı İslâmî bir gelenek haline getirmiştir.

Söylemeye gerek yoktur ki bu Arap geleneğinin pek imrenilecek bir yönü yoktur. Buna rağmen bizim din adamlarımız bu geleneği olumsuz bulmazlar; aksine savunurlar. Savunmak üzere de "Bal tutan parmağını yalar" felsefesine sarılırlar ve şöyle derler: *"Bal tutan parmağın yalanması ayıplanmayıp da yemek yenilen parmakların o devrin içtimâî hayat ve zarûreti üzerine yalanması neden müstekreh addolunsun?"* [459]. Her ne kadar günümüzde yemekten önce ve sonra ellerin suyla yıkanması gerektiğini bildirmekle beraber "müstekreh" bulmadıkları bu Arap geleneğini İslâm'ın Kur'ân olmayarak öngördüğü bir kural olarak insanlarımıza belletirler. Belletirken de, yemek yedikten sonra parmakların yalanmadan ya da âile'den birisine yalatılmadan bir bezle silinmemesini, şeriât emri olarak bildirirler.

Din adamı'nın insanlarımıza bellettikleri diğer bir Arap geleneği de "toplu halde" ya da "ayrı ayrı" yemek yeme tarzıdır ki Kur'ân'ın Nûr Sûresi'nde şöyle dile getirilmiştir: *"...Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur"* (K. 24 nûr 61). Beyzevî ve Celâleddin gibi Kur'ân yorumcularından öğrenmekteyiz ki bu hükmü Muhammed, bazı Arap aşiretlerinde tek başına yemek yemenin sakıncalı olduğu hususundaki inançlarına yer vermek maksadiyle Kur'ân'a koymuştur[460].

Fakat şu muhakkak ki din adamlarımızın asıl büyük günâhı insanlarımızı, akılcılıktan uzaklaştırmak bakımından olduğu kadar kadına bakış açısını saptırmak bakımından da Araplaştırmak olmuştur. Vaktiyle kadını özgür bilen, çarşafa tıkmayı ya da erkekten kaçırmayı düşünmeyen ve Dede Korkut'un deyimiyle: ***"Eve bir konuk gelse, er adam evde olmasa, ol anı yedirir, içirir, ağırlar, azizler gönderir"*** diye güvenceyle yücelten Türk insanını, kadına tıpkı Arap gibi hor gözle bakan bir yaratık yapmışlardır.

Ve evet din adamlarımız bu toplumu, yukarda bazı örneklerle belirttiğimiz gibi, İslâm'ın Arap'a özgü özelliklerine özendirerek ve aynı zamanda Arap ırkı'nın üstünlüğü fikrine yönelterek yetiştirmeyi "dinsel" bir görev bilmişlerdir; halâ da öyle bilirler; tıpkı Araplar gibi, şeytanları taşlatmayı ya da cinlerle uğraştırmayı "inanç" nedeni kılarlar. Arap kavmi'nin İslâm'ın belkemiği olduğunu anlatırken Türk ırkı'nın İslâm öncesi dönemde "vahşet" halinde yaşadığı yalanlarını söylemeyi dindarlık sanırlar. Kur'ân'ı Türkçe'ye çevritmeyip Arapça

aslından okutmayı Tanrı emrine uymak sayarlar. Ezanı Arapca olarak okutmayı, okuturken de insanları yataktan fırlatırcasına ya da hasta yaparcasına yüksek sesle okutmayı müslümanlığın gereği yaparlar. Ve en kötüsü, insanlarımızı şeriât hurafeleri ve Arap masallarıyle yetiştirmeyi, ve daha dogrusu akılcıktan ve düşünme gücünden yoksun birer yaratık haline getirmeyi ma'rifet sanırlar.

III) Kur'ân'ı Arapça okutma konusunda din adamı'nın kurnazlığı!

Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği o'dur ki Tanrı her ümmet'e (millet'e, toplum'a) kendi içinden peygamberler seçmiş ve kendilerinin anlayacağı dil'den Kitab'lar vermiştir. Çünkü istemiştir gönderdiği buyruklar anlaşılsın: anlaşılsın da bu toplumlar dogru yola gelsinler. Bunun böyle olduğunu anlatmak maksadiyle de güyâ şöyle konuşmuştur: ***"Her ümmetin bir peygamberi vardır..."*** (K. 10 Yunûs 47); ***"Kendilerine apacık anlatabilsin diye her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik"*** (K. İbrahim 4). Bu doğrultuda olmak üzere önce Yahudilere Mûsa aracılığiyle **Tevrat**'ı ve Davud aracılığiyle **Zebûr**'u indirmiş, sonra İsa'ya **İncil**'i vermiş en sonra da Arap'lar içerisinden Muhammed'i peygamber olarak seçmiş ve ona, kendi milleti'nin anlayacağı Arapça dilinden **Kur'ân**'ı vermiştir. Ve güyâ bu kitaplar, Tanrı'nın nezdinde bulunan **"Levh-i Mahfuz"** dan kaynaklanmışlardır ["Levh-i Mahfuz", adı yerine "Ana Kitab", "Mahfuz Levha", "Ümmü'l-Kitab" deyimleri de kullanılır. Kur'ân'da şöyle yazılı: *"Ey Muhammed! Doğrusu sana vahyedilen bu Kitab, Levh-i Mahfuz'da sâbit şanlı bir Kur'ân'dır"* (K. Burûç 21-22; Ra'd 39)]

Din adamı'nın söylediği şudur ki Tanrı Kur'ân'ı **"apaçık bir kitab"** olarak ve **"Arapça"** dilinde göndermiştir, çünkü istemiştir ki okuyanlar onu anlasın. Bundan dolayıdır ki: **"Biz Kur'ân'ı anlayasınız diye arapça okunmak üzere gönderdik"** (K. Yusûf 2) demiştir. Kitabın iyice **anlaşılmasını** sağlamak üzere özellikle Arapça indirildiğini belirtmek için: ***"...Biz (Kur'ân'ı) anlayasınız diye Arapça okunmak üzere gönderdik"*** (K. Yusuf 1-2) demiş ve bu söylediğini pekiştirmek için çeşitli benzerî âyet'ler indirmiştir (Bkz. Nahl,103; Tâhâ 113; Ahkâf 12; Zuhruf 3; Şûrâ 7; Fussilet 3, 44; Zümer 195).

Durum bu olunca akla gelen soru şudur: mademki Tanrı, kendi

buyruklarının anlaşılması için her ümmet'e kendi içlerinden peygamberler seçip onlara kendi anlayacakları dilden "Kutsal" Kitab'lar vermek istemiştir, ve örneğin Yahudilere Musa'yı ve onların dilinden Tevrat'ı, ya da Arap'lara da Muhammed'i ve Arapça Kur'ân'ı vermiştir, o halde neden acaba Türk milletine, ya da Acem milletine ya da daha önce kendilerine kitap verilmemiş milletlere ayni şeyi yapmamıştır? Madem ki maksadı insanları "doğru yola" sokmaktır ve bunu sağlayabilmek için onlara kendi anlayacakları dil ile hitab etmeyi gerekli bulmuştur, o halde neden buyruklarını Türklere "Türkçe" olarak (ya da Acemlere Acemce olarak, vb...) bildirmemiştir? Tanrı İbranca'dan ya da Arapça'dan başka dil bilmez mi ki böyle yapmıştır?

Din adamı'nın bu tür sorulara verebileceği mantıkî bir yanıt yoktur; bu nedenle kandırma yoluna gidip şunu der: : "Peygamberler her zaman ve her yerde kendilerine en çok gereksinim duyulan yerlerde çıkarlar. Bu gereksinim Araplarda duyulduğu için Muhammed onların arasından seçilmiştir. Fakat Muhammed sadece Arap'lara değil bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberdir ve onun 'risâleti' sadece Arap milletine değil fakat bütün milletlere yöneliktir. ".

Bu yanıta karşı şunu söylemek mümkün: "Pek iyi ama peygamberlere gereksinim Arap' toplumunda duyulur da, kendilerine kitab verilmeyen diğer toplumlarda neden duyulmaz? Ve neden Tanrı Yahudilere ve Hıristiyanlara daha önce elçiler ve kutsal kitaplar gönderir de diger toplumlara göndermez? Öte yandan Kur'ân'da, bu kitabın Arap'ları ve hattâ sadece 'şehirlerin anası' (Mekke) halkını ve çevresindekileri uyarmak için gönderildiği yazılı değil mi (K. En'âm 92, Şûra 7)? O halde nasıl olurda butün insanlara gönderilmiş sayılır?..."

Din adamı'nın buna karşı başvuracağı kurnazlık Mekke'yi İslâmiyetin "evrensel ruhâni merkez"i olarak göstermek, Kur'ân'ın bütün insanlara gönderilmiş olduğuna dair âyet'leri sergilemektir, ki bunlardan biri şöyledir: ***"Ey insanlar! Size Rabbi'niz tarafından delil geldi, size apaçık bir ışık(kitap) indirdik"*** (K. Nisâ 174) .

Oysa ki gerçek bu değildir; çünkü Muhammed, az önce değindiğimiz gibi, ilk başlarda kendisini, sadece Arap'ların peygamberi olarak görmüş ve göstermiştir. Aklının kenarından bütün insanlara gönderilmiş olduğu fikri geçmemiştir. Fakat zamanla (özellikle Medîne'ye hicret ettikten sonra) çete saldırıları ve savaşlar yolu ile paraca ve silahca

güçlenmeye başlayınca diğer toplumları da egemenliği altına alma siyâsetine yönelmiştir.

Konu ayrıca ele alınacak kadar geniş nitelikte olduğu için burada fazla durmayacağız. Fakat Muhammed'in ve Kur'ân'ın bütün insanlara gönderildiğini bir an için kabul etsek bile bu faraziye Kur'ân'ın Arapça dilinde indirilmiş olması sorununa çözüm sağlamaz; aksine içinden çıkılamaz bir durum yaratır. Çünkü Arapça dilinden yazılmış bir kitabın bütün insanlar tarafından anlaşılamayacağı aşikârdır. Buyruklarının insanlar tarafından apaçık bir şekilde anlaşılmasını isteyen bir Tanrı'nın, Arap'tan gayrı toplumlara Arapca dilinden Kur'ân göndermesi düşünülemez. Hele Tanrı'nın Yahudilere kendi anlayacakları dilden Kitab verdiği kabul ediliyorsa, başka milletlere (örneğin Türklere, Acem'lere, bv...) bu usulü uygulamaması elbetteki söz konusu edilemez.

Fakat her ne olursa olsun bizim din adamlarımızın değişmez inancı şudur ki Kur'ân Arapça olarak gönderilmiştir ve Arapca okunmalıdır. Bundan dolayıdır ki Kur'ân'ın indirilişiyle ilgili âyet'leri genellikle **"Arapça okunmak üzere"** gönderilmiş gibi gösterirler. Örneğin Yusûf Sûresi'nin ilk iki âyet'ini şöyle çevirmişlerdir: ***"Biz (Kur'ân'ı), anlayasınız diye Arapça okunmak üzere gönderdik"*** (K. Yusûf 1-2). Benzerî diger âyet'lerde de (örneğin Tâhâ 113; Fussilet 3; Şûrâ 7; Zuhruf 3) çevirinin böyle olduğu görülmekte. Konuyu derinlemesine inceleyen büyük dinbilgini **Turan Dursun**'un ortaya vurduğu gerçek şudur ki söz konusu çevirilerin "Arapça okunmak üzere gönderdik" şeklinde değil fakat **"Arapça Kur'ân olarak gönderdik"** şeklinde yapılması gerekirdi, çünkü Kur'ân'ın Arapça aslında bu tümce **"Kur'an'en Arabiyye"** dir[460*]. Bu şık seçilmiş olsaydı Kur'ân'ın Türkçe'ye çevirisi **"Kur'ân"** yerine geçebilir ve Türkçe çeviri ibâdet için (örneğin namaz için) yeterli görülebilirdi. Bu sayede insanlarımız Kur'ân'ın içeriği ve hükümlerinin kapsamı hakkında fikir edinebilirler, bunları akıl kıstasına vurup eleştirebilirler ve muhtemelen gerçeklere giden yolun **şeriât** değil fakat **akılcılık** olduğunu anlayabilirlerdi.

Ancak ne var ki din adamlarımız hiç bir zaman bu fırsatı değerlendirme yoluna gitmemişlerdir. Her ne kadar Ebû Hanife ve Abdullah İbn Mes'ûd gibi sayıları az da olsa bazı kaynaklar Kur'ân cevirisi'nin namaz için yeterli olduğu görüşünde bulunmuşlarsa da, din adamlarımız bu olasılığa dahi yer vermemişlerdir.

Bununla berabere "aydın" görüşlü din adamı (ya da din "bilgini!") kılığında görünmek isteyenler, akla ve mantıga ters ve fakat oldukça kurnaz bir çözüm yolu bulmuşlardır ki o da Kur'ân'ı bazan Türkçe **"meâlinden"** ve bazan da **"Arapça aslından"** okutmaktır.

Bu görüş taraftarlarına göre eğer bir kimse ibâdet için ya da ölen kişinin ruhu için Kur'ân okuyacaksa, Arapça aslından okumalıdır. Yok eğer kendisi için okuyorsa Türkçe "meâlinden" okumalıdır ki anlayabilsin; çünkü anlamadan okumanın faydası yoktur. Şöyle derler: ***"Bir müslüman kendisi için Kur'ân okuyorsa, anadilinde okur. Anlamadığı mesajın ona faydası olmaz çünkü..."***[460]**.

Bunu derken, hani sanki Tanrı'ya: "Kur'ân'ı Arapça gönderdin ama, bir Türk'e yabancı bir dille söylenir mi?" diyerek, farkında olmadan, ders verir gibi bir tutum takınmışa benzerler. Daha doğrusu Tanrı'yı, Arapça bilmeyen halklara Arapça Kur'ân vererek anlayama yacakları dilde mesaj göndermek, ya da bu halkları ille de Arapça öğrenmeğe zorlamak gibi suçlu bir durumda kılarlar. Şu bakımdan ki Kur'ân'da: biraz önce belirttiğimiz gibi, ***"Kuşku yok ki Biz,... anlayasınız diye Kur'ân'ı Arap diliyle meydana getirdik"*** (K. Zuhruf 3); ***"Biz bu Kur'ân'ı yabancı bir dille ortaya koysaydık...-'Bir Arap'a yabancı dille söylenir mi?-' derlerdi"*** şeklinde âyet'ler vardır ki tartışmaya müsait değildir.

Öte yandan Kur'ân'ın ibâdet maksadiyle ya da ölen bir kişinin ruhu için okunması halinde mutlaka **Arapça aslından** okunması gerektiği kanısındadırlar. Daha başka bir deyimle ibadet için ya da ölen birinin ruhu için okunan Kur'ân'ı anlamağa gerek olmadığı, çünkü anlamakla bir yarar sağlanmayacağı kanısındadırlar.

Pek iyi ama anlamadan bir işi görmenin, hele ibadet etmenin, insan şahsiyetinin haysiyeti ve özgürlüğü ile bağdaşır bir yönü olabilir mi? Söylediği şeyin ne olduğunu bilmeden Tanrı'ya duâ eden, tapan bir insan Tanrı'ya layik bir varlık sayılabilir mi?Böyle bir durumda kişi'nin papagandan farkı olabilir mi? .Eğer Tanrı'yı "Yüce" bir "Yaratan" olarak kabul ediyor isek, hiç böyle bir Tanrı, kendi yarattığı insanların bilinçsiz şekilde ve söylediklerinden habersiz olarak kendisine ibâdet etmesini uygun bulabilir mi? **"Ibâdet** dediğimiz şey nedir ki? Tanrı'ya yalvarmak, dilekte bulunmak, tapmak değil mi? Bu işler nasıl yapılır? Genellikle sözle, değil mi? Söylediğinin ne olduğu-

nu bilmeden kişi Tanrı'dan nasıl dilekte bulunabilir; ona nasıl şükranda sunabilir?.

Görülüyor ki şeriâtçılarımız ve din adamlarımız, Kur'ân'ı ille de Arapca okutacağım diye akla ve mantıga meydan okurcasına insanlarımıza "Kur'ân'ı kendin için okuyacaksan, Türkçesinden oku" diye taviz verdikten sonra "Ibâdet için okuyacaksan Arapçasından okumalısın" diyerek kandırma peşindedirler. Her zaman tekrar ettiğim gibi şeriâtçı'nın kendine özgü bir mantığı vardır ki akılcı mantıkla bağdaşmaz. Türkiyemiz şimdi akılcılığa meydan okuyan bu kişilerin saldırısına uğramış, başına neler geleceğinden habersiz beklemektedir.

Oysa ki başka dinlerin din adamları, bundan yüzlerce yıl önce Tanrı'yı kendi toplumlarının dili ile konuşur göstermişlerdir. Örneğin Almanya'da Luther'in yaptığı bu olmuştur. Bu sayededir ki Alman dili'nin gelişip oluşmasına, Alman miliyetçiliğinin doğmasına vesile olmuşlardır.

İnsanlarımızı, Farklı Din ve İnançtakilere Karşı Düşman ve Hoşgörü'den Yoksun Kılan Şeriât Verilerinin Belleticisi Olarak Din adamı.

Orta Çağ boyunca Batılı din adamlarının din adına giriştikleri bağnazlıkları, cinâyetleri, kötülükleri ve sahtelikleri bizim kendi din adamlarımızın geçmişteki davranışlariyle kıyaslamak hangi taraf için daha iyi bir not verdirir, bilinmez! Görünüş Batılı din adamının aleyhine gibidir. Fakat matbaa'nın memlekete girmesine ikiyüz küsûr yıl boyunca engel olan, deli Mustafa gibi bir padişah'a "yücelik" fetvası veren, genç Osman faciasını körükleyen, Murat IV zamanında zorbalar isyanını fetva ile destekleyen, deli İbrahim'i "kerâmet sahibi" gösterip daha sonra katline karar veren, halkı ağaların zulmü altında inleten, dine aykırıdır diye rasathane yıktıran, askerî reformlar da dahil olmak üzere her türlü yeniliğe karşı koyan, Mustafa III gibi Padişahların büyü usûlleriyle devleti yönetmesine yardımcı olan, vebâ hastalığı gibi halkı kırıp geçirici müsibetlere karşı tedbir alınmasını İslâm'a aykırı sayan, Padişah'lara kardeş kanı akıttıran ve saymakla bitmeyecek buna benzer nice kötülüklere çanak tutan ve bu yetmiyormuş gibi bir de Arap'ların Türklere ve diğer milletlere karşı din adına giriştikleri insanlık dışı vahşeti alkışlamayı ve bu olayları İslâm tarihi diye okutmayı ma'rifet sayan din adamlarımızın yaptıklarını, Batılı din adamlarının yaptıklarıyle birlikte terazinin kefelerine koymak belki dengeyi sağlayacaktır[461].

Fakat Türk din adamı'nın bağışlanamayacak olan suçu, sadece bu kötülüklerde bulunması, ya da sadece kendi toplumunu benliğinden, dilinden, eski güzel geleneklerinden ve niteliklerinden ve tarihinden yoksun kılması değil fakat bir de insanlarımızı farklı din ve inançtan olanlara karşı düşman yapması, genel olarak insan sevgisinden, insan varlığının değeri duygusundan uzaklaştırması, hoşgörü yoksunu kılması, daha doğrusu şeriât'ın bu doğrultudaki verileriyle yoğurmasıdır.

Sık sık belirtmeye çalıştığımız gibi farklı din ve inançtaki insanları

"kâfir" diye tanımlayan, onlarla ilişkiyi "kâfirlik" sayan, onlara karşı "cihâd" açılmasını saptayan şeriât emirlerini ele alıp yeren olmamıştır; Tanrı'nın bu tür emirler vermeyeceğini söyleyen çıkmamıştır. Bugün dahi din adamlarımız, tıpkı diğer şeriât ülkelerinde olduğu gibi, *"İslâm'dan gayrı bir dine bağlı olanlar sapıktırlar"* şeklinde ya da "kâfirlere" karşı saldırganlığı öngören şeriât verilerine sarılmışlardır.

Oysa ki **şeriât** demek insan denilen varlığın ruhundaki insan sevgisini yok eden sistem demektir. **"İnsan"** derken, dini, dili, ırkı, cinsi ne olursa olsun soyut (mücerret) anlamda bir **varlık** gelmelidir aklımıza. Ancak ne var ki şeriât dini, başta ana, baba, kardeş gibi yakınlar olmak üzere farklı din ve inançta olanları ayrı ve düşman bir dünyâ'nın insanları sayar; onlarla her türlü ilişkiyi yasaklamak yanında genellikle onlara karşı şiddet ve saldırı usûllerini uygular.

Çeşitli yayınlarımızda ya da bu kitabımızın çeşitli bölümlerinde değindiğimiz gibi şeriât dini, yeryüzü insanlarını, din ne inanç farkı esasına göre **Dar-ül İslâm** ve **Dar-ül harb** diye ikiye ayırmış, birincileri ikincilere "cihâd" açmakla görevlendirmiş, eğer "müşriklerden" iseler öldürmeğe (örneğin Tevbe Sûresi'nin 5.ci âyet'i), yok eğer "Kitâb ehli" iseler "cizye" (kafa parası) vermeğe ve ikinci sınıf insan muamelesinde bulunmağa zorlamıştır (Örneğin Tevbe Sûresi 29.cu âyet'i). Her ne kadar **Dar-ül İslâm**' da yaşayanlar (yâni müslümanlar) arasında da eşitsizlikler yaratmakla beraber (örneğin erkeklerin kadınlara üstünlüğü, ya da Arap'ların Arap olmayanlara üstünlükleri, vs gibi) müslümanlar arası "kardeşlik", "dayanışma", "yardımlaşma" gibi hususlara yer vermiş (Bkz. Hücûrat 100; Hicr 88)[462] fakat bu ögeleri müslüman olmayanlar bakımından öngörmemiştir.

Daha başka bir deyimle şeriât sisteminde tüm insanlar arası kardeşlik sevgi vb... diye bir şey yoktur. Şeriât sisteminde insanlar arası sevgi ya da düşmanlık, sadece din kıstasına göre oluşan şeylerdir; insan'ı **"insan"** varlığı olarak sevmek ve **"kardeş"** bilmek diye bir şey söz konusu değildir. **"Sevgi"** ve **"Kardeşlik"** sadece müslüman olanlar arasında söz konusudur; bu nedenle "kardeşler" dargın ise onları barıştırmak gerekir. Bu anlamda olmak üzere Kur'ân şöyle der: *"Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeşlerdir. Öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin..."* (K. 49 Hucûrat 10).

Müslüman olmayana karşı ise tam bir yabancılık, uzaklık, daha

doğrusu düşmanlık ortamı oluşturulur. Nitekim 21.yüzyıla girmek üzere bulunduğumuz bu dönemde laik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin **Diyânet İşleri Başkanlığı:** *"İslâm'dan başka dinlere rağbet edenler tam bir sapıklık içerisindedirler"* [463] diye fetvalar yayınlar ve halkımıza bu fetva'ların kaynağı olan şeriât verilerini belletir. Bu veriler arasında Kur'ân'ın: ***"İslâm'dan başka dinlere rağbet edenler tam bir sapıklık ve ziyân içindedirler"*** (K. 3 İmrân 85) ya da: ***"Kesin olarak Tanrı katında (gerçek) din, yalnızca İslâm'dır"*** (K. 3 İmrân 19) şeklindeki ya da benzerî âyet'leri ve bu doğrultudaki nice hadîs hükümleri bulunur.

Bunun yanında bir de **"müşrik'lerin"** (yâni Tanrı'ya eş koşanların) ya da Tanrı fikrine sahip olmayanların öldürülmeleri gereğini öngören emirler yer alır ki, eğer uygulamaya kalksak, şu son 2500 yıllık süre boyunca insanlığın gelişmesini ve uygarlıkların doğmasını sağlayan kimseleri (örneğin *Aristo*'dan *Bertrand Russell*'a gelinceye kadar her büyük insanı) ikinci bir kez öldürmemiz gerekecektir.

İslâm'ın **Ehl-i Kitâb**'a (yâni Yahudilere ve Hıristiyanlara, vb...) yaşama hakkı ve güvenlik tanıdığı iddiâ olunur, ki doğrudur. Ancak ne var ki bu hak ve güvence, onları ezik ve ikinci sınıf "yaratıklar" durumuna düşürmek bir yana, fakat her şeyden önce onlara karşı "cihâd" açmak, onları islâm'a çağırmak ve eğer çağırıyı kabul etme yecek olurlarsa "cizye" (kafa parası) vermeğe zorlamak gibi uygulamalara engel değildir. Nitekim **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınlarında bununla ilgili Kur'ân âyet'i aynen şöyledir: *"Ey mü'minler! Kendilerine kitap verilip de Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan ve hak dîni (yâni İslâm'ı), din edinmeyen şu kimseler (Yehûd ve Nasârâ yok mu? İşte onlar) kendi elleriyle Cizye (getirip) zelîlâne (aşağılanarak) verinceye kadar onlara karşı cihâd ediniz".* (K. 9 Tevbe 29)

Görülüyor ki her şeyden önce Yahudiler'e ve Hıristiyan'lara karşı savaş açılmak ve onları İslâm'a çağırmak gerek. Çağırıya uyacak olurlarsa sorun yok, fakat uymayacak olurlarsa **"cizye"** vermelerine kadar savaşa devam olunacak. **"Cizye"** vermeği kabul ederlerse yine sorun yok, şu kadar ki "cizye'yi" "zelilâne" bir şekilde, yâni "aşağılanmış olarak" vermiş olsunlar

Din adamı'nın belletmesine göre bu âyet'de geçen **"cizye"** (yâni

"kafa parası") sözcüğü Yahudilerin ve Hıristiyanların İslâmı kabul etmemelerinin cezâsı olmak üzere konmuştur. "Cizye" 'nin, yâni kafa parası'nın, "cezâ" niteliğinde oluşu konusunda Diyânet İşleri Başkanlığı'nın (daha başka bir deyimle Türkiye Cumhuriyeti'nin) görüşü aynen şöyle: *"Cizye: Fukaha örfünde Ehl-i Kitaptan (Yahudi ya da Hıristiyanlardan) müslüman olmıyanların bir muahede ile nüfus başına vermeği deruhde ettikleri vergidir...* ***Öbür bakımdan da Müslümanlıktan imtinâlarının (kaçınmalarının) cezâsıdır...*** *"* (**Sahih-i...** Cilt VIII, sh. 451)[464]

Eğer "cizye" vermeğe râzı olacak olurlarsa onları kendi ibâdetlerinde serbest bırakmak, vermeyecek olurlarsa "cihâd etmek" yâni saldırıya geçip öldürmek şarttır (K. 9Tevbe 29).

"Cizye" vermeği kabul etmeleri halinde dahi onları "ikinci sınıf" insan olarak aşağılatmak, onlarla dostluk kurmamak, onlara i'tibarda bulunmamak gerekir. Yine tekrarlayalım ki âyet'de "Cizye (getirip) zelîlâne verinceye kadar" emri vardır.

Öte yandan Din adamı, Yahudilere ve Hıristiyanlara karşı husumet beslenmesi, onlarla asla dostluk kurulmaması maksadiyle konan şeriât hükümlerini de insanlarımızın beynine sokmaktan geri kalmaz. Bunlar arasında Mâide Sûresi'nin: *"***Ey inananlar Yahudilerle Nasranileri dost edinmeyin... sizden kim onları dost edinirse şüphe yok ki o da onlardandır"** (K. 5 Mâide 51) şeklinde olanları vardır. Aynı Sûre'nin 64. âyet'inde Tanrı'nın Yahudiler için **"Elleri bağlansın, lânet olsun... onların arasına kıyâmete kadar sürecek düşmanlık ve kin saldık"** diye yazılıdır. Yine aynı Sûre'nin 82. âyet'inde: *"***Ey Muhammed! inananlara en şiddetli düşman olarak, insanlardan Yahudileri... bulursun"** diye uyarıda bulunulmuştur.

Bu hükümler, geçmiş dönemlerde, örneğin Ömer bin Hattâb'ın halifeliği zamanında ve daha sonraki dönemler itibariyle Yahudilerin ve Hıristiyanların kimliklerini belirtici giysilerle dolaşmalarını sağlamak ya da işe alınmalarını önlemek maksadiyle uygulanmıştır (örneğin Nizam-ı Mülk döneminde olduğu gibi).

Müslüman olmıyanlara karşı husûmet besleme konusunda, o günden bugüne değişen bir şey yok. Din adamı bugün de bu tür husûmeti körükleyen hükümleri şeriât dini olarak insanlarımıza belletir; bugün

de Muhammed'in "kâfirler" aleyhinde, özellikle müşrikler, Yahudiler ve Hıristiyanlar aleyhinde söylediklerini pekiştirir. O kadar ki müslüman kişinin günlük yaşamını, kılık kiyâfetini, yiyip içmesini hep "kâfir'lere" nispetle ve onların tersine olacak şekilde ayarlar. Örneğin sakal bırakma ve bıyık kesme gereğini belletirken vaktiyle Muhammed'in bu konudaki şu emrini tekrarlar: *"Müşriklere (her hal) ve hareketinizde) muhalefet ediniz (ve benzemeyiniz). Sakallarınızı bırakınız, bıyıklarınızı da iyice ve derince kesiniz"* (**Sahih-i...** , Cilt XII, sh. 110)[465].

Ya da sakal boyamanın Müslüman kişiler için gerekli bir şey olduğunu anlatmak için Muhammed'in şu sözlerini hatırlatır: *"Ashâb'ım Yahûdiler, Hıristiyanlar sakallarını boyamazlar, siz onlara muhalefet ediniz (kına ile boyayınız"* (**Sahih-i...**, Cilt XII, sh. 111)[466]

Ya da gümüş ve altın kap'lar kullanmayı yasaklamak için Muhammed'in: *"Atın, gümüş kapdan içmeyiniz, gümüş (ve altın) tabaklardan yemek de yemeyiniz. Gümüş (altın) dünyâda kâfirlerin, Ahiret'te de biz müslümanlarındır"*[467] diye emrettiğini anlatır.

Ya da çok miktarda yemek yemenin kötü bir şey olduğunu ve kâfirlerin bu kötülüğe saplı bulunduklarını anlatmak için, yine Muhammed'in: *"Mü'min bir mi'desine koymak için yer, kâfir ise karnındaki yedi bağırsağını doldurmak (yani karnını şişirmek) için yer"*[468] diye emrettiğini anlatır.

Ya da **"Beyt-i Makdis" i**n kapısından eğilerek, alçak gönüllülükle girmek ve *"Yâ Rab Dileğimiz, günahımızı affetmendir"* demek gerekirken Yahudilerin bu emri tersine telâkki ederek alçak gönüllülükle eğilecek yerde kıçın kıçın, yâni *"kıçları üzere imekliyerek"* girdiklerine dâir Muhammed'in sözlerini ve bu sözlerin dayalı bulunduğu Kur'ân âyet'lerini (K. 2 Bakara 58-59) belletirken şöyle der: *"Târihin her devrinde hırs ile, hıyânetle tanınmış bir millet olan yahudiler vaktiyle Mûsâ peygamberin (peygamberliği) zamanında da (onun) tebliğ ettiği her emri tersine telâkki ederek bu şevketli peygambere de türlü müşkülât göstermişler ve her zaman hakla bâtılı karıştırmışlardır"* (**Sahih-i...**, Cilt XI, sh. 41 ve d.)[469].

Ya da Tanrı'nın Yahudileri ve Hıristiyanları *"maymun, domuz ve şeytana tapan kimseler"* yaptığına dâir olan Kur'ân âyet'ini (K. 5 Mâi-

de 60) okur ki şöyledir: *"...O kimseler ki, Allah onlara lânet etmiş, gazabına uğratmış, onlardan maymunlar, domuzlar ve şeytana tapan kimseler yapmıştır; yerleri en fena yer olanlar, doğru yoldan büsbütün sapanlar onlardır"* (K. 5 Mâide 60).

Ya da vaktiyle deve sütü içmeyen bir Yahudi kavminin Tanrı tarafından fâre'ye dönüştürüldüğüne, bu nedenle fâre'lerin asla deve sütü içmeyip koyun sütü içtiklerine dâir hadîs'i okur ki şöyledir: *"Benî İsrâil'den bir kavim (mesh olunup) beşer tarihinde silindi gitti. Ben zannetmem ki o ümmed fareden başka bir şeye mesh ve tahvîl edilmiş olsun, Çünkü fâre (içsin) diye (bir yere) deve sütü konulursa, onu içmez de koyun sütü konulursa onu içer"* (**Sahih-i...** , Cilt IX. sh. 60 ve d.)[470]

Ya da Cumartesi yasağına uymadıkları için Yahudilerin maymun haline dönüştürüldüğüne dâir Kur'ân âyet'ini okur ki şöyledir:*"(Ey Yahudiler!) İçinizden Cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara 'Aşağılık birer maymun olunuz' dedik. Bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ders olsun diye yaptık"* (K. 2 Bakara 65-66).

Ya da Yahudilerin ve "müşriklerin", müslümanlar için en büyük düşman olduklarına dâir Kur'ân âyet'ini belletir ki şöyledir: *"İnsanlar içinde, îmân edenlere, en şiddetli düşmanlık gösterenlerin Yahudilerle müşrikler olduklarını, müminlere dostluk itibariyle en yakın olanların da 'Biz Nasraniyiz' diyenler olduklarını görürsün. Çünkü bunların içinde keşişler ve rahipler vardır, sonra bunlar kibirli değillerdir"* (K. 5 Mâide 82).

Ne ilginçtir ki din adamı, bu âyet'i belletirken, keşislerin ve rahiplerin varlığının Hıristiyanları neden dolayı müslümanlara dost yaptığı bir yana ve fakat âyet'in biraz yukarda gördüğümüz: *"Ey inananlar Yahudilerle Nasranileri dost edinmeyin... sizden kim onları dost edinirse şüphe yok ki o da onlardandır"* (K. 5 Mâide) şeklindeki âyet'le bağdaşmadığını bile düşünemez.

Ya da "kâfir" düşmanlığını biraz daha pekiştirmek için onların can'larının tıpkı merkeplerinki gibi çıkacağını ya da Cenennem'de iyice yakılmaları için omuzlarının geniş tutulduğunu anlatan şeriât verilerini öğretir ki bunlar arasında Muhammed'in ölüm döşeğinde söylediği şu sözler vardır: *"Mü'minin ruhu ter ile, kâfirin ruhu ise merkebin canı gibi ağız ve burun deliklerinden çıkar"*[471].

Yine din adamı'nın söylemesine göre Muhammed, kâfirlerin Kıyâmet gününde uzun bir süre âzab çekeceklerini anlatmak üzere şöyle demiştir: *"(Kıyâmet gününde) kâfirin iki omuzu arası sûr'atli bir süvâri yürüyüşü ile üç günlük mesâfededir"* (**Sahih-i...** Cilt XII, sh. 212)[472]

Yüzyıllar boyunca din adamları, şeriât'ın bu gibi esaslarına yaslanarak hep "kâfir" düşmanlığını kışkırtmışlardır. Gazalî ya da İbn-i Teymiyye gibi, islâm dünyâsının âdeta taparcasına yücelttiği "üstadlar" bunların başında gelir. 16.yüzyılda en "büyük" Türk bilgini diye kabul edilen *Ebus-ssuûd Efendi*'nin fetvalarına göz atınız: "kâfir"lere selâm verip, selâm almak hususunda dahi insanlık dışı bir tutum takınan ve örneğin *"İslâm'a gelmesi niyetine selâm vermede beis yoktur"* diyebilecek kadar bağnaz görüşlü "aydın" tipini temsil eder bizim **Ebussuûd** efendilerimiz[473].

*

Her vesile ile değindiğimiz ve değineceğimiz gibi din adamı'nın bellettiği şeriât hükümleri din ve inanç farkına dayalı olarak insanlar arasında öylesine bir sevgi ve kardeşlik boşluğu açmıştır ki ana-baba ile çocuklar ya da kardeşler ve yakın akrabalar arasında dahi (eğer farklı inançta iseler) düşmanlıklar yer almıştır. Bu emirlerden biri, Tevbe Sûresi 'nin 23.âyet'i olarak şöyledir: *"Ey inananlar! Kâfirliği severlerse ve küfrü imana tercih ederlerse babalarınızı ve kardeşlerinizi de dost edinmeyin"* (K. 9 Tevbe 23). Yine Tevbe Sûresi'nin 113.cü Sûresi'nde şu vardır: *"Akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek Peygamber'e ve mü'minlere yakışmaz"* (K. 9 Tevbe 113). Yine bunun gibi İmrân Sûresi'nde farklı inançtakilerle, hattâ müslümanlığa samimî olarak sarılmayanlarla (örneğin "munafıklarla") dostluk kurulmamasını emreden şu hüküm yer alır: *"Ey inananlar! Birbirinizi bırakıp da (başka inançtakileri) dost (edinmeyin). İşte siz o kişilersiniz ki onları seversiniz, fakat onlar sizi sevmez... De ki- 'Geberin kininizle'-..."* (K. 3 İmrân 118-119).

Öte yandan din adamı, farklı inançta bulunanan ana, baba, çocuk ve akraba arasında yabancılık, hattâ düşmanlık yaratmak için, "peygamber" diye bilinen kimselerden örnekler verir ki bunların başında Muhammed gelir. İslâm kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, kendi öz anası *Emine* için Tanrı'dan mağfiret dileme izni alama-

dığını ve bu nedenle anasına hayır duâ'da bulunmadığını bildirmiş, babası *Abdullah*'ın Cehennem'de olduğunu ve kendisini bir baba gibi yetiştiren amucası *Ebû Tâlib*'in de Cehennem ateşlerine atıldığını söylemiştir[474]. Kuşkusuz ki bu şekilde davranmış olmasının nedeni Emine'nin ve Abdullâh'ın İslâm'dan gayrı bir dinsel inançta ölmüş olmalarıdır. Çoğu Arap kaynakları Emine'nin Yahudi olarak Abdullah'ın ise putperest olarak öldüklerini bildirirler. Ebû Tâlib'e gelince o, İslâm'a girmek istemediğini ölüm döşeğinde bile açıkca söylemekten kaçınmıştır.

Farklı bir inanca bağlı olan ana, baba, kardeş, karı-koca ya da akraba kimselere karşı düşmanlık besleme gereğini pekiştirmek maksadiyle din adamı, Muhammed'ten gayrı diger bazı "peygamber'lerden" de örnekler sergiler ki bunlar arasında *Nûh* ve *İbrahim* gibi ünlüler de vardır.

Nûh, her ne kadar **Kitab-ı Mukadde**s'e göre "peygamber" sayılmadığı halde Kur'ân'da peygamber'lerden biri olarak gösterilmiştir. Örneğin Nûh Sûresin'de, Tanrı tarafından kendisine vahiy verilen ve günahkâr olan kavmini tövbe etmeğe çağırmak için gönderilen bir peygamber olarak tanımlanmıştır (K. 71 **Nûh** 1). Güyâ bütün cabalarına rağmen kavmine laf dinletememiştir. Laf dinletemediği kimseler arasında karısı ve çocuklarından biri ile yakınları da vardır. Kavmini yola getiremeyince Tanrı'ya şikâyette bulunur ve **:"Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkârcı bırakma"** (K. 71 Nûh 26) diye yalvarır ve ayrıca da; **"Doğrusu Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar"** (K. 71 Nûh 27) diye de ikazda bulunur. Bununla beraber anası'nın, babası'nın ve evine inanmış olarak girenlerin bağışlanmalarını diler (K. 71: 28). Bunun üzerine Tanrı kendisine bir gemi inşa etmesini ve her cins yaratıktan birer çift 'i ve ayrıca da inananları ve âilesini gemiye bindirmesini emreder (K. 11 Hûd 40); *"Haksızlık yapanlar için Bana baş vurma, çünkü onlar bogulacaklardır"* (K. 11 Hûd 36-37) diye de ekler.

Nûh gemiyi inşa eder ve Tanrı'nın emrettiği gibi hayvanları ve îman edenleri ve âile'sini (karısını ve çocuklarını) gemiye bindirir. Hayvanları gemiye alırken önce karıncaları ve en sonra merkebi alır. Fakat merkeb'in kuyruğuna İblis asılmıştır. Bu nedenle merkep ağır ağır yürümektedir; mekreb'in bu halini görünce Nûh sabırsızlanarak:

"Şeytan ile berabere olsan, yine gir" diye seslenir. Böylece merkep İblis'le birlikte gemiye girmiş olur. Gemi, dağlar gibi kabarmış dalgalı denize açılmış olarak giderken Nûh bir kenarda ayrı kalmış olan oğluna seslenir: *"Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlik olma"* der (K. 11 Hûd 42)[475]. Fakat oğlu onu dinlemez ve: *"Dağa sığınırım, beni sudan kurtar"* diye babasına yalvarır (K. 11: 43). Fakat Nûh oğlunu kurtarmaz: *"Bugün Allah'ın buyruğundan - O'nun acıdıkları dışında- kurtulacak yoktur"* (K. 11 Hûd 43) diye yanıt verir. Bunları söylerken dalgalar gelip kendisi ile oğlu arasına girer. Nûh'un oğlu dalgalara karışarak boğulup gider (K. 11: 43). Fakat ne garibtir ki o boğulup giderken şeytan halâ gemidedir. Her ne hikmetse Tanrı şeytan'a pek bir şey yapamamıştır.

Az geçmeden Tanrı göklere ve denizlere ve rüzgarlara emrederek onları sakinleştirir ve gemi'yi "Cûdî" denen bir yere oturttur. Nûh ve onunla birlikte gemide bulunan "imanlı'lar" selâmete ermişlerdir. Ancak ne var ki her şeye rağmen Nûh'un aklı, dalgalara kapılıp giden oğlundadır. Belki onu geri getirtebilirim diye düşünür. Çünkü Tanrı ona daha önce: *"Aileni gemiye al"* demiş ve bir tür va'd'te bulunmuştur. Bu nedenle Tanrı'sına duâ ederek ona önceki va'di'ini hatırlatır: **"Ey Tanrım! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin va'din ise haktır..."** (K. 11 hûd 45) der[476]. Fakat Tanrı ona oğlu'nun "kâfir"olduğunu anlatmak üzere şöyle der: **"Ey Nûh! O senin âilenden sayılmaz, çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme. İşte sana öğüt... "** (K. 11 hûd 46).

Nûh'un sadece oğlu değil fakat karısı da "inkârcı'lardan" olduğu hâlde onun gemiye alınıp alınmadığı, alındı ise ne şekilde yok olduğu Kur'ân'da açıklanmamıştır. Açıklanan şey onun Tanrı tarafından Cehennem'e atıldığıdır ki bu da **Tahrîm** Sûresi'nde belirtilmiştir (K. 66 Tahrîm 10). Bu Sûre'de gerek Nûh'un karısı'nın ve gerek diğer bir "peygamber" olarak gösterilen Lût'un karısı'nın, "inkârcı'lardan" oldukları için Cehennem'e gönderildikleri ve Allah'tan gelen bu azâbı iki peygamber'in savmağa muktedir olamadıkları anlatılmıştır. Ne ilginçtir ki Nûh, kendi oğlu için Tanrı'dan ricâ'da bulunurken karısı için böyle bir girişimde dahi bulunmayı düşünmemiştir.

Ve işte din adamı, insanlarımıza Nûh ile ilgili yukardaki Kur'ân verilerini açıklarken şunu anlatmış olur ki ana ve babalar, ya da koca-

lar farklı inançta olan çocuklarına ve karılarına hiç bir şekilde acımamalı, onların ölümüne hayıflanmamalıdırlar.

Yukardakine benzer bir diğer örnek İbrahim "peygamber" ile ilgili olarak Kur'ân'ın çeşitli âyet'lerinde yer almıştır. Bu âyet'lerle anlatılanlara göre göre İbrahim ne Yahudi'dir ve ne de Hıristiyan'dır; o müslüman bir peygamber olmak üzere gönderilmiştir. Al-i İmrân sûresi'nde şöyle yazılı: **"İbrâhîm, yahûdi de, hıristiyan da değildi, ama doğruya yönelen bir müslimdi, puta tapanlardan değildi"** (K. 3 Al-i İmrân 67).

Fakat ne var ki İbrâhim'in çok sevgili babası putperesttir ve İbrâhîm onu putlardan kurtarıp doğru yola sokmak, müslüman yapmak hevesindedir. Şöyle konuşur: *"Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?... Doğrusu sana gelmeyen bir ilim (yâni "müslümanlık") bana geldi. Bana uy, seni doğru yola eriştireyim. babacığım şeytana tapma..."* (K. 19 Meryem 42-45). Fakat İbrahim'in babası oğlunun bu sözlerini dinlemez ve şöyle yanıt verir: *"Ey İbrâhîm! Sen mi benim tanrılarımı begenmiyorsun? Bundan vazgeçmesen mutlaka seni taşlarım; ebediyen benden uzaklaş git"* (K. 19 Meryem 46). Fakat buna rağmen İbrahîm: *"Sana selâm olsun. senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim..."* (K. 19 Meryem 47) diye konuşur. Bununla beraber babasının Tanrı'ya eş koştuğunu anlayınca ondan uzaklaşır (K. 9 Tevbe 114)[477]. Ve Tanrı İbrahim'in babasını Cehennem'lere atar. Böylece Muhammed'in "Müslüman peygamber" diye tanımladığı **İbrahim**, kendi öz babasını çok sevdiği hâlde, onun farklı bir inançta olduğunu anladığı için, ondan uzaklaşmış, ona düşman kalmıştır.

Bu hükümleri bize belleten din adamı, neden dolayı Tanrı'nın İbrahim'i "müslim'lerden" yaparken babasını yapmamış olduğunu söylemez. Ya da neden dolayı dilediğinin gönlünü açıp müslüman kılan bir Tanrı'nın (Bkz. 6 En'âm 125) İbrahim'in sevgili babasını müslüman yapmayıp baba ile oğulu birbirlerine düşman kıldığını bildirmez. Neden dolayı Süleyman "peygamber'in" ana ve babası'na "nîmetler" verirken (Bkz. K. 27 Neml 19) Nûh'un, ya da İbrâhîm'in ya da Muhammed'in ana, baba ve yakın akrabaları lehine bu tür bir cömertlik göstermediğine değinmez.

Nûh'un, İbrahim'in ya da Muhammed'in, inanç farkı nedeniyle ken-

di ana ve babaları ya da çocukları, ya da amucaları, karıları vs... ile düşman durumadüşmeleri konusunda anlattıklarının akla ve mantığa ters düştüğünü ve Tanrı fikrini zedelediğini düşünmez. Onun önemli bildiği şey, bu tür örnekleri sergileyerek, farklı inançta olanlara karşı (velev ki bunlar ana, baba, kardeş, yakın akraba, karı ya da koca vs. olsun) düşmanlık duygularını pekiştirmektir. Pekiştirirken de biraz daha etkili olmak için yukardaki örneklerden gayrı Muhammed zamanındaki uygulamalardan da örnekler verir. Sayısı pek çok bu örneklerden bazılarını başka vesilelerle görmüş olmakla beraber burada tekrar ele almakta yarar vardır.

Bu örneklerden biri, müslümanlığı seçmiş olan **Ebû Huzeyfe**'nin, müslümanlığı kabul etmeyen babası'nın ölü vücûdu karşısındaki duygusuzluğu ile ilgili olarak şöyledir: **Bedir** savaşında Kureyş eşrafından *Utbe bin Rabia* Mekke ordusunda fakat oğlu Ebû Huzeyfe, müslümanların safında olmak üzere birbirlerine karşı savaşırlar. Savaş müslümanların zaferiyle sona erince Muhammed, savaşta öldürülen Kureyş eşrafından 24 kişi'nin cesedini bir araya toplatarak bunların Bedir civarındaki pis bir kuyuya atılmalarını emreder. Bunlar arasında *Utbe bin Rabia* 'nın da cesedi vardır. Cesedler sırayla kuyuya atılırken sıra Utbe'nin cesedine gelir. Olan biteni Utbe'nin oğlu *Ebû Huzeyfe* de Muhammed ile birlikte seyretmektedir. Babasının cesedi kuyuya atılırken yüzü solgundur. Muhammed kendisine şöyle der: *"Ey Huzeyfe! babanın bu halinden müteessir olmuş olacaksın"*. Buna karşı Ebû Huzeyfe babasının ölmüş olmasına ve cesedinin pis kuyuya atılmasına zerre kadar üzülmediğini, tek üzüntüsünün babasının müslüman olmadan ölmüş olması olduğunu yeminler ederek bildirir[478]. Anlaşılan o'dur ki babasına karşı beslediği duygularını bağnazlık ölçülerine göre ayarlamıştır.

Diğer bir örnek **İbn-i Selül**'ün oğlu Abdullah'ın aynı nitelikteki tutumudur. İbn-i Selûl (ki *"Abdullah bin Übey"* diye de bilinir) Medîne'deki Hazrecî'lerin reisi olup Muhammed'in Medine'ye hicreti sırasında müslümanlığı kabul etmiştir. Onu takliden oğlu Abdullah da müslüman olmuştur. Ancak ne var ki *İbn-i Selül* bir çok vesilelerle Muhammed'in kararlarına karşı geldiği için, adı "**munafık**"'a çıkmıştır İslâm'a içtenlikle bağlı olmadığı kanısı yaygınlaşmıştır[479]. Oysa ki gerçekte, tutum ve davranışlarının İslâm'a ters düşen bir yönü pek yoktur; sadece dürüstlükle ve olgunlukla ilgisi vardır. Örneğin Benî

Kaynuka adındaki Yahudi kabilesine karşı girişilen savaş sonucu Muhammed, ele geçirilen yüzlerce esirin kellelerinin kesilmesini emrettiği zaman, İbn-i Selül bunu insafsızlık saymış ve önlemiştir. Uhud savaşı sırasında da Muhammed'in benimsediği savaş taktiğine yanaşmadığı ve taraftarlarını savaşa katmaktan kaçındığı söylenir. Bu tür davranışlar onu "munafık" lar listesine sokmuştur. Oysa ki eğer onun teklif ettiği savaş taktiği benimsenmiş olsaydı muhtemelen Uhud yenilgisi doğmayacaktı. Fakat her ne olursa olsun Muhammed İbn-i Selül'ü "munafık" olarak tanımlamış ve Kur'ân'a "munafıklar" aleyhinde (ve özellikle ölümlerinden sonra namaz kılınmasını yasaklayan) hükümler koymuştur (Örneğin K. 9 Tevbe 84; ayrıca Kur'ân'daki "**Munafükûn**" Sûresi' ne bakınız).

Ve işte babasının "munafık" ilân edildiğini anlayan Abdullah bir gün Muhammed'in yanına giderek şöyle der: *"Ey Tanrı elçisi! Ben senin Abdullah bin Übeyy'i öldürmek istediğini işittim. Eğer onu öldüreceksen ben onun başını keserek sana getireceğim..."* Görülüyor ki İslâm'a bağlılığı ile öğünen Abdullah, sırf din uğruna babasını öldürmeğe hazırdır. Fakat Muhammed, Arap'lar arasında çok sevilen İbn-i Selül'ü öldürtmenin kötü sonuçlar doğuracağını hesapladığı için bu yola gitmemiş ve bu nedenle Abdullah'a *"Hayır, (babanı) öldürmek fikrinde değilim"* diye yanıt vermiştir[480]. Bununla beraber İbn-i Selül'ü "baş munafık" olarak tanımlamaktan ve genel olarak munafıklara "kâfir" gözüyle bakılması geleneğini yaratmaktan geri kalmamıştır.

Diğer bir örnek **Muhayyisa İbn-i Mes'ûd** 'un sırf din uğruna kendi öz kardeşi **Huvayyisa** 'yı öldürmeğe hazır olduğunu bildirmesiyle ilgilidir. Bu iki kardeş Ensâr'dan İbn-i Mes'ûd'un oğullarıdır. **Muhayyisa** müslüman olduğu halde **Huvayyisa** olmamıştır. Olay'ın İbn Hişâm ve Ibn İshak tarafından iki anlatılış şekli vardır:

İbn İshak'ın **"Siyer"** adlı kitabında anlatılış şekli söyle: Muhammed bir vesileyle: *"Ele geçirdiğiniz Yahudi'yi öldürün"* diye emir verir. Bu emir gereğince Muhayyisa, yahudi tacirlerinden *İbn-i Senine* adında birinin üzerine çullanır ve *"Ey Allah'ın düşmanı"* diyerek kılıcını adamının karnına saplar. Oysa ki İbn-i Senine o tarihe gelinceye kadar İbn- Mes'ûd âilesinin işlerini gören , onlara iyilik ve yardım eden bir kimsedir[481]. Adamcağızın bu şekilde öldürüldüğünü gören Huvayyisa üzüntüsünü yenemeyerek hemen kardeşinin karşısına dikilir ve

öldürdüğü kişi'nin kendilerine ne kadar yardım eden biri olduğunu hatırlatarak: *"Onu öldürdün mü! Karnındaki yağ bile onun malıdır"* der. Bunun duyan Muvayyisa kardeşine söyle der: *"Vallahi onun öldürülmesini emreden (Muhammed), senin öldürülmeni de emretse, senin de boynunu vururum"*[482].

Din adamı'nın Arap kaynaklarından naklen bildirmesine göre güyâ **Huvayyisa**, kardeşinin kendisine karşı sarfettiği bu sözleri işitince "islâm'ın" gücüne inanır ve: *"Vallahi, seni bu hâle getiren bu din, şanlı bir din"* der ve müslüman olur[483]. Söylemeye gerek yoktur ki dinin yüceliğine inandığı için değil fakat korkuya kapıldığı için böyle yapmıştır.

Olay'ın **İbn Hişâm** tarafından anlatılan şekli şöyle: *Benî Kureyza* adındaki Yahudi kabilesine karşı girişilen savaşı kazandıktan sonra Muhammed, ele geçirilen esirlerin kellelerinin kesilmesine karar verir. Kesilen kafaların bir arada bulunması için kuyular kazdırtır ve kelle kesme işine **Muhayyisa**' yı memur eder. Muhayyisa bu işe büyük bir şevkle başlar. Ancak ne var ki kellelerini kestiği bu esirler arasında vaktiyle kendisine yardım etmiş olan kimseler vardır. Bu feci manzarayı o sırada Muhayyisa'nın kardeşi **Huvayyisa** da seyretmektedir. Huvayyisa o tarihte henüz müslüman değildir. Kardeşinin bu tutumuna isyan ederek üzüntüsünü bildirir ve örneğin: *"Vaktiyle iyilik gördüğün bu insanları öldürmen nankörlüktür"* şeklinde bir şeyler söyler. Bunu duyan Muhayyisa kardeşi Huvayyisa'ya: *"onun öldürülmesini emreden (Muhammed), senin öldürülmeni de emretse, senin de boynunu vururum"* diye yanıt verir ve bu yanıt üzerine **Huvayyisa** müslüman olur).

Kendi babası **Amr İbnû'l Cemûh**'u "iyi bir müslüman" yapmak isteyen **Mu'âz**'ın ma'rifetleri de şöyle: Müslümanlığı kabul ederek Medine'ye hicret edenlerden Amri İbnû'l Cemûh, tıpkı diğer müslüman olanlar gibi, ilâh bildiği şeylere karşı bağlılını yitirmemiş idi. Evi'nin bir köşesine "menât" ilâhını koymuştu. Bu nedenle her sabah yataktan kalkdığında, müslümanlığın koşullarını yerine getirmekle beraber, ayrıca da "menât" ilâhını temizler ve ona duâ'lar ederdi. Babasının bu halinden yakınan oğlu Mu'az ise, oldukça bağnaz bir tutuma saplanmış olarak, onu bu huyundan vazgeçirmek ve "katıksız" bir müslüman yapmak ister. Yakın bir arkadaşı ile oturup kurnazca bir

plan kurar: iki kafadar bir gece gizlice **Amr**'ın evine girerek menât ilâh'ını alırlar ve pis bir çukura atarlar. Ertesi sabah Amr uynanıpta "menât" ı bulamayınca aramaga başlar ve pis kuyudan çıkarıp temizler ve köşesine koyar. Kendi kendisine de bu işi hangi putların yaptığını sorar. Ertesi gün aynı şey olunca bu sefer kılıcını Menât'a bağlar ve: *"Kendini koru bu kılıçla"* diyerek yatağına girer. Mu'âz yine arkadaşiyle gelir ve kılıc'ın ucuna ölü bir köpek leşi yerleştirir. **Amr** sabah uyanıpta bunu görünce korkuya kapılır ve Menât'ı atar. Oğlu'nun şeytanca oynadığı bu oyun sonucu olarak Menât yerine Kâ'be'deki **Kara taş**'a ("Hacer-i Esved") tapınağa başlar. Çünkü **Kara Taş** müslümanların kutsal bilerek taptıkları şeydir. Görülüyor ki **Mu'az**, olgunluktan yoksun ve bağnaz bir davranışla, babasını güyâ "yola getirmiştir".

Bir diğer ilginç örnek Mekke eşrafından **Ebû Süfyân** ile kızı **Umm Habiba** (ki bilindigi gibi Muhammed'in eşlerinden biridir) arasında geçen şu olaydır: Hicret'in sekizinci yılında Ebû Süfyân, Kureyş adına barış andlaşmasını tazelemek üzere Muhammed'le görüşmek ister. Medine'ye gelerek kızı Ümm Habiba'nın evine iner. Umm Habiba, daha önce müslümanlığı kabul edip sahâbelerden biriyle evlenmiş ve kocası ile birlikte Habeşistan'a gitmiş iken, kocasının ölümü üzerine Medine'ye dönmüş ve bu kez Muhammed tarafından eş edinilmiş bir kadındır. Fakat müslümanlığı kabul etmeyen babası Ebû Süfyân'a düşmandır. Bu nedenle babası'nın evine gelmiş olmasından hoşlanmaz; hoşlanmadığını belli etmek üzere de ona selâm vermediği gibi adamcağız'ın oturmak istediği döşemeleri de çekip dürür. Bunu gören Ebû Süfyân şöyle der: *"Ey sevgili kızım (yemin ederim ki) senin bu yatağa beni oturtmak istemediğinden mi yahut yatağı bana lâyık görmediğinden mi altımdan çekmiş olduğunu bilemedim"*. Bu sözlere karşılık **Umm Habiba**, babasına *"sen pis bir insansın"* diye hakâret ederek şu yanıtı verir: *"Bu yatak Tanrı elçisinin yatağıdır, sen Tanrı'ya ortak katan bir kişi olduğun için pissin. Bundan dolayı seni bu yatağa oturtmak istemedim"*.

Kızı'nın din uğruna böylesine bağnazlaştığına tanık olan Ebû Süfyân yerinden kalkar ve oda'dan çıkar. Çıkarken de kızına şöyle der: *"Benim yanımdan ayrıldıktan sonra sana bir kötülük isabet etmiştir"*[484].

İslâm tarihi daha Muhammed zamanında oluşan bu yukardakine

benzer nice sayısız örneklerle doludur. Din adamlarımız bütün bu yukardaki hükümleri ve örnekleri şeriât bilgisi olarak belleterek insanlarımızı, ana, baba, kardeş vs... dahil olmak üzere, farklı inançta olanlara karşı düşmanlık duygulariyle yoğururken, diğer yandan da Tanrı'nın keyfî olarak dilediğinin gönlünü açıp müslüman ve dilediğinin gönlünü kapatıp kâfir kıldığına dair âyet'leri (örneğin Enfâl 125) ezberletmekten geri kalmazlar. Böylece müslüman kişiyi, hem ana, baba vs... sevgisi duygusundan ve hem de "düşünme" gücünden yoksun et yığını haline getirirler.

Bundan dolayıdır ki müslüman kişi, kalkıpta din adamına Nûh ile oğlunu ve karısını, ya da İbrahim ile oğlunu, ya da Muhammed ile ana, babasını vs... örnek gösterip: "Pek iyi ama! Madem ki Tanrı dilediğini müslüman ve dilediğini de kâfir yapmaktadır; ve örneğin madem ki bazı hâllerde babayı kâfir ve oğlunu müslüman ya da oğlunu kâfir babasını müslüman kılmaktadır, o hâlde neden, bütün bu insafsızlıklar yetmiyormuş gibi, bir de baba ile oğul arasına böylesine bir düşmanlık salar?" diye sormayı akıl etmez. Akıl etmediği içindir ki ne kendisi ve ne de din adamı, hiç bir zaman bağnazlıktan kurtulamazlar.

Yine bundan dolayıdır ki İslâm tarihi boyunca bir tek din adamı kalkıpta bütün insanları, din ve inanç ayrılıkları içerisinde, birbirlerini sevip saymaya çağırmamıştır: "Kâfir de olsa, müşrik de olsa, Yahudi ya da Hıristiyan da olsa, insanları sevin, onlarla dost geçinin" şeklinde konuşan olmamıştır. Bu şekilde çağırır ya da konuşur gibi olanlar ise, Tanrı'nın İslâm'dan gayrı bir din yaratmadığını, Yahudilere ve Hıristiyanlara gönderilen peygamberlerin hepsinin de "müslüman" olduklarını, ve onların indirilen Kitab'ların (Tevrat'ın ve İncil'in) aslında Kur'ân içeriğinde bulunduğunu (ve fakat onların bu kitapları tahrif ettiklerini) kabul ederek böyle konuşurlar. Örneğin insanlık aşığı sandığımız **Mevlâna** bile: *"Yine gel, ister kâfir ol, ister putperest"* derken inanç farkını silen bir sevgi'ye yönelmiş değildir. Sadece kişileri İslâm'a çağırmak istemiştir. Çünkü o bile İslâm'dan gayrı bir din'e ve inanc'a yönelik olanların sapık sayıldıklarına inanmıştır; bundan dolayıdır ki farklı inançtadır diye babasının kellesini uçuran **Ömer bin Hattâb**'a hayranlığını ortaya vurmuştur[485]

Bütün bunlardan gayrı bir de din adamlarımız, "savaş" denen müsibetin insanlık dışı bir şey sayıldığı bir dönemde halkımızı "cihâd"

duyguları ve "kâfirlere" karşı savaş hevesleriyle doldururlar. İslâm'ın "barış" dini olmadığını herkesten iyi bildikleri halde, barış dini imiş gibi göstermeğe çalışırken, insanlarımızı şeriât'ın din adına öldürmeyi ve Cihâd'ı emreden hükümleriyle yoğururlar. Bunlar arasında: **"Ey Peygamber! Kâfirlere karşı Cihad et"** (K. Tevbe 73; ayrıca bkz. Hücûrat 15; Tevbe 19, 29,30, 73; ve Saff ve Feth sûreleri'ndeki âyet'ler vs) şeklinde nice emirler vardır. Bu emirleri belletirlerken "İslâm'ın tebliğine imkân hazırlamak" amaciyle bütün "Gayr-ı müslim"lere karşı "cihâd" açmanın fazilet olduğu görüşünü savunurlar[486]. Toplumumuzu, bu uygarlık çağında bile hâlâ "Müşriklerin" nerede olurlarsa olsunlar öldürülmelerini, ya da Yahudilerin ve Hiristiyanların, İslâmı kabul etmemeleri halinde, cezâ olarak, Tanrı tarafından kafa parası (cizye) vermeğe mahkum kılındıklarını ve İslâm'ı kabul etmedikleri ve "cizye" (kafa parası) vermedikeri taktirde öldürülmeleri gerektiğini öngören emirleriyle (örnegin Tevbe 5 ve 29) yetiştirmekten geri kalmazlar. Bu arada Gazalî "efendimizin" şu sözlerini tekrarlamayı ihmâl etmezler: *"Peygambere uymak demek islâmiyete uymak ve küfrü ve kâfirliği yok etmeğe çalışmak demektir, çünkü islâm ile küfür birbirinin zıddıdır. Birinin bulunduğu yerde öteki bulunamaz, gider... Birisine kiymet vermek ötekini (aşağılatmak demektir). Tanrı Kur'ân'ın al-Tavba Sûresi'nin 73.âyet'inde -' Ey Peygamber kâfirlere karşı cihâd et. Onlara sert davran-' buyuruyor. Bundan anlaşılıyor ki kâfirlere sert davranmak da hulk-i azîmdir. İslâm'a izzet vermek , kıymetini arttırmak için kâfirleri aşağı tutmak lâzımdır. Kâfirlere kiymet vermek demek, onlarla bulunmak, konuşmak, görüşmek demektir. Kâfirlerden cizye alınmasını emretmekten maksat onları aşağı tutmaktır. Kâfirlerin kırılması islâma kuvvet verir"* [487].

Sadece müslüman olmayanlara karşı değil fakat müslümanlardan Sunnî mezhebi dışında kalanlara, örneğin Şiî mezhebine mensup yurttaşlara karşı dahi düşmanlık ve savaş duygularını pekiştirirler. 1976 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlatılan lise felsefe kitaplarında Alevî düşmanlığı dile getirilmiştir.

Anımsamakta yarar vardır ki Batı'da, daha Orta Çağ döneminde bile, din ve inanç farkı gözetmeksizin insanlar arası sevgiyi var kılmağa çalışan ve bu uğurda ölümü bile göze alan din adamları görülmüştür. Örneğin vaktiyle **Anabaptist**'ler, İsa'nın "öldürmeyeceksin" şeklindeki emirlerini kendilerine bayrak edinerek her türlü şiddet fikrini ve din

savaşlarını red yolunu seçmişlerdi. 16.yüzyılda *Rahib Postel*' in, ya da ilâhiyatçı *Erasmus* 'un ya da büyük düşünür *Spinoza*'nın, din adına savaş fikrine karşı direnmeleri ve farklı dinden olan Türklere karşı dahi düşmanlık değil sevgi ve kardeşlik beslenmesi gerektiğini savunmaları ibretle gösterilecek örneklerdendir. **Reformasyon** liderlerinden *Luther*, hem de bir din adamı olarak, din adına girişilen savaşları, örneğin haçlı seferlerini hıristiyanlığa aykırı bulduğunu söyler, kişilerin silâha sarılmamaları gereğini din gereği olarak görürdü 488. Buna benzer örnekler çoktur. Ama İslâm dünyâ'sında ve bizde buna benzerler çıkmamıştır. Türk'ü bağnazlıktan kurtarıp insan sevgisine sürükleyen ilk ve tek insan **Atatürk**'tür. Ne yazık ki Atatürk sayesinde kavuştuğumuz geniş görüşlülüğü ve "insan sevgisi'ni", şeriâtçının ve ona destek din adamı'nın gayretleri her gün biraz daha yitirmekteyiz.

Din Adamı'nın İnsanlarımıza Bellettiği Tanrı Anlayışı Olumsuz Nitelikte Olup, Tanrı'nın "Yüceliği" Fikriyle Bağdaşmaz

Din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak halkımıza kabul ettirdiği **Tanrı** anlayışı, Tanrı'nın "Yüceliği" fikriyle bağdaşmaz olup aydın ve akılcı kişileri şaşkına çevirecek yeterliktedir . Bu anlayış, esas itibariyle Arap'ın kendi kafasından yarattığı ve Arap nitelikleriyle donattığı Tanrı anlayışından başka bir şey değildir. Arap yaşamlarına ve Arap karakterine egemen bütün unsurları bu Tanrı anlayışında bulmak mümkündür. Bu anlayışa göre Tanrı "intikamcıdır", "korkutucu'dur", "kıskanç'tır", "acımasız'dır", insanları "kul" olarak yaratıp kendisine "taptırandır", yarattığı kul'ların kaderini keyfî olarak çizen, tüm davranışlarını en ince noktasına kadar düzenleyen ve onlara düşünme özgürlüğü diye bir şey tanımayandır; farklı din ve inançta olanları birbirlerine saldırtan, boğazlatandır; dilediğini müslüman, dilediğini "kâfir" yapandır; müslüman yaptıklarını Cennet'in güzel hûrî'lerine kavuşturan, kâfir yaptıklarını ise azâba sokandır; dilediğini "fazilet'e", dilediğini de "rezilet'e" doğrultandır; fazilet'e eriştirdiklerini mükâfatlandıran, rezilet'e doğrulttuklarını ise Cehennem ateşlerinde kavrultandır; dilediğini "çok rızıklı" (varlıklı) dilediğini de "az rızıklı" (yoksul) yapandır; varlıklı yaptıklarını yoksullardan 500 yıl sonra Cennete alacağını, yoksul yaptıklarını ise sınavdan geçirdiğini anlatandır, vb...

qDin adamı'nın böylesine keyfî ve olumsuz bir "Tanrı" anlayışı ile eğîttiği insanlardan **insan sevgisi** duygulariyleyle yetişmelerini, **özgürlük** ve **benlik** bilincine erişmelerini, dünyevî ve uhrevî **ahlâk** ilkelerine yönelmelerini, insanlığın gelişmesine katkıda bulunmalarını, uygarlık yaratmalarını beklemek elbetteki abestir.

Her ne kadar geçmişte, İslâm düşünürleri içerisinde, Tanrı anlayışını şeriâtçı'nın tasalludundan ve tekelinden kurtarıp yüceltmek ve örneğin "Tanrı-Kişi" ayniyeti fikrine yönelmek ya da Tanrı'yı sevgi kaynağı şeklinde göstermek isteyenler görülmemiş değilsede bu girişimler

hep "zındıklık" ya da "kâfirlik" olarak damgalanmış ve bu nedenle Tanrı fikrini yüceltici ve ululaştırıcı sonuçlara ulaşılamamıştır Bu konuyu **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımızda incelediğimiz için burada fazla durmayacağız.

I) Din adamı, "Tanrı" anlayışına egemen olmak gereken "yücelik" fikrinden habersizdir:

Din adamı, kendi inançları doğrultusunda olmayan "akılcı" ve "lâik" zihniyetteki kişilere "Tanrısız", ya da "Tanrı düşmanı" diyerekten saldırmayı gelenek edinmiştir. Ancak ne var ki kendisi, Tanrı anlayışına egemen olmak gereken "yücelik'ten" habersiz olup Tanrı fikrindeki kutsallığa karşı saygısızlıkta rakipsizdir. Hemen her sözü ve davranışı ile bu habersizliğini ve rakipsizliğini ortaya vurmaktan geri kalmaz. Örneğin "İstinca" sırasında (yâni "Def-i hâcet"/abdest yaptıktan sonra temizlenirken) tek sayıda taş kullanmanın Tanrı'nın tek oluşuna inanmak demek olacağından tutunuz da merkep anırdığı zaman Tanrı'nın adını anmanın Tanrı'ya saygınlık sayılacağına; ya da "kâfirlere" saldırmanın, "müşrikleri" öldürmenin, "Tanrısız'ları" yok etmenin Tanrı emrini yerine getirmek olacağına; ya da İslâm'ın emirlerine uyanların Tanrı tarafından Cennetteki "güzel hûrilere, memeleri yeni sertleşmiş kızlara" kavuşturulacaklarına, vb..., daîr şaşkınlık yaratıcı nice hükümlerle insanlarımıza Tanrı'nın "büyüklüğünü" anlatmaya çalışır. Bütün bu çabalariyle Tanrı fikrine karşı en büyük saygısızlıkta bulunduğunun farkına varacak yeterlikte değildir. Din adamı'nın Tanrı fikrini yüce'likten uzaklaştırıcı nitelikteki öğretisine verilecek örnekler sayısızdır. Kısa bir fikir edinmek üzere bunlardan sadece bazılarını belirtmekle yetinelim.

A) Tanrı'nın "Tek" olduğu fikrini belletmek için din adamı, her işin tek sayılara göre görülmesi hususundaki şeriât verilerine sarılır: örneğin "istinca" sırasında (abdest'ten sonra temizlenirken) tek sayıda taş kullanmanın şeriât emri olduğunu söyler.

Şeriât'a körü körüne bağlı olarak din adamı, **"tek"** sayıların kutsallığına inanmıştır ve insanlarımızı da bu inançla yoğurur. Çünkü bu hükümlere göre tek sayı, güyâ Tanrı'nın tek oluşunun ifadesidir. Bun-

dan dolayıdır ki din adamı'nın yetiştirmesi olarak müslüman kişi, her işini tek sayı esasına göre (yâni 1 ya da 3 ya da 5 vs...) yapar: örneğin su içerken tek sayıda yudumlayarak içer; meyve yerken adedini tek sayıda tutar; "istincâ" için (abdestini yaptıktan sonra temizlenirken) tek sayıda taş ya da kerpiç kullanır, vs....

Bütün bunları din adamı'nın kendisine bellettiği şeriât emirlerine uygun olarak yapar. Elinin altında **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın **Sahih-i Buhârî Muhtasarı...** adlı yayınları vardır ve bu yayınlarda örneğin, Ebû Hüreyre' nin rivâyetine göre Muhammed'in şöyle emrettiği yazılıdır: *"Her kim (istincâ için) taş isti'mâl ederse adedini tek yapsın (Hiç olmazsa üç taş kullansın)..."* (Bkz. **Sahih-i...** Cilt I, sh. 147)[489]

İslâm dünyâsı'nın en ünlü din bilginleri bu konuyu büyük bir titizlikle ele alırlar ve müslüman kişi'nin Tanrı'ya inanmışlığını bununla ölçüye vururlar. Örneğin *Hüccetü'l-İslâm* namiyle tanınan İmâm Gazalî, **Kimya-ı Sa'adet** adlı kitabının bir yerinde şöyle der: *"Helaya girerken sol ayakla girmeli... şu duayı okumalıdır : -'(Maddî ve manevî pisliklerden ve şeytandan Allah'a sığınırım)... (Temizlenme işine gelince, kişi) Üç kerpiç parçasını yahut düzeltilmiş üç taşı büyük abdestten önce alır. Kaza-yı hacet bitince, sol eliyle alır ve nesaset (pislik) olmayan yerden başlayıp necaset bulunan yere sürer ve orada döndürürür ve necaset bulaştırmadan kaldırır. Böylece üç taşı kullanır. Eğer temizlenmezse iki taş daha kullanır. Böylece (kullandığı taşların sayısının) tek olmasına dikkat eder. Sonra düz bir taşı sağ eline alır, zekerini sol eliyle tutar, o taş üzerine üç defa sürer. yahut da duvarda üç ayrı yere sürer... Bunun gibi istibrada da (yâni işedikten sonra temizlenirken) elini üç defa zekerin altına koyup sallar ve üç adım yürür, üç defa öksürür. Bundan daha fazla kendine eziyet vermemelidir..."*[490].

Görülüyor ki abdest yaptıktan sonra temizlenirken (istinca ederken) üç taş kullanmak, ya da işedikten ("istibra" dan) sonra "zekeri" el ile tutup üç defa sallamak, sonra üç adım yürüyüp üç defa öksürmek, müslüman kişinin riâyet etmekle görevli bulunduğu şeylerdendir; bu şekilde davranmakla Tanrı'nın tek'liğini inanmış olduğunu ortaya vurur. Çünkü din adamı ona bunu böyle öğretmiştir. Gazalî üstadımız şöyle diyor: *"Böylece (kişi'nin) bütün işleri, Allahu Teala ile alakalı olmalıdır. Çünkü O tektir. Çift değildir. Bir işin herhangi bir bakımdan Allahu Teala ile alakası yoksa, boştur ve faydasızdır. O halde tek, Allahu Teala ile alakalı olmak sebebiyle, çiftten daha iyidir"*[491] .

"Tanrı" ile ilgili bu tür tanımlamaları okurken kendi kendimize: "Tanrı fikrindeki yüceliği, acaba bu yukardaki mantıktan daha fazla rencide eden ne olabilir?" diye sormamız gerekmez mi?

B) Din adamı'nın belletmesine göre "merkep şeytân gorünce anırır; merkebin anırmasını işiten müslüman kişi Tanrı'nın adını anmalıdır"

Din adamı'nın halka bellettiği şeriât hükümlerine göre horoz öttüğü zaman horoz sesini duyan müslüman kişi Tanrı'nın "fazl-ü kereminden" istemelidir; merkep anırmasını işitiğinde de Allah'ın adını anmalı, *"Eûzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm"* demeli ve Muhammed'e de salâvat getirmelidir. Çünkü din adamı'nın bildirmesine göre Muhammed, horozların melek gördükleri zaman öttüklerini, merkeb'lerin de şeytân gordükleri zaman anırdıklarını söylemiştir[492]. Bu konuda din adamı karşımıza, Buharî, Müslim, Davûdî, İbn-i Hibbân, Ebû Müse'l-Isfehânî, Ebû Râfi, Sa'lebî vs... gibi gibi en sağlam kaynakları serer. Bunlardan biri Sa'lebî'nin rivâyetidir; bu rivâyete göre Muhammed, Tanrı'nın üç ses'e muhabbet ettiğini, ve bu seslerin başında horoz sesi geldiğini bildirmiştir. Horoz sesi kadar güzel olan diğer sesler Kur'ân okuyan kişinin sesi ile bir de seher vakti Allah'ı "istiğfâr" edenlerin (yâni Tanrı'dan günahlarının bağışlanmasını dileyenlerin) sesidir (**Sahih-i...,** Cilt IX, sh. 67)[493].

Din adamı'nın bu konuda verdiği diğer bir kaynak İbn-i Hibban'ın **Sahih** adlı yapıtıdır ki buna göre Muhammed horoz'un diğer hayvanlarda bulunmayan bir özelliği olduğunu, bu özelliğin de geceler içinde, şafaktan önce ve sonra, fasıla ile ötmesi, böylece muslüman kişileri namaza da'vet etmesi olduğunu bildirmiştir. Ebû Hüreyre ile Ebû Râfî'nin rivâyetlerine göre ise Muhammed, horoz'ların melek gördükleri zaman öttüklerini, merkeb'lerin de şeytân gördükler zaman anırdıklarını, merkep anırınca Tanrı'yı anmak gerektiğini bildirmiş ve şöyle demiştir: *"Merkep şeytân görmedikce anırmaz. Merkep anırınca siz Allahu Teâlâ'yı zikredin, bana da salâvat getiriniz"* (**Sahih-i...,** Cilt IX, sh. 68)[494].

Görülüyor ki din adamı, merkep anırınca Tanrı'nın adını anmanın (ve Muhammed'e salâvat getirmenin) Tanrı'yı yüceltmek olduğu inancındadır ve müslüman kişiyi de bu inanç ile yetiştirme cabasındadır.

C) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, her iyi müslüman erkeğine güzel kızlar verecektir Cennette.

İnsanlarımıza Tanrı fikrini aşılamağa çalışan din adamı, elindeki şeriât malzemesine dayanarak Tanrı'yı hiçte olumlu sayılamayacak kılıklarda tanıtır. Hem de öylesine ki Tanrı güyâ müslüman erkek kul'larına "ahu gözlü", "şirin sözlü", "beyaz tenli", "memeleri yeni sertleşmiş" güzel kızlar, "hûrî'ler" temin edecektir; bu kul'larını bu güzel dilberlerle seviştirecektir, yeter ki bu kul'lar Tanrı'ya ve Muhammed'e inanmış olarak şeriât emirlerine itaatlı olsunlar, yâni "yararlı iş yapsınlar". Bunu anlatmak üzere din adamı: *"Allah'a... karşı gelmekten sakınanlar... Cennet'lerde pınar başlarındadır..."* (K. Hicr 45) şeklindeki nice hükümlere başvurur. Başvururken de Tanrı'nın erkek kullarına "bakire eşler" temin etmnek üzere şöyle konuştuğunu anlatır: *"Onlara ceylân gözlü eşler veririz... Onları, iri gözlü hurilerle eşlendiririz"* (K. Duhan 54; Tûr 19-24) Bu hûrî'lerin *"Memeleri yeni sertleşmiş kızlar", "Bakışlarını yalnız erkeklerine çevirmış ceylân gözlü hatunlar", "Daha önce ne insan ve ne de cinlerin dokunmadığı bâkire yaratıklar"* (K. Rahmân 46-52) olduklarını da eklemeyi unutmaz[495]. Yine din adamı'nın belletmesine göre Tanrı her erkek kulunu en azından 500 hûri, ayrıca 4000 bakire ve sekiz bin dul ile seviştirecektir [(495a)]. Bunun böyle olabilmesi için her erkek kuluna, cinsî münasebete giriştiği her kez 70 erkeğin cinsel iktidarını sağlayacak, sevişme süresini de dünya ömrü kadar uzunluktaki bir zaman göre ayarlayacaktır.

Görülüyor ki din adamı, Tanrı fikrini yüceltici değil fakat zedeleyici ne varsa her şeyi yapma eğilimindedir: muhtemelen farkında olmıyarak.

II) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre "Tanrı," küfürler eden, yarattığı kul'ları ile çekişen, cebelleşen, kavga eden bir "Tanrı'dır".

Din adamı, şeriât verilerine dayalı olarak Tanrı'yı, Tanrı'nın büyüklüğü ve yüceliği fikriyle bağdaşmaz bir dil ile konuşur şekilde tanımlar. Bu tanıma göre Tanrı, kendisine boyun eğmeyenlere ve genel olarak hoşlanmadığı ve sevmediği kişilere karşı *"alçak zorba", "soysuz", "şerefsiz" "geberesice", "elleri kuruyasıca", "Allah seni kahretsin", "odun hammalı", "Hoşt defolun", "Dilini sarkıtıp soluyan köpek",*

"kof kütük" vs... şeklinde küfür ve lânetlemeler yağdırmaktadır. Bu konuda din adamı'nın (**Diyânet** yayınlarından naklen) verdiği örneklerden biri, Tanrı'nın, güyâ Bedevî'lere ve Kentli Arap'lara şöyle hitap ettiğini belirtir: *"Kötü belâlar kendi başlarına gelsin"* (9 Tevbe 98). Diger bir örnek Tanrı'nın Ebû Leheb ile karısına hitaben şu şekilde bedduâ etmesiyle ilgilidir: *"Ebû Leheb'in elleri kurusun, yok olsun; Malı ve kazandığı kendisine fayda vermesin; Alevli ateşte yanacaktır; Karısı da boynunda bir ip olduğu hâlde ona odun taşıyacaktır"* (111 Leheb 1-5)

Din adamı bu Sûre'yi belletirken Ebû Leheb'in, Muhammed'in amucası olduğunu fakat Muhammed'e kötü davrandığını ve müslümanlığı kabul'den kaçındığını ve bu nedenle Tanrı'nın onu yukardaki şekilde azarladığını açıklar. Ancak ne var ki açıklarken kişileri "müslüman" ya da "kâfir" yapanın Tanrı olduğuna dâir âyet'leri de sıralamaktan geri kalmaz ki bunlardan biri şöyledir: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini islâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar"* (K. 6 En'âm 125). Yine din adamının belletmesine göre Tanrı kişileri fitneye düşürtür ve düşürttükten sonra da onları rezillikle suçlar ve Cehenneme atar. Bu gibi kimseler için hiç kimsen'nin elinden bir şey gelmez. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı, Tanrı'nın Muhammed'e hitaben şöyle konuştuğunü söyler: *"... Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar Allah'in kalblerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyâda rezillik onlaradır. Onlara ahirette en büyük azab vardır"* (K. 5 Mâide 41)

Daha başka bir deyimle din adamı'nın bellettiği tanıma göre Tanrı, hem Ebû Leheb'in kalbini "dar ve sıkıntılı" kılarak "kâfir" yapmıştır ve hem de müslüman olmadı diye, yukardaki şekilde lânetlemiştir. Lânetlerken onun eşi *Ümmî Cemîl*'i de odun hammalına benzeterek küçültmüş ve *"hurma lifinden örülmüş bir ip de güzelim boynunda"* diyerek alay etmiştir. Din adamının açıklamasına göre Ümmü Cemîl, güyâ dikenler toplayarak demetler yapan ve bunları iple bağlayıp sırtına asarak Medîne'de Muhammed'in geçeceği yol'lara koyan kadındır[496].

Yine din adamı'nın anlatmasına göre Tanrı, kendi âyet'lerine "masaldır" diyen Ebû Cehil Mugiyra ve oğlu Velîd için: *"alçak zorba,*

soysuz , şerefsiz" diye küfürler ederek şu âyet'i göndermiştir: *"Ey Muhammed! Diliyle iğneleyen, aşırı giden, çok yemin eden alçak zorbaya, bütün bunlar dışında bir de soysuzlukla damgalanan kimseye, mal ve oğulları vardır diye aldırış etme"* (68 al-Kâlem 10-14)[497]

Din adamı'nın söylemesine göre Tevbe Sûresi'nde Yahudiler ve Nasranî'ler hakkında Tanrı'nın kullandığı dil şudur *"Hay Allah kahredesiler"* (9 Tevbe 30). Aynı Sûre'nin 28.âyet'inde ise "müşrikler" için söyleyeceği şey *"pis insanlar"* olacaktır. Çünkü din adamı'nın anlatmasına göre "münafıklar" ve "şirk koşanlar" Tanrı'nın hoşlanmadığı kimselerdir. Onlar hakkında Tanrı güyâ *"Helâk olasılar, Allah gazab etmiştir onlara, lânetlemiştir onları ve hazırlamıştır onlara Cehennemi"* der (al-Feth 6).

Yine din adamı'nın öğretmesine göre Tanrı, tıpkı Arap bedevisinin savurduğu bedduâ'lara sarılmış gibi, "munafıklara" karşı **"geberin kininizle"** diye konuşur (Bkz. Al-i İmrân Sûresi) ya da inanma yanları **"sapıklar"** diye tanımlayıp **"susamış develere"** benzetir ve şöyle konuşur: *"... ey sapıklar, yalanlayanlar! Doğrusu zakkûm ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Onun üzerine kaynar su içeceksiniz. Hem de susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz"* (K. 56 al-Vakıa 51-56)[498].

Din adamı'nın öğrettiğine göre Tanrı, Kur'ân'ı yalanlayanlara karşı: **"Dilini sarkıtıp soluyan köpek"** deyimleriyle şöyle çatar: *"Eğer dileseydik onu bu âyet'lerle yükseltirdik. Fakat o yere saplandı. Artık onun durumu... dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir. Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, yahut kendi haline bırakırsan yine dilini sarkıtıp solur. İşte âyet'lerimizi yalan sayanlar güruhunun sıfatı budur"* (K. 7 A'raf 176).

Yine din adamı'nın belletmesine göre Tanrı "kâfirlere" hitaben: *"Hoşt defolun oraya, bana da söz söylemeyin"* (K. 23 Mü'minûn 108) diye konuşur[499]

Neden Tanrı her şeye kâdir olduğu hâlde "münafıklığı", "şirk koşmayı", "kâfirliği" vb... önlemez de "yüçelikle" bağdaşmayan bu tür küfürlere, lânetlemelere başvurur, bilinmez? Din adamı bu hususta bir şey söylemez, sadece "soru sorulmaz" der, geçer.

Fakat kuşkusuz ki din adamı'nın "şeriât'tır" diye insanlarımıza bellettiği bu küfürlerleri ve lânetlemeleri dinlerken karşınızda sanki yüce

bir "Yaratan", yüce bir "Tanrı" değil'de çöl bedevisi ya da sokakta kabadayılık eden birisi konuşuyor sanırsınız; çünkü bu dil "Yüce" bir Tanrı'nın kullanabileceği bir dil olamaz. Yüce olduğu kabul edilen bir Tanrı, yukardaki şekilde konuşamaz. Eğer "konuşur" diye kabul ediliyorsa, bu taktirde din saliklerinin de O'nun konuştuğu dil ile konuşmaları doğal olmak gerekmez mi?.

Muhtemelen bundan dolayıdır ki başta din adamları olmak üzere tüm şeriâtçılar, Tanrı'nın bu şekilde konuştuğunu düşünerek kendileri de ağza alınmaz bir dil ile konuşmayı ve yazmayı dindarlık sanırlar. Kullandıkları dil saldırgan, kin ve nefret saçan, küfürler yağdıran bir dildir. İslâm'ın koşullarına uymayan ve kendilerinden farklı görüşte olanlara karşı uygun gördükleri bu dil, küfür ve lânet'lemelerle dolu olup yüz kızartıcıdır; fakat onlar bu dili hasımlarına karşı bir silâh yapmışlardır. Akılcı ve laik eğilimli her aydın'a karşı en azından "it", "köpek", "eşek", "soysuz", "alçak" , "piç", "Tanrı düşmanı", "zındık", "sapık" vb... gibi deyimlerle saldırmayı gelenek edinmişlerdir. *Mehmet Akif* gibi ünlü bir şeriâtçı şâir bile, çarşaf giymeyen kadınlarla ilgili bir şiirinde, "it" sözcüğüne yer vererek söyle konuşur:

"İt yetiştirmek için toprağı gâyet münbit,
Bularak fuhş ekiyor salma gezen bir sürü it,
Yürüyor diye beş-on maskara alkışlanıyor,
Nesl-i hazır, bunu hürriyet-i vicdan sanıyor"

Unutmayalım ki Birinci Meşrûtiyet döneminin özgürlük kahramanı **Mithat Paşa**, günümüz şeriâtçılarının ağzında "Bayrağımıza haç koyduran" dır, **Fuat Paşa** "Hıristiyan olarak ölen, Müslüman olarak gömülen" dir, **Tevfik Fikret**, **Ziyâ Gökalp** ve benzerleri ve nihâyet Türk milletini yok olmaktan kurtaran **Atatürk**, şeriâtçı'nın tanımına göre "zındık" ya da "piç" vb... sayılmak gereken kişilerdir. Hemen anımsatalım ki bu küfürler, kendisini tarih Profesörü diye tanıtan bir şeriâtçının ağzından rahatlıkla çıkabilmektedir. Düşününüz ki T.C. Devleti'nin Anayasal organlarından olan **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın islâm'dan başka dine yönelenler hakkında kullandığı dil en azından **"sapıklar"** sözcüğü ile süslenmiştir..

Daha başka bir deyimle din adamlarımız, şeriât hükümleri arasına sıkıştırılmış küfürleri, lânetlemeri ve hakâretleri, kendi seviyelerine uydurup biraz daha ağırlaştırarak iş görmek, böylece kişileri de bu tıynette yetiştirmek hususunda birbirleriyle yarış halindedirler.

III) Din adamı Tanrı'yı, "cimâ" işine karıştıracak ya da "helâ'ya" sokacak kadar Tanrı fikrine saygısız şeriât düzenin uygulayıcısıdır:

Biraz yukarda belirttiğimiz gibi din adamı'nın bellettiği şeriât verileri, genellikle Tanrı fikrini saygınlıktan yoksun kılıcı nitelikte şeylerdir. Sayısız denebilecek kadar çok bu verileri burada sıralamağa imkân yok; fakat şunu söylemekle yetinelim ki ihtiyaç gidermek için helâ'ya giren kişi'ye, sırf cinler ve şeytânlar işe karışmasın diye Tanrı adını anma zorunluğunu yükleyen hükümlerden tutunuzda, "istinca" ederken tek sayıda taş/kerpiç kullandırmağa ya da cinsî münasebet sırasında Tanrı'yı anarak Kur'ân âyet'lerini tekrarlatmaya varıncaya kadar her türlü davranış, bu hükümlerle ayarlanmıştır. Örneğin cinsî münasebet sırasında çok konuşmamak fakat Tanrı'yı anmak ve O'nun adını tekrarlamak dinsel birer görevdir. Böyle yapılmayacak olursa doğacak olan çocuklarda dilsizlik, kekemelik oluşabilir. Öte yandan cinsî münasebete başlarken kadını Kıble yönüne dönük şekilde yatırıp *"Tanrı adına, Tanrı bizi şeytanlardan ve cinlerden korusun"* diye duâ etmek gerekir. "Cimâ" ederken Tanrı'nın adı sık sık tekrarlanıp, duâ edilmelidir. "Duhul" sırasında Kur'ân'ın al-Furkan Sûresi'nin 56. ve 58. âyet'leri sessizce okunmalıdır. Fakat "duhul" vuku bulduktan sonra tarafların ses çıkarmamaları, sessiz durmaları gerekir. Cinsî münasebet sona erdiği an Tanrı'ya şükürler edip etmemek hususu, Gazzalî ile Cevzî gibi İslâm düşünürleri arasında görüş ayrılıkları yaratmış olmakla beraber, böyle bir zorunluğun bulunmadığını savunan Gazzalî'nin görüşleri ağır bastığı için bu konuda fazla güçlük çekilmez[500].

Din adamı'nın söylemesine göre güçlük çekilmeyen diğer bir husus da kadınlara, cinsî münasebette bulunmak için, Tanrı'nın buyurduğu şekilde yaklaşılmasıdır; daha doğrusu onlara arka organlarından temas edilmemesidir. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı size Kur'ân'dan şu hükümleri okur: *"(Kadınlara) Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın... Kadınlarınız sizin ekim alanınız, tarlalarınızdır. O halde (ön organ olan) tarlanıza ne şekilde isterseniz o şekilde varın..."* (K. 2 Bakara 222-223).

Buna dayanarak din adamı, cinsî münasebetin kadına arkadan yanaşmak ve fakat önden duhul etmek sûretiyle yapılabileceğini anlatır

ve konu ile ilgili hadîs'lerden şu örnekleri verir: *"Karısına arka organından temas eden kişi mel'ûndur... Karısına ters yoldan temas eden kişiye Allah rahmet nazariyle bakmaz"* (Bkz. Demircan, **age,** II, 227 ve d.).

Anlaşılan o'dur ki kadınlara arka organdan yanaşma geleneği eskiden Yahudilere özgü bir şeydi; fakat Tanrı bunu yaradılış düzenine aykırı bulduğu için yasaklamıştır.

Söylemeye gerek yoktur din adamı'nın ağzından, Tanrı'nın bu tür işlerle uğraşacağını dinlemek, Tanrı fikrini kutsal bilenler için huzur kaçırtıcı bir şeydir.

IV) Din adamı'nın halkımıza bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, insanları "kul" olarak yaratan, kendisine yalvartan, dilediği gibi "müslüman" yapan ya da "kâfir" kılıp saptıran ve saptırttıktan sonra cezâlandıran ya da Cehennemi insanlarla doldurmak hususunda keyfî kararlar alandır.

Din adamı'nın insanlarımıza bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, insanları sırf kendisine **kul** olsunlar, kendi önünde yerlere kapansınlar, yalvarıp yakarsınlar, kendi kudretine ve sınırsız gücüne hayran kalsınlar, yarattığı mucîzelere şaşıp mest olsunlar diye yaratmış gibidir. Tanrı'nın bütün zevki ve bütün mutluluğu kul'larının kendi önünde boyun eğmelerini, küçülmelerini görmek, kendisine övgü yağdırmalarını dinlemektir. Din adamı'nın bu konuda bellettiği şeriât verileri bir kaç cilt'lik kitap oluşturacak bolluktadır. Bir kaç örnekle yetinmeğe çalışalım:

Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, neden dolayı insanları yarattığını anlatmak üzere şöyle konuşmuştur: *"Cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır"* (K. 51 Żâriyat 56). Daha başka bir deyimle insanları yaratırken Tanrı'nın amacı, esas itibariyle kendisine kul'lar, yâni köleler edinmektir. Bu amacını biraz daha açıklığa kavuşturmak için şöyle der: *"Ben Rabbinizim, artık Bana kulluk edin"* (K. 21 Enbiyâ 92).

Yine din adamı'nın bellettiği hükümlere göre Tanrı, kendi yarattığı kulları'na: *"Bana yalvarıp yakararak duâ edin"* der. Derken de: *"Nî-*

metlerime şükrederseniz arttırırım" K.(13 Ra'd 7) diyerek kişilerin kendisine yalvar yakar olmalarını güvenceye bağlamak ister.

Söylemeye gerek yoktur ki Tanrı'nın, insanları kendisine bu şekilde taptırtması, yalvartması ve onlara bu yalvarmalarına göre rızık dağıtması, böylece onları dilenir duruma sokması ve buna benzer tutumlar takınması, "yücelikle" bağdaşmayan şeylerdir. Ancak ne var ki din adamı işin bu yönünü düşünmez.

Öte yandan yine din adamı'nın belletmesine göre Tanrı, övünmesini pek seven bir Tanrı'dır. Kendi yüceliğini anlatmak üzere şöyle konuşur: *"Göklerde olanlar da, yerlerde olanlar da O'nundur. O yücelerin yücesidir"* (42 Şûrâ 4). Kendi yüceliğini öne sürerken aynı zamanda keyfîliğini ortaya vurmakla biraz daha övünür. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı *Feth* Sûresi'ndeki şu hükmü gösterir: *"Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. O dilediğini bağışlar, dilediğine azâbeder..."* (K. 48 Feth 14).

Din adamı, Tanrı'nın, bütün insanları "müslüman" olarak yapmak gücüne sahip olduğu hâlde yapmadığını, kimi insanları "müslüman" ve fakat kimi insanları da **"kâfir"** yarattığını ve bu şekilde davranmayı övünme vesilesi saydığını söyler ve sizi buna inandırmak için Kur'ân'dan şu âyet'i okur: *"Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi de inanırdı"* (10 Yunûs 25).

Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, insanlar arasında inanç farkı yaratmak hususunda sınırsız bir keyfiliğe yönelmiş ve bu işi, ana, baba, kardeş ve soy sop bakımından öngörmüştür. Bu konuda din adamı'nın verdiği nice örnekler arasında **Ibrahim** ile babası **Azer** arasındaki ilişkilerle ilgili âyet'ler vardır. Bu âyet'lerden anlaşıldığına göre Tanrı İbrahim'i "müslim" yapmış (Bkz. Al-i İmrân 67), doğru yola ulaştırmış (K. 6 En'âm 76-80) ve fakat babasını ve babasının milletini "putperest" olarak bırakmıştır. İbrahim babasına şöyle der: *"Putları tanrı olarak mı benimsiyorsun? Doğrusu ben seni ve milletini açık bir sapıklık içinde görüyorum"* (K. 6 En'âm 74). Bunu söylerken Tanrı'nın kendisini doğru yola eriştirdiğini, sırf Tanrı sayesinde sapıklıga düşmekten kurtulduğunu anlatır (K. 6 En'âm 76-80). Bu arada Tanrı, onun sözlerini pekiştirircesine şöyle konuşur: *"Babalarından, soylarından, kardeşlerinden bir kısmını seçtik ve dogru yola eriştirdik. Bu Allah'ın dilediğini eriştirdiği yoldur..."* (K. 67 En'âm 87-88).

Öte yandan Müslüman olup olmamanın Tanrı'nın iznine bağlı olduğunu belirtmek için din adamı *En'âm* Sûresi'nden şu hükmü nakleder: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar, kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır"* (6 En'âm 125). Bu söylediğini pekiştirmek için *Yunûs* Sûresi'nden şunu ekler: *"Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse inanamaz..."* (K. 10 Yunûs 100).

Bunu söylerken *Takvir* Sûresi'nden örnek vererek Tanrı istemedikçe hiç kimsenin "doğru" hareket edemeyeceğini anlatır (81 Takvir 27-29). Bunu pekiştirmek için *Bakara* Sûresi'nden şunu okur: *"Şüphe yok ki, inkâr edenleri, başlarına gelecekle uysarsan da uyarmasan da birdir, inanmazlar. Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir"* (K. 2 Bakara 6-7). Yine bu konuda *Fâtır* Sûresi'nden: *"Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola sevkeder"* (K. 35 Fatır 8) şeklindeki hükmü ve *Fetih* Sûresi'nden de: *"(Allah) dilediğini bağışlar, dilediğine azâbeder"* şeklindeki hükümleri örnek verir. Örnek verirken bu hükümlerin, bir yandan Tanrı'nın keyfiliğini dile getirdiğini, diğer yandan da Tanrı'yı çelişkili durumlara düşürdüğünü farketmez.

Yine din adamı'nın Kur'ân'a dayalı olarak belletiklerine göre Tanrı, bir yandan dilediğinin kalbini açıp doğru yola sokarken, yâni onu müslüman yaparken diğer yandan da dilediğini kâfir yapar (K. 6 En'âm 125). Fakat kâfir yaptıklarını biraz daha kâfirlige kışkırtmak için onlara şeytanı musallat eder. İlgili Kur'ân âyet'i söyle: ***"Kâfirlerin üzerine, onları kışkırtan şeytanlar gönderdiğimizi bilmiyor musun?"*** (K. 19 Meryem 83)

Yine din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, kişilerin günâhlarının çoğaldığını görmekten büyük zevk alır; günahları çoğalsın diye onlara zaman verir. Bunun böyle oldugunu anlatmak üzere din adamı şu tür âyet'leri öne sürer: ***"Biz onlara ancak günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Küçültücü azâb onlaradır"*** (K. 3 Al-i İmrân 178).

Din adamı'nın verdiği bu örneklerden anlaşılmaktadır ki kişileri inkârcı durumda kılan Tanrı'dır, fakat ne var ki bu aynı Tanrı, "inkârcıdırlar" diye onlara ***"Beni inkâr etmek nasıl olur?"*** (K. 35 Fâtır 26; ve Sebe 45) diye çatar.

Rızık dağıtımı konusunda yine Tanrı'nın keyfiliğine değinmek üzere din adamı bir yandan :***"Şüphe yok ki Rabbin dilediğinin rızkını***

genişletir..." (K. 17 İsrâ 30) şeklindeki âyet'leri gösterirken diğer yandan ***"Andolsun ki sizi biraz açlıkla ve kıtlıkla deneyeceğiz"*** (K. Bakara 155) şeklindeki âyet'leri sergiler. Bu arada Tanrı'nın kâfirlerden bazılarını dahi "kat kat servet" sahibi yaptığını belirtir ve yoksul kişilerin ilerde, Cennetlerde bolluklara kavuşacaklarını anlatarak varlıklı sınıfa (velev ki bunlar kâfirler olsun) hased etmemelerini söyler. Örnek diye gösterdiği âyet'lerden biri şöyle: ***"Kâfirler içinde bazı kimselere verdiğimiz kat kat servete gözünü dikme..."*** (K. 15 Hacc 88)

Görülüyor din adamının bellettiği hükümlere göre Tanrı, müslüman yapmak istediği kişi'nin gönlünü açıyor, onu doğru yola sokuyor, müslüman yapmak istemediklerinin de kalbini dar ve sıkıntılı kılıyor, sapıttırıyor. Fakat bununla da kalmıyor, bir de müslüman yapmayıp saptırdıklarını, müslüman değillerdir diye azâba sokuyor.ya da günâhları çoğalsında ve fazla azâb çeksinler diye onlara mühlet veriyor ya da şeytanlar gönderip onları kışkırtıyor. Ve üstelik bütün bu yaptıklarını "yücelik" sayıp kendi "yüceliği" ve "keyfiliği" ile övünmekten mutluluk duyuyor.

Yine ekleyelim ki Tanrı'nın böylesine keyfî ve adâletsiz olabileceğini düşünmek üzücü ve güçtür. Fakat ne var ki akılcı düşünce tarzına yabancı din adamları için Tanrı fikrini bu doğrultuda işlemek olağandır.

Din adamı'nın bellettiği esaslara göre Tanrı sadece keyfî değil fakat kötülük yapabilen ve yaptırtabilen bir "Yaratan"dır. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı:

"Allah bir topluluğun kötülüğünü dilerse o kötülüğü geriye atmaya imkân yoktur ve onlara Ondan başka yardımcı da bulunamaz" (K. 13 Ra'd 11); ya da

"Allah size bir kötülük gelmesini dilerse, yahud bir rahmete nail olmanızı isterse kimdir sizi Allah'tan kurtaracak" (K. 33 Ahzâb 17) şeklindeki hükümleri örnek verir.

Öte yandan Tanrı, yine din adamı'nın bellettiği verilere göre, insanlar arasında kin ve adâvet yaratmakta, insanları düşmanlıklara zorlamaktadır. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı şu tür hükümleri örnek verir: *"Biz onların arasına kiyâmete dek düşmanlık ve*

kin saldık" K. 5 Maide 64). Yine din adamı'nın söylemesine göre, her ne kadar insanları müslüman yapan ya da yapmayan Tanrı ise de (Örnegin En'âm, 125; Yunûs 99-100, vs) bu aynı Tanrı, gönüllerini açıp müslüman yaptığı insanlar ile, müslüman yapmadığı insanlar arasında düşmanlık yaratmakta sakınca bulmaz (Örneğin Tevbe 5 ve 29). Üstelik bir de bu müslüman yapmadığı insanlara küser. Din adamı'nın bu konuda verdiği örnekler arasında Bakara Sûresi'nin şu âyeti vardır: *"Allah kıyâmet gününde onlarla ne konuşur, ne de onları temizler. Onlara ancak elemli bir azâb var"* (K. 2 Bakara 274).

Din adamı'nın bu tür açıklamalarına karşı: "Pek iyi ama, dilediğinin defterini sağ'dan verip müslüman yapan, ya da sol'dan verip 'kâfir' yapan Tanrı değil miydi? Neden acaba bu kişileri müslüman yapmayıp kâfir yapmıştır da şimdi onlara darılmıştır?" diye soru sorulamaz, çünkü "zındıklık" olur!

Yine bunun gibi din adamı'nın söylemesine göre Tanrı öylesine keyfî ve öylesine insafsızdır ki insanlardan bir çoğunu sırf Cehenneme atmak için yaratmıştır, ve onları Cehennem'e atmak hususunda kendi kendine söz vermiş, and içmiştir. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı Kur'ân'dan şu âyet'i okur: ***"Andolsun, Biz cin ve insandan bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır..."*** (K. 7 A'râf 179). "Neden Tanrı böyle yapmıştır?" diye sorulacak olursa din adamı bunun yanıtını yine Kur'ân'a dayalı olarak verir ve der ki Tanrı insanların tümünü tek bir ümmet olarak yaratma olanağına sahip olduğu halde böyle yapmamış ve onları farklı ümetler halinde kılmıştır ki aralarında ayrılıklar olsun diye. Çünkü Tanrı Cehennemi insanlarla dolduracağına dâir kendi kendine **söz vemiştir**. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı Kur'ân'dan şu âyet'i okur: ***"Eğer Rabbin dileseydi insanları tek bir ümmet kılardı. Fakat Rabbinin merhamet ettikleri bir yana, hâlâ ayrılıktadırlar, esâsen onları bunun için yaratmıştır. Rabbinin -'And olsun ki cehennemi hep insan ve cin ile dolduracağım'- sözü yerine gelmiştir"*** (K. 11 Hûd 118-119)

Burada geçen "**bunun için** (yaratmıştır)" deyimi, bazı yorumculara göre: **"Zaten Rabbin onları bunun için, yâni ihtilafa düşmeleri için yarattı"** şeklinde anlaşılmak gerekir. Bazı yorumcular da **"...Rahmetine nâil olmaları için yarattı"** şeklindeki yorumu uygun bulurlar[500*]. Fakat hangi yoruma başvurulursa bulunsun farketmez,

çünkü din adamı'nın okuduğu âyet, Tanrı'nın bazı insanları cehennem'e atmak için kendi kendisine yemin etmiş olduğunu göstermektedir.

Şunu da ekleyelim ki din adamının belletiği hükümlere göre Tanrı, sadece bu şekilde keyfiliklere saplanmaz, ya da sadece "müşriklere", "kâfirlere", "Yahudilere" ve "Hıristiyanlara" karşı müslümanları husûmete çağırmaz, fakat sırf inanç farkı nedeniyle ana, baba, evlâd, kardeş ve diğer yakınlar arasında da düşmanlıklar salar. Nitekim biraz yukarda değindiğimiz gibi Tevbe Sûresi'nde: *"Ey insanlar kâfirliği ve küfrü imana tercih ederlerse babalarınızı ve kardeşlerinizi de dost edinmeyin ve içinizden kim onları severse onlardır zulmedenler"* (K. 9 Tevbe 23) diye yazılıdır.

Hatırlatalım ki "kâfir" sözcüğü din adamı'nın açıklamasına göre "Kur'ân ile hükmetmeyen" kimseler için kullanılmıştır; ve kafirleri "kâfir" yapan da yine Tanrı'dır.

V) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, insanları farklı inançlarda yaratıp sonra Cehennemlerde kavurur, ya da onları birbirleriyle savaştırır, kendisi de ordular kurup savaşa katılır.

Din adamı'nın açıkladığı hükümlere göre Tanrı, biraz önce gördüğümüz gibi dilediğini müslüman ve dilediğini de kâfir yapmıştır (K. En'âm 125 vb...) ; bütün insanları müslüman yapmak imkanına sahib olduğunu söylediği halde yapmamış ve şöyle demiştir: *"Eger Rabbin dileseydi, insanları tek bir ümmed kılardı..."* (K. Hûd 118-119; A'raf 178-179, 186). Bu dediğini pekiştirmek için : *"(Tanrı) dilemiş olsaydı hepsini bir tek ümmed yapardı; ama o rahmetine dilediğini kavuşturur"* (K. 42 Şûrâ 8) diye eklemiştir. Hidâyet dağıtmak bakımından da böyle davrandığını şöyle anlatmıştır: *"Biz dilesek herkese hidâyet verirdik"* (K.32 Secde 13) Bu anlattığını pekiştirmek üzere şunu eklemiştir: *"(Tanrı) dileseydi hepinizi dogru yola eriştirirdi"* (K. En'âm 149). Yine din adamı'nın belletmesine göre kişileri putlara taptırtan Tanrı'dır, çünkü Kur'ân'da şöyle yazılıdır: *"Allah dileseydi puta tapmazlardı!"* (K. 6, Enâm 107)

"Neden Tanrı, eğer istemiş olsaydı her kesi inananlardan yapabilir, hidâyet'e ve doğru yola eriştirebilir iken böyle yapmamıştır?" diye so-

rulacak olursa bunun yanıtını din adamı, yine Kur'ân'a başvurarak şöyle verir: "Çünkü Tanrı Cehennemi insanlarla dolduracağına dâir kendi kendine söz vermiştir". Bunun böyle olduğunu anlatmak için Kur'ân'dan âyet göstererek Tanrı'nın şu şekilde konuştuğunu söyler: ***"Biz dilesek herkese hidâyet verirdik; fakat Cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağıma dâir benden söz çıkmıştır"*** (K. 32 Secde 13).

Daha başka bir deyimle din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, Cehennemi insanlarla doldurmak için kendi kendine söz vermiştir, ve verdiği içindir ki insanların tümünü müslüman yapmak, doğru yola sokmak ya da hidâyete ulaştırmak olanağına sahip olduğu hâlde böyle yapmamış ve kimini "sapıttırmış", "kâfir yapmış, "putperest kılmış" vb... Böyle yaptıklarını da Cehennem ateşlerine atmıştır. Böylece kendi kendine vermiş olduğu sözü tutmuş ve muhtemelen "rahatlamıştır".

Fakat, yine din adamı'nın bellettiği hükümlere göre, böyle yapmakla kalmamış bir de "müslüman" kıldığı insanları, "kâfir" olarak yarattığı insanlarla savaştırmak, onları birbirlerine boğazlatmak istemiştir. Güçlü olduğunu anlatmak ve kâfirleri korkutmak ve ortadan kaldırmak ve yeryüzünde "fitne" kalmayıp sadece İslâm dini kalana kadar onlarla savaşmak üzere göklerde ve yerlerde ordular kurmuş ve söyle konuşmuştur: *"Göklerdeki ve yerlerdeki ordular Allah'ındır..."* (K. 48 Fetih 7). Din adamı'nın ısrarla bildirmesine göre Tanrı'nın bu orduları kurdurmaktan maksadı, kâfirlere karşı savaştırmaktır, tâ ki yeryüzünde "fitne" kalmayıp *"Allah'ın dîni (yâni İslâm dini) ortada kalana kadar"* (K. 2 Bakara 193).

Bunları söyleyen din adamına: "Pek iyi ama, Allah kendi dini ortada kalana kadar insanları birbirleriyle boğazlaştıracak yerde hepsini de ilk baştan bir tek din'de kılsa daha iyi olmaz mıydı?" diye soru sormaya kalkmayın; çünkü mantıkî bir yanıt alamaz, üstelik ölüm fetvalarına muhatap kılınırsınız.

Daha önce de değindiğimiz gibi, her ne kadar bazı yorumcular İslâm'da "dîni yaymak" için savaş olmadığını ve islâm savaşlarının "sırf müdafaa (savunma) için" yapıldığını iddiâ ederlerse yalandır. Gerek Muhammed'in giriştiği savaşlar ve gerek bu savaşlar vesilesiyle yerleştirdiği hükümler, islâm'ın savaş dini olduğunu ve yeryüzü islâm

olana kadar bu savaşın devam etmesi gerektiğini pek açık bir şekilde kanıtlamağa yeterlidir. Şeriât verilerine göre Tanrı savaşın kâfir'lere, müşriklere, fitnecilere karşı yapılmasını emretmiştir (Örneğin K. Tevbe 5, 29,73). Ancak yine tekrarlayalım ki, din adamı'nın söylemesine göre, kafirleri "kâfir" yapan da kendisidir (örneğin K. 6 En'âm 125).

Öte yandan Tanrı, yine din adamı'nın belletmesine göre, sadece ordular kurmakla kalmamış fakat savaşın nasıl ve ne şekilde yapılacağını, yâni savaş taktigine varıncaya kadat her seyi kendisi saptamıştır: *"Şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, yan-yana, kurşunla kenetlenmiş, kurulmuş bir duvar gibi saf kurarak savaşanları sever"* (K. 61 al-Saff 4).

Öte yandan din adamı'nın eklemesine göreTanrı, kâfirlere karşı savaşan müslüman kullarına göklerdeki meleklerden oluşma ordularından da yardım göndermeyi üstlenmiştir. Bu konuda din adamı'nın Kur'ân'dan verdiği örneklerden biri, Bedîr savaşı ile ilgili olarak, şöyle: *"Rabbin meleklere : -"Ben sizinleyim, inananları destekleyin-' diye vahyetti. -'Ben inkâr edenlerin kalplerine korku salacağım, artık onların boyunlarını vurun, parmaklarını dograyın-' dedi"* (K. 8 Enfâl 12).

Görülüyor ki Tanrı binlerce meleğini ordu şeklinde göndermiş ve *Bedîr* savaşı'nın müslümanlar tarafından kazanılmasını sağlamıştır. Ama her ne hikmetse *Uhud* seferi sırasında bunu yapmamış ve bu yüzden Muhammed taraftarları yenilgiye uğramışlardır. Ama din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak söylemesine göre bu yenilginin sebebi müslümanların "Peygamber" emirlerine gereğince boyun eğmeyip "doğru yoldan sapmış" olmalarıdır. Evet ama din adamı'nın bildirmesine göre, insanları doğru yola sokan ya da saptıran yine Tanrı değil midir? Öyleyese neden onları "peygamber" emirlerine boyun eğdirtmemiştir?

Oysa ki *Uhud* yenilgisinde asıl sebeb, savaş taktiğinin yanlış olarak seçilmiş olmasıdır. Şu bakımdan ki bu taktiği kararlaştıran Muhammed, Medine içinde kalıp savaş vermek varken (ve durum bunu gerektirirken), Medine dışına çıkıp meydan savaşı verilmesini öngörmüştür. Her ne kadar bu karara, taraftarlarından bazılarının ısrarı üzerine vardığını bildirerek Uhud yenilgisinin sorumluluğunu sırtından atmak istemiş ise de, söylemeye gerek yoktur ki kendisini "peygamber" olarak tanımlayan ve her şeyi Tanrı'dan aldığı emre göre yaptığını açıklayan bir kimse'nin böyle bir mazerete sığınması yetersizdir.

Din adamının yine şeriât verilerine dayalı olarak söylemesine göre Kâfirlere karşı savaşa çıkmamak demek, dünyâ yaşamlarını âhiret yaşamlarına tercih etmek demektir ki bu Tanrı'nın istek ve emirlerine aykırıdır; çünkü Tanrı: *"Hep birden savaşa çıkmazsanız sizi acıklı bir azâbla azâblandırırız..."* diye konuşmuştur (K. 9 Tevbe 39) .Savaşa çıkmaktan kaçınanları çoğu zaman: *"Ey inananlar, size ne oldu da Allah yolunda savasa çıkın dendiği zaman olduğunuz yerde mıhlanıp kaldınız, Ahireti bıraktınız da dünyâ yaşayışına mı razı oldunuz? Fakat dünyâ hayatının faydası âhirete nispetle azdır"* (9 Tevbe 38)[501] diyerek azarlamıştır.

Din adamı'nın bellettiği bu ve buna benzer nice örnekler yolu ile müslüman kişi şuna inanmıştır ki "kâfirlere" karşı savaşmak Tanrı emridir ve Tanrı bu emri verirken kullarının îmânını denemek istemiştir.

VI) Din adamı'nın, şeriât verilerine göre tanımladığı Tanrı, her hangi bir hususta emir verirken sanki derinlemesine düşünemeyen ve uzağı göremeyen, ve çoğu kez kullarından akıl alma zorunda kalan bir Tanrı'dır.

Din adamı'nın elinde Tanrı fikrini zedeleyici nitelikte sayısız denecek kadar çok şeriât hükmü vardır ki bunlara dayanarak o, bir yandan Tanrı'nın her şeyi yapmağa "kâdir", "ol" deyince her şeyi oldurur, her şeyi önceden görür ve sonsuzluklara kadar her şeyin kaderini çizer gibi tanımlarken, diğer yandan da Tanrı'yı ileriyi göremeyen, çoğu zaman yanılabilen, hatâ işleyebilen, kusurlu ve eksik davranışlarda bulunabilen bir varlık imiş gibi gösterir. Fakat bunu yaparken muhtemelen işin farkında değildir. Nice sayısız örneklerin bir kaçı şöyle:

Daha önceki sayfalarda, şeriât eğitimiyle yetiştirilen insanların düşünme gücünden yoksunluğu konusunu incelerken Kur'ân'ın İsrâ Sûresi'nde yer alan **"Mir'âc"** olayına değindik ve gördük ki Tanrı, müslümanlar için önce 50 vakit kılma emrini vermişken, Müsâ'nın ikâzı üzerine bunun çok olduğunu anlamış ve sonunda bunu 5 vakit namaz şekline sokmuştur. Olayı kısaca hatırlatalım: günlerden bir gün Muhammed, yanında Cebrâil olduğu halde, yedi kat gök'lere çıkmağa başlar. Gök kat'larının her birinde eski peygamberlerden birileri otur-

maktadır. Her bir kat'a geldiğinde orada oturan peygamberle görüşür ve nihâyet Tanrı'nın bulunduğu kat'a varır. Tanrı kendisine ümmeti için 50 vakit namaz kılma emrini verir. Bu emri alır almaz Muhammed, büyük bir sevinçle haberi ümmetine ulaştırmak için, kat'ları inmeğe başlar. Mûsâ'nın bulunduğu kat'a geldiğinde Mûsâ kendisine "Tanrı tarafından ne ile emredildin?" diye sorar. Muhammed kendisine: "Tanrı bize 50 vakit namaz farz kıldı" diye yanıt verir. Bunun üzerine Mûsâ: "Senin ümmet'in günde 50 vakit namaz kılamaz, bu çoktur, git de Tanrı'dan bu sayının azaltılmasını dile" der. Mûsâ'nın bu tavsiyesini uygun bulan Muhammed geriye döner ve yeniden katları çıkarak durumu Tanrı'ya anlatır ve namaz sayısından indirme yapmasını diler. Bu dileği yerinde bulmuş olmalı ki Tanrı 10 vakit indirme yaparak namaz sayısını 40 olarak saptar. Bu indirime sevinen Muhammed gök kat'larından inerken yine Mûsâ'nın i'tirazı ile karşılaşır; Mûsâ kendisine: "Ben senin ümmetini bilirim, bu kadar çok namaza tahammülü yoktur; Tanrı'nın yanına dön de bu sayı'yı indirmesini söyle" der. Muhammed tekrar katları gerisin geriye çıkarak Tanrı'nın yanına gelir ve namaz sayısından indirim yapmasını diler. Tanrı kendisine 10 vakit namaz daha indirdiğini bildirir. Muhammed bunu uygun bularak gök katlarını inmege başlar ve Mûsâ'nın yanına geldiğinde Mûsa, yine aynı gerekçe ile, kendisine namaz sayısının çok olduğunu ve geri dönüp Tanrı'dan indirim yaptırtmasını söyler. Muhammed tekrar geri döner ve Tanrı'dan 10 vakit namaz indirimi daha koparır. Fakat Mûsâ bunu da çok bulur. Ve işte bu şekilde Muhammed, Tanrı'nın katına ine çıka, namaz sayısını nihâyet beş'e indirtir. Ancak ne var ki Mûsâ bunu dahi çok bulup Muhammed'ten, Tanrı katına dönüp biraz daha indirim sağlamasını ister. Fakat Muhammed: "Artık yüzüm yok, Tanrı'dan daha fazla indirim yapmasını istemege utanırım" şeklinde yanıt verir Böylece Mûsâ'nın başlattığı pazarlık sona ermiş olur (Bkz. **Sahih-i...** Cilt X. 65-72)[502].

Söylemeğe gerek yoktur ki günde 50 vakit namaz emri, uygulanması pek mümkün olmayan bir emirdir; çünkü eğer kişi günde elli vakit namaz kılmağa kalksa, bütün gününü bununla geçirmek zorunda kalacağı için ne uyumak, ne dinlenmek, ne yiyip içmek ve ne de çalışmak için vakit bulabilecektir. Kuşkusuz ki Tanrı'nın, uygulanması mümkün olamayacak nitelikte böyle bir emir vermiş olabileceği düşünülemez. Ancak ne varki din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre

50 vakit namaz emri, sanki Tanrı tarafından ölçüsüz bir şekilde verilmişde Mûsâ tarafından ölçülü şekle dönüştürülmüş bir emir olarak görünmektedir. Hani sanki Tanrı, kendi kul'larının günde 50 vakit namaz kılmağa takat yetiştiremiyeceklerini bilememiş de bunu ancak Mûsâ'nın ikâzı üzerine farkedebilmiş gibi bir durum yaratılmıştır. Din adamı'nın bellettiği bu şeriât verileriyle sadece Tanrı degil fakat Muhammed dahi günde 50 vakit namaz kılmanın müküm olamayacağını hesap edememiş duruma düşürülmüştür.

Görülüyor ki din adamı'nın şeriât verilerine dayalı olarak anlatımına göre Tanrı ve Muhammed, namaz konusunda yeterli bir karar vermeyi ancak Musa'nın hatırlatması üzerine başarabilmişlerdir. Hani sanki Mûsâ, bu vesileyle Tanrı'dan da ve Muhammed'ten de daha isâbetli bir karar vermiş gibidir. **Mi'râc** olayı'nın ortaya vurduğu sonuç bu olmaktadır.

Bir diğer örnek çekirgelerin insanlara az zarar verebilecek duruma sokulmasiyle ilgili olup İbn-i Ömer'in rivâyet ettiği bir hadîs konusudur ki din adamı'nın elinde yine yukardaki sonucu doğurur nitelikte olmak üzere iş görür. Şöyleki:

Bir gün Muhammed'in önüne bir çekirge konar. Çekirge'nin iki kanadının üstünde İbranice: *"Biz Tanrı'nın ordusuyuz ve 99 yumurta dökeriz. Eğer bu sayı yüz'ü bulacak olursa yeryüzünde yenebilecek ne varsa hepsini yiyip bitireceğiz"* diye yazılıdır. Her ne kadar Muhammed İbranice bilmemekle beraber muhtemelen çevresinde bulunan birilerinden bu yazının ne olduğunu öğrenip derhal Tanrı'ya yalvarır: *"Ey Tanrım! Çekirge neslini kurut, büyüklerini öldür, küçüklerini de yok et, yumurtalarını da kısırlaştır ve müslümanların besinlerini yiyememeleri için onların ağızlarını kilitle!"*. Bunun üzerine gökten Cebrâil iner ve Muhammed'e: *"Dileklerinin bir kısmını Tanrı kabul etti"* der[503].

Görülüyor ki din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, sanki çekırgeleri yaratırken bunların insan besinleri bakımından ne kadar zararlı ve dolayısiyle müslümanlar için ne kadar sakıncalı olduklarını düşünemezmiş de başkalarından akıl almak ihtiyacındaymış gibi (daha doğrusu Muhammed'in hatırlatması üzerine) tedbir alma yolunu seçmiş gibi bir tutum içerisindedir.

Bu konuda verilebilecek bir diğer örnek, din adamı'nın insanlarımıza "yağmur duâ'sı" diye bellettiği ibâdet'le ilgilidir: güyâ yağmurun "yararlısı" ve "zararlısı" olduğu için, yağmur yağdırması için Tanrı'ya duâ edilirken "Bize yararlı yağmur ver" diye duâ etmek gerekir. Çünkü din adamı'nın naklettiği şeriât verilerinden anlaşılmaktadır ki eğer bu şekilde duâ edilmeyecek olursa Tanrı ne yapacağını bilmez ve kullarına zararlı olacak ve felâket yaratabilecek yağmurlar indirebilir.

Gerçekten de din adamı'nın, şeriât hükmü olmak üzere insanlarımıza bellettiği şudur ki her işi "Ol" deyince olduran Tanrı'dır ve Tanrı'nın emri olmadan hiç bir şey oluşmaz; yağmur yağması da böyledir; yağmur Tanrı'nın nîmeti olmak üzere ve onun emriyle yağar.

Bundan dolayıdır ki müslüman kişi, yağmur yağdığı zaman: "Allah'ın fazl'u rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı" demelidir. Daha başka bir deyimle yağmurun Tanrı'dan geldiğini, Tanrı'dan olduğunu kabul etmelidir. Yağmur'un Tanrı'dan başkası tarafından, örneğin yıldız'dan olduğunu söyliyecek olursa, bu taktirde kâfir sayılır. Bunun böyle olduğunu anlatmak için din adamı Tanrı'nın Muhammed'e şöyle dediğini söyler: *"Kullarımdan kimi bana mü'min, kimi kâfir (olarak) sabahı etti. Her kim -Allâh'ın fazl'u rahmeti ile üzerimize yağmur yağdı- dedi ise, işte o bana îmân etmiş, yıldıza etmemiştir. Her kim de falan ve falan (yıldız)ın nev'i (yâni batıp doğması) ile üzerimize yağmur yağdı dediyse işte o, bana îmân etmemiş, yıldıza etmiştir"* [504].

Öte yandan, yağmuru yağdıran Tanrı olduğu için, müslüman kişi'nin yapacağı şey yağmur duâ'sında bulunmaktır. Din adamı'nın yine şeriât verilerine, özellikle Ayşe"nin ve İbn-i Abbâs'ın rivâyetleri olan hadîs'lere, dayalı olarak bellettiğine göre bu duâ: *"İlâhî, bize **nâfi** yağmur ver"* ya da *"İlâhî üzerimize yağmuru **nâfi'** olarak akıt"* şeklinde olmalıdır; yâni duâ, mutlaka "nâfi'" sözcüğünü içerik olmalıdır. Burada geçen **"nâfi"** sözcüğü "yararlı", "kârlı" anlamındadır. Daha başka bir deyimle **"nâfi"** sözcüğünü kullanmak sûretiyle müslüman kişi, Tanrı'ya, "zararlı" değil fakat "yararlı" yağmur yağdırması için hatırlatmada bulunmalıdır. Eğer **"nâfi"** sözcüğünü kullanmayacak olursa Tanrı yağmuru "zaralı' olacak şekilde yağdırtabilir. Bundan dolayıdır ki gökyüzünde bulutlar dolaştığı zaman (ya da yağmur yağıyor ise) müslüman kişi'nin üç çeşit duâ'da bulunması mümkündür ki bunlar şöyledir:

"İlâhî! bunun akıntısını menfaatli bir vergi olarak ihsân et";
"İlâhi bunun şerrinden sana sığınırım";
"İlâhi! Bunun salıverilmesinde bir şer varsa şerrinden Sana sığınırım"[505].

Müslüman kişi'yi bu şekilde harekete sürüklemek için din adamı, Muhammed'in de böyle yaptığını söyler ve onun davranışlarından örnekler verir ki bunlardan biri Ayşe'nin rivâyetine göre şöyledir: *"Resûlullâh... yağmurlar(ın yağdığını) görünce -İlâhî, bize **nâfi'** yağmur ver-' di(ye duâ ede)rdi..."*[506].

Şârih Aynî'nin çeşitli kaynaklardan nakletmesine göre Muhammed, ufukta bir bulut belirdiğini gördüğü vakit hemen elinde olan işini bırakır, namazda ise namazını kısa keser ve sonra: *"İlâhî, bunun şerrinden sana sığınırım"* der ve eğer yağmur yağmaya başlarsa: *"İlâhî, bunu akıntısı menfaatlı bir vergi olarak ihsân et"* der, bazan da *"İlâhî, Bunun salıverilmesinde bir şer varsa şerrinden Sana sığınırım"* diye eklerdi (**Sahih-i...** Cilt III, sh. 299)[507]

Din adamı'nın söylemesine göre Muhammed'in Tanrı'ya bu şekilde duâ etmesinin nedeni, kendi ümmetine olan sevgi ve şefkatindendir. Çünkü güyâ vaktiyle Ad kavmine "azâb" bulut'ları gelip bu kavmi felâkete uğrattığı için, aynı şeylerin kendi ümmetinin başına gelmesini bu tür duâ'larla önlemek istemiştir. Hem de Tanrı'nın, müslüman ümmeti'ni toptan ve kökten asla "helâk" etmeyeceğine dâir söz verdiğini bilmiş olmasına rağmen!

Böyle yapmakla şunu anlatmak istemiştir ki eğer Tanrı'ya yağmur yağdırması için duâ ederken **"nafi"** sözcüğü kullanılacak olursa Tanrı yararlı miktar yağmur yağdırır; fakat bu sözcük kullanılmayacak olursa o zaman Tanrı ölçüyü kaçırabilir. Nitekim yine din adamı'nın şeriât kaynaklarına dayalı olarak açıklamasına göre Muhammed'in "İlâhî, bize nâfi yağmur ver" ya da "İlâhî üzerimize yağmuru nâfi' olarak akıt" diye duâ etmediği bir def'âsında Tanrı zararlı yağmurlar indirmiştir. Bu konuda din adamı'nın naklettiği olay şu:

Güyâ bir cuma günü Muhammed, Mescid'te hutbe okurken A'râbî'nin biri ayaga kalkar ve susuzluk yüzünden agaçların, ekinlerin kuruduğunu, halkın kıtlık içinde kıvrandığını, çoluk çocuk herkesin aç kaldığını söyliyerek: "Allah'a duâ et de bize yağmur yağdırsın " diye

dilekte bulunur. Cemâat'tan kişiler de ona katılınca Muhammed ellerini kaldırır ve Tanrı'dan yağmur yağdırması için duâ'da bulunur. Bulunmasiyle birlikte gümbür gümbür yağmur yağmağa başlar; hem de öylesine ki bir hafta boyunca dinmek bilmez. Sel halini alan yağmur yüzünden halkın malları mahvolmaya, develer, davalar at'lar helâk olmaya başlar. Halk Muhammed'e başvurarak yağmur'u durdurmasını isterler. Bunun üzerine Muhammed yine ellerini kaldırır ve Tanrı'ya şöyle der: *"İlâhî, etrâfımıza (yağdır) üzerimize değil"*. Hani sanki Tanrı'ya: *"Yağmuru zararlı olacak şekilde değil yararlı olacak şekilde yağdır"* der gibi hatırlatmada bulunmuştur. Bunu söylerken güyâ eliyle hangi yöndeki bulut'a işâret etti ise o bulut kaybolup orası açılmış ve Medîne'nin üstü günlük güneşlik oluvermiştir (**Sahih-i...** Cilt III, sh. 93)[508].

Din adamı'nın naklettiği bu hikâyelerden çıkan sonuç şu olmaktadır ki Tanrı, kendisine "İlâhî, bize nâfi yağmur ver" diye duâ edilmedi diye yağmurları ölçülü ve yararlı bir şekilde ayarlayamamıştır.

İlginç nice örneklerden bir diğeri de Muhammed'in **"okumasız"** olması ve fakat buna rağmen Tanrı'nın Muhammed'e **"Oku"** diye emretmesi ile ilgilidir ki şöyledir:

Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, Muhammed'i "peygamber" olarak seçtikten sonra ona Cebrâil ma'rifetiyle ilk vahy'ini gönderir ve şöyle der: *"Ey Muhammed! Yaratan ... Rabbinin adiyle* **OKU**!" (K. 96 Alâk 1). Fakat Muhammed Cebrâil'e: *"Ben okuma bilmem"* diye karşılık verir (**Sahih-i...,** Cilt I, sh. 11) [509].

Söylemeğe gerek yoktur ki Muhammed'in okumasız oluşundan Tanrı'nın habersiz kalması ve buna rağmen **"oku"** diye buyrukta bulunması şaşırtıcıdır. Kişi'nin daha ana karnında iken cinsiyetinin ve kaderinin ne olacağını bilecek kadar her şeyden haberli olduğu kabul edilen bir Tanrı'nın Muhammed'i "peygamber" olarak gönderirken onun okumasız oluşundan habersiz bulunması akla pek yatkın düşmemektedir. Fakat her ne olursa olsun din adamı'nın İslâm kaynaklarından nakline göre Cebrâil, Muhammed'in söylediğine inanmamış olmalı ki onun vücûduna sarılır ve "tâkatini" kesinceye kadar iyice sıkıştırır ve Tanrı'nın **"oku"** emrini yeniler. Muhammed ise *"Ben okumak bilmem"* diye direnir; bu yanıtı alınca Cebrâil üçüncü bir kez Muhammed'e sarılıp sıkıştırır ve Tanrı'nın emrini tekrarlar: "*Oku, kalemle öğ-*

reten, insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sâhibidir" der (K. 96 Alâk 3-5) . Fakat Muhammed, üçüncü kez *"Ben okumak bilmem"* diye israr eder.

Din adamı'nın Kur'ân âyet'i olarak karşımıza çıkardığı hükümlerden anlaşıldığına göre Tanrı, Muhammed'in okumasız olduğunu nihâyet anlamış olmalıdır ki **"Oku"** diye emretmekten vazgeçer ve vahyin Cebrâil tarafından Muhammed'e okunmasına karar verir; şöyle der: *"Doğrusu o vahyolunanı kalbine yerleştirmek ve onu sana okutturmak Bize düşer. Biz onu Cebrâil'e okuttuğumuz zaman, onun okumasını dinle. Sonra onu sana açıklamak Bize düşer"* (K. 75 Kıyâmet 17-19).

Bu emrini biraz daha açıklığa kavuşturmak maksadiyle bir de şunu bildirir ki Cebrâil Kur'ân'ı okurken Muhammed, kendisine okunanları onunla beraber tekrar etmemeli, sadece dinlemelidir; şöyle der: *"Ey Muhammed! Cebrâil sana Kur'ân okurken, unutmamak için acele edip onunla beraber söyleme, yalnız dinle"* (K. 75 Kîyâmet 16). Bunu söyledikten sonra Kur'ân'ı Cebrâil'in ağziyle Muhammed'in kulağına okutur (**Sahih-i...,** Cilt I, sh. 3-13)

Yine din adamı'nın şeriât kaynağından nakline göre Tanrı, bu olaydan sonra Muhammed'i *"Okuması yazması olmayan peygamber"* diye çağırmağa başlar. Örneğin A'râf Sûresi'nde şöyle yazılı: *"... bunu... okuyup yazması olmayan peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız..."* (K. 7 A'râf 156-157). Daha başka bir deyimle az önce Muhammed'e **"oku"** diye emreden ve emrinde israr eden Tanrı, şimdi fikir değiştirmiş olarak onu "Okuması yazması olmayan Peygamber Muhammed" diye çağırmaktadır.

Yine din adamı'nın belletmesine göre Tanrı, Muhammed'in okumasız olması nedenini de şöyle açıklar: *"Ey Muhammed!... Sen daha önce bir kitaptan okumuş ve elinle de onu yazmış değildin. Öyle olsaydı, bâtıl söze uyanlar şüpheye düşerlerdi"* (K. 29 Ankebût 49). Yâni demek ister ki Kur'ân, Muhammed'in başka kitaplardan (örneğin Tevrat'tan ya da İncil'den) çalmalarla hazırladığı bir kitap değildir, ve eğer Muhammed okuma yazma bilmiş olsaydı, başkaları onun, yabancı kitaplardan aşırma yapmak sûretiyle Kur'ân'ı meydana getirdiğini sanmış olacaklardı. Daha başka bir deyimle din adamı şimdi Tanrı'yı karşımıza Muhammed'in "okumasız" olduğunu bili yormuşda onu bilhassa okumasızlar arasından seçmiş gibi çıkarmaktadır.

Görülüyor ki din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, ilk başta Muhammed'in okumasız olduğundan habersiz gibidir. Habersiz oldugu için ona Cebrâil aracılığiyle **"Oku"** diye emretmiştir. Oysa ki biraz önce dediğimiz gibi, her şeyden haberi olan ve her gizli şeyi bilen bir Tanrı'nın, Muhammed'in okumasız oluşundan habersiz bulunması akla pek sığmaz. Fakat akla sığmayan diğer bir şey de Muhammed'in "Ben okumak bilmem" diye direnmesi üzerine Tanrı'nın bu kez "Muhammed okuması yazması olmayan bir peygamberdir" diyerek habersizliğini inkâr etmesidir.

Biraz daha şaşırtıcı olan şey ise, Tanrı'nın: "Biz Muhammed'i okuması yazması olmıyan bir peygamber olarak seçtik; çünkü okuması yazması olmuş olsaydı, inkârcı kişiler onun daha önce indirilmiş Tevrat ya da İncil gibi kitapları okuyup Kur'ân'ı yazdığını sanırlardı. Oysa ki Kur'ân'ı o, hiç bir yerden çalmamış, dogrudan doğruya bizden almıştır" şeklinde konuşarak Muhammed'in okumasız oluşuna gerekçe ararmış gibi durumlara düşmesidir.

Aslında böyle bir gerekçe dahi Tanrı fikrini zedelemege yeterlidir, çünkü bilindiği gibi okumasız olmak, okuma bilenler aracılığiyle her hangi bir kitapta yazılı olanları öğrenip bunları Tanrı'dan gelmiş vahiy'ler gibi göstermeğe engel değildir. Nitekim Kur'ân Yahudilerin ve Hıristiyanların "kutsal" bildikleri kitaplardan alınma pek çok hükümleri kapsamaktadır. İslâm kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, **Tevrat**'ı ve **İncil**'i iyi bilen kişilerden kendisine katipler seçmiş, bazı katiplerine de "İbranice" öğrenmelerini emretmiştir. Bu itibarla, Kur'ân'ın, **Tevrat**'dan ya da **İncil**'den aktarılmış hükümlerle meydana getirilmediğini anlatmak için Muhammed'i okumasız imiş göstermenin kuşkusuz ki faydası yoktur. Hele din adamı'nın söylemesine göre diğer "peygamberleri'ni" okumuşlar arasından seçen ve hattâ Süleyman "peygamber'e" kuş'ların ve karınca'ların dilini öğreten bir Tanrı'nın (bkz. K. 27 Neml 16)[510] Muhammed'i okumasız bırakması da ayrıca anlaşılması güç bir şeydir.

VII) Din adamı şeriât verilerini belletirken, bunların genellikle siyâset ürünü şeyler olduğunu kanıtlar şekilde konuşur ve böylece farkına varmadan bu verilerin "uhrevî" değil fakat "dünyevî" nitelikte oldukları sonucuna yönelmiş olur.

Din adamı'nın açıklamasına göre Kur'ân, Tanrı katında bulunan **Levh-i Mahfûz'**da bulunan kitab'dır (Bkz. el-Hadid, 77; el-Bûrûç 21; el-Zuhrûf 3); ve Tanrı bu kitabı Muhammed'e "azar, azar indirmiş, ağır ağır okumuştur" (Furkân 32; İsrâ 106; Kıyâmet 16-17).

"Pek iyi ama Kur'ân Muhammed'e bir defâda indirilmeliydi. Neden Tanrı hepsini birden indirmemiştir de azar, azar indirmiştir?" diye sorulacak olursa (ki Muhammed zamanında sorulmuştur) din adamı, yine Kur'ân'a dayalı olarak soru soranları dinsizlikle suçlayıp (örneğin Furkân Sûresi'nin 32ci âyet'ini kullanıp) işin içinden çıkıverir. "Evet ama, insanları dilediği gibi ve dilediği an doğru yola sokabilecek güçte bir Tanrı hiç böyle bir mazeret beyan eder mi?" denecek olursa soru soranları yine dinsizlikle suçlayıp Kur'ân âyet'lerini "Tanrı sözleridir" diye belletmeye devam eder. Ancak ne var ki belletirken, muhtemelen farkında olmadan Kur'ân'ın insan yapısı bir şer olduğu sonucuna yönelir; böylece kendisine yukardaki şekilde soru soranları haklı çıkarmış olur. Bir iki örnekle yetinmek üzere bazı âyet'lerin Kur'ân'a alınışını, din adamı'nın anlatışına dayalı olarak açıklayalım.

Kur'ân'ın 111.ci Sûresi, Ebû Leheb b. Abdi'l-Muttalib'in adına izâfetle **"Leheb Sûresi"** başlığını taşır ve şu satırları içerir: *"Ebû Leheb'in elleri kurusun, yok olsun! Malı ve kazandığı kendisine fayda vermez; alevli ateşe yaslanacaktır; karısı da boynunda bir ip olduğu hâlde ona odun taşıyacaktır"* (K. 111 Leheb 1-5).

Kureyş eşrafından sayılan Ebû Leheb, Muhammed'in amucası olup Kureyş'in ileri gelenlerinden Ebû Sufyân'ın kızkardeşi Cumayl bint Harb b. Umayya ile evlidir. İslâm kaynaklarının açıklamasına göre her ikisi de, Muhammed'in en fazla husûmet ve düşmanlık beslediği kimselerdendir. Güyâ Muhammed, Tanrı'dan: *"Önce en yakın hısımlarını uyar"* (K. 26 Şuarâ 214) emrini alıpta Şafa (ya da Minâ) tepesine çıkarak oradan Mekke'li yakın hısımlarına muhtemel bir tehlikenin yaklaşmakta olduğunu seslendiğinde, Ebû Leheb kendisini: *"Ey kahr olacısa, bizi bunun için mi buraya topladın?"* diye azarlamıştır. Söylendiğine göre bu tarihten sonra Muhammed'e karşı

husûmetini her fırsatta ortaya vurmuştur. Örneğin Kureyşliler, Muhammed'in mensup bulunduğu Benî Haşim kabilesine karşı, onlardan kız alıp vermemek ve onlarla alış veriş etmemek üzere, karar verip düşmanlık güttükleri zaman Ebû Leheb onlara yardımcı olmuştur[511]. Karısı Cumayl' da bu düşmanlığı kışkırtmak için çalışmıştır. Söylendiğine göre bir aralık Muhammed, Cibrîl'in bir süre kendisine görünmekte gecikmesinden şikâyet ettiğinde Cumayl onu alaya almış ve: *"Şeytanı Muhammed'e gelmekte ağırlaştı"* diye konuşmuştur. Onun bu konuşması üzerine bazı kimseler Tanrı'nın Muhammed'i unuttuğunu ya da ona darıldığını söyler olmuşlardır. Ve işte bundan dolayıdır ki Muhammed onlara karşı kin beslemiş ve bu kinini her vesile ile dile getirmiştir. Söylendiğine göre Ebû Leheb'in ölümü haberini aldığı zaman yukarda değindiğimiz gibi: *"Ebû Leheb'in elleri kurusun, yok olsun! Malı ve kazandığı kendisine fayda vermez; alevli ateşe yaslanacaktır..."* (K. 111 Leheb 1-5) şeklindeki âyet'in indiğini bildirmiştir[512]. Dikkat edileceği gibi âyet, Ebû Leheb'in ölümünden dolayı Muhammed'in sevincini açığa vurur niteliktedir.

"Şeytanı Muhammed'e gelmekte ağırlaştı" diye konuşan Cumayl hakkında da, yine Leheb Sûresi'ne: *"karısı da boynunda bir ip olduğu hâlde ona odun taşıyacaktır"* (K. 111 Leheb 1-5) şeklinde âyet koyarken, Tanrı'nın kendisini unutmadığına dâir Duha Sûresi'ne de şunu koymuştur: *"Kuşluk vaktine and olsun; Sükûna erdiği zaman geceye and olsun ki Ey Muhammed! Rabbin seni ne bıraktı ve ne de sana darıldı"* (K. 93 Duhâ 1-3).

Hemen ekleyelim ki Muhammed'in Ebû Leheb'e karşı beslediği husûmet'in nedenlerini İslâm kaynakları fazlasiyle abartarak ortaya vururlar. Çünkü gerçek o'dur ki Ebû Leheb, her ne kadar Muhammed'in yalancı ve Kureyş arasında kindarlık yaratıcı bir kimse olduğunu söylemekle beraber, çoğu zaman ona yardımcı da olmamış değildir. Özellikle Kureyşli'ler Muhammed'in davranışlarından dolayı Muhammed'i koruyan Ebû Tâlib'e çattıkları zaman Ebû Leheb onu Kureyşlilere karşı dâima savunmuş ve korumuştur. Bunu yapmakla aynı zamanda Muhammed'e de yardımcı olduğu kuşkusuzdur. Ancak ne var ki Muhammed onu, İslâm'a girmedi ve kendisini çeşitli vesilelerle eleştirdi diye düşman bilmiş ve Kur'ân'a yukardaki âyet'leri koymuştur.

Muhammed'in düşmanlık beslediği kişilerden bir diğeri Ebû Cehl' dir ki, din adamı'nın söylemesine göre Mekke döneminde iken Muhammed'in namaz kılmasına ve kıldırmasına engel olanlardan biridir. Oysa ki Ebû Cehl aslında Muhammed'le uzlaşma siyâseti gütmek isteyenlerden biridir. Nitekim bir def'asında: *"(Ey Muhammed) bizi eleştirmeyi bırak, bizi de , tanrılarımızı da hiçbir şekilde tenkit etme, biz de seni Rabbinle başbaşa bırakalım"*[513] demiş, fakat Muhammed onun bu teklifine yanaşmamıştır. Yanaşmayınca da Ebû Cehl ve taraftarları Muhammed'e karşı husûmet siyâsetine yönelmişler, onu yalancılıkla, saldırganlıkla ve erkek çocuğu olmadığı için "nesli kesiklikle" (güdük'lükle) suçlayıp alaya almışlardır. Bundan dolayıdır ki güyâ Tanrı Ebû Cehl hakkında şöyle konuşmuştur: *"(Muhammed'i) namaz kılmaktan men eden kimse, Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu bilmez mi? Ama bundan vazgeçmezse, and olsun ki onu perçeminden, yalancı ve günahkâr perçeminden Cehenneme sürükleriz; o zaman kafadarlarını çağırsın. Biz de zebânileri çağıracağız"* (K. 96 Alâk 14-19).

Bu doğrultuda olmak üzere Hacc Sûresi'ne de Tanrı'nın Ebû Cehl'i "rezillikle" aşağılattığını anlatan şu âyet vardır: *"Bilmeden, doğruya götüren bir rehberi olmadan, aydınlatıcı bir Kitâbı da bulunmadan Allah yolundan saptırmak için büyüklük taslayarak Allah hakkında tartışan insan vardır. Dünyâ'da rezillik onadır. Ona kıyâmet günü yakıcı azâbı tattırırız. Ona -'Bunlar senin yaptıklarından ötürüdür-' denir"* (K. 22 Hacc 8-10). Dikkat edileceği gibi burada Tanrı, hani sanki Ebû Cehl ile cebelleşmektedir: *"(Ebû Cehl) kafadarlarını çağırsın. Biz de zebânileri çağıracağız"* diyerek onunla âdeta ağız kavgasına girişmiş gibidir

Söylemeye gerek yoktur ki "Yüce" olduğu kabul edilen bir Tanrı'nın, kendi kul'ları ile bu şekilde cebelleşebileceğini düşünmek zordur. Ancak ne var ki din adamı, Tanrı'yı bu şekilde konuşurmuş gibi tanımlayan bu hükümleri, Muhammed'in çıkarlar siyâsetinin gereği olmak üzere Kur'ân'a sokulmuş gibi göstermiş olmaktadır.

Yine din adamı'nın bellettiğine göre Muhammed'in "yalancı" ve Kur'ân'ın da onun "uydurması" olduğunu söyliyen Velîd b. Mugire hakkında Tanrı şöyle konuşmuştur: *"Ey Muhammed! kendisine bol bol mal, çevresinde bulunan oğullar verdiğim o kimseyi Bana bırak,*

cezâsını Ben vereyim. Bir de verdiğim nîmetten arttırmamı umar. Hayır, hayır, çünkü o Bizim âyet'lerimize karşı son derece inatçıdır. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o düşündü, ölçtü biçti, canı çıkası, ne biçim ölçtü biçti? Canı çıkası, sonra yine ne biçim ölçüp biçti! Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, suratını astı, sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. -'Bu... Kur'ân yalnızca bir insan sözüdür-' dedi. İşte bu adamı yakıcı bir ateşe yaslayacağım. Yakıcı ateşin ne olduğunu sen ne bilirsin? O, ne geri bırakır, ne de azâb'dan vazgeçer. İnsanın derisini kavurur..." (K. 74 Müddessîr 11-27).

Buna benzer satırlara Kâlem Sûresi'nde de rastlanır ki şöyledir: *"Ey Muhammed! Diliyle iğneleyen, kovuculuk eden... çok yemin eden, alçak zorbaya... soysuzlukla damgalanmış kimseye, malları,* öğulları *vardır diye aldırış etmeyesin. Ayetlerimiz ona okunduğu zaman - 'Öncelerin masalıdır-' der. Onun havada olan burnunu yakında yere sürteceğiz"* (K. 68 Kâlem 10-16). Din adamı'nın söylemesine göre bu âyet'lerde sözü edilen kişi **Velîd b. Mugîre** 'dir: Tanrı güyâ bu kişiyi, Muhammed'e karşı iyi davranmadı, onu yalancı saydı ve Kur'ân'ı Tanrı sözü olarak tanımadı diye yukardaki şekilde küfürlere boğmaktadır.

Yine söylemeğe gerek yoktur ki "Yüce" olduğu kabul edilen bir Tanrı'nın agzından yukardaki tarzda sözler çıkabileceğini düşünmek zordur. Olsa olsa bu sözler, kendisini yalancılıkla, ya da masal uydurmakla damgalayan kimselere karşı Muhammed'in tepkisini dile getiren insan yapısı şeylerdir.

Yine bunun gibi, Kur'ân'ın: *"Onları çarptıkça çarpacağımız gün öcümüzü şüphesiz alırız"* (K. 44 Duhan 13-14,16) şeklindeki âyet'lerini de Muhammed, kendisi hakkında "O bir deli'dir" diye konuşanlara cevap olmak üzere Kur'ân'a koymuştur.

Yine din adamı'nın *Beyzevî* gibi kaynaklara dayalı olarak söylemesinden anlaşılmaktadır ki *Tevbe* Sûresi'nin 61 ve 65 ci âyet'lerini Muhammed, "munafıkların" kendi aleyhinde konuşmaları nedeniyle koymuştur. Güyâ bir aralık munafıklardan bazıları "Muhammed her işittiği şeye inanır" diye konuşmuşlar ve bunu üzerine Kur'ân'a şu âyet girmiştir: "(Munafıklardan bazıları) *Peygamberi rencide ederek onun her duyduğu şeye inandığını söylerler. De ki -'O sizin hakkınızda iyiyi duyucudur-'..."* (K. 9 Tevbe 61).

Yine din adamı'nın bildirmesine göre güyâ Muhammed **Tebük** se-

ferine çıkacağı sırasıda munafıklardan bir gurup *"Şu adamın hâline bakın. Şam saraylarını feth etmek istiyor. O nerde, Şam saraylarını fethetmek nerde!"* diye konuşurak onu küçümserler. Bu konuşulanları güyâ Tanrı duyar ve Muhammed'e haber verir: Muhammed konuşanları çağırtır ve kendisiyle alay etmelerinin nedenini sorar. Onlar da "Yolculuk zahmetini unutturmak için şakalaşıyorduk" derler. Bunun üzerine Muhammed şu vahy'in indiğini söyler: *"Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, -'Biz sadece lâfa dalmış şakalaşıyorduk-' derler. De ki -Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun Peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?-"* (K. 9 Tevbe 65).

Öte yandan Kur'ân'ın Kevser Sûresi'nin de çıkarlar siyâsetine dayalı olmak üzere konduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de bu âyet'de şunlar yazılı: *"Aziz peygamberim! Biz sana Kevser verdik. Sen Rabbin rızası için namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz ki sana adâvet edenlerin (kin besleyenlerin) adı sanı ortadan kalkacaktır"* (K. 108 kevser 1-3).

Burada geçen "Kevser" sözcüğü "bereket", "bolluk" anlamında olup güyâ Cennet'te inci yatağı üzerinde akan büyük bir nehrin adıdır. Din adamı'nın anlatmasına göre Tanrı bu nîmet'leri Muhammed'e vermiştir ve vermesinin nedeni de onun erkek çoçuk sahibi olamamasındandır. Gerçekten de Muhammed'in, Hatice'den dört kız ve bir oğlan ve Marya adındaki cariyesinden de İbrahim adında bir oğlu olmuş ve fakat oğlan çocuklar çok küçük yaşlarda ölmüşlerdir. Oysa ki Muhammed, oğlan çocuk sahibi olmayı çok dilemiş, bir türlü edinememiştir. Edinemediği için bir çok kimseler Muhammed hakkında *"Ashab'a Muhammed'ün Ebter"* (yâni "Artık Muhammed sonsuz sabâh oldu") diye konuşmuşlardır. "Ebter" sözcüğu arapça'da "nesli kesik", "güdük" anlamına gelir ki erkek çocuğu olmayanlar için, ve biraz da hakâret olsun diye kullanılır.

Ve işte din adamı'nın söylemesine göre Tanrı güyâ erkek çocuğu olmadı diye Muhammed'i teselli etmek istemiş ve onun hakkında "Ebter" diyenlere inât olsun için Cennet'teki Kevser'i verdiğine dâir yukardaki âyet'i göndermiştir. Oysa ki söz konusu âyet'ler, hem Muhammed'in aleyhinde konuşanları sindirmek ve hem de Tanrı'nın Muhammed'e, erkek çocuk yerine çok daha büyük nîmet olmak üzere Kevser'i verdiği kanısını yaratmak üzere, ve günlük siyâsetin icâbı olarak konmuştur.

"Pek iyi ama eğer Tanrı Muhammed'i sevinçli kılmak, mutlu yapmak istiyor idiyse neden onun çok ister olduğu oğlan çocuğu vermemiş, ya da verdiklerini küçük yaşta iken yok etmiştir?" diye soru sormak isteyenler, kuşkusuz ki bu soru'nun yanıtını yukarda söz konusu âyet'lerin, "çıkarlar" siyâseti'nin bir gereği olmak üzere düzenlenmiş olup insan yapısı nitelikte bulunduğunu düşünmekte bulacaklardır.

"Müslüman" ya da "Kâfir" olmanın Tanrı'nın keyfine bağlı bir şey olduğuna dâir Kur'ân'da yer alan çoğu âyet'ler bakımından da aynı şeyleri söylemek mümkündür. Şöyleki:

Daha önce de gördüğümüz gibi din adamı Kur'ân'ın: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K. 6 En'âm 125) ya da: *"Tanrı dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi"* (K. 6 En'âm149) ya da *"Allah isteseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Ama o istediğini saptırır, istediğini doğru yola eriştirir"* (K. 16 Nahl 93) şeklindeki âyet'lerine dayanarak Tanrı'nın keyfiliğini dile getirir. Getirirken de bu âyet'lerin, İslâm dışı bırakılanlar için konduğunu söyler. Verdiği örnekler arasında Muhammed'in amucası Ebû Tâlib de vardır. Kureyş'in ileri gelenlerinden olan Ebû Tâlib, Muhammed'in bütün ısrarlarına rağmen İslâm'a girmekten dâima kaçınmış ve atalarının dininde kalmayı tercih etmiştir. Hastalanıpta ölüm döşeğine düştüğünde Muhammed yanına gelmiş, İslâm olması için son bir kez istekte bulunmuş, hattâ ona Tanrı nezdinde şefâatçı olacağını anlatmış fakat buna rağmen Ebû Tâlib kararından dönmemiştir. Din adamı'nın İslâm kaynaklarından naklen söylemesine göre Tanrı, güyâ bunun üzerinedir ki: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K. 6 En'âm 125) şeklindeki âyet'i indirmiştir. Bununla anlatmak istemiştir ki Ebû Tâlib'in İslâm olmayışının sorumluluğunu Muhammed'te aramak doğru olmaz, çünkü Ebû Tâlib'in müslüman olmamasına sebeb Tanrı'dır: Tanrı onun kalbini İslâmiyete açmamıştır.

Oysa ki işin içyüzü böyle değil şöyledir: Bilindiği gibi Ebû Tâlib, her zaman için Muhammed'e destek olmuş, onu bir baba gibi yetiştirmek yanında Kureyşlilere karşı da korumuştur; bununla beraber hiçbir zaman müslüman olmayı aklında geçirmemiştir. Oysa ki Muhammed onun müslüman olması için çok uğraşmıştır, çünkü onun sayesinde

Kureyşîleri İslâma sokmanın kolaylaşacağını hesaplamıştır. Ancak ne var ki başarılı olamamıştır. Olamayınca çevresindekilerin: "Bu nasıl peygamberdir ki amucasını bile müslüman yapamaz" şeklinde konuşacaklarını ve böyle bir halde etrafa karşı prestijinin sarsılacağını hesaplayarak "İslâm olup doğru yola girmenin" Tanrı'nın keyfine kalmış bir iş olduğunu belirterek Kur'ân'a, biraz yukarda belirttiğimiz âyet'leri koymuştur ki bunlar arsında özellikle şu vardır: *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K. 6 En'âm 125).

Diyânet yayınlarında yer alan İslâmî verilerden anlaşılmaktadır ki bu tûr âyet'ler, Ebû Tâlib gibi müslüman olmaktan kaçınan kimseler vesilesiyle konmuştur. Din adamı bunun böyle olduğunu anlatırken, müslüman olup olmamanın kişi irâdesine değil fakat Tanrı irâdesine bağlı bir şey olduğunu anlatmak ister. Fakat farkında olmadan söz konusu âyet'lerin günlük siyâset gereğince düzenlendiği gerçeğini ortaya vurmuş olur.

Hemen ekleyelim ki, yukardaki hükümlerle çelişir nitelikte olmak üzere Kur'ân'da, müslüman olup olmamanın kişi irâdesine bağlı bir iş olduğunu anlatır nitelikte, âyet'ler de yok değildir ki bunlar, yine çıkarlar siyâsetinin bir başka tezahür şeklidir. Örneğin: *"İşlediklerinden ötürü herkesin bir derecesi vardır. Her kese işlediklerinin karşılığı ödenir...İnkâr edenler, ateşe sunuldukları gün onlara: -'... yoldan çıkmanızın karşılığında alçaltıcı bir cezâ göreceksiniz-' denir"* (K. 46 Ahkâf 19-20) şeklinde ya da *"Başınıza gelen her hangi bir müsibet, ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür"* (K. 42 Şûrâ 30) ya da *"İşte orada her kes , dünyâda yapmış olduğunu bulur"* (K. 10 Yunus 21-30,52) diye okunan âyet'ler bunun kanıtıdır. Bu tür âyet'leri Muhammed, müslüman olmanın Cennetlere ve mükafatlara erişmek gibi "iyi" ve olmamanın ise Cehennem'e gitmek gibi "kötü" bir iş yapmak olduğunu anlatmak için koymuştur. Beyzevî gibi Kur'ân yorumcularına göre yukardaki âyet'ler, Ebû Bekir ile oğlu Abdurrahman'ın müslüman oluşları vesilesiyle yerleşmiştir. Bilindiği gibi Ebû Bekir, Muhammed'in "peygamber" olarak ortaya çıkışından iki yıl sonra müslüman olmuş, fakat oğlu Abdurrahman, ana ve babasının ısrarlarına rağmen önceleri olmak istememiş ve bu yüzden anasına babasına "öf ikinizden size" diye isyankâr olmuştur. Olunca da Muhammed Kur'ân'a, müslüman olmaktan kaçınanların Allah'ın azâbına uğrayacağına dâir

âyet'ler koymuştur ki bunlar arasında Ahkâf Sûresi'nin 17-18 âyet'leri vardır ve şöyledir: *"Annesine, babasına -'Öf ikinizden, benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni tekrar diriltilmemle mi tehdit ediyorsunuz?-' diyen kimseye anne ve babası: -'Sana yazıklar olsun! İnan doğrusu Allah'ın sözü gerçektir-' dedikleri hâlde: -'Bu Kur'ân ötekilerin masallarından başka bir şey değildir-' diye cevap veren kimse gibiler, işte onlar... Allah'ın azâb vâdinin aleyhlerinde gerçekleştiği kimselerdir"* (K. 46 Ahkâf 17-18).

Fakat daha sonra Abdurrahman müslüman olmuş ve bunun üzerine Muhammed, diğer Araplara onu ve babasını örnek göstererek aynı yolu seçmeleri halinde aynı mukafatlara konacaklarını anlatmak istemiş ve Kur'ân'a: *"İşlediklerinden ötürü herkesin bir derecesi vardır. Her kese işlediklerinin karşılığı ödenir..."* (K. 46 Ahkâf 19-20) şeklindeki âyet'leri yerleştirmişir. Böylece kişileri Cennet'e kavuşma arzusu ya da Cehenneme gitme korkusu karşısında seçim yapma sorumluluğunda bırakmak istemiştir. Fakat bu siyâsetin başarılı olmaması ve örneğin kendi amucası Ebû Tâlib gibi kimselerin direnmeleri üzerine, kendisine başarısızlık damgası vurulmasın diye başka bir siyâset izlemiş ve bu kez Kur'ân'a, biraz yukarda değindiğimiz gibi, *"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyete açar; kimi de saptırmak isterse... kalbini dar ve sıkıntılı kılar..."* (K. 6 En'âm 125) şeklinde âyet'leri yerleştirmiştir. Böylece farklı durumlara uygun günlük siyâset gereğince Kur'ân'a, birbirine zıt ve birbiriyle çelişir nitelikte âyet'lerin girmesine vesile olmuştur.

Günlük siyâset gereğince Kur'ân'a giren âyet'ler konusunda verilebilecek diğer ilginç bir örnek Muhammed'in Zeyneb bint Cahş ile evlenmesi olayıdır ki Ahzâb Sûresi'nde geçer. Bu olayın din adamı tarafından Kur'ân eğitimi olarak belletilmesi şöyledir:

Zeyneb bint Cahş, (ki ilk adı Barra iken daha sonra Muhammed tarafından Zeyneb olarak değiştirilmiştir) Muhammed'in halası Umayma bint abd al-Muttalib'in kızıdır. Muhammed onu Zeyd ile, yâni kölelikten gelme kendi oğulluğu ile evlendirmek ister. Zeyd, ilk önce Muhammed'in karısı Hadice'ye hediye edilmiş olup Hadice'nın da Muhammed'e hediye ettiği bir köledir. Asıl adı Zeyd b. Harise iken, İslâmiyeti ilk kabul edenlerden biri olması nedeniyle, Muhammed onu azâd edip kendisine oğulluk edinmiş ve adını da, Zeyd İbn Muham-

med olarak (yâni "Muhammed'in oğlu Zeyd") şeklinde değiştirmiştir. Çünkü Arap geleneğince "oğul" edinilen kişiler, kendilerini oğul edinenlerin gerçek oğlu sayılır, onun adını alır ve mirasçısı olurdu. Öte yandan oğul edinen bir kimse, oğulluğunun boşadığı ya da dul bıraktığı kadınla evlenemezdi; bu tür evlilikler haram sayılırdı.

Kendisine oğul edindiği Zeyd'i, halası'nın kızı Zeyneb ile evlendirmeğe kalkıştığı zaman Muhammed, Zeyneb'in erkek kardeşlerinin muhalefeti ile karşılaşır. Bunlar Zeyd gibi âzadlı bir kölenin, kardeşleriyle evlendirilmesine karşı olduklarını bildirirler. Kardeşlerinin etkisi altında kalan Zeyneb de düşünüp karar vermek için süre ister. Fakat Muhammed Zeyd'in Zeyneb'le evlenmesi kararında ısrarlıdır. Kararını geçerli kılabilmek için Kur'ân'a şu âyet'i koyar: *"Allah ve peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve peygambere başkaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur"* (K. 33 Ahzâb 36).

Bu hükme uyarak Zeyneb, Zeyd ile evlenmeyi kabul eder ve evlenir. Her ne kadar din adamı bu evliliği "mutsuz" bir evlilik imiş gibi göstermek isterse de yalandır. Zeyd, eşi Zeyneb'ten ne kadar hoşnud ise Zeyneb de ondan o kadar hoşnud olmalıdır ki söylendiğine göre ondan bir de çocuğu olmuştur.

Taberî, İbn İshak ve Vakidî vs... gibi kaynakların bildirmesine göre, Hicret'in 5.ci yılında, günlerden bir gün Muhammed, ziyâret etmek maksadiyle Zeyd'in evine gittiğinde kapıyı açan Zeyneb'in yarı çıplak güzelliğine vurulur ve ona aşık olduğunu ihsas eder. Taberî'nin ünlü yapıtında şöyle yazılı: *"Tanrı elçisi günün birinde Zeyd'i aramak üzere onun evine geldi. Kapıda yünden örülmüş bir perde asılı bulunuyordu. Rüzgar perdeyi kaldırdı. O zaman Zeyneb odasında çıplak bir halde bulunuyordu. Tanrı elçisinin gözü ona ilişti, güzelliği hoşuna gitti ve kalbinde iz bıraktı"*[514].

Her ne kadar bazı şeriâtçılar Muhammed'in Zeyneb'le, sırf kocası ile iyi geçinemediği ve kocası tarafından boş edildiği için evlendiğini, yoksa ona aşık olma gibi bir duruma düşmediğini bütün bunların Hıristiyan misyonerler tarafından uydurulmuş şeyler olduğunu söylerlerse[515] de yine yalandır. Çünkü Muhammed'in Zeyneb'e yukarda anlatıldığı şekilde aşık düştüğünü bildiren kaynaklar hep İslâm kaynaklarıdır. O kadar ki, bu kaynaklar Muhammed'in Zeyneb'i yarı

çıplak halde görüpte yukardaki şekilde konuştuğunu belirttikten sonra bir de duygularını gizleyemiyerek: *"Kalbleri değiştiren Tanrı kutludur"* diye mırıldandığını ve bu söylediklerinin Zeyneb tarafından işitildiğini bildirirler. Nitekim Zeyneb, akşam Zeyd eve geldiğinde Muhammed'in ziyâretiyle ilgili olarak şöyle der: *"Eve girmesini rica etti isem de girmedi... Kapıdan ayrılırken -'Tanrı'yı her eksiklikten tenzih ederim; kalbleri değiştiren Tanrı kutludur-' diyordu"* [516]

Bunları dinleyen Zeyd, Muhammed'in Zeyneb'e aşık olduğunu anlamıştır; derhal evden çıkarak Muhammed'in yanına gelir ve : *"Ey Tanrı elçisi! evime geldiğini söylediler; babam ve anam sana feda olsun, eve girmeliydin, Zeyneb hoşuna gitmiş olabilir, hoşuna gitti ise onu boşarım"* der. Muhammed kendisine sorar: *"(Zeyneb) hakkında bir şüpheye mi düştün?"* . Zeyd şöyle yanıt verir: *"Ey Tanrı elçisi! Hiç bir hususta ondan şüphelenmedim; ondan hayırdan başka birşey görmedim"*[517]. Görülüyor ki Zeyd ile Zeynebın arasında her hangi bir geçimsizlik, bir uzlaşmazlık diye bir şey yoktur ve Zeyd karısından pek hoşnudtur. Muhammed ona: "Eşinden ayrılma" diye yanıt verir. Buna rağmen Zeyd eşini boşar, çünkü güyâ kendisine artık karısından iğrenme hali gelmiştir.

Zeyneb'in evlilik durumu sona erdiği için Muhammed'in, onunla evlenmesi artık mümkündür; fakat ortada bir engel vardır ki o da Arap geleneğine göre oğul edinen kimselerin, kendi oğulluklarının karılariyle evlenemeyeceklerini öngören haram hükmüdür. Bu hüküm değişmedikçe Zeyneb'le evlenmesi söz konusu olamayacaktır. Ancak ne var ki Zeyneb'le evlenmekte kararlıdır. Aradan çok geçmeden bir gün, Ayşe'nin yanında iken, bir aralık baygınlıklar geçirir gibi olur. Ayıldığı vakit gülümsiyerek: *"Zeyneb'in yanına gidip, kim müjdeler? Yüce Tanrı onu benimle evlendirdi"* der ve Tanrı'nın kendisine Zeyneb'le evlenmeyi "farz" kıldığını ve aslında evlendirdiğini söyliyerek şu âyet'leri Kur'ân'a koyar: *"Ey Muhammed! Allah'ın nîmet verdiği ve senin de nîmetlendirdiğin kimseye (yâni Zeyd'e): -'Eşini bırakma, Allah'tan sakın-' diyor, Allah'ın açığa vuran şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun... sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu (yâni Zeyneb'i) seninle evlendirdik, ki, evlâdlıkları, eşleriyle ilgilierini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir"* (K. 33 Ahzab 37) .

Bu âyet, kuşkusuz ki bir takım kişilerin: "Muhammed evli bir kadını kocasından boşatıp onunla evlendi" ya da "Muhammed kendi oğulluğunun karısını aldı" şeklindeki ithamları önlemeğe yeterliydi. Fakat Muhammed, Zeyneb ile evlenmenin kendisi için Tanrı emrini yerine getirmek olduğunu bu itibarla kendisine hiç bir sûretle sorumluluk gelmeyeceğini biraz daha açıklığa kavuşturmak üzere şu âyet'i ekler: *"Peygamber'in Allah tarafından emrolunanı yapmasından dolayı Peygamber'e hiçbir vebal teveccüh etmez... Allah'ın emri, olup bitmiş kat'i bir fermandır..."* (K. 33 Ahzab 38).

Oğul edinilen kimselerin, gerçek oğul gibi kabul edilmelerini, ve kendilerini oğul edinenlerin mirasçısı sayılmalarını, onların adını almalarını öngören Arap geleneğini kaldırmak için de Kur'ân'a şu âyet'leri koyar: *"Allah...evlâtlıklarınızı da oğullarınız gibi tutmanızı meşrû kılmamıştır. Bunlar sizin dileklerinize doladığınız boş sözlerdir. Allah gerçeği söylemektedir; doğru yola O eriştirir..."* (K. 33 Ahzab 4)".

Gerçek anlamda kendisinin Zeyd'in öz babası olmadığını herkesin bildiğini bilmesine rağmen Muhammed, sırf bu hususu da Tanrı buyruğu ile açıklığa kavuşturmak maksadiyle şu âyet'i ekler: *"Muhammed içinizden her hangi bir adamın babası değildir"* (K. 33 Ahzab 40).

Bu olaylardan sonra Zeyd'in, "Zeyd İbn Muhammed" (yâni "Muhammed'in oğlu") diye çağırılmasının doğru olmadığını düşünür ve değiştirmek üzere Kur'ân'a şu âyet'i sokar: *"Evlâdlıkları babalarına nispet edin, bu Allah katında en doğru olandır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu taktirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin"* (K. 33 Ahzab 5).

Bu hüküm gereğince Zeyd'i artık oğulluğu olarak değil fakat Harise'nin oğlu olarak çağırmaya başlar. Böylece yıllar boyu **Zeyb İbn Muhammed** (yâni "Muhammed'in oğlu") diye bilinen Zeyd şimdi **Zeyd b. Harise** (yâni "Harise'nin oğlu Zeyd") olarak çağırılmaya başlar.

Görülüyor ki Muhammed, güzelliğine vurulduğunu kendi ağzı ile söylediği Zeyneb ile evlenebilmek için, yıllar boyu uygulanmasına ses çıkarmadığı bir çok Arab geleneklerini değiştirmek yoluna gitmiştir.

Din adamından öğrenmekteyiz ki bu işler tamamlandıktan sonra tantanalı bir düğün tertipleyerek pek çok kişileri nikâh merasimine dâ-

vet eder. Fakat davet edilmedikleri halde düğüne gelenler, üstelik de geç saatlere kadar oturup gitmek istemeyenler olur[518]. Bundan fevkalade rahatsız olduğu için, yine vahy geldi diyerek Kur'ân'a şu âyet'i koyar: *"Ey iman edenler! Peygamberin evlerine, yemek vakti davetsiz olarak, izinsiz girmeyin. Fakat davetli olduğunuz zaman girin. Yemekten sonra dağılın. Birbirinizin sözüne dalıp kalmayın. Bu hal peygamberi incitiyordu da kendisi bunu söylemekten utanıyordu, (Allah) ise sözün doğrusunda çekinmez...."* (K. 33 Ahzab 53)

Bu vesile ile ekleyelim ki bütün bunlar hicret'in 5.ci yılında olan şeylerdir. Oğul'lukların durumu ile ilgili Arap geleneği de bu tarihte sona erdirilmiştir. Daha başka bir deyimle din adamı'nın söylediklerinden anlamaktayız ki Tanrı, Muhammed'i "peygamber" olarak gönderdigi tarihten onbeş yıl sonrasına gelinceye kadar söz konusu bu Arap geleneğini değiştirmeyi düşünmemiştir. Fakat ne zaman ki Muhammed Zeyneb'e aşık olmuştur, işte o zaman Muhammed'e söz gelmesin diye oğul edinenlerin, kendi oğulluklarının eşleriyle evlenmelerini mümkün kılmış, ve kılabilmek için de oğullukların gerçek anlamda "oğul" sayılmamalarını sağlayıcı hükümler koymuştur.

Gerçeği söylemek gerekirse oğul edinen kimselerin, kendi oğulluklarının eşleriyle evlenmelerini haram sayan Arap geleneği aslında iyi ve ahlâkî bir gelenektir. Böyle güzel bir geleneği değiştirip bunun yerine "Oğulluklarınızın eşleriyle evlenebilirsiniz" şeklinde hüküm getirmek hiçte olumlu bir değişiklik sayılmaz. Bir kimse'nin, değil sadece kendi oğulluğunun eşine aşık olup onunla evlenmesi ve fakat bir başka kişinin eşine aşık olması ve onunla nikahlanması bile onaylanabilecek şeylerden değildir. Yüce olduğu kabul edilen bir Tanrı'nın güzel ve ahlâkî bir geleneği kaldırıp yerine hiçte böyle sayılamayacak olan bir başka gelenek yerleştirmesi düşünülemez. Üstelikte oğullukların eşleriyle evlenmeyi haram sayan Arap geleneği hicret'in 5.ci yılına gelinceye kadar (yani Muhammed'in "peygamber" olarak ortaya çıkışından 15 yıl sonrasına kadar) uygulana gelmiştir. Eğer bu gelenek kötü bir gelenek idiyse , bu taktirde Tanrı'nın bu geleneği daha ilk başlarda ortadan kaldırması gerekmez miydi? Oysa ki bu gelenek hicret'in beşinci yılına kadar uygulanmış ve Muhammed'in, yukardaki şekilde Zeyneb'e aşık olup onunla evlenmesi vesilesiyle kaldırılmıştır.

Görülüyor ki din adamı'nın anlatmasına dayalı olarak yukarda incelediğimiz âyet'lerin hepsi, Muhammed'in günlük siyâsetinin icâb'ları olmak üzere yerleşmiş olmaktadır. Buna benzer daha nice örnekleri

sergilemek mümkün. Hepsinin de kanıtladığı şudur ki din adamı'nın bellettiği şekliyle şeriât hükümlerini "uhrevî" değil fakat "dünyev^ı" nitelikte (yâni insan yapısı) şeyler olarak kabul etmek gerekir

VIII) Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, her ne kadar "layuhti" (hata işlemez, yanılmaz) ise de, bazı hususlarda yanıldığını anlayarak kararlarını değiştirmiş görünür:

Şeriât'ın içki yasaklariyle ilgili Kur'ân âyet'lerini açıklarken din adamı, şarab yasağının Tanrı tarafından bir an'da değil fakat üç def'a'da indirilen âyet'lerle konduğunu söyler. Tanrı'nın ilk önce şarab içimine cevâz verdiğini (K. Nahl 67), daha sonra şarab'ın hem "yararlı" ve hem de "sakıncalı" bir şey olduğunu bildirdiğini (K. Nisâ 43, Bakara 219) ve nihâyet fikir değiştirerek şarabı kesin olarak yasakladığını (K. Mâide 90-91) ekler.

Bunun nedenlerini de, Muhammed'in verdiği bilgilere dayalı olarak, şöyle belirtir: İslâm'dan önce Araplar arasında "çok yaygın bir şarap alışkanlığı" vardı. Bütün Arabistan halkı şarab içer, en büyük Arab şairleri şarab'tan ilhâm alırlardı. Arab'ı bu pek bağlı bulunduğu içki alışkanlığından ayırmak uygun olmadığı için Tanrı güyâ birden bire içki yasağını koymadı. Koymak şöyle dursun, fakat aksine, Mekke döneminde iken içki'nin yararlı ve haz verici olduğunu söyliyerek şu âyet'i indirdi: *"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük ibret vardır"* (K. 16 Nahl 67).

Fakat daha sonra içki'nin hem yararlı ve hem de sakıncalı olduğunu anlatmak üzere Tanrı güyâ şu âyet'i gönderdi: *"Sana, şarabı ve kumarı sorarlar. De ki: her ikisinde de büyük bir günâh ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür..."* (K. 2: 219)

Yine din adamı'nın söylemesine göre Tanrı içkili olarak namaz kılanlar olduğunu görüp bunun sakıncalı olduğunu anladığı için, içkili halde namaz kılınmasını yasaklamak üzere şu âyet'i indirdi: *"Ey İman edenler! Siz sarhoş iken, ne söylediğinizi bilinceye kadar... namaza yaklaşmayın..."* (K. 4 Nisâ 43).

Fakat daha sonra bunun da yetersiz olduğunu farkederek sarhoşluk veren içkileri kesin olarak yasaklamak üzere şu âyet'i indirdi: *"Ey İna-*

nanlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının..." (K. 5 Mâide 90).

Söylendiğine göre bu kesin yasak Uhud savaşından sonra, yâni İslâm'ın gelişinden 15 yıl sonra konmuştur. Daha başka bir deyimle din adamı şunu anlatmak ister ki eskiden beri içki alışkanlığında bulunan Arap'ları bu alışkanlıktan bir an'da uzaklaştırmak mümkün değildi; mümkün olamadığı içindir ki Tanrı, içki yasağını bir an'da değil fakat on-üç ya da on-dört yıl'lık bir süre'de kademe kademe yerleştirmek zorunda kaldı!

Söylemeye gerek yoktur ki bu tür bir açıklama, Tanrı'yı hem âciz, hem ileriyi göremeyen bir "Yaratan" şeklinde göstermek olur ve hem de diğer yandan Kur'ân'ın Tanrı sözleri olmadığı sonucunu oluşturur Çünkü eğer Tanrı her şeyi yapmaya kâdir bir güç ise ve içkinin zararlı bir şey olduğunu biliyor idiyse neden bunun böyle olduğunu daha ilk baştan bildirmesin ve içkiyi yasak etmesin? Eğer kendi yarattığı insanların daha ana karnında iken kaderlerinin ne olacağını ve ölünceye kadar nasıl davranacaklarını biliyor idiyse (ki Muhammed'in söylemesine göre böyledir) neden onları kötü bir yola sapmaktan önlemek için içki'yi önce'den yasak etmesin? Ya da neden Arap bedevisini tedirgin ederim endişesine kapılarak kademe kademe yasak getirme yolunu seçsin?

Eğer her dilediği şeyi "ol" demekle oldurtabilecek güçte ise ve eğer hiç kimseden çekinmeden iş görebilecek yücelikte ise, neden Arap'ları "yavaş yavaş" içki yasağına alıştırmağa çalışsında, bir an'da kesin içki yasağı koyup bir çok zararlı davranışları önlemesin?

Bu soruların yanıtı arandığı takdirde varılacak sonuç, içki yasağının çıkarlar siyâseti gereğince konmuş olduğuna varır. Nitekim din adamı'nın söylemesine göre, içkili namaz yasağı ile ilgili âyet (K. 4 Nisâ 43) Abdu'r-Rahmân b. Avf olayı vesilesiyle ve kesin içki yasağı ile ilgili âyet (K. 5 Mâide 90) ise Hamze[519] b. Abdi'l-Müttalib olayını izleyen Uhud savaşından sönra konmuştur ki ki her iki olayda da içkili hâlde iken "Tanrı ve peygamber" buyruklarına karşı gelme durumu söz konusudur. Ve işte bu olayları anlatırken din adamı, içki yasağı ile ilgili yukardaki âyet'lerin Muhammed'in günlük siyâsetinin güvencesi olmak üzere konduğu sonucunu ortaya vurmuş olur. Bakınız nasıl:

Din adamı'nın İslâm kaynaklarından (özellikle *Beyzevî* 'den) nak-

len bildirmesine göre içkili namaz yasağı Abdu'r-Rahmân b. Avf ile ilgili bir olay vesilesiyle konmuştur. Olay şudur:

Paraca ve mal'ca varlıklılığı ile tanınmış bulunan İbn Avf bir gün ahbablarına büyükce bir dâvet verir; dâvet'e Muhammed'in yakın arkadaşlarından ve Sahâbi'den kişileri çağırır. Akşam vaktine kadar süren dâvet sırasında herkes yer içer ve sarhoş olur. Akşam namazı gelince bu kişiler sarhoş bir şekilde namaza dururlar. İçlerinden biri Kur'ân'ı kıraat etmeğe başlar fakat ağzından, "Tanrı'ya ve peygamberi'ne" saygısızlık niteliğinde abuk sabuk şeyler çıkar. Haber Muhammed'in kulağına ulaştıkta, Muhammed öfkelenir ve İbn Avf'ı takliden diğer kişilerin de aynı davranışta bulunmaları ihtimalinin tehlikeli sonuçlar yaratacağını düşünür. Bu nedenle içkili hâlde iken namaz kılmayı yasaklar Kur'ân'a şu âyet'i koyar: *"Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar... namaza yaklaşmayın..."* (K. 4 Nisâ 43)

Fakat dikkat edileceği gibi içkiyi yasaklamış değildir; sadece içkili şekilde namaz kılmayı yasaklamıştır. İçkiyi tüm olarak yasak etmemesinin nedeni, hem Ashab'tan kişileri ve hem de özellikle olayın çıkmasına vesile olan İbn Avf'ı gücendirmemektir. Çünkü Ashab'tan çoğu içkiye düşkün kimselerdi; içki'nin yasaklanmasını hoş karşılamazlardı. Öte yandan İbn Avf, İslâm'ı ilk kabul edenlerden olup Muhammed'in en çok sevdiği ve saydığı kimselerden biriydi. O kadar ki onu, Cennet'e gidecek "on Sahabî"den biri olarak ilân etmiştir [520]. Şarap içimini kesin olarak yasaklamakla onu da kaybetmiş olabilirdi. Bu itibarla içkiyi kesin olarak yasaklama yoluna o an için gidememiştir.

Ancak ne var ki daha sonraki bir olay vesilesiyle, içki yasağını koymanın kendi otoritesi bakımından kesin zaruret olduğunu anlamış, ve Kur'ân'a: *"Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının..."* (K. 5 Mâide 90) şeklinde koyduğu âyet ile kesin içki yasağını getirmiştir. Bu yasağın Uhud savaşı'ndan sonraki bir olay vesilesiyle konduğu anlaşılmaktadır. Burada söz konusu olay, Muhammed'in amucası Hamze b. Abdi'l-Müttalib 'in, içkili bir hâlde iken kendisine hakâretler savurmasıdır. Bu hakâretler yüzünden halk indinde otoritesinin bir hayli sarsılabileceğini ve bu nedenle içkiyi kesin olarak yasaklamak gerektiğini düşünmekle beraber, amucası Hamza'nın sağlığı sırasında bu işi yapamamıştır; çünku yapmağa kalksa karşısında Hamza'yı bulacağını hesaplamıştır. Bundan dolayıdır ki içki yasağını onun ölümünden hemen sonra hükme bğlamıştır. İslâm kaynaklarının, ve özellikle Buharî'nin Alî İbn-i Ebî Tâlib'den rivâyetine göre olay şöyle:

Hamze İbn-i Abdülmuttalib hem Muhammed'in amucası ve hem de süt kardeşidir. Muhammed'ten bir kaç yaş büyük olup müslümanlığı ilk kabul edenlerden biridir. Müslümanlığı kabul edişi İslâmiyet için büyük bir "kuvvet ve mesned" olarak kabul edilir, çünkü **Hamze** Kureyşîler arasında cesareti, yiğitliği ve savaşçılığı ile tanınmıştır. Bedir savaşında büyük yararlılıklar göstermiş Uhud savaşına katılmış ve bu savaş sırasında ölmüştür. Bütün bu meziyetlerine karşılık Hamze'nin bir kusuru vardır ki o da aşırı şekilde içkiye ve kadına düşkün olmasıdır. İşte günlerden bir gün Hamze dostlarının evinde, şarkıcı bir kızla beraber şarab içerek eğlenirken sokakta "ıhdırılmış" develer görür. Şarkıcı kızın: *"Ey Hamze, (şu) semiz develere bak!"* demesi üzerine kılıcına sarıldığı gibi sokaga fırlar ve develeri oracıkta boğazlar; hörgüçlerini koparır, böğürlerini yarıp ciğerlerini çıkarır ve sonra evine dönüp keyfine bakar. Ancak ne var ki bu develer *Alî İbn-i Ebî Tâlib'e* âid'tir. Bilindiği gibi Ali, Muhammed'e babalık eden Ebû Talib'in oğlu ve aynı zamanda Muhammed'in damadıdır. Bu develeri oraya, civarda bulunan "izhir" otu yükleyip satmak için getirmiştir. Develerinin Hamze tarafından bu şekilde öldürüldüğünü görünce dehşete düşer, ne yapacağını şaşırır. Fakat Hamze'ye kafa tutmaktan çekindiği için soluğu Muhammed'in yanında alır ve olan bitenleri anlatır. Muhammed, berâberinde Ali ve Zeyd olmak üzere Hamze'nin evine gelir ve üzüntüsünü belirtir. Fakat Hamze öylesine sarhoş bir haldedir ki Muhammed'in sözleri karşısında öfkelenir, kükrer ve hem ona, hem de Ali'ye hitaben: "(Ey Abdullâh ve Ebû Tâlib evlâdları) *Siz, babam (Abdülmuttalib) in köleleri değil misiniz?"* diye hakâretler eder. Onun bu kükremesinden ürken Muhammed, hiç bir şey söylemeden arka arkaya çekilerek oda'dan çıkar[521].

Din adamı'nın anlatmasına göre olay bundan ibâret'tir. Görüldüğü gibi Hamze'nin söyledikleri Muhammed'in otoritesine indirilmiş bir darbedir. Ve Muhammed, daha önceki içkili namaz olayından sonra bir de bu olay vesilesiyle sarhoşluğun kendi otoritesi bakımından ne kerte tehlikeli olabileceğini artık iyice anlamış ve içkiyi kesin olarak yasaklamanın koşul olduğunu kavramıştır. Ancak ne var ki bu işi yapmak güçtür, çünkü karşısında Hamze gibi güclü bir amuca vardır. Bu nedenle o an için bir şey yapamaz. Fakat ne zaman ki Hamze, yukardaki olay'dan bir süre sonra vuku bulan Uhud savaşında ölür, işte o zaman Muhammed, Tanrı'dan emir geldi diyerek içkiyi kesin olarak yasaklar ve Kur'ân'a şu âyet'leri koyar: *"Ey İnananlar! İçki, kumar,*

putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının... Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?" (K. 5 Mâide 90-91).

Bu âyet'i Muhammed, içki'nin içilmesine cevâz veren âyet'den (yâni K. Nahl 67), ya da içki'nin hem yararlı hem de sakıncalı olduğunu belirten âyet'lerden 10 ya da 13 yıl sonra Kur'ân'a koymuştur. Görülüyor içkiyi, daha önce, yıllar boyu (hattâ sakıncaları öngörüldüğü zamanlar dahi) "uygun" ve hattâ "yararlı" kabul ettiği hâlde, şimdi (yâni Hamze olayından ve onun ölümünden sonra) **"şeytan işi pislik"** olarak tanımlamış ve şeytanın içki yüzünden kişiler arasında düşmanlıklar ve kindarlıklar saldığını anlatmıştır.

Bütün bunlar göstermektedir ki şeriât'ın içki ile ilgili hükümleri uhrevî değil dünyevî nitelikte şeylerdir. Çünkü uhrevî nitelikte olmuş olsaydı akla ilk gelecek soru şu olurdu: eğer içki "şeytan işi pislik" idiyse neden Tanrı onun içimine: *"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük ibret vardır"* (K. 16 Nahl 67) diyerek izin versin? Ve neden 15 yıl boyunca (yâni Hamze olayı'na ve Hamze'nin Uhud savaşında ölümüne kadar) içkiyi yasaklamasın?

Bu soruları açıklamak, söz konusu hükümlerin dünyevî nitelikte olup çıkarlar siyâseti gereğince konmuş olduğunun kabulu ile mümkündür. Şu bakımdan ki içki'ye izin veren âyet'i Muhammed, daha henüz yeterince taraftar toplayamadığı ve kendini güçlü bulmadığı Mekke döneminde koymuştur. Bilindiği gibi Mekke'den Medîne'ye hicret edeceği on ya da on üç yıllık süre boyunca (ki "Mekke dönemi" diye bilinir) pek az kimseyi müslüman yapabilmiştir: söylendiğine göre Mekke'de bulunduğu 10 ya da 12 yıllık süre boyunca müslüman yapabildiklerinin sayısı seksen ya da yüz kadar olmuştur. Kuşkusuz ki bu dönemde içki yasağı koyması söz konusu olamazdı, çünkü koymuş olsa, o az sayıdaki taraftarlarını dahi kaybedebilirdi.

Fakat Medîne'ye geçipte güçlenmeye başladıktan sonra yavaş yavaş yasaklama yolunu tutmuş ve yukarda görüldüğü gibi, amucası Hamze'nin ölümünden hemen sonra kesin içki yasağını getirmiştir. Yine tekrar edelim ki içki yasağını getirmesinin nedeni de, din adamı'nın yukarda belirttiğimiz anlatımına göre, Hamze'nin şarhoş halde iken kendisine karşı sert tutumudur. Anlaşılan o'dur ki Muhammed,

sarhoşluğun kendi otoritesine karşı ne kadar büyük bir tehlike olabileceğini bu olay vesilesiyle iyice anlamıştır. Ve artık bu dönemde güçlü durumda bulunduğu ve amucası Hamze de öldüğü için, içki yasağını koymakta sakınca bulmamıştır.

Görülüyor ki içki yasağı ile ilgili şeriât hükümlerinin gerekçelerini açıklarken din adamı, farkında olmadan şu gerçeği vurgulamış olur ki bu yasak, insanların sağlığını korumak için filan değil fakat Muhammed'in (dolayısiyle iktidar'da bulunanların) otoritesini korumak amaciyle konmuştur. Yine farkında olmadan şunu anlatmış olur ki da bu hükümler gökten inme değil fakat çıkarlar siyâsetine dayalı olmak üzere insan yapısı şeylerdir.

Ramazan'da oruç gecesi kadınlara yaklaşmanın "helâl" olduğuna ilişkin âyet'in konması, bu konuda verilecek örneklerden bir diğeridir. Din adamı'nın söylemesine göre Tanrı, ilk başlarda müslümanlara oruç gecesi kadınlarına yaklaşmayı yasaklamıştı; fakat bazı müslümanların dayanamayıp kadınlarına yaklaştığını görünce, sırf onlara kolaylık olsun diye Bakara Sûresi'nin 187ci âyeti ile bu yasağı kaldırmış ve şöyle demiştir:

"Oruç tuttuğunuz günlerin gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı... Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu, bu sebeble tevbenizi kabul edip sizi affetti; artık onlara yaklaşabilirsiniz" (K. 2 Bakara 187). Bazı çevirilerde "Allah kendinize kötülük ettiğinizi bildi" tümcesi yer alır.

Fakat her ne olursa olsun din adamının söylemesinden anlaşılan şu ki Tanrı, müslüman kullarının oruç gecesi kadınlara yaklaşmalarını önce yasak kılmış fakat bunu yapmakla hata ettiğini anlayarak yasağı kaldırmıştır.

Söylemeye gerek yoktur ki söz konusu yasağı, Muhammed kendi koymuştur. Fakat yasağı uygulamanın müslümanları kendi aleyhine çevireceğini düşünerek değiştirmiştir.

Ve işte din adamı, bu yukardakine benzer örnekleri sergilemekle Tanrı'yı, hani sanki bir hüküm koyarken yanılğıya düşebilirmiş ve bu yüzden koyduğu hükümleri ikide bir değiştirirmiş gibi bir tanıma sokmuş olur.

Din adamı'nın Şeriât Verilerine Dayalı Olarak Bellettiği "Korkutucu" ve "Keyfî" Tanrı Anlayışının, İnsanlarımızın Karakterleri ve Yaşantıları Üzerindeki Olumsuz Sonuçları :

Din adamı'nın bellettiği şekliyle İslâm şeriâtı "korku ile verilen bir din'dir"; şu bakımdan ki müslüman kişi için en büyük fazilet Tanrı'nın korkutuculuğuna ve keyfîliğine inanmak ve özellikle "Tanrı korkusu" içerisinde yaşamaktır. Çünkü şeriât verilerine göre Tanrı, her ne kadar *"rahim"* (acıyan), *"halim"* (yumuşak), *"gafur"* (afveden, bağışlayan), *"rauf"* (esirgeyen) vs... olmakla beraber, esas itibariyle **"Korkutucudur"** ve kendi peygamberini de "korkutucu" olmak üzere göndermiştir. Bunun böyle olduğunu anlatmak üzere din adamı'nın elinde, pek çeşitli hükümler vardır ki bazıları şöyledir: *"Ey akıl sahipleri benden korkun"* (K. 2 Bakara 197) ; *"Ey Muhammed! Biz seni korkutucu olarak gönderdik"* (2 Bakara 119); *"Ey Muhammed! Kalk'da korkut"* (74 al-Müddessir 1-2); *"Ey Muhammed! De ki (...) -'Ben apaçık bir korkutucudan başka bir şey değilim"* (46 Ahkâf 9); *"Biz seni korkutucu olarak göndermişizdir"* (48 al-Feth 8-9).

Her ne kadar "korkutucu" sözcüğünün *"uyarıcı"* olarak da kullanıldığı görülmekle beraber bu tür sözcüklerin Tanrı'yı "korkutucu" nitelikte olmaktan çıkaran bir yönü olmadığı muhakkaktır[522]. Çünkü daha önce gördüğümüz ve biraz ilerde yine göreceğimiz gibi Şeriât dini'nin Tanrı'sı, şiddet ve dehşet saçarak insanları müslüman yapmak ister; İslâm'dan çıkanları ya da Tanrı'ya ya da Muhammed'e karşı koyanları ölüme mahkûm eder. Bundan dolayıdır ki İslâm tarihi, şeriât dinini yaymak amaciyle girişilmiş savaşlar tarihidir. Arap'ların daha Muhammed zamanında kılıç yolu ile İslâm'a zorlanmaları ya da Orta Asya Türklerinin Arap orduları tarafından kılıçtan geçirilerek müslüman yapılması, "korkutucu" Tanrı anlayışı'nın uygulanmasında ilk ve en belirli örneklerdendir[523].

"Korkutucu Tanrı" fikrine alıştırılmış ve bu inançla yoğurulmuş

insanlar için Tanrı'yı sevmek fazilet değil âdeta suçtur. İslâm'ın daha birinci yüzyılından itibaren Tanrı'yı sevmenin, O'na yakınlık göstermenin zındıklık olarak kabul edildiği görülür. Örneğin Hanbalî mezhebi mensupları Tanrı'yı sevmenin, bir bakıma Tanrı'ya hakâret etmek olduğunu söyleyerek *al-Muhâsibî* gibi bir düşünür'e ve onun zamanındaki *mutasavvıflara* dinsizlik suçlaması yağdırmışlardır. Bilindiği gibi *al-Muhâsibî*, Tanrı ile Kişi arasında "sevgi" ilişkisi kurar. Gerçek bir dindarın, korku nedeniyle değil fakat kendi rizâsiyle Tanrı'nın irâdesini kâbul ettiğini, Tanrı'nın ise onun bu şükrânını teşekkürle karşıladığını, ve işte bu karşılıklı teşekkür ile oluşan iş-birliğinin kişi'yi, benliğe (nefs'e) karşı savaşım gücüne kavuşturduğunu söyler. Ancak ne var ki bu güzel düşunceleri yüzünden din adamlarının ve halk yığınlarının düşmanlığını kazanmıştır; saldırılardan korunmak için gizlenmek zorunda kalmıştır. Hiç kimse onunla ilişki kurmak istememiş ve aydın sanılan kimseler dahi ondan söz etme cesâretini gösterememişlerdir, Öldüğü zaman cenâzesini sadece dört kişinin tâkib ettiği söylenir[524].

Tanrı'yı sevmek yerine Tanrı'dan korkmak gerektiğini savunanlar, Cennet'lerdeki güzel, iri siyâh gözlü hûrilere kavuşmanın ancak Tanrı'dan korkmakla mümkün olduğunu anlatırlardı[525]. Kişi davranışlarında Tanrı korkusu'nu "ayarlama" ögesi yapan zihniyete yeni bir itiş verenlerin başında **İmâm Gazzalî**'yi buluruz. **"Hüccet-ül İslâm"** diye yüceltilen bu din adamı, sadece dogmacılığı İslâm'ın temeli yapmakla yetinmemiş, fakat şeriât'ın dehşet saçan hükümleriyle kişileri eğitmenin en uygun bir şey olduğunu savunmuş ve hiç kuşkusuz bu yoldan insan varlığını insanlık duygusundan yoksun duruma sokmuştur. Onun getirdiği eğitim sisteminde kişi'yi korku ve dehşet içerisinde tutacak her usule (özellikle Cehennem ateşlerinde yakılma, kızgın yağlarda kavrulma vs), yer vermek gerekir. Ona göre İnsan beynine korku ögesini sokmadan insan denilen yaratığı doğru yola sokmak mümkün değildir. Nasıl ki hayvanı sopa ve kırbaçla yola getirmek, işe sürmek mümkün ise, kişi'nin manevî ve ruhsal "yetersizliğini" gidermek için de ayni şeyleri yapmak gerekir.

Bütün bu görüşlerini Gazzalî, Kur'ân ve Hadîs hükümlerine dayalı olarak ve ayrıca da Muhammed'in davranışlarını ve onun *"Faziletin başı Tanrı korkusudur"* şeklindeki sözlerini kanıt sayarak öne sürebilmiştir. **İhyâ'ulûm al-dîn** adlı kitabından tutunuz da **Kimyâ-i Sa'âdat** ya da **Naşiha al-mulük** adlı (ve daha nice) yapıtlarına varıncaya kadar her vesile ile tekrarladığı şey "korku" esasına dayatılmıştır[526].

Söylemeye gerek yoktur ki kendilerini Tanrı'nın yeryüzündeki vekili olarak gören iktidarlar (Halife'ler, Hükümdar'lar vs) için halk yığınlarını korku içerisinde tutmak ve bunu "uhrevî" ve "dünyevî" görev saymak kadar yararlı bir şey olamazdı. Ancak ne varki bu tür bir uygulamanın toplum yaşamları üzerinde pek olumsuz sonuçları olmuştur; şu bakımdan ki şeriât ülkeleri insanları, korkutucu Tanrı fikrini doğal saydıkca, O'nun yeryüzündeki vekilinin de ayni nitelikte bulunmasını gerekli bulmuşlar, ve iktidarlara (Halife'ye, ya da yöneticilere) kul köle olmayı doğal saymışlardır.

Anımsatalım ki iktidar sahiplerinin korku yaratmak amaciyle gaddar ve hunhar davranışlarına alkış tutma geleneği daha Muhammed zamanında kendisini gösterir. Şair *Hassân b. Sâbit* örneği bunun ilk kanıtlarındandır. Arap kaynaklarının bildirdiğine göre Muhammed, genellikle şairleri sevmediği ve şair'leri daima aşağılatıcı bir dil kullandığı hâlde, bu şaire karşı özel bir ilgi gösterirdi. Çünkü *Hasan b. Sabit,* bir yandan "gerdanlık" olayı vesilesiyle Ayşe hakkında çıkarılmış olan dedikoduları önlemek ve Ayşe'yi temize çıkarmak için şiir'ler yazarken, diğer yandan da Muhammed'in şiddet siyâsetini (ve özellikle kendisini tenkid edenleri öldürtme usullerini) alkışlardı. *Hasan b. Sâbit*'in bu tutumu, daha sonraki yüzyıllar boyunca şair'lere, yazarlara ve özellikle din adamlarına örnek olacak ve her dönem itibariyle Halife'lerin ve Hükümdar'ların sert ve haşin yönetimlerini yüceltme alışkanlığını sağlayacaktır. Din adamları iktidar sahiplerine daima korkutucu Tanrı örneğini vermek sûretiyle bu tür davranışları sağlama yolunu tutmuşlardır. Onların bu teşvikleri yüzündendir ki *Nizam-ül Mülk* gibi aklı başında sayılan yöneticiler bile: *"Eğer (halk'a karşı) şiddet gösterilmez ise... fesâd ve ihtilâl zuhur eder"* diyerek iş görürlerdi.

Osmanlı tarihi boyunca Padişah'ların ve Paşa'ların halkı korku içerisinde tutmak için işledikleri sayısız cinâyetler genellikle din adamlarının fetvalarına dayalıdır. Çünkü bu cinâyetleri işleyenler kadar işletenler de korkutucu ve dehşet saçıcı bir Tanrı anlayışiyle yetiştirilmişlerdir. Dördüncü *Murad*'a danışmanlık yapan Hoca Bey şöyle derdi: *"Sultanım (halk ile) başa çıkmanın yolları akıl ve mantık ile davranmak değil fakat şiddet kullanmak (korku yaratmak)tır".*

Şu bir gerçektir ki "Korkutucu Tanrı" anlayışiyle yetişmişlik, ki-

şi'yi insancıl duygulara sahib olmaktan uzak kılar. Korku ile verilen din, insanlığa aşık kişilerin yetişmesini engelleyip medenî cesâretten yoksun, korkak, asîl fikirlere yabancı ve zavallı tipte insanlar yığını yaratır. Tanrı korkusuna kapılmış olarak kendisini kul şeklinde görmekten ileri gidemeyen kişi, insan şahsiyetinin haysiyeti duygusundan yoksundur; kendi kendisini değersiz ve küçük gördüğü ölçüde başkaları tarafından da öyle görülmeğe alışmıştır. Oysa ki Tanrı'yı korkutucu değil fakat "sevgi" kaynağı olarak gören ve kendisini Tanrı'nın "kulu" değil fakat bir "parçası" ya da "çocuğu" olarak bilen, bu inanç içerisinde yetiştirilen kişi insanlık haysiyetine ve hak ve özgürlüklere sahip olma bilincinde olur. Bundan dolayıdır ki Batı'lı aydınlar, Orta Çağ karanlıkları içerisinde dahi bu duyguyu geliştirtmekten geri kalmamışlardır. Nice sayısız örneklerden biri olarak *Leonard da Vinci* (1452-1519)'yi anımsayalım. Bu büyük insan, kendisini insanlık haysiyetine ve yaratıcı güce sahip görürken bunun nedeni'ni Tanrı sevgisi ile donatılmış olmakta bulur, bu nedenle doğa kanunlarını araştırmayı görev bilirdi[527].

Unutmayalım ki Batı'lı zihniyet, Tanrı anlayışını "korkutucu" olmaktan çıkarıp "rasyonel" nitelige sokabilmiş ve bu sayede doğa kanunlarını araştırmak, tartışmak ve din kitaplarının gerçek diye ortaya koymak istediği şeylerin aslında "gerçek" olmadığını kanıtlamak yolunu açabilmiştir (örneğin dünyâ'nın düz olmayıp yuvarlak olduğunu, kâinatın merkezi değil güneşin etrafında döner bulunduğunu vs ... ortaya vurabilmiştir). Ne ilginçtir ki Batı'da din etkisinin kısmen de olsa zayıflaması ve Papalığın i'tibar yitirmesi gibi gelişmeler, hep Tanrı anlayışındaki değişikliklere ve Tanrı"nın "rasyonelliği" fikrinin yerleşmesi tarihlerine rastlar[528]. Batı'nın kültür ve uygarlık tarihinin dönemeç noktası sayılan "Renaissance" hareketleri, Tanrı korkusu yerine Tanrı sevgisi fikrini işlerken insan'daki "yaratıcı" gücü işlerlige koymuştur[529]. Şu görüşten hareket etmiştir ki kişi'deki her türlü yaratıcılığı yok eden, insan sevgisini söndüren, barışcı duyguları ve insanlığa hizmet isteklerini kurutan şey Tanrı korkusudur; Tanrı'yı gaddar, kindar, keyfî vs... gibi olumsuz nitelikler içerisinde görme alışkanlığıdır; ve Tanrı "korkutucu" değil fakat "sevgi kaynağı" olarak kabul edildiği taktirdedir ki kişi uygarlaşır, insanlığın gelişmesine yararlı olur[530]; ve eğer kişi dıştan gelme Tanrı korkusu ile yaşayacak olursa içten (vicdan'dan) gelme sesi duymaz olur; sadece dış zorlamalara boyun eğen

bir zavallı "yaratık" olur. Nitekim Tanrı'yı "sevgi" denizi olarak kabul eden **Aristo** *"Vicdan sesini dinlemek insanlıkta kemâle ermektir (yücelmek, olgunlaşmak demektir)"* derken bunu anlatmak istemiştir. Ahlâk anlayışı alanlarında da durum böyledir. Tanrı korkusu içerisinde yetiştirilen toplumların ahlâk anlayışı genellikle düşüktür. "Tanrı sevgisi" fikrine yer veren "Renaissance" döneminin ahlâk anlayışı, insan varlığını her şeyin değer ölçüsü kertesine yükseltmiştir[531]. Buna karşılık "Korkutucu Tanrı" fikrinden arınamayan toplumlar ne yaratıcı zekâ'ya ve ne de olumlu bir ahlâk anlayışına ulaşabilmişlerdir.

I) Özgür ve haysiyetli insan olmanın tek yolu "Korku" ile savaşımdır; Tanrı'yı "Korkutucu" değil "Sevgi Kaynağı" olarak tanımlamaktır.

Yetişme tarzımız fikir savaşımı uğruna gerekenî cesâret riskini göze almamıza ve özgür yaşam ortamına ulaşmamıza yeterli değildir. Çünkü dokusu bulunduğumuz ortam bizleri **"korku"** mayası ile yoğurmuştur. Niteliği hangi şekle sokulursa sokulsun bu ayni korku, daha beşikten itibaren bizim iliklerimize kadar işlemiştir; bize "beşerî harç" işini görür. Bizler için "korku" asıldır; yaşamlarımız "korku" ve "korkutucu" kavramlariyle donanmıştır. Daha gözlerimizi açıpta söylenenleri yarım yamalak anlar olmağa başladığımız an'dan itibaren bizleri dehşet saçan tümce'cikler besler: "Öcü gelecek seni yiyecek" , "Uslu dur yoksa gözlerini oyarım", "Kulaklarını keserim", "Allah kahretsin seni", "Allah belânı versin", "Allah canını alsın senin" vs... Bunlar bizim daha çocuklukta tanık olduğumuz azarlama örneklerinden bir kaçıdır. Bize yapılanları, biz de çocuklarımıza aynen tekrarlarız. Helle "Allah" sözcüğünü katarak savurduğumuz tehditler son derece etkilidir. Korku duygusuna ve alışkanlığına biz işte bu gibi sözcüklerle yöneliriz. Bütün bir ömur boyunca bizi peşimizden izleyecek olan korku müsibetini âdeta gözle görür, elle tutar durumlara düşeriz; "korku" bizim için, et ve kemik gibi, varlığımızın bir parçası olur. Bir zamanlar *Hobbes*'un anarşık bir ortamda söylediği gibi "Korku ve biz, ikiz kardeşlerizdir". Baba'mızdan korkarız, ağa'mızdan korkarız, okul'dan korkarız, öğretmen'den korkarız, patron'dan korkarız, polis'ten, jandarma'dan, hükûmet'ten, devlet'ten ve nihâyet Tanrı'dan, evet çevrili bulunduğumuz ve ilişki kurduğumuz ne varsa her şeyden korkarız. Hele Tanrı korkusu her şeyin başında gelir ve diğer korkularımızın temelini pekiştirir. Yüzyıllar boyunca din adamı'nın elinde bırakılmış olarak bu

korku ile haşır neşir olmuşuzdur. Din adamının elinde ifâdesini bulan şeriât dini bizi "Korkutucu Tanrı" anlayışiyle yoğurmuştur. Bundan dolayıdır ki bütün bu korktuklarımızın "korkulmak" değil fakat sevgi yolu ile bağlanılmak gereken şeyler ve değerler olduğunu bilememiş ve düşünememişizdir. Korku bizi mânen güçsüz kılmış, aşağılık duyguları ile yoğurmuştur. Korktuğumuz için küçüldüğümüzü, ilkelleştiğimizi, dalkavuklaştığımızı, medenî cesaretten yoksunlaştığımızı anlayamamışızdır. Korku'nun geçmiş yüzyıllar boyunca içimizde yarattığı bilinçsiz "itaat" alışkanlığı bizi, dış görünüşümüz bakımından "azametli" ve fakat iç âlemimizde heyhat ezik, başkalariyle olan ilişkilerimizde "mutabasbıs" ve her şeye boyun eğmeğe hazır kılmıştır. Bundan dolayıdır ki kendimize özgü fikirleri ve görüşleri açıklayamayacak kadar cesaretsiz ve haksızlıklara ses çıkarmak şöyle dursun fakat güçlü olan "haksızın" yanında ve safında yer alacak kadar da korkak olmuşuzdur. Korku bizleri, kendi benliğine güven beslemeyen, kendi kişiliğine saygı duymayan birer yaratık haline sokmuştur. Alışık bulunduğumuz itaatkarlık içerisinde, kendimizden güçlü ve üstün sandığımız her şeyi âdeta Tanrılaştırmışızdır. Amir, müdür, Bakan ya da devlet başkanı ve nihâyet Devlet'in kendisi "Tanrı" kertesindedir bizler için. Devlet ve Hükümet işlemleri ve resmî görevlilerin emirleri, akla ve mantıga ne kadar ters olursa olsun,yüzyıllar boyunca Tanrı emirleri gibi görünmüştür bizlere. Bu korku nedeniyledir ki özgür düşünce insanları olamamışızdır. Tanrı'dan geldiği söylenen emirleri ve hükümleri mutlak gerçek bilip bunlar dışına çıkamamak yüzündendir ki özgürlükçü, eşitlikçi, demokratik ve laik yaşamlara ulaşamamışızdır. "Kutsal" diye bildiğimiz Kitap'ta kölelik, kadın-erkek eşitsizliği, kadına dayak, din adına cihad vs... gibi şeyler Tanrı emri olarak gösterildiği içindir ki bin yıl boyunca bu olumsuz kuruluşlardan kurtulamamışızdır. Tanrı korkusu yüzünden akla ve mantıga ve vicdan sesine aykırı düşen bu tür kuruluşlara karşı ses çıkarmamışızdır.

Batı'nın Orta Çağ'larında da durum bu idi. Fakat Batı dünyası, farklı bir Tanrı anlayışı sayesinde (ki laik'lik, yani din ve devlet ayrılığı ilkesine bu sayede yönelebilmiştir) kendisini toplayabilmiş, insan kaderini din adamı'nın pençesinden kurtarıp akılcı yola girebilmiş, gelişebilmiştir. Bilim ve ahlâk alanlarında ancak bu sayede aşama yapabilmiştir[532]. Korkutucu Tanrı fikrine karşı tepki göstermeyen şeriât toplumlarında ise fikir uğruna savaşım cesaretini gösteren çıkmamıştır; özgürlük duygusu adına canını fedâ eden olmamıştır. Eski bir Hint düşünürü **Vivekananda** şöyle der: *"Eğer gerçekten özgür olmak iste-*

yorsak (korku'ya) karşı zaferler kazanmamız gerekir. Korkak insanlar hiç bir başarı sağlayamazlar. Eğer dileyorsak ki korku (ve cehalet) bizden uzaklaşsın, bu taktirde korku'ya (cehalet'e) karşı savaşmamız koşuldur. Kötülükten, korku'dan, yoksulluktan yıldığınız sürece bunlar sizin peşinizi bırakmaz; fakat bunlara karşı savaşa geçtiğiniz an bu (müsibetlerin) sizden kaçar olduğunu göreceksinizdir. (İnsanlar genellikle) kolay ve zevk verici herşeye müptelâdırlar (taparlar); pek az insan vardır ki güç (zahmetli ve ıztırab verici) şeylerle uğraşsın. Bunu yapabilenlerdir ki özgürlük fikrine sahip olabilirler..."[533].

Batı'da "korku" fikrine karşı savaşım, kişi'yi Tanrı korkusu "komplekslerinden" kurtarıp Tanrı sevgisi fikrine yöneltmekle mümkün olmuştur. Bunda **Epicurus, Aristo** vs... gibi nice eski Yunan düşünürlerinin etkisi büyük olmuştur. Epicurus Tanrı korkusunun insanların bilgisizliklerinden, Doğa hakkındaki habersizliklerinden doğma bir şey olduğunu söylerdi. Doğa'nın sırrına erişemeyen ve bunların nedenlerini keşfedemeyen insanın, zelzele, fırtına, afet, gök gürlemesi vs... gibi Doğa olayları karşısında korkup bunları Tanrı'nın (ya da Tanrıca'ların) gazaba gelmesi şeklinde tanımladığını ve dolayısiyle Tanrı'yı korkutucu olarak tasavvur ettiğini belirtirdi. Göksel olaylar gibi yeryüzü olaylarının (örneğin ölüm, hastalık vs....) dahi kişi'yi umutsuzluklara ve insan varlığının güçsüzlüğüne (aczine) inanış yönünde sürüklediğini eklerdi. Bütün bu doga olaylarının kişi'de korku duygusunu oluşturduğunu ve böyle bir ortamın din kuruluşuna güç verdiğini söylerdi.

Fakat şunu da eklerdi ki Doğa olaylarını akıl ve müspet bilim yolu ile keşfettikçe "korkutucu Tanrı" fikri yok olmaga mahkûmdûr. Kişi Doğa olaylarını oluşturan Doğa Kanunlarını araştırdıkça, bunların sırrını bulur oldukça "Korkutucu Tanrı" fikrini yavaş yavaş terkeder ve bunun yerine Tanrı'yı "Sevgi kaynağı" olarak benimser.

Yine Epicurus'e göre kişi'yi "Korkutucu Tanrı" fikrinden kurtarmak demek, onu fikir ve düşünce özgürlüğüne kavuştturmak, fikirsel ve ruhsal huzura ulaştırmak demektir; bundan dolayıdır ki din'lerin Tanrı'yı korkutucu gibi gösteren niteliklerine karşı savaşmak gerekir. Epicurus'ün amacı Tanrı fikrini yok etmek değil fakat "Korkutucu Tanrı" fikri yerine **"İyilik Tanrısı", "Sevgi Tanrısı"** anlayışını yerleştirmekti. Korku alışkanlığını giderebilmek için Tanrı fikrini ve an-

layısını olumlu bir yörüngeye oturtmak, ve daha doğrusu Tanrı'yı "Korkutucu" ya da "Gaddar", "Kindar" vs gibi niteliklerden arımak gerekirdi. Kişi'yi, gerçek anlamda "iyi" ve "insanlıga yararlı" kerteye getirebillmek için Tanrı'yı "iyilik ve sevgi" kaynağı şeklinde tanımlamaktan başka yol yoktu [534].

Tanrı anlayışındaki gelişmeler konusunda Epicurus'un görüşleri, tıpkı Aristo'nun görüşleri gibi, daha sonraki yüzyıllar boyunca düşünürleri olduğu kadar Batı'lı din adamlarını da fazlasiyle etkilemiştir.

Konuyu **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımda incelediğim için burada fazla durmayacağım. Fakat sadece şunu hatırlatmakla yetineyim ki İslâm tarihinin hiç bir döneminde insan varlığının kutsallığı ve haysiyeti adına korkutucu Tanrı fikrine karşı savaşım verilmemiştir. Her ne kadar mutasavvıflar arasında **"En'al Hak"** diyerek kendilerini Tanrı ile ayniyet içerisinde bulanlar (örneğin **al-Hallac** gibiler) ya da Tanrı sevgisine adayanlar ve İslâm'ın korkutucu Tanrı anlayışına karşı çıkanlar görülmekle beraber (örneğin **Rabia,** ya da **al-Ma'arrî** gibi) bunlardan hiç biri bu işi, kişi'deki Tanrı korkusu düşüncesini yok edip onu fikir bağımsızlığına ve düşünce özgürlüğüne kavuşturmak, ve böylece tüm insanlığa yönelik sevgiye doğrultmak amaciyle yapmış değildir. Mutasavvıfların "Tanrı/Kişi" ayniyetine yönelik hevesleri, kendilerini Tanrısal bir düzeyde görme bencilliğine inhisar etmiştir. Oysa ki Batı'da ve diger dinlerde kendilerini Tanrı sevgisi'ne salanlar ya da Tanrı/Kişi ayniyeti özleminde bulanlar (ki bunlar arasında bazı din adamları da yer almıştır) tüm insanları ayni sevgi potasında eritmek ve böylece insanlar arası kardeşliği yaratmak amaciyle iş görmüşlerdir. Belletmek istedikleri o olmuştur ki Devlet'in ilk görevi yurttaşlarını güvenlik içinde tutup her türlü korku 'dan uzak kılmaktır; ancak bu sayede kişinin hayvanlıktan sıyrılıp insanlaşabileceğini düşünmüşlerdir. **Ethics** adlı kitabında *Spinoza* şöyle der: *"Devlet'in amacı, akıl ile ibram olunmuş insanlarını, vahşi birer hayvan şeklinde kullanmak ya da robot haline sokmak değildir. Devlet'in amacı kişileri ... özgür şekilde (düşünmek ve yaşamak) olasılığına kavuşturmak... böylece onların kin, nefret duyguları içerisinde enerjilerini harcamalarını önleyip, birbirlerine karşı dürüst davranmalarını saglamaktır"* [535].

Batılı aydın'ın Tanrı'yı "Korkutucu" olma niteliğinden arındırıp "sevgi" kaynağı haline getirmesi sonucundadır ki Batılı insan fikren ve ruhen gelişme olanağını edinebilmiştir [536].

II) Din Adamından Kurtulduğumuz An İçimizdeki Korkuyu Yenecek, böylece Hoşgörü'ye Yönelecek ve Tüm İnsanlığı Sevgi Denizi Olarak Görebileceğiz.

Korku denilen şey, bütün kötülükleri ve insanı küçülten yönleri yanında, bir de hoşgörüsüzlük yaratması bakımından sakıncalıdır. Bir yazar: *"Kişiler korktukları şeylerden nefret ederler. Nefret ise korkunun oluşturduğu ortamı çok daha (vahşi) ve umutsuz niteliklerde kılar"* der ki çok haklıdır[537]. Bütün sorun bu gerçeği görebilmektedir. Kişi korku'dan uzak kalabildiği an dürüst, dikhakçı ve hoşgörülü olur. Kişi'nin saplı bulunduğu korku ne kadar yoğun ise ondaki hoşgörü yokluğu da kadar şiddetli demektir. Hoşgörü yoksunluğu ise kişi'yi insanlardan uzaklaştırdığı kadar Sevgi Tanrısı fikrinden de soğutur. Tanrı'dan korkan insanların Tanrı'ya saygılı olmaları ve O'nu gerçekten kutsal saymaları olanağı yoktur.

Kişideki korku duygusu'nun ve hoşgörü yoksunluğunun akılcı gelişme sonucu olarak mutlaka yok olacağına inanmış düşünürler çoktur: Bir yazar şöyle diyor: " "Bir gün gelecek hoşgörü denilen şey insan varlığının aslî nitelikteki unsuru olacak 'hoşgörüsüzlük' ise sadece bir masal (...); tıpkı bir zamanlar suçsuz kölelerin öldürülmelerinin, tıpkı dul kadınların yakılmalarının, tıpkı basmakalıp kitaplara (din kitaplarına) körü körüne inanmışlığın bugün artık masal sayıldığı gibi. O günün gelmesi belki bin yıl alacak, belki yüzbin, fakat o gün mutlaka gelecektir. Bu da insanlık tarihinin daha henüz kaydetmediği bir olay'ın, yâni kişi'nin kendi içindeki korku'yu yenmesi olayının sonucu olacaktır" [538].

Fakat hemen eklemek yerinde olacaktır ki korku'yu yenebilmek için her şeyden önce kişi'yi din adamının pençesinden kurtarmak gerekir.

III) Din adamı "korku" unsuru yanında "Ödül"("mükâfat") usulleriyle insanlarımızı olumlu gelişme olasılığından yoksun tutar.

Din adamının eğitimine terkedilmiş insanlarımız sadece korkutucu Tanrı anlayışiyle yoğurularak değil fakat ayni zamanda her şeyi, her işi " mükâfat" (ödül) karşılığında yapma alışkanlığına sokularak da ruhen ve fikren gelişme olasılığından yoksun tutulurlar. Korkutma usulleri ne kadar kötü ise mükafatlandırma usulleri de, insan karakterini yıkma bakımından, o kadar sakıncalıdır. "Korku" ve "Mükâfat" usul-

leriyle insan karakterini oluşturmanın ve ahlâkîlik yaratmanın mümkün olmadığı ilmen sabittir[539]. Bu usullerle ve bu ahlâk anlayışiyle yetiştirilen insanların sadece cezâ'dan kurtulmak ya da mükâfat'a kavuşmak gibi ilkel düşüncelere saplanacakları, bu nedenle ahlâksal değerlere ve haysiyet anlayışına yönelemeyecekleri kabul edilir [540]. Hele her şeyi sırf maddî bir çıkar, bir "kazanç", bir "ödül" karşılığı yapmağa alışmış kişilerin manevî değer ölçülerden yoksun kalacakları belirtilir. Denir ki bu gibi kimseler için "vicdan kanunu" işlemez; örneğin "kötü" bir davranış, bizatihî kötü olduğu için değil fakat gelecek dünyâlarda mahrum kalınacak mükâfatlar bakımından hesaplanan bir şeydir. "Fazilet" denilen şey, bizatihi niteliği itibariyle "fazilet" olduğu için değil fakat sadece mükâfatlara konmak için, örneğin Cennet'teki güzel hûrî'lere kavuşmak için girişilen bir davranıştır. Böyle bir ahlâk anlayışiyle yetişen kişi, her hangi bir işi, bu işin gerçekten "iyi" ya da "kötü" olduğunu düşünerek ve bilerek değil fakat her ne olursa olsun sadece çıkarcı bir amaçla, yani mükâfatlara konmak için yapar, tıpkı korku yüzünden bazı işleri yapmaktan kaçındığı gibi (velev ki bu iş yapılmak gereken bir iş olsun).

İşte din adamı, şeriât esaslarını belletirken bu nitelikte insanlar yetiştirir. Müspet aklın ve vicdanın onaylayamayacağı şeyleri, örneğin bizatihi niteliği itibariyle kötü olan öldürmeleri (din adına savaşı, Cihad'ı), ya da "Hülle" sistemini vb... hep "iyi" birer davranış olarak tanıtıp cennet va'dleriyle yaptırtır. Kişi Tanrı'nın gazabına uğrayıp cezalandırılmaktan kurtulmak ve öte yandan Cennet'lere konmak umud ve hevesiyle kendisine din emri diye gösterilen her şeyi, hiç düşünmeden, vicdan süzgecinden geçirmeden yâni sadece Tanrı'nın inâyetlerine ulaşacağını, yâni kendisi için hayırlı olacağını düşünerek yapar. Önem verdiği tek şey davranışlarının şeriât'a uygunluğudur, velev ki bu davranış akıl ve vicdan kanunlarına aykırı düşsün. Örneğin *"Müşrikleri nerede bulursanız öldürün"* (K.9 Tevbe5) şeklindeki emre uyarken, ya da İslâm'dan çıkanı yok ederken, farklı inançtakileri öldürmenin kötü bir şey olduğunu düşünmez; düşünse de aldırış etmez, çünkü inandığı o'dur ki Kur'ân'ın emrine uyacak olursa Cennet'e, uymayacak olursa Cehennem'e gidecektir. Kendisine emredilen davranışın akla, vicdana ve ahlâkiliğe uygunluğunu araştırmaz.

Öte yandan belli kurallara uymakla, örneğin namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek vs... gibi davranışlarla her türlü günahtan (örneğin hırsızlık, zinâ, yalan vs) kurtulacağını ve Cen-

net'lere ulaşacağını bellediği için "akılcı ahlâk" (ki gerçek ahlâkiliğin kendisidir) düşüncesiyle kendisini yormaz. Bundan dolayıdır ki şeriât toplumları "uhrevî" (dinsel) ahlâk anlayışından dünyevî (insan yapısı, yâni akılcı) ahlâk anlayışına geçememişlerdir. Örneğin Suudi Arabistan, Kuveyt, ya dâ Pakistan vb... gibi İslâm ülkelerinde kadına dayak, ya da din'den çıkanı öldürmek ahlâkiliğe ters düşmez. Bunu yapanlar Cennetlik iş görmüş olurlar, çünkü dînen böyle emredilmiştir. Oysa ki insan yapısı kanunlarla oluşan ahlâk anlayışında bu tür davranışlar her hangi bir mükâfata layik görülmez

Batı dünyası sadece büyük düşünürlerin itişiyle değil fakat ayni zamanda bazı din adamlarının gayretleriyle de kişi'yi "mükâfat" ve "mücâzat' usullerinden uzak kılmış, akılcı ahlâk anlayışına kavuşturmuştur. Papalığın 1500 yıllık otoritesine karşı isyan eden ve bu yüzden Protestanlığın ortaya çıkmasına sebeb olan **Luther**, ya da ayni doğrultuda iş gören **Calvin** gibi reformcular (her ne kadar bağnaz ve düşünce özgürlüğünü zedeleyen davranışlarda bulunmuş olmakla beraber) kişi'yi "korku" ve "mukâfat" zihniyeti dışındaki usullerle "faziletli" kılmağa çalışmışlardır. Cennet ve Cehennem masallariyle, ya da günâh afv'ı gibi yöntemlerle insanları "olumlu" bir ahlâk anlayışına sokmanın mümkün olmadığı görüşünü savunan **Luther** din kuruluşunun korku ve mükâfat usullerinden arındırılmasını istemiştir. Ona göre Hıristiyan ahlâkının temeli ve gerçek bir Hıristiyan'ın fazilet anlayışı, çıkarcı hesaplara değil fakat Tanrı sevgisine oturmalıdır; şöyle derdi: "İman ise, sevgi yolu ile iş görmektir. İnsan denilen varlık, hiç bir karşılık beklemeden, sadece Tanrı'ya hizmet etmiş olmak için başkalarına iyilik eder, başkalarına yardımcı olur, çalışmayı kendisi için zevk ve mutluk bilir (...); ancak bu suretledir kendisini gerçek anlamda îman anlayışına terketmiş olur"[541-555]. **Calvin**'e göre de durum buydu: "Tanrı'ya inanan kişi, Tanrı'dan korktuğu için değil, fakat Tanrı'yı bir baba gibi sevip saydığı içindir ki günah işlemekten sakınır" derdi. .

Böylece Batı'lı bazı din adamları dinsel reform yolu ile kişi'yi, sirk hayvanı misali kırbaçla (Cehennem ateşleriyle) korkutulan ya da et parçasiyle (Cennet va'dleriyle) mükafatlandırılan bir yaratık şeklinde değil fakat Tanrı sevgisi duygulariyle yoğurulmuş bir varlık olarak eğitmeyi uygun bulmuşlardır. Oysa ki şeriât dünyâsında bu tür bir reform düşüncesine yönelen pek görülmemiştir..

Halkımızı "Yoksulluk", "Kader" ve "Sabır Denemesi" Felsefesiyle Zavallı Kılan Din Adamı

Bilim çevrelerimizin ve çoğu aydınlarımızın hayal eder oldukları şey şudur ki Türkiye'mizde "ekonomik gelişme" sağlanabildiği, "sanayi/toprak sorunları" çözümlenebildiği ve "feodal düzen" yıkılabildiği an din siyasal ve sosyal önemini yitirip Tanrı ile Kul arasında özel bir bağ durumuna inecek ve "evimizin en temiz bir köşesinde yer verdiğimiz Kutsal Kitabın sayfaları arasında olan gerçek yerine kavuşacaktır"[556].

Bir kere hemen belirtmek gerekir ki "Kutsal" diye bilinen kitabın sayfaları arasında olduğu sanılan "gerçek", siyasal ve sosyal yaşamların en ince noktasına varıncaya kadar her şeyin şeriât verileriyle düzenlemesi amacını kapsar. Bu itibarla İslâm'da din'in siyasal ve sosyal önemini yitirmesi ve "özel bir bağ" durumuna girmesi diye bir şey söz konusu olamaz. Olamadığı içindir ki yukardaki dileğe temel edinilen formülü ters yüz etmek gerekir. Çünkü ekonomik gelişme ancak ekonomik canlılıkla, yâni yeryüzü yaşamlarına öncelik ve üstünlük ve değer vermekle mümkündür. Ekonomik canlılığı oluşturacak olan "akılcı" koşulları sağlamadan ne "sanayi toplumunu" var kılmak, ne "ticaret ve iş düzenini" kurmak ve ne de tek deyimle "ekonomik kıpırdanmalara" yönelmek düşünülebilir. Şeriât verileri aracılığiyle insan beyninin içerisine çöreklenmiş "müptezellik" ve "yoksulluk felsefesi" mikrobunu oradan çıkarmadıkça hiç bir ekonomik gelişme hayal edilmemelidir.

Ekonomik canlılık ise, gelecek dünyâ yaşamlarından önce bu dünyâ yaşamlarına önem ve öncelik vermekle, daha doğrusu yeryüzünde yoksulluktan uzak ve varlıklı olarak insanca yaşamaya özlem duymakla mümkündür.

Şeriât dini'nin sarıldığı "Bir hırka, bir lokma" felsefesiyle, "müptezelliği" "fazilet" bilen egitimiyle, "Yoksulluğu veren Tanrı'dır, fakirler

zenginlerden önce Cennete gireceklerdir" şeklindeki inandırmalariyle, yeryüzünün "misafirhane" olduğunu öngören masallariyle, ve öte yandan bütün bunlara kanıp rızık denen şeyin Tanrı'nın keyfiliğiyle sağlanabileceğini sanan ve kendisini kul'luktan yukarı bir kerteye layik görmediği için insanca yaşamlara gerek duymayan insanlarla ekonomik canlılık yaratmak abes olur. İnsanlarımızı her şeyden önce saf inançlardan kurtarmak gerek; bunu yapmadıkça ve yoksulluğun fazilet değil utanç verici bir şey olduğunu öğretmedikçe, fakirlerin zenginlerden önce Cennete gideceklerinin yalan olduğunu belletmedikçe, ya da benzerî kandırmalardan vazgeçmedikçe hiç bir ekonomik kıpırdanma olanağını sağlamak mümkün değildir. Mümkün olmadığını kanıtlayan iki örnek vardır önümüzde ki, bunlardan biri, kişilerin dünyâ yaşamlariyle ilgili inançlarını değiştirerek ekonomik şahlanmayı sağlayabilmiş olan Batı örneği, diğeri ise bu tür inançları hiç değiştiremediği için ekonomik (ve sosyal) geriliklerden kurtulamamış olan İslâm dünyâsı ve bu dünyân'nin bir parçası olan kendi toplumumuzdur [557].

Biraz ilerde göreceğiz ki Orta Çag döneminde yoksulluğu "fazilet" sanan, yeryüzü yaşamlarını değersiz bulan, çalışmayı dahi bir belâ sayan Batı dünyasında ekonomik miskinlik ve "atâlet" denen şeyler geçerli iken, "Renaissance" ve "Reformasyon" hareketleriyle birlikte, daha doğrusu çalışmanın ibâdet'ten önce gelen bir "îman" sorunu olduğunun kafalara sokulmasiyle (ki bu işi özellikle **Luther** ve **Calvin** gibi Reformasyon liderleri yapmışlardır) ve yoksulluğun "fazilet" değil "nakise" (kusur) olarak sayılması gereğinin kabulu ile birlikte ekonomik canlılık kendisini göstermiştir. Böylece Batı dünyâsı modern zamanların mucize yaratıcısı durumuna girmiştir. Yoksulluğu "fazilet" imiş gibi gösteren din hükümleri, ileri görüşlü bâzı din adamlarının etkisiyle değiştirilmiş, yeni yorumlarla süslendirilmiş, muhtemelen Tanrı'nın pek hoşnud olmayacağı niteliklere dönüştürülmüştür. Birazdan göreceğiz ki **Luther**, İncil'deki hükümleri kendi toplumunun dili olan Almanca'ya çevirirken "emek" ögesini ibâdet'in ve duâ'nın önüne geçirmiştir. Calvin ise "yoksulluğu" değil fakat aksine "varlık edinmeyi", Tanrı'ya hizmet olarak tanımlamış, varlıklı olmanın Cennet kapılarını açacağını dinsel inanış olarak yerleştirmiştir. Luther ve Calvin gibi daha nice din adamları ve aynı doğrultudaki yazar ve düşünürlerin çabaları sayesindedir ki Batı halkları ekonomik kalkınma yoluna girmişlerdir. Bütün bu cabalara egemen olan şey akılcı eğitimdir. Ve

Batı'lı aydın, kendi toplumunu din adamının pençesinden kurtarmakla ya da din adamını akılcılığa zorlamakla başarı yolunu açmıştır.

Atatürk de ayni şeyi yapmıştır; din hükümleri aracılığiyle din adamının elinde kader oyuncağı haline getirilen Türk insanını sosyo-ekonomik canlılığa sürüklemek amaciyle o da bir yandan: ***"Kader, talih ve tesadüf deyimleri Arapça'dır...Türk'leri ilgilendirmez"*** diyerek toplumu kendi kaderinin sorumluluğu fikrine yöneltirken diger yandan da din adamının sömürüsünden ve baskısından kurtarmıştır.

I) Batı'da din adamı "emek" ögesini "dinsel görev" haline getirirken:

Batı'da ekonomik yaşam, "Katolikler" ve "Protestanlar" bakımından farklı ve genellikle ikincilerin birincilere oranla daha avantajlı durumda bulunmaları şeklinde kendisini göstermiştir. Bununla beraber her iki mezhep de ekonomik canlılığı Şeriât toplumlarına nazaran çok daha başarılı oluşumlara ulaştırmışlardır. Her ikisi için de emek (çalışma), en güç ve zahmetli yönleriyle, bir bakıma **din** sayılmıştır. Şu bakımdan ki Katolik'lik çalışmayı, Adem-Havva'dan gelme günahların kefareti olarak görmüş, Protestanlık ise Tanrı'yı yüceltme anlamına almıştır. Fakat Protestanlık kişi'yi ekonomik bakımdan ölçüsüz bir hırs ve şevk'e sürüklerken, Katoliklik maddî ihtiraslara gem vurmağa çalışmıştır[558]. Bundan dolayıdır ki Protestan ülkelerde çalışma hevesi'nin ve gücü'nün, Katolik ülkelere nazaran daha yüksek olduğu ve iş alanında Protestanların daha başarılı sonuçlar aldıkları kabul edilir[559]. Nitekim 1958 yılında yapılan bir anket vesilesiyle sokaktaki yurttaşa sorulan: *"İnsanlar (ellerinde) olanla yetindikleri ve olandan fazlasını aramadıkları zaman mı Tanrı'nın dileğini yerine getirmiş olurlar, yoksa olandan çok fazlasını elde etmek için uğraştıkları zaman mı? "* şeklindeki soruya Protestan'ların verdikleri yanıt şu olmuştur: *"Tanrı'nın hoşlandığı şey insanların var olanla (nasipleriyle) yetinmeyerek çok daha fazlasına sahip olmak için çalıştıklarını görmektir"*.

Yine aynı yıl yapılan diğer bir bilimsel araştırma sonucunda Protestanların, ekonomik yaşamlar ve çalışma hırsı ve hevesi bakımından Katoliklere oranla çok daha üst düzeyde bulundukları, varlık edinmek ve ekonomik refaha ulaşmak hususunda çok daha fazla istek ve kararlılık içerisinde davrandıkları anlaşılmıştır[560]

Bu zihniyeti, İslâm'ın "rızık Tanrı'dandır, Tanrı'nın verdiği rızık ile yetinen kişi Cennet'lere girer" şeklindeki emirleriyle eğitilen ve bu nedenle fazla varlık edinmek için fazla çalışmayı düşünmeyen zihniyetle karşılaştırınız [561].

*

Hıristiyanlığın ilk ortaya çıkışı tarihlerinde havariyun'lardan St. Paul, İncil'in satırları arasına *"Kim ki çalışmak istemez, rızık yoktur ona"* şeklinde hükümler yerleştirmek suretiyle her insana çalışma zorunluğunu yüklemişti. Onun yaptığını daha sonra, Orta Çağ'larda Thomas d'Aquinos, biraz daha geliştirdi ve çalışmayı, günlük rızkı sağlamanın ilk koşulu saydı. Böylece "rızık" denen şey Tanrı'dan ve Tanrı'nın dilek ve keyfinden doğma bir şey değil fakat asıl kişi'nin kendi emeginin ürünü oluyordu.

Daha başka bir deyimle St. Paul ve Thomas d'Aquinos, az ölçüde de olsa çalışma gücüne itiş sağlayan bir yenilik getirmiş oldular. Onların bu buluşlarına, daha sonra Luther, Calvin ve Richard Baxter gibi reformcular sayesinde yeni ve daha önemli dinsel unsurlar eklendi. Buna göre kişi, sadece günlük ekmeğini, rızkını sağlamak için çalışmamalıydı; çalışma eyleminin bunun da üstünde bir amacı olmalıydı ki o da Tanrı'yı yüceltme amacına dayalı bulunması idi. Yani kişi bütün gücü ve enerjisiyle çalıştığı taktirde Tanrı'yı yüceltmiş sayılacaktı. Tanrı'nın kişi'den istediği ve beklediği şey buydu. Kişi için günlük rızkı sağlamakla yetinmek yeterli değildi; günlük rızkını sağlamış olsa dahi, daha fazla, mümkün olduğu kadar fazla çalışmalı idi ve ancak bu taktirde Tanrı'ya layik olabilir, onun emirlerine uymuş sayılabilirdi. Bu şekildeki çalışmasiyle kişi ne kadar çok para kazanır ve varlık edinirse Tanrı'yı da o kadar hoşnud etmiş olurdu. Yoksulluk fazilet değil fakat âdeta günahkarlık demekti.

Söylemeye gerek yoktur ki böylesine ekonomik bir canlılıga kavuşturulan kişi, hem kendi kendisini ve hem de mensup bulunduğu toplumu kalkındırma yoluna girmiş oluyordu [562].

Öte yandan Luther, Calvin ve diğerleri "Kutsal" bilinen kitap'taki din hükümlerini öylesine yorumlayıp halka sundular ki yoksulluk fazilet değil fakat utanç verici bir şey sayıldı. *İncil*'i Latince'den kendi dillerine çevirirlerken öylesine bir dil ve deyimler kullandılar ki, yoksul-

luğu, kanaatkârlığı (az ile yetinme geleneğini) o zamana kadar fazilet ve meziyet gibi gören inanışlar değişti; yoksulluk "fazilet" değil fakat "rezillik" gibi bir şey sayıldı. Luther *İncil*'i Latince'den Almanca'ya çevirirken, Tanrı'nın insanlara yüklediği görevlerle ilgili sözcükleri Latince aslından farklı anlamlar yaratacak şekle soktu ve örneğin *"Beruf"* sözcüğünü kullandı. Almanca'da bu sözcük "Tanrı çağırısı" anlamındadır. Böylece Tanrı, kişileri, çok çalışmak suretiyle kendisine hizmet etmeye, bu yoldan kendisini yüceltmeye çağırmaktaydı. Luther *"Beruf"* deyimini uygularken onu yepyeni bir anlam içerisinde halka kabul ettirdi. Bu yeni anlama göre *"Beruf"* , Tanrı çağırısına çalışma yolu ile koşmak demek oldu. Böyle olunca, kişi bakımından dünya yaşamını çalışmaya dayatıp bol varlığa, refaha kavuşmak, tıpkı ibâdet etmek, tıpkı Tanrı'ya tapmak kadar kutsal bir anlam taşır oldu. Daha başka bir deyimle yeryüzü yaşamı için çalışmak demek, Tanrı'yı yüceltmek sayıldı. Çalışma duygusu böylece dinsel bir inanç niteliğini aldı. Bir başka deyimle Luther ve Calvin gibi din adamları, kendi toplumlarına, dünyevî işleri görürlerken Tanrı'ya en iyi şekilde ibâdet ve duâ ediyorlarmış, Tanrı'yı yüceltiyorlarmış inancını aşıladılar[563]. Şu durumda kişi için en makbul, en kutsal yaşam, bir köşeye çekilip yeryüzünü misafirhane şeklinde görmek, duâ edip beklemek, yoksulluğu fazilet bilmek, yoksul kalarak Tanrı'yı hoşnud etmek değil fakat aksine yeryüzünü yaşanacak yer bilmek ve cennet haline getirmek, çalışıp para kanarak varlığını arttırarak Tanrı'yı yüceltmekti. Tanrı'nın ondan beklediği şey buydu; Tanrı onu bu şekilde calışmaya ve varlığını arttırmağa çağırmaktaydı.

Protestan din adamlarının ve Reformasyon liderlerinin yerleştirdikleri dinsel inanç işte bu olmuştur. Bunu yaparlarken kişi'yi Cennet masallariyle oyalamamışlar, aksine Cenneti bekleme hevesinden kurtarmışlardır. Onlara göre kişi gelecek dünyaların nîmetlerine konmak için değil fakat sadece yeryüzü dünyasının görevlerini yerine getirmek için çalışmalıydı, çünkü Tanrı'nın onaylayabileceği tek yaşam türü bu olabilirdi[564]. Şu durumda kişi bakımından dînen ve ahlâken ideal olmak gereken şey, dünyâ yaşamlarından el çekmeyip varlık edinmek, kişiliğini geliştirmek, dolayısiyle yaratıcı güce sahip olmak, ve Tanrı'ya karşı verimli hale gelmektir.

Bu sayede kişi, asıl yaşanmak gereken dünya'nın gelecek dünyalar değil fakat her şeyden önce bu yer yüzü dünyası olduğunu öğrenmiş,

kendi kendi "mahrumiyetlere", eziyetlere" sokmanın ve sırf gelecek dünyalar ıdına her türlü zevklerden uzak kalmanın budalalık olduğunu anlamıştır.

Bununla beraber Luther ve Calvin gibi din adamlarının yerleştirdikleri inançlara göre "feragat" ve "nefse egemen" olmak gibi meziyetler terkedilmiş değildir. Bunlar rasyonel bir ayarlama ile dünyâ yaşamları bakımından yararlı şekle dönüştürülmüştür. Şu bakımdan ki, kişi için sırf para kazanmak, varlık sağlamak ve basit çıkarlar uğruna çalışmak değil fakat Tanrı uğruna çalışmak fazilet sayılmıştır. Protestan liderlerin düşünüşü şu olmuştur ki eger para kazanmak, mal mülk sahibi olmak sırf maddî çıkarlar maksadına dayalı olacak olursa bundan sakıncalı sonuçlar doğabilir, çünkü mal ve para hırsı'nın sonu ve sınırı yoktur; bu hırs uğruna kişi her türlü kötülüğe, her türlü ahlâk dışılıklarına kaçabilir. Üstelik bu hırs yüzünden çalışma'yı küçümsemesi, tenbelliğe yönelmesi de mümkündür. Çünkü yeteri kadar para ve mal kazandığı an daha fazlasını elde etmek için çalışmak istemez. Oysa ki eğer çalışarak para kazanmayı, Tanrı'yı yüceltmek, O'na hizmet etmek amacına dayalı bir şey olarak görürse, böyle bir düşünceye yönelmez. Kendi ihtiyaçlarını bol miktarda karşılayabilecek varlıga kavuşsa bile yine çalışmaktan geri kalmaz, varlık sağlamak için yaratıcı olmağa, verimli-sistematik, rasyonel bir şekilde iş görmeğe devam eder, böylece Tanrı'yı hoşnud ederken aynı zamanda topluma yararlı olmuş olur[565]. "Çalışma" denen şey Tanrı'ya hizmet şeklinde "fazilet" niteliğini alınca kişi'nin karakteri de bu doğrultuda olmak üzere olumlu şekilde gelişme göstermiştir.

Oysa ki İslâm'da yoksulluğun fazilet ve meziyet olduğu inanışı bir yana fakat bir de "rızık" denen şeyin, tam bir keyfilik içerisinde Tanrı'dan gelme olduğu kabul edilmiştir: Tanrı dilediğine dilediği kadar rızık verir, dilediğininkini arttırır, dilediğininkini kısar. Bundan dolayıdır ki İslâm ülkelerinde kişi için yoksulluğu nîmet bilip her zevkten, her iyi ve rahat yaşamdan (hattâ fazla gülüp eğlenmekten) kaçınmak "fazilet" sayılmıştır. Cinsel münasebet bile, zevk için değil sadece nesil üretmek için gerekli kabul edilmiştir. Bundan dolayıdır ki müslüman toplumlarda insanlar miskinleşmiş, müptezelleşmiş, dünyâ yaşamlarını küçümsemiş, âdeta bitkiselleşmiş, yaratıcı güçten yoksun sadece cennetleri hasretle bekler hâle girmişlerdir.

Konuyu Teokratik **Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitabımda ele aldığım için burada fazla durmayacağim fakat şunu ekleyeyim ki, her ne kadar Hıristiyanlıkta da kişiyi, rızkını Tanrı'dan bekleyici[566], miskinleştirici ve dünyâ yaşamlarını küçümser duruma getirici hükümler olduğu kabul edilirse de, biraz yukarda belirttiğim gibi Luther ve Calvin gibi din adamları, çalışmayı dinsel görev şekline sokmakla Batılı insanın kaderini çizmişlerdir. "Reformasyon" dönemini getiren ve sürdürenler, Luther ve Calvin'in görüşlerini pekiştirmişler ve çalışmayı daha da kutsal, rasyonel ve sistematik şekle sokmuşlardır. Örneğin rasyonel şekilde çalışmamanın zaman israfına sebeb olacağını, oysaki israfın ve boş durmanın dinsel günah sayıldığını, zamanı en verimli bir şekilde değerlendirmenin din gereği bulunduğunu anlatmışlardır[567]. Fikren ve bedenen bütün gücüyle, en ağır şekilde yılmadan çalışmanın kişi bakımından Tanrı'ya hizmet etmek olduğu inancını pekiştirmişlerdir.

Akıl çağını hazırlayan ve getiren düşünürler ise, hamuru bu şekilde yoğurulmuş olan kişi'yi, özellikle rasyonel yönden ele almışlar ve **aklı** Tanrı ve **Tanrı**'yı da akıl şekline sokmak suretiyle çalışkan, yaratıcı, uygar bir insan tipi yaratmışlardır.

*

"Reformasyon" liderleri (ve özellikle Calvin) , "kader" sorununa da yeni bir dinsel anlayış getirmek suretiyle kişiyi canlı ve çalışkan ruha sahip kılmışlardır. Her ne kadar hareket noktaları "katı" bir kaderciliik felsefesi olmakla beraber, yine de kaderciliği ekonomik gelişmesinin motoru haline getirebilmişlerdir. Şöyleki:

Genellikle ve yanlış olarak sanılır ki Katolik'lik kaderciliğe körü körüne bağlıdır ve bu nedenle insan iradesinin bağımsızlığını ve kişi sorumluluğunu kabul etmez. Yine yanlış olarak sanılır ki Protestanlık kaderciliği red'eder ve özgür düşünce ilkesini izler. Aslında her iki kanı da yanlıştır. Şu son dörtyüz boyunca Protestanların kaderciliğe yöneldikleri, oysa ki en koyu Katoliklerin dahi irade bagımsızlığına yer verdikleri görülmüştür. Örneğin "Puritain'ler" diye bilinen ve Protestanlığın en güçlü ve etkili mezheblerinden birini oluşturanlar kadar kaderciliğe inanmış olanlar azdır. Buna karşılık "Jesuit'ler", ki Katolikliğin en koyu taraftarı ve yayıcılarındandırlar, özgür irade tezine bağlı görünmüşlerdir.

Söylenen şudur ki kadercilik denen şey, her ne kadar atâlet ve miskinlik yaratır sanılırsa da, eğer bilgili ellerde işlenecek olursa olumlu ve verimli sonuçlar verebilir. Buna karşılık irade özgürlüğü denen şey, bazî hallerde dogmacılığa dönük nitelik kazanabilir. Daha başka bir deyimle ister kadercilik ve ister irade özgürlüğü olsun, her ikisi de insan varlığını canlı, yaratıcı, dinamik kerteye getirmede iş görebilir[568]. Nitekim Calvin, kaderi Tanrı tarafından çizilmiş olan kişi'nin sadece çalışmak sûretiyle Tanrı'nın irâdesine uymuş olacağını söylerken çalışma olgusunu "îman" haline sokmuştur. Modern kapitalizm'in, ekonomik gelişme'nin ve varlık birikiminin oluşmasında Calvin'in büyük rolü olduğu kabul edilir. Niteliği ne olursa olsun her türlü emeği, ekonomik faaliyeti ve çalışmayı "fazilet" şeklinde tanımlayan ilk sistematik düşüncenin temsilcisidir o. Hıristiyanlığın uyguladığı din hükümlerine öylesine yeni bir anlam vermiş, bunları öylesine olumlu şekilde yorumlamıştır ki, Batı'da ticâret serbestisi ve Kent endüstrisi ancak onun çabalariyle oluşan canlılıkla saglanabilmiştir. Din kitaplarında faiz yasaklariyle ilgili, ya da yoksulluk felsefesini destekler nitelikteki hükümleri Calvin ters yüz ederek ekonomik zindeliği yaratmıştır. Kredi sistemini (örneğin faiz karşılığı borç almayı) sosyal yaşamların kaçınılmaz ve zorunlu gerekleri olarak din hükümleri şekline dönüştürmüştür; daha doğrusu dinsel verileri bu gereklere oturtmuştur. "Bir lokma ekmek, bir hırka" zihniyetini ya da "az ile yetinmeyi" dinsel meziyet sayılmaktan çıkarmıştır. Kendisini disiplinli ve metodik şekilde çalışmaya zorlayan kişi'nin Tanrı gözünde değer kazanacağını "inanç" haline sokmuştur. Daha başka bir deyimle Calvin, kaderciliği miskinlik ve sorumsuzluk yaratan şekliyle değil fakat çalışma gücünün motoru ve enerji kaynağı olarak ele almıştır. Onun anladığı şekliyle kadercilik, kişilerin içinde bulundukları durum bakımından değer taşır olmuştur. Kişiler Tanrı tarafından belli görev ve hizmetlerde bulunmak üzere yaratılmışlardır. Tanrı her insanı belli bir meslekte, belli bir işte ve sırf kendisine hizmet etsin için var kılmıştır. Kişi o mesleği ve işi görürken, başkalarına değil fakat her şeyden önce Tanrı'ya hizmet etmiş olma duygusu içerisindedir: işini ne kadar şevk, azim ve verimlilikle yapacak olursa Tanrı'ya o kadar layık olmuş olacaktır. Kişi bakımından çalışkan olmak, dinin bizatihi gereği olarak önem taşır. Dinsel inanç bu düşünce üzerine bina edilmiştir Calvin'in felsefesinde[569].

Calvin, bu konuda Luther'den biraz farklı bir düşünce yörüngesindedir. Çünkü Luther'e göre îman denilen şey, çalışmanın bizatihî kendisi olduğu halde Calvin'e göre bunun da ötesinde bir şeydir, çünkü îman ancak çalışma yolu ile sağlanabilir; yani çalışmayı yapan îman değil fakat îmanı yapan çalışmadır; îman çalışma'nın ürünüdür ve ondan doğar.

Bu böyle olunca çalışmak suretiyle sınırsız şekilde varlık edinmekte dinsel hiç bir sakınca yoktur. Çünkü "varlık" sadece maddî kazanç sağlama dileği ve hırsı ile değil fakat Tanrı'ya hizmet düşuncesiyle, yâni îman gereği olarak elde edilmiş olmaktadır; bu nedenle "kutsal" bir anlam taşır. Böylece "Emek", "Çalışma" hem nitelik (kalite) ve hem de nicelik (kantite) bakımından ortaya çıkmış olur. Nitekim Calvin'in etkilediği ülkeler (örneğin İsviçre, İngiltere, vs) çalışmayı bu şekilde din haline sokmuş ülkelerdir. Bu ülkelerde çalışma bilinci, iş düzeni, iş sorumluluğu ve çalışma verimliliği diğer ülkelere oranla çok yüksek olmuştur[570].

*

Her ne kadar Calvin Tanrı'yı otoriter ve hattâ despot nitelikte tanımlar görünürse de[571] bu yeni dinsel anlayış içerisinde kişi'yi, hem verimli ve hem de hiçbir aracı'ya, hiçbir din adamının fetvasına ve yardımına gerek duymadan, hiç bir umuda kapılmadan, sadece kendi çalışması ve emeği ile Tanrı'yı yüceltme, kendisini Tanrı'ya beğendirme olanağına sahip kılmıştır; başkaları ve örneğin mensup bulunduğu Kilise'deki din adamları ne derse desinler, ne hüküm verirse versinler kişi, Tanrı indindeki yerini sadece kendisi, kendi çalışması ile saptamış olacaktır.

Oysa ki Katolik dininde kişi, ancak Kilise'nin, yani din adamı'nın aracılığı ile Tanrı'nın inâyetlerine sahip olabileceği inancındadır. Kişi için kurtuluş yolunu çizen güç Kilise'dir, din adamıdır[572]. Bu böyle olunca kişi'deki iman anlayışı çalışma gücü'nü etkiler nitelikten biraz uzaktır.

Calvin Kilise'ye üye olmayı, Kilise'de ibâdette bulunmayı engellemiş değildir; aksine bunu koşul bilmiştir. Fakat kişi'yi, kendi başına, kendi çabası ve çalışması ile kendisini Tanrı'ya beğendirebilen, kendi sorumluluğu ile başbaşa bulunabilen bir varlık yapmıştır.

Yine tekrarlayalım ki Calvin'in doktrininde bu yeryüzü bir bekleme, yoksulluk içinde günlerini geçirme, gelecek dünyanın Cennet'lerindeki nîmetleri ve dilberleri hayal etme ve bu Cennet'ler için hazırlanma yeri değildir. Bu bakımdan Calvin doktrini, miskinlik, durgunluk ve yoksulluk felsefesini kökten red etmiş sayılır. Bu doktrine göre yeryüzü, belli iş alanlarında kişilerin Tanrı'ya hizmet ettikleri, emek ve çalışma yolu ile Tanrı'yı yüceltmeye uğraştıkları, daha doğrusu Tanrı'nın emrine uydukları yer'dir. Tanrı'nın verdiği emir "Çalış!" emridir. Bu emri en iyi ve en verimli şekilde yerine getirmek suretiyle Kişi Tanrı'ya "ibadet etmiş", onu yüceltmiş olur. Daha başka bir deyimle kişi için dinsel yaşam, sadece Tanrı'ya yalvarıp yakarmak, ibâdet ve duâ etmek şeklindeki dinsel görevleri yerine getirmekten ibaret değildir. Asıl ibâdet, asıl dinsel görev yeryüzü yaşamlarını bereketli, verimli, kazançlı ve varlıklı hâle getirmektir; bu da ancak çalışmakla olur. Sadece el açarak Tanrı'ya duâ ile dinsel görev yerine getirilmiş olmaz. Böylece Calvin, "Kader" felsefesi, "Tanrı anlayışı" ve "İş gücü" (Çalışma) gibi unsurları birbirleriyle bağlantılı olarak Kişi'nin yeryüzünde refah içinde ve insan gibi yaşaması olasılığına araç yapmıştır.

Fakat hemen ekleyelim ki Batı'da, insan varlığının kutsallığına asıl inananlar akılcılığı rehber edinen aydın'lardır. Onlar, kader felsefesinin bu yukardaki olumlu yorumunu dahi yeterli bulmayıp insan şahsiyetinin haysiyeti sorunlarına akılcı yoldan çözüm aramışlardır. 17. ve 18. Yüzyıl düşünürlerinin çoğunun yaptıkları budur. Örneğin Fransa'da *Pierre Bayle*, kişilerin "iyi" ya da "kötü" bir kadere sahip olmaları nedenini Tanrı'ya atfeden görüşleri "Kader" felsefesi adı altında savunan din adamlarına karşı en amansız tenkitleri savurarak savaş açmıştı. **Dictionnaire** adlı ünlü yapıtında şöyle der: *"Eğer Hıristiyan teolojisi, örneğin St. Augustin'in ya da Calvin'in ve Jansenist okul mensuplarının görüşleri doğru ise, bu taktirde Tanrı'nın bir canavar olduğunun kabulü gerekir"* . Daha sonra, 18. yüzyılda *J. Wesley*, bu ayni görüşlerin en ateşîn savunucularından olmuştur. Ona göre Tanrı'yı kader çizen, keyfîlikler içerisinde hareket eden bir "Yaratan" olarak göstermek, O'na karşı en çirkin, en küstah bir davranışta bulunmak demektir. Yine ona göre kaderci felsefeye inanmak Tanrı'yı her türlü kötülükleri yapabilir şekilde kabul etmek demektir. Tanrı'nın insan kaderini önceden çizer olduğuna dair "Kutsal" bilinen kitaplarda

yer alan sözler, Tanrı'ya haksızlık ve hakaret anlamına alınmalıdır. Çünkü Tanrı "keyfîlik" Tanrısı olamaz, "Korkutucu" bir Tanrı olamaz; O sevgi Tanrı'sıdır, iyilik Tanrı'sıdır, adâlet Tanrı'sıdır; yüceliğinin nedeni de budur [573]. Bundan dolayıdır ki hiçbir din kitabı insanların kaderlerinin kendi irâdeleri dışında, başka bir güç tarafından (velev ki bu güç Tanrı olsun), önceden çizilmiş olduğunu kanıtlayamaz.

Batı dünyâsı, özellikle 18. yüzyılda, bu tür akılcı görüşleri savunan aydınlarla doludur. Bu sayededir ki Batı dünyası karanlığı yenebilmiş, aydınlıklara çıkabilmiş, her alanda oldugu gibi ekonomik alanda da insanlarını geliştirebilmiştir [574].

Ne acıdır ki Şeriât dünyâsı bu doğrultuda yol alamamıştır. Bırakınız akılcı düşünceye benzer bir yeniliği ve fakat "Reformasyon" liderlerinin Hırıstiyanlığa soktukları dinsel anlayış doğrultusundaki gelişme'ye benzer bir şey dahi, hiç bir dönem itibariyle söz konusu olmamıştır İslâm ülkelerinde. Daha önceki sayfalarda değindiğimiz gibi, İslâm'ın özü kişi'nin Tanrı kulu olduğu inanışına dayalıdır. Tanrı'ya kulluk, Tanrı'ya hizmet, her şeyden önce Tanrı'ya duâ ve ibadet etmekle olur ki bunun tezahürleri Tanrı'nın "Tek" olduğunu tekrarlamak, namaz kılmak, oruç tutmak, hacc'etmek, Cihad'a çıkmak gibi davranışlardır. Bu davranışlar Tanrı'nın yerine getirilmesini emrettiği ve tamamiyle şekilcilikten oluşan şeylerdir. Öte yandan dünyâ yaşamları, dünyâ kazançları değersiz ve önemsiz olup "yoksul" ve "müptezel" yaşamlar "asıl'dır". Kişi için en büyük görev, en kutsal iş Kur'ân okumak ve Kur'ân'ın beş koşuluna uymaktır ki bu koşullar biraz önce dediğimiz gibi namaz kılmak, oruç tutmak, din adına savaşa çıkmak, hacc etmek üzere Kâ'be'yi ziyârette bulunmak vs... gibi şeylerdir.

II) Din Adamı, Halk Yığınlarına "Mübtezel'liği" ve "Yoksul'luğu ", Fazilet Diye Belletir; "Kaderciliği" İse Bu Zihniyetin Temeli Bilir.

Yeryüzünün pek az bölgesi vardır ki islâm ülkelerinde olduğu kadar "mübtezel'lik" ve "yoksulluk" gibi müsibetleri "fazilet" ve "meziyet" niteliğinde saysın ve insan haysiyetiyle bağdaşmaz bu tür yaşamları kader ve sabır işi yapsın. Yırtık, yamalı, pejmürde giysiler içinde ve saçı sakalına karışmış olarak dolaşmak, toprak altı evlerde oturmak, hayvanlarla alt-alta, üst'üste bir arada bulunmak, yere çöküp parmaklarla yemek yemek ve yerken parmakları yalamak, abdest yaptık-

tan sonra tek sayıda taş ya da kerpiç kullanarak temizlenmek, günlük rızkı edinecek kadar çalışmayı yeterli bilmek, onu dahi Tanrı'ya yalvar yakar olup O'ndan beklemek, bütün bunların Tanrı'nın dileği olduğunu düşünmek vb..., evet bu ve buna benzer hususlar, müslüman ülkeler insanlarının ortak yönlerindendir. Çünkü bu insanların kafalarına din adamları aracılığı ile sokulan inanış, müptezelliğin, yoksulluğun, rızık azlığı'nın (ya da bolluğu'nun), yeryüzü mutsuzlukları'nın hep Tanrı dileğince olştuğu, Tanrı'nın kendilerini "zor" bir sınavdan geçirmekte bulunduğu ve bu sınavdan geçenlerin Cennet'teki bolluklara, yeşil ırmaklara, "yâkut gözlü ve memeleri yeni sertleşmiş" güzel kızlara kavuşacaklarıdır.

Bu inanışları tam bir sihirbaz ustalığiyle yoğuranlar din adamları'dır. Din adamı'nın tek uğraşısı "müptezelliği" ve "mahviyet" duygusunu "fazilet" halinde gösteren şeriât hükümlerini hiç değiştirmeden uygulamak, kişi'yi kader oyuncağı yapmak, "sabır" hamuru ile yoğurarak onu zavallı, herşey'e boyun eğen, rızkını kendi gayretinden ziyâde Tanrı'nın inâyetinden bekleyen bir yaratık durumunda tutmak olmuştur. Kişi'nin, insan haysiyeti içerisinde, irâde özgürlüğüne sahip ve kendi kaderinin sorumlusu olarak yaşaması, din adamını ilgilendirmemiştir. Maddî ve manevî bakımdan kişi'nin eziklikler, gerilikler, çileler ve ilkellikler içerisinde yaşaması onu üzmemiştir. Aksine kişi'yi (ve toplumu) bu durumlarda tutmaya yararlı şeriât verilerini en büyük bir kurnazlık ve ustalıkla geçerli kılmayı ma'rifet bilmiştir.

Bu konuyu ve söz konusu bu verileri **"Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına"** adlı kitabımızda incelediğimiz için burada fazla durmayacağız[575]; fakat tekrarlama pahasına da olsa bazılarını anımsamakta yarar vardır.

Din adamlarının insanlarımıza bu konuda aşıladıkları inançların başında, "mübtezellik" ve "yoksulluk" gibi şeylerin, "fazilet" niteliğinde olduğu inancı gelir. **"Mübtezel"** sözcüğü esas itibariyle "hor görülen" ya da "değersiz" şeyler için kullanılır. Din adamı bu sözcüğü müslüman kişilere, şeriâtın öngördüğü şekliyle belletir ki o da saçı sakalına karışmış, üstü başı toz-toprak dolu, eski ve pejmürde giysilere ya da peştemal'a bürünmüş insan tipini temsil eder. Belletirken de Muhammed'in "mübtezelliği" yücelten şu sözlerini tekrarlar: ***"Allahu Teâlâ giydiğine aldırış etmeyen mübtezel insanları sever"*** [576]. Bu gi-

bi kimselerin doğruca Cennetlere gideceklerini müjdelemek için yine Muhammed'in sözlerine başvurur ki bunlardan biri söyledir: ***"Dikkat edin, Cennet'in hükümdarlarını size haber vereyim mi? Her hâkir görülen zayıf, tozlu topraklı, saçı sakalı karışık, eski iki elbiseye bürünmüş, kendisine kiymet verilmeyen ve nazara alınmayan... kimselerdir"*** [577].

"Mübtezel'lik" yanında **yoksulluğun** da "fazilet" demek olduğunu anlatmak için din adamının elinde sayısız denecek kadar çok şeriât verileri bulunur. Bir kere her şeyden önce Muhammed örneğini sergiler: güyâ Muhammed ömrünü yoksulluk içinde geçirmiştir, arpa ekmeği, hurma ve sudan gayrı bir şey yememiştir, kaba kumaştan gömlek ve peştemal'dan başka bir şey giymemiş ve yoksul kişiler gibi ölmüştür. Güyâ Ebû Hüreyre: *"Rasûlullah doyasıya arpa ekmeği bile yiyemeden dünyadan ayrıldı"* demiştir [577(a)]. Güyâ Ayşe: *"Peygamber ailesi Medine'ye hicretten vefatına kadar üç gece peşipeşine doyasıya buğday ekmeği yememiştir"* [577(b)] diye bildirmiş ve *"Peygamberimizin yatağı, içi hurma lifleri ile doldurulmuş hayvan postu idi"* [577 (c)] diye eklemiştir. Güyâ İbn Abbas: *"Rasûlullah peşipeşine bir kaç gece aç yatar, ev halkı da akşamleyin yiyecek bir şey bulamazdı. Buldukları zaman da yiyecekleri arpa idi"* demiştir. [577(d)].

Hemen açıklayalım ki din adamı'nın Muhammed'i yukardaki şekilde açlık ve yoksulluk içerisinde yaşamış gibi göstermesi gerçeklere aykırıdır. Çünkü Muhammed, Medîne'ye geçtikten sonra çeşitli saldırılar ve savaşlar yolu ile edindiği ganimetler sayesinde mallar, geniş araziler ve köleler edinmiştir. Ganimet pay laşımı sa yesinde kendisi gibi varlıklı olmuş olanlar da çoktur.

*

Öte yandan rızk'ın Tanrı'dan ve Tanrı'nın keyfine göre gelme olduğunu anlatmak için din adamı yine Kur'ân'a sarılır. Kur'ân'da yer alan hükümler arasında: *"...bol nîmet Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir"* (3 İmrân 73); *"Allah dilediğine lütfeder, ihsanda bulunur"* (14 İbrahim 11); *"Allah dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır"* (24 Nûr 38); *"Allah dilediği kimselerin rızkını genişletir"* (13 Ra'd 26); *"...Eğer fakirlikten korkarsanız bilin ki Allah dilerse sizi bol nîmetiyle zenginleştirecektir..."* (K. 9 Tevbe 28) şeklinde olanları çoktur.

Bütün bu hükümlerin anlattığı o'dur ki, rızkı veren Tanrı'dır ve Tanrı, "say ve emek" ne olursa olsun, kullarına dilediği şekilde ve dilediği miktarda rızık dağıtır. O'nun bu keyfiliğini etkileyen tek şey, olsa olsa kişi'nin kendisine kul olarak boyun eğmesi, yalvarıp yakarması, duâ etmesidir.

Öte yandan yine din adamı'nın belletmesine göre, "yoksulluk", "açlık", "hastalık" ve "belâ" gibi şeyler Tanrı'nın kendi sevdiği kul'larına, sırf onları sınamak için "ihsan" ettiği şeylerdir ve bu gibi durumlarda kul'ların sabır göstermeleri, Tanrı'ya hamd etmeleri gerekir:

"Sizi birazcık korkuyla, açlıkla, mal, can ve meyve noksaniyle sınayacağız, müjdele sabredenleri" (K. 2 Bakara 153) ;

"Allah rızık bakımından bir kısmınızı bir kısmınızdan üstün etmiştir" (K 16 Nahl 71);

"...'Biz Allah'ın aramızdan seçip lütfettiği bunlar mı?' demeleri için halkın bir kısmını bir kısmiyle sınarız" (K. 6 En'âm 53) şeklindeki âyet'ler verilebilecek örneklerden sadece bir kaçıdır.

Bu konuda "Hadîs" şeklinde iş gören pek çok hükümler de vardır. Örneğin Şeddât İbn-i Evs'in rivâyetine göre Muhammed şöyle demiştir: *"Allahu Teâlâ buyurdu ki: -'Ben bir kulumu belâya uğrattığımda bana hamd ederse ve başına gelen musibete sabrederse, o kimse anasından doğduğu gibi günahlardan arınarak yatağından kalkar"* [577e]. Enes'in rivâyetine göre şunu bildirmiştir: *"Ulu Tanrı buyurdu ki: -'İzzet ve cel'lime yemin ederim ki, mağfiret etmek istediğim kulumu vücudunda hastalık, maişetinde darlıkla müptelâ ederek boynundan bütün günâhlarını almadıkça dünyâdan çıkarmam"* [577f]. Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre de şöyle eklemiştir: *"Mümin kulumu belâya uğrattığımda kendisini ziyâret edenlere benden şikâyet etmezse, onu uğradığı felâketten kurtarırım, Sonra eti yerine evvelkinden daha hayırlı et, kanı yerine evvelkinden daha hayırlı kan veririm. Artık o, taptâze (günahtan âzâde) olarak işine başlar"* [578].

Rızkı az verilen yoksul kişilere, Tanrı'nın en sevgili kul'ları olduklarını anlatmak için din adamı: *"Tanrı bir kulunu sevdiği zaman onu belâ ile, iptilâ eder. Sevgisi son haddine vardığı vâkit âile, mal, evlâd diye kendisine hiç bir şey bırakmaz"* [579] şeklindeki hükümleri sunar.

Ayrıca da Muhammed'in: *"Beni seven fakirliği sever"* [580] ya da *"Allah... fakir (olanları) sever... Bu ümmetin hayırlısı fakirler(dir)..."* [581] dediğini hatırlatır . Bu arada varlıklı olmanın pek akıllıca bir iş olmadığını belirtmek üzere: *"Bu dünyâ, evi olmayanların evi, malı olmayanların da malıdır. Dünyâlığı ancak aklı olmayanlar toplar"* [582] şeklindeki hadîs'ler yanında: *"Allah'a fakir olarak mülâki ol, zengin olarak mülaki olma"* [583] şeklindeki hükümleri sergiler.

Fakat "yoksulluğü" câzib göstermenin en etkili yolu Cennet va'dlerinden bulunmaktır. Kur'ân ve hadîs kaynağında, yoksulların, Cennet'lere, zenginlerden 500 yıl önce ulaşacaklarına, orada en güzel, en tatlı yaşamlara, "güzel bakire kızlara", bol şarap ve meyvalara vs... kavuşacaklarına dâir nice hükümler yer almıştır. Din adamı'nın söylemesine göre Muhammed şöyle demiştir: *"Yoksul mü'minler zenginlerden önce Cennetė girer, yer içer ve istifade ederler"* [584]. Yine din adamı'nın bildirmesine göre Muhammed şöyle eklemiştir: *"Cennete müttâli oldum, halkının çoğunluğunu fakirlerden gördüm. Cehenneme de muttâli oldum, ehlinin çoğunluğunu zenginlerden... gördüm"* [585]. Öte yandan Kur'ân'ın al-Naba' Sûresi'nde: *"***Şüphe yok ki çekinenlere bir kurtuluş... bir murada eriş yeri var; bahçeler, üzümler ve memeleri yeni sertleşmiş yaşıt kızlar, ve dopdolu kadeh...***"* (K. 78 al-Naba' 31-35) diye yazılıdır[586]; buna benzer daha nicelerini eklemek mümkün.

Kişileri, sadece yoksulluğu kader işi olarak benimsemeğe değil fakat aynı zamanda perişan kılıkta, saçı başı karışık, yırtık pırtık giysilerle, daha doğrusu "müptezel" şekilde yaşamağa sürüklemek için de din adamı'nın elinde şeriât malzemesi bulunur ki bunlar arasında, biraz yukarda belirttiğimiz gibi, Muhammed'in: *"(Allah) giydiğine aldırış etmeyen müptezel insanları sever"* şeklinde konuştuğuna ya da *"...tozlu topraklı, saçı sakalı karışık, eski elbiseye bürünmüş, kendisine kıymet verilmeyen... kimseler (Cennet'in hükümdarlarıdır)"* dediğine ve bu tür yaşamları yücelttiğine dair olanlar çoktur [587].

A) Din adamı yoksulluğu ve rızık azlığını "fazilet" niteliğinde gösterirken, varlıklı sınıfın güvenliğini sağlar nitelikteki hükümlerin de bekçiliğini yapar:

Halk yığınlarına yoksulluğu fazilet şeklinde gösteren din adamı,

aynı zamanda toplumun azınlığını oluşturan varlıklı sınıfların güvenliği için konmuş hükümlerin de en etkili ve kurnaz uygulayıcısıdır. Bu sayede varlıklı olanların cömert bağışlarından yararlanma olasılığını bulur.

Bu hükümler arasında mal ve varlığın ve sermaye'nin Tanrı'dan gelme olduğuna dâir hükümler vardır ki bazıları şöyledir: *"Tanrı dilediğine az, dilediğine fazla rızık verir"* , ya da *"Zengin eden ve sermaye veren O'dur"* (K. 53 Necm 48); *"Allah kendilerini, lütfü ile zenginleştirene kadar"* (K. 24 Nûr 33)

Ayrıca da Tanrı'nın lütfuna mazhar olmuş kişiler bakımından yeryüzünde varlık sahibi olmanın sakınca taşımadığına dair olanları çoktur. Bu hükümler sayesindedir ki İslâm'ın ilk anlarından itibaren toplumun çok küçük bir bölümü, çete saldırıları, savaşlar ve yağma ve talan siyâseti sayesinde elde ettikleri varlığı koruyabilmişlerdir. Bu "mutlu azınlık", yukarda değindiğimiz hükümler sayesinde, kendilerine "yoksullar çoğunluğu"ndan her hangi bir tehlike gelmeyeceğini bilerek huzur ve rahat içerisinde yaşamıştır. Bu yeryüzünde varlık edinmiş olarak keyif çatarlarken yoksul sınıflara yoksulluğun "fazilet" olduğunu tekrarlamaktan ya da muhtemelen: "Siz bizlerden önce Cennet'lere ulaşacaksınız" şeklindeki sözlerle kandırmaktan geri kalmamışlardır.

O tarihten bu yana durum hep bu olmuştur. Bugün dahi İslâm ülkelerinin hepsinde Tanrı'ya "layik" olabilmek için yoksulluğu "fazilet" sayan fakirler çoğunluğu ve bunları sömüren "mutlu azınlıklar" vardır. Yer altı zenginliğine sahib Arap ülkelerinde genellikle durum budur. Arap şeyhlerinin saltanatını sağlayanlar din adamları olmuştur[588]. Varlıklı sınıf olan "mutlu azınlık", varlıksız olanları açlıktan ölmeyecek durumda tutar ve din adamları da bu varlıksız çoğunluğu, varlıklı sınıflar bakımından tehlikeli olmaktan uzak kılar: şeriât düzeni sayesinde

B) Din adamı insanlarımızı *"Hiçbir şey kişi'nin kendi emeğinin ürünü değildir"* şeklindeki şeriât verileriyle uyuşturur.

Biraz önce gördük ki Batı'lı din adamı , daha Orta Çağ'larda **çalışma**'yı din haline getirmiş, "yoksulluğu veren Tanrı değil insanın kendisidir" zihniyetini yerleştirmiş, böylece gayret ve emek sarfı yolu ile

varlık sağlamayı, para kazanmayı dinsel bir görev, daha doğrusu Tanrı'yı yüceltme eylemi olarak nitelendirmiştir. Oysa ki islâm ülkelerinde durum bunun tamamiyle tersine oluşmuş ve din adamı kişi'yi *"rızık Tanrı'nın inâyeti ve keyfi sayesinde edinilebilir"* inanışlarına itmiştir.

Şeriât verileri içerisinde rızk'ın Tanrı tarafından saptandığına, sermayenin dahi Tanrı tarafından sağlandığına, Tanrı'nın bazı insanları bazı insanlardan rızıkça üstün yarattığına dair olan sayısız hükümler yanında bir de çalışma ürünü sayılabilecek herşeyin beşer emeği ve gayreti ile değil fakat Tanrı dileği ile ortaya çıktığı inancını pekiştiren hükümler pek çoktur. Bunun böyle olduğunu anlatmak uzere din adamı Kur'ân'dan: *"...görmez misiniz ektiğiniz tohumu... siz mi bitiriyorsunuz onu, yoksa Biz mi bitirmedeyiz. Dilersek elbet onu kurutup çer çöp haline getirirdik de şaşırır kalır, nadim olur dururdunuz... Gerçekten de: -'Biz, derdiniz, ziyan ettik-'..."* (K. 56 al-Vakıa 63-67) şeklindeki örnekleri sergiler. Bu doğrultuda olmak üzere daha pek âyet ve hadîs hükmü bulunmaktadır. Görülüyor ki ekin yetiştirmek, yani çifçilikle, ziraatla uğraşmak, bu yoldan ürün elde etmek kişi'nin kendi çalışması ve emeği ile olan bir şey değildir. Kişi ne kadar gayret sarfederse etsin, ne kadar tedbirli davranmağa özenirse özensin sonuç - yani ürün edinmek- onun elinde değildir; her şey Tanrı'nın dilek ve isteğiyle, keyfî irâdesiyle sonuç vermektedir. Çiftçi'nin, rençberin tarlayı ekip sürmesi önemli değildir, çünkü din adamı'nın söylemesine göre Tanrı: *"Dilersek elbet onu kurutup çer çöp haline getirirdik de şaşırır kalır, nadim olur dururdunuz..."* diye konuşmuştur; yâni ekilen ekini dilediği gibi "bitirir", ya da "kurutup çer çöp haline getirir" olduğunu anlatmıştır.

Hatırlatalım ki şeriât verileri arasında rızkın emek ve çalışma karşılığı olduğunu bildiren hükümler hiç yok değildir. Örneğin Necm Sûresi'nde: *"İnsan ancak çalıştığını elde eder ... Çalıştığının karşılığı da gösterilir ona"* (K. 53 Necm 39-40) diye yazılıdır. Bakara Sûresi'nde *"Rabbınızdan rızık fazlalığı isteyerek ticârette bulunmanızda beis yoktur"* (K. 2 Bakara 197) şeklinde âyet'ler bulunur.

Yine bunun gibi din adamı'nın elinde *"Amellerin kiymeti ancak niyetlere goredir...Deveni bağla da öyle tevekkül et"* şeklinde formüller de vardır. Ancak ne var ki bu hükümler dahi aslında Tanrı'nın keyfîliğine dayalı olmak üzere iş görecek niteliktedir: *"Tanrınızdan rızık faz-*

lalığı isteyerek..." sözleri "istemenin" kişi'den, oysa ki "karşılığını vermenin" Tanrı'dan olduğunu gösterir; kaldı ki kişi bakımından "istemek" dahi Tanrı'nın isteğiyle olabilen bir şeydir. Yine bunun gibi "tevekkül" etmeden önce deve'yi bağlamak, kişi'nin değil fakat Tanrı'nın istemiş olmasiyle mümkündür, nasıl ki hastalık denen şey kişi'nin temizlik kurallarına uymamasiyle değil fakat yine Tanrı'nın isteğiyle oluşuyor ise [589].

Din adamı'nın bellettiği şeriât verileri arasında "rızk" denilen şeyin kişi'nin çalışması ya da iş gücü ile ilgili olmayıp Tanrı'nın "dünyâ düzeni" anlayışı ile ilgili olduğunu gösterenleri vardır. Anlaşılan o'dur ki Tanrı, bu dünya düzeni'ni kurarken servet eşitliğini sakıncalı bulmuş, ve bu nedenle kul'larından kimini fakir kimini de zengin kılmıştır. Bunu anlatmak uzere din adamı *Şûrâ* Sûresi'nden şu örneği verir: *"(Tanrı dileseydi hepinizi bol rızıklı yapardı, fakat) Eğer Tanrı her kese bol rızık verseydi yeryüzünde azgınlık olurdu"* (K. 42 Şûrâ 27)[590]. Nahl Sûresi'nden şunu ekler: *"(Tanrı) Rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur"* (K. 16 Nahl 71). Bu söylediğini pekiştirmek için Zuhruf Sûresi'nden şunu okur: *"Dünya hayatındaki geçimlerini aralarında böldük ve bazılarını bazılarından üstün kıldık"* (K. 43 Zuhruf 32)

Görülüyor ki din adamı'nın bellettiği bu âyet'lere göre Tanrı, her kese bol rızık vermek ve böylece servet eşitliğini sağlamak olanağına sahib bulunduğu hâlde böyle yapmamıştır; yapmamasının nedeni servet eşitliğinin yer yüzünde "azgınlık" yaratacağını düşünmüş olmasındandır: güyâ insan, kendisini ihtiyaçtan uzak gördüğü an mutlaka azan bir yaratıktır (K. 96 Alâk 6-7) ve eğer Tanrı bütün kullarına bol rızık verse imiş yeryüzünde azgınlık egemen olurmuş (K. 42 Şûrâ 27), ve işte huzur sağlansın diye insanların bir kısmına bol fakat bir kısmına da az rızık dağıtmış imiş (K. 43 Zuhrûf 32).

Din adamı'nın şeriât'a dayalı olarak öne sürdüğü yukardaki mantığı benimsemek biraz güç. Çünkü akla şu sorular geliyor: "Pek iyi ama her şeyi dilediği gibi ayarlamaya ve düzenlemeğe kâdir bir Tanrı, servet eşitliğinin azgınlık yaratmasına engel olamaz mıydı acaba? Öte yandan eğer servet eşitsizliği Tanrı'dan ise bu taktirde yeryüzü azgınlıklarını, Tanrı'nın yarattığı bu eşitsizlikte aramak dogru olmaz mı?"

Öte yandan din adamının bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı,

hiçbir işi insanın kendi emeğinin ürünü olarak tanımlamaz. Herşeyi kendi yapmış gibi görünüp azametiyle övünür ve kişi'yi âciz, zavallı, güçsüz kerteye indirip kendisine şükürler ettirir. Bunun böyle olduğu din adamının belletiği şu hükümden anlaşılmakta: *"Söyleyin, ektiklerinizi yerden bitirenler sizler misiniz, yoksa Biz mi bitiriyoruz? Dilersek Biz onu çerçöp yaparız, şaşar kalırsınız... Söyleyin; içtiğiniz suyu buluttan indirenler sizler misiniz, yoksa onu Biz mi indiririz. Dileseydik onu acılaştırırdık, hala şükretmez misiniz"* (K. 56 Vâkıa 63-70)

Pek muhtemelen denecektir ki, eğer din adamları istemiş olsalardı, tıpkı Batı ülkelerinde Luther ve Calvin vs... gibi kimselerin yaptıkları gibi, toplum yararına iş görebilirler ve örneğin, çalışmayı din haline getirebilirler, toplumu miskinlik yerine dinamizme sürükleyici girişimlere yönelebilirlerdi. Ancak ne var ki şeriât eğitimiyle yetişen din adamı'nın bu doğrultuda iş görebileceğini düşünmek güçtür. Gerçek şudur ki din adamları hiçbir zaman kişi'nin ve toplumun ekonomik bakımdan gelişmesini ve bilinçlenmesini istememişlerdir, tıpkı diğer bakımlardan olduğu gibi. Aksine kişi'yi ve toplumu yoksul ve aç yaşamlara zorlamak sûretiyle sömürücü sınıflara (özellikle İktidarlara) "koruyuculuk" işini görmüşlerdir.

C) Din adamı insanlarımızı şeriât verileriyle eğitirken "kader oyuncağı" haline getirir:

Her ne kadar şeriât sistemi, daha önce de değindiğimiz gibi, kişi sorumluluğuna yer verir gibi görünen ve "iyilik" ve "kötülük" gibi şeylerin insanın kendisinden gelme olduğunu belirten ve örneğin *"Kim yararlı iş işlerse kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhine"* (K. 41 Fussilet 46) ya da *"İşlediklerinizden sorumlu tutulacaksınız"* (K. 16 Nahl 93) şeklindeki hükümleri kapsar görünür bulunmakla beraber, esas itibariyle **kaderciliği** öngören ve kişi'yi kendi irâdesi dışındaki güçlerin oyuncağı haline getiren bir düzendir. Din adamı'nın bellettiği şeriât verilerine göre Tanrı, "yeryüzünde yürüyen her yaratığın" ve dolayısiyle kişi'nin kaderini, hem de daha doğuştan önce ana karnında iken çizer; kaderini çizdiği kişi'yi "sağ'dan" ya da "sol'dan" verilmiş defterle yeryüzüne çıkarır. Çıkardıktan sonra onun davranışlarına dilediği gibi yön verir; **"ol"** dediği zaman her şeyi olmuş hâle sokar (K. Nahl 40; A'raf 57 vs) dilediğini doğru yola eriştirip dilediği-

ni saptırır (K. Yûnus 25; Kehf 17; Ahzab 17; A'raf 186; Nûr 88; Ra'd 11 vs); dilediğinin kalbini açıp müslüman dilediğinin kalbini dar kılıp kâfir yapar (K. En'am 125).

Bunları belletirken din adamı neden dolayı bazı hükümlerin kişi sorumluluğuna ve bazılarının da kaderciliğe yönelik olduğunu bilmez ve bu çelişkinin nereden dogduğunu düşünemez. Çünkü Kur'ân'ın çelişkili hükümler kapsayabileceğini aklından geçiremez.

Oysa ki bütün bunlar Muhammed'in günlük siyâsetinin gereksinimi olarak ortaya çıkan durumlardan doğmuştur. Şu bakımdan ki, kişi'leri "Cennet mükâfat'ları" ya da "Cehennem korkutmaları" yolu ile müslüman yapabileceğini düşündüğü hallerde: *"Her kes kendi davranışından sorumludur; doğru yolu seçip İslâm'a giren Cennetlik, girmeyen Cehennemlik olur"* şeklinde konuşmuştur. Kişi'yi kendi kaderini çizer nitelikte gören bu hükümler arasında: *"Rabb'ın gözetleme mevkiindedir. Bütün ef'âl ve harekatınızı murakebe eder"* K. 89 Fecr 14) gibi ya da *"İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük ederseniz o da kendinizedir..."* (K. 17 İsrâ 7), ya da: *"Kim yararlı iş işlerse kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhine"* (K. 41 Fussilet 46), şeklinde âyet'ler vardır. Bunlar yanında: *"Kur'ân senin lehine yâhut aleyhine hüccettir (kanıt'tır); herkes sabahleyin işine, gücüne çıkar da kendisini satar ya da kaybeder"*, ya da: *"Bir kul günah'a düşmekten korkarak günah olamayan şeylerden sakınmadıkça müttekiler (dayananlar) derecesine çıkamaz"*, şeklinde hadîs'ler de vardır [591].

Bir zamanlar *Mu'tezile* sınıfı mensupları bu hükümlere sarılarak kişi'ye biraz olsun özgür irâde sağlama hevesine kapılmışlardı. Fakat din adamı onları dinsizlikle suçlayıp susturmuştur, çünkü inandığı kaderciliktir ; elinin altında kaderciliğe ağırlık veren hükümler vardır. Bunları Muhammed'in günlük siyâsetinin gereği olmak üzere konmuş şeyler olarak gösterir. Örneğin Tevbe Sûresi'nin 28ci âyeti'ni belletirken bu doğrultuda açıklama yapar. Bu âyet'de rızık edinmenin Tanrı'nın dileğine kalmış bir şey olduğu anlatılmak üzere şöyle denmiştir: *"Bilin ki Allah dilerse sizi bol nîmetiyle zenginleştirir"* (K. 9 Tevbe 28). Bu hükmü Muhammed, Mekke'nin fethinden sonra "müşrikleri" ve "kâfirleri" *Mescid-i Haram*'a (yâni Kâ'be'ye) sokmamak için koymuştur. Düşündüğü şu olmuştur ki eğer "müşrikler" ve "kâfirler"

Kâ'be'yi ziyâret vesilesiyle müslümanlarla bir arada olacak olurlarsa müslümanları pek muhtemelen dinlerinden caydırtabileceklerdir. Ancak ne var ki "Müşriklerin" ve "kâfirlerin" Mekke'yi ve Kâ'be'yi ziyâret etmeleri Mekke'nin ticâri hayatı bakımından çok önemliydi. Böyle bir yasağı koymakla Mekke ticâretini aksatacağını ve müslümanların zarara uğrayarak yakınmaya başlayacaklarını bildiği için rızık işini Tanrı'nın keyfine ve dileğine bağlamak istemiş ve Kur'ân'a şu âyeti koymuştur: *"Ey inananlar! Doğrusu puta tapanlar pistirler, bu sebeble, bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Eğer fakirlikten korkarsanız bilin ki Allah dilerse sizi bol nîmetiyle zenginleştirecektir..."* (K. 9 Tevbe 28).

Bu örnekleri çoğaltmak kolay, fakat dikkat edilecek olursa yukardaki hükümlerden bazılarında kişi sorumluluğuna yer verilirken pek çoğunda kader ögesine ağırlık sağlanmıştır.

Ve din adamı kaderciliği en katı şekliyle insanlarımızın beyinlerine aşılarken, ayni zamanda bu beyinleri çelişmeli hükümlerle hırpalar.

Ç) Din adamı insanlarımıza, "felâket" ve "müsibet"lerin Tanrı'dan geldiği ve Tanrı'nın sadece kendi sevdiği kul'larını yerden yere çarptığı inancını aşılar. Böylece müsibet'ten ders alma olanağını yok kılar:

Türk'ün İslâm'a girdikten sonraki tarihi (ve özellikle Osmanlı dönemi) her ne kadar askerî bazı başarılarla ve toprak kazanmalarla süslenmiş ise de ekonomik, sosyolojik ve kültürel yaşamlar bakımından birbirini izleyen fakat birbirinden büyük felâketlerle doludur. "Felâket" derken sadece savaş yenilgilerinden, sadece haysiyet kırıcı geri çekilmelerden söz etmiyoruz. Din adına giriştiğimiz savaşlardaki yenilgilerimiz, millî servet ve değerlerimiz ve haysiyetimiz bakımından ne kadar yıkıcı, ne kadar utanç verici oldu ise, halk olarak yoksulluklar, açlıklar ve mutsuzluklar içerisinde yaşamış olmaklığımız da o kadar felâketli olmuştur.

Ancak ne var ki "kader" felsefesiyle yoğurulmuş insanlar topluluğu olan Osmanlı Devleti, bu felâketlerden ders almak şöyle dursun, aksine bunları Tanrı'nın bir "ihsanı" ya da "denemesi" gibi görmüş, daha doğrusu din adamı tarafından o şekilde görmeğe alıştırılmıştır[592].

Bu alışkanlık ve bu inanış İslâm ülkeleri bakımından çağımıza dek ortak bir nitelik taşır. Nufusu yüz milyonu aşkın Arap ülkelerinin (Mısır, Suriye, Ürdün vs), üç buçuk milyonluk İsrail karşısında bir biri ardına haysiyet kırıcı hezimetlere uğramasından sonra Mısır Başkanı **Nasır,** bu yenilgileri Tanrı'nın denemesine bağlamış ve molla'lar yatağı olan el-Ezher Üniversitesi de ayni görüşlerle ona katılmıştı. Bu arada nice Arap yazarlar yenilginin Tanrı **"inâyeti"** olduğunu savunmuşlardır.

Bu inanış, islâm'ın daha ilk anlarından itibaren yerleşmiş bir şeydir. Nice örneklerden biri olmak üzere belirtmek gerekirse, büyük bir yenilgi ile sona eren **Uhud** savaşından sonra müslümanların başına gelen felâket, Tanrı'nın "müslümanları denemesi" şeklinde tanımlanmış (K. 3 Al-i İmrân 152)[593] ve savaşta ölenlerin "ölü" olmayıp *"Allah'ın onlara kendi kereminden ihsan ettiği nimetlere kavuşmalarından dolayı sevinç içinde"* bulundukları anlatılmıştır (K. Al-i İmrân 169-170).

Felâketin Tanrı inâyeti olduğu inanışları 1400 yıl boyunca din adamı'nın gayretleri ve aldatmalariyle sürdürülegelmiştir. Din adamı'nın elinde, bu konu ile ilgili olarak zengin bir şeriât kaynağı vardır ki, bunlar arasında: *"Yeryüzüne ve sizin başınıza gelen herhangi bir olay (bir felâket) yoktur ki Biz onu yaratmadan önce o Kitab'da bulunmasın..."* (57 Hadîd 22) şeklindeki Kur'ân âyet'lerinden tutunuz da *"Allah bir kulunun iyiliğini dilerse, dünyâ cezâsını tâcil eder. Eğer bir kuluna fenalık dilerse suçundan dolayı onu dünyâda cezâlandırmaz... Mükâfatın büyüklüğü belânın büyüklüğü nispetindedir. (Allah) bir kavmini severse onları belâya uğratır. Bir kimse mukadderata râzı olursa Allah ondan râzı olur"* [594] şeklindeki hadîs hükümlerine varıncaya kadar pek çeşitli olanları vardır. Söylemeye gerek yoktur ki bu inançla yoğurulmuş toplumlar felâketten ders almazlar, almadıkları için de felâketten kurtulamazlar.

D) Din adamı insanlarımızı, şeriât'ın "sabır", "tevekkül" vs... gibi uyutucu malzemesiyle her türlü haksızlığa boyun eğme geleneğine yöneltir.

Din adamı'nın uyguladığı şeriât verileri kişi'yi "sabırlı yaşamlara" çağıran emirlerle doludur. **"Sabr"** denen şey dinsel bir görev olduğu

kadar kişi bakımından "meziyet" sayılmak gereken ve üstelik "mükâfat'lara" erişme vesilesi yaratan bir nitelik anlamındadır. Kur'ân: *"Sabretmelerine karşılık da mükâfatları Cennettir ve ipeklilerdir"* (K: al-Dahr 12) şeklindeki âyet'lerle doludur. Bundan dolayıdır ki dünyâ yaşamı boyunca her müsîbeti sabırla karşılamak, iktidarların her türlü istibdadına ve haksızlıklarına sabırla boyun kırmak, yoksulluğa, açlığa, susuzluğa, kıtlığa ve rızık azlığına hep sabırla katlanmak müslüman kişi'nin Tanrı emri olmak üzere benimsediği şeylerden olmuştur. Daha ilk başlarda Muhammed, kendi taraftarlarını bu ruh ve anlayışla yoğurmuştur. Din adamı'nın bellettiklerinden anlaşılmaktadır ki bunu çoğu zaman günlük siyâsetinin gereği olmak üzere yapmıştır. Örneğin **Uhud** savaşında yenilgiye uğraması ve dolayısiyle o zamana kadar herşeyi Tanrı yardımı ile başardığı iddiâlarının boşlukta kalması üzerine, yenilgi'nin Tanrı'dan geldiğini, çünkü Tanrı'nın müslümanları "felâket" ile sınamak istediğini, bu nedenle "sabırlı" olmak gerektiğini söylemiş ve Kur'ân'a bu doğrultuda âyet'ler yerleştirmiştir: *"...Allah sizi denemek için onlardan geri çevirdi. Allah, muhakkak ki, sizin suçlarınızı bağışladı..."* (K. 3 Al-i İmrân 152); *"Allah sabredenlerdendir... Andolsun ki sizi birazcık korkuyla, açlıkla, mal, can ve meyve noksaniyle sınayacağız. Müjdele sabredenleri..."* (K.Bakara 153 ve d.).

Yine din adamı'nın söylemesine göre Muhammed, insanlara ârız olan "mihnet" ve "musîbet"leri farklı kısımlara ayırmış, kişilerin tutum ve davranışlarına göre bir kısmını *"ukûbet"* (cezâ, azâb) şeklinde, bir kısmını da *"sabr"* yolu ile "mükafat'a" erişilir şeyler olarak tanımlamıştır. Örneğin Tanrı'ya (ve dolayısiyle kendisine) itirazda bulunanları "munafık" ilân edip bunlara ârız olan müsîbetin "ukûbet" olacağını bildirmiştir. Buna karşılık "(Tanrı'ya ve peygamber'e itaatkâr olan) mü'minlere ârız olan "musîbetlerin" Tanrı'dan gelme olup **sabır**'la karşılanması gerektiğini, çünkü Tanrı'nın her türlü müsîbeti sevgili (ve "hayır" dilediği) kul'larına musallat ettiğini belirtmiştir. Daha başka bir deyimle şunu anlatmak istemiştir ki Tanrı'nın "iyilik", "hayır" dilediği kimse "bir takım musîbetlerle iptilâlanır". Ebû Hüreyre'nin rivâyeti şöyledir: *"...Resûlu'llâh'ın...: -'Şu bir kimse ki (Tanrı) onun hakkında hayır dileye, onu bir takım musîbetlere giriftâr eder-' buyurduğu rivâyet olunur"* (**Sahih-i...,** Cilt XII, sh. 63)[595]. Bundan dolayıdır ki mü'min kişilerin "Allah'dan geldi" diyerek her türlü musîbeti sabırla karşılamaları gerekir; sabır gösterdikleri taktirde onların "musîbeti günahlarına keffâret olur".

Eğer hem sabreder ve hem de musîbet verdi diye Tanrı'ya "hamd-ü şükür" edecek olurlarsa Tanrı indinde derecesi yükselmiş olur (**Sahih-i...,** Cilt XII, sh. 63) [596].

Kuşkusuz ki **"sabr"** denen şey, kişi karakterinde olumlu iş görebilecek olan meziyetlerden biridir. Fakat kişi'yi haksızlıklara, özgürlüksüzlüklere, insan haysiyetini zedeleyici durumlara (örneğin köleliğe, eşitsizliğe vs), miskinliğe, mübtezellige ya da benzerî yaşamlara sürükleme sonucunu yaratan şekliyle iş gördüğü taktirde yıkıcı olur. İslâm ülkeleri tarihinin ortaya vurduğu gerçek o'dur ki müslüman halklar, **"sabr"** denen şeyi böylesine meziyet bildikleri içindir ki insan hakları ya da özgürlük adına hiç bir zaman ayaklanmamışlardır; sadece "din elden gidiyor" diyerek ayaklanmışlardır. Bundan dolayıdır ki haksızlıklardan, ikltidarların tasalludundan, zavallılıklardan bir türlü kurtulamamışlardır. Onların bu tür yaşamlara zorlanmasında din adamlarının rolü büyük olmuştur.

İktidar ve Varlık Bakımından Güçlü Olan'ın Destekçisi Ve Koruyucusu Olarak Din Adamı

Geçmiş dönemler boyunca din adamı, toplumu ezen ve sömüren kim varsa onun yanında yer almış, ona daima destek olmuştur. Müstebid iktidarlar ve halkı soyan sınıflar hep din adamının desteği ve yardımiyle saltanatlarını, mutluluklarını sürdürebilmişlerdir. Günümüzde de durum, tüm İslâm ülkeleri itibariyle budur.

I) Din adamı, şeriât dîni'nin "hükümdarlar" sayesinde ayakta durabileceğine inanmış olarak *"Zâlim ve fâsık olsalar da hükümdarlara itaât gerekir"* formülüne bağlı kalmış ve toplumu da bu duygularla yetiştirmiştir:

Çoğu yayınlarımızda değinmiş olduğumuz gibi İslâm dini demokratik değil fakat **"teokratik"** nitelikteki devlet şekillerine yer verir; din ve devlet ayrılığı ilkesini kabul etmez. Ortaya çıktığı andan bu yana, yâni 1400 yıl boyunca özelliği ve uygulanışı hep bu olmuştur. Bu yüzden İslâm ülkeleri hep mutlak iktidara sahip hükümdarlar tarafından yönetilmişlerdir. 1400 yıl içerisinde bir tek İslâm ülkesi gösterilemez ki demokrasi ile yönetilmiş olsun.

İslâmî devlet uygulamasında din ve devlet ayrılığı'nın bulunmaması nedeni şundan dolayıdır ki Tanrı güyâ Muhammed'i peygamberlerin en üstünü ve en sonuncusu olmak üzere göndermiş ve dini onunla "kemâle" erdirmiştir. Bunu yaparken din ve dünyâ işlerini onun elinde toplamıştır. Ondan önceki hiç bir "peygambere" böyle bir imtiyaz sağlamamıştır. Din ve devlet işlerini onun elinde toplamasının nedeni, *"insanların hem din ve hem dünyalarındaki salâhlarını sağlamak içindir"* [597].

Din adamı'nın belletmesine göre Muhammed, din'in ancak "halife'ler" (hükümdarlar) sayesinde ayakta durabileceğini düşünmüş ve bu nedenle şöyle konuşmuştur: *"İlerde başınıza öyle âmirler gelecek ki,*

bunların kabûl ve reddedeceğiniz tutum ve davranışları olacaktır. Bunlar ifsâdatta bulunacaklardır. Fakat (Tanrı'nın) onlar vasıtasiyle islâh edip düzelttiği, onların ifsâd edip bozduklarından daha çok olacaktır. İyilik yaparlarsa ecri onlara, şükrü de sizedir. Kötülük yaparlarsa cezası onlaradır. Size düşen sabr etmektir" [598].

Yâni anlatmak istemiştir ki hükümdarlar ne kadar zâlim, ne kadar "fâsık" (günâhkar, kabahatlı, vs...) olurlarsa olsunlar, onlara mutlak şekilde itâat etmek gerekir. Kötülük yapmışlarsa onların kötülüklerine karşı direnmek değil fakat "sabr" ederek boyun eğmek gerekir, çünkü Tanrı onlara bu kötülüklerinin cezâsını ilerde bizzat kendisi verecektir.

Ve işte İslâm ülkelerinde din adamları'nın 1400 yıl boyunca halkı "müstebid" şekilde yöneten hükümdarları desteklemelerinin nedeni budur. 1400 yıl boyunca hükümdarları (daha doğrusu Devlet'i) kişi'ye ve topluma üstün tutmalarının, ya da kişi'yi ve toplumu daima devlet'e fedâ etmelerinin nedeni de budur. Bu 1400 yıllık tarih içerisinde hükümdarların insan haklarına ve insan şahsiyetinin haysiyetine aykırı davranışları din adamı'nın tepkisine hiç bir zaman yol açmamıştır. Aksine din adamı iktidarın en mutlak ve en müstebid bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmuş, insanlarımızı da bu uygulamalara boyun eğdirtmiştir. Bu sayede aynı zamanda kendi saltanatının devamını da sağlamıştır.

Öte yandan din adamı kişi'yi, her zaman için dünyevî iktidara karşı düşmanlık duygulariyle beslemiştir. Bu işi görebilmek için elinin altında şeriât emirleri vardır ki, bu emirlere göre "Tanrı'ya" ve "peygamber'ine" itaât her şeyin üstünde gelir. Örneğin Kur'ân'da, cehennem ateşine atılanların: *"Keşki Allah'a itâat etseydik; keşki Peygambere itâat etseydik"* (K. 33 Ahzâb 66) diye konuştukları yazılıdır.

Din adamı bu tür hükümlere dayalı olarak uhrevî iktidara itaat etmenin önemini belletmek için geçmiş dönemlerden örnekler verir. Bu örneklere göre Tanrı ve peygamber emirlerine itaat etmeyen halklar felâkete uğramışlardır.

Her ne kadar din adamı, iktidar sahiplerinin Tanrı tarafından halkı görüp gözetmek ve korumak üzere yetkili kılındıklarını, halka zulm etmemekle zorunlu bulunduklarını söyler ve bununla ilgili hükümleri

sergiler ise de, iktidarlar bakımından sorumluluğun sadece Tanrı'ya karşı olduğunu ve Tanrı'nın bu gibi kimseleri Cennet'e sokmayacağını söylemekten geri kalmaz. Bunun böyle olduğunu anlatmak için Muhammed'in şu sözlerini hatırlatır: *"Hiç bir vâli yoktur ki o, müslüman ahâli üzerinde icrâ-yı velâyet ederken zulüm ederek ölür, muhakkak Allah Cennet kokusunu ona haram kılacaktır"* [599].

Eskiden olduğu gibi bugün de din adamı, sosyal yaşam ve davranışların Tanrı ve peygamber emirleriyle düzenlenmek gerektiği inancını insanlarımıza aşılar. Ona göre bu emirler "nihaî" ve "üstün" nitelikte olup "beşer" irâdesiyle (daha doğrusu "millet irâdesi" şeklindeki kararlarla) asla değiştirilemez; tek geçerli Kanun, tek geçerli Anayasa, tek geçerli irâde sadece ve sadece Kur'ân'dır. Din ve devlet işlerinin ayrılığı diye bir şey söz konusu değildir. Şu nedenle ki Muhammed: *"Benî İsrail'in din ve devlet işlerini peygamberler idare ediyordu; bir peygamber ölünce başka bir peygamber onun yerine geçiyordu. Artık benden sonra peygamber yoktur, halifeler bulunur. Bazan bunlar birden fazla olurlar... Sırası ile bunlara biât ediniz ve onlara karşı olan vazifelerinizi yerine getiriniz ve size karşı onların yapmaması gereken şeyi Allah'tan dileyiniz"* demiştir [600]

Bundan dolayıdır ki **Diyânet İşleri Başkanlığı**: *"Millet hâkimiyeti kitabımızın ve peygamberimizin gösterdiği yoldur"* [601] diyerek Kur'â'nı egemenliğin kaynağı olarak gösterir. Böylece başta Anayasa olmak üzere insan yapısı kanunları temelsiz kılar. Anlatmak istediği şudur ki Kur'ân'a yatkın düşmeyen kanun hükümleri geçersiz sayılmak gerekir. Ancak ne var ki Kur'ân, kişi'nin "doğal" haklarını, özgürlüklerini, eşitliğini vs öngörmemiştir. Örneğin Kur'ân'a göre **kölelik** Tanrı yapısı bir kuruluştur (K. Nahl 75); **kadın** "dînen ve aklen dûn bir yaratıktır"; **Kişi** sadece kul niteliğinde bir yaratıktır; kişiliğinden doğma hiç bir hakka sahip değildir. Bu nedenle Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisine (örneğin Halife'ye) karşı, kötü ve despotik yönetim altında kalsa dahi, direnme olanağına sahip değildir. Her ne kadar Kur'ân **"zulüm"** denen şeyi yasaklamış görünmekle beraber "zulüm" deyiminden insan haklarının ihlâlini anlamamıştır. Örneğin "müşrikleri" öldürmek zulüm sayılmaz çünkü Kur'ân'da "Müşrikleri nerede görürseniz öldürün" (Tevbe 5) diye emredilmiştir [602].

Öte yandan yine din adamı'nın şeriât'a dayalı olarak açıklamasına

göre Muhammed şöyle demiştir: *"(İktidarda bulunan kişi) Kafası üzüm tanesi gibi habeşî bir köle olsa dahi ona itaat gerekir"* [603]. Böyle dediği içindir ki din adamı da yüzyıllar boyunca halkı hep bu tür bir itaatle yetiştirmiştir. İmam Gazzalî, İbn Teymiyye, Cüveynî gibi nice ünlüler halkı koyun sürüsü şeklinde yönetilmek gereken bir şey bilmişlerdir. Bundan dolayıdır ki yöneticiler halkı, düşünme gücünden yoksun tutabilmişlerdir. Osmanlı yöneticilerinin büyük bir ustalıkla uyguladıkları siyâset de bu olmuştur. Sayısız örneklerden birini verelim: 1876-7 Osmanlı-Rus savaşı, bilindiği gibi Rusya lehine sonuçlanmıştı; bu şekilde sonuçlanmasının tek nedeni Osmanlı yöneticilerinin akılsızlıklarıydı. Fakat bu yöneticiler akılsız oldukları oranda kurnaz idiler: din adamı'nın desteğiyle halkı bâtıl inanışlar içerisinde kandırmanın yolunu bildikleri için halka şunu anlatmışlardır ki Rus Çarı, büyük çabalar sarfederek Muhammed'in bir mesajını ele geçirmiştir ve bu mesajda **Hırka-i Saadet**'i elde edenin yeryüzüne sahip çıkacağı yazılıdır. Rus Çarı'nın savaşı kazanmış olmasının tek nedeni de işte bu mesajı elinde bulundurmasıdır. **Hırka-i Saadet,** Muhammed'in giysilerinden biri olup o tarihlerde İstanbul'da bulunduğu için, yapılacak şey bu mesajı ele geçirip Rus Çarı'na bu mesajdan yararlanma olasılığını yok etmekti. Bu maksatla Devlet ricâli oturur bir plan tertipler: bu plana göre müslüman bir fedai aranıp Rusya'ya yollanacak ve böylece Çar'ın elindeki mektub gizlice alınacaktır. Eğer bu yapılacak olursa artık Rusya bir daha Osmanlıya karşı savaş alanında başarı kazanamayacaktır! [604]

Bu yalanlara inanan halk Rusya'ya karşı yenilgiden dolayı yöneticileri özürlü görmüştür. Din adamı'nın ilkel bilgiler ve inanışlarla yetiştirdiği Osmanlı toplumundan elbetteki "kamu oyu" bilinçlenmesi beklenemezdi. Hemen belirtelim ki günümüzün insanlarını yetiştiren din adamları, o zamanın insanlarını yetiştirenlerden farklı değillerdir. Çünkü onlar da, bunlar da aynı şeriât malzemesinin yetiştirmesidirler. Durum bütün islâm ülkeleri bakımından aynıdır. Aynı olduğu içindir ki "istibdat" yönetimlerine karşı halktan gelme bir direniş görülmez[605].

II) Ve günümüzdeki durum!

Toplumumuzun bazı sınıfları var ki, her biri kendi çıkarları bakı-

mından din eğitimine önem vermek, din adamı yetiştirmek, Kur'ân kurslarının çoğalmasını, cami sayısının artmasını istemek gibi konularda birbirleriyle yarışırlar. Oy yatırımı yapabilmek, halk yığınlarını kazanabilmek amaciyle siyâset adamı, din adamına ne kadar muhtaç ise, varlık adamı da kendi mutluluğunu sağlayan yeryüzü eşitsiziliğini sürdürebilmek için ayni şekilde muhtaçtır. Öte yandan din adamı da kendi çıkarlarının onlara hizmet siyâsetinde yattığını bilir. Bu "üçlü ittifak'ın" benimser olduğu demokrasi anlayışındaki temel ilke, halk yığınlarının din hamuru ile yoğurulması fikrine oturur. Bu fikre sarılanlar, "Halk dinine sahip olmak istiyor" yaygaralariyle halk irâdesini din verileriyle özleştirerek "şekilci" bir demokrasiye yer veren, fakat gerçekte demokrasiye tamamiyle ters düşen ortamı oluştururlar. Bu ortam içerisinde halkı sömürmek kolaydır.

Bu "üçlü ittifak", halkı uyutma amacına yönelik bir demokrasi uygulamasını sağlamak üzere her türlü kurnazlığı düşünmüştür. Oy adamı, halkı kendi tuzağına düşürebilmek maksadiyle dinin en ateşîn savunucusu görünüşü içerisindedir: **"Tanrı"** deyimini ağzından eksik etmez; konuştuğu dil hiç değişmeyen deyimlerle aynıdır: "Dinsiz toplum olmaz, Türk'ü Türk yapan İslâm'dır" der. Ama bunları derken "Def'i hacet'ten sonra üç ya da beş taş parçası ile altınızı temizleyin, kullandığınız taşların tek sayıda olmasına dikkat edin, çünkü Tanrı tek'tir" ya da "Tanrı müşrikleri nerede görürseniz öldürmenizi emrediyor" şeklindeki verilerle Tanrı fikrini küçültüğünü düşünmez.

Öte yandan bu aynı siyâset adamı bilir ki, din adamının elinde eğitilen halk için ne insan hak ve özgürlükleri hakkında fikir edinmek, ne yoksulluğu ve mutsuzluğu sorun haline getirmek söz konusudur.

1950'den bu yana Siyaset adamı için "din" nasıl bir "oy yatırımı" haline sokuldu ise "enflasyonist" ve "kaptı kaçtı" bir ekonomik siyâset sayesinde kolaylıkla varlık edinen sınıflar da aynı mekanizmayı kendi çıkarlarının güvencesi haline getirmişlerdir. Özellikle 1960'lardan sonra büyük ya da küçük çaptakı iş çevrelerimiz, işçi'nin din duygularını sömürmek hususunda birbirleriyle yarışır olmuşlardır. İşçilerinin şu veya bu şekilde huzursuzluk yaratmalarını önlemek amaciyle benimser oldukları kurnazlıkların başında işyerine mescid yaptırmak ve işçiyi ibâdetle meşgul etmek gibi usûller yer almıştır. Bir iş adamı'nın anlatışı şöyle: *"İşçilerimiz bu mescitlere muntazaman devam ederler;*

orada istedikleri gibi ibâdet ederler, ara sıra ben de onlara katılırım. İmamları da vardır; güzel güzel va'az'lar verirler, Tanrı'nın insanlara nasıl rızık dağıttığını, nasıl dilediği gibi rızkı azaltıp arttırdığını öğretirler. Yoksulluğun ve varlıklılığın Tanrı'dan gelme olduğunu ve gerçek müslüman kişiler için yoksulluğun fazilet sayıldığını, yoksulların varlıklı olanlardan önce Cennet'lere gideceklerini onlara Kur'ân hükmü olarak belletirler. Rızkın Tanrı'dan gelme olduğuna ve sabrın fazilet sayıldığına inandırılmış işçiler için, değil gereve kalkışmak ve fakat düşünmek bile günâhtır. Böylece onlar rahat, ben rahat, ülkemiz rahat, her şey düzende gitmektedir".

Hemen ekleyelim ki din adamı'nın va'az'lariyle işçisini din uykusuna yatıran iş adamı'nın, oldukça ilginç bir din anlayışı vardır: kendisini dindar göstermekte ne kadar usta ise, din emirlerine aldırış etmemekte de o kadar beceriklidir. Yoksulluk felsefesini işleyen şeriât verilerini işçisine uygularken, Tanrı'nın "rızık dağıtıcısı" olduğuna ve dilediği kişilere "sermaye" sağladığına dâir esasları da kendisi için öngörülmüş gibi gösterir. Nasıl ki Batılı din adamı, Makyavelik bir sırıtışla: *"Kanun denen şey örümcek ağına benzer ve eğer söylemek gerekirse sinek örneği haşaratın yakalanmasına yarar ve fakat eşek arısı gibi büyük olanların geçmesine olanak sağlar"* diyebiliyor ise ve Batılı iş adamı da *"Kanunun teknik engelleri karşıma çıktığı zaman ben onları aşmasını bilirim"* diye ekleyebiliyorsa[606] bizimkiler de bir yandan din'e bağlı imiş gibi görünürlerken, diğer yandan kendileri için engel yaratacak olan din emirlerini (örneğin faiz yasağını) bilmezlikten gelirler. Sanırlar ki başarılı ve varlıklı olmalarının sırrı bundan yatar. Bütün bunları da kuşkusuz din adamı'nın yardımı ile sağlarlar. Bu hizmetlere karşılık din adamı'nın destekçisi olurlar: cami inşasında ya da Kur'ân kursları ile din imam hatib okullarının açılmasında, siyâset adamı ile el ele bulunmaları, keselerini açmaları bundandır. Halkı böylesine uyutucu inanışlarla kaderine razı eden din adamına ne fedâ edilmez ki?

Varlıklı sınıfların Doğu İl'lerimize nazaran daha yaygın bulunduğu Batı İl'lerimizde Kur'ân kurslarının özel bağışlarla kurulur olmasının ve buna karşılık bu kursların Doğu İl'lerimizde Devlet eliyle çoğalmasının nedenleri bundandır. Gerçekten de ekonomik bakımdan Batı bölgelerine oranla daha yoksul, daha geri bırakılmış Doğu bölgelerindeki Kur'ân kursları genellikle Devlet'in malî yardımlariyle kurulmuştur.

Batı bölgelerinde ise sanayileşme ve ekonomik gelişme biraz daha farklı olduğundan, varlıklıların sayısı ve gücü bu bölgelerde daha yüksektir. Bu nedenle bu bölgelerdeki Kur'ân kurslarının bu varlıklı çevrelerden yapılan yardımlarla kurulduğu görülür. Kur'ân kurslarının en çok Ankara, İstanbul ve İzmir gibi İl'lerde kurulduğu bir gerçektir. Ulusal ortama nazaran Ankara'da %10 bir fazlalık vardır. Bundan çıkan sonuç şudur ki iş çevreleri ile siyâsetçiler Batı bölgesinde, ve fakat buna karşılık Devlet kuruluşu Doğu bölgelerinde olmak üzere yöntemli bir işbirliği halindedirler [607].

Din okulları konusunda da durum budur. Din okulları açmak ve din adamı yetiştirmek hususunda 1950'den itibaren Demokrat Parti tarafından girişilen faaliyetler 1960 ihtilalinden sonraki tutucu iktidarlar tarafından daha da güçlendirilmiştir. Cumhuriyet tarihimiz içerisinde meslek eğitimi alanlarındaki en hızlı artış "İmam Hatib Okulları" bakımından kendisini göstermiştir. Özellikle 12 Mart hükûmetleri zamanında gerçekleştirilen bu hızlanma, daha sonraları giderek artmıştır.

Şunu esefle söylemek gerekir ki cahil halkı kazanmak ve oy sağlamak için din adamından medet uman partiler ve iş adamları Türkiye'nin geleceğini din adamlarının ipoteği altına sokmuşlardır.

Ancak ne var ki din adamları "uhrevî iktidar"dan gayrı hiç bir iktidarı "meşrû" saymazlar; onlar indinde "dünyevî iktidar" geçersiz ve değersiz bir anlam taşır. Bu nedenledir ki müslüman kişi'yi dünyevî iktidara karşı isyankâr ve fakat "uhrevî iktidara karşı" itaatkâr ruhla yetiştirmeğe çalışırlar. Çünkü Kur'ân onlara: ***"Rabbimiz biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar" "Keşke Allah'a itaat etseydik! keske Peygambere itaat etseydik"*** (K. 33 Ahzhab 66-68) şeklindeki(ve benzerî) emirlerle hitâb etmektedir.

Bundan dolayıdır ki bir süredenberi gönüllü imamlar cami'lerde vatandaşı devlet aleyhine kışkırtmaya başlamışlardır [608]

Atatürk'ün Binbir Güçlükle Din Adamı'ndan Kurtardığı toplumu, Yeniden Din Adamı'nın Pençesine Terkeden Zihniyet.

Atatürk'ün şeriât karanlıklarından ve din adamı'nın tasalludundan kurtarıp akılcı eğitim sayesinde aydınlıklara çıkardığı Türk toplumu, yeniden şeriât bataklığına sürüklenmekte, yeniden din adamı'nın o "çağ dışılık" kokan ellerine terkedilmektedir. Son bin yıllık tarihimiz şöyle derinlemesine eleştirilebilse, kazanılan askerî savaşlar ve fethedilmiş ülkeler öyküsü dışında Türk'ün bilim ve kültür alanlarında başarısızlıkları şöyle ciddî ve cesûr bir araştırma konusu yapılabilse görülecektir ki bütün bunların nedeni şeriât eğitimi ile yoğurulmuş ve din adamının elinde bırakılmış olmak, dolayısiyle özgür düşünceden, yaratıcı güç'ten yoksun kalmaktır. Atatürk'ün sağladığı laik ve müspet eğitim sayesinde gerçekten ibret verici hamleler yapabilen toplumumuzun, şeriât ortamı içerisinde ve din adamı'nın elinde nasıl beyni işlemez, fikren uyuşuk ve cansız bir külçe hale gelebildiğini ancak böyle bir eleştiri ortaya vuracaktır.

Biliyoruz ki bu görüşümüzü çürütmek isteyenler, geçmişteki islâm uygarlığını örnek vereceklerdir. Ancak ne var ki islâm uygarlığı denen şey, islâm'ın kendisinden doğma, ya da şeriât eğitimiyle yetişmiş kimselerin yaratması olmayıp eski Yunan bilimlerinden yararlanma sonucu oluşmuş bir şeydir. Bunun böyle olduğunu diğer yayınlarımızda (özellikle **Aydın ve 'Aydın'** ve ayrıca **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitablarımızda) belirtmiş olduğumuz için burada durmayacağız. Fakat sadece şunu tekrarlamakla yetinelim ki şeriât malzemesi ve eğitimi ile müspet kafa yapısında, müspet ahlâk anlayışında insan yetiştirmek mümkün değildir. Akılcı düşünce'nin özgürlüğüne ve bağımsızlığına yer ve değer vermeyen, insan zekâsına güven beslemeyen, akla aykırı ne varsa her şeyi "gerçek" diye gösteren şeriât düzeni ve zihniyeti içerisinde aydın din adamı yetişemez.

I) "Aydın" din adamı yetiştirme hayalleri:

Her vesile ile tekrarladığımız gibi Batı'nın fikirsel gelişmesinde rol oynayan şey, aydın sınıfın bir yandan insan aklını baskı altında tutan din kuruluşuna ve diğer yandan da din adamlarına karşı savaşım vermiş olmasıdır. Batı'da özgür düşünce'nin egemenliğini sağlayanlar; insan aklını hem din cenderesinden, hem de din adamı'nın pençesinden kurtarmışlardır. **Akıl Çağı**'nın oluşumunda en önemli rol oynayan Fransa, din adamına karşı en amansız savaşım veren bir ülkedir. 1789 İhtilali dinsel zihniyete ve eğitime olduğu kadar din adamlarına karşı girişilmiş bir savaşımdır. Bu ihtilal, Fransız halkını, din adamı'nın sahteliklerine, yalanlarına ve saltanatına karşı başkaldırma geleneğine yöneltmiştir. Bu dönemde Aydın'ın başlıca düşüncesi toplumu din adamı'nın sömürüsünden ve etkisinden kurtarmak olmuştur. **Fransız İhtilali**, bu düşünceyi gerçekleştirme alanına sokan en önemli bir girişimdir. İhtilal liderleri, din adamları sınıfını sadece siyâset'ten uzaklaştırmak, sadece dünyâ işlerine karışmaktan alıkomak değil fakat asıl kişi ile ilişkisini kesmek, ve daha doğrusu yok etmek istemişlerdir. Kliselerin kapatılması ve din adamlarının hapislere atılmaları hep bu düşüncenin sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.

Bununla beraber bu kadar aşırı gitmek istemeyenler, din ve dünyâ işlerini birbirinden ayırmak ve din adamlarının sadece "uhrevî" alanda iş görmelerine izin vermek şıkkını seçmişlerdir. Bir yazar söyle der: " *(Tarihin öğrettiği o'dur ki) eğer bir millet mutluluğa yönelmek umudunda ve karşılıklı sevgi ve saygı ve refah yoluna çıkmak düşüncesinde ise, bu taktirde din adamı'nın elinden her türlü dünyevî yetkiyi (almak gerekir). Şunu aklımızdan çıkarmayalım ki insanlık tarihinin başlangıcından bu yana kişi özgürlükleri ve insan zekâsı bakımından zararlı hiç bir davranış (akılcı eğitim veren öğretmenlerden) gelmemiştir; buna karşılık her devirde din adamları insan varlığının en kararlı, en kötü , en acımasız düşmanları... olmuşlardır"* [609].

Bu yazarlar Hıristiyan dini'nin *"Sezar'ın hakkını Sezar'a, İsa'nın hakkını İsa'ya"* ilkesine dayalı olarak din ve devlet işlerini birbirinden ayrı tutmağa yönelik özelliklerini ele alarak, din adamlarının siyâsetten uzak kalıp sadece "uhrevî" sorunlarla uğraşmaları halinde zararsız duruma gireceklerine inanmışlardır. Bir yazar şöyle der: *"Din adamı'nın elinden dünyâ işlerini ve siyasal yetkileri alıp onu sadece (ibâ-*

det) işiyle uğraşır kılınız, işte o zaman onu zararlı olmaktan çıkarabilirsiniz"

Öte yandan Batılı aydının tutumu genellikle şu olmuştur ki toplumda "egemen" olmak gereken tek güç **akıl** olmalıdır. Toplumu sadece **akıl gücü** sürüklemelidir. Bu da din adamı'nı dünyevi işlerin ve siyâsetin dışında bırakmakla mümkündür.

Oysa ki islâm ülkelerinde böylesine bir bilinçlenme görülmez. "Aydın" diye bilinen sınıflar, eskiden olduğu gibi bugün dahi geri kalmışlık nedenlerini şeriât dininde değil fakat din adamlarının "cehaletinde" aramak gerektiğini söylerler. Onlara göre Şeriât'ın özü "iyi" ve her türlü bilimsel gelişmeye olasılık verecek yeterliktedir; eğer din adamı iyi bir din eğitiminden geçirilecek olursa her şey düzelecek, islâm halkları uygarlığa erişeceklerdir.

"Aydın" din adamı yetiştirmek hevesiyledir ki ülkemizde, son 30 yıl boyunca görülmemiş bir bilinçsizlikle din okulları (İmam-Hatip okulları, İslâm Enstitüleri, vb...) ve ilâhiyat fakülteleri açma rekorları kırılmış ve bu kısa süre içerisinde neredeyse yarım milyona yaklaşık "medrese kafası" üretilmiştir. Bu kafalar devletin bütün kilit noktalarını ele geçirerek yakında Türk toplumunun tüm kaderine egemen olacaklardır.

Ancak ne var ki *"suç din adamının cehaletindedir"* demekle ve yüzbinlerce imam-hatipli yetiştirmekle hiçbir şey çözümlenmiş olmaz, çünkü din adamını "cahil" ve "çağ dışı" yapan şey doğrudan doğruya şeriât'ın kendisidir. "Doğal hak'lara ve özgürlüklere", "sosyal eşitliklere", "laik'liğe", "demokratik ilkelere", "hoşgörü'ye", "akılcı" gelişmelere ve "müspet ahlâk anlayışına" ters düşen şeriât verileriyle "aydın" din adamı yetiştirmek mümkün değildir. Nitekim İmam Hatip okullarından, İslâm Enstitüleri'nden, İlâhiyat Fakülteleri'nden ve sair din okullarından mezun olmuş din adamları, zihniyet, dünyâ görüşü ve insanlık anlayışı bakımından, "eğitim görmemiş" diye küçümsenenerek "cahil" bilinen din adamlarından pek farklı değillerdir. Çünkü onlar da bunlar da, ayni şeriât malzemesiyle yetiştirildikleri için, aynı inançlara saplanmış olup aynı kafa yapısındadırlar. Daha önceki bölümlerde sıraladığımız ve aklın ve havsalanın kavrayamayacağı nitelikteki şeriât hükümlerini, sadece "cahil" dediğimiz din adamları degil fakat İlâhiyât Fakülte'lerinden yetişmiş, "Profesör" ve "Doçent" gibi

unvanlara sahip din adamlarımız dahi aynı "kutsallıkta" bulurlar: *"Ölü insan vucudu ile ya da hayvanla cinsî münasebette bulunan oruçlu kişi'nin orucu bozulur, kaza orucu tutması gerekir (kefaret orucuna gerek yoktur)"* şeklindeki şeriât hükmünü **"Hadîs'i şerif"** olarak belleyen ve halkımıza belletenler, sadece "cahil" din adamları değil fakat İlâhiyat Fakülte'lerinde ya da Diyânet İşlerinde görevli ve "Profesör" ya da "Doçent" unvanlı din adamlarıdır [610]. Hayvanla cinsî münasebetin "zinâ" suçu'nu oluşturduğunu, münasebette bulunan erkege verilecek cezâ'da üç ayrı görüşün geçerli olduğunu, cinsî münasebette bulunulan hayvan'ın neden dolayı öldürülmesi gerektiğini söyleyenler yine "aydın" diye bilinen din adamlarıdır [611]. *"Yemeğe ve içeceğe düşen sineğin bir kanadında hastalık, diğerinde şifa vardır ve sinek şifa kanadını dışarda bırakır (bu nedenle) sineğin dışarda kalan kanadını iyice batırın, sonra çıkarıp atın"*, ya da *"Horoz melek görünce öter, merkep şeytan görünce anırır"* şeklindeki hükümleri kutsal birer şeriât hükmü şeklinde belleyen ve insanlarımıza belletenler sadece "cahil" din adamları değil fakat Diyânet İşleri Başkanlığı'nda iş gören ve İlâhiyat Fakültesini bitirmiş, "profesör" ve "doçent" unvanlı din adamlarıdır. *"Fâre'nin önüne deve sütü koyarsanız içmez, ama koyun sütü koyarsanız içer"* şeklindeki bir hadîs hükmünü *"Çünkü vaktiyle Benî İsrail'den bir kavmi Tanrı cezalandırmak için fâre'ye dönüştürdü, o kavim deve sütü içmez olduğu için fâreler deve sütü içmez oldular"* şeklindeki dinsel bir gerekçe ile köylümüzün kafasına sokanlar sadece "cahil" din adamları değil fakat Profesörlüğe yükselmiş din adamlarıdır [612]. *"Şeytan her işinizde, hattâ yemek yerken dahi yanınızda bulunur. Birinizin lokması elinden düşerse onu alıp yesin, şeytana bırakmasın"* şeklindeki, ya da *"Esnemek şeytandandır... Biriniz esneyip (ha) diye ağzını ayırınca onun gafletine şeytan güler"* diyerek insanlarımızı "şeytanlar ilmi" ile eğitenler Diyânet İşleri Başkanlığı'nın aynı "yüksek" eğitimden geçmiş unsurlarıdır [613]. Medine mescidinde minber işini gören bir hurma kütüğünün, minberlikten çıkarıldığı için acı acı inlemeğe, halkın gözleri önünde hüngür hüngür ağlamağa başladığını söyleyenler sadece cahil din adamları değil fakat "Profesör" unvanlı ve hem de İlâhiyat fakültesinde dekanlık yapan Üniversite mollalarıdır[614]. Müslüman kadınların, müslüman olmayan erkeklerle evlenmelerinin islâm'a aykırı olduğunu söyleyerek hem insan haklarını çiğneyen ve hem de mutlu yuvaları yıkmak isteyenler sadece "cahil" diye damgaladığımız

din adamları değil fakat yine İlâhiyat Fakülte'lerinde öğreticilik yapan "profesör" unvanlı din adamlarıdır [615]. Kadın sınıfını: *"Aklen ve dînen dûn yaratıklar"* şeklinde tanımlayıp her bakımdan aşağılatanlar, ve örneğin *"Mukadderâtını bir kanının eline veren millet felâh bulmaz"* sözlerine dayanarak: *"İslâm hukûkunda âmme velâyeti denilen teşkilâtı riyâseti ancak erkek bir vatandaş tarafından temsil olunur. Bu, millet otoritesini temsîl edecek mevkie kadın intihap edilemez. Çünkü kadının fıtratı bir çok cihetlerden bu çok ağır vazifeyi deruhte etmege müsâit değildir.. Bunun için İslâm hukukunda ... devlet riyâsetine intihap olunabilmesi husûsunda kadın için bir hak kabûl edilmemiştir"* şeklindeki yorumlarda bulunanlar sadece "cahil" din adamları değil fakat Diyânetin "büyük" unvanlara sahip yetkilileridir[616] . Cumhuriyet rejimini "zındık düzeni" diyetanımlayıp devletin temellerini kundaklayanlar sadece cahil dediğimiz imamlar değil fakat "Doçent" ve "Profesor" kılıklı din adamlarımızdır [617]. İslâm'dan başka gerçek din olmadığını ve başka dinlere yönelenlerin sapık sayıldığını söyleyenler ya da *"Babalarınızı, kardeşlerinizi (-eğer farklı din ve inançta iseler) dost edinmeyin"* diyenler ve böylece insanlarımızı bağnaz duygularla yetiştirenler sadece imamlar değil fakat Diyânet İşleri Başkanlığı'nda iş gören ya da İlâhiyat Fakültelerinde hocalık yapan ve "Profesör", "Doçent" vb... unvanlı din adamlarıdır [618]. Kadına dayak atma konusunda: *"Eğer Kur'ân 'dövülecek' diyorsa kadın dövülür, ama dövme kadına hakâret olsun diye değil, onu yola getirmek, âile yuvasını kurtarmak için"* diyenler sadece "cehalet" içerisinde oldukları kabul edilen köy imamları değil fakat Diyânet İşleri Başkanlığı görevinde bulunanlardır[619]. İslâm'a uygun yaşam sürenlerin Cennet'e gideceklerini söylerken: *"Her kim Cennete giderse o kişi 4000 bakire, sekiz bin dul ve 100 hürî ile evlenir"* şeklindeki şeriât hükümlerini belletenler ve böylece erkek kişi'nin Cennet'de on iki bin yüz adet kadınla cinsî münasebette bulunacağını müjdeleyenler, sadece "cahil" bildiğimiz din adamları degil fakat Diyânet İşleri Başkanlığında bulunmuş kimselerdir [620].

"Yüksek öğrenim" görmüş ve "Profesör'lüğe" erişmiş bu tür din adamları, çağ dışı zihniyete saplanmış olmaktan doğma bilinç altbir itişle, çoğu kez aydın görüşlü ve kültürlü ve Batı uygarlığını derinlemesine biliyormuş görünmek gibi bir özleme saplanmaktan da geri kalmazlar. Örneğin *Aristo* , ya da *Nietche* ya da *Dostoyevski* vb... gibi yazar ve düşünürlere hayranlık duyduklarını söyleyip görüş sergile-

meğe çalışanlar ya da "hümanizm'e" yönelikmiş gibi davrananlar vardır aralarında. Ancak ne var ki bu özlem onları, çoğu zaman farkına varamayacakları bir gaflete düşürür. Nitekim Kur'ân dışında İslâm'ı tanımayan ve "doğru" yola ancak Kur'ân ile girilebileceğine inanan ve üstelik Diyânet İşleri Başkanlığı'nı dahi "hurafe satıyor" olarak tanımlayıp gericilikle suçlayan bir şeriâtçı "profesörün", Dostoyevski'ye hayranlık duyması ve bu hayranlığını gazete sütûnlarında haykırması bunun nice kanıtlarından biridir: *"... kendisine bakarak güç, güven ve aşk tazelediğim Dostoyevski'yi sonsuzluk dostu olarak anıyor ve selamlıyorum"* derken[621], bu hayranlık duyduğu Dostoyesvki'nin İslâm'a (özellikle Kur'ân'a) ters düştüğünden habersizdir. Yarım yamalak onun yapıtlarını muhtemelen okumuştur ama nufuz edememiştir. Çünkü Dosyoyevski, Kur'ân'ı benimsemek ya da Kur'ân'daki Tanrı anlayışına katılmak şöyle dursun fakat Tanrı'nın varlığından bile şüphe ettiğini ortaya vuran ya da Avrupa'nın ve dolayısiyle dünya ülkelerinin ancak Ortodoks kilise'sinin rehberliğiyle kurtuluşa çıkacağına inanmış ve bu inancın havariyunluğunu yapmış olan bir kimsedir[622]. Eğer bizim Üniversite molla'mızın bundan haberi var ise bu taktirde Kur'ân'dan vazgeçip Rus Ortodoks kilisesine katılmakla, Dostoyevski'ye hayranlığını çok daha gerçek bir şekilde ifâde etmiş olacağı muhakkaktır. "Profesör" unvanlı bu aynı din adamı'nın, bir başka vesileyle Bosna-Hersekli müslümanların başkanı olan İzzetbegoviç'i *"imanda gönüldaşım"* di yerek "saygı ve hayranlıkla" selamlarken de benzerî bir gaflete düştüğüne kitabımızın ilk bölümlerinde değinmiş ve İzzetbegoviç'in Atatürk devrimlerini tüm olarak "Barbarlık" diye tanımlarken Atatürk Türkiyesinin bir numoralı düşmanı olduğuna değinmiştik[623]. Bizim kendi takunyalı şeriâtçılarımıza bile taş çıkartacak kadar koyu bir Atatürk (ve "Atatürk Tükiyesi") düşmanını "aydın" sanılan din adamlarımızın "imanda gönüldaşım" diyerek başlarına taç etmeleri şunu gösterir ki onlar için "îman" dışında kutsal ve degerli olan hiç bir şey yoktur: ne insan sevgisi, ne vatan sevgisi, ne ana ya da baba sevgisi, ne "millet" sevgisi, ne adâlet sevgisi... evet şeriât dışında ne hiç bir sevgi!

Humanizm'e yönelikmiş gibi görünen "Profesör" unvanlı din adamlarımızın [623(a)] saplandıkları gaflet ise "Hümanist" (hümanizma) sözcüğü ile "Humaniter" sözcüğü arasındaki farkı bilmemekten doğmaktadır. **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımda da değindiğim gibi **hu-**

manizm'a, insan sorunlarının din verileriyle (kitaplariyle) değil fakat beşerî verilere (insan yapısı kanunlara) göre çözümlenmesini öngörür. Oysa ki bizim "aydın" geçinen "Profesor", "Doçent" unvanlı din adamlarımız için şeriât dışında (hiç değilse Kur'ân dışında) çözüm aramak söz konusu değildir.

Öte yandan bu kişilerin **"Hümaniter"** görünmeğe heveslenmeleri de yapmacıktır, çünkü bu sözcük, başta din ve inanç olmak üzere hiç bir ayırım gözetmeksizin insanlar arası sevgi ve saygı duygularını içerir. Farklı din ve inançta olanlara karşı saldırı ve savas diye bir şey kabul etmez.

Oysa ki bizim "aydın" din adamlarımız, farklı din ve inançta olanları "kâfir" ve "düşman" bilirler, çünkü şeriât dini, daha önceki bölümlerde de gördüğümüz gibi, İslâm'dan gayrı bir dine yönelik olanları (hattâ İslâm olupta munafık sayılanları) "sapık", ya da "kâfir" olarak tanımlamak bir yana (örneğin: K. İmrân 85), fakat yer yüzünü "Dar'ül-İslâm" (müslümanların yaşadıkları yerler) ve "Dar'ül-harb" (Kâfirlerin yaşadıkları yerler) diye ikiye ayırıp birincileri ikincilere karşı savaştıran, "müşriklerin" öldürülmelerini zorunlu kılan bir din'dir (örneğin: Tevbe 5, 29; Bakara 193 vb...). Başka din'den olanlara (örneğin Yahudilere ve Hıristiyanlara) karşı olumlu davranmayı savunuyormuş gibi görünenler dahi, bunu insan sevgisi itişiyle yapmazlar; sadece Tanrı'nın İslâm'dan başka bir din ve başka din'den peygamber göndermediğini ve çünkü Kur'ân'ın böyle dediğini düşünerek yaparlar.

*

Evet ne yazık ki şeriât eğitimiyle akılcı ve çağcıl düşünce yapısında ve insanlar arası sevgi duygusuna bağlı din adamı yetiştirme olasılığı yoktur ve olmadığını kanıtlar nitelikteki örnekleri sonsuza dek uzatmak kolaydır! **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın ya da "Profesör" ya da "Doçent" unvanlı din adamlarımızın halkımıza bellettikleri (ve bu kitapda bazılarına değinmiş olduğumuz) şeriât verilerini şöyle bir gözden geçiriniz: aklı başında olanlarımızı dehşet ve şaşkınlığa sürükleyecek olan bu hükümlerin "aydın" diye tanımladığımız bu din adamları tarafından "kutsal" sayıldığını görmekle şaşırır ve "cahil" din adamı ile "okumuş" din adamı arasında neden dolayı fark olamayacağını anlarsınız.

Fakat "aydın" diye ortaya çıkan (özellikle "Profesor" ve Doçent" unvanlı) din adamlarımızın bu topluma karşı giriştikleri asıl büyük yıkıcılık, Atatürk sayesinde akılcılık rayına oturtulmuş bir toplumu, bu raydan çıkartıp Kur'ân dışında gerçek yokmuş inancına doğrultmak, Kur'ân'ı tüm yaşamlarımızın rehberi yapmağa çalışmaktır. Bunlar arasında "Kur'ân'daki İslâm" parolasına sarılıp kendisini "havari" lerden sananlar vardır. İçinde yetiştikleri şeriât eğitimi yüzünden saplı bulundukları zihniyet nedeniyle şundan habersizdirler ki çagdaş uygarlık, kişi'yi din kitaplarının rehberliğinden uzaklaştırıp aklın egemenliğine ve rehberliğine ulaştırmakla sağlanmıştır. Batı dünyası, 17ci yüzyıldan bu yana, insan zekasını ancak bu yoldan yaratıcılıga kavuşturmuş ve ancak bu yoldan insan varlığı sınırsız bir gelişme olasılığına doğrulmuştur. Konuyu **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımda incelediğim için burada daha fazla durmayacağım.

Ancak şunu tekrarlamalıyım ki bizim için bütün sorun, genel olarak din adamı'nı çağ dışı zihniyet içerisinde tutan şeriât'ın özü'nde yatmaktadır. Asıl savaşılmak gereken şey de bu öz'dür. Bu özü oluşturan veriler, bundan 1400 yıl önce yerleştirilmiş şeylerdir; İnsan varlığını eziklik içerisinde tutan ve sömürten bu özü akıl tornasından geçirmedikçe ve din adamı sınıfını "akılcı düşünce insanları" haline sokmadıkça uygarlığa çıkış yolu bulunamayacaktır.

II) Atatürk'e gelinceye kadar İslâm devletlerinin hiç birinde "özgürlük", "insan haysiyeti" ve "insan sevgisi" adına din adamı'na karşı savaşan ve toplumu din adamı'nın kötülüklerinden kurtaran olmamıştır.

Biz aydınlar, akıl yordamı ile şeriât'ın insan hak ve özgürlüklerine ters düşen yönlerini ortaya vurup insanlarımızı bilinçlendirmekle ve onları din adamının yalanlarına ve kötülüklerine karşı savaşım verebilecek duruma getirmekle görevliyiz. Nasıl ki Batı'da aydın sınıflar, bir yandan din kuruluşunu eleştirip akla ve vicdana aykırı din verilerini gidermeğe çalışırken diğer yandan din adamı'nı dünyâ işlerine karıştırmamak, halk yığınlarını din adamı'nın baskısından kurtarmak bakımından kendi toplumlarına yararlı olmuşlarsa, bizler de bu ülkeyi uygarlıga çıkarmak için öyle yapmak zorundayız. **"Aydın kişi"** olma niteliği bizi bu zorunluğa, yâni din kuruluşunun ve din adamlarının olumsuz yönlerine karşı savaşıma sürüklemelidir.

Ne hazindir ki islâm tarihinde bu tür bir savaşım olmamıştır. Din ve devlet ayrılığı diye bir şey olmadığı için, "dünyevî" ve "uhrevî" iktidar'ın destekçisi işini gören din adamına karşı direniş pek görülmemiştir. Geçmişte bazı yazarların din adamı'nın kötülüklerine ve bilgisizliklerine karşı tepki gösterdikleri söylenebilirse de, bu hem yetersiz ve hem de etkisiz kalmıştır. Örneğin **Şirazlı Hafız**, hemen her şiirinde, kapalı bir dil ile de olsa, din adamının sahteliklerini dile getirmiştir[624]. **Gülistan** adlı kitabında şair **Sa'adi**'nin aynı şeyi yaptığı görülür. Din adamına karşı en fazla düşmanlık duyanlardan biri **İbn Rüşd**'tür; Eflatun'un **"Cumhuriyet"** adlı kitabını yorumlarken *"Bütün istibdat'lar içerisinde en korkunç, en kötü olanı din adamlarının istibdadır"* diyebilmiştir[625]. İbn Rüşd' ü bu düşmanlıkta kararlı kılan şey, Endelüs saltanatı döneminde, daha doğrusu Halife **Hakem II** zamanında (yâni 10. yüzyılda), oluşan hoşgörü ve uygarlık ortamına karşı din adamı'nın olumsuz tutumudur. **Hacib al-Mansur**'un, Halife **Hişam** saltanatına son verip iktidarı ele geçirmesinde, fikir ve düşünceye zincir vurmasında din adamının rol oynamasının da onu rahatsız ettiği muhakkaktır. Buna benzer olaylar sonucu **İbn Rüşd** şunu iyice anlamıştır ki din adamı, her türlü değişikliği ve yeniliği "dinsizlik" bilir ve önlemek için her kötülüğü yapmağa hazırdır.

Yukardaki listeyi uzatmak ve din adamlarına bağlı imiş gibi görünüp onların söylediklerine fazla aldırış etmeyen Alparslan gibi hükümdarlardan örnekler vermek mümkün.

Yakın dönem tarihimiz içerisinde **Tevfik Fikret** ya da şair **Eşref** ve **Neyzen Tevfik** gibi bazı yazarların bu seriyi tamanıladıkları da doğrudur. Dürüslük timsali **Tevfik Fikret**, o güzel ve etkili kalemiyle, din hocalarına gereken dersi vermesini bilmiştir. Yalan ve iftira usulleriyle temiz insanlara saldırmayı ma'rifet sayan din adamlarını hallaç pamuğu gibi atmasını becermiştir. **Selahi Dede** adındaki bir hoca için yazdığı şu satırlar bunun nice örneklerinden biridir:

"Hacce-i haç der -bagal'ı hulheves,
Şimdi sarık, şimdi külâh, şimdi fes,
Ac başını söyle nesin hey teresi teres"

Bu satırları yazmasının nedeni kendisinden iş isteyipte olumsuz karşılık alan bu din adamı'nın: *"Tevfik Fikret -'Kur'ân'ın kara sayfaları yırtıldı artık-' dedi"* diyerek iftirada bulunmasıdır[626].

Şair **Eşref** ise, kaba bir dil ile de olsa, o veciz satırlariyle din adamlarını bir haylı hırpalamıştır.

İnsan sevgisi ve özgürlük duygusu ile dolu **Neyzen Tevfik**'e gelince o, din adamlarının başlıca düşmanlarından biridir. Kendisi medrese eğitiminden geçmiş olup molla'lıktan geldiği için din adamlarının iç yüzünü herkesten iyi bilirdi. Bundan dolayıdır ki onların tiynetini ortaya vuran şiirler yazmıştır. *"Aygır İmam"* başlıklı bir şiir'inde din adamlarının para'ya düşkünlüklerini, zayıf'ları ezmek hususundaki becerikliklerini ve güçlü olanın karşısında küçülmüşlüklerini, hilelerini vb... dile getirmek üzere şöyle der:

"Paraca pulca bu yıl hâyli kalınlaştın hâ,
.....
Pek zebun-küş (düşman öldüren) diyemem amma ezersin zayıfı
Lüpe geldi mi taparsın semize Aygır İmam, [627]

Din adamı'nın bilgisizliğini, kana susamışlığını ve halkı yoksulluk ve kader felsefesi ile yetiştirme gayretlerini sergilemek için şöyle der:

"Gece bastı kara kaplı kitap-oldu hâkim,
Anırırken tepişen bunca ... (imam) hep âlim!
Hepsi de kendisinin gittiği yol doğru sanır,
Râzidir yaptığına az buçuk elden utanır!
Utanırken garazım menfaatinden korkar,
Yoksa her şeye müsâit o sarık, kanlı yular" [628]

"Hoca" adlı bir şiirinde din adam'ının bir başka yönünü şöyle dile getirir:

"On üç yaşında bir kızı nikâh ederek,
Alır ve kendisi altmış yaşındadır, bu .(!)..,
İmam değil mi ya? Bunlar şeriât icâbı,
Mahallede ileri kim gelirse ahbabı!" [629]

Fakat şu muhakkak ki **Atatürk**'e gelinceye kadar din adamını kötülük yapabilecek durumdan çıkaran ve insanlarımızı din adamı'nın pençesinden kurtaran olmamıştır. Din adamı'nın farklı inançtakileri "kâfir"likle suçlayıp şeriât'ın "Cihad" hükümlerini seferber edebilen olumsuz zihniyetine karşı, inanç farkı gözetmez bir insanlık sevgisiyle dikilen çıkmamıştır. Denilebilir ki **Atatürk**, 1400 yıllık İslâm tarihi icerisinde din adamı'na karşı en etkili bir şekilde savaşabilen ilk ve tek

insandır. Eğer istemiş olsa din adamını kendisine destek kılıp, halkı onun aracılığiyle sömürebilecek ve rahat bir yaşam sürebilecek iken bunu yapmamıştır. Yapmış olsa muhtemelen kendisini tehlikelere sürüklemez ve bugün softa yığınlarca lânetlenmezdi. Fakat o her şeyi göze alarak din adamına karşı amansız bir savaşım açmıştır. Çünkü din adamını Türk toplumu için en büyük bir belâ olarak görmüştür. Bundan dolayıdır ki din adamlarını sevmez ve sevmediğini açıkca söylemekten çekinmezdi. Şubat 1923 tarihli bir konuşmasında şöyle der:

"Eğer onlara (din adamlarına) karşı benim şahsımdan bir şey anlamak isterseniz derim ki ben şahsen onların düşmanıyım. Onların menfî istikâmette atacakları bir hatfe (adım), yalnız benim şahsî imanıma değil, yalnız benim gayeme değil, o adını benim milletimin hayatı ile... , o adım milletimin kalbine havale edilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle hemfikir arkadaşlarımın yapacağı şey, mutlaka o adımı atanı tepelemektir. Sizlere bunun da fevkinde bir söz söyleyeyim. Farz-ı muhal bunu temin edecek kanunlar olmasa, bunu temin edecek Meclis olmasa, öyle menfî adım atanlar karşısında herkes çekilse ve ben kendi başıma yalnız kalsam, yine de tepelerim!"[630].

Bu tarihten bir ay kadar sonra, 16 Mart 1923 tarihinde Adana'da şunları söyler: *"Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz... görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harabeden fenâlıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve melânet"ten gelmiştir. Onlar (din adamları) her türlü hareketi dinle karıştırırlar"* [631].

Bu ülkede aydın sayılabilecek bir tek insan gösterilemez ki bu sözleri içtenlikle benimsemesin ve bu duyguları paylaşmasın. Din adamı'nın yüzyıllar boyunca sürüp gelen sevimsizliği, bilgisizliği, fikirsel miskinliği, yalana düşkünlüğü ve her alandaki olumsuzluğu, bu toplumun uygar düşünceye sahip insanlarının her zaman için tiksinti ile izledikleri bir gerçektir. Aydın sayısı çoğaldıkca bu duyguların yaygınlaşacağı muhakkaktır. Şeriât malzemesi ve şeriât egitimiyle din adamını daha iyi, daha bilgili, daha ahlâkî yetiştirmek mümkün olamayacağına göre ülkemiz insanlarının okumuşluk ve uyanmışlık seviyesi geliştikçe din adamının bu toplumda tutunmasına, kendisini kabul ettirip sevdirmesine olanak kalmayacaktır. Hele bu millete bin yıl boyunca yaptığı kötülüklerin, düşmanlıkların, ihânet'lerin gün ışığına

çıkarılması ve bütün bunların biraz olsun aklı işleyenlerimizce anlaşılması sonucunda din adamı Türk toplumunun şamarını, hem de en güçlü şekliyle, bir gün mutlaka suratında bulacaktır.

Eğer din adamı bu durumlara düşmek istemiyor ve kendi sonunu düşünüyor ise Batı'nın gelişme tarihini, özellikle akıl çağına girişini inceler ve ders alır. *Voltaire, Bayle, Diderot, Rousseau* vs... gibi ve daha nice **Akıl Çağı** mimarlarının itişiyle geliştirilen "din adamı düşmanlığı"nın Batı'da, özellikle 1789 ihtilalinden sonra Fransa'da, ne gibi boyutlara ulaştığını ve ne gibi sonuçlar doğurduğunu gözden geçirir . Eğer bu topraklar üzerinde yaşayan insanların geleceğini tehlikeye düşürmek istemiyor ise bilinçsiz gidişine son verir ve gerçeklere giden tek yolun akılcılık olduğunu kabul edip laik'lik ilkesine bürünerek köşesine çekilir. Asıl görevi'nin, şeriât düzeni'nin yok olmasını sağlayıcı zemini hazırlamak olduğunu bilerek, kendisinden son bekleneni yerine getirir.

III) Gerçek anlamda "aydın" olmayan din adamı, halkın da aydınlanmasını istemez.

Yukardaki bölümlerden çıkan sonuç şudur ki günümüzde din adamı, bütün okumuşluğuna, diplomalarına ve unvanlarına rağmen yine de çağcıl ve akılcı zihniyete sahip olmaktan uzaktır. Bundan dolayıdır ki halkın aydınlanmasına, akılcı eğitim almasına ve laik'liğe karşıdır. Çünkü bilir ki elinde bulundurduğu yalanlar malzemesini, akılcı eğitimle yetişmiş insanlara sokuşturmak mümkün olamayacaktır. Bilir ki şeriât verilerini *"gerçeklerin tâ kendisidir"* diye belletmeye kalkıştığı her kez karşısında, bunları akıl ve zekâ gücüyle çürütecek insanları bulacaktır. Örneğin bilir ki *"İslâm şeriâtı hoşgörü dinidir; Din'de zorlama yoktur"* diye konuştuğu zaman karşısındaki aydın kişi ona bu aynı şeriât'ın: *"Müşrikleri nerede görürseniz öldürün"* (K. 9 Tevbe 5) şeklindeki emirlerinden başlayıp *"(Allah katında İslâm'dan gayrı din yoktur) Kim islâmiyet'ten gayrı bir dine yönelirse sapıktır!"* (K. 5 İmran 19, 85) ya da *"Ey inananlar! babalarınızı, kardeşlerinizi -eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa-dost edinmeyin"* (K. Tevbe 23) şeklinde olan ve ayrıca müslümanlığı terkedenlerin öldürülmelerini emreden ya da "Kâfirlere" karşı cihâd'ı öngören hükümlere varıncaya kadar, hoşgörü duygusunu insan kalbinden silen verileri gösterecektir. Yine bu-

nun gibi bilir ki *"Şeriât dini eşitlik dini'dir"* dediği zaman karşısındaki aydın ona şeriât'ın eşitsizlik yaratan nice verilerini ve bu arada köleliği doğal bir kuruluş gibi tanımalayan: *"... bir tarafta... bir köle, bir tarafta da bol rızık verdiğimiz... birisi olsa, bu ikisi eşit olur mu? Şükür Allah'a ki eşit değildir"* (K. 16 Nahl 75) şeklindeki hükümlerini ve benzerlerini gösterecektir. Buna karşı "Kölelik eski Cahiliyye döneminin benimsediği bir kuruluştu; bu nedenle o an için köleliği kaldırma olanağı yoktu; kölelik kaldırılmış olsa idi halk ayaklanırdı. Bu nedenle Tanrı köleliği yekten kaldırmadı fakat tedricen kaldırılmasını uygun buldu" şeklinde bir yanıt vermeğe kalkıştığı zaman karşısındaki aydın kişi, akılcı bir mantıkla kendisine: "Pek iyi ama, her şeyi dilediği gibi yaratacak güçte olan bir Tanrı neden halkın ayaklanmasından korksun ve taviz yoluna başvursun?" diyecektir. Yine bilir ki "Şeriât dini kadın haklarına saygılıdır, kadın erkek eşitliğini sağlamıştır" şeklinde konuştuğu zaman karşısındaki aydın kişi ona "Kadınlar aklen ve dînen dûn yaratıklardır" şeklindeki hükümlerden başlayıp *"İki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına bedeldir"* (K. Bakara 282) , *"(Miras paylaşımında) Erkeğin payı... iki dişinin payı kadardır... Erkeğe kadına nispetle iki pay verilir"* (K. Nisa 11,176) şeklindeki kadın erkek eşitsizliğini öngören, ya da *"Namazı (bozan) şeyler eşek, domuz ve kadın'dır", "Cehennem'in çoğunluğunu kadınlar oluşturur"* şeklinde insan şahsiyetinin haysiyetini rencide eden nice hükümleri sıralayacaktır.

Bu örnekleri çoğaltmak kolay. Kolay olmayan şey, din adamına, bu toplumda artık düşünebilen beyinler olduğunu ve şu durumda akıl ve mantık dışı şeriât verileriyle iş görmenin yararsız bulunduğunu anlatmaktır.

IV) Aydınlanmayan ve aydınlatılmayan halk, daima din adamı'nın yanında ve fakat daima da onun kötülüklerine kurbandır.

Toplumumuzun başlıca özelliklerinden biri kendisine en büyük kötülükleri yapanlara, kendisini sömürüp yoksul, zavallı ve mutsuz bırakanlara, özellikle din adamlarına karşı bilinçsizce bağlılık duyması, her vesile ile destek olmasıdır. Her ne kadar bu olumsuzluk şeriât toplumlarının ortak bir yönü olmakla beraber bizim kendi toplumumuz

bakımından ayrı bir özellik taşır. Çünkü yeryüzünde bir başka toplum yoktur ki, kendi benliğini, millî geleneklerini, tarihini, dilini ve her şeyini din adamı yüzünden yitirsin de buna rağmen din adamına bağlı kalsın. Kuşkusuz ki bu bağlılık "korku" ve "bilgisizlik" gibi oğelerden kaynaklanmaktadır.

Ne hazindir ki halkımız, geçmiş dönemler boyunca din adamına, hep olumsuz yönleri itibariyle bağlılık göstermiştir. Örneğin hangi din adamı ki "kâfirlere" karşı şeriât'ın öngördüğü insafsız hükümleri uygulamada usta olmuştur, ya da hangi din adamı ki "kâfirlere" karşı "Cihad'a girişilmesi" için etkili olmuş, öncülük yapmıştır, ya da hangi din adamı ki farklı din ve inançа yönelenleri sapıklıkla suçlamıştır, ya da hangi din adamı ki tüm insanlar arası sevgi fikrinden ve duygusundan yoksun kalmıştır, işte o, halk tarafından en değerli, en büyük insan sayılmıştır. Kanunî Sultan Süleyman ve Selim II zamanında Şeyhülislâmlık yapmış olan **Ebu'suud Efendi** ki, kendisine boyun eğmeyen ve "Vahdet-i Vücud" nazariyesine inanan kişilerin öldürülmesinden tutunuz da "hülle" uğruna âile yuvalarının yıkılması sonucunu doğuracak kararlara varıncaya kadar her türlü ahlâk dışılığa ve insafsızlığa yönelmekten geri kalmamıştır, halkımızın ve hattâ aydın'larımızın bugün dahi "eşine az rastlanır din adamı" olarak kabul ettikleri bir kimsedir.

Şeriât dünyâsı halklarının tarihi hep bu tip din adamlarının yüceltildiğine kanıt örneklerle doludur.

Kuşkusuz ki her ülkede ve her toplumda din adamlarının kötülüklerinden söz etmek, örnekler vermek mümkündür. Fakat kendi içinden çıktığı ve kendisini besleyen topluma karşı olumsuz davranmak bakımından Türk din adamı ile yarışabilecek olanını bulmak güçtür. Arap'ın din adamı bile, bütün ilkelliğine, bilgisizliğine, kötülüğüne rağmen yine de kendi ümmetini "Arap benliği" ile yetiştirmesini bilmiş, kendi geleneklerini, kendi dilini yüceltebilmiştir. Oysa ki bizim din adamımız, Türk'ü millîliğinden, kendi öz dilinden, eski geçmişinden, geleneklerinden ve zengin tarihinden, daha doğrusu Türklükle ilgili ne varsa her şeyinden yoksun etmiş, hattâ onu kendi atalarını lânetler durumlara getirmiş, **"Türk'ün tarihi islâm ile başlar"** diyerekten , en azından 2500 yıllık Türk tarihini şu son bin yıllık zamana sığdırmak istemiş, kısacası Türk'ü "türklüğünden" arıyıp ruhen ve ahlâken araplaştırmıştır.

Şu muhakkak ki Türk halkı, aydınlandığı ve aydınlatıldığı an bu yalanlar ve melânet son bulacaktır. Batı'da fikren gelişen halkın yaptığı gibi Türk toplumu da bir gün gelecek, kendisini zavallı hallere düşüren, ilkelliklere iten, kendisine ihânet eden din adamının karşısına geçip ona haddini bildirecektir.

*

Kuşkusuz ki Türk'ün başına gelen bütün bahtsızlıklar, halkın akılcı eğitimden uzak kılınıp şeriât hamuru ile yoğurulmasındandır. Yine tekrar edelim ki halkın bilgisiz kalmasının sorumluluğu "din adamları" ile "aydın" diye bilinen sınıfların omuzlarında yatar. Halkı "çocuk" niteliginden yukarı görmeyen bu sınıflar, aslında kendileri de çocuk zekâlı olmakla beraber, yalan ve kurnazlık san'atında usta olmaları sayesinde, yüzyıllar boyunca oyunlarını pek etkili bir şekilde oynayabilmişlerdir. Bu oyunlara son veren **Atatürk** olmuştur. Ancak ne var ki din duygularının sömürülmesine yeniden başlanıldığı 1950 yılından bu yana ve hele 1960'lardan sonra sayıları giderek artan din adamları aracılığiyle uygarca yaşamları *dinsizlik,* ya da *İslâm'a aykırılık* gibi gösteren kara bir zihniyet türemiştir ki Türk toplumunu her gün biraz daha birbirine düşman iki kampa ayırmış gibidir. Atatürk düşmanlığını ve laik'lik düşmanlığını körükleyen davranışlar hep din adamı ile halk'ın cahil sınıflarının iş birliği sayesinde ortaya çıkmıştır. İstanbul'da, Beyazıt cami'inde Hoca efendi'nin vaazını dinledikten sonra sokağa fırlayan halk, Üniversite binasını basmış, öğretim üyelerinin odalarına girerek tehditlerde bulunmuş, Fakülte Kitaplığına giderek: *"Bu kitaplar yakılacak, buraya Kur'ân'dan başka kitap konmayacak"* diye bağırıp coşmuştur. Diyânet İşleri Başkanlığına getirilen yüksek diplomalı (!) din adamlarımız, bu uygarlık çağında kadına hâlâ dayak atmak'tan tutunuzda, Cennete gidecek olan müslüman erkeğinin 4000 bakire, 8000 dul ve 200 hurî ile evleneceğine dâir müjdeler vermeğe varıncaya kadar güldürücü fetvalar vermekle meşgüldürler.

Gerilerde bıraktığımız yüzyıllar içerisinde nice acı örnekler vardır ki cahil halkın din adamı ile el ele ve aynı safta olmak üzere "aydınlığa" karşı ayaklandığını gösterir. Çok gerilere gitmeye gerek yok, fakat Cumhuriyet dönemimizin başlarında tanık olduğumuz olaylara göz atmak yeter. **Menemen olayı** devrim düşmanı din adamının cahil

halk'ın desteği ile ne gibi cinâyetlere girişebileceğinin en yeterli bir örnerğidir. Resmî kayıtlardan okumaktayız ki devrimlere ve uygarlık fikrine karşı ayaklanan ve kendilerini "mehdî" olarak gösteren hoca'lar, devrim temsilcisi genç subay Kubilay'ın kafasını kör bıçakla keserlerken halk arasından kendilerine gönüllü yardımcı bulmuşlardır. Bir yazarımız şöyle diyor: *"Mehdî, elinde Kubilay'ın kanlı başı ile dolaşıyor. Bu arada katillere sigaralar ikrâm edilmekte, kesik başı direğe bağlamak için halk arasında harıl harıl ip aranmaktadır. Ve bütün bu desteğe sebeb -'Şeriât'ın, Padişahların, din'in geri geleceği'- vaadidir. Halk bilinçsiz şekilde bir şeye tepki göstermek gerektiğini düşünürken bu tepkiyi katillere yardım etmek biçimine dönüştürmüştür. Halkın tutumu budur ve bu sadece Menemen'de değil, diğer devrim aleyhtarı davranışlarda da aynı olmuştur... Fakat gerçek, (bütün) bu olaylarda halkın, bazan küçük bazan da büyük gruplar halinde suçluları desteklediğidir".* [632]

Anımsatalım ki Kubilay, halkın içinden çıkma bir devrimcidir; Atatürk devrimlerini savunan bir insandır. O devrimler ki yüzlerce yıl geri kalmış bir toplumu uygarlıga çıkarmak için yapılmıştır. Oysa ki halk, kendisini devrim düşmanı olarak hazırlayan din adamının yanında ve desteğinde olarak kendi içinden çıkan ve kendisine yardımcı olmaga çalışan bir insanı yok etmiştir. İşte bugün yine din adamının pençesine teslim ettiğimiz halk, muhtemelen pek yakınlarda yeni Menemen olaylarına heves duyan ve aydın kişilerin kesik başlarını elinde tutacak olan din adamlarını alkışlamağa alıştırılmaktadır. **Sivas** vahşeti bunun ilk denemelerindendir.

Gerçekleri balçıkla örtmeye ve örneğin cahil yığınları *"Devrimci halk"* ya da , *"Çarıklı erkân-ı harb"* ya da *"Akıllı ve zeki halk"* gibi göstermeye çalışmak gereksizdir. Bâtıl inançlara saplandırılmış cahil yığınlara övgüler yağdırmak millete hizmet değil ihânettir. Gerçek hizmet, gerçek yurtseverlik, halkın yüzüne gerçekleri haykırmak, onu bin yıllık uykusundan uyandırmaktır. Halk'ın suratına haykırılmak gereken ilk gerçek ise, din adamı'na kanmanın ve onun yanında yer almanın felâket yarattığı ve yaratacağıdır.

V) Aydınlanmış halk daima din adamı'nın kötülüklerine karşı çıkar ve onu gelişmeye zorlar:

Batı ülkeleri örneği şunu kanıtlamaktadır ki biraz olsun aydınlatılan, fikren geliştirilen halklar, din adamı'nın kandırmalarına ve melânetine karşı daima direnebilmişlerdir. Din adamı ise, aydınlanmağa başlayan halkın kendisine düşman kesileceğini ve ilk fırsatta hınç çıkarmak isteyeceğini bildiği an, kendisine çeki düzen verebilmiş, insaf yoluna girmiş, aydınlığa yönelebilmiştir. Nice örneklerden biri olmak üzere Fransa'da, geçen yüzyılın sonlarına rastlayan **Ernest Renan** olayını özetleyelim. Ernest Renan büyük bir düşünürdür. **"La Vie de Jesus"** adlı adlı yapıtiyle ve milliyetcilik anlayışını insancıl ögelere dayatan görüşleriyle ün salmıştır. Kendisi aslında bir din adamı olduğu halde Kilise'nin ve din adamlarının tutucu ve olumsuz davranışlarını eleştirdiği için onların hucumuna uğrar, dinsizlikle suçlandırılır. Öldüğü zaman Kilise, Renan'ın dinî merasimle gömülmesini yasaklar ve dilediği yere gömülmesine engel olur. Fakat halk, Renan'ın bilimsel değerini ve aydın fikirlerini takdir edebilecek kerteye erişmiş bulunduğu için, Kilise'nin bu tutumuna karşı büyük bir tepki gösterir ve muhteşem bir merasimle onu dilediği yere gömer.

Hemen ekleyelim ki Batı'da, Kilise'nin ve din adamı'nın kötülüklerine karşı halk ayaklanması olayları çok gerilere iner. İngiltere'de, daha Henry VIII döneminde (11. yüzyıl), manastırların kaldırılması konusunda halktan gelme istekler belirmiştir. Din adamlarının sığınağı sayılan manastırları halk, kendi zavallılığının ve yoksulluğunun kaynağı gözü ile bakmaktaydı. Din adamlarının kepazeliklerle dolu yaşamları, ahlâk dışı davranışları, din perdesi altında halkı soymaları, şehevî azgınlıkları, halk indinde tiksinti uyandırmakta, şikayetlere yol açmaktaydı. Günah çıkartmak için din adamlarına başvuranların kandırılmaları, soyulmaları, suç işleyenlerin dahi para karşılığında günah çıkartmaları, cinayet işleyenlerin ayni şekilde afv olunmaları, günah çıkarma sırasında sırlarını veren kadınların din adamları tarafından şantaj yolu ile igfal edilmeleri ve buna benzer şeyler, din adamı düşmanlıklarını biraz daha arttırmıştır.

Söylendiğine göre 13. yüzyıl'dan bu yana din adamı düşmanlığı yüzünden başlıca dört büyük halk ayaklanması olmuştur ki bunlardan ilki Fransa'da **"Albigensian"** lerin, ikincisi 14. yüzyılda İngiltere'de

Wycklif taraftarlarının giriştikleri ayaklamalar, üçüncüsü 16. yüzyılda oluşan **Reformasyon** hareketleri ve nihayet dördüncüsü de 1789 tarihli **Fransız ihtilali**'dir[633].

Albigension ayaklanması, Fransa'da "Albigeois" bölgesindeki Kilise'nin ve din adamlarının ahlâksızlıklarına ve cinâyetlerine karşı oluşan bir olaydır. Daha 12. yüzyıldan itibaren halkta, din adamlarının tiynetsizliğine karşı öylesine bir tiksinti duygusu yerleşmeye başlamıştır ki, kötülük ölçüsü olarak *"Rahip'ten bile daha kötü, daha âdi"* ("plus vil qu'un prêtre") deyimi yerleşmiştir.

İngiltere'de 14. yüzyılda **Wycklif** taraftarlarının din adamına karşı ayaklanmaları diger ilginç bir olaydır. Wycklif, halkın kültür seviyesini yükseltmek, din kitaplarını halk diline çevirip, halkın anlayabileceği şekle sokmak, akıl süzgecinden geçirmek için çalışan bir din adamı idi. Hem din anlayışındaki olumsuzluklara, hem din verilerinin akla meydan okur nitelikteki yorumlarına ve nihayet hem de Papal'lığın, Klise'nin ve din adamlarının rezilliklerine, cinâyetlerine, hırsızlıklarına, sahtekarlıklarına karşı savaşımı göze almıştı. Bir yandan *"Tanrı hiç kimseyi anlamadığı ve inanamayacağı şeyleri kabule zorlamaz"* diyerekten Hıristiyanlığın akıl ve mantıkla bağdaşmaz temellerine dinamit yerleştirirken diğer yandan da **İncil**'i halkın anlayacağı dile çevirerek kişileri din adamı'nın kötülüklerine karşı direnebilecek duruma getirmekle meşguldu[634]. İngiltere'de halk yığınlarının fikren ve zihnen gelişmesinde **Wycklif**'in rolü ve etkisi büyük olmuştur.

Bu etki sadece İngiltere'ye inhisar etmemiş, Avrupa'nın diğer ülkelerine de sıçramıştır. **Huss** olayı bunun ilginç örneklerinden biridir. **Jean Huss** Çekoslavakyalı bir din reformcusudur; Wycklif'in görüşlerinin Avrupa'daki yayıcılarındandır. Bu yüzden papa'nın emriyle yakalatılmış ve diri diri yakılmıştır. Yakılan vücudunun külleri rüzgara tutularak savrulmuştur; savuranlar sanmışlardır ki **Huss**'ün görüşleri tarihe kavuştu. Oysa ki böyle olmamıştır; din adamlarının kötülüklerine karşı Huss' ün giriştiği savaşım yavaş yavaş halk tabakalarını etkileyerek ayaklandırmıştır.

Luther'in oluşturduğu **"Reformasyon"** hareketleri din kitaplarının halk tarafından okunup anlaşılması ve din adamlarını denetleyebilecek duruma gelmelerini sağlamıştır. Bu sonuç Papalığa pahalıya mal olmuştur, çünkü halk ayaklanmaları sonucu olaraktır ki Papalık Avrupa ülkelerinin pek çoğunu (özellikle Kuzey Avrupa'yı) kaybetmiştir.

Wycklif'in 14. yüzyılda İngiltere'de başlattığı ve bir kısım Avrupa ülkelerinin 15.yüzyılda benimser oldukları "din adamı düşmanlığı" siyâseti 16. yüzyılda İngiltere'de yeniden alevlendi. Kamuoyu din adamı'nın sahteliklerine karşı daha da hassas ve tepkili şekilde direnir oldu. Bunun sonucu olmak üzere Parlamento işe el koydu. 1529 yılında **Avam Kamarası,** Parlamento'nun toplantıya çağırıldığı gün, "Ruhban" sınıfını suçlar nitelikte karar aldı ve kararını kıral'a bildirdi. Bu bildiride, toplumu kötü yola sürükleyenlerin genellikle din adamları olduğu, bunun başlıca nedenlerinin de din ve devlet işlerinin birlikte yürütülmesinden doğduğu, Kilise ile Devlet'in yargı işlerini birlikte görmelerinin sakıncalı bulunduğu, yoksul kimselerin dinî mahkemelerde hiç bir hukukî gerek olmadan yargılanmalarının, hapse atılmalarının utanç verici bir şey olduğu, Kilise'nin para karşılığında ruhanî ayinler yapar olmasının halka hizmet saglamadığı, saf ve temiz kişilerin din adamları tarafından sebebsiz yere dinsizlikle suçlandırılıp hapislere atıldığı, Kilise'ye rüşvet vermeyen yurttaşların eziyet ve işkenceye sokuldukları ve buna benzer hususlar yer almıştır. Avam Kamarası'nın bu bildirisini Kıral Klise'ye ve din adamlarına yansıtmış ve onlardan yanıt bekler olduğunu açıklamıştır. Bundan sonraki çekişme **Avam kamarası** ile din adamları arasında başlar. Bu çekişme boyunca Avam Kamarası, din adamlarına karşı fevkalade sert, saldırgan bir tutum takınarak *"Clergy Discipline Acts"* (Din adamlarının Disipliniyle İlgili Kanun) adlı bir kanun geçirir. Bu kanun, din adamlarının gelir kaynaklarının denetim altına alınmasını, din hizmetleri karşılığı alınacak ücretlerin saptanmasını, ölenlerin defnedilmesi vesilesiyle ücret alınmasının yasaklanmasını , ayrıca da din adamlarının yapamayacakları işlerin tanımlanmasını (örneğin o zamana kadar çifçilik, içki imali ve satışı, hayvancılık gibi işlerle meşgul olmak din adamları için mümkün iken, bu kanunla birlikte yasaklanır) hükme bağlamıştır [635].

Parlameto'nun bu tepkisi karşısında din adamları küstah bir tutum takınırlar. Gerek Kilise'de verdikleri va'az'larla ve gerek Kilise dışındaki eylemleriyle Avam Kamarası üyelerine karşı saldırıya geçerler ve onları dinsizlikle, zındıklıkla, tanrısızlıkla suçlamağa başlarlar. Bu saldırılar Avam Kamarasını üyelerini korkutmaz; aksine Kıral nezdinde girişimlerde bulunarak din adamlarına karşı daha da yoğun bir savaşıma geçerler. Bu direniş din adamlarını yola getirir. O kadar ki Avam Kamarası Başkanı'nı (Speaker) "kâfirlikle" suçlamış olan Roc-

hester papazı, Avam kamarasından özür dilemek zorunda kalır. Bundan sonra İngiliz halkı, Kıral ve Parlamento ile işbirliği ederek manastırların kaldırılmasını sağlar. Ruhban sınıfının görev ve hizmetleri ile ilgili olarak Parlamento'nun geçirmiş olduğu kanunların uygulanmasını da halk aynı işbirliğiyle sürdürür. Bu işbirliğinin kendi aleyhinde daha da vahim sonuçlar doğurabileceğini anlayan Kilise, 1532 yılında, kamu oyu'nun istekleri doğrultusunda iş göreceğini ve reform yoluna gireceğini ilân eder. Bu bildiri ile birlikte İngiliz Kilise'si, yine İngiliz halkı'nın dileklerine tercüman olarak artık Papa'nın otoritesini tanımadığını açıklar. 1555 yılında İngiliz Kıralı, Kilise'nin ve din adamı'nın yüzyıllar boyunca sahip oldukları yetkileri ve imtiyazları kökünden kazımış, "uhrevî" iktidarı "dünyevî" iktidara boyun eğmeye ve onun denetimi altına girmeğe zorlamış olacaktır. Böylece bu tarihten itibaren İngiltere'de din adamı'nın gücü ve etkisi giderek azalmıştır. Din işleriyle uğraşıp dünyâ işlerine burunlarını sokamayacaklarını, siyasetle uğraşamayacaklarını anlamışlardır. Her ne kadar Ruhban sınıfı'nın bazı temsilcileri Lordlar kamarası'nda yer almaga devam etmiş ise de, görevleri "sembolik" olmaktan ileri geçememiştir. Şöylemeye gerek yoktur ki bütün bunlar halkın aydınlatılmasından dogan sonuçlardır.

Fikren aydınlanmış halk din adamını hizaya getirmekle kalmamış, fakat ondan, kötülüklerinin hesabını da sorar olmuştur. Örneğin 1789 ihtilalinden sonra Fransa'da halkın din adamlarına karşı takındığı tutum bu olmuştur. Halkı bu kerteye getiren gelişmelerin başlangıcı bir hayli gerilere, tâ Saint Barthelemy olaylarına iner. Hatırlatmak gerekir ki Fransa'da, 24 Ağustos 1572 tarihinde oluşan ve din adamı'nın kışkırtması yüzünden bir tek gecede altmış bin Protestan'ın Katolik'ler tarafından boğazlanmasiyle sonuçlanan bu olay insanlık tarihinin en utanç verici olaylarından biri olarak kabul edilir. Din adamları elinde bağnazlık fıçısına sokulmuş ve beyni yıkanmış halk yığınları, farklı inançtaki hemcinslerini, yani Protestan'ları ve özellikle geniş kültürleriyle, uygar yaşamlariyle tanınmış ve bu nedenle "dinsiz" (zındık) diye damgalanmış olan **"Huguenots"** ları yok etmek için yakmışlar, asmışlar ve kesmişlerdir. Paris'te kan gövdeyi götürmüş, sokaklar kan deresine dönmüş, Sein nehri Huguenots'ların cesetleriyle dolup taşmıştır[636]. Bu olay tarihe **"Saint Barthelemy"** olayı olarak geçmiş ve Fransa tarihinin en karanlık günü olarak bilinmiştir. Fakat her şey rağmen bu korkunç olayın olumlu bir sonucu olmuştur ki o da halkı bu

tür vahşete hazırlayan din adamlarına, ve onların ilkel ve bağnaz zihniyetine karşı aydın sınıfın idealist bir savaşım cephesi kurmuş olmasıdır. Bu aydın ellerde halk, eğitile eğitile din adamını insancıl yola sokmuş, kan ve dehşet saçar olmaktan çıkarmıştır. Aydınlıga ve fikir özgürlüğünün nimetlerine ulaşan halk, kendisini yüzyıllarca bağnazlık uykusunda tutan, din kısvesi altında aldatan din adamına haddini bildirmiş ve onu, bir daha Barthelemy olayına benzer vahşete sebeb olamaz hale getirmiştir. 1789 ihltilali, aklı her şeyin üstünde bir güç, bir değer haline getiren aydın sınıfın yetiştirmesi olan halkların din adamına karşı zaferidir. Söylendiğine göre Fransız toplumunu 1789 ihtilaline sürükleyen felsefenin temelleri **Saint Barthelemy** vahşetinin yarattığı utanç duygusu'na dayalıdır[637].

18ci yüzyıldan itibaren Batı halklarının fikirsel gelişmesi birden bire büyük bir ilerleyiş kaydeder. Halk akılcı eğitimden geçtikçe ve geliştikçe din adamı, kolay kolaya kandıramayacağı, sömüremeyeceği yığınları bulur karşısında. Böyle bir gelişmenin bir bakıma kendisinin sonu demek olacağını farkederek olumlu bir şeyler yapmak gerektiğini düşünür ve "kötülük", "çıkarlar" siyâsetini terketmekten gayrı yol kalmadığını görür.

Bu gelişme içerisinde Batı'nın benimsediği temel ilke şu olmuştur ki din kuruluşu ve din adamları, devletin desteğine el açtıkları, devletin yardımına mazhar oldukları sürece topluma yararlı olamazlar. Din, ancak kendi salikleri tarafından desteklendiği, kendi saliklerinin yardımı ile beslendiği ve sırtını Devlete dayamaktan vazgeçtiği taktirde kötülük yapma gücünü yitirir; din adamları için de durum budur. 18ci yüzyıldan sonra Batı'daki uygulama, "laik'lik" adı altında bu olmuştur. Batı ülkeleri bu uygulama sayesinde uygarlaşmışlar, yer yüzünün egemeni olmuşlardır[638]. Bu ülkelerde gerçek dindarlar ve hattâ din adamları din kuruluşlarının birer dilenci gibi Devlet'e el açmalarını, Devlet'ten yardım beklemelerini utanılacak bir şey gibi görmüşlerdir[639].

Hıristiyanlık tarihini yazanlardan pek çoğu, Hîristiyanlığın ilk başlangıçta kılıç ve silâh yolu ile değil fakat iknâ yolu ile ve Devlet desteği olmaksızın ortaya çıkıp yerleştiğini ifihar vesilesi yaparlar. İsa'dan sonra üç yüz yıl boyunca Hıristiyanlığın Devlet'ten ayrı ve ona karşı bağımsız kaldığını, bu dönem boyunca en özlü, en temiz ve dürüst niteliğiyle uygulandığını hatırlatırlar. Fakat şu hususun da tarihî

bir gerçek olduğunu anlatırlar ki Hiristiyanlık, Devlet dini olduğu ve Devlet'in desteğine, yardımlarına kavuştuğu andan itibaren (ki bu üçüncü yüzyıldır) din adamları gerçek din anlayışından uzaklaşmışlar, cinâyetler, sahtelikler ve yalanlarla dolu bir tarihin (ki "Orta Çağ" ya da "Karanlık Çağ" diye bilinir) başlamasına sebeb olmuşlardır.

Dinler tarihinin ve yine Batı'daki dinsel gelişme dönemlerinin ortaya vurduğu diğer bir gerçek de şudur ki Devlet'in desteğine muhtaç ve devlete sırtını dayamış bir din ve bu dinin uygulayıcısı olan din adamları samimî, dürüst, uyanık, geniş görüşlü ve insancıl nitelikte olamazlar. İngiliz Kilise'sinin geçmişini eleştiren bir yazar, **William Howitt,** devletin yardımiyle ayakta duran bir dinin ve bu dine mensup din adamların toplumu bilgisizlikler ve ahlaksızlıklar içerisinde tutacaklarını, bunun her yerde ve her dönem itibariyle böyle olduğunu, bu tıynetteki din adamlarının "çoban" ve insanların "sürü" sayıldığı toplumlarda atâletin, cehaletin, yoksulluğun, meskenetin ve ahlak yoksunluğunun hiçbir zaman sona ermeyeceğini söyler. Bu atâlet ve cehâletin sadece din adamlarına ve kişilere değil fakat aynı zamanda iktidar sahiplerine de özgü bir şey olduğunu belirten yazar, din adamının fetvasiyle iş gören yöneticilere halkın haysiyetsizce boyun eğmesinin nasıl felâketli sonuçlar yarattığını da ekler. Aynı konuya eğilen yazarların ortak görüşleri şudur ki din ile devlet'in birbirlerine destek iki kuruluş halinde iş gördükleri toplumlarda din adamları, zehirli yılanlar gibi, iktidar sahiplerini büyüleyip canavarlaştırırlar; tabiaten iyi kalpli, iyi ruhlu ve iyi niyetli hükümdarları dahi kendi halklarına karşı gaddar, insafsız ve müstebid hâle sokarlar[640].

VI) Devlet'i yeniden din adamı'nın (ve din'in) desteği haline getirenlerimizin suçu

Türk'ün tarihi, yukardaki görüşlerin doğruluğunu kanıtlayan örneklerle doludur. Arap ordularının kılıç darbeleriyle İslâm'a zorlanışından önce Türk toplumları hoşgörü duygusuna sahip, kadına saygılı ve akılcı yaşamlara bağlı idiler. Türk hükümdarları ve Türk yöneticileri halkın refah ve mutluluğuna önem veren, akıllı, insaflı, dürüst, âdil kimselerdi. Fakat din adamının fetvasiyle iş görür olmağa başladıktan itibaren değişmişler, örneğin halkı "koyun" ya da "köpek" sürüsü şeklinde görür olmuşlardır. Din adamı'nın elinde insan kanı dökmekten

zevk alan birer vahşi yaratık haline gelmişlerdir. **Yavuz Sultan Selim**'in 1517'de halifeliği ele geçirmesiyle birlikte de Osmanlı Padişahları, tıpkı Arap Halifeler gibi, din adamının fetvasiyle kan döktürmek ve kelle kestirmek san'atında birbirleriyle yarışmışlardır. Bundan dolayıdır ki **Atatürk**, 29 Ekim 1923 tarihli bir konuşmasında: *"Menşelerimizi hatırlayınız. tarihimizin en mutlu dönemi, hükümdarlarımızın Halife olmadıkları zamandır"* demiştir.

Gerçekten de islâm'da devlet denilen kuruluş, daha ilk başlangıçta din ile birlikte ortaya çıkmıştır; dini yaşatan devlet, devleti yaşatan da din olmuştur. Devlet desteği, devlet gücü olmadan islâm'ın yaşaması ve yayılması mümkün olamadığı gibi, aynı şekilde devlet'in ayakta durması ve varlığını sürdürmesi de islâmsız olamaz sayılmıştır. Halkı iktidara boyun eğdirtmek için kılıç, din'in aracı fakat din de kılıç'ın yardımcısı olmuştur: *"Egemenlik Allah'a ait'tir; sahib-ül mülk Allah'tır, Allah bu mülkü dilediğine verir"* şeklindeki hükümler yanında, halife'ye, (velev ki halife istibdat yapsın) itaat etmenin Tanrı'ya ve Peygambere itaat demek olduğunu öngören emirlerle bu işbirliği sağlanmıştır. Bundan dolayıdır ki islâm ülkelerinde halk yığınları ne dünyevî iktidarın ve ne de uhrevî iktidarın kötü yönetimine karşı direnememişlerdir.

Türk toplumu Atatürk sayesinde bu geleneği yıkmış ve laik'lik ilkesine sarılarak dini ve din adamını dünyâ yaşamlarına etkili olmaktan uzaklaştırmıştır. Atatürk'ün çok zamansız ölümünün acı bir cilvesi olarak din adamı, özellikle 1950 seçimlerinden ve Demokrat Parti'nin iktidara gelişinden sonra, yeniden hortlamış ve siyaset adamının desteği ile, toplumu yeniden eline geçirme fırsatlarını yakalamıştır.

*

Her vesile ile tekrarladığımız gibi Batı'da insan'a ve insanlığa düşman pek çok din adamı çıkmıştır; toplumun gelişmesini istemeyen, her türlü yeniliğe karşı direnen, din kitap'ları dışında gerçek kabul etmeyen, özgür düşünce sahiplerini ateşte çevirten, farklı inançtakilere karşı savaşları körükleyen nice papazlar ve papa'lar çıkmıştır. Fakat bütün bu vicdan sızlatıcı davranışlar yanında din verilerini akıl kıstasına vuran, kendi toplumunu özgür düşünceye doğrultan, insanlıga aşık ve inanç farkı gözetmeden bütün insanları kardeş sayan, ölümü göze

alırcasına her türlü zorbalığa ve şiddete karşı ayaklanan nice din adamları ve aydınlar da çıkmıştır. Din adamının kötülüklerine karşı savaşan, ya da din kuruluşunun samimî ve dürüst bir düzeyde iş görebilmesi için din ve devlet ayrılığını savunan din adamları görülmüştür.

Her ne kadar kendi tarihimiz içerisinde, tek tük de olsa, olumlu davranışa sahip bazı din adamlarına, örneğin Hıristiyan tebaa'nın katledilmesini önleyen, ya da vergi ıslahatı, nufus sayımı vs gibi belli konularda fetva veren Şeyh'ülislâm'lara rastlanmamış değilse de, bunların davranışlarını "idealist", "insanlık sevgisine yönelik" nitelikler içerisinde tanımlamak mümkün değildir. "İnsan değeri" ve gerçek anlamda "İnsan sevgisi" kavramına ulaşmış din adamı tipine örnek bulmak güçtür. **Turan Dursun** gibi emsalsiz bir insan bu güc bulunan örneklerin başında gelir. Parmakla gösterilebilecek kadar az sayıda olan bu kişiler, kendilerini şeriât zihniyetinin çok üstüne yükseltebilmişler ve yükseltebilmek için de kendilerini insanlık sevgisi denizine atabilmişlerdir. Atatürkçülüğün ve Atatürk devrimlerinin kurtarıcılığına inanmışlardır. Kendilerine Tanrı ve Peygamber emirleridir diye belletilen esasların akıl yordamiyle elden geçirilmesi, müspet ahlâk ve müspet bilim temeline oturtulması gereğini anlamışlardır. Çoğu kez kendilerini, şeriâtçının yarattığı bağnaz ortam içerisinde "din adamı" olarak görmezler ve, gerçeği söylemek gerekirse, "din adamı" diye çağırılmak da istemezler. .

Ulusların Mutluluğu Din Adamı'nın Pençesinden Kurtulmakla Mümkün;Din Adamı'nın Kötülükleri Son Bulacaktır Mutlaka Bir Gün!

Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi Batı'da aydın sınıfların en büyük amacı insan aklını din kitaplarının köleliğinden ve fakat aynı zamanda din adamı'nın pençesinden kurtarmak olmuştur. Bir yandan "Kutsal" diye bilinen kitapların aklı dışlayan yönlerini sergiliyerek kişi'yi ve toplumu bu kitapların etkisinden kurtarmağa çalışırlarken, ve örneğin *"İncil hatâlar, yanlışlar ve çelişmelerle doludur; bilimsel gerçekleri yansıtmaz; gerçeklere din kitaplariyle değil ancak akılcı, deneyci usullerle erişilebilinir"* şeklinde ya da *"din kitaplariyle ilim yapılamaz, ahlâkî esaslar kurulamaz"* diye konuşurlarken, diğer yandan da "insanlığın gelişmesine yüzyıllar boyunca engel yaratmış olan bir sınıf" olarak tanımladıkları din adamlarına karşı savaşım açmışlardır.

Konuyu **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımızda incelemiş olmakla beraber burada kısaca belirtelim ki Batı'lı aydın, özellikle 18ci yüzyıldan bu yana "Kırallık" ve "Ruhbanlık" gibi iki kuruluşu, bütün dönemler içerisinde bu "mutsuz dünya'nın" başına ekşimiş iki büyük belâ, iki büyük düşman ve iki büyük felâket kaynağı olarak tanımlamıştır. Batılı aydın'a göre, bu iki kuruluş, insanlık için vazgeçilmez sayılan şeyleri (egemenlik, özgürlük, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar, vs...) daha ilk anlardan itibaren, sadece kendi çıkarlarına ve yararlarına olacak şekilde ayarlamışlardır. Örneğin, putperestlik dönemlerinin ilk din adamı olarak kabul edilen **Nimrod** "uhrevî" ve "ruhanî" yetkilerle yetinmeyip "dünyevî" yetkilere de sahip çıkmış, din ve dünyâ işlerini birlikte yürütmüştür. Yürütebilmek için de halkın cehalet içerisinde kalmasını istemiştir. Aynı durum eski Çağ'ın Yunan, Mısır, İran, Suriye, Çin, Hint gibi güçlü devletlerinde de görülmüştür. Din'de reform yaratmış olan ünlü din liderleri dahi, hiçbir zaman gerçek anlamda halkın özgürlüğünü, ya da halk irâdesinin bağımsızlığını savunmuş değillerdir. Her ne kadar kişi'nin gelişmesini sağlamağa yönelik görüşler öne sürmüşlersede, daima hükümdarların "mutlak iktidar'ları" yanında yer almışlardır. Luther, Calvin ve John Wesley gibilerin yaptıkları budur; onlar dahi iktidarın kolaylıkla uygulanabilmesi için hükümdar'dan yana olmuşlardır[641].

Bununla beraber Batı'lı aydın için laik'lik ilkesini savunup din adamını, dünyâ yaşamları bakımından etkisiz duruma getirmek mümkün olabilmiştir. Her ne kadar bunda *"Sezar'ın hakkını Sezar'a, İsa'nın hakkını İsa'ya"* şeklindeki din kuralı'nın rolu bulunmakla beraber[642] Batılı aydın'ın idealizm'inin de katkısı vardır. Bu idealizmin nereden ve ne şekilde kaynaklandığını diğer yayınlarımızda (özellikle **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımızda) inceledik. Burada değinmek istediğimiz husus sadece şudur:

Batı'lı aydın'ın görüşü genellikle şu olmuştur ki: *din adamı, halkı kandırma sanatında rakipsizdir ve hiçkimse kendisini din adamı kadar "dürüst", "hoşgörülü" , "özgürlükçü", "insancıl", dikhakçı", "şefkatli" vs... imiş gibi gösterip, bağnaz, insafsız, gaddar ve insanlıga en fazla düşman davranışlarda bulunamaz; hiç kimse din adamı kadar kutsallığı ve uhrevîliği kendisine bayrak edinip halka güven telkin ederken aklın ve vicdanın kabul edemeyeceği kötülükler yapamaz; hiç kimse din adamı kadar "ahlâk" sözcüğünü ağzında gevelerken ahlak dışılıklar yaratamaz; hiç kimse din adamı kadar yeryüzü yaşamlarını önemsiz ve değersiz gösterip, halk yığınlarını da yoksulluklar içerisinde tutarken yeryüzü nîmetlerinden yararlanmayı beceremez; hiç kimse din adamı kadar barışcı görünerek insanları birbirlerine saldırtamaz, savaşlar yaptırtmaz; hiç kimse din adamı kadar bilgili imiş gibi görünüp yalanı bilgi şeklinde başkalarına satamaz; hiç kimse din adamı kadar aklı değer ölçüsü imiş gibi gösterip aklı dışlayan verileri insan beynine sokuşturamaz; hiç kimse "insan sever" görünüp, insan varlığını din adamı kadar insafsızca ve merhametsizce, husursuz kılamaz*[643].

Ve işte bu görüşe sahip olan Batı'lı aydın'ın vardığı sonuç şudur ki insanlığı sadece din adamı'nın eylemlerinden değil fakat din adamı'nın bizzat kendisinden kurtarmak gerekir[644]. Bu dileği en belirli şekilde dile getirmiş olan **Emil Zola** şöyle der: ***"Din adamı'nın kafasına, yer yüzünde en son kalan Kilise'nin en son taşı düştüğü an, insanlık (uygarlık) en yüksek gelişme noktasına erişmiş olacaktır"*** .

Söylemeye gerek yoktur ki bu tümce'de yer alan "Kilise" sözcüğü, en geniş anlamiyle "mabed" niteliğinde iş gören her yeri ve her dini kapsar. Bu anlayışladır ki biz, yukardaki dileği şu eklemeye bağlamaktayız:

"Ulusların mutluluğu, Din adamı'nın pençesinden kurtulmakla mümkün;
Din adamı'nın kötülükleri son bulacaktır mutlaka bir gün"

DİPNOTLAR

1 **Atatürk**'le konuşanların kullandıkları sözcük bu değil fakat çok daha ağır bir sözcüktür. Bunun yerine yukardaki deyimi koyduk

2 Gerek bu alıntı ve gerek biraz yukarda belirttiğimiz hususlar için Atatürkün Ocak 16-17, 1923 tarihli konuşmalarını içeren şu yapıta bakınız: **Gazi Mustafa Kemal-Atatürk'ün 1923 Eskişehir-Izmit Konuşmaları,** (Türk Tarih Kurumu Yayınları; Dizi XVI , Sayı 44, sh.72-73 . Yayını hazırlayan : Arı İnan)

3 Bu alıntı için bkz. Enver Z. Karal, **Atatürk'ten Düşünceler.** (İş Bankası Yayınları; sh. 72)

4 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,** (Türk İnkilab Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1952, sh. 127)

5 Bkz. **Hürriyet** Gazetesi, 23 Mart 1991, ve 22 Aralık 1994

6 **Hürriyet** gazetesi 25 Ekim 1991

7 Bu deyim, büyük din bilgini ve fazilet örneği **Turan Dursun**'undur.

8 Burdur Milletvekili İsmail Suphi 'nin 18 Kasım 1920 tarihli toplantıdaki konuşması için bkz. Samed Ağaoğlu, **Kuvayi Milliye Ruhu,** (Ankara...) sh. 70

9 Jose Sanchez, **Anticlericalims; A Brief History** (University of Notre Dame Press, London 1972, sh.)

10 Bu görüşler için bkz. Niyazı Berkes, **"Teokrasi"** ("Cumhuriyet" gazetesi, 5 Kasım 1974. Ayrıca Enver Ziyâ Karal 'ın **Osmanlı Tarihi** adlı yapıtının 6.cildine bakınız. sh. 140. Ayrıca Mısırlı yazar Zaki Ali' nin bu konudki görüşleri için bkz. S.M.Zwemer, **Heirs of Prophets; An Account of the Clergy and Priest of Islam. The Personal of the Mosque and Holy Men** (Chicago 1946) sh. 14 ve d.

11 Bu konuda bkz. İlhan Arsel, **Aydın ve 'Aydın,** (İnkilap Kitabevi, İstanbul 1993)

12 A. De Montechrétien, **Traité de l'Economie Politique Dédiée en 1615 Au Roy et à la Reine du Roy** , (Paris 1615)

13 Emevî'lerin egemenliği altında buluna Toledo, 1605 yılında Castil'li Alfonso IV tarafından fethedilmiş ve Hıristiyanlığa mal edilmiştir. Bu tarihten 60 yıl sonra Toledo Başpapazı Raymon, Cardova'dan getirttiği kitapları kendi diline çevirtmek uzere bir okul kurmuştur. Kısa süre içinde bu okul bütün Hıistiyanlığın fikir ve kültür gelişmesinde etkili olmuştur. Bkz. A. C. Crombie , **Avicenna's Influence on the Medieval Scientific Traditions** (in *"Avicenna : Scientist, Philosopher";* Edited by. G.M.Wickens, London 1952, sh. 87)

14 Bu konularda benim **"Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına"** adlı kitabıma bakınız.

15 Örneğin Fulke Grenville adında ki bir İngiliz yazarı'nın **A Treatise of Monarchy** adlı kitabında bu görüşler işlenmiştir. Bu konuda ayrıca bkz. C. Chew, **The Crescent and the Rose** (New York 1965; sh. 116-70

16 Kâtib Celebi'nin **Fezleke**'sinde (Bkz. Cilt IV) ve Naimâ 'nın **Tarih** 'inde (Cilt IV) yer alan bu olaylarla ilgili olarak **İslâm Ansiklopedisi**'nde **İbrâhim** adına bakınız.

17 S. H. Snouck Hurgronje, **Some Unusual Experiences In The Near East** (New York 1917; sh. 3)

18 Şeyh-ül İslâm Mehmed Tahir ya da Abdül Vehhab ve Mustafa Asım ve Molla Mehmed Esad ve Mustafa Behçet bunlar arasında zikredilmekle beraber bu kişiler dahi Yeniçeriliğin ve Bektaşiliğin kaldırılmasına taraftar görünürlerken bilinçli değillerdi. Çoğu kez yabancıdan aldıkları öğütlere bilinçsizce boyun eğerek iş görürlerdi.

19 Bu konuda Ahmed Asım Efendi'nin **Tarih** 'inin ikinci kitabına bakınız.

20 Bu konuda bkz. Uriel Heyd, ***"The Ottoman Ulema and Westernization in the Time of Selim III, and Mahmud II"*** (in **Scripta Hierosolymitana**, Jersulam 1961, Vol. IX, sh. 63-96)

21 Ahmet Lütfi Efendi, **Tarih-i Lütfi** (İstanbul 1873-1910; Cilt II. sh. 144-5). Bu konuda ayrıca bkz. Avigdar Levy, ***"The Ottoman Ulema and the Military Reforms of Sultan Mahmud II"*** (in **Asian and African Studies,** 1971, Vol. VII, sh. 13-39)

22 İstanbul 1294-1327 (1877-1909), Cilr IV, sh. 6

23 İstanbul (Tarihsiz), (Cilt II. sh. 240-260)

24 İstanbul 1270-1301 (1854-1883) (Cilt IX, sh. 24-49)

25 **Nutuk,** (Cilt II, sh. 691)

26 Kitaptaki bazı kısımların Arapça'dan Fransızca'ya çevirisi için bkz. Ali Abdurrazic, **"L'İslam et les Bases du Pouvoir"** (**"Revue des Etudes İslamiques ",** Paris 1933, Cahirer III, sh. 353-390)

27 ibid. 387, 389

28 ibid. 385

29 **"Üniversite mollası"** deyimi, büyük din bilgini ve faziletörneği **Turan Dursun**'undur. Yukardaki alıntı, İlâhiyat Fakültelerinden birinde görevli ve "Profesör" unvanlı bir kişi'nin **Hürriyet** Gazetesinin (1994) **"Ramazan Sohbetleri"** köşesinde yayınladığı **"İzzetbegoviç'e Selam"** adlı yazısından çıkarılmıştır.

30 Bu kitap Türkçe'ye çevrilmiş değildir.

31 J. J. Hammer, **Histoire de l'Empire Ottoman,** (Paris 1836) Tome IV, 364-5)

32 ibid. sh.38 , ayrıca sh. 364 ve d,

33 ibid. sh. 398

34 Bu hususlar için **Biz Profesörler** ve ayrıca **Aydın ve 'Aydın!'** başlıklı kitaplarıma bakınız.

35 Nâima, **Tarih,** I. (Kitabın ingilizce çevirisi icin bkz. **Annals of the Turkish Empire From 1591 to 1659** (Transl. C. Frazer; London 1832, Vol. I, sh 46)

36 Bu hususlar için **Aydın ve "Aydın"** adlı kitabımıza bakınız.

37 Bu husular için bkz. Nâima, **age,** (Cild I, sh. 323-326). Ayrıca bkz. Enver Ziyâ Karal, **Osmanlı Tarihi** (Birinci cild'e bakınız).

38 Bkz. **Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler** (İstanbul 1973; Düzenleyenler S.İrmak & B.K. Çağlar;) sh. 438

39 Bedreddin Simâvî ile ilgili olarak **İslâm Ansiklopedisi'** nde yayınlanan yazı ile Mehmed Serefeddin 'in **Simavna kadısı-Oğlu Şeyh Bedreddin** (İstanbul 1924) adlı kitaba bakınız.

40 1949 yılında (Hicrî 956) ölen İbrahim al-Halâbî islâm hukuk alanından ün salmış bir kimsedir. Söylendiğine göre Hanefî mezhebi'nin fıkıh esasları onun elinde son şeklini bulmuştur.

41 W. Robertson Smith, **Lectures On the Religion of the Semites** (New York 1889) sh. 21 vd.

42 ibid. sh. 33 ve d.

43 Bkz. Christopher H. Dawson, **Progress and Religion,** (New York 1960) sh. 82 ve d.

44 ibid. sh. 83-4

45 Bkz. P. Gordon, **Le Sacerdoce à Travers les Ages** (Paris 1950), sh. 224; bkz. Dawson, **age,** sh. 83 ve d.

46 Spencer & Gillen, **age.** , sh. 26

47 Tırmizî'nin Ebû Umâme'den rivâyet ettigi bu hadîs için bkz. Gazalî, **İhyâu 'ulumi'd-din...** (Bedir Yayınevi, İstanbul 1975, Cilt IV, sh. 302)

48 Ernest Renan, **Antichrist** (Boston 1897) sh. 186. Bu konuda ayrıca bkz. P. Gordon , **age** , sh. 69-170 .

49 Gordon, **age,** sh. 186

50 Renan, **age,** sh. 187

51 ibid. sh. 187

52 ibid. sh.188

53 **Siyer İbn İshak,** (Akabe yayınları, İstanbul 1988. sh. 329-331). Bu konuda ayrıca bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 431)

54 Gazalî, **İhyâu ulumi'd-din** (Ankara 1966, sh. 189)

55 Diyânet Başkanlığınca yayınlanan **Hutbeler** (Ankara 1973; sh. 42-6) kitabına bakınız.

56 Ebû'ş Şeyh İbn Hibban'ın **Kitâbu'z-Zahâya Ve'l- Akika**'sından naklen bkz. Gazalî, **İhyâu...** (İstanbul 1975, Cilt II, sh. 551)

57 Bu alıntı , eski öğrencilerimden Avukat **Hayri Balta**'nın bana yazmış olduğu bir mektupdan çıkarılmıstır.

58 Ayşe'nin ve Enes'in rivâyet'lerine dayalı hadîs'ler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 244-6, hadîs no. 895 ve 896)

59 Bu hususlar için Mirhon'un, **Ravzat al-Şafa fi Sirat-al-anbiya va'l-mulûk va'l-hulafa,** adlı yapıtına bakınız.

60 **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 298 ve d.)

60a. Ilhan Arsel, **Aydın ve 'Aydın!'...**, (İnkilap Kitabevi, Istanbul 1992)

60b. Buharî'nin İbn-i Sa'saa'dan rivâyetine dayalı hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 60 ve d. Hadîs no. 1551)

60c. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 67; not 1)

60d. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 65-72)

60e **Sahih-i...** (Cilt l, sh. 211, Hadîs no. 196)

60f Muhammed bu örneği **Tevrat**'ın ***Sayılar*** kitabı'nın 12.ci Bap'ından almıştır, fakat değiştirerek almıştır. Çünkü **Tevrat**'da bu olay farklı şekilde anlatılır. Şu bakımdan ki **Tevrat**'da Yahudilerin çıplak olarak yıkandıkları ve Mûsâ'yı incittikleri yazılı değildir. Tevrat'a göre Mûsâ'yı incitenler, Benî İsrâîl değil fakat *Miryam* ile *Harun*'dur ki, bilindiği gibi, Mûsâ'nın kardeşleridir. Güyâ Miryam ile Harûn, Habeşli bir kadın aldı diye *Mûsâ*'ya çatmışlar ve Tanrı'nın sadece ona değil fakat kendileri ile de konuştuğunu anlatmışlar, bu yüzden Mûsâ'yı incitmişlerdir. Yine güyâ Tanrı bu nedenle Miryam'ı cezalandırmıştır (Bkz. **Tevrat, *Sayılar***, Bap 12: 1-36)

61 Gazalî, **Kimya-yı Saadet** (Bedir yayınevi , İstanbul , 1979; sh. 92)

62 Gazalî, **Kimya-yı Saadet** (Istanbul 1979 , sh. 162-3)

63 Bkz. **Sahih-i ...** (Cilt. XII, sh. 106, Hadîs no.1952)

64 Buhârî, **Kitâb'ul-Vüdû** ; Müslim, **Kitab'ut-Tahâre**; Nevevî, **Riyâz'üs-Salihin** (İst. 1992; Cilt III< sh. 271, Hadîs no. 1648); Gazali, **Kimya-yı Saadet...** (sh. 90, 96)

65 **Sahih-i ....** (Cilt I, sh. 197, Hadis 180)

66 İbn-i Ömer ve Ebû Hüreyre, Enes İbn-i Mâlik, ve Abdullah İbn-i ömer gibilerin rivâyetleri için bkz. **Sahih-i Buharî ...,** (Cilt XII, sh. 106; 110-112; Hadîs no. 1955, 1956, 1957, 1958,1959); Ayrıca bkz. **Riyâzü's Sâlihin ve Tercemesi...,** (Diyânet İşleri Başk. yayınları, Cilt II, Hadîs no. 1208,1209, 1210)

67 Gazali, **Kimya-yı Saadet...** (sh. 96)

68 **Riyâzü's Sâlihin...** (Cilt III, sh. 206)

69 Hasen" olarak kabul edilen ve Ebû Dâvud, ve Tirmizî ve Neseî tarafından "iyi senedlerle" rivâyet edilen bu hadîs'leı için bkz. **Riyâzü's Sâlihin...** (Cilt III, sh. 206)...]

70 Gazalî, **Kimya-yı Saadet...** (sh, 96)

71 Bkz. Gazali, **Ihya'u...** (Cilt IV, sh. 429)

72 Bu hadîs için bkz. Gazalî, **İhya'u...** (Cilt IV. sh. 425)

73 **Sahih-i ...** (Cilt XII, sh 100-103, H. no. 1943. Ayrıca bkz. Riyâzü's..., I, sh. 178-206)

74 Gazali, **Ihya'û...** (Cilt IV, sh. 429)

75 Bu konuda **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakınız. ayrıca bkz. al-Hacı Mevlana Fazlul Kerim, **age.** (sh. 586)

76 Bu hususta çelişmeli hükümler olmakla beraber İbn-i Abbas ve Alî'nin rivâyetlerine dayalı hadîs'lere bakılarak ayakta olarak su içmenin cevâzına yer verildiği söylenir. Bkz. **Sahih-i Buharî...** (Cilt. XII, sh. 52 ve d. hadîs no. 1899, 1900; ve ayrıca bkz. Cilt. I. sh. 141, H.no. 122)

77 Bu hususlarla ilgili şeriât verileri icin bkz. **Sahih-i Buharî...**, Cilt. XII, sh. 53-56; Hadîs no: 1899,1901,1903. Ayrıca bkz. **Riyazü's...**, (Cilt II, 167-178; Hadîs no. 762-3,768, 774-5, 781) ; Gazalî, **Kimya-yı Saadet...** 162

78 Buharî'nin Ebû Cuhayfe'den rivâyeti için bkz. Gazalî, **İhya'ı...** (Cilt II, sh. 13)

79 Gazalî, **İhya'u...** (Cilt II, sh. 13)

80 Gazalî, **İhya'yı...**. (Cilt II, sh. 13)

81 Gazalî, **İhyâ'u...** (Cilt II, sh. 15)

81 a Cabir'den ve İbn Ömer'den rivayet edilen hadîs'ker için Müslim'in **Kitab'ul-Eşribe**'sinden naklen bkz. **Riyâz'üs Sâlihîn,** (Merve Yayınları, İstanbul 1992, Cilt III, sh.261-2, Hadîs no. 1634-5)

82 Muslîm'in **Kitab'ul-Eşribe**'sinden naklen bkz. **Riyâz'üs...** (Cilt I. sh. 199, hadîs no. 164). Ayrıca bkz. Gazalî, **İhya'u...** (Cilt II, sh. 16)

83 Gazalî, **İhya'ı...** (Cilt II, sh. 16)

84 **Riyaz'üs...** (1992) Cilt I, sh. 199. Ayrıca bkz. Gazalî , **İhya'u...** (Cilt II, sh. 18)

85 **Riyâzü's...,** (Cilt II, sh. 146, 158-9, 162, 163, 164; Hadîs no. 731, 747-8, 752-6). Yukardaki hususlar için ayrıca bkz. al-Haci Mevlana Fazlul Kerim, **al-Hadis al-Mişkât al-Masabih...** (Kitab II, Bap XI, Kışım I, Cilt II, sh. 121-150; Gazalî, **Kimya-yı Saadet...**, (sh. 162-3)

86 **Sahih-i ...** (Cilt IX... sh. 70 ve d. , Hadis no. 1365)

87 Bkz. **Sahih-i...** (Cilt. XII. 17-8, 165; ayrıca Tahavî'nin **Kitabü's-Sayd** adlı yapıtına bakılması)

88 Gazali, **Kimya-yı Saadet...** (sh. 96)

89 Gazali, **Kimya-yı Saadet...,** (sh. 92)

90 Gazali, **Kimya-yı Saadet ...,** 92, 162; Ayrıca bkz. **Sahih-i Buharî ...** (Cilt. I, sh. 143-147, H. 124-129)

91 **Riyazü's...,** (Cilt III, Hadîs no. 1680)

92 **Sahih-i Buharî...,** (Cilt I, sh. 141, Hadîs no. 122)

93 **Sahih-i Buharî...**, (Cilt XII, sh. 165, Hadîs no. 2014; Ayni cilt'teki Enes İbn-i Mâlik'in rivâyeti için bkz. sh. 164. Hadîs no. 2013)

94 Gazalî, **İhya'u...** (Cilty III, sh. 185)

95 Gazali, **İhyaû...**, (cilt IV. sh. 435)

96 Bu konuda daha geniş bilgi için **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakınız. Ayrıca bkz. Ibn-ü Kesir, **Tefsirul-Kıır'ânîl-Azîm;** ayrıca bkz. A.R. Demircan, **İslâma Göre Cinsel Hayat,** (İstanbul 1986), Cilt I, sh. 182, 218, 229]

97 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. **Sahih-i Buharî...,** (Cilt. I, sh. 86; Cilt IX, sh. 206-7; Cilt XII, sh. 63-5, 83-6, 91, 95)

98 **Sahih-i Bıiharî...** (Cilt XII, sh. 84)

99 Hastalığın develer arasında sirâyet eder olduğuna dâir Hadis'ler için bkz. **Sahih-i Bıiharî...**, (Cilt. XII, sh. 91-95)

100 **Sahih-i Buharî...**, (Cilt XII, sh. 91-5, Hadîs no. 1909, 1911-2, 1927, 1928, 1933-5

101 **Sahih-i Buharî...** (Cilt XII, sh. 292, Hadîs no. 1195)

102 **Sahih-i Buharî...** (Cilt XII, sh. sh. 292-3)

103 Bkz. L.L. Ross & F.W. Frey, **Social Structure and Community Development In Rural Turkey,** (Cambridge, Mass. 1967) sh. 46

104 Bu konu da bkz. Andrew D. White, **A History of the Warfare of Science With Th ology in Christendom,** (New York 1955), Cild. II. sh. 69-73

105 **ibid.** sh. 90

106 Bu veriler için Diyânet yayınlarına, ve özellikle **Diyânet Dergisi'**nde yayınlanan şu yazıya bakınız: Ethem Levent, ***Kur'ân'ı Kerim'deki Gayb Bilgisi,*** **(Diyânet Dergisi,** Cilt 13, Sayı: 4, sh. 226)

107 **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 55)

107a. Müslim, **Kitab'ul-Eşribe**; Nevevî, **Riyâz'üs-Sâlihin** (İst. 1992, Cilt III, sh. 261-2, Hadîs no. 1634 , 1635)

107b. Buhârî, **Kitâbu'l-Edeb**; Nevevî, **Riyâz'üs- Sâlihin** (İst. 1992, Cilt . II, sh.237-8, Hadîs no. 878)

107c. Gazalî, **Ihyau...** (İst. 1975, Cilt II, sh. 707)

108 **Sahih-i...** (Cilt VI, sh. 329 ve d. hadîs no. 956)

109 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olarak bu Hadîs'ler için bkz. **Riyazü's Salihin...** (Cilt I, sh. 59; ve Cilt II, sh. 163)

110 Bu hükümler için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Hadîs no. 588, 589, 956, 1326, 1353, 1356, 1358, 1359, 1363, 1384)

111 **Sahih-i...** (Cilt VI, sh. 329 ve d. hadîs no. 956)

112 **Sahih-i...** (Cilt IX, sh. 23-4, hadîs no. 1327)

113 Bu Hadîs'ler için bkz. Muhammed Eşref, **Müşkât al-Meşabih,** (Kitab III, sh. 76, 93)

114 Gazalî, **İhyâu...** (Cilt II. sh. 46)

115 Bu hususlarla ilgili "Peygamber" sözlerini Diyânet'in yayınladığ **Sahih-i Buharî Muhtsarı...** ' nda ve özellikle XII.ci Cilt'de bulmak mümkündür.

116 **Sahih-i Buharî...**, (Cilt. II, sh. 163, 250, Hadîs no. 755, 882); Buhârî, **Kitâbu'l-Edeb**; Nevevî, **Riyâz'üs- Sâlihin** (İst. 1992, Cilt . II, sh.237-8, Hadîs no. 878)

117 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 7129, Hadîs no. 420)

118 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 328)

119 **"Tehlil"** sözcüğü *"Lâilâhe illallah"* sözlerini söylemek anlamınadır.

120 Buharî'nın Ebû Hüreyre'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 106 ve d. Hadîs n o. 588)

121 **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 110 ve d. Hadîs. no. 589)

122 Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 54 Hadîs. no. 1353)

123 "Dua" konusunda bkz. Turan Dursun'un **"Kur'ân Ansiklopedisi"** (Kaynak yayınları, İstanbul 1994, Cilt 4, sh. 253 ve d.) . **"Dua"** sözcüğünün yukardaki tanımı İbnü'l Cevzî'nindir.

123a. **"Ibâdet"** sözcüğünün anlamı konusunda bkz. Turan Dursun, **Kur'ân Ansiklopedisi.** (Cilt VI. sh. 39 ve d.)

124 Gazali, **age** (1975) (Cilt IV. sh. 357)

125 **ibid.**

126 Berâ İbn-i Azib'in rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** XII, sh. 338, Hadîs no. 2145)

127 Bu konuda bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 255)

128 Buharî'nin rivâyeti icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 59)

129 Muâz b. Cebel'in Muhammed'ten rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 640)

130 **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 59)

131 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 260)

132 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 261)

133 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 251, 290 ve d.)

134 Ebû Davud ve **Riyazü's-Sâlihin**' den; ayrıca bkz. bkz. Dursun, **Kur'ân Ansiklopedisi** (Cilt IV, sh. 277)

135 Enes İbn Malik'in rivâyeti için bkz. Dursun, **age** (1994), (Cilt IV, sh. 302)

136 Buharî'nin **Duavât**'ında ve Müslim'in **Nikâh**' ında yer alan bu hadîs için bkz. Dursun, **age.** (Cilt IV. sh. 300)

137 ibid. sh. 300

138 Ebû Ayaş'ın rivâyeti için bkz. Dursun, **age** (1994) (Cilt IV.. sh. 310)

139 Enes'in rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt I, sh. 126, hadîs no. 105)

140 Tahâvî'nin rivâyet ettiği Ebû Hüreyre hadîs'i için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 416); Buhârî, **Kitab'ul-Libâs.** Nevevî **Riyaz'us-Sâlihin** (İst. 1992, Cilt III, sh. 293, Hadîs no. 1685)

141 Diyânet yayınları, bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 413 ve d., hadîs no.979). ayrıca bkz. Buhârî, **Kitab'ul-Libâs**; Müslim, **Kitab'ul-Libâs, ve'z-Zînet;** Nevevî, **Riyâz'üs-Sâlihin**, (İst. 1992, Cilt III, sh. 291)

142 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 367 ve d. hadîs no. 269)

143 **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 416). Ayrıca Buharî'nin İbn-i Abbâs'tan rivâyeti için bkz. Buhârî, **Kitab'ul-Büyü', Kitab'ul-Libâs**; Müslim, **Kitab'ul'-Libâs.** Nevevî, **Riyaz'üs-Sâlihin,** (İstanbul 1992, Cilt III, sh. 291)

144 **Sahih-i...** (Cilt VI, sh. 416)

145 Bkz. **The New York Times** (August 26, 1985)

146 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 316)

147 Ayşe'nin Muhammed'ten rivâyeti için bkz. Gazalî, **age** (1975), (Cilt II. sh. 705)

148 Gazalî, **age** (1975), (Cilt II, sh. 684 ve d.)

149 Bu hususlar için bkz. Gazalî, **age** (1975), (Cilt II, sh. 705 ve d.)

150 *Necm* Sûresi'nin 59 ve 60. âyet'lerinin Gazalî tarafından çevirisi için bkz. Gazalî, **age** (1975), (Cilt II. sh. 706)

151 Câbir'in Muhammed'ten rivâyeti için bkz. Gazalî, **age** (1975), (Cilt II. sh. 707)

152 Ebû Umâme'nin Muhammed'ten rivâyeti için bkz. Gazalî, **age** (1975) (Cilt II. sh. 707)

153 Bu görüşler ve diğerleri için bkz. Gazalî, **age** (1975) (Cilt II, sh. 677-679)

154 Gazalî, **age** (1975), (Cilt II. sh. 706,

155 Gazalî, **age** (1975) (Cilt II, sh. 705-711)

156 Gazalî, **age** (1975) (Cily II, sh. 174)

157 Bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 302, Hadîs no. 1811)

158 **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 302 ve d.)

159 Ayşe'nin rivâyetine dayalı bu hadîs ve yukardaki olaylar için bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 151 ve d. Hadîs no. 513)

160 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 157)

161 Ebî Dâvud'un Sünen adlı yapıtında, ve ayrıca Enes'in rivâyeti olarak Buharî'de yer alan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 158)

161 a Bu yapıtların çevirisi için bkz. Abou'l Hassan Maverdi, **Les Status Gouvernementaux ou Regles de Droit Public et Administrative** (Alger 1915; Trad, par E. Fagnan; sh. 536 ve d.) Ayrıca bkz. Ph. Hitti, **Islam: A Way of Life** (University of Minnesoita Press, 1970, sh. 170)

161 b Bu konudaki hadîs'ler için bkz. al-Hac Mevlana Fazluk Kerim, **al-Hadis Mishkât-ül Meşabih,** (Cilt II, Ceviri 'de sh. 199-200)

161 c Bu konuda bkz. **The Thousand Years of Educational Wisdom** (Edited by Robert Ulich, Harward University Press, Mass 1959, sh. 36 ve d.) Ayrıca bkz. J. W. Slaughter, ***"Music And Religion: A Psychological Rivallery"*** (in **International Journal of Ethics,** 1904-5; Vol. XV , sh. 352 ve d.). Ayrıca by aynı dergideki şy yazıya bakınız: H. H. Britain, ***Music And Morality*** (Sh. 46-63)

162 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 397 ve Cilt XII, sh. 156, hadîs no. 2006)

163 **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 252, hadîs no. 1440)

164 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 31)

165 Bu olayla ilgili olarak daha geniş bilgi için Mısır'lı yazar Taha Hüseyn'in İngilizce'ye çevrilmiş şu kitabına bakınız: **The Stream of Days; A Student at the al-Azhar** (Longman Green & Co. New York 1048, sh. 41 ve d...)

166 Bu hususlar için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 396 ve Cilt XII, sh. 154)

167 Bu konuda bkz. **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 268 , Hadîs no. 1184, ve Cilt VII, Hadîs no. 1040)

168 Din adamlarının bu konudaki görüşleri için bkz. **Sahih-i...** (Cilt. XII, sh. 154)

169 Bu konudaki Buharî Hadîs'leri için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 395 ve d. H. no. 283)

170 Bu konuda bkz. Taberî, **age** (1966), (Cilt II, sh. 764-771); İbn İshak, **age** (1975), (sh. 628 ve d.)

171 Yukardaki görüşleri sergileyen ve savunan din adamı, İlâhiyat mezunu olup Diyânet İşleri Başkanlığı'nda görev almıştır. Bkz. Ali Rıza demirken, **İslâm'a Göre Cinsel Hayat** (İstanbul 1986, Cilt II, sh. 168-169)

172 **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 193 ve d. Hadîs no. 1581)

173 Bu konudaki çeşitli görüşler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 510 ve d.)

174 Buhârî'nin Enes İbn-i Malik'ten rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 204 ve d. Hadîs no. 1062)

175 **ibid.** (206-7)

176 **ibid.** (Sh. 207)

177 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 35, H. no. 484,)

178 İbn-i Ömer'ın rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 376, H. no. 271)

179 **Sahih-i ...** (Cilt II, sh. 377)

180 Amr b. Ümeyye (ed-Damrî)'nin rivâyeti için bkz. **Sahih...** (Cilt I, sh. 169, Hadîs no. 159)

181 **Sahih-i...** (Cilt I, sh. 186, Hadîs no. 186)

182 Cübeyr b. Mut'ım'ın rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** Cilt I, sh. 207 , hadîs no. 190)

183 Ayşe'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt I, sh. 208, Hadîs no. 191)

184 **Sahih-i...** (Cilt I. sh. 208-9)

185 Bu konudaki veriler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 449)

186 Bu tür Hadîs'ler icin bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt IX, sh. 24 Hadîs no. 1328)

187 Bu âyet'lerin yorumu için **Beyzevî**'nin yapıtlarına bakınız.

188 Bu konuda bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt XI, sh. 52)

189 Bkz. **Riyazü's Salihin...** (Cilt I, sh. 176, Hadîs no. 144); ayrıca bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt XII, sh. 406)

190 Bu konuda **"Aydın ve 'Aydın!"** adlı kitabıma bakınız (İnkilap Kitab'evi Yayınları, İstanbul 1992).

191 Bu konuda bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt V, sh. 277 ve ayrıca cilt XII, sh. 405 ve d.)

192 Diyânet Başkanlığının bu tanımı için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt IX, sh. 71)

193 Bu konudaki çeşitli hadîs'ler için bkz. Turan Dursun, **Kur'ân Ansiklopedisi,** (Kaynak Yayınları , İstanbul 1994. Cilt 1, sh. 247 ve df.)

194 Muhammed'in bu konudaki sözleri (Hadîs'ler) için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt XII) ; **Riyâzü's-Salihin...** (Cilt II, sh. 395); al Kâtib, **Mişkât al-Masabih** (Muhammed Eşref Yayınları, Lahore/Pakistan, Bölüm I, Kitab I. Kesim I).

195 Bu konuda benim **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakınız.

196 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Vilt VIII, sh. 451)

197 Buharî'nin Câbir İbn-i Abdillâh'dan rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh, 174 ve d. Hadîs. no. 1578)

197* Turan Dursun'un görüşleri için bkz. **Kur'ân Ansiklopedisi** (Kaynak Yayınları 1994, Cilt 6. sh. 55)

197** Diyânet, İbrahim'in yalanını özürlü göstermek için burada tırnak içerisine "(Din cihetinden)" ekini koymuştur. Oysa ki İbrahîm'in ağzından çıkan bu değildir.

197*** İbn-i Cevzî'nin bunda karar kılması Melîk'in "Mecûsî" mezhebinden olduğuna inanmasındandır. Oysa ki bu mezheb'in kuruluşunun İbrahim 'den sonra olduğu anlaşılmaktadır. Bu konudaki akıl dışı "gerekçeler" için Diyânet'in açıklamalarına bakınız (Bkz. **Sahih-i...**, Cilt VI, sh. 521) .

197 **** Bu konuda bkz. Turan Dursun, **Kur'ân Ansiklopedisi** (Cilt 6, sh. 20-27)

198 Buhârî'nin Ebû'l-Yemân'dan rivâyeti için bkz. **Sahih-i...,** (Cilt XI. sh. 260) . Bu konuda ayrıca , aynı cilt'teki 1791 sayılı hadîs'e bakınız.

199 **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 262)

200 **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 262)

201 İbn İshak, **age** (sh. 519-520)

202 Bu hususlar için Diyânet yayınlarına bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 508)

203 ibid.

204 Ayşe'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VI. sh. 507, Hadîs no. 1015)

205 Buharî'nin **Berâ**'dan rivayeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 180 ve d. Hadîs no. 1579)

206 ibid.

207 Bu kişi'nin tam adı: *Abd Allâh b. Uvays*'dır.

208 **Sünen-i Ebû Dâvud**' tan naklen bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh,. 142)

209 Tarihi Taberî'den naklen bkz. Erdoğan Aydın, **Nasıl Müslüman Olduk?,** (Başak Yayınları, İstanbul 5.Baskı, 1994, sh 83)

210 Bu konuda Diyânet yayınlarında yer alan kaynaklara bkz. **Sahih-i...** (Cilt VII, sh.101 ve d.). Ayrıca bkz. Turan Dursun, **Tabu Can Çekişiyor: Din Bu,** (Kaynak Yayınları Cilt I, 3.baskı, İstanbul 1990, sh. 73 ve d.)

211 **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 103; Cilt V. sh. 328 ve d.)

212 Bu konuda İbn Hişâm'ın **Siret**'ine, Yâkût'un **Mucam**'ına, Hamdânı'nin **Cazirâ**'sına bakınız.

213 Turan Dursun, **age**. (cilt I, sh. 77)

214 **Riyazü's Salihin...**, (Cilt II, sh. 277-282, Hadîs no. 921)

215 Bu Hadîs, ve bunun benzerleri, hem Buharî 'de ve hem de Müslim' de bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Talat Koçyiğit, **Hadîslerin Işığında İman, İbadet, Ahlak,** (Diyânet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1974) sh. 283

216 **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 268, 263, 273, Hadîs no. 617 ; Cilt XII, sh. 101, Hadîs no. 1945)); Bkz. al-Katib, **age**, (Kitab I, Kesim I)

217 **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 113); bu konuda ki hadîs'ler için ayrıca bkz. **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 373, 376, Hadîs no. 1046, 1051)

218 **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 290-306, Hadîs no. 938)

219 *Osman b. Affan*'ın rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Riyâzü's Sâlihîn** , (Cilt II, sh. 363, Hadîs no. 1030)

220 Ömer b. Hattâb'ın rivâyeti için bkz. **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 367, Hadîs no. 1036)

221 **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 364, Hadîs no. 1032)

222 **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 489, 508-9, hadîs no. 1224, 1255, 1257

223 Müslim'in *Ebû Râfi Eslem*'den rivâyeti için bkz. **Riyâzü's...** Cilt II, sh. 286 ve d. Hadîs no. 934, ayrıca bkz. Hadîs no. 932)

224 *Ebû Umâme*'nin ve *İbn-i Mes'ûd*'un rivâyetleri için bkz. **Riyâzü's...** (Cilt II, sh. 342 ve d. Hadîs no. 995, 997, 1003)

225 İbn Mâce'nin *Ebû Hüreyre*'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 11)

226 Kâbe'yi tavaf edip **"Safa"** ve **"Merve"** tepeleri arasında yedi kez koşan kimselerin, **Bakara** sûresi'nin 158. âyeti gereğince günahlardan kurtulup suçsuz duruma girecekleri hususu, Hadîs'lerle belirlenmiştir. Bkz. **Riyazü's Salihin...** (Cilt II, sh. 277 ve d.). Ayrıca bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt I)

227 Enes'in rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 424-8, Hadîs no. 2186-2187)

228 Gazalî, **İhya'u Ulumi'd-Din,** (Cilt IV, sh. 734)

229 **Siyer İbn İshak**, (Akabe yayınları, İstanbul 1988 sh. 328)

230 **"Evrâd"** sözcüğü Arapça'da " "Kur'ândan seçilme ve her zaman okunan bölümler" demektir.

231 **"Ezkâr"** sözcüğü Arapça'da "Tesbihle belli duâ'ları tekrar etmek" demektir.

232 Bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 350-352, Hadîs no. 2157)

233 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 423, ve d. Hadîs no. 2185)

234 Diyânet'in bu açıklamasi için bkz. **Sahih-i...** Cilt, XII, sh. 424)

235 **Riyâzü's Sâlihîn...** (Diyânet yayınları, Cilt II, sh. 277-282)

236 Neseî'nin **Kübrâ** adlı yapıtından naklen bkz. Gazalî, **İhyau....** (Cilt IV. sh. 990)

237 Ad olarak "hücnet" olarak kullanıldığında "aşağılık", "bayağılık", "soysuzluk", "kötü davranış" gibi anlamlardadır.

238 Bu tür Hadîs'ler için bkz. **Diyânet Dergisi,** (Kasım-Aralık 1972; Cilt XI, sayı 6; sh. 338-342); ayrıca bkz. **Diyânet Gazetesi** (1 Kasım 1970; Sayı 3, sh. 14)

239 Bkz. A.R.Demircan, **İslâm'a Göre Cinsel Hayat,** (İstanbul 1988, Cilt I, sh. 219)

240 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt XII, sh. 192-193, Hadîs no. 2032)

241 Ebû Katâ'de'nin rivâyeti için bkz. ibid (Cilt XII, sh. 56)

242 ibid. (Cilt I, sh. 180, Hadîs no. 171)

243 ibid. (Cilt I, sh. 155-6, Hadîs no. 139)

244 ibid. (Cilt I, sh. 154-5; Hadîs no. 138).

245 ibid. Cilt I, sh. 215, Hadîs no. 201)

246 Ayet'in bu tür çevirisi için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt I. sh. 219)

247 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt I, sh. 219-220

248 **Sahih-i BuharîMuhtasarı...** (Cilt I; sh. 221, Hadîs no. 206)

249 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**(Cilt I, sh. 222, hadîs no. 208); Ayrıca bkz. Ebû

Davûd 'un **K.Tahâret**' inden (Hadîs no. 212) alıntı olarak Ali Rıza Demircan'ın **İslâm'a Göre Cinsel Hayat** (İstanbul 1986), Cilt I. sh. 220

250 **Sahih-i....** (Cilt VI. sh. 272, Hadîs no. 916)

251 Prof. A.Gölpınarlı'nın Kur'ân çevirisinde *"memeleri yeni sertleşmiş kızlar"* deyimi yer almıştır. Diyânet'in çevirisinde *"tomurcuklanmış"* deyimi geçer.

252 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 42-44, Hadîs no. 1342- 1343)

253 1976 yılında lise'ler için hazırlatılan **Din Dersleri** adlı kitab vesilesiyle "Cumhuriyet" gazetesinde yayınlanan **"Terazili Din Bilgisi"** (Yazar: Cevdet Kudret) başlıklı yazı ("Cumhuriyet", 14, Ekim 1976)

254 İlgili hadîs'ler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI. sh. 325, Hadîs no. 1827)

255 **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 326)

256 Spencer-Gillen, **age,** (sh. 32 ve d.)

257 Bu konuda daha geniş bilgi için **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakınız.

258 **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakınız.

259 Bu hususları **Şeriât ve Kadın** adlı kitabımda ele aldığım için burada fazla durmayorum.

260 Şeriât'ın kadına revâ gördüğü haksızlıkları ve aşağılatmaları vurgulayan ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan **Şeriât ve Kadın** başlıklı bir yazıma karşı Diyânet İşleri Başkanlığı'nın 7 Haziran 1973 tarihli "Tercüman" gazetesinde verdiği yanıt'ta böyle yazılıdır.

261 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt I; sh. 224, hadîs no. 209)

262 Adana Milletvekili Cüneyd Canver'in, 10 Mayıs 1989 tarihinde T.B.M. Meclisi Başkanlığına verdiği bir Soru Önergesi'nde, Diyânet İşleri Başkanlığı'nın "Kadınları aşağılayan, küçülten ve erkeğin yanında zavallı kılan hükümlerin yayınlanmasına" neden dolayı aracılık eder olduğu hususunun açıklanması istenmiş ve bu hükümlerden bazı örnekler verilmiştir. Bunlar arasında kadınları "aklen ve dînen dün" olarak tanımlayan, "eşek, köpek, domuz, karga vs..." kertesinde tutan, "uğursuzluk ve fitne kaynağı sayan", "erkeğin yarısı değerinde tanık" yapan, "Cehennemlerin çoğunluğuna lâyik" bulan ya da bunlara benzer diğer küçültücü hükümler yer almıştır. Diyânet'in T.B.M. Meclisi'ne sunulmak üzere bu konuda hazırlayıp Devlet Bakanlığı'na yollamış olduğu 7 Kasım 1989 tarihli ve 10/027/1317 sayılı **Cevabî Yazı**'sında, soruların pek çoğu cevapsız bırakılmış diğerleri de bir takım kurnazlıklarla saptırılıp çarptırılmış ve çelişmeli bir mantık, ve bilimselliğe yakışmaz bir dil ile sunulmuştur.

263 Gazalî, **Ihyâu 'ulûmi'd-dîn**, (Bedir Yayınları İstanbul, 1975) Cilt II, sh. 83

264 ibid. (Cilt II, sh. 117; 147-8)

265 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 219-220)

266 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt X, sh. 449-451)

267 Diyânet'in Devlet Bakanlığına verdiği **Cevâbî Yazı**, (sh. 6)

268 **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 298-9)

269 **Sahih-i...** (CIlt XII, sh. 243-6;

270 Ahmed İbn-i Hanbel ile Beyhekî'nin Abdullâh İbn-i Mes'ûd'tan rivâyet ettiği bu ahdîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt V. sh. 351)

271 Diyânet yayınından alınma yukardaki satırların aslı şöyle: "*Dîn-i İslâm, fıtrî bir din olmak i'tibâriyle insanların bütün ahvâl ve harekâtında tabiî olmalarını, ca'lî ve sahte her fiil ve hareketten ictinâb etmelerini istiyor. Güzellik de bunlardan biridir. Tab'ı-selîm sâhibi için kudret-i fâtıranın bahs ettiği güzelliğin fevkinde bir guzellik bulmak imkânı var mıdır? Şayed olsaydı, insanları ahsen-i takvîm üzere yarattığını bildiren Hâlıkımız bizi o şekil ve sûrette, meselâ dudak larımızı daha kırmızı yaratırdı. Tabiî olmıyan güzelliklerin fenâlığına işâret ederek söylenen ...-'Bu süs, kıçına döğün vuran kadının gayr-i tabiî güzelliğinden daha müstekrehtir-' sözü Arablardan tab'i-selim sâbibi erbâb-ı zarâfet arasında mesel olmuştur*" Bkz. **Sahih-i...** (Cilt V. sh. 351-2)

272 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 1120 Hadîs no. 1955)

273 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 111, Hadîs no. 1956)

274 **Sahih-i ...** (Cilt IX, sh. 34-34, Hadîs no. 1337); Bu konuda ayrıca bkz. Arsel, **Şeriât ve Kadın** (10.baskı, sh. 222-223)

275 Ömer b. el-Hattab'ın bu sözleri için bkz. **Siyer İbn İshak...** (sh. 312)

276 Câbir'in rivâyeti için bkz. İmam Gazalî, **İhyâu 'Ulumi'd-Din,** (Bedir Yayınları, Ist. Cilt II, sh. 78)

277 ibid.

278 Bkz. A. R. Demircan, **İslâm'a Göre Cinsel Hayat,** (İstanbul 1986, Cilt II, sh. 90-95)

279 **Sahih-i...** (Cilt IV, sh. 450-1)

280 Arapça "Hacer" sözcüğü "tâş", "kaya parçası" demektir; "Esved" sözcüğü ise "Kara","Siyah" anlamındadır.

281 Bkz. **İslâm Ansiklopedisi**, "Ka'be" sözcüğü, (Cilt VI, sh. 8)

282 Biraz önce belirttiğimiz gibi Kabe'nin temellerinin atılmasiyle ilgili Kur'ân âyetlerini (örneğin II: 125-127 vs; ve İmran 96-97) yorumlayan Tabarî, Ka'be'nin inşası konusunda iki ayrı görüşün bulunduğunu ve bir görüşe göre temelleri atanın **Adem** diger görüşe göre ise **İbrahim** olduğunu söylemiştir . Tabarî'nin Kur'ân yorumu için Bkz. **İslâm Ansiklopedisi,** Ka'be sözcüğü.

283 **İslâm Ansiklopedisi**'nde Ka'be sözcüğüne bakınız.

284 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt. VI, sh. 108, 164)

285 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt VI, sh. 107; Hadîs no. 791)

286 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild I, sh. 151; Cild II, sh. 701; Cild V, sh. 138; Cild XII sh. 339)

286a. Müslim, **Kitab'ul-Eşribe,** ve ayrıca bkz. Riyaz'üs-Sâlihin (İst. 1992; Cilt III, sh. 263-4, Hadîs no. 1637 ve 1638)

286b. Müslim, **Kitab'ul-Eşribe.** Nevevî, **Riyâz'üs-Sâlihin,** (Ist, 1992, Cilt I, sh. 196 Hadîs no. 159)

287 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt V, sh. 141

287a. Buhârî, **Kitab'ul-Vüdû.** Müslim, **Kitab'ut-Tahâre.** Nevevî, **Riyaz'üs-Sâlihin** (İst. 1992, sh. 271, Hadîs no. 1648)

288 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**(Cilt IX, sh. 50 , Hadîs no. 1358)

289 Bu konudaki çeşitli hadîs'ler icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 349 ve d. Hadîs no, 262, 263, 264, ve sh. 475 Hadîs no. 319)

290 ibid . sh. 354

291 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 106, Hadîs no. 1952)

292 Buharî'nin İbn-i Mâlik'tan rivhayeti icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 204-6, Hadîs no. 1062)

293 Her ne kadar sağ'a ikrâm'ın "sünnet" olduğu ve bu hususta Ulemâ arasında ihtilâf bulunmadığı kabul edilirse de İbn-i Hazın gibi bazı fıkıhçı'lar: "Sağında

294 Ebû Ya'le'l-Mevsılî'nin İbn-i Abbâs'tan rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 207)

295 "The New York Times", 11 Ocak 1993

295 a. Ebû Dâvud ve Tirmizî 'nin rivâyet'leri için bkz. **Riyaz'üs-Sâlihin** (İst.1992, Cilt II, sh. 396, Hadîs no. 1132)

296 Bu konudaki çeşitli hadîs'ler için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild I, sh. 99, 143.) Ayrıca bkz. Gazalî, **Kimya-yı Saâdet...** (sh. 90)

297 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild I, sh. 142-147)

298 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild I, Hadîs no. 130)

299 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** Cild I, sh. 147)

300 Bu konuda bkz. İmam Gazalî, **Kimyâ-yı Saâdet,** (Bedir yayınları, İstanbul 1979, sh. 92)

301 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild VIII, sh. 191)

302 Gazalî, **age** , (1979, sh. 92, 162)

303 Ahmed Ibn Hanbal, **Musnad**, (Cilt II, sh. 359)

304 Tabarî, Zamahşarî, Kurtubî vb... gibi kaynakların bildirmesine göre "Besmele" nin asıl *Neml* Sûresin'deki *"Innahu min Sulayman va innahü bi'smi'llâhi'-rahmâni'il-rahîm"* âyeti ile terkib haline girdiği kâbul edilir.

305 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 56, Hadîs no. 1355)

306 Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'nin **Levamiul-Ukûl Min Şerh-i Ramûzul-Ehadîs**'ten naklen Demircan, **age**, Cilt I, sh. 171

307 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild II, sh. 402 vb...; Cild X, sh.47-49)

308 Yukarıya alınan âyet'ten ilki Diyânet'in , ikincisi Prof. Gölpınarlı'nın, üçüncüsü de Ömer Rıza Doğrul'un Kur'ân çevirisindendir.

309 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild VI, sh. 329-331)

310 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild I, sh 68; Cild IX, sh. 67)

311 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild IX, sh. 70)

312 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild IX, sh. 59)

313 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild IX, sh. 58)

314 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild XI, sh. 301)

315 Bkz. Kur'ân *En'âm* Sûresi, âyet 112-113; ayrıca bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cild VIII, sh. 229-230)

316 Yaşar Nuri Öztürk adında hafızlıktan yetişme bir ilâhiyatçı "Profesör!", **Kendi Dilinden Son Peygamber** (Kırk Hadîs Şerhi) , adlı kitabında (İstanbul 1984, sh. 168 ve d.) , yukarda değindiğimiz kaynaklara dayalı olarak bu olayı, İslâm tarihi'nin en büyük mûcizelerinden biri olarak nakleder.

317 Bu hususlar için bkz. İmam Gazali, **Kimyâ-yı Saâdet** (Cilt I-II; Bedir Yayınevi, İstanbul, 1979, sh.909

318 Bu konudaki hükümler için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**, (Cilt XII, sh. 165 ve d.). Ayrıca bkz. Gazalî, **Ihyâu.....**, (Cilt II, sh. 516 ve d.)

319 ibid. (Cilt XII, sh. 165-166)

320 Gazalî, **Ihyâu...** (Cilt II, sh. 516-7)

321 Ebû Hüreyre'niun rivâyetine dayalı bu hadîs için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı** ... (Cilt IX, sh. 58, Hadîs no. 1357)

322 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt I, sh. 130, Hadîs no. 110)

323 ibid. (Cilt I, sh. 110)

324 ibid. (Cilt I, sh. 154, Hadîsd no. 137)

325 ibid. (Cilt I, sh. 131, Hadîs no. 112)

326 Enes b. Mâlik'in rivhayeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 3439 ve d. H. no. 262, 263, 264)

327 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 67)

328 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 66-7, Hadîs no. 1363)

329 Bezzâr'ın rivâyeti için bkz. ibid.

330 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 68)

331 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 66- 7. Hadîs no. 1363)

332 Ebû Mûse'l-Isfehânî'nin **Tergîb** adlı yapıtında bulunan bu hadîs hükmü için bkz. ibid. (Cilt IX. sh. 68)

333 Diyânet İşleri Başkanlığın'da önemli görev almış bir din adamı'nın bu konuda halkımıza verdiği bilgiler için bkz. Ali Rıza Demircan, **İslâm'a Göre Cinsel Hayat,** (İstanbul 1986; Cilt II, sh. 93-96). Yukardaki âyet şu şekilde sunulmakta: *"Eğer Allah'ın yasalarına gereğince bağlı kalmak istiyorsanız, yabancı erkeklerle konuşurken hoş bir edâ ile konuşmayın..."* (33 Ahzâb 32)

334 Gazalî, **Ihya'u....** (Cilt II, sh. 78)

335 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt II, sh. 441-5)

336 Demircan, **age** (Cilt II, sh. 94)

337 **Avnül-Mabud Şerh-u Sünen-i Ebî Davud**'tan (14/111) naklen Demircan. age (Cilt II, 94;

338 Diyânet İşleri Başkanlığı'nda yüksek dereceli görev almış olan bir din adamının İs-

lâm kaynaklarından alınma bu tür hükümlerle dolu kitabı için bkz. Demircan, **age** , (Cilt II, sh. 92-96)

339 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (çilt IX, sh. 59, Hadîs no. 1359)

340 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**(Cilt IX, sh.58, Hadîs no. 1358)

341 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...**(Cilt IX, sh.59, Hadîs no. 1359)

342 Ebû Hüreyre'nin eivâyet ettiği bu hadîs icin bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 70-71, Hadîs no. 1365)

343 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 71)

344 Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği bu hadîs için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 68, Hadîs no. 1364)

345 Diyânet'in bu yorumu için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX. sh. 69)

346 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 70)

347 Diyânet'in dayandığı sözlüksel yanım şöyledir: *"Sihir (...) sebebi hafî ve dakik olan şeydir..."* . Bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt VIII, sh. 225)

348 ibid. (Cilt VIII, sh. 225

349 Ebû Hüreyre'nin rivâyetine göre Muhammed: *" Mühlik olan yedi şeyden çekininiz"* demiş ve bunlardan birinin "sihir" olduğunu bildirmiştir. Bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı....** (Cilt VIII, sh. 224, hadîs no. 1172)

350 Ebû Ubey Kâsım İbn-i Sellâm'ın **Garîbü'l-Hadîs** adlı kitabında yer alan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (VIII, sh. 234-5)

351 Her ne kadar Muhammed'in sihir'den etkilenmesini "Ulemâ"dan" bir kısmı "bir nakîsa, bir ayıp addederek reddetmişler" ise de diğerleri (ve bu arada bizim Diyânet) bunun "ne ayıb ve ne de nakîsa" olduğu kanısındadırlar. Onlara göre Muhammed bir insan olduğuna göre, peygamberliğine taalluk etmeyen her hangi bir hastalığa yakalanması kadar sihirden de etkilenmesi de doğaldır. Bkz. **Sahih-i** ... (Cilt VIII, sh. 234)

352 **Sahih-i...**(Cilt VIII, sh. 225-6)

353 Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs'ın rivâyetine dayalı bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 393, Hadîs no. 1863)

354 Diyânet'in açıklaması şöyle: *"Bu hurmanın semden, sihirden masûniyet te'min etmesi Resûl-i Ekrem'in bu hurma hakkında duâ buyurmasından dolayı teberrük (uğurlu olması) cihetiyledir.(...) Bu masûniyetin Medîne hurmasına tahsîsi ve sayısının yedi olması sebebi ve hâkikati Resûl-i Ekrem'ce mâ'lum umurdandır. Bizce hükmü, ma'lum olan umurdan değildir..."* Bkz. **Sahih-i ...** (Cilt XI, sh. 394)

355 Bu beyânat için bkz. **Hürriyet** Gazetesi, 21 Kasım 1992. Sh. 9

356 Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî gibi kaynaklara göre Ebû Hudrî'ni iyileştirdiği hasta asabî rahatsızlığa yakalanmış ve demir tomruğa vurulmuş bir delidir. Bu hususlar için İbn-i Mâce'nin **Ticâret** ve Tirmizî'nin **Sünen** adlı yapıtlarından alınma bilgiler içinz bkz. **Sahih-i...**, (Cilt VII, sh. 45)

357 **Sahih-i...** (Cilt VII, sh.42-4 Hadîs no. 1031)

358 Bilindiği gibi İslâm'ın beş temeli şunlardır: 1)Tanrı'dan başka Tanrı olmadığına ve Muhammed'in peygamber olduğuna inanmak; 2) Namaz kılmak; 3) Zekât vermek; 4) Hacc etmek; 5) Ramazan orucunu tutmak.

359 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İşl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh. 338-342)

360 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İşl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh.. sh. 338

361 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İşl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh. 339)

362 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İşl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh.

363 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İşl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh. 340

364 Demircan, **age**, (Cilt II, sh.169)

365 Demircan, **age**, (Cilt II, sh. 170

366 Demircan, **age** (Cilt II, sh. 168)

367 **Diyânet Dergisi** (Diyânet İsl. Başk. Yayınları, Cilt XI, Sayı 6, sh. 340)

368 Demircan, **age**. (Cilt II, sh. 168)

369 **"Hukûk-u İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu"** gibi kaynaklara ya da İbn Mâce'nin yapıtlarına dayali olarak din adamlarımizın yukardaki görüşleri için bkjz. Demircan, **age,** (Cilt II. sh. 169)

370 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 449-451, Hadîs no. 652)

371 Ahmed İbn-i Hanbel'in Müsned'inde alınma bu hadîs için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 451-2)

372 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 450, 452)

373 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 452-454)

374 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IV, sh. 451)

375 Diyânet'in yayınladığı **Sahih-i Buharî Muhtasar**ı'nda şöyle yazılı:

"(...)bu sandıklar içinden hayâlimize ne manâlı sesler aksetmiyor. Beşerin gafleti bu çok manâlı sesleri isitmeğe... mani olu yor. Enzâr-ı ibret önünden hergün gelip geçen bu nevi' şuûnât-i kevniyyeyi (varlıkla ilgili olayları) hakkiyle görmek , bu sesleri layikiyle işitmek mümkün olsaydı, hadîs-i şerifte haber verildiği vechile insan derhal düşer bayılırdı" (Cilt IV, sh. 451)

375* Gazalî, age (Cilt II, sh. 44)

375** Gazalî, age (Cilt II, sh. 49)

376 Bu konuda Bkz. **Kitâb el-Egânî** (Cilt IV, sh. 141 ve d.) . ayrıca bkz. **Sahih-i...**, (Cilt VII, sh. 236)

377 Bu hadîş için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX, sh. 193 ve d. Hadîs no. 1414)

378 ibid.

379 Diyânet'in Kur'ân çevirisinden.

380 Taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, (İstanbul 1966; Cilt II, sh. 374.

381 ibid. (sh. 601)

382 Diyânet'in yayınlarında yer alan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** Cilt X. sh. 376 ve d. Hadîs no. 1648).

383 Ayşe'nin rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 79 ve d. Hadîs no. 1554)

384 Semüre İbn-i Cündeb'in rivâyeti olan ilginç bir diğer örnek için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 598 ve d.)

385 Ayşe'nin ve Ebû Ya'lân'ın rivâyetleri olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 276)

386 Ö. R. Doğrul, Tanrı Buyruğu,... (Sh. 52 not. 156)

387 Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyeti için bkz. Sahih-i... (Cilt IV, sh. 536);

388 Müslim'in Enes İbn-i Mâlik'ten rivâyeti: **Sahih-i...** (Cilt IV. sh. 536-7)

389 Buharî'nin Abbâs İbn-i Abdülmuttâlib'den rivâyeti için. **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 52-53, hadîs no. 1548, 1549)

390 Mevlâna Celâleddin-i Rumî, **Fihi Mafih** (Maarif Basınevi, İstanbul 1954, sh. 241)

391 Bu alıntı için bkz. taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi** (1966) (Cilt II, sh. 524)

392 **Sahih-i...** (Cilt IX, sh. 392)

393 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 152); taberî, age (1966) (Cilt II, sh. 308)

394 **Siyer İbn İshak**, (sh. 302)

395 **Siyer İbn İshak** (akabe yayınları, 1988; sh. 375 ve d.)

396 **Siyer İbn İshak,** (sh. 375)

397 Bu konuda İbn Hişâm'ın, Vakidî ve Tabarî'nın yapıtlarından gayrı İbn-i Cevzî'nin **Şerefü'l-Mustafa** adlı kitabına, ve Halabî'nin **İnsân al-uyûn,** ve Mas'udî'nin **al-Tanbîh** adlı kitaplarına bkz. Ayrıca Buharî'nin Câbir İbn-i Abdillâh'tan rivâyeti olan hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 174 ve d. hadîs no. 1578)

398 **Siyer İbn İshak**, sh. 373)

399 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 174-179). Bu konuda ayrıca bkz. **Siyer İbn İshak,** sh.371 ve d. ; ayrıca bkz. İbn İshak, age (1980), sh. 675

400 **Sahih-i...** (Cilt I, sh. 193)

401 **Sahih-i...** (Cilt I. sh. 194)

402 **Sahih-i...** (Cilt I. sh. 194; ayrıca Cilt VII, sh. 87 ve d.)

403 Ayşe'nin rivâyet ettiği bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 343 ve d. Hadîs no. 1234)

404 Bu hadîs'ler icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 342, H. no. 1233)

405 Buharî'nin Huzeyfe (İbn-i Yemân)' dan rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 381, hadîs no. 1650). Ayrıca İbn Sa'd'ın **Kitab al-Tabakat '** ına bakınız.

406 Buharî'nin İbn-i Ömer'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI. sh. 383, H. no. 1851)

407 Buharî'nın Ebû Talha'dan rivâyeti olan yukardaki hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 152, H. no. 1567; ayrıca bkz. Cilt IV, sh. 673)

408 Diyânet'in bu konudaki görüsleri için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X, sh. 153; ve Cilt IV. sh. 673)

409 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 154)

410 Taberî, **age** (1966), (Cilt II, sh. 338 ve d.)

411 Bu hadîs için, Buharî ve Müslim gibi kaynaklardan gayrı Ebû Dâvud'un **Kitâbü't-tahâre**'sine, ve ayrıca Nesei, İbn-i Sa'd, Taberî, Tabarânî, İbn-i Hibbân, İbn-i İshak vs gibi kaynaklara bakınız. Diyânet'in yayınları olarak bkz. **Sahih-i...** (Cilt I, sh. sh. 180 ve d. Hadîs no. 172; Cilt V. 352 ve d.; Cilt XII, sh. 257 ve d.)

412 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 258 ve d.

413 Buharî'nin Enes (b. Mâlik) den rivâyeti için bkz. **Sahih...** (Cilt II, sh. 299 ve d. Hadîs no. 241 ; ayrıca bkz. Cilt X, sh. 270 ve d.) . Ayrıca Bkz Taberî, **age** (1966); (Cilt II, sh. 501, 688); Ayrıca bkz. **Siyer İbn İshak**, sh. 324

414 Bu hususlar için bkz. **Tarih-i Taberî Tercemesi,** (Cilt II. sh. 422 ve d.). Ayrıca bkz. **Siyer İbn İshak,** sh. 374 ve d.; İbn Hişâm'ın yapıtları; Vakidî'nin **Kitâb al-Mağâzı**'si. Bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 407; Cilt X, sh. 225, 228)

415 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 229)

416 Buharî'nin Ebû Saîd-i Hudrî'den ve ayrıca Müseyyeb İbn-i Hazn'dan rivâyet ettiği hadîsler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IV, sh. 533 , Hadîs no. 665; ve Cilt X, sh. 53 , Hadîs no. 1549)

417 **Sahih-i...** (Cilt X. sh. 52-53, Hadîs no. 1548)

418 Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 233 ve d. hadîs no. 1434; ayrıca bkz. Cilt III, sh. 341 ve d.)

419 Müslim'in Câbir'den rivâyeti icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 342)

420 Buharî'nın Semüre İbn-i Cündeb'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IV, sh. 595 ve d. Hadîs no. 681)

421 Ebû Hüreyre'den rivâyet için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 603 ve d. Hadîs no. 377)

422 Yemâme vâlis'nin uyguladığı cezâ, sarkıcı kadınların ellerini kestirmek olmuştur. Ebû Bekr, yukardaki mektubu ile cezâ'nın elleri kestirmek değil öldürmek olması gerektiğini bildiriyor. Bu hususla ilgili olarak Zeynü'd-dîn Ahmed b. Ahmed b. abdi'l Lâtîfî'z-Zebîdî'nin **Târîh-i Fıkıh**'tan naklen bkz. Sahih-i... V. sh. 355)

423 **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 257 ve d.)

424 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 387, Hadîs no. 1264)

425 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 565-8, Hadîs no. 362)

426 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh, 384 ve d. Hadîs no. 1262)

427 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 388, Hadîs no. 1265)

428 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 386)

429 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 386)

430 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 386)

431 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 387)

432 Olay için bkz. Taberî, **age** (12966), (Cilt II, sh. 578)

433 Tabarî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi,** (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul 1966, Cilt II, sh. 434 ve d.)

434 ibid. (Cilt II, sh. 437)

435 Amr'ı Habeşistan'a gönderirken Habeş meliki Neçâşi'yi İslâm'a davet etmesi için talimat verir. Güyâ Necâşı bu dâvet üzerine: "Bizimle sizin aranızda İncil reddolunmaz bir şâ-

hid, zulüm etmez âdil bir hâkim olsun" der ve müslüman olur. Bkz. **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 388 ve Cilt IV, 304)

436 İbn-i Ebî Vakkas'in rivhayeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX, sh. 59-60); Enes İbn-i Mâlik'in rivâyetine göre kadınlar Ömer'e şöyle demişler: "Çünkü sen Resûlulâh'tan ...daha katı yüreklisin" Bkz. **Sahih-i...** Cilt IX. sh. 348 ve d. hadîs no. 1495)

437 Bu hususlar için bkz. Taberî, **age** (1966), (Cilt II. sh. 337 ve d. Ayni konuda İbn'i İshak'ın Siyer'ine bakınız.

438 Bu olay için bkz. Mevlâna, **Fîhi Mafîh,** (Maarif Basımevi, ıstanbul 1954 sh. 241)

439 Bu hususlar icin bkz. Gazalî, **İhyâu...** (1975), (Cilt IV. sh. 850 ve d.)

439a Bu şiir (ve çevirisi) Muzaffer Özdağ'ın **Tarih ve Toplum** dergisi'nde yayınlanan bir yazısından alınmıştır.

440 Bkz. **Sahih-i ...** (Cild IX, sh. 55-6, 65, 95-7, 293-4; Hadîs No. 1361, 1372, 1354, 1373, 1467, 1468)

441 Bu konuda bkz. C. E. Wilson, ***"The Wall of Alexander Against Gog and Magog and the Expedition Sent Out to Find It by the Khalef Wathiq in 843 A.D.*** (in Hirth Anniversary, London 1923, sh. 575-612)

442 Bu hususlar için benim **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabıma bakınız.

443 Erdoğan Aydın, **Nasıl Müslüman Olduk?,** (Başak yayınalrı, İstanbul 1994, sh. 82 v d.)

444 Aydın, **age.** (sh. 87)

445 Diyânet'in bu hadîs'le ilgili yorumu için bkz. **Sahih-i ...** (Cilt IX. sh. 102, Hadîs no. 1372)

446 Bu konuda bkz. Arsel, **Arap Milliyetçiliği ve Türkler,** (İnkilap Kitabevi, 1987, sh.36 ve d.)

447 Bu konuda ayrıca bkz. Aydın, **age,**

448 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 89 ve d.)

449 Cabir b. Abdullah'in rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 245, Hadîs no. 223). Yine bunun gibi diger peygamberlerin sadece kendi kavminin dili ile konuştuklarını ve fakat kendisinin butun kavimlerin diliyle konuştuğunu söylemiştir. Bkz. **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 423 ve d.)

450 Bu konuda daha geniş bilgi için benim **Arap Miliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabıma bakınız.

451 Bkz. Taberî, **age** (1966), (Cilt II, sh. 37)

452 Bu konuda bkz. Dursun, **Din Bu...** (Cilt III, sh. 114)

453 ibid.

454 Buhârî ve Müslim kaynaklarında yer alan ilgili hadîsler için bkz. Dursun, **Din Bu** (Cilt III, sh. 114)

455 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 558 ve d. Hadîs no. 360).

456 Buharî ve Müslim kaynaklarındaki bu hadîs için bkz. **Dursun, age** (Cilt III, sh. 132)

457 Buharî'nin İbn-i Abbâs'tan rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** Cilt XI. sh. 394, hadîs no. 1864)

458 Kur'ân yorumcularından Hattâbî'nin görüşünün bu olduğu anlaşılmaktadır.

459 Diyânet İşleri Başkanlığı'nın bu görüşu için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI. sh. 395)

460 **Nûr** Sûresi'nin 24.cü âyet'ine göre ahba ve akraba evlerinde yemek yemek câizdir

460 * Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Turan Dursun, **Kur'ân Ansiklopedisi,** (Kaynak yayınları, 1994, Cilt 7 sh.260 ve d.)

460 ** **Türk Edebiyat Dergisi**'nin Aralık 1993 tarihli sayısında **"Görüşler"** başlıklı yazıya bakınız (Sh, 49-50).

461 Din adamlarının eylemleri konusunda bkz. Sadi Borak, **Hacı Süleyman Efendi,** (İstanbul 1974); Ahmet Refik Altınay, **Hoca Nüfusu** (İstanbul 1933); Neşet Çağatay, **Türkiye'deki Gerici Eylemler** (Ankara 1972); Ali Naci Karacan, **Softalar ve Medreseler** (İstanbul 1913); Hakkı Kılıçzâde, **I'tikad-ı Batılıya İlân-ı Harp** (İstanbul 1913); Çetin Özek, **Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İçyüzü** (İstanbul 1964); Süleyman Nazif, **İmana Tasallud**, İstanbul 1925)

462 Ayrıca bkz. **Riyâzü's Salihin....** (Cilt I, sh. 268-286)

463 Diyânet İşleri Başkanlığınca yayınlanan **Hutbeler** (Ankara 1973), adlı kitabın 217.ci sayfasına bakınız. sh

464 Tevbe Sûresi'nin cizye ile ilgili 29 âyeti'nin açıklanması konusudna bkz. **Sahih-i...,** (Cilt VIII, sh. 449 ve d.)

465 İbn-i Ömer'den rivhayet olunan bu hadîs için bkz., **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 110 ve d. Hadîs no. 1955)

466 Ebû Hüreyre'den rivâyet olunan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XII, sh. 111 Hadîs no. 1956)

467 Huzeyfe'nin rivâyetine göre Muhammed'in bu hadîs'i için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI. sh. 388-9, Hadîs no. 1859)

468 İbn-i Ömer'in Muhammed'ten rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI, sh. 383, hadîs no. 1851)

469 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt XI. sh. 41-42, hadîs no. 1675)

470 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 68, hadhis no. 1364)

471 Ayşe'nin rivâyeti ola bu hadîs için bkz. Gazalî, **İhyâu...** (Cilt IV, sh. 844)

472 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olan bu ahdîs için bkz. **Sahih-i. ..** (Cilt XII, sh. 212-3, Hadîs no. 2053)

473 Ebussuûd Efendi'nin "Gayr-ı müslim' ler" ile "Müslim'ler" arasındaki ilişkilerin ne olması gerektiğine dâir fetvaları için bkz. Düzdağ, **age** (sh. 89-118)

474 Bu konudaki kaynaklar ve daha geniş açıklama için benim **Şeriât ve Kadın** adlı kitabımın ikinci bölümünün VIII/D kesimine bakınız.

475 İslâm kaynaklarına göre Nûh'un üç oğlu ona Ham, Sam ve Yafis'ten gayrı bir de günâhkâr olan "Kan'an" adında bir oğlu vardir ki yukarda sozü gecen kimse budur.(Bkz. **İslâm Ansiklopedisi**' nde Nûh sözcüğüne bakınız)

476 Bu yorum için Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi tarafından yayınlanan Kur'ân çevirisine bakınız.

477 Bu konuda bkz. Enbiyâ 52-57; Saffat 85; Şuara 84-89

478 Taberî, **age** (1966), (Cilt II, sh. 307 ve d.)

479 **Sahih-i...** (Cilt II, sh. 351)

480 Bu hususlar için bkz. Taberî, **age** (1966), (Cilt II, sh. 524)

481 **Sahih-i...** (Cilt VIII, sh. 469)

482 **Siyer İbn İshak,** (akabe yayınları , İstanbul, 1988, sh. 375)

483 ibid.

484 Bu alıntı için bkz. Taberî, **age** (1066; Cilt II, sh. 658)

485 Bu konuda benim **Aydın ve 'Aydın'** adlı kitabıma bakınız.

486 Hayreddin Karama'nın ***"Yurt Dışındaki Müslümanlar"*** başlıklı yazısı için bkz. **Diyânet Dergisi** (Mayıs-Haziran 1975, Sayı 3; sh. 133). ayrıca bkz. İmam Gazalî, **İlâhî Nizam** (Çeviren Y. Arıkan, İstanbul 1971; Bu kitap Gazalî'nin **Mükâşefet-ül Kulub** adlı yapıtının çevirisi olarak yayınlanmıştır)

487 Bu alıntı için bkz. **Kıyâtnet ve Ahiret** (Müellifi İmâm Gazalî; Hazırlayan H. H. İşık, İstanbul 1973, sh. 84-7)

488 Bu konuda bkz. Roland H. Bainton, **The Reformation of the XVIth Century,** (Boston 1964, sh. 92, 100)

489 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt I, sh. 147, Hadîs no. 129 ve 130)

490 Bkz. İmam Gazalî, **Kimya-yı Saadet** (Bedir Yayınevi, İstanbul 1979) sh. 91-92

491 Gazalî, **age** (1979), sh. 162-3

492 **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt IX, sh. 66-68 ve d. Hadîs no. 1363)

493 **Sahih-i...** (Cilt IX. sh. 67)

494 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** Cilt IX, sh. 68). Ebû Rafî'nin rivâyeti için bkz. Ebû Mûse'l-Isfehânî, **et-Tergîb ve't-Terhîb**

495 Bu hususta daha geniş bilgi için benim **Şeriât ve Kadın** adlı kitabıma bakılması.

495 a. Bu hususlar için Diyânet İşleri Başkanlarından Lütfi Doğan'ın **Ramuz el-hadîs** adlı kitabınma bakınız. Ayrıca bkz. Gazalî, **Ihyâu 'ulûmi'd-dîn** (İst, 1975, Cilt IV. sh. 977)

496 Bu hususta bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Kurân-ı Kerîm ve Meâli** (İstanbul 1958; Cilt II, sh. CXXIX)

497 Ömer Rıza Doğrul çevirisinde "rüsva", "şerefsiz" deyimleri geçer.

498 Ö. R. Doğrul çevirisinden.

499 Gölpınarlı çevirisinde böyledir. Ö. R. Doğrul çevirisinde ise "Zillet içinde susun" şeklindedir.

500 Bütün bu konudaki şeriât hükümleri ve yorumları için bkz. Gazalî, **age** (Bölüm **XIII,** İkinci kısım, 98.paragraf). Bu konuda hadîs'ler için. bkz. al-Kâtib, **age,** (Kitap **II,** Bölum **IX).**

500* Marmara İlâhiyat Fakültesi tarafından yayınlanan **Kur'ân'ı Kerim ve Açıklamalı Meâli'**ne bakınız.

501 Gölpınarlı çevirisinden.

502 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. **Sahih-i...** (Cilt II, 261, 275; Cilt IX, sh. 280; ve Cilt X, sh. 56, 65-72)

503 Bu hususlar için ad-Demirî'nin **Hayat al-Hayavân** adlı kitabına bakınız. Çeviri için bkz. **A Zoological Lexicon by A. S. G Jayakar** (London 1906; Vol. I, sh. 412)

504 Buharî'nin Zeyd b. Hâlid-i Cüheni'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i.. .** (Cilt **II,** sh. **916,** hadîs no. 469)

505 Bu hadîs'leri Ebû Davud'un, Neseî'nin ve İbn-i Mâce'nin Sünen kitaplarında bulmak mümkün. Şârih Aynî'nin nakilleri için bkz. **Sahih-i...** (Cilt III,, sh. 299)

506 Bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 299, hadîs no. 542)

507 Ebû Dâvud, Neseî ve İbn Mâce gibi kaynaklardan çıkma bu hadîs'ler için bkz. **Sahih-i...**, (Cilt III, sh. 299).

508 Enes İbn-i Mâlik'in rivâyeti olan bu hadîs'ler ve digerleri icin bkz. **Sahih-i...** (Cilt III, sh. 93, hadîs no. 505, ve sh. 293 ve d., Hadîs no. 538, ve ayrıca 533, 536, 539 sayılı hadîs'lere bakınız.

509 Ayşe'nin rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt I. sh. 3-14, hadîs no. 3)

510 Kur'ân'ın Neml Sûre'sinin 27. ci âyet'inde Süleyman'ın : "Ey Insanlar! Bize kuş dili öğretildi" diye konuştuğu yazılı.

511 Bkz. **Siyer İbn İshak,** (sh. 213)

512 Her ne kadar bu Sûre'nin Mekke'de konduğu sanılırsa da, en ciddi araştırmalara göre Mekke döneminde değil ve fakat Ebû Leheb'in ölüm tarihi olan Hicret'in sekinci yılında konduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda Vakidî'nin Kitâb al-magazî adlı yapıtı ile İbn Isak'ın, İbn Hişâm'ın, Beyzevî'nin ve Tabarî'nin yapıtlarında bilgi bulunur.

513 **Siyer İbn İshak,** (akabe yayınları, 1988 , sh. 299

514 Taberî, **age** (1966) (Cilt II, sh. 464-5)

515 Örneğin Ömer R. Doğrul'un **Tanrı Buyruğu** adlı kitabında bu iddia yer alır. (Sh. 484)

516 Taberî, **age** (1966) . (Cilt II; sh. 462)

517 ibid. (sh.. 463)

518 Neşet Çağatay'ın **İslâm Ansiklopedisi**'ndeki "Zeyneb" sözcüğu ile ilgili yazısına bakınız.

519 "Hamze" dı "Hamza" olarak da okunur.

520 **Sahih-i...** (Cilt VI, sh. 342)

521 Buhârî'nın Ali İbn-i Ebî Tâlib'den rivâyeti için bkz. **Sahih-i...** (Cilt VII, sh. 244 ve d. Hadîs no. 1071).

522 Gölpınarlı çevirisinde "korkutucu" diye geçen sözcük Diyânet Başkanlığının çevirisinde "uyarıcı" olarak geçer. Ö.R. Doğrul çevirisinde *"Bana karşı gelmekten sakının"* diye yazılıdır.

523 Bu konuda bkz. Erdoğan Aydın, **Nasıl Müslüman Olduk?** (Başak yayınları, İstanbul 1994)

524 Al-Muhâsibî 'nin yukardaki görüşleri için onun, özellikle **"Kitâb mâ'iyat al-akl"** ya da **"Kitâb al-tavahhum"** ya da **"Riâya"** adlı yapıtlarına bakınız.

525 Bu konuda Kasım al Amarraî'nin **The Theme of Ascension In Mystical Writtings** (Baghdad 1968) sh. 105-7

526 Bu konudaki çeviriler için bkz. Duncan B. McDonald, **Muslim Tehology, Jurisprudence and Constitutional Theory** (London 1965: sh. 239); William McKane, **al-Ghazzali's Book of Fear and Hope** (Leiden 1962; sh. 30, 42)

527 Bkz. Leonard da Vinci, **Notebooks** (English translation by E.McCurdy, London 1928. Reprinted in G. de Santillana, **The Age of Adventure** New York 1956, sh. 87)

528 Bkz. Arend Th. Van Leeuwen, **Christianity In World History; The Meeting of the Faiths of East and West** (New York 1962; Transl. from German, sh. 326 ve d.)

529 Bkz. J. C. Flugel, **Man, Morals and Society,** (New York 1947, sh. 188). Ayrıca bkz. Vernon J. Bourke, **History of Ethics** (New York 1968; sh. 111 ve d.)

530 Bourke, **age** sh.111; Flugel, **age,** sh. 188

531 Herber Butterfield, **Christiantity In European History** (Oxfor University Press, 1951, sh. 54); Flugeel, **age,** sh. 188

532 Bkz. H. D. Bhattacharya, **The Concept of the Spiritual In Eastern and Western Thought",** (in *"Radhakrishnan Comparative Studies In Philosophy Presented In Honour Of His Sixtieth Birthday"*, London 1951, sh. 189-215)

533 Bkz. Swai Vivekananda, **The Complete Works of SwAmi Vivekananda,** (London 1931, Vol.I, sh. 338)

534 Leo Straus, **Spinoza's Critique On religion,** (New York 1965, sh. 45 ve d.)

535 B. de Spinoza, **Ethics,** (Vol. III,,sh. 27)

536 Bkz. James H. Leuba, **"Fear And the Sublime In Religion"** (in ***The American Journal Of Religious Psychology and Education,*** Vol. II, 1906-7, sh. 1-23) . Ayrıca bkz. Max Weber, **Ancient Judaism** (English Trad. New York, 1952, sh. 245)

537 Winfred Ernest, **Intolerance** , (New York 1934) sh. 41

538 Hendrik Van Loon, **Tolerance,** (New York 1939) sh. 372

539 Bkz. William Mc Dougall, **age,** (sh. 268); Lewis S. Feuer, **The Scientific Intellectual** (New York 1963) sh. 157 ve d.

540 Bkz. L.T. Hobhouse, **Morals In Evolution; A Studty In Comparative Ethics,** (London 1951) sh. 514 ve d.

541-555 Luther 'in bu sözleri için bkz. **Christian Liberty** (İngilizce çeviri; sh. 343).

556 Ahmet N. Yücekök, **Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı, 1964-1968,** (Ankara 1971, S.B.F. Yayınları, sh. 237)

557 Bu konu **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitabımda daha geniş olarak incelenmiştir.

558 Bkz. Gerhard Lenski, **The Religious Factor,** (New York 1961) sh. 86

559 ibid. sh. 95

560 ibid. sh. 78

561 Bu konuda benim **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitabıma bakınız.

562 Bu konuda bkz. Max Weber, **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism,** (New York 1958, İngilizce çeviri) sh. 115 ve d. ; 159

563 Weber, **age** (sh. 79-80) Yazarın belirtmesine göre Luther İnciltedi "James I, 27" (Yakub I, 27) hükmünü yukardaki şekilde yorumlamıştır. .

564 Weber, **age** (sh.81)

565 Weber, **age** (sh. 156). Ayrıca bkz. Richard Baxter, **Christian Directory,** (sh. 375, Weber'den naklen)

566 Her ne kadar günlük duâ sırasında Hıristiyan kişi ***"Gökyüzündeki babamız, bize günlük ekmeğimizi ver"*** diye Tanrı'ya duâ ederse de, rızkının keyfî bir Tanrı irâdesiyle değil fakat

emeğinin karşılığı olarak sağlandığı inancındadır. Bu inanca St. Paul'ün İncil'deki *"Kim Çalışmaz ise ona ekmek yoktur, o yemek yemiyecektir"* şeklindeki sözleri ile olduğu kadar Reformasyon liderlerinin yukardaki çabaları ile kavuşmuştur.

567 Baxter'in **Saints Everlasting** ve ayrıca **Christian Directory** adlı kitaplarından naklen Weber, **age** (sh. 261, Not 14)

568 Bkz. E. Harris Harbison,

569 Leuven, **age** (sh. 309-311)

570 Leuven, **age** (sh. 311). Söylendiğine göre Calvin'in görüşleri daha sonraki yüzyıllarda büyük ekonomistleri etkileyecek, örneğin Adam Smith'in "iş dağılımı" kuramını oluşturacaktır

571 Luther, Hıristiyanlar için Ahd-ı Atıyk'taki (daha doğrusu Tevrat'taki) korkutucu ve dehşet salıcı Tanrı anlayışı yerine Ahd-ı Cedîd'teki (İncil'deki) "iyilik" ve "şefkat" kaynağı olan Tanrı anlayışını geçerli saydığı hâlde Calvin, aksine Ahd-ı Atıyk'taki "otoriter ve keyfî" Tanrı'yı, yâni "Yehova'yı" seçmiş ve kişi'nin kaderinin Tanrı'nın keyfî irâdesinin ürünü olduğunu söylemiştir.

Bkz. Weber, **age** (sh. 113-43, 221)

572 Weber, **age** (sh. 104 ve d.)

573 **J. Wosley Works** (Edition by Jackson, London 1856-7; Vol. VII, sh. 365). Ayrıca bkz. A. Toynbee, **An Historian's Approach to Religion** (New York 1956) sh. 182

574 Bu konuda benim, **Aydın ve "Aydın"**, (İnkilap Kitabevi, İstanbul 1993) adlı kitabıma bakınız.

575 **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına,** (İstanbul 1993, sh. 196 ve d.)

576 Bu hadîs'ler için **Diyânet İşleri Başkanlığı**'nın yayınladığı: **Kırk Kudsî Hadis** adlı kitaba bakınız. (Ankara 1985) sh. 9

577 ibid. (sh. 10)

577 a. bkz. Gazalî, **Ihyâu...** (Cilt IV. sh. 425)

577b. Buhârî 'nin ve Müslim'in Ebû Zer'den rivâyetleri için Bkz. Gazalî, **Ihyau...** (Cilt IV. sh. 366)

577c. Buharî, **Kitab'ul-Et'ime.** Ayrıca bkz. **Riyaz'üs-Sâlihîn** (İst. 1992; Cilt I, sh. 433, Hadîs no. 493)

577d. **Riyaz'üs- Sâlihîn** (İst. 1992, Cilt I, sh. 432, Hadîs no. 491)

577e. Buharî, **Kitab'ur-Rikâk,**. Ayrıca bkz. **Riyâz'üs Sâlihîn,** (İst. 1992, Cilt I. sh. 441, Hadis no. 507)

577f. Tirmizî, Kitab'uz- **Zühd. Bkz. Riyâz'üs-Sâlihîn,** (İst. 1992, Cilt I, sh. 444, Hadîs no. 514)

578 **Kırk Kudsî Hadîs,** Diyânet Yayınları (Ankara 1985, sh. 23)

579 **Bu hadîs'ler** için bkz. **Gazalî, Ihyâu... (Cilt III, sh.** 362 ve **d.)**

580 Gazalî, **Ihyâu...** (Cilt **III. sh. 360)**

581 Gazalî, İhyâu... (Cilt **IV. 358)**

582 Gazalî, **İhyâu...** (Cilt IV, sh. 360)

583 Gazalî, **Ihyâu...** (Cilt IV, 358 ve d.)

584 Gazalî, **İhyâu...** (Cilt III, 592)

585 Gazalî, **İhyâu...** (Cilt IV. sh. 361)

586 Ayet'in bu çevirisi Prof. Gölpınarlı'nındır.

587 Buharî ve Müslim gibi kaynaklardan gelme bu hadîs'ler için bkz. İmam Gazzalî, **İhyâu** ... (Cild IV, sh. 366, 425)

588 Bu hususta benim **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** (İstanbul 1994) adlı kitabıma bakınız.

589 ibid. sh. 277 ve d.

590 ibid. sh 198 ve d.)

591 Bu konudaki hadîs'ler için bkz. **Riyâzü's Salihin...** (Cilt I, sh. 52 Hadîs no. 25; ayrıca bkz. Cilt II, sh. 598)

592 Bu konuda benim: **Teokratik Devlet...** adlı kitabıma bakınız.

593 Al-i İmrân sûresi'nin bu âyet'leri içerisinde **Uhud** bozgunu'nun müslümanların hata'ları yüzünden olduğuna dâir sözler de yer almıştır ki yukardaki hükümle celişme arz'eder.

594 Enes'in rivâyetine dayalı bu hadîs için bkz. **Riyazü's Sâlihin ve Tercemesi** (Diyânet yayınları; Cilt I, sh. 73 Hadîs no. 43)

595 **Sahih-i Buharî Muhtasarı... (Cilt XII, sh. 63, Hadîs no. 1909)**

596 İbn-i Cevzî, Tîybî ve Gazâlî gibi din bilginlerinin bu konudaki görüşleri için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...** (Cilt XII, sh. 63)

597 Gazalî, **age** (1975) (Cilt IV, sh. 186)

598 Bu hadîs için bkz. Gazalî, **age** (1975), (Cilt IV. sh. 186-7). Bu konularda ayrıca benim **"Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına"** başlıklı kitabıma bakınız.

599 Ebû Hüreyre'nin rivâyeti olan bu hadîs için bkz. **Sahih-i...** (Cilt X I, sh. 317; Hadîs no. 2127)

600 Ebû Hureyre'nin rivâyeti için bkz. **Riyazü's Salihin Tercemesi** (Cilt II, sh. 76, Hadîs no. 659)

601 Diyânet'in **Hutbeler** adlı yayınından alınmıştır.

602 Bütün bu hususlar için bkz. **Teokratik Devlet Anlayışından...**

603 Bu konudaki şeriât hükümleri için bkz. **Sahih-i Buharî Muhtasarı...,** (Cilt VII, sh. 352-2; Cilt XII, sh. 294); **Riyazü's Salihin Tercemesi,** (Cilt II, sh. 73-4, 83-88)

604 Bu hususlar için **Teokratik Devlet...** adlı kitabıma bakınız.

605 Bu konuda benim **Aydın ve 'Aydın'** adlı kitabıma bakınız.

606 **The Plain Truth** adlı Dergi'nin July 1971, Vol. XXXVI, 16

607 1975 yılı Temmuz ayında İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin emriyle Turgutlu, Edremit ve Kemalpaşa da din kampları basılmış ve yapılan aramada yaşları 12 ilâ 15 arasındaki çocuklara nurculuk eğitimi yaptırıldığı, "cihâd" ruhu aşılandığı saptanmıştır. Bu kamplara

yapılan malî yardımların Edremit'in varlıklı çevrelerinden sağlandığı anlaşılmıştır. (Bkz. **"Cumhuriyet",** 9 Temmuz 1975)

608 **TBMM Faili Meçhul Cinâyetleri Araştırma Komisyonu**'nun Güneydoğu incelemeriyle ilgili raporunda bu hususlar yer almıştır.

609 William Howitt, **age** (sh. 398-9)

610 Bu tür şeriât verilerini halkımıza belletenlerin başında Diyânet İşleri Başkanlığı'nın İlâhiyat Fakültelerinden çıkmış görevlileri gelir ki bir çoğu "Doçent" ya da "Profesör" unvanına sahiptirler. Örneğin bkz. " **Diyânet Dergisi"** (Cilt 9, sayı 100-101, sh. 306-308)

611 İlâhiyat Fakültesi mezunu olup 1976-8 yıllarında Diyânet İsl. Bşk. Haseki Eğitim merkezinde ihtisas yapan ve sonra on iki yıl Süleymaniye Camii'nde imamlık görevinde bulunan Ali Rıza Demircan'ın **"İslâm'a Göre Cinsel Hayat"** adlı kitabına bakınız (Cilt II, sh. 168-9)

612 Diyânet İşleri Başkanlığının yayınlarından olan **"Sahih-i Buharî Muhtasarı ..."** adlı yavının 9.cu cildinin 68.ci sayfasına bakınız.

613 Diyânet yayınlarından olan **"Sahih-i Buharî Muhtasarı...",** (Cilt XII, sh. 164-5, Hadîs no. 2013-2014)

614 Yaşar Nuri Öztürk adında ve İlâhiyat fakültelerinden birinde dekanlık yapan bir "Profesör'ün" **"Kendi Dilinde Son Peygamber"** (İst. 1984) adlı kitabına bkz. (sh. 167)

615 Öztürk adındaki bir ilâhiyatçının yazısı için bkz. **Hürriyet** (24 Mart 1992),

616 Diyânet'in **"Sahih-i Buharî Muhtasarı..."** adlı yayınlarına bakıniz (Cilt 9. sh. 449-451, hadîs no. 1660)

617 Konya Selçuk Üniversitesi öğretim üyelerinden bir doçent'in "Said-i Nursî" ile ilgili konuşmasındaki bu tür sözleri için bkz. **Hürriyet** Gazetesi'nin 15 Şubat 1993 tarihli nüshasında ***"Nurcu Doçent: Cumhuriyet Zındık Düzeni"*** başlıklı yazıya bakınız.

618 Diyânet'in yayınladığı **Hutbeler** adlı kitaba ya da **"Sahih-i Buharî Muhtsarı.. "** adlı yayınlara bakınız.

619 Diyânet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın **"Hürriyet"** gazetesinde yayınlanan 3 Ekim 1993 ve 19 Ocak 1995 tarihli beyanlarına bakınız.

620 Diyânet İşleri Başkanlarından Lütfi Doğan'ın **"Ramuz El-Hadîs"** adlı kitabına bakınız.

621 İlâhiyat Fakültelerinden birinin Dekan'ı olan Y.N. Öztürk adındaki bir "profesör'ün" 2 Ocak 1995 tarihli **Hürriyet** gazetesinde yayınlanan: **"Dostoyevski'yi Anıyorum"** başlıklı yazısına bakınız.

622 Koyu bir ortodoks hıristiyan olan Dostoyevski, 1880 yılında yazmış olduğu bir mektubunda Ortodoks kilisesi'nin Avrupa ülkelerini ve dolayisiyle dünyâ'yı peşinden sürükleyerek doğru yola çıkaracağını söyler. Bu konuda **The Life of a Great Sinner** adlı kitaba bakınız.

623 Y.N. Öztürk adlı kişi'nin **"Hürriyet"** gazetesi'nde 1994 de yayınladığı ***"İzzetvegoviç'e Selam"*** başlıklı yazısına bakınız

623a. Öztürk adındaki kişinin 27 Mart 1995 tarihli **"Hürriyet"** gazetesindeki *"Gerçek Humanizm'e doğru"* başlıklı yazısı

624 Şirazlı Hafız'ın şiirleri için bkz. Hasibe Mazlozglu, **Fuzulî-Hafız** (Ankara 1956). İngilizce çeviriler için bkz. Hafız of Shiraz; **Selections From His Poems** (London 1875; Transl. by H. Bicknell)

625 Eflatun'un kitabı ile ilgili bu yapıt için bkz. **Averroes's Commentary On Plato's Republic** (Cambridge 1956; Tranls. by. E. I. J. Rosenthal) sh. 205 -215 .

626 Tevfik Fikret Robert Kollej'de öğretmenlik yaparken *Selahi Dede* adında bir hoca kendisinden iş ister. Temin edemeyince Tevfik Fikrete, *"Kur'ân'ın kara sayfaları yırtıldı artık dedi "* diye iftira da bulunur. Tevfik Fikret de ona yukardaki satırlarla karşılık verir. Bu alıntı için Bkz. Sermet S. Uysal, ***Fikret'ten Manzum Nükteler*** **(Varlık Dergisi,** Mayıs 1976)

627 Neyzen Tevfik'in hayatı ve şiirleriyle ilgili olarak bkz.: **Neyzen Tevfik- Hayatı-Hatıraları-Şiirleri** , (Yelken matbaası, İstanbul 1976, Derleyen: Hilmi Yücebaş); Seyit Kemal Karaalioğlu, **Neyzen Tevfik , Hayatı ve Şiirleri** (Inkilâp Yayınevi, İstanbul 1984); Mehmet Ergun, **Neyzen Tevfik ve "Azâb-ı Mukaddes" i,** (Tunca Yayınları İstanbul 1983). Alıntı için bkz. Karaalioğlu, age. sh. 150.

628 Alıntı için bkz. Ergun, **age,** (sh. 259)

629 Alıntı için, bkz. Karaalioğlu, **age** (sh. 154)

630 Bu alıntı için bkz. Enver Ziya Karal, **Atatürk'ten Düşünceler** (İş Bankası Yayınları) sh. 72

631 **Atatürk'ün Sövlev ve Demeçleri** (Ankara 1952, Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Yayınları) , Cilt II, sh. 127

632 Mehmet Barlas, ***"Menemen'deki İrtica Olayı"*** (Cumhuriyet Gazetesi, 25 Aralık 1966)

633 Bu konuda bkz. J.W.Draper, **History of the Intelectual Development of Europe ,** (New York 1918, Vol.II sh. 147)

634 Draper, **age** (Vol. II, sh. 148 ve d.)

635 Draper, **age.** (Vol. II. sh.237 ve d.)

636 Bkz. O. I. O Roche, **"St. Bartholomew's Day Massacre"** (in ***The History of Popular Culture,*** Edited by N.F.Cantor, New York 1968; sh. 205-209)

637 Roche**, age** (sh. 209)

638 Arsel, **Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme** (Ankara 1958) sh. 218 ve d.

639 Howitt, **age** (sh. 316)

640 Howitt, **age** (sh. 398)

641 Bu konularda bkz. H. L Mencken, **Treatise On The Gods,** (New York 1930) sh. 109; Howitt, **age** (sh. 121)

642 Bu konuda bkz. W. E. Garrison, **Intolerance,** (New York 1934) sh. 97 ve d.

643 Howitt, **age** (sh. 3 ve d.)

644 Howitt, **age** (sh. 389 ve d.)

İNDEKS

Abimelek 159,
Adem 204, 244,
Ahmed I, 45
Akıl Çağı 23,
Aksırmanın sevab 214
Alparslan 38,
Amel Defteri 207,
Amr İbnü'l Cemûh, 333,
Amr b. Ümeyye Zamrî 297,
Atatürk 1, 6, 14, 20, 36, 39, 98, 196, 426, 433, 436, 440
"Aydın" din adamı, 428,
Bâtıl inanışlar 203 ve d.
Bedreddîn Simâvî 56,
Benî Ferrare 296,
Beni Kureyza, 283,
Besmele 211,
Besûs 252,
Beyazıd II, 35
Calvin 398,
Cemâlî Efendi 46, 48
Cinci Hoca 32,
Cin 212,
Cizy 279, 323
Çelişmeli hükümler 139,
Dar-ül İslâm, 59, 322
Dar-ül Harb, 59.322
Diyânet İşleri Başkanlığı 67, 102, 137-8, 149, 190, 222, 242, 288, 306,
Duâ 106,
Dursun, Turan 21
Dürrizâde 36,
Düşünme gücü 75
Ebû Bekr, 259,
Ebû Cehl 275, 365
Ebû Leheb, 275, 365
Ebû Râfi 168,
Ebû Tâlib 147, 267
Ebû Huzeyfe 163, 268, 332, 371
Ebûssu'ûd Efendi 12, 48
Ebû Süfyân 167, 297, 334
Ebû Tâlib, 29, 267, 286
Ehl-i Kitâb 323
Emine (Muhammed'in anası) 267, 286,
Ernest Renan 64, 442,
Esnemek, 216
Ev fâresi 223,
Gazalî, 19, 336, 383,
Hacı Süleyman Efendi 55,
Hafız Hamdi Çelebi 30, 301
Hamze İbn-i Müttâlib, 378
Hanîn-i Ciz (Hurma kütüğünün
Hassân b. Sâbit 384, zz
Hayvanla cinsel ilişki 237,
Havva 244,
Hafız Hamdi Çelebi 30,
Hile (Huda) 312,
Hile-i şeriye 162,
Horoz sesi 220
Hoşgörüsüzlük 263, 321,
Huvaysa b. Mes'ûd 270, 332,
Humbaracı Ahmed 34,
Hüdeybiye 260,
Hüdhüd 256
İbâdet 106,
İbn Abbâs 166,
İbrahîm "peygamber" 65, 156-159, 205, 330, 349,
İktidar (ve din adamı) 418,
İrtidât (din'den çıkmak) 290,
İsmâil 205,
İzzetbegoviç 40,
Kâ'b İbn-i Eşref 156, 271,
Kader, 394, 412,
Kadın (Din adamı ve-) 189
Kadının işveli sesi 221

Kanunî Sultan Süleyman 48, 301
Kara Mustafa Paşa 32,
Kara Taş (Hacer-i Esved) 203
Kemankeş Ali Paşa 46
Kevser 367
Kısas, 264,
Korku 382, 392,
Kölelik 153
Kurban kesimi 64-71
Levh-i Mahfuz 317, 363,
Luther (Martin) 398
Kısas 142,
Kıssa 244,
Kur'ân (Arapça okunması) 319
Mahmud II, 31
Martin Luther, 60
Menemen olayı 441,
Merkeb sesi 219
Mescid-i Aksa 78, 310
Mescid-i Harâm 261, 310,
Mevlâna (Celâleddin) 268
Mızrap Çocuk 69
Mir'âc 77, 356,
Misvâk 135,
Muhammed İbn-i Mesleme 156, 272
Muhaysa b. Mes'ûd 270, 332
Mûsa "peygamber" 356,
Musiki yasakları 114,
Mübtezellik 404,
Müellefe-i kulûb 171
Müstehcen 180,
Müşrik 141, 154
Mü'tezile 18,
Nâima 50,
Neyzen Tevfik, 434, 435,
Nizâm-ı Cedîd 33,
Nûh 329
Oruç 235 ve d.
Ömer b. Hattâb 259, 298
Pire kan'ı 215
Uhud, 260,
Üfürükçülük 230,
Reformasyon 400
Resim-Heykel yasakları 111
Rızk 409,
Rifat Börekçi Efendi 54
Ruhbanlık 8
Rüşvet 171
Rü'yâ tâbiri 224, 259
Sağ'ın sol'a fazlı 207
Sebe Melikesi Belkis 214, 257
Sihr-i haram 229,
Sihr-i helâl 229
Şeyhülislâm 10,
Şeyhüllislâm Feyzullah Efendi 54
Şeyhüllislâm Yahya Efendi 32
Şeytan 212, 223, 224, 225, 246,
Şi'ir yasakları 123,
Şirazlı Hafız 434,
Tanrı anlayışı 338,
Tebûk, 367
Tek sayıların kutsallığı, 209
Tevfik Fikret 434,
Tevrat 317,
Türk 301,
Uhud 134, 355, 415,
Ukle ve Ureyneliler 281
Ümm Habiba 334
Ümmü'l-Kurâ 307,
Yûsuf "peygamber" 247,
Velîd b. Mugire 366
Yafîs 302
Ye'cûc-Me'cûc 302
Yoksulluk felsefesi, 404
Zeyd b. Harise 374
Zeyd İbn Muhammed 163, 371
Zeyneb bint Cahş 163, 371

K.D.V. DAHİL
650000